

*Lingua Ucraina
ad res informaticas pertinens*

Komitet honorowy / Honorary committee

Wiktor Kolessnyk (Uniwersytet im. T. Szewczenki w Kijowie, Ukraina), Lubomir Machala (Uniwersytet Palackiego, Olomuniec, Czechy), Włodzimierz Mokry (Uniwersytet Jagielloński, Kraków, Polska), Marko Pavlyshyn (Monash University, Melbourne, Australia), Serhii Plokhii (Harvard University, Cambridge, MA, USA), Alois Woldan (Universität Wien, Austria)

Rada programowa / Program committee

Bogusław Bakula (Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Polska), Tamara Hundorowa (NANU w Kijowie, Ukraina), Ihor Iliuszyn (Kijowski Uniwersytet Sławistyczny, Ukraina), Natalia Jakowenko (Uniwersytet im. T. Szewczenki w Kijowie, Ukraina), Marija Litowska (Uralski Uniwersytet w Jekaterynburgu, Rosja), Michal Vašečka (Uniwersytet Masaryka w Brnie, Czechy), Łarysa Masenko (Akademia Kijowsko-Mohylańska, Kijów, Ukraina), Grzegorz Motyka (PAN, Warszawa, Polska), Magdalena Koch (Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Polska), Myroslav Shkandrij (University of Manitoba, Edmonton, Kanada), George Tarkhan-Mouravi (Institute for Policy Studies, Tbilisi, Gruzja)

Komitet redakcyjny / Editorial Board

Petr Bílek (Uniwersytet Karola w Pradze, Czechy), Vitaly A. Chernetsky (Miami University, Oxford, OH, USA), Aleksandra Hrycak (Reed College, Portland, OR, USA), Grzegorz Hryciuk (Uniwersytet Wrocławski, Polska), Juraj Marušiak (Słowacka Akademia Nauk, Bratysława, Słowacja), Jewgienij Paszczenko (Uniwersytet w Zagrzebiu, Chorwacja), Jarosław Poliszczuk (Uniwersytet im. B. Hrinchenki, Kijów, Ukraina), Ołeksandr Pronkewycz (Uniwersytet im. P. Mohyły w Mikołajowie, Ukraina), Kamen Rikev (Uniwersytet im. Św. Klemensa w Sofii, Bułgaria/UMCS Lublin, Polska), Anna Skotnicka (Uniwersytet Jagielloński, Kraków, Polska), Alła Tatarenko (Uniwersytet im. I. Franki we Lwowie, Ukraina), Natalia Teres (Uniwersytet im. T. Szewczenki w Kijowie, Ukraina), Natalia Wasilewa (Państwowy Uniwersytet w Sankt Petersburgu, Rosja)

Redaktor Naczelna / Editor-in-Chief

Agnieszka Matusiak

Zespół Redakcyjny / Editorial Staff

Dorota Żygadło-Czopnik, Tadeusz Klimowicz, Łarysa Leszczenko, Mateusz Świetlicki

Sekretarze / Editorial Assistants

Przemysław Jóźwikiewicz, Anna Ursulenko

Wersja podstawowa serii: papierowa

Adres redakcji

Interdyscyplinarna Pracownia Studiów nad Posttotalitaryzmami
Instytut Filologii Słowiańskiej UW
ul. Pocztowa 9, pok. 306
53-313 Wrocław, Polska
e-mail: posttotalitarianism@gmail.com

PRZEMYSŁAW JÓŻWIKIEWICZ

*Lingua Ucraina
ad res informaticas pertinens*

Studium nad ukraińskim słownictwem informatycznym

Wrocław 2013
Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego

Recenzenci

Czesław Lachur, Michał Sarnowski

Ilustracja na okładce: ©Aleksandr Bedrin — Fotolia.com

Wydanie książki dofinansowane przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego

© Copyright by Przemysław Józwikiewicz and
Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego Sp. z o.o.
Wrocław 2013

ISSN 2300-2727 (WSnP)
ISBN 978-83-229-3376-3

Publikacja przygotowana w Wydawnictwie Uniwersytetu Wrocławskiego Sp. z o.o.
50-137 Wrocław, pl. Uniwersytecki 15
tel./fax 71 3752507, e-mail: marketing@uwur.com.pl

Spis treści

Wstęp	7
Rozdział 1. Informatyka, technologie informacyjne i zakres opracowania ukraińskiego słownictwa informatycznego na przełomie XX i XXI w.	13
1.1. Pozycja technologii informacyjnych na Ukrainie (1991–2012)	16
1.2. Stan badań nad ukraińskim słownictwem informatycznym	33
1.3. Wpływ ustawodawstwa, globalizacji i mody językowej na rozwój słownictwa informatycznego na Ukrainie	49
Rozdział 2. Ukraińskie słownictwo informatyczne — pochodzenie, stan obecny i perspektywy rozwoju	56
2.1. Wpływ czynników zewnętrznych a geneza ukraińskiego słownictwa informatycznego	59
2.1.1. Rdzennie ukraińskie słownictwo informatyczne	63
2.1.2. Zapożyczenia leksykalne, kalki, internacjonalizmy	67
2.1.3. Ukraińskie słownictwo informatyczne a obce wtrącenia leksykalne	79
2.2. Stan obecny oraz perspektywy rozwoju leksyki informatycznej	90
2.2.1. Słownictwo wybranych produktów programowych Microsoft	92
2.2.2. Internet a słownictwo informatyczne	96
2.2.2.1. Ukraińskojęzyczne witryny internetowe	97
2.2.2.2. Ukraiński socjolekt informatyczny	107
2.2.2.3. Kanały komunikacji — programy pocztowe, komunikatory, czaty, fora, blogi	125
Rozdział 3. Oficjalne i nieformalne ukraińskie słownictwo informatyczne — wybrane aspekty analizy językoznawczej	141
3.1. Klasyfikacja morfologiczna słownictwa informatycznego	142
3.1.1. Słownictwo informatyczne w świetle kategorii części mowy	142
3.1.2. Podział ilościowy skupień terminologicznych o charakterze informatycznym	143
3.2. Klasyfikacja znaczeniowa ukraińskiego słownictwa informatycznego	148
3.3. Charakterystyka słowotwórcza ukraińskiego słownictwa informatycznego	177
3.3.1. Derywaty rzeczownikowe	181
3.3.1.1. Derywaty rzeczownikowe o jednej podstawie motywującej	181
3.3.1.1.1. Rzeczowniki sufiksalne	181
3.3.1.1.2. Rzeczowniki prefiksalne	192
3.3.1.1.3. Substantywizacja	193
3.3.1.2. Derywaty rzeczownikowe o dwóch i więcej podstawach motywujących	193
3.3.1.2.1. Złożenia właściwe	193

3.3.1.2.1.1. Złożenia właściwe niewspółrzedne z nadrzędnikiem czasownikowym	193
3.3.1.2.1.2. Złożenia właściwe niewspółrzedne z nadrzędnikiem rzeczownikowym	194
3.3.1.2.2. Złożenia motywowane jednostronnie	195
3.3.1.2.3. Zestawienia	197
3.3.1.2.3.1. Zestawienia równorzędne	197
3.3.1.2.3.2. Zestawienia o charakterze hipotaktycznym	197
3.3.1.2.4. Abrewiatury	199
3.3.2. Derywaty przymiotnikowe	201
3.3.2.1. Przymiotniki o jednej podstawie motywującej	202
3.3.2.1.1. Przymiotniki sufiksalne	202
3.3.2.1.2. Przymiotniki prefiksalne	205
3.3.2.1.3. Przymiotniki prefiksalnie-sufiksalne	206
3.3.2.2. Przymiotniki złożone	207
3.3.3. Derywaty czasownikowe	209
3.3.3.1. Czasowniki sufiksalne	210
3.3.3.2. Czasowniki prefiksalne	212
3.3.3.3. Czasowniki prefiksalnie-sufiksalne	214
3.3.3.4. Czasowniki postfiksalne	214
3.3.4. Derywaty przysłówkowe	215
3.3.5. Derywacja semantyczna	217
Podsumowanie rezultatów badań	219
Próbka ukraińsko-polskiego i polsko-ukraińskiego słownika informatycznego	225
Summary	227
Анотація	231
Wykaz wybranych skrótów	235
Bibliografia	238
Wykaz wykorzystanej literatury i materiałów źródłowych	238
Słowniki i encyklopedie	260
Indeks wybranych pojęć	263

Wstęp

Operacje wojskowe prowadzone na wielu frontach II wojny światowej, a także decyzje przywódców państw alianckich podejmowane na konferencjach w Teheranie, Jałcie i Poczdamie na zawsze odmieniły losy świata. Zmiany te dokonywały się jednak nie tylko w sferze militarnej, politycznej czy gospodarczej. W trakcie działań wojennych, z konieczności uzyskania przewagi nad przeciwnikiem, w wielu tajnych laboratoriach powstawały nowe rodzaje broni i urządzeń, które w okresie powojennym wydatnie przyczyniły się do rozwoju techniki i postępu cywilizacyjnego.

Do zdobyczy technologii wojennej zaliczyć należy również pierwsze komputery oraz nową dziedzinę nauki, która nieodłącznie się z nimi wiąże — informatykę. Będąc nauką relatywnie młodą, na stałe wpisała się ona do propozycji programowych tysięcy szkół i uczelni na całym świecie.

Powstawanie i rozwój kolejnych dziedzin nauki, pojawianie się coraz nowszych technologii zawsze pociąga za sobą rozwój słownictwa, które jest nieodzownym elementem zapewniającym opis nowych osiągnięć cywilizacyjnych. Nie inaczej jest w przypadku informatyki. Każdy kolejny rok przynosi setki nowych pojęć i terminów, a powszechnie używane dziś wyrazy o proveniencji informatycznej nie istniały wcale bądź używane były w zupełnie innych znaczeniach. Język profesjonalnych informatyków czy też osób zafascynowanych komputerami, jak zresztą każdy język specjalistyczny, jest bardzo specyficzny, przesycony niezliczoną liczbą terminów, anglicyzmów czy wręcz całych niezrozumiałych w brzmieniu i odbiorze konstrukcji określających działania na linii komputer–użytkownik.

Informatyka, do momentu pojawienia się komputera osobistego, stanowiła naukę elitarną, natomiast komputery dostępne były jedynie niewielkiej grupie uczonych. Sytuacja uległa zmianie z chwilą, gdy firmy Apple (w 1976 r.) i IBM (w 1981 r.) konstruowały komputery osobiste dostępne szerszej grupie użytkowników. Wówczas to rozpoczął się dynamiczny rozwój technologii informacyjnych jak również opisującego je słownictwa. Wprowadzenie każdego kolejnego systemu operacyjnego powodowało, iż na rynkach wydawniczych ukazywały się niezliczone ilości książek, podręczników, ćwiczeń, „samouczków” *etc.* Podobnie było z oprogramowaniem, które funkcjonowało w ramach tych systemów operacyjnych.

Upowszechnienie komputerów, powstanie i błyskawiczny rozwój Internetu oraz specyficznej terminologii nie mogło ująć uwadze lingwistów. Większość wczesnych publikacji dotyczących języka informatyki i Internetu to teksty, co zupełnie zrozumiałe, anglojęzyczne, gdyż: *primo* — informatyka (jak również inne dyscypliny naukowe bazujące na jej osiągnięciach) najprężniej i najwcześniej rozwijała się w USA, *secundo* — język angielski, zyskując w XX w. miano najpowszechniej używanego języka międzynarodowego, stał się platformą porozumienia dla środowiska informatycznego, czynnikiem niezbędnym, bez jego znajomości niemożliwe było, i wciąż jest, zgłębianie tajników cyberświata. Owa informatyczna ekspansja z czasem, pomimo ograniczeń wynikających z funkcjonowania za „żelazną kurtyną”, rozciągnęła się również na kraje Europy Wschodniej, by później, w ostatnim dziesięcioleciu XX w., z niewiarygodną dynamiką zagościć na rynkach państw postkomunistycznych, w tym Ukrainy.

W konsekwencji, podobnie jak to miało miejsce w wielu krajach zachodnich, również na Ukrainie zaczęło tworzyć się społeczeństwo informacyjne, któremu nieobce są pojęcia zarezerwowane, wydawałoby się, dla specjalistów, takie jak: *зінепноцилання, клацати* czy *за замовчуванням*.

Przedmiotem badań w niniejszej monografii jest ukraińskie słownictwo informatyczne funkcjonujące na wielu płaszczyznach (m.in. publikacje z dziedziny IT, oprogramowanie, Internet) na przestrzeni ostatnich 10–15 lat.

Rozprawa ma charakter opisowy, jednak prócz tradycyjnej metody analityczno-opisowej w pewnym stopniu posłużyłem się również metodą porównawczą, z wykorzystaniem elementów analizy kontekstualnej i semantycznej.

Ekscerpca materiału empirycznego przebiegała wielotorowo — mam tu na myśli zarówno obszar poszukiwań, jak i cezurę czasową, która w tym wypadku odgrywa również dość istotną rolę.

Na bazę materiałową złożyło się zatem słownictwo wywodzące się głównie z trzech źródeł: pierwsze z nich tworzą zasoby leksykalne składające się na warstwę słowną produktów programowych koncernu Microsoft¹ (Microsoft Office

¹ Badania do niniejszej książki rozpocząłem w 2005 r., opierając się na szeroko pojętej literaturze branżowej, zasobach internetowych oraz oprogramowaniu komputerowym. W odniesieniu do produktów koncernu Microsoft (z racji niszowości celowo pominąłem platformę Linux) bazę materiałową stanowiła warstwa tekstowa „zukunftizowanego” systemu operacyjnego Windows XP Professional oraz pakietu biurowego Microsoft Office 2003, programów wciąż licznie używanych nie tylko na Ukrainie, ale i na całym świecie (np. z systemu Windows XP wciąż korzysta około 40% komputerów — dane ze stycznia 2013 r., źródło: <http://nt.interia.pl/Programy/news-ranking-najpopularniejszych-systemow-operacyjnych,nId,767457>). Nabyłem je w 2006 r. W kolejnych latach Microsoft wprowadził na rynek nowsze oprogramowanie (np. Windows Vista UKR — 2007 r., Windows 7 UKR — 2009 r., MS Office 2007 UKR — 2007 r., MS Office 2010 UKR — 2010 r.), jednak ze względu na charakter monografii (jej tematem nie jest diachroniczne porównanie słownictwa rozwijanych przez koncern z Redmond produktów — być może w przyszłości praca taka powstanie), cenę oraz przede wszystkim dostępność wspomnianych produktów, ich warstwa tekstowa w zasadzie nie była tu brana pod uwagę. Odwoływanie się do słownictwa obecnego w kolejnych wersjach oprogramowania znacząco wydłużyłoby badania,

2003 i Windows XP) oraz oprogramowania innych producentów (m.in. komunikatorów ICQ, Skype, programów pocztowych Mozilla Thunderbird, Opera i The Bat!, przeglądarek internetowych Mozilla Firefox, Opera, Google Chrome, programów użytkowych Daemon Tools, WinRAR, ABBYY Lingvo i in.), zarówno ich interfejsów, jak i plików pomocy; drugą grupę stanowiły jednostki leksykalne wyekscerpowane z literatury informatycznej (słowniki terminologiczne, publikacje branżowe, podręczniki, opracowania, artykuły w prasie komputerowej, samouczki itp.); trzecim obszarem, a jednocześnie źródłem najbardziej aktualnego słownictwa w tej dziedzinie nauki, były strony internetowe o profilu informatycznym (witryny światowych koncernów informatycznych, m.in. Adobe, Lenovo, Logitech, Samsung, Sony i in., ukraińskojęzyczne strony sklepów komputerowych, strony poświęcone informatyce lub z informatyką związane, np. strony autorów, producentów i dystrybutorów oprogramowania i sprzętu, firm zajmujących się doradztwem, naprawą i serwisowaniem sprzętu IT, portale dla informatyków, witryny operatorów sieci komputerowych i firm hostingowych, strony instytutów informatycznych uczelni wyższych, fora informatyczne, blogi i in.).

Ukraińskie słownictwo informatyczne jest zjawiskiem specyficznym, a za koniecznością podjęcia i kontynuowania szeroko zakrojonych badań w tej sferze przemawia fakt, iż jest ono jednym z najdynamiczniej rozwijających się obszarów, które współtworzą ukraińskie zasoby leksykalne. Zwiększająca się wciąż liczba pojęć z zakresu IT na gruncie języka ogólnego, przenikanie słownictwa informatycznego na inne płaszczyzny terminologiczne, niezadowalający poziom jego opracowania nie tylko przez ukrajinistykę polską, światową, ale również na samej Ukrainie, a także osobiste fascynacje autora są czynnikami warunkującymi przystąpienie do dociekań na tym polu.

Celem monografii jest zatem kompleksowa i wieloaspektowa analiza ukraińskiego słownictwa informatycznego, prezentacja jego specyfiki, a w szczególności:

- określenie warunków funkcjonowania omawianego słownictwa w realiach ukraińskich końca XX i pierwszej dekady XXI w.;
- omówienie stanu opracowania poruszanej problematyki w świetle zmian zachodzących w obszarze języka ukraińskiego oraz wpływów technologicznych;
- przedstawienie jego genezy, stanu obecnego (w tym omówienie poszczególnych obszarów funkcjonowania badanych zasobów leksykalnych) oraz określenie perspektyw rozwoju;
- prezentacja wybranych aspektów analizy językoznawczej i sklasyfikowanie ukraińskiego słownictwa informatycznego przy uwzględnieniu kryteriów morfologicznych, semantycznych oraz słowotwórczych.

Tak sformułowane cząstkowe założenia badawcze składają się na cel nadrzędny, którego niniejsza monografia ma być w miarę możliwości najpełniejszą realizacją. Jest nim mianowicie prezentacja względnie pełnego obrazu współczesnego ukraińskiego słownictwa informatycznego.

dlatego też w przypadku wyrobów Microsoftu zdecydowałem się na ograniczenie do wymienionych dwóch rodzajów produktów.

Pomijając nieliczne i z reguły wybiórcze (dotyczące raczej semantyki, zjawisk socjolingwistycznych czy psycholingwistycznych, rzadziej terminologii czy zagadnień czysto gramatycznych) prace uczonych ukraińskich, należy sądzić, że opracowanie niniejsze może stanowić jedną z pierwszych tego typu monografii w światowej ukrainistyce. Słownictwo informatyczne rozpatrywane jest tutaj jako złożony zbiór elementów, a jego analiza (z uwzględnieniem grup tematycznych, procesów derywacyjnych itd.) ma dwójakie implikacje:

- logicznym następstwem teoretycznego znaczenia pracy, co przejawia się w wielopoziomowej analizie lingwistycznej (przy uwzględnieniu m.in. etymologii, semantyki, sfer funkcjonowania, określenia warunków derywacji jednostek leksykalnych ze sfery IT), jest jej aspekt praktyczny — możliwość wykorzystania zebranego materiału w dalszych badaniach słowotwórczych, terminoznawczych, leksykograficznych, m.in. podczas prac nad studium porównawczym poświęconym zestawieniu ukraińskiego i polskiego (być może również angielskiego) słownictwa informatycznego;
- stanowić on może punkt wyjścia do opracowania dwu- i wielojęzycznych słowników terminologii informatycznej, w tym słownika ukraińsko-polskiego i polsko-ukraińskiego, nad którym prace rozpocząłem kilka miesięcy temu².

Na kartach książki, jak i w samym tytule, w celu określenia jednostek leksyki informatycznej świadomie używam pojęcia „słownictwo informatyczne”, spychając „terminologię informatyczną” na dalszy plan. Zabieg ten, mający swe uzasadnienie w definicji pojęcia „terminologia” autorstwa Zygmunta Saloniego [Encyklopedia 1995, 556], mówiącej, iż „T. jest częścią słownictwa [...]”, jest warunkowany strukturą badanego materiału — oprócz leksemów *stricte* informatycznych, jednoznacznych, nienacechowanych emocjonalnie (np. *інтерфейс, е-пошта, сканер, монітор*) ogół słownictwa informatycznego współtworzą jednostki leksykalne niemal nienotowane jeszcze w słownikach (np. *Blu-ray-носії, мінітермінал, фотоблог, футер*), związki wyrazowe (np. *бізунок смуги пошуку, ліцензійне програмне забезпечення, права кнопка миші, швидкодія оперативної пам'яті*) czy pozbawione neutralności stylistycznej jednostki socjolektu informatycznego (np. *аська, банерожор, екзешиник, лінух*), które nie tylko nadają mu swoisty koloryt, ale nierzadko leżą u podstaw omawianego słownictwa (w skład słownictwa informatycznego wchodzi także wyrazy wykazujące cechy ukraińskiego słownictwa ogólnego lub związane z innymi obszarami terminologii, np. *миша, заголовок, клавіша, радіатор, кнопка* i in.). Termin „słownictwo” ma zatem wymiar nieco szerszy. Może ono bowiem obejmować zarówno zasoby już skodyfikowane, jak i — co w przypadku technologii informatycznych ma ogromne znaczenie — określenia, które pozostając poza nawiasem oficjalności i sformalizowania, niejednokrotnie odgrywają kluczową rolę w procesie komunikacji pomiędzy użytkownikami.

Łacińska część tytułu książki (w tym miejscu składam serdeczne podziękowania prof. Jakubowi Pigoniowi oraz dr Marii Chantry za pomoc w jego tłumaczeniu) jest symbolicznym nawiązaniem do klasycznego pochodzenia wielu terminów,

² Próbkę takiego słownika umieściłem na końcu niniejszej monografii.

bez których informatyka obejść by się nie mogła (*диск* ← łac. *discus* z gr. *dískos*, *комп'ютер* ← ang. *computer* z łac. *computo*, *програма* ← gr. *programma*, *сучасна* ← gr. *systema* itd.).

Opis mechanizmów mających wpływ na procesy terminotwórcze, prezentacja materiału faktograficznego, rezultatów poszczególnych badań i analiz zostały przedstawione w trzech, dość zróżnicowanych pod względem treści, rozdziałach.

Rozdział 1 w założeniach miał być częścią najbardziej teoretyczną. Opisałem w nim sytuację technologii informacyjnych na Ukrainie ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień związanych z funkcjonowaniem na rynku ukraińskim oprogramowania produktów firmy Microsoft; omówiłem stan badań nad ukraińskim słownictwem informatycznym, włączając w to opis ukraińskich słowników zawierających słownictwo informatyczne; skupiłem się również na kwestii funkcjonowania badanego słownictwa w świetle obowiązujących na Ukrainie aktów prawnych, procesów globalizacyjnych oraz mody językowej.

Określenie genezy, stanu obecnego oraz perspektyw rozwojowych omawianego słownictwa było głównym tematem **rozdziału 2**. Prócz przedstawienia źródeł pochodzenia ukraińskiego słownictwa informatycznego, w części tej skupiłem się na prezentacji tych sfer jego występowania, które wywierają obecnie największy wpływ na rozwój opisywanych zasobów leksykalnych — produktów koncernu Microsoft w ich ukraińskim wariantcie, wybranego oprogramowania innych firm, wreszcie zasobów internetowych; odrębny podrozdział poświęciłem omówieniu zjawiska socjolektu informatycznego.

Centralną i najważniejszą z punktu widzenia językoznawczego część monografii stanowi **rozdział 3**. Zawiera on charakterystykę morfologiczną ukraińskiego słownictwa informatycznego, jego klasyfikację znaczeniową uwzględniającą tradycyjną dla produktów informatycznych oś podziału „sprzęt — oprogramowanie” oraz fragment najobszerniejszy — analizę słowotwórczą jednostek leksykalnych.

Zakończenie, w którym podsumowałem rezultaty badań, naświetlając specyfikę analizowanego podsystemu językowego, jak również wykaz wykorzystanych w pracy źródeł, indeks wybranych pojęć, próbka ukraińsko-polskiego i polsko-ukraińskiego słownika informatycznego oraz streszczenia w językach angielskim i ukraińskim dopełniają obrazu całości.

Problematyka podjęta w niniejszej monografii jest, jak się wydaje, jednym z ciekawszych i aktualnych zadań stojących nie tylko przed współczesną ukrainistyką, lecz — ze względu na uniwersalizm zagadnienia — także sławistyką. Wyrażam nadzieję, iż proponowana książka będzie poważnym krokiem w dalszych badaniach nad ukraińskim słownictwem informatycznym, stanowić może również podstawę do szerszych opracowań z uwzględnieniem różnych języków, w tym innych języków słowiańskich.

Informatyka, technologie informacyjne i zakres opracowania ukraińskiego słownictwa informatycznego na przełomie XX i XXI w.

Termin *informatyka*³ (fr. *informatique*, niem. *die Informatik*, ang. *computer science*, *computing science*, ukr. *інформатика*, ros. *информатика*) zaczął funkcjonować⁴ w środowisku naukowym dopiero w latach sześćdziesiątych XX w. Do tego czasu dyscyplinę naukową zajmującą się m.in. kwestiami związanymi ze zbieraniem, przetwarzaniem i wykorzystywaniem informacji w najróżniejszych sferach działalności człowieka nazywano *cybernetyką* (fr. *cybernétique*, niem. *die Kybernetik*, ang. *cyber-*

³ W dniu 30 września 2002 r. podczas inauguracji roku akademickiego 2002/2003 na Uniwersytecie Zielonogórskim prof. Marian Adamski, opisując informatykę jako dziedzinę nauki, stwierdził m.in.: „Można zadać sobie tutaj następujące pytanie: czy informatyka nie zawiera się już w takich klasycznych dyscyplinach naukowych, jak matematyka, fizyka, elektrotechnika, językoznawstwo, logika i filozofia?”, zob. [Adamski 2002]. Niniejsza monografia jest próbą spojrzenia na informatykę przez pryzmat językoznawstwa, a w szczególności ukraińskich zasobów leksykalnych, które, choć tak bogate, dotychczas nie doczekały się kompleksowej analizy. Nieliczne i wybiórcze prace ukraińskich lingwistów można uznać za wstęp do badań, które powinny być kontynuowane, a ich zakres — poszerzany.

⁴ Autorem terminu jest niemiecki uczony Karl Steinbuch [1957], jednak jako pierwszy w jego dzisiejszym rozumieniu użył go Philippe Dreyfus w 1962 r., zob. [Gammack *et al.* 2006]. Na gruncie języka ukraińskiego termin *informatique* trafił za pośrednictwem rosyjskim, zob. [Михайлов *et al.* 1968].

netics, ukr. *кібернетика, обчислювальна техніка*, ros. *кибернетика*). Gwałtowny rozwój informatyki przypada na ostatnie 20–30 lat, natomiast sam termin w tymże brzmieniu przyjął się głównie w Europie (w pierwszej kolejności we Francji) — za oceanem używane są terminy *computer science* i *computing science*, choć w Wielkiej Brytanii funkcjonuje termin *informatics*.

W roku 1983 [Велихов 1983] na dorocznym posiedzeniu Akademii Nauk ZSRR terminem *інформатика* określono dyscyplinę zajmującą się wszystkimi aspektami związanymi m.in. z projektowaniem, tworzeniem, funkcjonowaniem systemów przetwarzania informacji, ich zastosowaniem i wpływem na różne sfery życia. Ukraiński termin *інформатика* ukuto w oparciu o rosyjskie tłumaczenie francuskiego pierwowzoru i podobnie jak ma to miejsce w przypadku innych języków, funkcjonuje on na wielu płaszczyznach nauki i techniki (*прикладна інформатика, економічна інформатика, біоінформатика* itd.).

Dzieje informatyki, pojmowanej jako teoretyczna dyscyplina nauki, która nie tylko bada strukturę i właściwości informacji, ale zajmuje się również kwestiami technicznymi oraz technologicznymi, sięgają lat bezpośrednio poprzedzających wybuch II wojny światowej.

Niektórzy uczeni⁵ upatrują jej początki o wiele wcześniej, już bowiem w starożytności, głównie jednak skupiając się na osiągnięciach badaczy żyjących w wieku XVII⁶, XIX⁷ i początkach wieku XX⁸.

Pierwsze „nowoczesne” maszyny liczące powstawały już przed II wojną światową. W 1937 roku zbudowano maszynę Z1 wykorzystującą system binarny zamiast

⁵ Zob. [Ligonniere 1992].

⁶ W 1614 r. John Napier, szkocki matematyk i teolog odkrył logarytmy i wprowadził tzw. tabliczki Napiera. W oparciu o jego dokonania kilka lat później, w 1622 r. William Oughtred opracował suwak logarytmiczny, co znacznie uprościło obliczenia. We Francji, w 1642 r., Blaise Pascal stworzył mechaniczną maszynę do dodawania — przy jej użyciu można było dokonywać obliczeń na liczbach ośmiocyfrowych. Listę osobowości XVII w., które przyczyniły się do rozwoju nauk matematycznych, zamyka wybitny uczony Gottfried Wilhelm von Leibnitz, konstruktor maszyny arytmetycznej, odkrywca rachunku różniczkowego i całkowego, wreszcie systemu dwójkowego. Leibnitz był również konstruktorem kalkulatora (1694 r.), dzięki któremu można było nie tylko dokonywać czterech podstawowych rodzajów działań, ale też pierwiastkować.

⁷ Najbliższy „wynalezienia” komputera był angielski uczony, matematyk i wynalazca Charles Babbage. W 1822 r. rozpoczął budowę urządzenia, które mogłoby rozwiązywać równania różniczkowe. Swe prace porzucił w 1832 r., oddając się idei stworzenia maszyny służącej do rozwiązywania wszelkich zadań matematycznych. Niestety projekt nie doczekał się realizacji, gdyby jednak tak się stało, jego Maszyna Analityczna mogłaby nosić miano pierwszego programowalnego komputera. Z kolei w USA w 1890 r. do pracy nad powszechnym spisem ludności zaprzęgnięto wynalazek Hermana Holleritha — maszynę tabulacyjną. Jej działanie opierało się na systemie perforowanych kart. W 1896 r. Hollerith założył firmę Tabulating Machine Company, która po połączeniu z kilkoma innymi z czasem przekształciła się w koncern IBM (International Business Machines).

⁸ W 1904 r. wynaleziono lampę elektronową (diode, John Fleming), a dwa lata później powstała trioda (Lee de Forest) — podstawowe elementy komputerów pierwszej generacji.

dziesiątego, a jej konstruktorem był niemiecki student Karl Zuse⁹. W tym samym roku amerykański uczonego bułgarskiego pochodzenia John Atanasoff zaproponował, by jako nośniki informacji wykorzystać lampy elektronowe. W latach 1942–1943 stworzono w Anglii maszynę zwaną Kolosem, a mechanizm składający się z 2000 lamp elektronowych powstał przy współudziale Alana Turinga¹⁰. Również podczas wojny, w 1944 r., pod kierownictwem profesora Uniwersytetu Harvarda Howarda Aikena¹¹ skonstruowano urządzenie pod nazwą Mark1, które mogło odczytywać dane zapisane na perforowanych kartach.

Wymienione maszyny konstruowano w wielkiej tajemnicy. W 1946 roku opinia publiczna dowiedziała się o istnieniu komputera ENIAC¹² i to właśnie on pozostanie w świadomości informatyków pierwszym komputerem na świecie.

Obsługa trzydziestotonowego giganta skonstruowanego na zamówienie Ministerstwa Obrony USA, a także późniejszych komputerów EDSAC¹³ i UNIVAC¹⁴, wymagała nie tylko potężnych wentylatorów i rzeszy techników, lecz również stwo-

⁹ Jego dalsze prace: Z2 — komputer elektromechaniczny działający z wykorzystaniem przekładników oraz Z3 — programowalna maszyna licząca, jak również dokonania na Politechnice w Zurychu przyniosły mu nieoficjalny tytuł twórcy współczesnego komputera.

¹⁰ Alan M. Turing (1912–1954) — matematyk, jeden z twórców informatyki. Autor pracy *O liczbach obliczalnych*, w której przedstawił m.in. schemat pierwszego komputera. W czasie wojny pracował jako kryptoanalityk w Bletchley, gdzie zaprojektował tzw. bombę Turinga, urządzenie służące do łamania kodów Enigmy. Był współtwórcą jednego z pierwszych programowanych komputerów i pomysłodawcą eksperymentu mającego na celu zdefiniowanie sztucznej inteligencji (tzw. test Turinga).

¹¹ Howard Aiken był inżynierem i pionierem informatyki, znanym z powiedzenia: „Jedynie sześć elektronicznych maszyn cyfrowych wystarczyłoby do zaspokojenia potrzeb obliczeniowych całych Stanów Zjednoczonych”. W 1947 r. ukończył budowę w pełni elektronicznej maszyny Mark II.

¹² Electronic Numerical Integrator And Computer — skonstruowany w latach 1943–1945 przez Johna Eckerta i Johna Mauchly’ego. Do 1975 r., a więc do momentu odtajnienia archiwów brytyjskich i ujawnienia istnienia maszyn Colossus, uważany za pierwszy komputer na świecie. Nie miał on pamięci operacyjnej, a jego programowanie odbywało się za pomocą przełączania wtyków kablowych, później — kart perforowanych. Używano go do 1955 roku, a służył do dokonywania obliczeń związanych z balistyką, projektowaniem tuneli aerodynamicznych, do prognozowania pogody, a także do wytwarzania broni jądrowej i badania promieniowania kosmicznego.

¹³ Electronic Delay Storage Automatic Calculator — skonstruowany na Uniwersytecie Cambridge w 1949 r. przez zespół Maurice’a Wilkesa, jako pierwszy gromadził dane w pamięci elektronicznej.

¹⁴ Universal Automatic Computer — powstał w 1951 r. i był pierwszym seryjnie produkowanym komputerem wykorzystywanym w różnych dziedzinach (używany był m.in. przez amerykańskie biuro spisowe — U.S. Census Bureau), a zamiast perforowanych kart po raz pierwszy wykorzystano w nim taśmę magnetyczną. W tym samym roku w Kijowie pod kierownictwem Serhija Lebediewa skonstruowano MEOM (*Мала Електрична Обчислювальна Машина*), której następcą ШЕОМ (*Швидкодiюча Електрична Обчислювальна Машина*), a właściwie jeden z egzemplarzy tego modelu, działał przez 25 lat w miasteczku akademickim w Nowosybirsku. Zdarzenie to odnotowano w Księdze Rekordów Guinnessa, zob. [Шестопалов 2001, 20–21]. Więcej o osiągnięciach radzieckich i ukraińskich uczonych w dziedzinie informatyki i technologii informacyjnych zob. podrozdział 2.1. oraz stronę ukraińskiego wirtualnego muzeum informatyki http://www.icfcst.kiev.ua/museum/about_u.html [dostęp 15.06.2012 r.].

zenia terminologii, która od tamtego czasu rozwinęła się i rozwija nadal w zawrotnym tempie.

Początkowo komputery wykorzystywano w celach wojskowych, w badaniach naukowych, z czasem zmniejszano ich rozmiary tak, iż można było je zmieścić w jednym pomieszczeniu, później w kilku szafach, aż wreszcie, wraz z wynalezieniem mikroprocesora, niewielkie gabaryty pozwoliły umieścić je na biurku. I tak naprawdę dopiero wówczas, na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX w., maszyny liczące zaczęły trafiać do tysięcy użytkowników, rozpoczynając erę trwającego do dziś globalnego fenomenu, bez którego już nie można wyobrazić sobie współczesnego świata. Informatyka, będąc dziedziną nauki, obecna jest w większości domów, gdzie już jako technologia informacyjna, a więc zastosowanie informatyki, używanie gotowych produktów informatycznych, komputerów i oprogramowania, służy do przetwarzania informacji i wykorzystywania ich na najrozmaitsze sposoby.

Rozwój informatyki, pojawianie się coraz nowszych technologii, ich powszechna dostępność skutkuje powstaniem tysięcy pojęć, które na dobre zagościły w systemach terminologicznych wielu języków świata. Liczba tych terminów oraz stopień ich opracowania przez językoznawców pozostają nierównomierne. W największym zakresie terminologia informatyczna opracowana została przez lingwistów zajmujących się językami krajów o wysokim poziomie z informatyzowania. Wszechstronnymi i bogatymi opracowaniami poszczycić się mogą naukowcy wykorzystujący w swej pracy przede wszystkim język angielski, niemiecki czy francuski. W nieco węższym stopniu terminologia informatyczna opracowana jest np. w języku rosyjskim czy polskim, jednak liczba prac poświęconych tym zagadnieniom jest znacząca. Badania nad ukraińską terminologią informatyczną, czy też szerzej — słownictwem informatycznym, są niewystarczające i można określić je mianem „fazy wstępnej”.

Niniejsza praca jest próbą uzupełnienia tej wiedzy i punktem wyjścia do kolejnych analiz, których ukraińskie słownictwo informatyczne z pewnością wymaga.

1.1. Pozycja technologii informacyjnych na Ukrainie (1991–2012)

Rozwój informatyki czy też w węższym zakresie technologii informacyjnych oraz towarzyszącego im słownictwa jest niezwykle dynamiczny. W nadawaniu nazw nowym urządzeniom, podzespołom, procesom, faktom z dziedziny IT przodują Amerykanie, do pewnego stopnia monopolisci w tej dziedzinie. Oczywiście wszystko za sprawą koncernu Microsoft¹⁵, który właściwie narzuca dziś światu co, kiedy i w jakiej formie pojawi się na rynku informatycznym.

¹⁵ Microsoft Corporation. Firmę z siedzibą w Redmond w stanie Washington w 1975 r. założyli Bill Gates i Paul Allen. Dziś Microsoft jest jedną z największych firm komputerowych na świecie, znaną przede wszystkim z tworzenia systemów operacyjnych oraz oprogramowania biurowego Microsoft Office.

Słownictwo z dziedziny informatyki w każdym z języków, nawet w języku angielskim, nie jest zupełnie autonomiczne, wolne od zapożyczeń, kalk językowych czy naleciałości różnego typu. Pojęcia, takie jak: *komputer* (ukr. *комп'ютер*), *autotekst* (ukr. *автомекст*), *bit* (ukr. *біт*), *piksel* (ukr. *пиксель*), na stałe zadomowiły się w niejednym języku, w tym również ukraińskim. Jednak w przypadku języka ukraińskiego proces konstytuowania się słownictwa informatycznego nie przebiegał w taki sposób, jak np. w Rosji czy w Polsce. Przyczyn takiego stanu rzeczy jest co najmniej kilka.

Pierwszą, choć może nie najważniejszą z nich, jest niedostateczna liczba publikacji z dziedziny informatyki w języku ukraińskim, a co za tym idzie, znacznie ograniczona obecność słownictwa informatycznego na płaszczyźnie języka ogólnego. Fakt, iż w latach dziewięćdziesiątych XX w. na ukraińskim rynku wydawniczym pojawiło się stosunkowo niewiele znaczących pozycji¹⁶ z dziedziny informatyki w języku ukraińskim oraz opracowań dotyczących tego słownictwa, nie może nie mieć wpływu na jego rozwój.

Dlaczego jednak doszło do takiej sytuacji i czy literatura z zakresu informatyki była na ukraińskim rynku nieosiągalna?

Otóż, publikacje z dziedziny informatyki dziś, podobnie jak 20 lat temu, są na ukraińskim rynku księgarskim dostępne, jednak w większości po rosyjsku. Sytuacja ta jest od wielu lat niemal niezmienna: 90–95% pozycji książkowych z dziedziny IT to prace w języku rosyjskim.

Braki w obrębie literatury nie są problemem li tylko ukraińskiego nazewnictwa informatycznego, albowiem znaczna część terminologii branżowej w języku ukraińskim swymi korzeniami sięga języka rosyjskiego. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest wieloletnie funkcjonowanie Ukrainy w ramach Imperium Rosyjskiego, a później Związku Radzieckiego, jak również dążenie ówczesnych władz do ujednolicenia języka państwowego. Stąd obecność rusycyzmów, kalk językowych i zapożyczeń z języka rosyjskiego, zresztą nie tylko w sferze ukraińskiej terminologii. W kwestii oddziaływania języka rosyjskiego na język ukraiński, w tym formowania ukraińskiej terminologii naukowej, wielokrotnie¹⁷ w ostatnich latach wypowiadali się m.in. Iryna Koczan, Olha Koczerha, Taras Kyjak, Hałyna Maciuk, Łarysa Masenko, Tamiła Pańko, Ołeksandra Serbenśka, Eduard Skorochodźko, Ludmyła Symonenko czy Ołeksandr Taranenko. Podkreślając pilną potrzebę wyzwolenia się ze strefy wpły-

¹⁶ Zob. m.in. [Коссак *et al.* 1991], [Карачун *et al.* 1994], [Коссак 1995], [Бартків *et al.* 1995], [Іваницький *et al.* 1995], [Рикалюк *et al.* 1996], [Перхач *et al.* 1997], [Комп'ютерний 1997], [Прокопенко *et al.* 1997], [Кратко *et al.* 1998], [Паленичка 1998], [Галіцин *et al.* 1998], [Буров 1999], [Горлач *et al.* 1999a], [Горлач *et al.* 1999b], [Коваленко 1999], czy też artykuły ukazujące się od lat dziewięćdziesiątych w seriach informatycznych wyższych uczelni technicznych, np. Вісник Державного університету „Львівська політехніка”: *Комп'ютерні системи та мережі; Комп'ютерні системи проектування. Теорія і практика; Комп'ютерні науки та інформаційні технології*.

¹⁷ Zob. wstęp do rozdziału II.

wów języka rosyjskiego, uczeni naciskają na spotęgowanie działań mających na celu ochronę języka ukraińskiego, w tym również ukraińskiej terminologii.

Proces rozwoju terminologii informatycznej zdecydowanie przybrał na sile z chwilą, gdy komputer stał się dobrem, na które pozwolić sobie mogła przeciętna rodzina. Miliony użytkowników¹⁸ to w efekcie nowe rzesze informatyków, programistów, osób, które miały i mają ogromny wpływ na rozwój tej dziedziny nauki. Fakt ten wiąże się nierozzerwalnie z powstawaniem nowych pojęć informatycznych. Pojawianie się nowych terminów i proces ich „oddolnej” asymilacji jest drugim z czynników gwarantujących rozwój tego słownictwa¹⁹. Jednak by procesy te w ogóle mogły zostać zapoczątkowane, warunkiem podstawowym jest posiadanie komputera z ojczyzną wersją językową systemu operacyjnego i odpowiednio dostosowanego oprogramowania. Komputer staje się wówczas nie tylko narzędziem *stricte* informatycznym, ale również bazą językową, na podstawie której tworzyć można warstwę słowną nowych aplikacji, a co za tym idzie, generować pojęcia nazywające nowe zjawiska, produkty itd.

Jednym z pierwszych bodźców do tworzenia nowych terminów, ich ukuwania w poszczególnych językach było wydanie nakładki systemowej Windows 3.11 dostępnej w 24 wersjach językowych. Był to początek, dzięki któremu rodzima terminologia informatyczna mogła być stale obecna w domach posiadaczy komputerów osobistych. Kolejne systemy operacyjne, rewolucyjne w swych założeniach Windows 95 oraz późniejsze — Windows 98, Windows 2000 i w konsekwencji Windows XP, Windows Vista oraz Windows 7 były bardziej zaawansowane od poprzedników nie tylko w sferze technologicznej, ale również językowej.

Ów postęp nie jest jednak tak do końca udziałem języka ukraińskiego. Ukraińskojęzyczni użytkownicy komputerów klasy PC przez wiele lat byli bowiem pomijani przez koncern Microsoft²⁰, co w konsekwencji prowadziło do sytuacji, w której mu-

¹⁸ Według danych z 2011 r. ponad 2 miliardy ludzi korzysta z Internetu, natomiast użytkowników korzystających z komputerów, jednak niemających dostępu do sieci internetowej jest o wiele więcej. Liczba osób wykorzystujących technologie informacyjne z każdym rokiem rośnie, np. w Polsce w 2010 r. z komputerów korzystało prawie 70% gospodarstw domowych, a dostęp do Internetu miało ponad 60% z nich (dane za: [Mały 2011, 304]). Na Ukrainie odsetek ten jest niższy, jednak i tu wyraźnie rysuje się tendencja wzrostowa. W pierwszym kwartale 2012 r. z Internetu korzystało 14,7 mln mieszkańców Ukrainy, czyli 38% dorosłych Ukraińców (dane za: <http://watcher.com.ua/2012/05/18/v-ukrayini-16-2-mln-postiynih-korystuvachiv-internetu-prezentatsiya/> [dostęp 25.06.2012 r.]).

¹⁹ W pewnym sensie paradoksalnym potwierdzeniem tych słów niech będzie cytat z artykułu P. Seliheja [Селігея 2007с, 48–61] pt. *Сучасне термінотворення: симптоми та синдроми*: „Новотвір не може стати повноцінним терміном, якщо він не поширився, якщо його не прийняла наукова спільнота. А скільки відомо випадків, коли вчений, запровадивши нові терміни, дістав науковий ступінь, а невдовзі виявлялося, що вони — мертвонароджені діти, бо їх ніхто не вживає”. W przypadku słownictwa informatycznego mamy do czynienia z sytuacją, gdy wiele terminów funkcjonuje już w środowisku informatycznym, jednak ich zaakceptowanie przez gremia naukowe pozostaje procesem długim i żmudnym.

²⁰ Zupełnie odmienną politykę prowadzi w tym zakresie firma Apple; np. system operacyjny Mac OS X 10.4 Tiger, mający premierę w kwietniu 2005 r., podobnie jak produkty sprzed 10 lat (!),

siali oni korzystać z rosyjskojęzycznych systemów operacyjnych. Taki stan rzeczy nie sprzyjał rozwojowi własnego, ukraińskiego już słownictwa. Podobnie jak za czasów ZSRR język rosyjski wciąż wyznaczał tu szlaki i trendy.

Podstawową kwestią na drodze do ukrainizacji tej sfery techniki było stworzenie ukraińskojęzycznej wersji Windows oraz wszelkich programów użytkowych pracujących pod tym najpopularniejszym systemem operacyjnym.

Pierwszy krok w kierunku rozwiązania problemu zrobiono 12 marca 2002 r., gdy pojawiły się oficjalne ukraińskie nakładki językowe dla programów MS Word 2002 i MS Outlook 2002 dostępne w pakietach MS Office XP Professional i MS Office XP Small Business. Problem w tym, że tak naprawdę niewielu użytkowników miało okazję zapoznać się z tym produktem.

W ramach targów EnterEX odbywających się w Kijowie w dniach 18–22 lutego 2003 r., a więc dwa lata po pojawieniu się systemu operacyjnego Windows XP Professional, Microsoft zaprezentował jego ukraińską wersję, choć w pierwotnych planach firmy nakładka taka wcale nie miała się pojawić.

W takich okolicznościach zrozumiałe jest, że program ten nie miał również (co jest standardową procedurą stosowaną w tego typu produkcji od wielu lat) swych testerów wersji beta. Proponowany produkt nie był wersją *stricte* ukraińską — to jedynie Windows Ukrainian Interface Pack²¹ instalowany na rosyjskiej platformie systemu²². Zarówno ten pakiet, jak i jego nowsza wersja, która pojawiła się 29 października 2003 r., „забезпечує інтерфейс користувача мовою Ukrainian для більшості елементів інтерфейсу Windows XP²³”. Dla „większości” elementów. Lepsza pod tym względem okazała się ukraińska wersja pakietu MS Office 2003, która pojawiła się na początku 2004 r.²⁴

Użytkownicy wspomnianych programów na ich temat wypowiadali się na forach internetowych, portalach poświęconych informatyce oraz na łamach czasopism, prezentując swe opinie oraz proponując wprowadzenie zmian dotyczących przede wszystkim warstwy językowej oferowanych przez Microsoft produktów.

---

dostępny był w wersji ukraińskiej, a Jurij Kirgizow, specjalista ds. „ukrainizacji” produktów Apple, twierdził wówczas, iż Tiurp wprowadzi język ukraiński w XXI wiek (<http://programy.com.ua/news/index.php?newsdate=2005-09-01%2021:08:23> [dostęp 12.04.2009 r.]).

²¹ Język ukraiński wszedł w skład pakietu językowego (*Language Interface Pack* — LIP), w którym znalazły się „języki mniejszości”, takie jak m.in. bułgarski, słowacki, słoweński, łotewski czy kataloński.

²² „LIP переважно (!) встановлюють на англійську версію MS Windows XP. Які ж мови потрапили в окремих перелік? Як з’ясувалося, це каталонська і українська. Щодо каталонської ще можна знайти обґрунтування, чому LIP встановлюється на іспанську версію *Windows XP* (невеличка провінція Каталонія входить до складу Іспанії), однак для української мови, де LIP встановлюється на російську версію *Windows XP*, »розумне пояснення« може дати хіба що »український« представник фірми Майкрософт, що у Москві» — cytata za [Рицар *et al.* 2003, 17–24].

²³ Pakiet dostępny jest na stronie <http://www.microsoft.com/downloads/details.aspx?FamilyID=0db2e8f9-79c4-4625-a07a-0cc1b341be7c&displaylang=uk>. [dostęp 12.10.2006 r.].

²⁴ <http://programy.com.ua/reviews/office2k3ua.php> [dostęp 16.04.2007 r.].

Należy zauważyć, że opinie osób, które zetknęły się ze wspomnianymi programami, nie były zbyt pochlebne²⁵.

Do rzadkości należy opinia wygłoszona na łamach tygodnika „Поступ”:

Що там казати, видно роботу повноцінних філологів, котрі нормально попрацювали над термінологією. І хоча з приводу кількох термінів, як от, „налаштування”, можна посперечатися (навіть „Рута” їх підкреслює), то лінгвістична робота виконана на доброму рівні [Банзай 2003].

Internauci odwiedzający forum Politechniki Lwowskiej pisali m.in.:

[...] варіант українського Офіса ХР — курам на сміх (українізовано приблизно 15%, решта від „старшого” брата); Результат локалізації є доволі кепський; На превеликий жаль не має дійсно усталеної української комп’ютерної термінології. Результатом має бути саме така термінологія. А що краще купувати за „скаженими цінами” російську віндозу з паршивенькою українізацією, чи за цією ж ціною віндозу з приємною у спілкуванні українською мовою?; І треба щоб користувачі Windows’а мали справу з дійсно українською комп’ютерною термінологією, а не суржилом²⁶.

Na innych forach, w późniejszym okresie, gdy Microsoft wprowadził pewne poprawki do pakietów językowych, również przeważały opinie w stylu:

Українська ХР — це буде добре. Сам користуюсь зараз офіційним українізатором від Майкрософт, але все одно не все до кінця перекладено на українську...

lub

Досі не існує повністю українського Windows ХР випущеного компанією Microsoft, лише недолугі українізації, останні версії яких до того ж вперто не хочуть встановлюватись без перевірки автентичності Windows через інтернет [...] ²⁷.

W podobnym klimacie, aczkolwiek w sposób bardziej rzeczowy, wypowiadali się redaktorzy portali poświęconych informatyce i lokalizacji programów informatycznych — www.ukrface.kiev.ua i programy.com.ua. Andrij Szewczuk zajął się analizą ukraińskojęzycznych produktów serii Office, dokonując oceny warstwy językowej zarówno pakietu MS Office ХР²⁸, jak i MS Office 2003²⁹. Jego opinia dotycząca pierwszego z nich nie była pochlebna:

Що ми маємо — Microsoft Office ХР чи 2002 з мовою інтерфейсу 1058 українська компонент Microsoft Word та Outlook. Час виходу — січень 2002 року. Усе решта в ньому звичайнісінька російська версія.

²⁵ Zob. [Шовкун 2003].

²⁶ <http://www.lp.edu.ua/forum/viewforum.php?f=2&sid=b2a037cda87b33a6736aa2032d219154> [dostęp 24.06.2007 r.]. Ten i dalsze cytaty z forów, stron www, blogów itp. przytaczam w oryginalnym brzmieniu.

²⁷ <http://forum.x-city.com.ua/viewtopic.php?f=40&t=2485> [dostęp 29.08.2007 r.].

²⁸ <http://programy.com.ua/reviews/officexpua.php> [dostęp 13.08.2007 r.].

²⁹ <http://programy.com.ua/reviews/office2k3ua.php> [dostęp 13.08.2007 r.].

Z kolei Office 2003 jest już, według administratora portalu programy.com.ua, bardziej dopracowany, a „українізація доволі якісна”³⁰, choć i tu wiele jest niedociągnięć i błędów. Jak się okazuje, na język rosyjski natrafić można dość szybko, a mianowicie już w ustawieniach drukowania, natomiast po angielsku wita użytkowników choćby asystent pakietu Office.

Jeśli chodzi o pozostałe elementy pakietu, MS Excel czy MS PowerPoint, zostały one, jak się wydaje, opracowane dość poprawnie, nie zgłaszano bowiem pod ich adresem szczególnych uwag, nie proponowano wprowadzenia istotnych zmian.

Opinie przytoczone do tej pory nie miały charakteru *stricte* lingwistycznego. O takie zaś pokusili się m.in. uczeni reprezentujący lwowskie środowisko akademickie Bohdan Rycar i Roman Mysak [Рицар *et al.* 2003, 17–24]. Dokonali oni analizy 540 losowo wybranych plików pomocy z katalogu systemowego HELP systemu operacyjnego Windows XP oraz 146 komunikatów z biblioteki Wwintl.dll. Ogółem uczeni przeanalizowali prawie 10 tysięcy poleceń, instrukcji, komend itp. Z naukowego punktu widzenia analiza tak wielu jednostek była ze wszech miar słuszną i niezwykle potrzebną, a jej rezultaty wskazują na wiele niedociągnięć w warstwie językowej ukraińskiej wersji systemu.

Jednak nawet przeciętny ukraiński użytkownik komputera, na którym zainstalowano system operacyjny Windows XP czy też pakiet Office, nieposiadający nawet podstawowej wiedzy językoznawczej dostrzec może aż nadto rzucające się w oczy fakty. Komunikacja komputera z użytkownikiem odbywa się bowiem nie za pomocą języka ukraińskiego (czego należałoby się spodziewać po zainstalowaniu ukraińskiego pakietu językowego), lecz dwu- lub trójjęzycznego amalgamatu rosyjsko-angielsko-ukraińskiego. Jak wskazują badacze, komunikaty typu: *Якщо адміністратор налаштував систему безпеки на використання протоколу SSL (Secure Sockets Layer), встановить прапорець „Требуется безопасное подключение” (SSL); Документ можна також обговорити, переглядаючи його в Microsoft Internet Explorer. Для цього необхідно натиснути на панелі „Обычные кнопки” кнопку “Обсудить”; Виберіть параметр „Создание ярлыка для узла”, а потім натисніть кнопку „Далее”* nie są tu czymś niespotykanym, wyjątkowym. B. Rycar i R. Mysak podkreślają, że stanowią one aż 5% badanego materiału. Prawie jedna piąta to komunikaty jedynie w języku angielskim. Natomiast zgodnie z zapisami przyjętymi w zasadach ukraińskiej pisowni [Український 2010, 118–125] należałoby je przetłumaczyć, ewentualnie zastosować transkrypcję lub transliterację, a już na pewno dokonać tłumaczenia na język ukraiński tych fragmentów, które przetłumaczono na język rosyjski. Tymczasem do owej mieszanki trzech języków dołączyć można jeszcze jedno kuriozum — surżyk³¹.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ Surżyk (ukr. *суржик*) — w znaczeniu prymarnym: mieszanka ziaren zbóż, np. żyta z pszenicą, jęczmienia z owsem itd. oraz mąki uzyskiwanej z takiej mieszanki. Jest to również ukraińskie określenie języka będącego amalgamatem dwóch i więcej języków; w ogólnym rozumieniu — mieszanka języka rosyjskiego i ukraińskiego. Surżyk ukraińsko-rosyjski najczęściej wykorzystywany jest w centralnych

Autorzy cytowanego artykułu zwrócili również uwagę na masowe występowanie rzeczowników odczasownikowych z sufiksem *-к(а)* na określenie procesów, czynności. W plikach Wwintl.dll rzeczowników, które zgodnie z wszelkimi rekomendacjami zastępowane winny być rzeczownikami rodzaju nijakiego na *-нн(я)*, jak też bezokolicznikami, było prawie 500. Do grupy tej zaliczyć można rzeczowniki typu: *вставка, настройка, правка, вкладка, виноска, довідка, заливка, обробка* itp. Wprawdzie w badanych przez autorów plikach występowały również rzeczowniki z sufiksem *-нн(я)* (2045 komunikatów w bibliotece Wwintl.dll), jednak ich przesyt zdaniem badaczy prowadził momentami do sytuacji wręcz groteskowych, np. *Припинення порівнювання форматування і повернення інспектора формату до звичайного режиму; Переключення режиму підтвердження перетворення при відкритті файлів; Повторення перетворення з використанням ІМЕ*.

Te i inne uwagi dotyczące sfery językowej „zukrainizowanych” produktów Microsoft, jak również list dyrektora ukraińskiego oddziału firmy do przewodniczącego Towarzystwa Naukowego im. Tarasa Szewczenki³², leżały u podstaw decyzji o zorganizowaniu narady mającej na celu omówienie kwestii ukraińzacji systemu operacyjnego Windows XP oraz pakietu Office. W naradzie wzięło udział ponad 40 osób, w tym m.in. profesorowie Politechniki Lwowskiej, Uniwersytetu Lwowskiego, Uniwersytetu w Łucku, przedstawiciele Akademii Nauk, Ministerstwa Oświaty, Towarzystwa Naukowego im. Tarasa Szewczenki, firm prywatnych, administratorzy stron internetowych oraz przedstawiciel ukraińskiego oddziału firmy Microsoft.

Podczas narady, która odbyła się 19 marca 2004 r., jej uczestnicy podjęli wiele decyzji i postanowili m.in., że:

- bazą do przekładu na język ukraiński będzie język angielski, a efekt tłumaczenia ma odpowiadać językowi ukraińskiemu pod względem lingwistycznym, terminologicznym i kulturowym;
- w zakresie terminologii przestrzegane będą zasady pisowni ukraińskiej stosownie do ustanowionych norm;
- firma Microsoft będzie korzystać z wiedzy i umiejętności terminologów i językoznawców z ośrodków akademickich i Towarzystwa Naukowego im. Tarasa Szewczenki;
- na stronie internetowej Microsoftu powstanie nowy angielsko-ukraiński glosariusz terminologii informatycznej, który na będzie bieżąco uzupełniany i nadzorowany przez badaczy ze wspomnianych ośrodków.

i północnych regionach Ukrainy (według różnych danych posługuje się nim 15–20% ludności), a jedną z głównych przyczyn powstania i rozszerzania się tego zjawiska jest wieloletnia koegzystencja na tym obszarze ludności ukraińsko- i rosyjskojęzycznej. Zjawisko to, które pod pewnymi względami może być rozpatrywane w kategoriach języka pidżynowego, kreolskiego, we współczesnej ukraińskiej, ale nie tylko, literaturze językoznawczej doczekało się wielu opracowań, por. m.in. [Дончик 2001, 68–77], [Козир 2008, 13–19], [Масенко 2011], [Погрібний 2006, 4–12], [Свердан 2006, 40–43], [Ставицька 2002, 18–27], [Ставицька 2001, 13–16], [Тараненко 2008, 14–30], [Труб 2000, 46–57], [Фудерер 2008, 114–118], [Шумилов 2000, 110–124].

³² <http://www.shevchenko.org/MatPhysTech/LvivMeeting1.htm> [dostęp 15.05.2012 r.].

Uczestnicy konferencji wystosowali również list otwarty³³ skierowany do ówczesnego przewodniczącego Rady Najwyższej, premiera Ukrainy, ministra oświaty oraz przewodniczącego Komitetu ds. Telekomunikacji i Informatyzacji, w którym wyrazili obawy związane z monopolizacją rynku przez firmę Microsoft oraz ignorowaniem przez nią języka ukraińskiego w procesie produkcji oprogramowania, co w rezultacie może prowadzić do całkowitego wyparcia języka ukraińskiego ze sfery technologii informacyjnych. W liście stwierdzono, że z lingwistycznego punktu widzenia dotychczasowe programy są jedynie trójjęzycznym surżykiem, a podstawą tłumaczenia na język ukraiński nie był język angielski, ale dokonano go za pośrednictwem języka rosyjskiego.

Uczestnicy narady zwrócili się do władz, by te:

- za pomocą odpowiednich uregulowań prawnych broniły narodowych, kulturowych i oświatowych interesów Ukrainy;

- w porozumieniu z kierownictwem firmy Microsoft rozstrzygnęły kwestię „ukrainizacji” jej produktów (przekłady miały być dokonywane z języka angielskiego, pośrednictwo języka rosyjskiego określono jako niedopuszczalne);

- wprowadziły i wspierały alternatywne bezpłatne programy komputerowe (we współpracy z firmami Apple, IBM, Sun, Novell) w celu uniknięcia monopolizacji rynku informatycznego.

Zwrócono się także do dyrektora koncernu Microsoft, Billa Gatesa. Przewodniczący Towarzystwa Naukowego im. Tarasa Szewczenki, Ołeh Romaniw, w liście³⁴ z 7 maja 2004 r. wzmiankował o naradzie dotyczącej jakości ukraińskojęzycznych produktów Microsoftu. O. Romaniw stwierdził wówczas, iż Ukraina, pięćdziesięciomilionowe państwo europejskie, powinna mieć możliwość korzystania z pełnej gamy produktów koncernu właśnie w języku ukraińskim, „nieskażonym” w wyniku pośrednictwa języka rosyjskiego.

Jednym z postanowień narady z 19 marca 2004 r. było zobowiązanie firmy Microsoft do uruchomienia na jej stronach internetowych projektu, którego celem byłoby przetłumaczenie bazy pojęciowej używanej w produktach koncernu. Wkrótce na platformie Microsoft uruchomiono projekt o nazwie MS Community Glossary. Ukrainian Glossary. Program ten, w przeciwieństwie do poprzednich projektów firmy, miał być moderowany przez terminologów i lingwistów z Komitetu Technicznego Standaryzacji Terminologii Naukowo-Technicznej³⁵. Projekt trwać miał blisko rok, począwszy od 5 lipca 2004 do maja 2005 r.

Poprzedni, obecny na stronie Microsoftu glosariusz, był jedną z 36 wersji narodowych, a jego wartość ocenił m.in. Roman Rożankiński³⁶ reprezentujący Komitet Techniczny Standaryzacji Terminologii Naukowo-Technicznej przy Politechnice Lwów-

³³ http://www.lp.edu.ua/tc.terminology/TK_sem_WinUA.htm#Sect7 [dostęp 27.08.2007 r.].

³⁴ http://tc.terminology.lp.edu.ua/TK_sem_WinUA.htm#Sect7.3 [dostęp 23.05.2011 r.].

³⁵ Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології, zob. http://tc.terminology.lp.edu.ua/TK_structure.htm [dostęp 5.08.2012 r.].

³⁶ http://www.lp.edu.ua/tc.terminology/TK_sem_WinUA.htm#Sect6 [dostęp 17.09.2007 r.].

skiej. Jak się okazało, badany glosariusz angielsko-ukraiński był jednym z najuboższych, zawierał bowiem jedynie słowniki dla programów Outlook XP oraz Word XP.

Obiektem analizy R. Rożankiwskiego był ten ostatni, zawierający 10 113 wpi-sów. Porównano go z adekwatnym glosariuszem angielsko-rosyjskim i już wstępne spostrzeżenia badacza okazały się dość interesujące — otóż prawie każde hasło ukraińskie miało swój odpowiednik w glosariuszu angielsko-rosyjskim. Na tej podstawie uczony stwierdził, iż ukraińskie fragmenty tłumaczono nie z tekstu angielskiego, lecz z już przetłumaczonych haseł w języku rosyjskim, natomiast tłumaczenia oryginalne, angielsko-ukraińskie, były przypadkami jednostkowymi. Efektem tego typu „tłumaczenia” jest wszechobecny surżyk, jak również mnóstwo kalk z języka rosyjskiego. W swym artykule R. Rożankiwskij wyodrębnił kilkanaście najważniejszych, jego zdaniem, błędów „ukraińskiego” glosariusza. Po dogłębnej analizie wysunął przypuszczenie, iż „ukrainizacja” to wynik automatycznego przekładu z języka rosyjskiego na ukraiński, bez jakiegokolwiek próby redakcji tekstu.

Nowy glosariusz³⁷ miał, według Microsoftu, m.in. „pomóc w promowaniu i ochronie języków małych grup społecznych, jak również w budowaniu społeczeństw oraz tworzeniu ich oficjalnej terminologii informatycznej”. Osoba, która ukończyła 18. rok życia, mogła, przeszedłszy uprzednio żmudny proces rejestracji, zapoznać się, a nawet uczestniczyć w pracach mających na celu stworzenie nowego glosariusza, a co za tym idzie, przyczynić się do poprawy jakości produktów Microsoft. Jak już wspominałem wcześniej, projekt zakończono w maju 2005 r. Uzgodniono, że glosariusz wydany zostanie w formie drukowanej w ramach cyklu wydawniczego *СловоСвіт* Komitetu Technicznego Standaryzacji Terminologii Naukowo-Technicznej przy Politechnice Lwowskiej. Prezentacja książki odbyła się we wrześniu 2006 r. w auli Politechniki Lwowskiej w ramach konferencji *Проблеми української термінології СловоСвіт 2006*³⁸ [Англійсько-український 2006].

Glosariusz produktów Microsoftu, w którego opracowaniu wzięło udział wielu uczonych³⁹ z różnych ośrodków akademickich Ukrainy, poświęcono pamięci przewodniczącego Towarzystwa Naukowego im. Tarasa Szewczenki, O. Romanowa. W przedmowie [Англійсько-український 2006, 7–8] do słownika jego główny redaktor B. Rycar stwierdził, iż książka zajmuje szczególne miejsce w serii leksyko-graficznej „СловоСвіт”, głównie ze względu na to, że jej tematyka dotyczy wprowadzenia języka ukraińskiego w środowisko komputera, medium, które tak szybko stało się nieodzownym elementem życia wielu ludzi. B. Rycar podkreślił również,

³⁷ <http://members.microsoft.com/wincg/home.aspx?langid=1058> [dostęp 9.01.2005 r.].

³⁸ Jest to w zasadzie jedyny na Ukrainie cykl konferencji, podczas których regularnie omawiane są problemy ukraińskiej terminologii informatycznej.

³⁹ M.in.: Roman Mysak (Komitet Techniczny Standaryzacji Terminologii Naukowo-Technicznej), Roman Mykulczyk (Komitet Techniczny Standaryzacji Terminologii Naukowo-Technicznej), Ihor Kulczyckij (Lwowska Akademia Komercyjna), Heorhij Złobin (Uniwersytet im. I. Franki we Lwowie), Wołodymyr Piłeckij (Uniwersytet im. I. Franki we Lwowie), Switłana Kraweć (Politechnika Lwowska), Ihor Zawadskij (Uniwersytet Kijowski im. T. Szewczenki).

że poprzez komunikację z komputerem odbywa się niepowtarzalny proces formowania przyszłych pokoleń. Wyrażając ubolewanie, iż ukraińska młodzież wciąż nie ma możliwości odczytywania komunikatów z ekranów komputerów w języku ukraińskim, uczony postawił ważne pytanie: „Czy w takich warunkach będzie formować się w pełni świadoma elita narodu?”. Biorąc pod uwagę bieżącą sytuację na Ukrainie, stwierdzam, że jest ono aktualne również dzisiaj.

W pracach nad projektem MS Community Glossary. Ukrainian Glossary ostatecznie wzięło udział 121 zarejestrowanych uczestników, którzy mieli swój wkład w finalny kształt słownika. W trakcie dyskusji omówiono 2178 jednostek leksyko-graficznych. Zaproponowano wiele nowych terminów, które, jak się wydaje, na stałe weszły do kanonu ukraińskiego słownictwa informatycznego (*стильніця замість робочий стил, стандартно, як усталено замість за замовчуванням* i in.). Podkreślono także, że pozostało wiele pojęć wymagających opracowania.

Kończąc przedmowę do słownika, B. Rycar zaakcentował fakt nieprzerwanego rozwoju terminologii IT oraz wyraził nadzieję na dalszą współpracę z osobami, które mogą wnieść cenne propozycje i uwagi, przyczyniając się tym samym do szybszego ukonstytuowania się ukraińskiej terminologii informatycznej.

Dnia 29 stycznia 2007 r. miała miejsce tzw. pudełkowa premiera nowego systemu operacyjnego firmy Microsoft — Windows Vista. Prace nad systemem, którego premierę kilkakrotnie przesuwano (do 22 lipca 2005 r. znany był jedynie pod nazwą kodową Longhorn), zostały ostatecznie ukończone na początku listopada 2006 r., a już od 30 listopada produkt był dostępny dla użytkowników licencji grupowych.

Z ukraińską wersją tego systemu operacyjnego, jak już zdążono się nad Dnieprem przyzwyczaić, były pewne problemy. Premiera ukraińskojęzycznej Visty (oraz pakietu Office System 2007) odbyła się pod koniec kwietnia 2007 r., a na rynku pojawiła się miesiąc później, 24 maja. Oparto ją nie jak dotychczas na rosyjskiej wersji systemu, lecz był to produkt wykorzystujący m.in. doświadczenia wielu uczonych, informatyków i językoznawców z pracy nad projektem MS Community Glossary. Ukrainian Glossary.

Pojawienie się ukraińskojęzycznej Visty — jej poziom technologiczny i językowy — było przez ukraińskich użytkowników komputerów wyczekiwane z niecierpliwością i komentowane na wielu forach⁴⁰. Zrozumiałe, iż nowy system operacyjny porównywano do poprzedniego, Windows XP, który w kwestii „ukrainizacji” okazał się produktem słabszym⁴¹. Jeśli chodzi o dostępność poprzedniego systemu operacyjnego, można było dostrzec pewne podobieństwo dotyczące samej dystrybucji no-

⁴⁰ „По чутках з інету в квітні має вийти українська версія Вісти, але поки що не те, що української версії, навіть українізатора не можу знайти! Якщо хтось має, поділіться, набрид російський софт. Надіюсь вістовський українізатор не буде таким недосконалим як до експі...” (<http://www.tereveni.org.ua/forum/index.php?showtopic=4630> [dostęp 19.04.2007 r.]).

⁴¹ „Але у порівнянні з XP прогрес все'дно значний! До того ж, працює з коробки, не треба було ставити щось, а потім пакет” <http://forum.domivka.net/archive/index.php/t-7315-p-5.html> [dostęp 30.11.2007 r.].

wego systemu na terytorium Ukrainy. W początkowym okresie, po oficjalnej prezentacji, Vista była produktem w zasadzie нефункциони́ującym na rynku. Opinie typu:

Словом чув що в Росії вже можна придбати україномовну Вісту, а в Україні глухо як в танку... На фірмах по продажу ОС та ПК чули про Вісту лише в тирнеті, де можна запомпувати неофіційно... а от придбати ще ніде неможливо... питання — чом так?⁴²,

powtarzały się nad wyraz często, jednak problemy zakończyły się dość szybko (głównie z racji dostępności pirackich kopii systemu) i wrażenia związanych z ukraińską Vistą zaczęły gościć na forach poświęconych komputeryzacji. Większość z nich dotyczyła problemów instalacyjnych⁴³, jednak były też takie, w których poruszano kwestie ukraińskości przekładu Visty.

Ówczesny dyrektor ukraińskiego oddziału Microsoftu Walerij Łanowenko powiadał, że pojawiły się pewne problemy z tłumaczeniem terminów na język ukraiński⁴⁴. W nowych produktach znalazło się około 350 nowych terminów, które wraz ze spuścizną po „zukrainizowanym” systemie Windows XP wciąż budzą wiele kontrowersji i są tematem niezliczonych polemik wśród użytkowników komputerów, podobnie jak sama Vista sprawiająca swym właścicielom ciągłe problemy techniczne.

Nie ukazało się jak dotąd całościowe opracowanie, w którym w sposób profesjonalny oceniono by jakość ukraińskiego przekładu Visty. Najszybciej zareago-

⁴² <http://forum.qip.ru/showthread.php?p=119607> [dostęp 10.05.2007 r.]; podobnie jak: „Є повністю українська версія Vista, але її не можна ніде в магазинах, на ринках знайти” (<http://forum.domivka.net/archive/index.php/t-7315-p-5.html> [dostęp 5.12.2007 r.]); „Я єдиного не можу зрозуміти — ніби і є українська версія Вісти, але водночас на жодному ноутбучі, в жодному магазині я не знаходив її. Хоча в деяких інтернет-магазинах на неї можна надібати” (<http://forum.lvivport.com/archive/index.php/t-27943.html> [dostęp 29.11.2007 r.]).

⁴³ Posty uczestników forów dotyczyły zarówno możliwości ściągania windowsowych plików ukrainizacyjnych (polecano sobie strony internetowe oferujące zarówno takie pakiety, jak i pomoc w rozwiązywaniu problemów z instalacją Visty, pakietów ukrainizacyjnych itp., np. „Файли згодяться тим, хто має якусь-там-мовну WinVI і хоче просто українізувати її. Щоб встановити український інтерфейс WinVI, достатньо завантажити файл, запустити його і натиснути кнопку *Install*” (<http://forum.domivka.net/archive/index.php/t-7315.html> [dostęp 27.03.2007 r.] lub „Якщо операційка для пристойної роботи потребує два гектари пам’яті, то най їде собі лісом; Знайомий дизайнер спробував поставити на 2 Гб. Потім мені за пивом сказав: якщо в тебе стільки нема, то забудь про неї відразу...; У мене 2 Гіга оперативки. На другий день Vista почала виснути, хоч я і повідключав все можливе для прискорення; Замахує Віста дууже швидко... заінсталиш там пару прог — зненавидиш Вісту. По сто разів перепитує, ‘чи впевнений, чи точно, а може не треба, чи підтверджуєш дію, а треба адмінські права, чи продовжиш, чи ще не передумав, а від цього харм може бути’ ну і т. д. Верне від неї, гидота; Пробувала працювати з вістою — більше не буду. Для чого користуватися ще не відлагодженим софтом?” itd. (<http://forum.lvivport.com/archive/index.php/t-27943.html> [dostęp 10.10.2007 r.]).

⁴⁴ „З одного боку, іноді термінів в українській мові просто не існує, іноді вони існують, але не застосовуються в ІТ-індустрії відносно ІТ-завдань. Крім того, що необхідно було вибрати потрібні терміни, найбільш відповідні до тієї або іншої функції або до тієї або іншої ситуації, які відбиваються в програмі, для нас, звичайно, було завданням зберегти початковий зміст самого коду і тих повідомлень, які видаються користувачеві” — powiedział W. Łanowenko (<http://pres-centr.ck.ua/forum3/viewtopic.php?f=19&t=546&p=11888> [dostęp 11.11.2007 r.]).

вали oczywiście internauci. Znamienne wydaje się pytanie zadane przez jednego z nich: „Панове, а можна схарактеризувати якось ширше переклад? чи усе перекладено? в яких місцях суржик? хоча б оцінку за п'ятибальною системою не полінуйтесь...”⁴⁵. Odpowiedzi i opinii było, jak można się domyślić, co nie-miara. Chwalono⁴⁶ zwłaszcza funkcjonalność nowego systemu, ale zdecydowanie przeważały opinie, w których narzekano⁴⁷ na użyte terminy, kalki z języka rosyjskiego, pozostałości z anglojęzycznego jądra systemu itp. Odpowiedzią ukraińskich informatyków i „komputerowców” na pewne braki i niedociągnięcia zauważane w ukraińskojęzycznej wersji systemu było tworzenie własnych plików ukrainizacyjnych i udostępnianie ich w sieci⁴⁸. Na forach rozwiązywano też kwestie poprawności tych przekładów i podawano przykłady, co do których tłumacze amatorzy mieli pewne wątpliwości⁴⁹. Nie zabrakło jednak postów, w których forumowicze lek-

⁴⁵ <http://forum.domivka.net/archive/index.php/t-7315.html> [dostęp 27.03.2007 r.].

⁴⁶ „Зараз вже настільки втягнувся, що український інтерфейс мені значно зручніший за російський” (<http://pres-centr.ck.ua/forum3/viewtopic.php?f=19&t=546&p=11888> [dostęp 28.10.2007 r.]); „Я бачив Вісту українську. Враження нормальні. Колега собі поставив і вже тиждень користує. Каже гуд” (<http://misto.ridne.net/thread-4973.html> [dostęp 27.05.2007 r.]); „Доречі розширена розкладка клавіатури в україномовній Вісті просто СУПЕРОВА — апостроф і символ гривні... уммм, я був приємно здивований” (<http://forum.domivka.net/archive/index.php/t-7315-p-5.html> [dostęp 12.04.2007 r.]); O tym, że internauci są ludźmi dość przewrotnymi, świadczy następujący cytat: „Всі тести моя українська Віста пройшла успішно... і я її видалив :)” (<http://forum.domivka.net/archive/index.php/t-7315-p-7.html> [dostęp 23.03.2008 r.]).

⁴⁷ „Єдина проблема поки що у тому, що українська термінологія в ІТ ще не устоялася, тому кожен перекладає одні й ті ж терміни по-своєму. Так, »Default« може перекладатися як »По умовчанням«, так і »За умовчуванням« тощо; »skin« — це і »шкірка«, і »жупан«, і »обгортка«, і власне сам »скін«...” (<http://pres-centr.ck.ua/forum3/viewtopic.php?f=19&t=546&p=11888> [dostęp 25.10.2007 r.]); „Таке враження, що сиділи над перекладом недовго. Основні користувацькі меню перекладені, а от більш адміністраторські залишилися англomовними, чого не скажеш про російську версію. До того ж є і помилки (»теперь«), російське »по умовчанням« переклали »по мовчанням« (чи щось таке, не пам'ятаю точно)...” (http://www.hurtom.com/computers/soft/665-provnstju_ukranska_ofcjana_windows_vista.html [dostęp 18.06.2007 r.]); „Переклад й справді недороблений, особливо дратує »Настройки« і ще 5–10 особливо вульгарних екземплярів... злий був — навіть English MUI поставив =) а ще очікував від цієї версії нормальної роботи non-Unicode застосунків з українськими літерами, а бачте не склалося... ось такі »професіонали« в Microsoft Ukraine працюють...” (<http://forum.domivka.net/showthread.php?p=136497> [dostęp 17.04.2007 r.]); „Мене теж іноді дивує український інтерфейс, бо іноді ПО переклад не досить вдалий” (<http://pres-centr.ck.ua/forum3/viewtopic.php?f=19&t=546&p=11888> [dostęp 19.09.2007 r.]) itp.

⁴⁸ „Тепер щодо українізації (основного питання, котре мене в цій темі власне і цікавить) — є певні глюки.. намагаюся це виправити, як все вдасться то кину тут свій рецепт як з не рідної зробити мову солов'їну” (<http://forum.domivka.net/archive/index.php/t-7315-p-6.html> [dostęp 13.12.2007 r.]); „Переклад v1.1.6rc фактично готовий до повноцінного тестування” (<http://forum.domivka.net/archive/index.php/t-7315-p-8.html> [dostęp 23.05.2008 r.]); „Долучаю український переклад vLite 1.1.6 Final. Тестуйте. Коли що не так — пишіть” (<http://forum.domivka.net/archive/index.php/t-7315-p-9.html> [dostęp 9.05.2008 r.]).

⁴⁹ Pytanie: „Людоньки, я тут взявся за переклад vLite і наразі маю питання як які служби/застосунки/програми/компоненти ДЮСЛІВНО (як у системі) перекладаються на українську: Restore Center, Windows Backup, Inbox Games, Premium Inbox Games...” Odpowiedź: „Екранні

заставки: Авора, Бульбоашки, Геометричний вальс, Емблема Windows, Енергетика Windows, Об'ємний текст, Смужки, Фотографії. Restore Center — Центр резервного копіювання і відновлення, Windows Backup — Служба резервного копіювання, Inbox Games — Ігри (Solitaire, Spider Solitaire, Hearts, FreeCell, Minesweeper, Purple Place), Premium Inbox Games — Додаткові ігри (Chess Titans, Mahjong Titans, Inkball), Windows Photo Gallery — Фотоколекція Windows, Windows Photo Viewer — Переглядач фото Windows, Windows Image Acquisition — Служба завантаження зображень, Windows Easy Transfer — Засіб Windows для міграції даних, Application Experience — Керування застосунками, Desktop Window Manager — Диспетчер вікон, Media Center — Медіа Центр, Snipping Tool — Засіб захоплення фрагментів, Mobility Center — Центр підтримки портативних ПК, Game Explorer — Провідник ігор” (<http://forum.domivka.net/archive/index.php/t-7315-p-8.html> [dostęp 17.04.2008 r.] lub inne tłumaczenia: „Advanced — Додатково/Розширено, Form Utilities — Утиліти бланків, Export form data — Експортувати дані бланку / Експорт даних бланку, To form data file (FDF) ... — До файлу даних бланку, Reset form — Скинути бланк, Set calculation order — Вказати/Встановити порядок підрахунку, Show Button Labels — Показувати підписи до кнопок, Combo Box — Комбінований список, Check Box — Позначка (на практиці виглядає як квадратик з/без галочкою), List Box — Блок/Вікно списку, Push Button — Натисніть/Натиснути кнопку, Radio Button — Перемикач [з незалежною фіксацією], Progress — Поступ, Subset — Підмножина (але в контексті може бути чимось іншим »під...«), Print Page Border — Друкувати рамку/межу сторінки, Producer — програма за допом., якої складено документ — взагалі-то назви програм не прийнято перекладати, але... — Виробник, Creator — теж саме тільки бібліотека цієї програми (переважно показує файл бібліотеки) — Творець / Розробник / Створювач (як для назви модуля програми — потягне), Keep Column — Залишити стовпчик, Classified fields highlight — Згрупована підсвітка полів чи то Підсвітка згрупованих полів, Slider — Повзунок / Засувка, Set highlight layer — Вказати шар підсвітки, Typewriter — Друкарська машинка (іноді вживається для означення типу тексту — друкований) File ToolBar — Панель інструментів файлу, Zoom ToolBar — ... масштабу, Rotate View ToolBar — Скинути вигляд..., Commenting Tools — Інструменти коментування, Form Tools — Інструменти бланків, Drawing Markup Tools — Інструменти малювання розмітки / Інструменти розмітки, Smart Text Tools — ... розумного тексту, None — Нічого / Немає, Multiple pages per sheet — Декілька сторінок на аркуші” (<http://domivka.net/archive/t-3860.html> [dostęp 17.04.2008 r.]). Zob. również cały wątek poświęcony tłumaczeniom terminów komputerowych (<http://domivka.net/archive/t-1503.html> [dostęp 17.04.2008 r.]).

⁵¹ „Гадаю у кожного виникало питання, чи можливо користуватися прийємним українським інтерфейсом в нещодавно купленому ноутбукі з встановленою іншомовною версією Vista. Відповідь у цьому напрямку дещо неоднозначна — я твердо можу сказати »так« (http://www.hurto.com/computers/soft/2321-ukranzacija-windows-vista-basic-home.html [доступ 3.10.2007 р.]); „Будь-ласка, зверху червоними буквами про перспективи появи такої можливості — спілкуватися за допомогою укр. мови. В моєму списку є значна кількість людей, які радіють, коли спілкуються з ними на укр. мові” (http://forum.qip.ru/showthread.php?p=119607 [доступ 23.05.2007 р.]); „Нарешті вийшов повністю український Windows!” (http://www.hurto.com/computers/soft/456-ukrainska_windows_vista.html [доступ 5.04.2007 р.]).

nauci, przywiązując wagę do obecności języka ukraińskiego w obrębie technologii informacyjnych, domagali się lepszych przekładów, braku języka angielskiego i rosyjskiego w „zukunftizowanych” systemach operacyjnych oraz programach użytkowych⁵², nawoływali do zakupu oryginalnych ukraińskich wersji oprogramowania, co miało się przełożyć na działania Microsoftu w sferze lepszego przekładu produktów na język ukraiński; zastanawiali się też nad przyczynami złej kondycji ukraińskiej terminologii informatycznej⁵³.

Sprzedaż ostatniego jak dotąd⁵⁴ systemu operacyjnego firmy Microsoft, popularnej „Siódemki”, rozpoczęto 22 października 2009 r. Windows 7 (w fazie opracowań znany pod nazwą kodową Vienna) swą ukraińską premierę miał dziewięć dni później wraz z ponad 20 innymi wersjami językowymi. Ukraińska wersja systemu operacyjnego początkowo dostępna była w wersji pudełkowej, preinstalowano⁵⁵ ją również na 25 modelach komputerów stacjonarnych i laptopów. Dmytro Szymkiw, dyrektor generalny ukraińskiego oddziału Microsoftu, stwierdził, że Windows 7 był najbardziej oczekiwaną wersją systemu operacyjnego w całej historii firmy. Wyraził on także zadowolenie, że i Ukraińcy będą mogli ocenić jego możliwości⁵⁶. Sądząc po reakcjach ukraińskich użytkowników komputerów, z którymi można się zapoznać np. na forum portalu domivka.net, oczekiwali oni nie tylko lepszej pod względem technicznym, ale również wolnej od błędów i w pełni zukrainizowanej wersji systemu operacyjnego.

Według danych na styczeń 2012 r. na świecie sprzedano ponad 500 mln kopii systemu⁵⁷, a sprzedaż Win7 na Ukrainie po roku obecności na rynku przewyższyła Windows Vista o 11%. Świadczy to o dużej popularności systemu wśród ukraińskich użytkowników. Można przypuszczać, że wpływ na ten wynik mogła mieć nie tylko funkcjonalność systemu, lecz także warstwa językowa produktu. Brak jednak oficjalnych i wiarygodnych danych dotyczących tego, która wersja językowa, rosyjska czy ukraińska, jest przez użytkowników na Ukrainie nabywana częściej. Można pokusić się o przypuszczenie, że klienci zdecydowanie rzadziej stają się właścicielami wersji oznaczanej symbolem UKR. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest przede wszystkim fakt, że ukraińscy dystrybutorzy oferują⁵⁸ nabywcom głównie wersję rosyjską Win7.

⁵² „Наша позиція — НЕ проти російської, а ЗА УКРАЇНСЬКУ” (<http://domivka.net/archive/t-12968.html> [dostęp 10.10.2011 r.]).

⁵³ Zob. <http://domivka.net/archive/t-8776.html> [dostęp 13.08.2011 r.].

⁵⁴ Opisuję stan na dzień 5.06.2012 r.

⁵⁵ Oprogramowanie preinstalowane — (ang. *Pre-installed software*) oprogramowanie zainstalowane fabrycznie na komputerze przeznaczonym do sprzedaży.

⁵⁶ <http://apitu.org.ua/node/1266> [dostęp 4.06.2012 r.].

⁵⁷ <http://www.microsoft.com/investor/EarningsAndFinancials/Earnings/PressReleaseAndWebcast/FY12/Q2/default.aspx> [dostęp 4.06.2012 r.].

⁵⁸ Zob. np. <http://defis.lviv.ua/227-antivirusy.html>, <http://www.terra.rv.ua/portal/?guest>, <http://www.ktc-ua.com/catalog/os>, <http://www.diawest.com/catalog/category/63/> [dostęp 5.06.2012 r.].

Uwagę na taką sytuację zwracają również użytkownicy forów poświęconych zagadnieniom IT. Na jednym z nich⁵⁹ toczono wiele mówiącą dyskusję na temat stanu systemu sprzedaży ukraińskojęzycznego oprogramowania:

(Шева) Робіть так тільки в тому разі, якщо у вас немає можливості купити офіційний український диск замість російського. Майте на увазі, що чим більше офіційних українських копій буде продано, тим більше уваги Microsoft буде приділяти саме українським версіям!

(Zhooook) В капіталістичному світі продавець намагається задовольнити потреби покупця. А у вас все з ніг на голову. Купуйте вінду, тоді добрий дядечка ще подумає і можливо якщо йому сподобається ваша поведінка він зробить версію для вас нікчем. По-моєму це якесь совкове мислення. Та їх взагалі ігнорити треба, бо за стільки років досі нема українського перекладу, й тільки недавно вони снесошли до кастрованого патчу на кацапську вінду (це типу українізація);

(Шева) Справа в тому, що „воздействовать” треба не на Microsoft (який випускає повноцінні українські версії, на рівних з російськими, починаючи з Windows Vista), а на наших українських дистриб’юторів, які не хочуть закуповувати українську версію, бо вважають, що її в них ніхто не купить. Навіть дистриб’ютори з західної України не хочуть пропонувати своїм клієнтам українську версію, от у чому справа!

(Шева) Дрібні продавці може й раді продавати українську версію (особливо на заході країни), але вони можуть закуповувати лише те, що є у прайсах великих дистриб’юторів. А там лише російські версії. Що виходить: Microsoft випускає українські версії, а великі дистриб’ютори їх не перепродають, бо вважають, що вони нікому не потрібні. А дрібні продавці не можуть їх купити, бо дистриб’ютори все вже вирішили за них. Ось проти цього і потрібно боротися.

Przytoczony fragment wskazuje na potrzebę (przynajmniej u części ukraińskiego społeczeństwa) korzystania z ukraińskojęzycznego oprogramowania. System operacyjny Windows 7, podobnie zresztą jak najnowszy⁶⁰ pakiet biurowy oferowany przez Microsoft — MS Office 2010, jest pod względem językowym produktem, w którym wykorzystano doświadczenia zebrane podczas ukraiinizacji poprzednich platform. Opinia ta dotyczy również stron internetowych⁶¹ wspierających oba produkty. Oferują one użytkownikom pomoc w języku ukraińskim, co jeszcze nie tak dawno wcale nie było standardem, gdy ukraińskie komunikaty przechodziły w rosyjskie z reguły już na drugim czy trzecim poziomie menu nawigacji witryny.

Jak podkreśla wielu użytkowników ukraińskiej „Siódemki”, jest to system zrusyfikowany w najmniejszym stopniu i wreszcie może on stać się swoistym nośnikiem ukraińskiego słownictwa informatycznego. By jednak tak się stało, potrzeba nie tylko szeroko zakrojonej akcji⁶² propagującej wśród ukraińskiego społeczeństwa oprogramowanie w języku ukraińskim, lecz także większej liczby gruntownych analiz językoznawczych ukraińskiej warstwy językowej programów oraz jeszcze szerszej współpracy lingwistów i informatyków na polu terminologii informatycznej.

⁵⁹ <http://domivka.net/archive/t-11907.html> [dostęp 5.06.2012 r.].

⁶⁰ Stan na dzień 5.06.2012 r.

⁶¹ <http://office.microsoft.com/uk-ua/products/?CTT=97>, <http://windows.microsoft.com/uk-UA/windows/home> [dostęp 5.06.2012 r.].

⁶² Jak choćby taka: <http://www.kmdisti.com/ru/news/lvivski-kompyuteri-zagovoryat-ukrayinskoyu> [dostęp 5.06.2012 r.].

Społeczeństwa w ogromnym stopniu uzależnione są dziś od technologii informacyjnych i tak naprawdę niewiele jest dziedzin życia, w których komputery i nowoczesne technologie nie byłyby obecne. Komputery są podstawowym narzędziem pracy wielu osób, służą do nauki i rozrywki, z powodzeniem zastąpiły tradycyjne sposoby komunikacji, wypierając funkcjonujące od wieków sposoby korespondencji.

Ze względu na tę wszechobecność nie może dziwić, że ci, którym zależy na rozwoju języka ukraińskiego, tak bardzo zabiegają o „ukrainizowanie” tej dziedziny nauki i techniki⁶³. Jak pisze Tetiana Kowalczuk, „Якщо раніше діти вчили мову за книжками, то нині вони розмовлятимуть такою мовою, яку побачать у комп'ютері” [Ковальчук 2004]. W swym artykule autorka postawiła nawet tezę, by w oczekiwaniu na nowe ukraińskojęzyczne wersje programów firmy Microsoft ukraińscy użytkownicy komputerów, kierując się wskazaniem Romana Bazyłewycza, przewodniczącego Komisji Informatyki i Cybernetyki Towarzystwa Naukowego im. Tarasa Szewczenki, przestali korzystać z produktów informatycznych w języku rosyjskim.

Kwestia bytu języka ukraińskiego, jego funkcjonowania w życiu społecznym, polityce, nauce, kulturze jest wciąż aktualna. Pokłosiem pomarańczowej rewolucji były nie tylko powtórne wybory prezydenckie, ale też uchwalenie wielu aktów prawnych zmierzających ku zapewnieniu lepszej pozycji językowi ukraińskiemu. Rezultat takiej polityki państwa to m.in. ustalenia dotyczące używania języka ukraińskiego w mediach⁶⁴. W przeciwieństwie do sytuacji jeszcze sprzed kilku lat, właściwie standardem jest już obecność filmów z ukraińskimi napisami czy profesjonalnym ukraińskim dubbingiem⁶⁵. Wciąż jednak istnieje ogromna dysproporcja w kwestii funkcjonowania oprogramowania w języku ukraińskim i rosyjskim, wynikająca choćby z tego, że wiele firm producenckich i dystrybutorskich ma swe siedziby na terenie Federacji Rosyjskiej⁶⁶; nadal, jak twierdzi wielu, daje się zauważyć podział na Ukrainę Wschodnią — prorosyjską i Zachodnią, dla której idee niepodległościowe, przejawiające się m.in. w pielęgnowaniu ukraińskości, są sprawą priorytetową.

Głównie z tego względu kwestie „ukrainizacji” oprogramowania komputerowego nieprzypadkowo postanowiono rozwiązać właśnie we Lwowie, prężnym ośrodku akademickim, w którym kadra kładzie ogromny nacisk na używanie poprawnej ukraińszczyzny, a zajęcia z języka ukraińskiego prowadzone są na wielu kierunkach uniwersyteckich, poczynając od filologii, na matematyce czy naukach prawnych kończąc.

⁶³ Na forach i prywatnych stronach internetowych autorzy postów nawołują do tworzenia ukraińskiej terminologii informatycznej, prześcigając się niejednokrotnie w wymyślaniu ukraińskich wariantów pojęć z dziedziny IT, zob. np. <http://ihor.tkach.info/?p=1> [dostęp 3.08.2012 r.].

⁶⁴ Rozdział I, art. 10 ukraińskiej ustawy o mediach z dnia 12.01.2006 r. (№ 3317-IV), zob. <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3317%2D15&c=1#Current> [dostęp 28.12.2006 r.].

⁶⁵ Artykuł Marty Szokało z 13 stycznia 2006 (http://www.bbc.co.uk/ukrainian/entertainment/story/2006/01/060113_films_dubbing_marta_sp.shtml [dostęp 27.10.2007 r.]). W 2011 r. anulowano przepis dotyczący obowiązkowego dubbingu filmów rosyjskojęzycznych.

⁶⁶ Zob. <http://www.mova.org.ua/modules.php?name=News&file=article&sid=224> [dostęp 15.11.2007 r.].

Cytowana T. Kowalczuk porusza bardzo istotną kwestię świadomości narodowej. W dobie „przedinformatycznej” opierała się ona na wartościach wyniesionych z domu rodzinnego, książek, tradycji. Dziś, jak zauważa autorka artykułu, młodzież poznaje świat głównie dzięki informacjom przekazywanym za pośrednictwem mediów. Telewizja, filmy czy komputery, a ściślej wszelkie programy użytkowe, gry, Internet, komunikatory są obecnie nie tylko nośnikami informacji i źródłem rozrywki. Służą poznawaniu świata, poszerzaniu horyzontów, zdobywaniu wiedzy.

Czy zatem dziś, w drugiej dekadzie XXI w., w erze skomputeryzowania niemal każdej dziedziny życia, ludzie uzależnili się od komputerów? Jeśli odpowiemy twierdząco (a przecież wizje niegdysiejszych futurystów już dawno pozostały w tyle za otaczającą nas rzeczywistością...), oznaczać to będzie ni mniej, ni więcej, iż współtworząc społeczeństwo informacyjne⁶⁷, poddając się pewnym regułom, godzimy się na obowiązujące w nim zasady.

Komunikacja pomiędzy członkami owego społeczeństwa w dużej mierze odbywa się za pośrednictwem komputera. Rozmowy w czasie rzeczywistym — na czatach, za pośrednictwem komunikatorów tekstowych i video, portali społecznościowych — obwarowane są pewnymi regułami, którym należy się podporządkować. Najistotniejszą rolę odgrywa tu język będący nośnikiem informacji. A skoro komputery przybliżają ludziom świat, jednocześnie ich od niego izolując, to właśnie język staje się najważniejszym narzędziem poznania, platformą, na której opiera się cała idea cyfrowego bytu.

⁶⁷ Terminu *społeczeństwo informacyjne* użyto po raz pierwszy w 1963 r.; *jōhōka shakai*, autorstwa Tadao Umeseo, to określenie, które pojawiło się w artykule o ewolucyjnej teorii społeczeństwa. Spopularyzował je japoński futurolog Kenichi Koyama w książce *Introduction to Information Theory* (1968), natomiast następstwem teorii Umeseo było rozpoczęcie budowy miasta Tsukuba. W Europie terminu użyto w 1978 r., w raporcie dotyczącym tendencji rozwoju systemów społecznych, którego autorami byli Simon Nora i Alain Minc. Zob. [Goban-Klas 1996, 34–36]. Od tego czasu pojawiło się bardzo wiele nazw określających rozwój społeczeństw, m.in. *naród sieciowy*, *społeczeństwo telematyczne*, *społeczeństwo postprzemysłowe* itp. Brakuje jasnej definicji społeczeństwa informacyjnego; najczęściej określa się je jako społeczeństwo, które charakteryzuje się przygotowaniem i zdolnością do użytkowania systemów informatycznych, skomputeryzowane i wykorzystujące usługi telekomunikacyjne do przesyłania i zdalnego przetwarzania informacji (Kongres Informatyki Polskiej, 1994, raport: http://www.kongres.org.pl/on-line/1-szy_Kongres/Raport.html [dostęp 15.05.2012 r.]). O problemach społeczeństwa informacyjnego w warunkach ukraińskiej transformacji, globalizacji nauki i oświaty zob. [Пожуєв 2008, 1–11], o wpływie m.in. Internetu na sposoby komunikowania się społeczeństwa informacyjnego zob. [Рудніченко 2003, 5–8].

Należy zauważyć, że technologie informacyjne w pewnym stopniu przyczyniły się do podziału społeczeństw. Dzieje się tak na co najmniej dwóch płaszczyznach. Pierwszy podział opiera się na zamożności mieszkańców, przeciwstawiając sobie „elitę” mającą dostęp do informacji, najnowszych technologii i pozostałą część społeczeństwa. Drugi rodzaj rozwarstwienia dotyczy sfery pokoleniowej; świat rzeczywistości wirtualnej, cyberprzestrzeni, stanowiący normę dla młodego pokolenia, nie jest w takim zakresie wykorzystywany przez starsze generacje (http://www.gazeta-it.pl/etyka/git23/mentalnosc_jako_bariera.htm). Dziś coraz częściej spotkać się można z pojęciem *społeczeństwo sieciowe*. Jego autor, Manuel Castells [Castells 2003], źródeł rozwoju społeczeństwa sieciowego doszukuje się w rewolucji technologicznej, a zwłaszcza w technologiach informacyjnych i zmianach w ustroju kapitalistycznym. Informacja w takim ujęciu jest równie ważna dla człowieka, jak i ekonomia, polityka, rozrywka itd.

Przyszłość technologii informacyjnych na Ukrainie wydaje się niezagrożona; wzrasta liczba użytkowników komputerów, z każdym rokiem coraz więcej gospodarstw domowych ma dostęp do szerokopasmowego Internetu. Kwestią, która budzi obawy — pomimo zaangażowania zarówno naukowców, jak i entuzjastów komputerów oraz języka ukraińskiego — pozostaje obecność „слов’їної мови” jako języka systemów operacyjnych i oprogramowania, a co za tym idzie, rola pośrednika, jaką język ukraiński ma odgrywać na linii komputer–użytkownik.

1.2. Stan badań nad ukraińskim słownictwem informatycznym

Historia kształtowania się ukraińskiej terminologii naukowej⁶⁸, w tym terminologii informatycznej, stanowi nieodłączną część losów rozwoju całego systemu leksykalnego języka ukraińskiego, współistniejąc z historią materialną i duchową Ukrainy.

⁶⁸ We wcześniejszych okresach rozwoju języka ukraińskiego i jego podsystemów terminologicznych kształtowanie się ukraińskiej terminologii napotykało wiele przeszkód. Do pierwszej połowy XIX w. dość dobrze rozwijały się głównie terminologia sakralna, społeczno-polityczna, astronomiczna czy przyrodnicza, a bardzo ważną rolę w ich opracowaniu odgrywał ośrodek w Ostrogu, Akademia Kijowsko-Mohylańska oraz szkoły brackie powstałe w XVI i XVII w. we Lwowie, Przemyślu, Łucku czy Krzemieńcu. Mimo iż terminologia naukowa, gospodarcza czy artystyczna znalazła odzwierciedlenie w słownikach, takich jak: *Лексикон словенороський* Pamwy Beryndy, *Лексус* Ławrentija Zyzanija czy *Лексикон латинський* Epifanija Sławyneckiego, to jednak z uwagi na niepaństwowy charakter języka ukraińskiego o dalszym rozwoju języka nauki można mówić w zasadzie dopiero od połowy XIX w.

Na początku lat sześćdziesiątych XIX stulecia Pantałejmon Kulisz na łamach czasopisma „Основа” pisał o potrzebie intelektualizacji języka ukraińskiego, krystalizacji stylów naukowych oraz sformowania w ramach różnych gałęzi nauki narodowych systemów terminologicznych. Pozytywną rolę w tym procesie odegrało pismo „Громада”, w którym swe prace drukowali m.in. Mykoła Drahomanow, Iwan Franko czy Mychajło Hruszewskij. Nie sposób pominąć także założonego w 1873 r. we Lwowie Naukowego Towarzystwa im. Tarasa Szewczenki, które niecałe dwie dekady później stało się ukraińskim centrum naukowym na kształt akademii europejskich. Głównie tutaj koncentrowały się prace terminologiczne obejmujące różne dziedziny nauki, a brali w nich udział wybitni uczeni tego czasu, m.in. Borys Hrinchenko, Iwan Steszenko, Wołodymyr Antonowycz, Iwan Franko, Iwan Werchratskij, Omelian Ohonowskij czy Stepan Kaczała. Wśród terminologów skupionych w Towarzystwie zarysował się dość wyraźny podział dotyczący rozwoju terminologii ukraińskiej — uczeni, wśród których byli Iwan Puluj, Iwan Werchratskij czy Wołodymyr Łewyćkij, przychylali się do tezy, by budować ją na bazie języka narodowego; grupa na czele z Iwanem Horbaczewskim i Stepanem Rudnyćkim opowiadała się za wprowadzeniem do języka ukraińskiego internacjonalizmów [Панченко 2000 82–84].

Pomimo dość istotnych różnic w podejściu do kwestii powstawania terminologii ukraińskiej wynikającej choćby z tego, iż tworzyli ją uczeni pochodzący z terytoriów przynależnych do różnych państw, wypracowano jednak pewne podstawy terminologiczne, które na wiele lat stały się bazą ukraińskiej nomenklatury naukowej.

Prace nad tworzeniem terminologii ukraińskiej szczególnie uaktywniły się po 1917 r., z chwilą powstania Ukraińskiej Republiki Ludowej oraz zniesienia ograniczeń dotyczących języka ukraińskiego. Prowadzono je pod czujnym okiem M. Hruszewskiego (Ukraińskie Towarzystwo Naukowe w Kijowie), Iwana Ohienki (Uniwersytet w Kamieńcu Podolskim) czy Wołodymyra Wernadskiego (Ukraińska Akademia Nauk). W ciągu dwóch kolejnych lat opublikowano ponad 20 słowników terminologicznych, a przy Ukraińskim Towarzystwie Naukowym i Ukraińskiej Akademii Nauk utworzono specjalne

W ostatnich latach, poczynając od momentu uzyskania przez Ukrainę suwerenności, wyraźnie zauważalny jest wzrost zainteresowania terminologią w różnych jej aspektach. Przejawia się on nie tylko w badaniach nad opracowaniem teorii ter-

komisje terminologiczne, które w 1921 r. połączyły się w Instytut Ukraińskiego Języka Naukowego. Kolejne dziesięciolecie cechował ogrom pracy leksykograficznej i wydawniczej. Instytut podzielono na sześć działów, te z kolei na poszczególne sekcje (np. na dział przyrodniczy składała się sekcja botaniczna, geograficzna, geologiczna, matematyczna, medyczna itd.). Do 1931 r. opublikowano ponad 50 różnego typu słowników terminologicznych ([Тутковський 1923], [Калинович 1926], [Курило 1928], [Шелудько *et al.* 1928], [Полонський 1928], [Булда 1930], [Кравченко 1930], [Сабалдир 1931] i in.) oraz dwa wydania *Вісника Інституту української наукової мови* ([Вісник 1928], [Вісник 1930]), publikacji o tyle ważnej, że znalazły się w niej teksty, w których omówiono m.in. zasady tworzenia słowników terminologicznych (np. *Інструкція для укладання словників в ІУНМ* czy artykuł Tadeja Sekundy [Секунда 1930, 11–21] pt. *Принципи складання української технічної термінології* (Cyt. ze s. 12: „На нашу думку термінологія технічна (як, кінець-кінцем, і всяка інша) має відповідати цілій низці вимог, а саме — повинна бути: 1) легко зрозуміла, щобто вже самий звук кожного терміна мусить давати певне поняття про те, що даний термін означає; 2) точна своєю суттю, щобто даний термін має точно відповідати суті речі чи наукового об’єкту, цим терміном означеного; 3) недвозначна, щобто з кожним терміном має бути зв’язане тільки одно значення; 4) гнучка, щобто кожен термін має давати змогу легко творити від нього похідні терміни; 5) доброзвучна”).

Z początkiem lat trzydziestych w Ukraińskiej SRR, podobnie jak na obszarze całego Związku Radzieckiego, rozpoczął się okres czystek i terroru. Destrukcyjny wpływ władzy radzieckiej (dość przytoczyć, iż np. w latach 1933–1935 Instytut Językoznawstwa wydawał biuletyny terminologiczne, w których ponad 14 tys. ukraińskich terminów zastąpiono ich rosyjskimi odpowiednikami, np. *буриштин* — *янтар*, *копальня* — *шахта* itp., a wiele zapożyczeń otrzymało formy obowiązujące w języku rosyjskim, np. *бензина* — *бензин*, *синтеза* — *синтез* itd.) dał się odczuć również w sferze języka. Jak pisał Jurij Szerech, system radziecki ustanawiał kontrolę nad strukturą języka ukraińskiego: zabraniano używania pewnych wyrazów, konstrukcji składniowych, form gramatycznych, stosowania zasad ortograficznych i ortoepicznych, propagując inne, zbliżone do rosyjskich bądź bezpośrednio przeniesione z języka rosyjskiego [Шепех 1998, 360]. Sytuacja taka trwała do lat sześćdziesiątych, do czasu powołania w ramach Akademii Nauk USRR komisji zajmującej się pracami w zakresie tworzenia słowników. Jednak i wówczas, pomimo wydania 16 rosyjsko-ukraińskich słowników z najważniejszych dziedzin nauki, można było w zasadzie mówić o próbie unifikacji terminologii, a *de facto* ukraińska terminologia naukowa utraciła swą suwerenność.

Prawdziwe odrodzenie terminologii ukraińskiej, opracowanie bazy teoretycznej (zob. m.in. [Непийвода 1997], [Панько *et al.* 1994]), wzmożenie prac leksykograficznych oraz organizacja licznych konferencji terminograficznych to kwestia ostatnich dwóch dekad.

Należy zaznaczyć, że ukraińska terminologia naukowa dla różnych dziedzin nauki nie jest opracowana w równym stopniu. Warto w tym miejscu przytoczyć nazwiska uczonych, którzy na przestrzeni minionego dwudziestolecia zajęli się opracowaniem poszczególnych systemów terminologicznych. Wszechstronne badania prowadzono w obszarze terminologii weterynaryjnej [Дмитрик 2001], sportowej [Янків 2000], rolniczej [Коломoeц 1997], teatralnej [Костюк 1987], elektrotechnicznej [Козак 2002], wojskowej [Михайленко 1996], chemicznej [Наконечна 1994], poligraficznej [Орап 1996], mineralogicznej [Овчаренко 1996], medycznej [Петрова 1994], fizycznej [Процик 2004], ornitologicznej [Сокол 1992], bibliotecznej [Сташко 1999], muzycznej [Веклинець 1997], językoznawczej [Захарчин 1995] i in. Niestety, wiele prac wymienionych tu badaczy pozostało li tylko w formie maszynopisów, a szerszemu gronu odbiorców udostępniono jedynie ich streszczenia (tzw. autoreferaty) umieszczane na stronach internetowych bądź (w ograniczonych nakładach) dostępne w wybranych bibliotekach.

minologii, formułowaniem kryteriów stawianych wobec terminu jako takiego, lecz również, a może przede wszystkim, w nad wyraz prężnej aktywności terminograficznej ukraińskich leksykografów. Jej namacalnym rezultatem są setki wydanych słowników terminologicznych⁶⁹, a także aktywny udział uczonych w seminariach i konferencjach poświęconych problemom terminologii czy gremiach, takich jak Techniczny Komitet Standaryzacji Terminologii Naukowo-Technicznej, który zajmuje się żywotnymi kwestiami związanymi z terminologią i językiem nauki. W skład komitetu wchodzi naukowcy reprezentujący uczelnie techniczne (m.in. Politechnika Lwowska i Politechnika Kijowska), Instytut Języka Ukraińskiego przy Ukraińskiej Akademii Nauk⁷⁰ oraz Ukraiński Naukowo-Badawczy Instytut Standaryzacji, Certyfikacji i Informatyki⁷¹.

Światowa literatura lingwistyczna poruszająca kwestie funkcjonowania języka w sferze informatyki i Internetu jest niezmiernie bogata, a zakres tematyczny prac opisujących zjawiska, tendencje i stan języka wykorzystywanego w cyfrowym świecie — bardzo szeroki. Uwaga badaczy skupia się na wszelkich aspektach wykorzystywania języka w wirtualnym świecie, poczynając od takich zjawisk, jak szeroko pojmowana rola języka w komunikacji internetowej (m.in. [Barnes 2002], [Baron 2000], [Beisswenger 2001], [Crystal 2001], [Hutchby 2001], [Logan 2000], [Rooksby 2002]), poprzez bardzo zawężone badania np. nad wykorzystywaniem emotikonów⁷² jako środka komunikacji (m.in. [Baym 2010], [Derks *et al.* 2007, 842–849; Derks *et al.* 2008, 766–785], [Lo 2008, 595–597], [Rezabek *et al.* 1993, 201–215], [Rivera *et al.* 1996], [Walther *et al.* 2001, 324–347], [Wolf 2000, 827–833]), aż po kwestie z pogranicza języka i filozofii, socjologii czy psychologii Internetu (m.in. [Joinson 2003], [McKenna *et al.* 2005, 191–217], [Riva 2002, 581–598], [Thurlow *et al.* 2005]).

Skromniej prezentuje się tu dorobek naukowy krajów⁷³, których informatyzacja przebiegała z pewnym opóźnieniem.

⁶⁹ Dość wspomnieć, iż w ostatniej dekadzie XX w. na Ukrainie wydano ok. 550 słowników terminologicznych z różnych dziedzin. Tendencja wzrostowa jest tu bardzo widoczna, zważywszy, że w 1990 r. wydano ich 6, natomiast w 2000 aż 70. Zob. [Полюга 2007, 255–265].

⁷⁰ Інститут української мови НАН України — oficjalna strona <http://www.nbuv.gov.ua/institutions/ium/index.html> [dostęp 5.10.2011 r.].

⁷¹ Український науково-дослідний інститут стандартизації, сертифікації та інформатики — <http://www.rada.com.ua/ukr/catalog/27188/> [dostęp 5.10.2011 r.].

⁷² Emotikon — (ang. *emoticon*, *smile*, *smiley*) graficzne odzwierciedlenie nastroju internauty; obrazek składający się ze znaków tekstowych (nawiasy, przecinki, kropki itd.), np. :-): :-/.

⁷³ Wśród polskich badaczy problematyki języka sfery IT popularne są kwestie związane z ogólnym funkcjonowaniem języka w sieci, m.in. [Burszta 2001, 133–145], [Godzic 2000, 176–185], [Gut 1999], [Hebda 2000], [Jagodzińska 2002, 207–227], [Jurek 2002, 525–529], [Mieciak 2005, 3–10], [Siemieniecka-Gogolin 2002, 81–93], [Sieńko 2002], [Grzenia 2007], problematyką języka czatów, m.in. [Becela *et al.* 2003, 74–92], [Dworcizak 2005, 60–62], [Gruszczyński 2001a, 137–145], [Worsowicz 2004, 92–106], korespondencji mejlowej, m.in. [Dąbrowska 2000, 95–111], [Gawryś 1998, 14], blogów, m.in. [Olcoń 2003, 123–143], [Parzuchowski 2002], fenomenem funkcjonowania emotikonów, m.in. [Chmura 2001], [Jagodzińska 2000, 38–49], [Maliszewska 2002, 149–150], kwestiami norm i zwyczajów obowiązujących w rzeczywistości wirtualnej, m.in. [Godzic 1996, 146–153], [Gruszczyński 2001b,

Przytoczone fakty potwierdzają, że sięgające swą tradycją połowy XIX w. ukraińskie badania nad terminologią, zarówno w aspekcie teoretycznym, jak i praktycznym⁷⁴, w ciągu ostatnich dwóch–trzech dekad uległy wyraźnemu zdynamizowaniu.

Jak zatem w odniesieniu do ogólnej sytuacji w tej sferze działań językoznawczych rysuje się kwestia opracowania ukraińskiego słownictwa informatycznego? Otóż, w ukraińskiej literaturze językoznawczej dotyczącej zagadnień języka ukraińskiego i jego roli w rzeczywistości IT przeważają przede wszystkim prace, których autorzy skupiają się na wybranych problemach lingwistycznych. Wciąż jednak należy je rozpatrywać w kategoriach początkowego etapu opracowań tej problematyki.

Do głównych przyczyn takiego stanu rzeczy należy zaliczyć m.in. stosunkowo późne upowszechnienie się komputerów wśród użytkowników indywidualnych, ograniczony dostęp do ukraińskojęzycznego oprogramowania, duży wpływ w tym zakresie języka rosyjskiego, powolny i zawężony proces konstytuowania się ukraińskiej terminologii informatycznej, niedostatek literatury technicznej z dziedziny IT w języku ukraińskim, wreszcie niewielką liczbę badaczy zajmujących się tą stosunkowo nową warstwą leksykalną, a co za tym idzie, odczuwalny brak konferencji, na których podnoszone byłyby kwestie z tym słownictwem związane. Wymienione czynniki w znaczący sposób wpłynęły na stan ukraińskiego słownictwa informatycznego oraz stopień jego opracowania pod kątem lingwistycznym.

Jak wspomniałem, wśród prac bazujących na omawianym materiale językowym dominują głównie artykuły, natomiast opracowań, w których pewne aspekty związane ze słownictwem informatycznym opisane byłyby szerzej, jest w zasadzie kilka. Ciekawe, że większość tych prac powstała w ciągu ostatniej dekady.

Ukraińscy lingwiści, ale i naukowcy zawodowo niezwiązani z językoznawstwem, którzy za przedmiot badań obrali również kwestie ukraińskiego słownictwa informatycznego, w swych analizach skupili się na kilku aspektach związanych z jego funkcjonowaniem. Jak dotąd nie ukazało się opracowanie, w którym w sposób możliwie pełny omówiono by zagadnienia genezy, funkcjonowania i perspektyw rozwojowych ukraińskiego słownictwa z zakresu IT.

Z uwagi na niespotykaną na taką skalę w innych podsystemach języka fluktuację jednostek leksykalnych, należy zauważyć, iż część prac, które opublikowano kilka lat temu, dziś jest już nieaktualna. Dotyczy to np. rozważań na temat stopnia ukra-

183–190], [Jasińska 2001, 119–125], [Suska 2004, 137–144] czy też zagadnieniami słowotwórstwa, m.in. [Karzarnowicz 2011, 55–60], [Maciołek 2008, 104–116; 2010, 53–64], [Suska 2011, 215–224], wpływem języka angielskiego na polskie słownictwo informatyczne [Weber 2005, 435–448; 2008]. W gronie licznych słowników terminologii informatycznej znalazły się, m.in. [Adamczewski 2005], [Angielsko-polski 2009], [Bąk *et al.* 2006], [Collin *et al.* 1999], [Faudrowicz *et al.* 2010], [Heyduk 1991], [Illig *et al.* 2003], [Kienzler 2003], [Korchut *et al.* 2001], [Latham 1997], [Lekanger 1998], [Marciniak *et al.* 1991], [Markowski *et al.* 1993], [Miłkowski 2008], [Pfaffenberger 1999], [Płoski 2001], [Polsko-angielski 2009], [Rosenbaum 1999], [Rydzewski 1995], [Sławik *et al.* 2008], [Słownik 2004], [Sosnowski *et al.* 2007], [Szaniawski 1998], [Trojański 2007], [Walat *et al.* 2004] i in.

⁷⁴ Zob. opracowania w tym zakresie zamieszczane w np. w cyklu wydawniczym „Вісник Національного університету «Львівська політехніка», серія Проблеми української термінології”.

ińskiej lokalizacji systemu operacyjnego Windows XP; obecnie warstwa językowa systemu nie budzi już takich kontrowersji głównie ze względu na to, że pojawiło się mnóstwo poprawek i nieautoryzowanych przez producenta przekładów popularnej „ікспішки”⁷⁵, jak również z powodu wprowadzenia na rynek nowszych systemów, Windows Vista i Windows 7, których poziom ukrainizacji jest dużo wyższy.

Prace poszczególnych autorów, którzy za materiał badawczy obrali sobie słownictwo informatyczne, sklasyfikować można w siedmiu grupach, a czynnikiem dyferencjonującym je jest zakres rozpatrywanych przez nich zagadnień informatycznych i „okołoinformatycznych”. O stopniu opracowania słownictwa informatycznego świadczą nie tylko szkice o charakterze teoretycznym, ale również prace leksykograficzne stanowiące przegląd jednostek omawianego podsystemu leksykalnego (opisałem je w podpunkcie 7.).

1. Oceny warstwy językowej pierwszych zukrainizowanych produktów Microsoft podjęli się R. Mysak, B. Rycar, R. Mykulczyk, I. Kulczyćkyj, M. Plesza i R. Rożankiński. W artykułach, w których zaprezentowano wyniki obserwacji polegających m.in. na analizie poszczególnych komunikatów, komend, poleceń systemu Windows XP i jego dodatków oraz pakietu biurowego MS Office XP i dokonaniu oceny ich poprawności, wskazaniu prawidłowych wariantów i rozwiązań językowych, omówiono również wiele kwestii związanych z okolicznościami towarzyszącymi procesom ukrainizacyjnym [Рицар *et al.* 2003], funkcjonowaniem ukraińskiego wariantu klawiatury [Кульчицький *et al.* 2005, 112–115], kodowaniem znaków poczty elektronicznej [Кульчицький *et al.* 2008, 100–101], pojawieniem się na rynku księgarskim długo oczekiwanego glosariusza produktów Microsoftu [Рицар *et al.* 2006, 28–30] czy stopniem prawidłowości przekładu na język ukraiński wybranych konstrukcji programu MS Word XP [Рожанківський 2004, 12–17], [Кубайчук *et al.* 2003].

O wykonanie podobnej analizy bazującej na komunikatach systemu Windows XP pokusiła się Inna Hryhorowycz [Григорович 2007a, 106–109], która, tak jak jej poprzednicy, również wykazała potrzebę istotnych zmian w warstwie językowej systemu.

Weryfikacji poprawności kilku wybranych struktur warstwy językowej systemu operacyjnego Windows Vista i pakietu MS Office 2007 dokonał Jurij Onyszczenko [Онищенко 2008, 220–223]. Porównując m.in. ukraińskie „powitanie” systemu z użytkownikiem czy nazwę przycisku Start⁷⁶ z angielskim oryginałem oraz ich odpowiednikami w językach bułgarskim, czeskim, słowackim, polskim i rosyjskim, stwierdził on, że kolejna ukraińska lokalizacja pozostawia wiele do życzenia i powinna być niezwłocznie poprawiona i udoskonalona.

2. Szczególną uwagę ukraińskich lingwistów przyciągnęło bardzo interesujące zjawisko — ukraiński socjolekt informatyczny. Czynniki wpływające na jego powstawanie i rozwój omawiali w artykułach m.in. Iryna Szczur, Marija Fedoriw, Ju-

⁷⁵ Slangowe określenie systemu operacyjnego Windows XP.

⁷⁶ Ożywioną polemikę na temat przycisku Start prowadzono też na forach internetowych, zob. np. <http://domivka.net/archive/t-9844.html> [dostęp 3.07.2012 r.].

rij Mosenkis, Tetiana Stasiuk, Oksana Ryżczenko, Ołena Medwidź, Łarysa Łysak, Olha Bołkowa czy Ołena Jasińska. Prace nad opisem socjolektu komputerowego rozpoczęto pod koniec XX w., jednak stan badań należy określić jako wciąż niewystarczający, zważywszy, że jedyna obszerniejsza praca autorstwa I. Szczur [Щур 2006] została udostępniona szerszemu gronu zainteresowanych jedynie w formie kilkunastostronicowego streszczenia rozprawy doktorskiej.

Wymienieni badacze, zwłaszcza zaś I. Szczur [Щур 2001, 10; 2003a, 135–143; 2004a, 209–212; 2004b, 270–273], wiele uwagi poświęcili w swych artykułach kwestiom klasyfikacji jednostek socjolektu komputerowego [Федорів 2003, 32–43], omawiali również sposoby powstawania jednostek slangu [Рижченко 2009, 282–285], [Шаєрман 2009, 198–204], [Щур 2003c, 58–60], ich strukturę [Ясінська 2009, 233–238], [Гордиенко 2002, 121–124], [Медвідь 2005, 50–56], problem zapożyczeń z języka angielskiego [Мосенкіс 2004, 40–49], [Щур 2004a, 384–388], użycie jednostek slangu komputerowego w środowiskach studentów uczelni wyższych [Лисак *et al.* 2012, 188–194], [Федорович 2010], aspekt komunikacyjny podsystemu językowego „komputerowców” [Щур 2003b, 351–355], sposoby wykorzystania emotikonów [Шаєрман 2009, 28–36] czy kwestię występowania wśród jednostek analizowanego socjolektu szeregów synonimicznych [Стасюк 2007].

3. Kwestię zapożyczeń z języka angielskiego omawiano nie tylko przy okazji badań nad ukraińskim socjolektem informatycznym. Słownictwo informatyczne należy bowiem do tego rodzaju zasobów leksykalnych, które czerpią dziś z języka angielskiego zdecydowanie najwięcej. Należy tu zaznaczyć, iż temat zapożyczeń jest jednym z popularniejszych i chętniej poruszanych w ramach badań nad ukraińskim słownictwem informatycznym. Dane dotyczące liczby tych zapożyczeń, ich typów, struktury często prezentowane są przy okazji opracowań, w których zajmowano się ogólnymi tendencjami zachodzącymi w obrębie terminologii technicznej [Козак 2012, 115–121], [Селігеї 2007a, 20–28], leksyki obcego pochodzenia [Шаповалова 2003, 120–124], [Мазурик 2005], [Атанова *et al.* 2009, 249–251], [Майструк 2009, 348–352], [Скорейко-Свірська 2009, 43–49], prasy [Євсеєва *et al.* 2009, 303–307] czy dyskursu młodzieżowego [Лебедева *et al.* 2009, 307–311].

Wśród prac, których autorzy skupili się wyłącznie na zagadnieniach leksyki komputerowej i wpływie, jaki mają na nią elementy obce, warto wymienić szkice Inesy Bajbakowej [Байбакова *et al.* 2000, 61–63], I. Hryhorowycz [Григорович 2007b, 249–250], Łesi Ilnyckiej [Ільницька 2004], D. Szczerby [Щерба 2004, 260–262], Ałły Nikołajewej [Ніколаєва 1999, 187–190], O. Ostapenko [Остапенко 2000, 240–241] czy ciekawe opracowanie Kyryła Bułachowskiego poświęcone zapożyczeniom z języka rosyjskiego występującym m.in. w ukraińskojęzycznych wersjach programów Dr. Web Security Space 6.0, Zillya!, µTorrent, Firefox, Opera, Google Chrome, QIP, Download Master, Google Earth, Daemon Tools czy WinRAR [Булаховський 2011, 57–60].

4. Porównywalna liczba opracowań dotyczy stanu samej terminologii informatycznej. W dobie jej nieustannego formowania się niezwykle ważne jest, by była ona na bieżąco monitorowana i analizowana. W części prac przedstawiono m.in. etapy konstituowania się ukraińskiej terminologii informatycznej, warunki, w których ten proces przebiegał, skupiono się na ogólnych problemach funkcjonowania języka ukraińskiego w sferze IT [Філюк 2006b, 202–204], [Щерба 2005, 221–224], [Дядюра 2001, 20–22], [Ліпінська 2003], [Костенко *et al.* 2001, 180–182]. Za uważalna jest tendencja do skupiania się na konkretnych problemach związanych z pewnymi zjawiskami towarzyszącymi procesom terminotwórczym [Кульчицький *et al.* 2009, 88–91], [Ментинська 2011, 92–95], [Коваль 2000, 242–243]. Szczególnie interesująca jest seria artykułów A. Nikołajewej, w których poruszane są kwestie tworzenia konkretnych terminów, warunków, w jakich one powstają, ich funkcjonowania itp. [Ніколаєва 2000, 140–145; 2001a, 272–275; 2001b, 166–170; Ніколаєва *et al.* 2010, 38–41] oraz prace L. Filuk poświęcone problematyce słowotwórstwa w obrębie terminologii informatycznej [Філюк 2004, 73–80; 2006b, 266–272; 2009, 238–249].

W wybiórczych pracach ukraińscy lingwiści skupiają swą uwagę również na zagadnieniach historycznych związanych z początkami ukraińskiej terminologii informatycznej [Іваненко 2011, 70–74], [Симоненко О. 2003 169–174], [СТИШОВ 1999, 7–21], [Хоменко 1998; 2000], jej występowaniu w słownikach języka ukraińskiego [Томіленко 2010], [Кратко *et al.* 2000, 85–92], kwestiach funkcjonowania słowników komputerowych [Мисак 2008, 52–55], jak również roli terminologii w edukacji młodego pokolenia Ukraińców [Ковальчук 2004].

5. W kręgu zainteresowań badaczy pozostaje język ukraińskiego Internetu [Назаров 2002], [Рудик 2006], [Кобилянський *et al.* 2005], [Недюха 2007], [Стрельбицька 2005, 33–38], [Зимовець 2009, 108–115], [Губенко 2001], [Іванова 2003], również w ujęciu lingwistyczno-filozoficznym [Девтеров 2010, 162–166], oraz bardzo ciekawa kwestia przekładu angielskiej terminologii informatycznej na język ukraiński [Єнікеєва 2001, 54–59], [Кищик 2010, 173–175], [Кучман 2005, 164–166], [Соколова 2006, 44–47].

6. Na przestrzeni ostatnich kilku lat ukazały się teksty, w których przedmiotem badań ich autorów stały się wybrane i z reguły niekontynuowane zagadnienia związane z językiem ukraińskim w informatyce, np. abrewiatury spotykane w dziedzinie IT [Микульчик 2005, 12–15], [Філюк 2005, 112–119], język studentów kierunków informatycznych [Мойсеєнко 2011, 100–101], semantyka terminologii informatycznej [Лазебна 2010, 408–411] czy terminologia informatyczna innych języków [Євтушенко *et al.* 2010, 100–107], [Жулінська 2009, 79–83], [Зуброва 2009, 145–149], [Остапенко *et al.* 2011], [Сметона *et al.* 2004, 11–14], [Філонік 2009a, 436–445; 2009b].

Większość przywołanych wyżej publikacji to, podobnie jak np. omówienie książki *Англійсько-український глосарій виробів Microsoft®: громадська редакція* [Пшенична *et al.* 2010, 111–116], krótkie, kilku- lub co najwyżej kilkunastostroni-

cowe opracowania, w których analizowano wybrane aspekty pochodzenia, powstawania oraz funkcjonowania ukraińskiego słownictwa informatycznego. Ukraińskie językoznawstwo może poszczycić się jedynie kilkoma pracami o charakterze syntetycznych opracowań, jednak nie ukazały się one na rynku księgarskim (dostępne były jedynie ich streszczenia zamieszczane w Internecie i kolportowane do wybranych bibliotek), przez co dotarcie do nich jest bardzo utrudnione. Na marginesie trzeba zauważyć, iż prace te, jeśli wziąć pod uwagę charakter badanego słownictwa, częstokroć uległy już dezaktualizacji, a problematyka w nich poruszana jest zwykle bardzo zawężona; wystarczy tu wspomnieć pracę Lwa Chomenki — z historii ukraińskiej informatyki [Хоменко 2000], A. Nikołajewej — charakterystykę strukturalno-semantyczną terminologii informatycznej [Ніколаєва 2002], I. Szczur — zagadnienia ukraińskiego socjolektu informatycznego [Щур 2006] i Lilii Filuk — aspekt słowotwórczy konstituowania się ukraińskiej terminologii informatycznej [Філюк 2007].

Ukraińskie słownictwo informatyczne realnie funkcjonuje w ramach języka ogólnego od co najmniej dekady. Może dziwić, iż jest ono opisane i opracowane w tak niewielkim stopniu. Zainteresowania badaczy skupiają się przede wszystkim na zagadnieniach ukraińskiego socjolektu informatycznego, kwestii zapożyczeń, problematyce języka uanetu⁷⁷, a także wybranych aspektach ukraińskiej terminologii informatycznej. Słownictwo informatyczne niezaprzeczalnie wymaga jednak skupienia znacznie większej uwagi, przede wszystkim dlatego, że stanowi ono już stały i jakże ważny składnik języka ogólnego.

7. O ile stan badań nad ukraińskim słownictwem informatycznym należałoby określić mianem „etapu wstępnego”, o tyle prace o charakterze leksykograficznym tworzą zbiór dość obszerny. Wprawdzie słowniki zawierające terminologię informatyczną nie są ogólnodostępne, jednak liczba tytułów oraz ich poziom pozwalają sądzić, że działania leksykografów zmierzają we właściwym kierunku.

Jak zauważa Marija Komowa [Комова 2008, 144–147]:

[...] термінологічні словники, відображаючи лексику спеціальної сфери, мають чітко окреслене функційне призначення — відображати поняттєво-термінологічний апарат різних галузей науки й техніки та забезпечувати наукову, навчальну, виробничу діяльність.

Funkcję taką pełnić muszą także słowniki terminologii informatycznej. W jakim stopniu opisane warunki są spełnione, pozostaje kwestią indywidualnej oceny poszczególnych publikacji.

W ciągu ostatnich dwóch dziesięcioleci wydano około 30 słowników ukraińskiej terminologii informatycznej. W większości były to słowniki dwujęzyczne lub objaśniające. Zważywszy na fakt, że — jak podaje M. Komowa — w latach 1948–1989 ukazało się nieco ponad 100 ukraińskojęzycznych słowników terminologicznych różnych typów, liczbę tę należałoby uznać za imponującą. Nieco inaczej wygląda

⁷⁷ Uanet — ukraińskie zasoby Internetu, więcej na ten temat zob. [Jóźwikiewicz 2013].

to zestawienie, jeśli słowniki informatyczne porównamy z ogólną liczbą słowników terminologicznych wydanych w ostatniej dekadzie XX w.; w latach 1990–2001 opublikowano około 550 słowników terminologicznych, encyklopedii, leksykonów, podczas gdy w analogicznym okresie światło dzienne ujrzało około 15 słowników terminologii informatycznej⁷⁸, co stanowi niecałe 3% ogółu publikacji tego rodzaju.

Biorąc pod uwagę pewną specyfikę, jedyny w swoim rodzaju dynamizm, terminologię informatyczną zaliczyć trzeba do tych podsystemów języka, których pojawianie się w słownikach objaśniających, terminologicznych czy słownikach wyrazów obcych jest dość zróżnicowane — po pierwsze ze względu na wspomniany dynamizm, po drugie — daleko posuniętą „awangardowość” pojęciową. Obecność pewnych terminów w słownikach różnego typu świadczy o ich „zaaklimatyzowaniu się” w języku oraz nie tylko pojawianiu się w ramach wąskich nisz leksykalnych, lecz także przenikaniu do języka ogólnego. Mechanizm ten dotyczy również terminologii informatycznej. Jednak o ile owa adaptacja w przypadku np. terminologii muzycznej rozciągnięta jest na dziesiątki czy setki nawet lat, o tyle te same procesy dotyczące terminologii informatycznej przebiegają znacznie szybciej. Pojawianie się i zanikanie terminów z dziedziny informatyki to czasem kwestia kilku miesięcy czy nawet tygodni. Stąd też decyzja, by najstarszym kompendium, które tu omówię, był słownik powstały w okresie, kiedy społeczeństwo ukraińskie wstępować zaczęło na ścieżki informatyzacji, a więc na początku lat dziewięćdziesiątych XX w.

Przegląd wybranych wydawnictw zawierających pojęcia z dziedziny IT rozpoczne zatem od opublikowanego w 1990 r. w Edmonton niespełna 30-stronicowego słownika ukraińsko-angielskiego, angielsko-ukraińskiego [Фединський *et al.* 1990], którego autorzy jako jedni z pierwszych pokusili się o przedstawienie podstawowych terminów z dziedziny informatyki oraz ich ukraińskich odpowiedników (np. *баїт, інтерфейс, користувач, мережа, чин*), jak też słownictwa z dziedziny audio i video. W recenzji słownika Anatol Wojak [Вояк 1990], wskazując na pewne niedociągnięcia, podkreśla jednak potrzebę jego funkcjonowania i rozbudowy, zwłaszcza w warunkach, gdy — jak zauważa — jeden z podstawowych amerykańskich słowników terminologii informatycznej zawiera 2600 haseł, natomiast słownik angielsko-rosyjski [Зимаев *et al.* 1987] aż 37 tys. terminów.

Jednym z pierwszych słowników terminologii informatycznej, jaki ukazał się na Ukrainie, był opublikowany we Lwowie nakładem wydawnictwa Світ w 1991 r. trój-

⁷⁸ Dla porównania, sytuacja na polskim rynku wydawniczym w omawianym okresie prezentowała się zupełnie odmiennie — jedynie w ostatniej dekadzie XX w. wydano w Polsce około 30 słowników porządkujących tę sferę terminologiczną. W większości były to słowniki angielsko-polskie i polsko-angielskie, wydawano również słowniki objaśniające, wielojęzyczne czy leksykony. Zabiegom wydawniczym towarzyszyły prace językoznawców zrzeszonych m.in. w Komisji Terminologii Informatycznej przy Radzie Języka Polskiego, mające na celu ujednolicenie opisywanej terminologii. Więcej zob. [Jóźwikiewicz 2011, 121–132].

języczny słownik autorstwa Oresta Kossaka i Swiatosława Mańkowskiego [Kocak *et al.* 1991]. Ten liczący 488 stron i 9 tys. haseł słownik, którego punktem wyjścia stał się język angielski, należał na początku ostatniej dekady XX w. do pozycji cieszących się dużą popularnością zarówno wśród naukowców, jak i tłumaczy, informatyków czy internautów⁷⁹.

Zawierający ponad 30 tys. terminów słownik rosyjsko-ukraiński [Карачун *et al.* 1994] pod redakcją Iwana Czernenki miał, jak we wstępie zaznaczyli jego autorzy, zapełnić lukę w literaturze informatycznej, z tego względu skierowano go do szerokiego kręgu odbiorców — uczniów, studentów, wykładowców i naukowców. W tej składającej się z dwóch zasadniczych części (słownika oraz ukraińskiego indeksu) publikacji szczególną uwagę zwrócono na powrót do ściśle ukraińskiej leksyki, a z korpusu terminologicznego usunięto kalki czy transliterowane terminy rosyjskie. W pracy nad słownikiem autorzy skupili się na kwestiach przekładu na język ukraiński terminów zapożyczonych z języka angielskiego za pośrednictwem rosyjskim, zwłaszcza pojęć transliterowanych; by nie dokonywać kolejnych zabiegów transliteracji, za materiał wyjściowy obierano nie wyraz, lecz konkretne pojęcie (np. *печиворание* ← ang. *patching*, ale ukr. *коригування*).

Wydany w 1995 r. *Англо-український словник з інформатики та обчислювальної техніки* [Kocak 1995] stanowił swego rodzaju uzupełnienie opublikowanego cztery lata wcześniej słownika napisanego przez O. Kossaka we współautorstwie z S. Mańkowskim. Poszerzony wariant słownika, z którego usunięto hasła w języku rosyjskim, zawierał prawie 15 tys. terminów z dziedziny informatyki.

W tym samym roku na ukraińskim rynku księgarskim ukazały się jeszcze dwa słowniki terminologii informatycznej. Pierwszy [Бартків *et al.* 1995], podobny do wspomnianego wyżej słownika O. Kossaka i S. Mańkowskiego, zawierał około 5,5 tys. haseł z dziedziny informatyki, programowania i techniki obliczeniowej, drugi [Іваницький *et al.* 1995] natomiast stanowi przykład wyteżonej pracy ukraińskich leksykografów. W pięciojęzycznym (język angielski, niemiecki, rosyjski, francuski i ukraiński) słowniku objaśniającym w celu tłumaczenia danego pojęcia na język ukraiński wybierano termin z języka, w którym był on najracjonalniej skonstruowany. Jak się wydaje, osiągnano przy tym maksymalne zbliżenie terminu i jego definicji.

Terminologia informatyczna obecna jest również w słownikach technicznych. Jednym z nich był wydany we Lwowie w 1997 r. *Російсько-український науково-технічний словник* [Перхач *et al.* 1997], zawierający około 30 tys. haseł. Prócz pojęć z dziedziny wojskowości, nauk przyrodniczych, ścisłych *etc.* znalazły się w nim również liczne terminy funkcjonujące w przestrzeni matematyczno-informatycznej, np. *електронна пошта, операційна система, текстовий файл, цупкий диск* i in.

⁷⁹ Forum linuxa: „Я ось тримаю в руках чудову книжку [...] Раджу усім, хто займається перекладами, знайти її та читати на добраніч — дуже корисно”. Zob. linux.org.ua/archive/linux@linux.org.ua/msg00799.html [dostęp 2.01.2012 r.].

W tym samym roku opublikowano również ukraińskie tłumaczenie pierwszej edycji *Computer Dictionary* — pozycji wydawanej cyklicznie od 1991 r. przez Microsoft Press [Комп'ютерний 1997]. Książka przeznaczona dla masowego odbiorcy zawierała ponad 5 tys. haseł objaśnionych w sposób możliwie dostępny i prosty.

Pod redakcją Wołodymyra Wajnera i Mychajły Hinzburha wydano w Charkowie trójjęzyczny słownik objaśniający [Прокопенко *et al.* 1997], bazujący na ponad 150 źródłach różnego typu. Praca zawiera około 2,5 tys. terminów z takich działów informatyki, jak: architektura, zasady funkcjonowania i struktura komputerów, urządzenia peryferyjne, systemy i języki programowania, systemy przetwarzania informacji, grafika komputerowa itd.

Wspominany wyżej I. Czernenko wszedł w skład grupy autorów, którzy w 1998 r. wydali liczący ponad 22 tys. terminów *Англійсько-український словник з програмування і математики* [Кратко *et al.* 1998]. Pierwszy słownik z serii „Українська наукова і технічна мова” powstał jako efekt prac prowadzonych w ramach seminarium terminologicznego⁸⁰ odbywającego się co tydzień nieprzerwanie od 1993 r. w siedzibie Towarzystwa Języka Ukraińskiego im. T. Szewczenki Uniwersytetu Kijowskiego.

W tymże roku we Lwowie wydano słownik bazujący na pojęciach z dziedziny grafiki komputerowej [Паленичка 1998]. Jako terminy wyjściowe przyjęto leksemy języka angielskiego, tłumaczenia dokonywano zaś na język rosyjski i ukraiński. Na 551 stronach omówiono około 2400 terminów.

Z leksykograficznego obowiązku należy również wspomnieć o przygotowanym przez grupę kijowskich bibliotekarzy, członków anglojęzycznego klubu bibliotecznego, wydanym w symbolicznym nakładzie 100 egzemplarzy anglo-ukraińskim słowniku [Англо-український 1999] z bibliotekoznawstwa i informatyki. Na 57 stronach objaśniono około 500 terminów z dziedziny bibliotekoznawstwa, informacji naukowej i informatyki.

Krótki (jedynie z tytułu, a *de facto* liczący 320 stron) słownik objaśniający [Гондюл *et al.* 2000] napisany przez zespół pracujący pod kierownictwem Walerija Hondiula wydano w Kijowie w 2000 r. W słowniku przedstawiono i omówiono ponad 1600 terminów odnoszących się do wyposażenia komputerów oraz oprogramowania.

W tymże roku wydano bardzo przydatny angielsko-ukraiński słownik [Карачун 2000] skrótów stosowanych w dziedzinie informatyki. Wszelkiego rodzaju abrewiatury są dla tej nauki, na niespotykaną chyba w żadnej innej dziedzinie skalę, bardzo charakterystyczne, a w systemie języka ukraińskiego, którego grafika oparta jest przeciwieństwo na cyrylicy, od dawna funkcjonują struktury typu HTML, WLAN, SQL, DPI itd. Słownik jest pomocny w rozszyfrowywaniu wielu abrewiatur oraz wyjaśnianiu ich znaczeń.

⁸⁰ W seminariach uczestniczą przede wszystkim członkowie oraz goście Centrum Terminologicznego przy ІФД (Інститут фундаментальних досліджень), instytucji powołanej z myślą o intensyfikacji prac nad rozwojem terminologii ukraińskiej, zob. http://www.ifd.kiev.ua/activity_ukr.html [dostęp 4.01.2012 r.].

Pośród słowników zawierających elementy terminologii informatycznej znajdują się też słowniki wyrazów obcych. W liczącym około 10 tys. haseł słowniku autorstwa Serhija Morozowa i Ludmyły Szkaraputy [Морозов *et al.* 2000] znalazły się wyrazy pochodzenia obcego reprezentujące różne dziedziny życia — weszły one do języka ukraińskiego na przestrzeni XVIII–XX w. Szczególny nacisk położono na umieszczenie w słowniku jednostek leksykalnych, które pojawiły się w nim w ostatnich dwóch dekadach XX stulecia. Swe miejsce odnalazły tu także terminy informatyczne, np. *біт, дисплей, драйвер, модем, піксель, принтер, хакер* i in.

Podczas przygotowywania wydanego w Charkowie rosyjsko-ukraińsko-angielskiego słownika informatycznego [Гінзбург *et al.* 2002] jego autorzy opierali się na ponad 360 źródłach — słownikach, aktach prawnych i normatywnych, dokumentach standaryzujących różnego typu i in. Książka zawiera prawie 3300 haseł z informatyki (system przetwarzania informacji, techniki obliczeniowe, automatyzacja systemów kierowania, sieci komputerowe i telekomunikacyjne, programowanie), a także terminy ogólnotechniczne oraz terminy z innych dziedzin nauki i techniki.

Wiktor Chodakow, kierownik Zakładu TI Uniwersytetu Technicznego w Chersonie, wraz Władysławem Kostinem w 2002 r. wydali liczący 599 stron *Навчальний термінологічний російсько-українсько-англійський словник: Комп'ютерні науки* [Ходаков *et al.* 2002]. Słownik, a w zasadzie jego drugie⁸¹ uzupełnione wydanie, zawiera ponad 12,5 tys. terminów i przeznaczony jest dla szerokiej rzeszy odbiorców, jednak przede wszystkim dla studentów kierunków technicznych.

Англійсько-український словник з інформатики і математики [Мейнарович *et al.* 2004] autorstwa trzech wybitnych leksykografów: Jewhena Mejnarowycza, Myrosława Kratki i I. Czernenki, wydano we Lwowie w roku 2004. Znaleźć w nim można prawie 10 tys. terminów z dziedziny informatyki i matematyki oraz pojęcia uniwersalne, stosowane w wielu innych naukach, jak również pewną liczbę leksemów wchodzących w skład języka ogólnego.

Ludmyła Symonenko była jednym ze współautorów i redaktorem wydanego w 2004 r. w Kijowie słownika terminologii naukowej [Українсько-російський 2004]. Na 416 stronach tego ukraińsko-rosyjskiego kompendium znalazło się około 10 tys. pojęć reprezentujących ponad 50 dziedzin nauki i techniki. Jak pisze we wstępie L. Symonenko, jego stworzenie było podyktowane przede wszystkim potrzebą zebrania i usystematyzowania współczesnej ukraińskiej terminologii naukowej. Zasoby słownika mają jednak służyć nie tylko normalizacji i standaryzacji narodowych zasobów terminologicznych, ale również dalszemu rozwojowi ukraińskiego języka literackiego. Ideą słownika było zebranie i zaprezentowanie terminologii ujętej we współczesnych słownikach objaśniających, terminologicznych, dwu- i wielojęzycznych, literaturze fachowej; nie znalazły się w nim natomiast terminy, które wyszły już z użycia, jak również te, które pojawiły się stosunkowo niedawno. Do tej ostatniej

⁸¹ Na bazie tego wydania cztery lata później wydano niemal dwa razy obszerniejszy słownik terminologii informatycznej, zob. [Бардачов *et al.* 2006].

grupy zakwalifikować można wiele pojęć informatycznych, ale i te częściowo znalazły się wśród podanego słownictwa, np. *дискета, материнська плата, планишетний сканер, плата пам'яті, провайдер, програма виклику, програміст* i in.

Oparty niemal wyłącznie na literaturze anglojęzycznej oraz angielsko-rosyjskich słownikach terminologii informatycznej, liczący 549 stron angielsko-ukraiński (choć w zasadzie jest to tłumaczenie czwartego wydania angielsko-rosyjskiego słownika terminologii informatycznej dostosowane do ukraińskiego odbiorcy przez zespół wydawnictwa SoftPress oraz Olhę Perewozczykową) słownik informatyczny [Пройдаков *et al.* 2005] napisali Eduard Projdakow oraz Leonid Teplicikij. Praca zawiera ponad 11 700 terminów, abrewiatur i akronimów, które pojawiają się w tekstach dotyczących techniki komputerowej, programowania i innych sfer związanych z informatyką. Słownik, jak informuje podtytuł, został stworzony we współpracy z ukraińskim oddziałem firmy Microsoft. Jej dyrektor generalny Walerij Łanowenko jest autorem krótkiego wstępu; prócz niego do czytelników zwrócili się też autorzy dzieła oraz dyrektor wydawnictwa Ellina Sznurko-Tabakowa. Podkreślając brak usystematyzowania słownictwa informatycznego i niewystarczającą liczbę publikacji z zakresu terminologii, wskazali oni na wyjątkowość prezentowanego słownika, jego rolę w potencjalnym zapełnieniu niszy na rynku wydawniczym, a także wyrazili nadzieję, iż stanie się on częścią swoistej bazy terminologicznej, którą tworzyć będą używane współcześnie terminy reprezentujące różne dziedziny nauki.

Niewielkim opracowaniem, w którym przedstawiono angielsko-ukraińskie zestawienie pojęć z zakresu informatyki był wydany w 2005 r. w centrum wydawniczym Uniwersytetu Lwowskiego, niespełna stustronicowy *Короткий англо-український тлумачний словник з комп'ютерної техніки* [Сіренко *et al.* 2005].

Wspomniany wcześniej słownik terminologii naukowej pod redakcją L. Symonenko ukazał się nakładem wydawnictwa „Перун”. W 2005 roku, w tymże wydawnictwie światło dzienne ujrzało drugie już wydanie dzieła *Великий тлумачний словник сучасної української мови* [Великий 2005]. Pierwsze wydanie słownika liczące 1440 stron (170 tys. haseł) ukazało się trzy lata wcześniej. Uznano go za najlepszą książkę prestiżowego lwowskiego Forum Wydawców w 2001 r. i do dziś, jak pisze wydawnictwo, nie ma on konkurentów na rynku⁸². W drugim, liczącym ponad 250 tys. haseł wydaniu również znalazły się, podobnie jak w poprzednim, terminy z dziedziny informatyki, na potrzeby słownika głównie określane kwalifikatorem *спец.*, np. *адміністратор, бод, вінчестер, домен, курсор, миша* i in.

Kolejnym słownikiem angielsko-ukraińskim, w którym znalazły się elementy terminologii informatycznej jest praca z pogranicza informatyki, bibliologii, edytorstwa, informacji naukowej oraz poligrafii [Шевченко 2006]. Licząca 320 stron książka zawiera ponad 5 tys. haseł.

⁸² http://www.perun.com.ua/printable.php?show_aux_page=3 [dostęp 10.01.2012 r.].

Wydawcą publikacji *Російсько-українсько-англійський словник термінів з інформаційних технологій* [Бабак *et al.* 2006] jest Narodowy Uniwersytet Lotniczy w Kijowie. W składającym się z trzech części słownika (pierwsza to ponumerowane i umieszczone w porządku alfabetycznym hasła w języku rosyjskim oraz ich ukraińskie i angielskie odpowiedniki; w części drugiej i trzeciej podano alfabetycznie ułożone terminy w języku ukraińskim i angielskim z odsyłaczem numerycznym do hasła w języku rosyjskim) omówiono ponad 4300 terminów z dziedziny obróbki informacji i technologii informacyjnych.

Abrewiatury, jak również terminy funkcjonujące w sferze informatyki, omówiono w dwujęzycznym słowniku [Українсько-російський 2006] sygnowanym przez Uniwersytet Prawa i Ekonomii w Doniecku. W wydanej niewielkim nakładem 300 egzemplarzy pracy znalazło się około 2700 terminów i 700 abrewiatur umieszczonych w kilku podrozdziałach tematycznych, m.in. systemy kierowania, informatyka ekonomiczna, grafika komputerowa, sieci komputerowe, Internet i in.

Rok po ukazaniu się słownika E. Projdakowa i L. Teplickiego na ukraińskim rynku księgarskim pojawiło się kompendium do pewnego stopnia przypominające wspomnianą publikację. *Англійсько-український глосарій виробів Microsoft* [Англійсько-український 2006], podobnie jak słownik wydany przez SoftPress, powstał przy współpracy z koncernem Microsoft, co również zostało odnotowane na pierwszych kartach glosariusza. Zawiera on ponad 2 tys. najczęściej używanych terminów stanowiących podstawę ukraińskiej lokalizacji anglojęzycznego oprogramowania korporacji z Redmond. Książka, której autorami byli tacy uczeni, jak m.in. R. Mysak, R. Mykulczyk, I. Kulczyćkyj, H. Złobin, W. Piłec'kyj, S. Kraweć czy I. Zawad'skyj, jest dziełem dość szczególnym z uwagi na warunki, w jakich powstawała; stanowi ona bowiem zwieńczenie prac zapoczątkowanych w 2004 r. w ramach projektu Community Glossary, stawiającego sobie za cel dokonanie tłumaczenia na język ukraiński 2178 jednostek będących trzonem terminologicznym produktów Microsoftu.

Anatolij Mykan, przedstawiciel ośrodka uniwersyteckiego w Iwano-Frankiwsku, zajmujący się także m.in. problemami przekładu technicznego, wydał liczący 220 stron słownik informatyczny [Мицкан 2006] składający się z dwóch głównych części: w pierwszej znajdują się hasła w języku angielskim wraz z ich tłumaczeniem na język ukraiński, w drugiej zaś podano najbardziej typowe rozszerzenia (w języku angielskim) oraz ich znaczenie i zastosowanie — w języku ukraińskim.

Ostatnim z wydanych słowników w 2006 r. zawierającym pojęcia z dziedziny IT jest *Словник іншомовних слів* autorstwa Switłany Bybyk i Hałyny Siuty [Бибик *et al.* 2006]. Praca powstała pod redakcją Switłany Jermolenko i jak podkreślają we wstępie do dzieła jego autorki, skupiono się w niej przede wszystkim na jak najpełniejszym przedstawieniu zastosowania danego zapożyczenia, także z uwzględnieniem słotwórstwa. Położono nacisk na pojęcia, które w wyniku zakrojonych na szeroką skalę procesów globalizacyjnych, rozwoju Internetu, technologii informacyjnych, reklamy, telekomunikacji, itd. pojawiły się w języku ukraińskim w ciągu

ostatnich dwóch dekad. Wśród 35 tys. haseł znalazły się więc również takie, przy których umieszczono kwalifikator *інформ.*, np. *кеш, проєктор, скролінг, слеш, мез, хардвер, хост* i in.

W ramach serii „абв...” renomowanego kijowskiego wydawnictwa „Довіра”, w 2008 r. ukazał się obszerny, liczący 685 stron słownik [Пепехпест 2008] zawierający pojęcia z nauk ścisłych — fizyki i matematyki, jak również hasła z dziedziny informatyki, którym poświęcono szczególną uwagę. Na słownik składa się około 46 tys. terminów w języku rosyjskim oraz około 60 tys. w języku ukraińskim, które zgrupowano alfabetycznie według schematu gniazdowego.

Terminy z dziedziny fizyki oraz pozostałych nauk ścisłych, w tym słownictwo informatyczne, stanowią podstawę dwutomowego dwujęzycznego słownika [Кочерпа *et al.* 2010] autorstwa Olhy Koczerhy i J. Mejnarowycza. W każdym tomie (tom I to część angielsko-ukraińska, tom II — ukraińsko-angielska) znalazło się prawie 150 tys. haseł, przy czym nie stanowią one swego lustrzanego odbicia — uzupełniają się nawzajem, a przekład poszczególnych terminów czy związków wyrazowych mocno uzależniony jest od kontekstu. Wersja elektroniczna słownika dostępna jest na stronie internetowej pod adresem <http://e2u.org.ua>. Wprowadzenie poszukiwanego hasła w pole wyszukiwarki skutkuje wyświetleniem wszelkich możliwych rekordów, w których dany termin będzie stanowił hasło główne bądź występować będzie jako człón podrzędny związku wyrazowego, zob. leksem *mouse*:

mouse (мн. mice) міша [maʊs] (мн. [maɪs])

• **bus** ~ = шінна міша

• **computer** ~ = (мн. mouses, mice) комп'ютерна міша

• **mechanical** ~ = механічна міша

• **optical** ~ = оптична міша

• **optomechanical** ~ = оптомеханічна міша

• **serial** ~ = послідовний порт міші

pad 1. блокнот (без *оправи*) || блокнотний 2. підкладинка; перекладка; подушка || підкладинковий; перекладковий; подушковий 3. підбивати//підбити, оббивати//оббити (*повстю тощо*) ...

• **mouse** ~ = (комп.) килимок до міші, мішаче поле

Przygotowując słownik, autorzy korzystali z wielu materiałów źródłowych, w tym z wymienionych wcześniej słowników zawierających słownictwo informatyczne. W wykazie źródeł wymieniane są m.in.: [Коссак *et al.* 1991], [Комп'ютерний 1997], [Кратко *et al.* 1998] oraz [Англійсько-український 2006].

Przegląd słowników terminologii informatycznej oraz słowników, w których takowa również się znalazła, zakończę omówieniem pracy zawierającej około 50 tys. pojęć i związków wyrazowych z dziedziny matematyki i informatyki autorstwa J. Mejnarowycza i M. Kratki [Мейнарович *et al.* 2010]. Słownik wydano w 2010 r. w Kijowie. Pod względem układu samych haseł jest bardzo zbliżony do kompendium omówionego wyżej — słownika, którego współautorami byli J. Mejnarowycz i O. Koczerha. Również tu obowiązuje układ gniazdowy, a poszukiwane pojęcia wchodzą

w skład związków wyrazowych i zwrotów, które mogą być pomocne w procesie przekładu tekstów, zob. leksem *port*:

dual-port = двопортівий

one-port = однопортівий

port = **1.** порт (*багатоконтактний вхід/вихід пристрою*) || під'єднувати/під'єднати через порт **2.** двійка (пара) полюсів **3.** отвір; прохід **4.** переносити/перенести (*програму з одної машини на іншу тощо*)

- **access** ~ = порт доступу
- **bidirectional** ~ = порт (różnym) введення/виведення
- **communication** ~ = порт зв'язку; комунікаційний порт (różnym)
- **data** ~ = порт даних
- **disk drive** ~ = порт для приєднання дисководу
- **game** ~ = ігровий порт
- **input** ~ = порт введення, входний порт
- **input/output** ~ = порт введення/виведення, вхід/вихід
- **keyboard** ~ = клавіатурний порт
- **mouse** ~ = порт мишки
- **network** ~ = порт мережі
- **nonshared** ~ = порт індивідуального користування
- **output** ~ = порт виведення
- **parallel** ~ = паралельний порт
- **ring** ~ = порт колової мережі
- **serial** ~ = послідовний порт
- **serial communication** ~ = послідовний комунікаційний порт
- **shared** ~ = порт спільного користування
- **video** ~ = відеопорт

port-a-punch = компюстер, (*ручний*) перфоратор

access = **1.** звертання **2.** доступ, підхід **3.** доступ до інформації (*у комп'ютері*) // ~ **by key** доступ за ключем (шифром); **to seek** ~ звертатися по доступ ...

• **direct port** ~ = прямий доступ до портів

Wydaje się, iż przedstawiona panorama słowników jest dowodem na obecność ukraińskiej terminologii informatycznej w ramach zarówno ukraińskiego języka literackiego, jak i w obrębie ukraińskiej przestrzeni informatycznej. Niestety, rzeczywistość rysuje się nieco odmiennie, a o przyczynach takiego stanu rzeczy wspominałem już w niniejszej pracy niejednokrotnie.

Ukraińskie słownictwo informatyczne funkcjonuje jako podsystem języka ogólnego od przeszło dwóch dekad, jednak dopiero w ostatnim dziesięcioleciu zwrócono na nie baczniejszą uwagę. Na rynku wydawniczym pojawiają się słowniki terminologii informatycznej, a lingwiści coraz odważniej zwracają się ku słownictwu informatycznemu, obierając je sobie za przedmiot badań. Należy jednak pamiętać, że w porównaniu ze stopniem opracowania innych podsystemów języka, jak również

w konfrontacji z analogicznymi opracowaniami zagranicznymi badania nad ukraińskim słownictwem informatycznym ciągle znajdują się u początku swej drogi i minie jeszcze wiele lat, zanim zasoby te zostaną choćby w większej części opisane i przeanalizowane.

1.3. Wpływ ustawodawstwa, globalizacji i mody językowej na rozwój słownictwa informatycznego na Ukrainie

Opisując stan języka ukraińskiego w ostatniej dekadzie XX w., w tym np. problem dwujęzyczności, kwestie prawne związane z jego statusem czy zjawisko surżyka, Ołeksandr Taranenko [Тараненко 2000] stwierdza m.in., że język ukraiński charakteryzuje się niejednoznacznością, nierzadko sprzecznościami, a dynamika jego rozwoju jest nierównomierna w różnych sferach życia i regionach Ukrainy. Te ogólne spostrzeżenia można przenieść także na elementy składowe języka ukraińskiego, wliczając w to zagadnienia ukraińskiej terminologii naukowej, która podobnie jak język ukraiński pojmowany globalnie, odznacza się wyraźnym zróżnicowaniem w odniesieniu do poszczególnych rodzajów terminologii.

Terminologia informatyczna jest podsystemem terminologicznym, który wymaga wzmożonej uwagi i wielu analiz. Jej początków można doszukiwać się już w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX w., jednak zauważalny rozwój nastąpił dopiero na przełomie wieków w warunkach niepodległego państwa ukraińskiego.

Funkcjonowanie słownictwa informatycznego jako składnika języka ukraińskiego rozumianego całościowo od strony prawnej reguluje Konstytucja Ukrainy. W tym najważniejszym w państwie ukraińskim dokumencie, przyjętym 28 czerwca 1996 r. na 5. sesji Rady Najwyższej Ukrainy, w art. 10 stwierdza się, co następuje: „Державною мовою в Україні є українська мова” [Конституція 1997]. Dalsze zapisy artykułu mówią o ochronie wszechstronnego rozwoju i funkcjonowania języka ukraińskiego we wszystkich sferach życia społecznego na całym terytorium Ukrainy oraz o gwarancjach swobodnego rozwoju, wykorzystania i ochronie języka rosyjskiego i innych języków mniejszości narodowych⁸³ zamieszkujących Ukrainę. Zapisy art. 10 Konstytucji Ukrainy wspiera postanowienie [Рішення 1999] ukraińskiego Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 grudnia 1999 r., w którym wskazano, iż zacytowane wyżej zdanie należy rozumieć następująco:

⁸³ Dnia 10 sierpnia 2012 r. weszła w życie nowa ustawa dotycząca polityki językowej na Ukrainie — Закон „Про засади державної мовної політики” nr 5029-VI. Zgodnie z zapisami ustawy językiem państwowym nadal pozostaje język ukraiński, jednak znacząco rozszerzono wykorzystanie „języków regionalnych”; jeśli liczba osób zamieszkujących dane terytorium i uznających za język ojczysty język inny niż ukraiński przekroczy 10% ogółu ludności, język ten ma obowiązek być wspierany, wykorzystywany i stosowany w urzędach państwowych, samorządowych itd. Zob. [Закон 2012].

[...] українська мова як державна є обов'язковим засобом спілкування на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування (мова актів, роботи, діловодства, документації тощо), а також в інших публічних сферах суспільного життя, які визначаються законом (частина п'ята статті 10 Конституції України). Поряд з державною мовою при здійсненні повноважень місцевими органами виконавчої влади, органами Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування можуть використовуватися російська та інші мови національних меншин у межах і порядку, що визначаються законами України.

Względem języka funkcjonującego w sferze informatyki do niedawna⁸⁴ miał zastosowanie również dokument przyjęty jeszcze za czasów Związku Radzieckiego. W artykule 31 Ustawy o językach w Ukrainiejskiej SRR (28.10.1989 r.) [Закон 1989] (*Мова інформатики*) czytamy:

В Українській РСР інформатика здійснюється на основі української та російської мов. Комп'ютери, які використовуються в роботі державних, партійних, громадських органів, науково-дослідних, конструкторських установ, засобів зв'язку, у сфері торгівлі, обліку, постачання, в закладах освіти й культури, повинні забезпечувати можливість працювати з україномовними і російськомовними текстами.

Przytoczone zapisy wskazują na teoretycznie główną rolę języka ukraińskiego w państwie naszych wschodnich sąsiadów, jednak w odniesieniu do języka wykorzystywanego w sferze IT w praktyce zrównują status języka ukraińskiego i rosyjskiego. Z perspektywy czasu widać, że przyjęcie takiego zapisu miało ogromny wpływ na wszechobecność w dziedzinie IT języka rosyjskiego.

Przyjęta 4 lutego 1998 r. Ustawa o narodowym programie informatyzacji [Закон 1998] w gruncie rzeczy nie porusza kwestii językowych, skupiając się przede wszystkim na rozwoju bazy informatycznej, zastosowaniu najnowszych technologii w różnych sferach życia społecznego, tworzeniem rynku produktów informatycznych itp.

Kwestie „ukraińskości” produktów IT, możliwości i korzyści, jakie dałaby dostępność do programów komputerowych w ich ukraińskojęzycznych wersjach, nie była brana pod uwagę, jeśli nie liczyć wydawanych od 1993 r. dokumentów standardyzacyjnych dotyczących różnych sfer informatyki⁸⁵. Abstrahując od proble-

⁸⁴ Ustawę o językach w Ukrainiejskiej SRR z 1989 r. zastąpiła ustawa nr 5029-VI (rozdz. X, ust. 2) — zob. przypis 83.

⁸⁵ ДСТУ 2228-93 Системи оброблення інформації. Підготовлення і оброблення даних. Терміни та визначення; ДСТУ 2229-93 Системи оброблення інформації. Локальні обчислювальні мережі. Терміни та визначення; ДСТУ 2396-94 Системи оброблення інформації. Теорія інформації. Терміни та визначення; ДСТУ 2397-94 Мікропроцесори. Терміни та визначення; ДСТУ 2398-94 Інформація та документація. Інформаційні мови. Терміни та визначення; ДСТУ 3044-95 Системи оброблення інформації. Подання даних. Терміни та визначення; ДСТУ 3396-97 Захист інформації. Технічний захист інформації. Терміни та визначення; ДСТУ ISO/IEC 2382-14:2005 Інформаційні технології. Словник термінів. Частина 14. Безвідмовність, ремонт-придатність і готовність; ДСТУ ISO/IEC 2382-32:2003 Інформаційні технології. Словник термінів. Частина 32. Електронна пошта; ДСТУ ISO/IEC 2382-4:2005 Інформаційні технології. Словник термінів. Частина 4. Організація даних; ДСТУ ISO/IEC 2382-5:2005 Інформаційні технології.

mów związanych z wewnętrzną spójnością samych procesów standaryzacyjnych [Юзьків 2008, 3–8], efektem takiej polityki są wyraźne problemy ukraińskojęzycznych użytkowników komputerów z dostępem do szerokiego wachlarza oprogramowania w języku ukraińskim, zauważalne problemy w zakresie konstytuowania się ukraińskiej terminologii informatycznej, rosnące wpływy języka rosyjskiego i angielskiego w środowisku IT, wśród przeciętnych użytkowników komputerów oraz w Internecie.

W świetle powyższych faktów interesująco brzmi fragment wypowiedzi ukraińskiego ministra oświaty Wasyla Kremenia [Кремень 2001]: „В Україні, в тому числі освітянами не повною мірою усвідомлено, що комп'ютер це дійсно революція в освіті. [...] в Республіці Корея де дещо менша кількість населення ніж в Україні, 25 млн. користувачів мережі Інтернет, а у нас лише 0,5 млн. То як ми будемо з ними конкурувати в майбутньому, якщо негайно не вживемо необхідних заходів?”

Zdolność do konkurowania ze światem w dziedzinie najnowszych technologii ma swoje początki w domach zwykłych użytkowników komputerów; wydaje się, że nie będzie ona na odpowiednim poziomie, jeśli nie zaistnieje powszechna możliwość funkcjonowania w warunkach ukraińskojęzycznego Internetu, oprogramowania i literatury branżowej.

W zasadzie niczym nieograniczona „aktywność” języka rosyjskiego w dziedzinie informatyki jest pierwszym i bardzo ważnym czynnikiem hamującym rozwój rodzimego ukraińskiego słownictwa informatycznego.

Przy okazji omawiania uwarunkowań wpływających na rozwój ukraińskiego słownictwa informatycznego nie sposób pominąć kwestii norm językowych, które powinny być przestrzegane szczególnie w sytuacji, gdy na przestrzeni kilku, kilkunastu lat powstaje i niezmiernie szybko wypełnia się treścią niemal zupełnie nowy podsystem języka ogólnego.

Reguły ortograficzne i gramatyczne obowiązujące w języku ukraińskim [Український 2010, 287] w sposób jasny i jednoznaczny określają to, w jaki sposób i na jakich zasadach mogą być tworzone, zapożyczone, transformowane (czy nawet umieszczane w formie niezmienionej) nowe wyrazy wchodzące w skład danych zasobów leksykograficznych. Tymczasem praktyka dowodzi, iż wskazania te są nagminnie łamane zarówno przez nie-lingwistów (głównie informatyków) parających się przystosowywaniem obcych terminów do realiów języka ukraińskiego, jak i instytucje, które do takich norm stosować się powinny (np. koncerny informatyczne tłumaczące warstwy tekstowe swych produktów na język ukraiński). Do przyczyn takiej sytuacji zaliczyć należy gwałtowny wzrost ilościowy pojawiających się terminów informatycznych, niedostateczne przygotowanie językoznawcze twórców terminów, wpływ języka rosyjskiego w procesie powstawania terminów

---

Словник термінів. Частина 5. Подання даних; ДСТУ ISO/IEC 2382-9:2005 Інформаційні технології. Словник термінів. Частина 9. Обмін даними і ін.

ukraińskich⁸⁶ (czy to wskutek pośrednictwa w procesie zapożyczania terminów, czy też świadomego ich rusyfikowania), dewaluację tradycji nazewniczych bądź też najzwyczajszą ignorancję „twórców” (np. błędne *за промовчанням* ← ros. *по умолчанию*, *відміна* ← ros. *отмена*, *жорсткий диск* ← ros. *жёсткий диск*).

O najczęstszych „grzechach” towarzyszących procesowi tworzenia ukraińskiej terminologii informatycznej pisze m.in. Iryna Mentynska [Ментинська 2011, 92–95], która badając materiał leksykalny zawarty w kilku słownikach terminologicznych, zwraca uwagę przede wszystkim na problemy zauważalne już na poziomie leksykalnym (*границі* — *межі*, *защита* — *захист*, *пустий* — *порожній*, *об'єм пам'яті* — *обсяг пам'яті*, *невірний пароль* — *неправильний пароль* i in.), słowotwórczym (*зноска* — *виноска*, *лінійчаста діаграма* — *лінійна діаграма*, *керуючий блок* — *блок керування*, *гіперзсилка* — *гіперпосилання* i in.), morfologicznym (*файлу* — *файла*, *серверу* — *сервера*, *умови повторного запуску* — *умови повторного запуску*, *вид шрифту* — *вид шрифту*, *більш ширший набір функцій* — *ширший набір функцій*, *вибір програми по замовчанню* — *вибір програми як усталено*, *вирівняти по ширині (по центру)* — *вирівняти до країв (до центру)* i in.), ortograficznym (*чп* — *чп*, *двохсторонній диск* — *двосторонній диск*, *макро-команда* — *макрокоманда*, *мініпроцесор* — *міні-процесор* i in.) oraz syntaktycznym (*файл знайдений* — *файл знайдено*; *ім'я панелі команд*, *що впорядковуються* — *ім'я панелі команд*, *що її впорядковують* (*впорядковано*); *дані переносяться* — *дані переносять* (*перенесено*); *шаблон створюється* — *шаблон створюють* (*створено*); *текстовий рядок відображається* — *відображає*, *відображають* (*відображено*); *пароль використовується* — *пароль використовують* (*використано*) i in.).

Istnieje jednak pozytywny aspekt pracy osób, które wobec braku działań lingwistów czy ich opieszałości zajmują się tworzeniem terminów lub „ukrainizowaniem” oprogramowania komputerowego; przyświeca im następujący cel — dwie dekady po odzyskaniu przez Ukrainę niezależności stworzyć narzędzia w języku ukraińskim, by poprzez swą obecność i powszechność stały się kolejnym „nośnikiem” języka państwowego, którego istnienie i rozwój nie może być regulowany sztucznie, za pomocą rozporządzeń, uchwał czy ustaw.

Na rozwój technologii informacyjnych na Ukrainie, a co za tym idzie — postęp w sferze ukraińskiej terminologii informatycznej, prócz skomplikowanej i trudnej sytuacji „wewnętrznej” języka ukraińskiego w tej właśnie dziedzinie nauki, ma wpływ również wiele czynników zewnętrznych. Do najważniejszych należą procesy globalizacyjne, których gwałtowne przyspieszenie zauważalne jest zwłaszcza w ostatnich dwudziestu latach. Na wzrost tempa globalnej unifikacji w różnych dziedzinach życia niezaprzeczalnie oddziałuje niezwykle szybki rozwój technologii informacyjnych i telekomunikacji. O wpływie tych procesów na relacje międzykulturowe i międzyjęzykowe oraz o roli terminologii w epoce technologii infor-

⁸⁶ O kwestiach tych pisze m.in. K. Bułachowski [Булаховський 2011, 57–60].

macyjnych i jej związkach z przekładoznawstwem piszą Orest Semotiuk i Hałyna Antoniuk w artykule *Термінологія та багатомовне інформаційне суспільство* [Семотюк *et al.* 2004].

Wraz z upadkiem ZSRR, rozwojem handlu, ekonomii i techniki, otwarciem granic, swobodnym przepływem towarów i technologii, przybrało na sile zjawisko powszechnej anglicyzacji. Tendencja do wprowadzania języka angielskiego wszędzie, gdzie tylko to możliwe, zauważalna jest we wszystkich dziedzinach życia. O zagrożeniach związanych z tym zjawiskiem pisze m.in. Taras Wozniak [Возняк 2000, 34], stwierdzając: „На глобальному рівні головною проблемою залишається проблема англійської мови. Сьогодні це однозначно світова мова. Нею користуються повсюди. Вона найбільш розбудована та розбудована — для глобалізаційного процесу. [...] Мовна війна йде »за замовчуванням« — не хочеш, то залишайся поза глобальними процесами”.

Nie inaczej przedstawia się sytuacja ukraińskiego słownictwa informatycznego, albowiem zapożyczenia⁸⁷ z języka angielskiego stanowią jądro terminologiczne tego podsystemu języka ukraińskiego. Obecność anglicyzmów wśród omawianych zasobów leksykalnych jest kolejnym niezwykle istotnym czynnikiem wpływającym na stan i funkcjonowanie ukraińskiego słownictwa informatycznego.

Parafrazując onomastę Ołeha Beleja [2007, 56], można stwierdzić, że globalizacja, ze swą ekspansją o charakterze polityczno-ekonomiczno-technologicznym, ma — podobnie jak w przypadku rozwoju onimów — również dwojaki wpływ na powstawanie jednostek słownictwa informatycznego: obiektywny, z racji ekspansji terminów reprezentujących angielski system językowy, oraz subiektywny, ponieważ bardzo szeroko wśród społeczeństwa ukraińskiego wykorzystywana jest praktyka kopiowania i różnorodnego dostosowywania terminów angielskich do realiów słownictwa ukraińskiego.

Prócz wymienionych wyżej czynników, które na różnych płaszczyznach wydają się najbardziej oddziaływać na funkcjonowanie ukraińskiego słownictwa sfery IT, wspomnieć należy również o modzie językowej [Encyklopedia 1995, 336–337]. Zjawisko to, zazwyczaj omawiane w kontekście języka mówionego, socjolektów, zwłaszcza zaś slangu młodzieżowego [Wardzała 2005], dotyczy w pewnym stopniu także słownictwa informatycznego, a dokładniej — przenikania w jego struktury elementów obcych wywodzących się przede wszystkim z języka angielskiego.

Zjawisko anglicyzacji omawianych zasobów leksykalnych wpisuje się w trwającą od momentu upadku „żelaznej kurtyny” i wielokrotnie krytykowaną tendencję do zaszczepiania na gruncie języków narodowych elementów pochodzących z języków obcych. Słownictwo informatyczne znajduje się w czołówce podsystemów języka, które na skutek pożyczek poszerza swe zasoby terminologiczne, głównie, jak już wspomniałem, za sprawą języka angielskiego. W środowisku informatycznym modne jest zatem używanie form anglojęzycznych, co nie tylko

⁸⁷ Więcej, zob. podrozdział 2.1.2.

stwarza wrażenie „uczoności” czy elitarności, ale jest również swoistym wyróżnikiem tej grupy społecznej. Wydaje się, że o wiele częściej spotyka się formy nawet w pewnym stopniu już zukrainizowane (choćby graficznie) aniżeli leksemy, które są ich ukraińskimi odpowiednikami (np. *карт-рідер* — *зчитувач флеш-карт*, *сплітер* — *розгалужувач*, *відеокарта* — *графічний прискорювач*, *вінчестер* — *твердий диск* i in.).

Do swego rodzaju przejawów mody językowej obecnej wśród użytkowników komputerów należy również bardzo popularne zjawisko transformowania postaci anglojęzycznych wyrazów i przekształcania ich w formy dość interesujące pod względem słowotwórczym, nierzadko ocierające się o wulgaryzmy. Rezultaty takich „operacji” funkcjonują głównie w ramach socjolektu komputerowego⁸⁸, jednak czasem trafiają również do języka ogólnego (np. *меccazа* — ang. *message*, *сeрфуму* — ang. *to surf*, *квака* — gra *Quake*, *гуглуму* — ang. *to google*, *шаповару* — ang. *shareware*, *фотожоп(а)* — ang. *Photoshop*, program graficzny i in.).

Moda na zapożyczenia z języka angielskiego zagościła na dobre w środowisku informatycznym. Spośród różnych przyczyn tego zjawiska należy zapewne wymienić fakt, że tworzą je głównie ludzie młodzi, dla których używanie języka angielskiego niejednokrotnie jest przejawem wolności, prozachodniego myślenia i stylu życia, dążenia ku lepszym warunkom egzystencji *etc.*; gros terminów informatycznych wywodzących się z języka angielskiego w dobie Internetu błyskawicznie przenika do innych systemów językowych, które nie są w stanie „nadażyć” z dostosowaniem ich pod względem słowotwórczym czy morfologicznym do własnych norm; wreszcie o ich przewadze decyduje również to, iż mimo swej obcości są powszechnie zrozumiałe, lepiej opisują dane zjawisko czy są po prostu krótsze (por. np. *бан*, *DVD*, *кyкy*, *наccкeй*, *USB*, *Wi-Fi* i in.).

Nieodłączną cechą wszelkich mód jest ich przemijanie. Dynamika tych procesów uzależniona jest m.in. od warunków, w których dany język czy podsystem języka funkcjonuje. Zanikanie jednostek leksykalnych bardziej popularnych w pewnym okresie zachodzi również w obrębie omawianego słownictwa. Trzeba przy tym zaznaczyć, że w przypadku słownictwa informatycznego pojawianie się i zanikanie danych leksemów odbywa się relatywnie szybciej niż w przypadku języka ogólnego. Związane jest to z niezwykle „żywiłowością” tego rodzaju leksyki, a w dużym stopniu warunkują ją względy technologiczne.

* * *

Opisane czynniki natury ekstra- i intralingwalnej wywierają fundamentalny wpływ na funkcjonowanie ukraińskiego słownictwa informatycznego. Obecność w obrębie ukraińskiej sfery IT języków: rosyjskiego (spowodowana m.in. swoistą „spuścizną” po radzieckim systemie terminologicznym, długoletnią dominacją rosyjskich firm

⁸⁸ Więcej, zob. podrozdział 2.2.2.2.

informatycznych, ale i brakiem jednoznacznych wskazań ze strony ukraińskiego ustawodawcy) oraz angielskiego (wynikająca z procesów globalizacyjnych i mody na posługiwanie się nim w różnych dziedzinach życia społecznego, kulturalnego, naukowego) jest przyczyną tego, że omawiane zasoby leksykalne cechują się dużą różnorodnością, co nie zawsze idzie w parze z poprawnością językową, a także sugerowanymi przez językoznawców kierunkami rozwoju języka.

Ukraińskie słownictwo informatyczne — pochodzenie, stan obecny i perspektywy rozwoju

Autorzy angielsko-ukraińskiego słownika terminologii informatycznej wydanego w 2005 r. w Kijowie we współpracy z ukraińskim oddziałem Microsoftu E. Projdakow i L. Teplickij we wstępie do publikacji podkreślają [Пройдаков *et al.* 2005, 7], że w ciągu roku pojawia się 2–3 tys. nowych terminów z dziedziny informatyki i dziedzin pokrewnych, a jednocześnie wychodzi z użycia wiele pojęć funkcjonujących do tej pory. W ten sposób — stwierdzają leksykografowie — w ciągu 10–15 lat baza terminologiczna zmienia się w 30–50%, a prac nad słownikiem terminologicznym tak dynamicznej gałęzi jak IT w zasadzie nigdy nie będzie można uznać za zakończone.

Zgadzając się z powyższymi stwierdzeniami, warto zacytować słowa E. Sznurko-Tabakowej [Пройдаков *et al.* 2005, 8], wydawcy wspomnianego słownika: „Щодо сфери інформаційно-комунікаційних технологій, то тут можна говорити про відсутність сучасного україномовного пулу. Зараз в Україні не існує єдиного глосарію термінів, який би постійно оновлювався, доповнювався та містив повний перелік уживаних понять разом з їхнім тлумаченням. Така ситуація значною мірою виступає гальмуючим фактором у розвитку вітчизняних високих технологій. Адже термінологія є одним із первинних чинників, необхідних для прогресу в законодавчій, економічній, технологічній, технічній та інших складових, завдяки яким формується сфера ІКТ”.

Na przestrzeni ostatnich lat problematyka terminologiczna jest jedną z popularniejszych wśród ukraińskich, ale nie tylko, uczonych. Świadczy o tym zarówno

imponująca liczba wydanych w ciągu minionych dwóch dekad słowników terminologicznych⁸⁹, zorganizowanych konferencji⁹⁰, jak i ogromna liczba publikacji, w których omawiane są różne aspekty poszczególnych nisz terminologicznych oraz ogólne zagadnienia związane z terminologią. Dość przytoczyć tu nazwiska takich badaczy, jak Iryna Borysiuk [Борисюк 2000], Andrij Djakow [Д'яков *et al.* 2000], Wasyl Druzziuk [Друзюк *et al.* 2008, 9–12], Ihor Duciak [Дуцяк 2000, 60–63], Andrzej Ilenkow [Іленков 2009, 24–29], Walerij Karaczun [Карачун 2003, 99–106], Iryna Koczan [Кочан 1991, 40–49], Olha Koczerha [Кочерга 1994, 175–182], Marija Komowa [Комова 2003], Myrosław Kratko [Кратко 2002, 12–13], Taras Kyjak [Кияк 1994, 22–25; 2000, 5–13], Hałyna Maciuk [Мацюк 2006, 477–482], Andrij Medwediw [Медведів 2010, 12–18], Wytal Morhuniuk [Моргунюк 2002, 194–202], Hałyna Nakoneczna [Наконечна 1999], Switłana Panczenko [Панченко 2000, 82–84], Tamiła Pańko [Панько *et al.* 1994], Łewko Poluha [Полюга 2002, 21–24], Ołeksandr Ponomariw [Пономарів 2002, 14–16], Roman Rożankiwskij [Рожанківський 2003, 25–34], Bohdan Ryscar [Рицар *et al.* 2007, 27–34], Ołeksandra Serbenśka [Сербенська 1992, 141–147], Eduard Skorochodźko [Скороходько 2002, 204–210; 2006], Hanna Steszko [Шешко 2000, 71–75], Ludmyła Symonenko [Симоненко 2001, 3–8; 2005, 21–26], Ludmyła Turowska [Туровська 2007b, 89–93] i in.

Przywołane dotychczas fakty dotyczące zarówno tempa zmian w obrębie słownictwa informatycznego, jak i stanu rozwoju IT na Ukrainie pozwalają stwierdzić, iż gros omawianej terminologii nie znalazło jeszcze odzwierciedlenia w słownikach terminologicznych. Jednak nie są to jedyne czynniki, które wpływają na taką sytuację.

Powstawanie, rozwój i funkcjonowanie ukraińskiego słownictwa informatycznego, podobnie jak innych zasobów leksykalnych wchodzących w skład szeroko pojętej terminologii ukraińskiej, odbywało i odbywa się w nie do końca sprzyjających temu warunkach. Jest to do pewnego stopnia spuścizna po czasach, gdy formowanie języka naukowego na Ukrainie napotykało różnego rodzaju przeszkody, a bezpaństwowość utrudniała konstituowanie się nie tylko terminologii naukowo-technicznej, ale również humanistycznej, przyrodniczej czy artystycznej.

Sam proces powstawania i rozwoju ukraińskiej terminologii informatycznej przebiegał dwuetapowo. Tezę tę potwierdza m.in. L. Filuk [Філюк 2006b, 202–204], która pierwszy etap umiejscawia w epoce komunistycznej, gdy „будь-яка термінологія, механічно копіювалася з російської”. Sytuacja ta jest rezultatem zakazu z lat trzydziestych dotyczącego tworzenia oryginalnej terminologii ukraińskiej oraz faktu, że środowisko, w którym rodziła się i rozwijała myśl informatyczna, było niemalże w całości rosyjskojęzyczne. Etap ten, pisze autorka, charakteryzował się zupełną wtórnością, a na język ukraiński tłumaczono teksty rosyjskie, orientując

⁸⁹ Zob. [Полюга 2007, 255–265].

⁹⁰ Np. w latach 1992–2012 na Politechnice Lwowskiej odbyło się już 11 konferencji z cyklu *Проблеми української термінології*, w których biorą udział terminolodzy z Ukrainy i innych krajów, a obrady kończą przyjęcie wspólnej uchwały zawierającej propozycje dotyczące m.in. stanu ukraińskiej terminologii, wydawania słowników terminologicznych czy tworzenia terminologicznych baz danych.

się przy tym na rosyjski system terminologiczny. Druga faza rozwojowa wiąże się nierozzerwalnie z uzyskaniem przez Ukrainę niezależności państwowej, otwarciem na Zachód, tworzeniem nowych słowników terminologii informatycznej, wprowadzaniem głównie amerykańskich technologii informatycznych, czemu towarzyszyło ukierunkowanie w tej dziedzinie nauki na anglojęzyczną terminologię. L. Filuk [Філюк 2009, 238–249] zauważa, że dochodziło przy tym niejednokrotnie do tworzenia niepotrzebnej synonimii, np. *електронно-обчислювальна машина (ЕОМ)* — *комп'ютер, алфавітно-цифровий друкувальний пристрій* — *принтер, графопобудовник* — *плоттер, розв'язуючий пристрій* — *процесор* i in. Dziś, i tu znów wypada zgodzić się z autorką artykułu, gdy podwaliny ukraińskiej terminologii informatycznej są już położone, powinien rozpocząć się trzeci etap, czyli unifikacja i dalsza standaryzacja terminologii, w której decydującą rolę odgrywać będą specjaliści z zakresu leksykografii, terminoznawstwa i informatyki. Jest to niezmiernie ważne, bo jak podkreśla Ałła Lipińska, dzięki temu wyraźnie poprawi się jakość przekładów literatury informatycznej na język ukraiński, a co za tym idzie — zwiększy się liczba publikacji z dziedziny IT w tym języku [Ліпінська 2003].

Słownictwo informatyczne należy do stosunkowo najmłodszych zasobów leksykalnych, nie tylko w obrębie języka ukraińskiego. Początki informatyki oraz wspomagającego ją słownictwa informatycznego datować należy, jak to opisałem w rozdziale I, na pierwsze lata po II wojnie światowej. Z punktu widzenia rozwoju języka 60 lat to niewiele, jednak biorąc pod uwagę dynamikę i progresję współczesnych technologii, procesy globalizacyjne, dostępność do Internetu, a co za tym idzie, powszechność informacji, słownictwo informatyczne wypada zaliczyć do najprężniej rozwijających się podsystemów językowych przełomu XX i XXI stulecia.

Pomimo że współczesny świat określany jest niejednokrotnie mianem „globalnej wioski”, rozwój słownictwa informatycznego w różnych językach nie jest równomierny i takowy być nie może. Przyczyn tego zjawiska jest kilka, jednak wśród najważniejszych wyróżnić należy stopień rozwoju cywilizacyjnego danego społeczeństwa, jego zaможність, stan szkolnictwa, nauki, infrastruktury oraz warunki dostępu do najnowszych technologii. W poszczególnych krajach wygląda to różnie, a kontrasty te dość wyraźnie rysują się choćby w obrębie krajów europejskich, gdzie stopień zaawansowania technologicznego społeczeństw, mimo coraz szybciej postępujących procesów globalizacyjnych, jest nadal zróżnicowany. Podział na państwa „Unii starej”, bogate i pozostające na wysokim poziomie cywilizacyjnym kraje do Unii nienależące, jak np. Finlandia, Norwegia czy Szwajcaria, oraz państwa „Unii nowej”, państwa z nią stowarzyszone lub do stowarzyszenia z Unią Europejską dążące, jest także swoistą osią uwzględniającą stan informatyzacji społeczeństw. Cóż z tego, że ukraińscy informatycy uważani są za jednych z lepszych w świecie⁹¹, skoro liczba gospodarstw domowych mających dostęp

⁹¹ Potwierdzają to autorzy artykułów, np. L. Filuk ([...] в галузі програмного забезпечення наша країна посідає одне з провідних місць: в Україні щороку створюється тисячі високоефективних комп'ютерних програм, як для потреб науки, техніки, виробництва, навчання, так і для потреб мистецтва, ігрові та розважальні програми) [Філюк 2006a, 202–204], a także niez-

do szerokopasmowego Internetu w porównaniu z krajami Europy Zachodniej wciąż jest relatywnie mała⁹².

W tak niesprzyjających warunkach w ostatniej dekadzie XX w. na Ukrainie (a także w wielu krajach byłego bloku wschodniego) dochodziło do przemian, które w obrębie języka ogólnego doprowadziły do pojawienia się nowej „jakości leksykalnej” — słownictwa informatycznego. Gwałtowny wzrost dynamiki rozwoju tego podsystemu językowego zauważalny jest od początku XXI w. Co więcej, nasila się on z każdym rokiem, a jest to ściśle związane z pojawianiem się coraz nowszych technologii, rozwiązań, urządzeń, programów użytkowych, gier itd.

Słownictwo informatyczne intensywnie ewoluuje, a procesy te należą do ciekawszych zjawisk językowych ostatnich lat.

Kolejne podrozdziały stanowią próbę udzielenia odpowiedzi na kilka kwestii: jaka jest geneza ukraińskiego słownictwa informatycznego, w jaki sposób ono ewoluuje, co je wzbogaca, w jakich obszarach ono funkcjonuje oraz jak rysują się perspektywy jego rozwoju.

2.1. Wpływ czynników zewnętrznych a geneza ukraińskiego słownictwa informatycznego

Jak już wielokrotnie podkreślałem, słownictwo informatyczne, zarówno w swej postaci oficjalnej, odnotowywanej w różnego typu słownikach, publikacjach z obszaru IT itp., jak i to używane przez zwykłych użytkowników czy też przedstawicieli grup posługujących się socjolektem informatycznym, należy do najmłodszych zasobów leksykalnych.

Początków ukraińskiej leksyki informatycznej trzeba doszukiwać się już w połowie XX w., kiedy w ZSRR (w tym w ośrodkach ukraińskich) powstawały pierwsze elektroniczne maszyny liczące EOM. W oparciu o doświadczenia zdobywane przy ich projektowaniu, konstruowaniu i produkcji szybko i dynamicznie rozwijać zaczęła się nauka, której podwaliny położono w wielu instytutach Akademii Nauk Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej i licznych ośrodkach akademickich. Jak

leżne dane, zob. „Україна продовжує утримувати 4-е місце в світі за кількістю програмістів після США, Індії та Росії. При цьому експерти визнають не тільки кількісний, але і якісний потенціал українських фахівців. [...] Клієнтами українських розробників є *Ingersoll-Rand Co, Hugo Boss, Boeing, DaimlerChrysler, General Electric, Citibank, NASA* і десятки інших відомих світових брендів”. Źródło: <http://varkon.biz/2011/04/ukrayinski-programisti-odni-z-naykra/> [dostęp 1.07.2012 r.].

⁹² W pierwszym kwartale 2012 r. na Ukrainie było 5 491 500 użytkowników szerokopasmowego Internetu (co w porównaniu z pierwszym kwartałem 2011 r. daje wzrost o 26,82% — wyższy na świecie był jedynie w Rosji), w Polsce niewiele więcej, bo 5 803 589 użytkowników. W porównywalnej pod względem liczby mieszkańców Hiszpanii było to już 11 777 921 użytkowników. Źródło: <http://www.wirtualnemedial.pl/artikul/ponad-600-mln-subskrybentow-szerokopasmowego-internetu-5-8-mln-w-polsce> [dostęp 2.07.2012 r.].

potwierdza w swych pracach Borys Małynowski⁹³, członek zespołu badawczego konstruktora i matematyka Wiktora Hłuszkowa, pierwsze kroki na drodze tworzenia technologii informacyjnych zrobiono już na początku minionego stulecia. Zdaniem autora takie postaci świata nauki, jak charkowski uczony Ołeksandr Szczukariow⁹⁴, fizyk Wadym Łaszkariow, twórca pierwszego komputera w ZSRR⁹⁵ Serhij Lebediew czy wspomniany już założyciel i dyrektor Instytutu Cybernetyki AN USRR W. Hłuszkow na stałe zapisały się w annałach radzieckiej i światowej informatyki.

Badaniami, projektowaniem i produkcją maszyn liczących zajmowano się w wielu ośrodkach USRR, m.in. w Centrum Obliczeniowym AN USRR w Kijowie przemianowanym później na Instytut Cybernetyki AN USRR, ośrodkach naukowo-produkcyjnych Імпульс, Хартрон, Кристал, Квант, Електронмаш i in. Na Uniwersytecie Kijowskim, Politechnice w Kijowie oraz wielu innych uczelniach wyższych utworzono wydziały i katedry kształcące kadry w podstawowych kierunkach informatycznych.

Biorąc pod uwagę potencjał ukraińskiej nauki w latach 1960–1980, a więc w okresie, gdy pracami nad maszynami liczącymi kierował m.in. W. Hłuszkow, warto zastanowić się nad stroną językową opracowywanych projektów. Czy i w jakim stopniu wykorzystywane wówczas słownictwo znalazło odbicie we współczesnej ukraińskiej terminologii informatycznej? Jeśliby założyć, że wszelkie projekty badawcze prowadzone w ośrodkach ukraińskich opierały się na ukraińskojęzycznej platformie komunikacji, najprawdopodobniej mielibyśmy dziś do czynienia z bogatym, pełnym *stricte* ukraińskich pojęć, podsystemem leksykalnym składającym się z rodzimych nazw odzwierciedlających realia jednej z najmłodszych dziedzin nauki. Dlaczego tak jednak nie jest? Dlaczego we wspomnianym okresie, kiedy konstruowano zaawansowane pod

⁹³ Zob. m.in. [Малиновський 2004; 2007; 2011]. O początkach informatyki na Ukrainie pisał również Iwan Serhijenko, zob. [Сергієнко 1998; 1999].

⁹⁴ Więcej na temat twórców ukraińskiej i radzieckiej informatyki oraz poszczególnych projektów badawczych zob. [Малиновський 2001].

⁹⁵ Niezwykle interesującą monografię przedstawiającą losy radzieckiej i ukraińskiej cybernetyki oraz informatyki wydał w roku 1998 L. Chomenko [Хоменко 1998]. W pracy *История отечественной кибернетики и информатики* opublikowanej w Kijowie we wspomnianym Instytucie Cybernetyki NAN Ukrainy im. Hłuszkowa autor dokonał obszernej i rzeczowej analizy rozwoju ukraińskiej cybernetyki i informatyki. Prezentując poszczególne etapy tego rozwoju (1945–59 — początki technik obliczeniowych i „uznanie” cybernetyki w ZSRR; 1959–66 — formowanie i rozwój cybernetycznego podejścia jako jednej z metod poznawania świata; 1966–83 — usankcjonowanie metod cybernetycznych, rozwój teorii obliczeniowych; od 1983 — rozbudowa zasad konceptualnych rozwoju społeczeństwa informatycznego), L. Chomenko nie tylko szczegółowo przedstawił trendy, przedstawicieli i osiągnięcia radzieckiej i ukraińskiej cybernetyki, lecz także określił główne przyczyny dzisiejszego, według niego dziesięcioletniego i wciąż pogłębiającego się opóźnienia ukraińskiej myśli informatycznej względem technologii krajów liderujących w dziedzinie elektroniki i IT. Zdaniem badacza zajmującego się tą tematyką od połowy lat siedemdziesiątych, powody takich zapóźnień upatrywać należy przede wszystkim w niechęci władz („w imię żywotnych interesów ZSRR”) do ujawnienia osiągnięć naukowców, szkół przez nich stworzonych, zarówno na poziomie społecznym, wewnętrznym, jak i międzynarodowym gwarantującym rozwój i wymianę doświadczeń. Jak zauważa L. Chomenko, decyzje te pokutują do dziś i leżą u podstaw takiego, a nie innego stanu ukraińskiej informatyki.

względem technicznym i technologicznym maszyny liczące nie utworzyły się zręby ukraińskiej leksyki informatycznej⁹⁶, lecz powstały jedynie jej namiastki? Dlaczego dziś ukraińskie słownictwo informatyczne ma problemy ze swobodnym rozwojem?

By odpowiedzieć na tak zadane pytania, należy wziąć pod uwagę uwarunkowania polityczne, językowe i zwyczajowe tamtego okresu. Faktem niezaprzeczalnym pozostaje, że językiem polityki, nauki, administracji na terytorium całego ZSRR, a więc także Ukraińskiej SRR, był język rosyjski. W znakomitej większości posługiwali się nim także uczeni, konstruktorzy i kadra ośrodków naukowo-produkcyjnych. Prace przywoływanego już W. Hłuszkowa zaliczane wówczas do ważniejszych w tej dziedzinie nauki wydawano głównie po rosyjsku, podobnie jak artykuły w periodykach Instytutu Cybernetyki — „Кибернетика”, „Автоматика”, „Управляющие системы и машины”⁹⁷. Jak w tak niesprzyjających warunkach miały się tworzyć podstawy nowego ukraińskiego podsystemu językowego? Okazuje się, że było to do pewnego stopnia możliwe. Dowodem na to mogą być słowniki terminologii informatycznej wydawane od początku lat dziewięćdziesiątych⁹⁸. Jednak czy publikowanie słowników terminologicznych stanowi już wystarczającą przesłankę, by stwierdzić, że ukraińska terminologia informatyczna funkcjonuje⁹⁹, jest stosowana, a jej rozwój można porównać z analogicznymi procesami w obrębie innych języków? Już sama budowa poszczególnych haseł słownikowych¹⁰⁰, które w wielu przypadkach *de facto* są jedynie kalkami terminów z języka rosyjskiego (np. *скен-код* ← *скэн-код*, zamiast *скан-код*; *запам'ятовуючий* ← *запоминающий*, zamiast *запам'ятовувальний*; *виділяти/виділити* ← *выделять/выделить*, zamiast *виокремлювати/виокремити* i in.) wskazuje na wpływy rosyjskie. O problemie tym pisze m.in. Ołeksandra Serbenśka [Сербенська 2002a, 17–20], stwierdzając:

[...] накреслився відхід від фетишизації по суті одного типу термінного словника — російсько-українського, у якому до російського терміна добирали відповідник (нерідко це був транслітерований українською мовою покруч), давали сполучення, не дуже турбуючись про вичерпність рядів.

⁹⁶ W 1973 r. wydano w Kijowie szczególną książkę w języku ukraińskim. Dwutomowa *Енциклопедія кібернетики* [Енциклопедія 1973] została napisana przez grono naukowców pracujących pod kierunkiem W. Hłuszkowa. Jak zauważa L. Filuk, do momentu odzyskania przez Ukrainę niepodległości było to faktycznie jedyne źródło, w którym znalazły się terminy z dziedziny informatyki w języku ukraińskim, np.: *алгоритмічна мова, алфавітно-цифровий друкувальний пристрій, база даних, бібліотека стандартних підпрограм, макрокоманда, машинно-орієнтована мова, операційна система, програма (обчислювальної машини), програмування, час звернення до запам'ятовуючого пристрою* i in. [Філюк 2006a, 202–204].

⁹⁷ [Глушков 1962a; 1962b; 1964; 1987] i in.

⁹⁸ Zob. podrozdział 1.2.

⁹⁹ Jeśli za dowód takiego funkcjonowania uznać by można znaczną liczbę podręczników do informatyki dla szkół, o tyle należałoby udzielić odpowiedzi twierdzącej. Jednak w tym wypadku to nie język nauczania wydaje się wyznacznikiem poziomu „ukraińskości” sfery IT, ale język, który wykorzystują do komunikacji użytkownicy komputerów zarówno między sobą, jak i na linii człowiek–maszyna.

¹⁰⁰ Przykłady z [Карачун *et al.* 1994].

Należy przypomnieć, że problem ten nie dotyczy jedynie terminologii informatycznej. Podobnie kształtuje się sytuacja w obrębie terminologii wojskowej [Туровська 2007a, 79–84], medycznej [Білоус *et al.* 1999, 104–107] czy też prawnej [Трач 2003, 27–31].

Wieloletnie związki ukraińskiej nauki i języka ukraińskiego z pierwiastkiem rosyjskim odcisnęły piętno na stanie i charakterze ukraińskiego słownictwa informatycznego. Problem nie zniknął z chwilą odzyskania przez Ukrainę niezależności. Jak zauważa L. Filuk [Філюк 2006b, 202–204], również dziś, w warunkach wolnej Ukrainy, prawie nie ma produktów programowych w języku ukraińskim, a literatura naukowa w porównaniu z podobnymi wydawnictwami w języku rosyjskim jest bardzo skromna.

Swe obawy o sytuację języka ukraińskiego w ogóle, ale też o stan współczesnej ukraińskiej terminologii specjalistycznej wyrażają użytkownicy forów i portali internetowych, w wielu przypadkach wątpiąc jednak w sens tworzenia rodzimych odpowiedników pojęć, które zdomowały się już w ukraińskiej rzeczywistości IT¹⁰¹.

Wpływy języka rosyjskiego w kręgach nauki, ale i języka ogólnego są na tyle silne i trwałe, że jak z troską przedstawia to w wielu swych pracach poświęconych różnym problemom współczesnego języka ukraińskiego wspomniana już O. Serbenśka¹⁰², stan ten będzie przyczyną utrapień językoznawców jeszcze przez dziesięciolecia.

W podobnych kategoriach już niedługo może być postrzegany wciąż narastający wpływ języka angielskiego na niemal każdy aspekt życia, w tym również (a może przede wszystkim) na słownictwo związane z nowoczesnymi technologiami. Fakt ten potwierdza wielu językoznawców m.in. Ołeksandr Styszow, który zauważa, że zapożyczenia z języka angielskiego stanowią dziś ok. 70–80% wszystkich nowości leksykalnych w języku ukraińskim [Стішов 1999, 7–21]. Pod tą tezę podpisuje się także Hałyna Szapowałowa, dodając, że angielskie zapożyczenia z dziedziny informatyki należą do grona najczęstszych we współczesnym języku ukraińskim [Шаповалова 2003, 120–124].

O ile początki ukraińskiej myśli informatycznej i jej rozwój w drugiej połowie XX w. stoją pod znakiem wieloaspektowości relacji ze Związkiem Radzieckim i językiem rosyjskim, o tyle ostatnie lata ubiegłego stulecia i pierwszą dekadę wieku XXI przypisać należy zainteresowaniu ideami wywodzącymi się w głównej mierze z szeroko pojętego Zachodu, a co za tym idzie wpływem języka angielskiego w niemal każdej dziedzinie życia, od kultury począwszy, przez politykę, finanse, gospodarkę,

¹⁰¹ „[...] Україна не розвиває своєї наукової термінології. [...] від того що ми зараз почнемо переназивати об'єкти, які вже купу років як винайдені і названі, користь від того буде нульова. Враховуючи, ще й той факт, що пів України за всі 17 років ще не навчилася нормально користуватися українською, то зараз їх перевчати ще якоїсь новоукраїнської мови. Чесно кажучи, я й сама такої мови не знаю”, <http://misto.ridne.net/thread-5243.html> [dostęp 15.10.2010 r.].

¹⁰² M.in. [Сербенська 2001a; 2001b, 137–148; 2001c, 436–438; 2002b, 121–127].

na wszelkiego rodzaju technologiach kończąc, uwzględniając przy tym przemysł informatyczny pozostający w awangardzie zmian cywilizacyjnych.

Rozważając kwestie powstawania i rozwoju, czy nawet śmierci danej niszy terminologicznej, badacze niezmiennie zastanawiają się nad przemianami, które zachodzą w obrębie danego typu słownictwa. Ich uwaga skupia się na trzonie danej terminologii, pojawianiu się nowych nazw, zanikaniu starych, procesach derywacyjnych itd. Naturalną konsekwencją fluktuacji w obrębie danej leksyki jest dążenie do usystematyzowania jej zasobów. Słowniki terminologiczne nie tylko stanowią zwieńczenie prac mających na celu zebranie jak najbardziej reprezentatywnej grupy pojęć dla danego obszaru leksykalnego, ale niejednokrotnie są również punktem wyjścia do kolejnych badań i analiz. Jednak by dany rodzaj słownictwa doczekał się tego typu opracowań, niezbędne jest ustalenie jego źródeł.

Przedmiotem rozważań w kolejnych podrozdziałach będzie zatem geneza ukraińskiej terminologii informatycznej, jej występowanie oraz próba określenia perspektyw rozwoju analizowanych zasobów leksykalnych.

2.1.1. Rdzenie ukraińskie słownictwo informatyczne

W procesie kształtowania ukraińskiej terminologii informatycznej prócz rodzimych ukraińskich zasobów nazewniczych główną rolę odgrywały i odgrywają nadal języki angielski i rosyjski, w o wiele mniejszym zaś stopniu język francuski, niemiecki czy włoski. Nie należy jednak zapominać, że informatyka, jak wiele innych dziedzin nauki, w zakresie nazewnictwa pośrednio bazuje także na grece i łacinie. Języki te stanowią podstawę wielu pojęć wywodzących się choćby z języka francuskiego i za jego pośrednictwem bądź z wykorzystaniem innych dróg trafiają do języka ukraińskiego, wydatnie go wzbogacając.

Jednak by można było mówić o danej sferze słownictwa jako całości, trzeba przyrzeć się przede wszystkim rodzimym pokładom nazewniczym.

Tak jak to ma miejsce w przypadku każdego rodzaju słownictwa rodzimego, również w obrębie słownictwa informatycznego wyróżnić można dwie warstwy, które w znaczący sposób różnią się.

1. Za warstwę podstawową należy przyjąć nazwy składające się jedynie z morfemów języka ukraińskiego.

Pośród leksemów, które stanowią rdzeń rodzimego ukraińskiego słownictwa informatycznego dominują rzeczowniki i przymiotniki (imiesłowy przymiotnikowe), znacznie mniej jest czasowników, a najmniej przysłówków.

Do rzeczowników zawierających morfemy wyłącznie ukraińskie zalicza się następujące pojęcia: *бігунець/бігунок, будувач, видалення, виділення, виноска, вирізання, відправник, вказівник, властивості, глечик, годинник, губка, гучномовець, довідка, допомога, доступ, живлення, завантаження, завантажувач, зайнятість, заливання, заміна, запуск, застосунки, збій, згорання, з'єднувач, зсув, зчитувач, кишеня, картинка, кермо, килимок, клацання, клітинка*,

кнопка, коліщатко, колонка, користувач, мережа, миша, навушники, накопичувач, натискання, обтікання, одержувач, оновлення, охолоджувач, пам'ять, перегрів, перезавантаження, перезапис, перезапуск, перейменування, перехідник, підвузол, плата, повзунок, подовжувач, помічник, постачальник, пропорець, провідник, проводир, програвач, пташка, розгалужувач, розкладка, розрив, сітка, смітник, собачка, стрілка, хрестик, чорнило і in.

Dla wielu spośród przytoczonych tu nazw, jak choćby dla nominacji *відправник, глечик, губка, килимок, кишеня, миша, пам'ять, провідник, смітник* czy *чорнило*, ich znaczenie informatyczne pozostaje znaczeniem sekundarnym, natomiast proces neosemantyzacji zachodzi w wyniku np. podobieństwa zewnętrznego danej części lub podzespołu do przedmiotu, zwierzęcia itp. czy też opiera się na analogii do wykonywanych funkcji¹⁰³. Leksemy te niejednokrotnie występują w strukturach złożonych (skupieniach terminologicznych), w których dopiero ujawnia się ich znaczenie informatyczne¹⁰⁴.

Zjawisko derywacji semantycznej dotyczy też przymiotników i imiesłów przymiotnikowych występujących w ramach słownictwa informatycznego. Choć wiele z nich należy do słownictwa ogólnego, to jednak mają one także swe określone znaczenie w obrębie związków wyrazowych funkcjonujących w dziedzinie IT, np. *багатокористувацький, барабанний, вбудований, видалений, виділений, виринаючий, вирізаний, віконний, вкладений, двожилийний, деревоподібний, завантажувальний, застережений, користувацький, материнський, мережевий, міжрядковий, надрядковий, невиліковний, недоступний, невідтримуваний, неправильний, перезаписуваний, під'єднаний, підрядковий, прихований, розкритий, рознімний, саморозпаковуваний, струменевий, тепловідвідний, хвилеподібний, хрестоподібний, шістнадцятковий* і in.

Kolejną pod względem liczebności grupą wyrazową wyróżnianą w ramach omawianego słownictwa są czasowniki. Podobnie jak w przypadku derywacji semantycznej rzeczowników i przymiotników, tu również częstokroć dochodzi do takich zabiegów. Wiele czasowników swą przynależność do słownictwa informatycznego ujawnia dopiero w konkretnych skupieniach werbalnych, które niejednokrotnie same w sobie są kwintesencją terminologii informatycznej, natomiast niektóre spośród nich są nazwami np. przycisków używanych w interfejsach programów różnego typu. Wśród czasowników można zatem wymienić np. *блмати, вернути, видалити, відкрити, відновити, встановити, завантажити, завершити, запустити, захистити, зберегти, згорнути, знебарвити, клацнути, надіслати, настроїти, натиснути, оновлювати, очистити, переглядати, перезавантажити, перезапустити, перейменувати, переустановити, під'єднати, підтримувати, приєднати, припинити, розгорнути, створити, стерти, увімкнути* і in.

¹⁰³ Zob. podrozdział 3.3.5.

¹⁰⁴ Zob. podrozdział 3.1.2.

Ostatnią grupę wyrazów mających swą reprezentację np. w obrębie interfejsów programów komputerowych, w których podobnie jak czasowniki nazywają one poszczególne przyciski, są przysłówki. W tak specyficznym podsystemie języka, jakim jest słownictwo informatyczne, pełnią one z reguły funkcję swoistych drogowskazów ze względu na to, że większość z nich to przysłówki miejsca i kierunku, np. *вгору, вліво, вправо, донизу, зверху, зліва направо, знизу, ліворуч, назад, далі* i in. Nieliczne przysłówki pojawiające się w programach komputerowych czy interfejsach mają inne funkcje, np. *вдвічі, впритул, вручну, дрібніше, заново, крупніше, навпаки* i in.

2. Wśród rodzimego ukraińskiego słownictwa informatycznego obecne są również wyrazy, w których skład wchodzi zarówno elementy ukraińskie, jak i obce, głównie angielskie, ale też greckie czy łacińskie. Owa obcość przejawiać się może w dwojaki sposób; hybrydy¹⁰⁵ mogą składać się z dwóch rdzeni, z których każdy jest reprezentantem innego języka, mogą również stanowić strukturę składającą się z rdzenia i afiksu, również wywodzących się z różnych języków. Przez większość językoznawców leksemy tego typu traktowane są jako twory rodzime, ponieważ proces ich powstawania zachodził na gruncie jednego języka (w tym wypadku — ukraińskiego).

Biorąc pod uwagę, że o wiele prostszym zabiegiem słotwórczym jest dodanie do rdzenia jedynie sufiksu, nie może dziwić, że największą spośród nominacji składających się z morfemów pochodzących z różnych języków stanowią przymiotniki i imiesłowy przymiotnikowe. Notowane są tu przymiotniki i imiesłowy przymiotnikowe zbudowane według schematu najprostszego, a więc: rdzeń + sufiks + fleksja, np. *вірусний, гібридний, градієнтний, графічний, досівський, евристичний, електронний, індексований, інсталяційний, інтерфейсний, каскадний, клавіатурний, коаксіальний, комп'ютерний, лазерний, мікропроцесорний, мнемонічний, мультимедійний, нейронний, онлайнвий, офісний, піксельний, планшетний, растровий, ромбічний, текстурний, файловий*, oraz struktury o wiele bardziej złożone składające się z więcej niż jednego afiksu czy rdzenia, np. *високоімпендансний, магнітооптичний, міжсимвольний, мультиоптоволоконний, рідкокристалічний* i in.

W obrębie analizowanego słownictwa nieco rzadziej spotykanymi hybrydami są czasowniki, np. *автентифікувати, автоматизувати, архівувати, базувати, генерувати, експортувати, емулювати, імпортувати, конфігурувати, максимізувати, маркірувати, мінімізувати, програмувати, сканувати, табулювати, уніфікувати, фільтрувати, формувати, формулювати*, w tym i te składające się z więcej niż tylko obcego rdzenia i rodzimego sufiksu czasownikowego, m.in. *відсканувати, відформатувати, відцентрувати, деактивувати*,

¹⁰⁵ O hybrydyzacji i jej mechanizmach piszą m.in. O. Baraniwska [Баранівська 2005, 31–38; 2006, 25–29], J. Kortas [Kortas 2003, 99–115], H. Onufrijenko [Онуфрієнко 2003a, 214–219; 2003b, 179–182], S. Warchoł [Warchoł 1986, 107–122].

загвинчувати, зафіксувати, намагнічувати, перекодовувати, протестувати, розмагнічувати, скоригувати i in.

W grupie reczowników zaliczanych do hybryd językowych szczególnie dużo jest leksemów, w których obecne są prefiksy lub prefiksoidy greckie czy łacińskie, nieco rzadziej zaś występują tu inne konfiguracje morfemów, np. *автогумка, автотозаміна, автозапуск, автоназва, аудіопристрій, відеозапис, відеонам'ять, гіперзв'язок, гіперпосилання, гіперсполучник, графопобудувач, дисковід, інтрамережа, оптоволокно, піддиректорія, піддомен, підкаталог, підменю, підпрограма, співпроцесор* i in.

Podobnie jak w przypadku nominacji niezawierających morfemów obcych, wśród hybryd najmniej liczną grupę stanowią przysłówki, np. *автоматично, аналогічно, вертикально, горизонтально, інверсно, інтуїтивно, компактно, поетапно*.

Słownictwo informatyczne należy do tego rodzaju podsystemów języka ogólnego, którego kręgosłup terminologiczny w dużym stopniu tworzą związki wyrazowe. Przyczyn takiej sytuacji szukać należy w niedostatecznej zasobności leksykalnej języków, które importują nieznane wcześniej słownictwo wraz z pojawianiem się na rynku nowych technologii. Proces ten wiąże się z przenikaniem na grunt języków-importerów ogromnej liczby zapożyczeń, jednak nie jest to jedyny sposób na uzupełnianie luk leksykalnych. Jedną z dróg radzenia sobie z tym problemem jest tworzenie związków wyrazowych składających się z rodzimych komponentów, które w połączeniu z sobą dają zupełnie nową jakość i znaczenie, niespotykane wcześniej w innych zasobach terminologicznych danego języka, a oddających sens pojęcia występującego w języku, z którego termin został przejęty. Wiele tego typu terminów to nic innego, jak kalki czy półkalki językowe. Obecne są także struktury, których do tej kategorii zaliczać nie należy z tego względu, iż powstały na gruncie ukraińskim choćby w wyniku swobodnego tłumaczenia tekstów o tematyce informatycznej, np. *вибір екранної заставки, відображення приміток, кнопки додатків, коліщатко прокручування, налаштування зовнішнього вигляду, п'ятдесятидвохшвидкісний пристрій, перейменування убудованих облікових записів, переключення між вікнами, переміщення вказівника по робочій області, перетаскування папки на поверхню робочого стола, пристрій уведення-виведення, установка типу обтікання малюнка текстом, вирівняти за лівим і правим краєм, встановити прапорець, додати мову введення, завершити збішний додаток, запустити завантажник, настроїти розмір паперу, натиснути кнопку Зняти завдання, повернути проти годинникової стрілки* i in.

Wśród przytoczonych przykładów występują konstrukcje proste oraz złożone, zarówno imienne, jak i werbalne.

Rodzime ukraińskie słownictwo informatyczne jest zbiorem pojęć o stosunkowo ograniczonej liczbie elementów. W jego skład wchodzi głównie rzeczowniki, przymiotniki i czasowniki obecne już w języku ogólnym lub innych podsystemach terminologicznych, ewentualnie hybrydy (przede wszystkim wśród przymiotników i czasowników), których podstawę słowotwórczą stanowią obce rdzenie wyrazowe.

2.1.2. Zapożyczenia leksykalne, kalki, internacjonalizmy

Otwarcie państwa ukraińskiego na świat po wydarzeniach z początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku, jego obecność na międzynarodowej arenie politycznej, w przestrzeni informacyjnej i kulturowej w sposób szczególnie wpływa na ciągłe uzupełnianie zasobów leksykalnych języka ukraińskiego. Uzyskawszy możliwość swobodnego przemieszczania się, Ukraińcy w coraz większym stopniu uczestniczą w życiu Europy i świata. Przejawia się to nie tylko na płaszczyźnie gospodarczej czy finansowej, lecz także kulturowej oraz w znacznym wzroście zainteresowania nauką języków obcych i komunikacją *via* Internet. Wymienione czynniki prowadzą wręcz do konieczności zapożyczania nowej leksyki, a w konsekwencji — do wielowątkowych dyskusji dotyczących problemów asymilowania obcego słownictwa na gruncie ukraińskim.

Wśród czynników, które mają wpływ na pojawianie się w języku ukraińskim obcych leksemów, I. Koczan wymienia również powstawanie nowych dziedzin nauki, w tym informatyki [Кочан 2009, 3–8].

Kwestia zapożyczeń, ich pożyteczności i szkodliwości pozostaje w sferze zainteresowań ukraińskich badaczy języka i twórców od bardzo dawna, wzbudzając liczne dyskusje i polemiki¹⁰⁶. Pomimo dziesięcioleci badań, wciąż aktualne pozostaje pytanie postawione przez Pyłypa Seliheja [Селігеї 2007b, 3–16, 16–32], a będące jednocześnie tytułem jednego z jego artykułów: *Що нам робити із запозиченнями?*

Poczynając od połowy XIX w., kiedy na sile przybrały prace leksykograficzne, a w pierwszym numerze czasopisma „Основа” pojawiła się informacja, w której redakcja wzywała autorów neologizmów do uargumentowania mechanizmów leżących u podstaw ich powstania, aż po czasy współczesne trwa proces kodyfikacji ukraińskiej leksyki. Ścierają się w nim poglądy językoznawców, pisarzy, krytyków reprezentujących niekiedy zupełnie skrajne postawy — od całkowitej negacji celowości urozmaicania zasobów leksykalnych języka ukraińskiego, po pragnienie wzbogacenia go za wszelką cenę, co prowadziło niekiedy do powstawania słowników, w których znalazły się zapożyczenia zupełnie нефункционujące w ramach języka ukraińskiego czy też leksemy tworzone w sposób sztuczny.

Mychajło Łewczenko, leksykograf i etnograf publikujący na łamach wspomnianego już czasopisma „Основа”, wykładając zasady dotyczące tworzenia nowych wyrazów, stwierdził, że nowo powstające pojęcia powinny być ogólnie zrozumiałe, zapożyczenia łatwe w wymowie, natomiast terminy naukowe należy tworzyć w duchu języka ojczystego [Левченко 1861, 184].

Do pierwszych orędowników wzbogacania zasobów leksykalnych języka ukraińskiego na drodze zapożyczeń zaliczyć należy m.in. Iwana Frankę, który pod koniec XIX w. pisał:

¹⁰⁶ Dość szczegółowy przegląd badań ukraińskich uczonych, którzy zajmowali się problematyką neologizacji i zapożyczeń, przedstawiła Danuta Mazuryk, zob. [Мазурик 2004, 219–225].

Не варто усувати з української мови слова тільки тому, що вони є і в російській, і в польській, і в чеській чи в інших слов'янських мовах [...] (це) значило би добровільно обскубувати свою мову, а [...] се ж не жадне крадене добро, а здобутки дійової праці, котрі чомусь же нагородились і повинні вийти на пожиток цілості [Франко 1980, 173, 175].

Do grona zwolenników wykorzystywania zapożyczeń należał w tamtym okresie również Mychajło Drahomanow, który na łamach czasopisma „Громада” wprowadzał obce językowi ukraińskiemu leksemy, zwłaszcza z języka niemieckiego i francuskiego. Często towarzyszyły im ukraińskie odpowiedniki, a praktyka tego współistnienia miała na celu udoskonalanie języka literackiego. Do dziś poglądy te nie straciły na swej aktualności.

Używanie zapożyczeń ściśle wiąże się z kwestią ich „żywołności”. Jak słusznie zauważył Ołeksa Syniawskij, język ukraiński jest pełen zapożyczeń, lecz wiele z nich na tyle wrosło w jego struktury, że dziś nikt nie klasyfikuje ich jako twory obce [Синявський 1941, 151]. Oczywiście do stanu takiego dochodzi jedynie wówczas, gdy konstrukcje te mieszczą się w granicach normy literackiej. Jak dowodzi praktyka, wszystko, co sztuczne szybko przestaje funkcjonować, a w obrębie zasobów leksykalnych języka-importera pozostają jedynie leksemy, które w swej strukturze i semantyce odpowiadają jego charakterowi, przyczyniając się tym samym do jego dalszego rozwoju.

Mechanizmy te są uniwersalne i zachodzą we wszystkich językach. Ogrom neologizmów, zapożyczeń, jakie pojawiły się w języku ukraińskim w przeciągu ostatnich dwóch dekad, jest odzwierciedleniem swoistego skoku cywilizacyjnego oraz odpowiedzią na potrzebę nazywania nowej rzeczywistości. Według Danuty Mazuryk [Мазурик 2005] ponad 20% neologizmów, które pojawiły się w języku ukraińskim w ostatnim czasie, stanowią najnowsze zapożyczenia (badaczka wyłącza z tego wyliczenia m.in. derywaty utworzone od obcych podstaw słowotwórczych). Stwierdza ona ponadto, że występowanie znacznej części wyrazów zapożyczonych uwarunkowane jest obecnością w życiu przeciętnego użytkownika języka nowych przedmiotów i realiów, jakie pojawiają się w jego otoczeniu, „zaopatrzone” w nazwę nadaną im w języku kraju, w którym powstały. W takich warunkach język ukraiński, podobnie jak inne języki, nie jest w stanie w krótkim czasie zaproponować nazwy bazującej na jego własnych zasobach i wprowadzić jej do swojego systemu leksykalnego. W konsekwencji zapożyczane leksemy ulegają asymilacji, czego rezultatem jest nie tylko tworzenie na ich bazie derywatów, lecz także współtworzenie przez nie konstrukcji złożonych.

Źródeł ukraińskiego słownictwa informatycznego poszukiwać należy głównie w obrębie trzech systemów językowych: ukraińskiego, rosyjskiego i angielskiego. Bazą jest tu język ukraiński, dostarczający zarówno wielu terminów, morfemów (hybrydy), jak i ogólnych ram morfologicznych, składniowych *etc.* Jednak udzielenie odpowiedzi na pytanie, w jakim procencie stanowi on swoisty fundament terminologiczny — wzięwszy pod uwagę dynamikę rozwoju tego podsystemu języka — może być dość problematyczne.

Język ukraiński stanowi tu swego rodzaju matrycę, w którą wpasowują się elementy obce wzbogacające go czy, jak twierdzi wielu, zaśmiecające. Słownictwo informatyczne nie należy tu do wyjątków, a wpływ na nie wywierają dziś głównie języki angielski oraz, w zdecydowanie mniejszym stopniu, rosyjski. To zróżnicowanie uzależnione jest od czasu, w jakim dokonywało się to oddziaływanie, od polityki, mody językowej, gospodarki, koniunktury na rynku itd.

Faktyczny rozwój ukraińskiego słownictwa informatycznego przybrał na sile w ostatnich latach XX w., przede wszystkim zaś w pierwszej dekadzie obecnego stulecia. Opisanie wyżej początki ukraińskiej myśli informatycznej, czyli lata sześćdziesiąte i siedemdziesiąte, wiązać należy w głównej mierze z językiem rosyjskim, a obecność języka ukraińskiego w ramach przemysłu cybernetycznego traktować wypada w kategoriach wyjątku.

Jak już wielokrotnie zaznaczałem, ukraińskie słownictwo informatyczne zaczęło konstytuować się w ostatniej dekadzie minionego wieku. Nie należy zapominać, że znaczna część nowinek technologicznych, import sprzętu, oprogramowania, zachodnich publikacji książkowych z zakresu informatyki odbywał się wówczas przy udziale przedsiębiorstw i instytucji rosyjskich. Tę samą drogę pokonywało słownictwo informatyczne, a proces wypełniania ukraińskiej przestrzeni językowej terminami z zakresu informatyki i nowoczesnych technologii przybrał na sile wraz z rozwojem sieci internetowej.

Tak mocne związki języka ukraińskiego z językiem rosyjskim, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnienia wzajemnych zapożyczeń, to nie tylko kwestia ostatniego stulecia. Relacje te sięgają o wiele głębiej, bo jeszcze okresu Rusi Kijowskiej, jednak ich nasilenie przypada na połowę wieku XVII¹⁰⁷.

¹⁰⁷ Stały się one od tego momentu bardziej lub mniej regularne, charakteryzując się zróżnicowaniem intensywności obustronnych wpływów, różnorodnością sfer socjalnych czy stylistycznych, do których przenikały poszczególne elementy, jak również niejednakowym poziomem adaptacji zapożyczeń. O ile przez pierwszych kilkadziesiąt lat tych relacji można mówić o w zasadzie równomiernym wzajemnym oddziaływaniu obu języków, o tyle lata późniejsze, począwszy od reform Piotra I, to już głównie dominacja języka rosyjskiego i usuwanie języka ukraińskiego z wielu sfer życia społecznego. Wpływy języka ukraińskiego na język rosyjski w tym okresie nie ograniczały się jedynie do sfery tradycyjnych kontaktów międzyludzkich (w języku rosyjskim pojawiły się wówczas m.in. wyrazy: *смак, жмачный, шинюк, шинкарь, злочинец, шукать, повинности*) czy pośredniczenia w przyswajaniu zapożyczeń (poprzez język ukraiński do języka rosyjskiego trafiły m.in. z języka polskiego leksemy *кафедра* czy *метрика*). Do rosyjskiej sfery liturgicznej przeniknęła choćby ukraińska wymowa spółgłoski z w wariantach frykatyw-nym, nie zaś zwarto-wybuchowym (*Господь, Бог, благо, глас*), a wpływy języka ukraińskiego zauważalne były także w obrębie literatury, retoryki czy gramatyki [Українська 2000, 684].

Wpływ języka rosyjskiego na ukraiński, o czym w wielu publikacjach poświęconych kwestiom ukraińsko-rosyjskich kontaktów językowych piszą m.in. Wiktor Winogradow [Виноградов 1938], Hałyna Hnatiuk [Гнатюк 1957], Hałyna Jiżakewycz [Їжакевич 1969], J. Szerech [Шерех 1947] czy O. Taranenko [Тараненко 2008, 14–30; 2009a, 3–33; 2009b, 54–81; 2010a, 55–82; 2010b, 22–39], przejawiał się w zapożyczeniach bezpośrednich przy ukraińskiej adaptacji fonetycznej czy słowotwórczej (np. *більшовик, вертоліт*), kalkowaniu (*піонер, радянський, супутник, винищувач, жовтень, колгосп, п'ятирічка*), rzadziej bez takiej adaptacji (*тройка, льотчик, духовка, гонка, снаряд, болванка, на-турищик, рубильник, політрук*). Oddziaływanie to nie ograniczało się jedynie do lekсыki. W obrębie

Czy zatem, biorąc pod uwagę tak długotrwały i w wielu przypadkach destrukcyjny wpływ języka rosyjskiego na ukraiński, proces powstawania ukraińskiej terminologii informatycznej można określić jako a) niezależne ukuwanie terminologii ukraińskiej z szerokimi wpływami języka rosyjskiego czy też b) wyłanianie się z rosyjskich zasobów terminologicznych elementów ukraińskich? Wydaje się, iż odpowiedź na to pytanie nie może być jednoznaczna. Ze względu na wszechstronne oddziaływanie języka rosyjskiego w okresie narodzin ukraińskiego słownictwa informatycznego, ostatnią dekadę XX w. należy uznać za czas chaotycznej rywalizacji w obrębie omawianego słownictwa pomiędzy językiem ukraińskim a rosyjskim, natomiast minione dziesięciolecie określić mianem „postępującej anglicyzacji”¹⁰⁸.

ukraińskich modeli słowotwórczych czy form gramatycznych pojawiać się zaczęły struktury dotychczas niewykorzystywane, np. rzeczowniki odczasownikowe z sufiksem *-к(а)*: *доставка, перепробка, посадка*, imiesłowy przymiotnikowe czynne typu *бажающий, керуючий, загниваючий, обслуговуючий* czy przymiotniki z sufiksami *-очн-, -єчн-*: *виставочний, гоночний, копієчний*. Również w przypadku zapożyczeń z innych języków język ukraiński w zasadzie uzależnił się od języka rosyjskiego jako pośrednika w tym procesie.

O ile do momentu powstania Związku Radzieckiego działania rusyfikacyjne ograniczały się głównie do miast, ośrodków przemysłowych, urzędników państwowych i wyższych sfer społeczeństwa, o tyle poczynając od lat trzydziestych, a zwłaszcza okresu powojennego, procesy te ogarnęły również mniejsze ośrodki miejskie, wsie, wszystkie klasy społeczne. Działo się tak na skutek intensyfikacji migracji, scentralizowania administracji, polityki oraz ogłoszenia w drugiej połowie lat czterdziestych „szczególnej roli narodu i języka rosyjskiego” w ZSRR, jak również powzięcia działań w celu utworzenia narodu radzieckiego.

Prócz przenikającego z języka rosyjskiego do ukraińskiego słownictwa czy pewnych modeli gramatycznych, które można usprawiedliwić choćby wspólnymi korzeniami obu języków, odnotować należy ogromną liczbę struktur, które przy wsparciu zrusyfikowanej wymowy przekształcają język ukraiński w twór „rosyjskopodobny”. Wymienia je m.in. wspomniany wcześniej O. Taranenko w jednym z haseł encyklopedii *Українська мова* poświęconych ukraińsko-rosyjskim kontaktom językowym [Українська 2000, 684–686], np. *ладно, убориця, больниця, часи, дома, шохвер, я рахую, що...; являється, дякую вас, згідно списку, лекція по фізиці*.

Na problem ten baczną uwagę zwrócił m.in. Ołeksij Zarećkyj. W swoim artykule zatytułowanym *Російські лексичні запозичення: сучасна українська публіцистика* [Зарецький 2006, 168–170] skoncentrował się on na dyskursie społeczno-politycznym na Ukrainie. Analizując dwujęzyczne gazety, takie jak „Голос України”, „День” czy „Дзеркало Тижня” i zastanawiając się nad warunkami dualizmu rosyjsko-ukraińskiego, dokonuje zestawienia dyskursu rosyjskojęzycznego w Rosji oraz rosyjsko- i ukraińskojęzycznego na Ukrainie, poświęcając przy tym wiele miejsca kwestiom zapożyczeń leksykalnych (zwłaszcza rosyjskim neologizmom) w obrębie języka ukraińskiego. Dzięki porównaniu paralelnych tekstów zamieszczanych we wspomnianych tytułach prasowych autor doszedł do wniosku, iż z dużym natężeniem wykorzystywany jest mechanizm kalk językowych głównie na poziomie leksykalnym, ale też syntaktycznym czy leksykalno-semantycznym, a leksemy związane np. z gniazdem *дем-* (*демократический*, np. *демблук, демофашист, ДемРоссия, Демсоюз* itp.) przenikały i przenikają do języka ukraińskich mediów, stając się niepotrzebnym balastem i wpływając na czystość języka ukraińskiego.

¹⁰⁸ Osobną kwestią pozostaje tu droga zapożyczenia. Wiele terminów anglojęzycznych funkcjonujących dziś w ramach ukraińskiej terminologii informatycznej weszło w jej skład przy pośrednim udziale języka rosyjskiego.

Problemowi obecności języka rosyjskiego w obrębie słownictwa informatycznego, czystości języka ukraińskiego szczególnie wiele miejsca poświęcają naukowcy lwowscy [Рицар *et al.* 2006, 28–30]. W publikacjach dotyczących kwestii językowej lokalizacji komputera zwracają uwagę nie tylko na problemy *stricte* językowe, ale również egzystencjalne, związane z wychowywaniem kolejnego pokolenia młodych Ukraińców; wychowaniem w cyfrowym świecie, w którym porozumiewać się będą w języku ukraińskim, wolnym od terminologii rosyjskiej czy swoistego trójjęzycznego surżyka. B. Rycar, R. Mysak i R. Mykulczyk, stwierdzając, że język rosyjski wciąż pozostaje głównym źródłem zapożyczeń i kalk językowych w obrębie słownictwa informatycznego, wskazują na liczne nieprawidłowości, m.in.:

a) używanie imiesłowów przymiotnikowych czynnych z sufiksem *-аюч-, -уюч-* (*апроксимуючий, впливаючий, друкуючий, запам'ятовуючий, швидкодiючий* i in.),

b) kalki z języka rosyjskiego, np. *видаляти, друкувальний, загрузати, квадратні скобки, круглі скобки, рознім, скачувати, словарна стаття*,

c) liczne błędy ortograficzne i niezgodności gramatyczne, np. *365 доби, відео в реальному часу, три головних сервіси*,

d) nagminne używanie rzeczowników odczasownikowych nazywających czynności¹⁰⁹ na *-к(а)* typu *вкладка, закладка, заливка, настройка, перевірка, правка, розкладка, розсилка* itp.

Piętnując błędy, proponują jednocześnie prawidłowe warianty poszczególnych leksemów. W artykule z 2003 r. [Рицар *et al.* 2003, 17–24] uczeni przedstawili całe gniazdo słowotwórcze składające się z niewłaściwych dla języka ukraińskiego czasowników i rzeczowników odczasownikowych z rdzeniem *ключ*, podając rozwiązania mieszczące się w granicach norm języka ukraińskiego, np. *переключення, переключати (п. режими, відображення, між документами) → перемикаати, перемикування; перемкнути, перемкнення* albo: *підключання, підключати; підключення, підключити → (п. до мережі, пристрій) підлучати, підлучання; підлучити, підлучення; під'єднувати, під'єднування; під'єднати, під'єднання* i in.

Na obecność rusycyzmów w obrębie ukraińskiej terminologii informatycznej uwagę zwraca również K. Bułachowskiy [Булаховський 2011, 57–60], który przeanalizował ukraińskie interfejsy takich programów, jak: Dr. Web Security Space 6.0, Zillya!, μTorrent, Firefox, Opera, Google Chrome, QIP, Download Master, Google Earth, Daemon Tools, WinRAR, ABBYY Lingvo, właśnie pod kątem występowania w nich naleciałości rosyjskich. Autor doszedł do wniosku, iż największą grupę spośród wyekscerpowanych rusycyzmów stanowią ukraińskie leksemy użyte w niewłaściwym dla nich znaczeniu, m.in. *вид* (*вид карток, вид головного вікна* [ABBYY Lingvo]), *виключення* (*додати в виключення Windows* [μTorrent]), *відображати* (*відображати значок ABBYY Lingvo*), *розповсюдження* (*блокувати відомі*

¹⁰⁹ Co, jak podkreślają badacze, pozostaje w opozycji do wymogów zawartych w dokumencie Держстандарту України ДСТУ 3966-2000 *Термінологія. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять*.

джерела розповсюдження інфекції [Dr. Web Security Space 6.0]), увімкнути (увімкнути потайливий режим [Mozilla Firefox]), наступний (в цьому режимі будуть проскановані наступні об'єкти [Dr.Web CureIt!], рядку пошуку відповідають наступні куки [Mozilla Firefox]). К. Bułachowskiy зwraca uwagę także na błędy gramatyczne, wśród których najbardziej piętnuje nieprawidłowe użycie konstrukcji z przyimkiem *по*, np. *Програму можна придбати по кредитній карті в режимі онлайн, запит по протоколу http* [FontExpert].

Zagadnienia poprawności językowej oraz problemy zapożyczeń z języka rosyjskiego nie są przedmiotem analiz jedynie naukowców. Obecność języka rosyjskiego w obrębie słownictwa informatycznego, zapożyczeń z tego języka jest, jak się okazuje, na tyle uciążliwa, że wywołuje reakcje wśród wielu użytkowników, którym nie jest obojętne, w jakim języku prowadzą dialog ze swym komputerem. By przekonać się o wadze zjawiska, wystarczy odwiedzić fora internetowe poświęcone tej problematyce. Poniżej przytaczam jedynie dwa z wielu wpisów, które znalazły się na takich forach:

Я особисто бачу проблему в тому, що всі іншомовні запозичення приходять в українську мову тільки і виключно з мови російської. Тобто, якщо в Москві вирішують щось перекласти скажімо з англійської, то „спеціалісти” приймають українським стандартом або сам російський термін (татарсько-російський *ярлык* замість англійського *shortcut* — яскравий приклад ідіотизму цієї ситуації), або перекладають... але не оригінальний термін, а російський. Я розумію, що чекати поки „спеціалісти” по філіалізації української мови, вивчать ще якусь мову крім російської це справа довга. Може між тим все ж вживати терміни з мови оригіналу, а не тільки з російської. Користувач Олесь абсолютно згідний. Для мене такі слова — однозначно русизми, оскільки прийшли в українську через російську, навіть якщо первинно це слово походить з якої завгодно іншої мови¹¹⁰.

До публікацій О. Кочерги та Н. Непийводи „Висловлювальні можливості української мови та втілення їх у термінотворенні”: У публікації йде мова про запозичування іншомовних конструкцій, що сприяє поширенню російського канцеляриту у термінології, неточності перекладу з англомовних джерел, про негативну роль мови-посередника, якої переважно є російська, бо через неї ми нерідко отримуємо спотворені терміни типу *хакер*, замість *гекер* тощо¹¹¹.

Aktywność użytkowników nie ogranicza się jedynie do komentarzy. Na wielu stronach internetowych¹¹² można natrafić na propozycje zmian, które dotyczą terminów zapożyczonych, przede wszystkim z języka rosyjskiego, rzadziej angielskiego, bądź też zmiany terminów nie do końca, według autorów, „trafionych”, np. *браузер* → *переглядач, проглядач*; *видалити* → *вилучити*, *виноска* → *виносити, винести*; *відмінити* → *скасувати, відкликати, відмовити*; *довідка* → *поміч, допомога*; *імпорт* → *вичит, ім'я (файлу)* → *назва*, *качати* → *завантажувати, стягувати*,

¹¹⁰ <http://misto.ridne.net/thread-2385.html> [dostęp 12.09.2011 r.].

¹¹¹ <http://www.refine.org.ua/pageid-3248-2.html> [dostęp 12.09.2011 r.].

¹¹² http://novamova.wikia.com/wiki/%D0%9F%D0%B8%D1%82%D0%BE-%D0%BC%D0%B0_%D0%BA%D0%BE%D0%BF%27%D1%8E-%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B0_%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F [dostęp 19.07.2011 r.].

ладувати; колонки → стовпчики, експортувати → винести, маркер → позна(ч)ка, настройка → настроювати, настроювання, ладнати, ладнання; область → ділянка, поле; панель → дошка, панель інструментів → панель засобів, папка → тека, каталог; правка → виправляти, виправляння; пробіл → прогалина, пропуск; трафік → перебіг i in.

Zapożyczenia z języka rosyjskiego czy wręcz rosyjskie wtrącenia obecne w zukrainizowanych interfejsach wielu programów komputerowych, systemów operacyjnych, publikacjach o tematyce informatycznej, na stronach internetowych stanowią problem i wywierają niekorzystny wpływ na rozwój rodzimej, ukraińskiej leksyki komputerowej. Zasadne w takiej sytuacji wydaje się pytanie: czy w podobny sposób sklasyfikować należałoby analogiczne oddziaływanie na ukraińskie zasoby leksykalne języka angielskiego i innych języków? Odpowiedzią na nie niech będzie dalsza część tego podrozdziału

Jak słusznie zauważa A. Nikołajewa, zapożyczenia, kalki oraz internacjonalizmy stanowią zdecydowaną większość w obrębie leksyki informatycznej [Ніколаєва 2002] i wraz z derywatami powstałymi głównie w wyniku afiksacji i łączenia podstaw słotwórczych stały się podstawowym sposobem nominacji terminów w dziedzinie IT.

Ukraińskie słownictwo informatyczne jest systemem charakteryzującym się wyraźną dynamiką, a jego rozwój odpowiada niesamowicie szybkiemu postępowi w dziedzinie technologii informacyjnych. Rozwój ów, mający już dziś charakter globalny, stymulowany jest w głównej mierze przez przemysł amerykański, japoński, koreański i chiński. Platformą komunikacji pozostaje język angielski, jednak szlak wielu terminów wywodzących się z tego języka i zaadaptowanych na gruncie ukraińskim niejednokrotnie wciąż wiedzie poprzez język rosyjski, mowa tu zatem o złożonym kontakcie zapożyczenia („pożycze wędrownej”, tzn. o sytuacji, gdy wyraz z języka A przedostaje się do języka B przy udziale języka-pośrednika), natomiast język rosyjski za Jackiem Fisiakiem określić można mianem języka-ogniwa [Fisiak 1962, 286–294].

Przekształcenie anglojęzycznej terminologii informatycznej na dowolny język B oraz dostosowanie jej do obcego systemu językowego może stwarzać pewne problemy. W przypadku języka ukraińskiego zdecydowanie najczęściej wykorzystywaną metodą w procesie zapożyczania poszczególnych leksemów jest transliteracja (lub transkrypcja fonetyczna). Potwierdzają to m.in. I. Bajbakowa i K. Bajbakow [Байбакова *et al.* 2000, 61–63], którzy stwierdzają, że jest to najczęstszy sposób dostosowywania angielskich terminów informatycznych do realiów języka ukraińskiego. Przyczyny takiej sytuacji badacze upatrują głównie w nadzwyczaj szybkim rozwoju technologii komputerowych, co ma bezpośrednie przełożenie na fakt, iż tłumacze mają do czynienia z ogromną liczbą terminów nienotowanych wcześniej w słownikach. Najrozsądniejszą ścieżką, jaką można wówczas obrać, jest — zdaniem uczonych — dokonywanie przekładów opisowych bądź właśnie transkrypcji.

Do leksemów zapożyczonych z języka angielskiego bezpośrednio lub też za pośrednictwem języka rosyjskiego należą m.in.: *апгрейд* (ang. *upgrade*), *апплет* (ang. *applet*), *асемблер* (ang. *assembler*), *байт* (ang. *byte*), *банер* (ang. *banner*), *бейсік* (ang. *basic*), *бекслеш* (ang. *backslash*), *біт* (ang. *bit*: **binary, digit**), *бланк* (ang. *blank*), *бокс* (ang. *box*), *браузер*, *броузер* (ang. *browser*), *брідж* (ang. *bridge*), *буфер* (ang. *buffer*), *веб* (ang. *web*), *вінчестер* (ang. *winchester*), *геймпад* (ang. *gamepad*), *гіперлінк* (ang. *hyperlink*), *джемпер* (ang. *jumper*), *дигітайзер* (ang. *digitiser*), *дизайн* (ang. *design*), *дизайнер* (ang. *designer*), *диспетчер* (ang. *dispatcher*), *дисплей* (ang. *display*), *драйвер* (ang. *driver*), *емотікон* (ang. *emoticon*), *картридж* (ang. *cartridge*), *класстер* (ang. *cluster*), *композер* (ang. *composer*), *комп'ютер* (ang. *computer*), *кернінг* (ang. *kerning*), *кеш* (ang. *cache*), *кліп* (ang. *clip*), *конвертер* (ang. *converter*), *ленптон* (ang. *laptop*), *лінукс* (ang. *Linux* ← **Linus** i *Unix*), *лістинг* (ang. *listing*), *логін* (ang. *login*), *макінтош* (ang. *Macintosh*), *мейнфрейм* (ang. *mainframe*), *модем* (ang. **modulator-demodulator**), *монітор* (łac. *monitor*), *ноутбук* (ang. *notebook*), *палмтоп* (ang. *palmtop*), *піксель* (ang. *pixel*), *плоттер* (ang. *plotter*), *постінг* (ang. *posting*), *принтер* (ang. *printer*), *провайдер* (ang. *provider*), *репітер* (ang. *repeater*), *сабвуфер* (ang. *subwoofer*), *сайт* (ang. *site*), *сервер* (ang. *server*), *серфінг* (ang. *surfing*), *сканер* (ang. *scanner*), *слайд* (ang. *slide*), *слеш* (ang. *slash*), *слот* (ang. *slot*), *спемінг* (ang. *spamming*), *спліттер* (ang. *splitter*), *стрімер* (ang. *streamer*), *таймер* (ang. *timer*), *тауер* (ang. *tower*), *тачскрін* (ang. *touchscreen*), *тег* (ang. *tag*), *тестер* (ang. *tester*), *транзистор* (ang. *transistor*), *трекбол* (ang. *trackball*), *тригер* (ang. *trigger*), *трансивер* (ang. *transceiver*), *файл* (ang. *file*), *утиліта* (ang. *utility*), *флеш* (ang. *flash*), *фрейм* (ang. *frame*), *хаб* (ang. *hub*), *хост* (ang. *host*), *хостинг* (ang. *hosting*), *чат* (ang. *chat*), *чип* (ang. *chip*), *чипсет* (ang. *chipset*), *ютуб* (ang. *YouTube*) i wiele innych.

Pozostałe języki nie wprowadziły do ukraińskiej terminologii informatycznej aż tylu leksemów, a ich udział w ogóle jednostek leksykalnych tego podsystemu języka jest niewielki. Prócz zapożyczeń z języka angielskiego, do ukraińskiego słownictwa informatycznego weszły leksemy z języka niemieckiego, francuskiego, włoskiego, niderlandzkiego, jak również z greki i łaciny. Wiele z nich zostało przejęte przez kontakt złożony, przy czym nie należy zapominać, iż bardzo liczne są tu przypadki neosemantyzacji, nadawania obecnym już w języku ukraińskim zapożyczeniom nowego znaczenia odwołującego odbiorcę do rzeczywistości IT.

Z języka francuskiego wywodzą się terminy częstokroć spotykane w obrębie słownictwa informatycznego, np. *адреса* (fr. *adresse*), *версія* (fr. *version* ← łac. *versio*), *домен* (fr. *domaine* ← łac. *dominium*), *код* (fr. *code* ← łac. *codex*), *колоннитул* (fr. *colonne* i łac. *titulus*), *команда* (fr. *commande* ← łac. *commando*), *консоль* (fr. *console*), *меню* (fr. *menu* ← łac. *menus*), *нетикет* (fr. *netiquette*), *накет* (fr. *paquet*), *планшет* (fr. *planchette*), *ресурс* (fr. *ressource*), *формат* (fr. *format* ← łac. *forma*) i in.

Zapożyczenia z języka niemieckiego to m.in.: *брандмауер* (niem. *Brandmauer*), *група* (niem. *Gruppe* ← wł. *gruppo*), *кабель* (niem. *Kabel* ← łac. *capulum*), *кегель*

(niem. *Kegel*), *курсив* (niem. *Kursiv* ← łac. *cursiva*), *магістраль* (niem. *Magistrale* ← łac. *magistralis*), *майстер* (niem. *Meister*), *панель* (niem. *Panel*), *шрифт* (niem. *Schrift, schreiben*), *штрих* (niem. *Strich*) i in.

Rzadziej spotykane są zapożyczenia z języka włoskiego np. *компанія* (wł. *compagnia* ← łac. *cum i panis*), *портал* (wł. *portale* ← łac. *porta*) czy *niderlandzkiego*, np. *дрейф* (nid. *drijven*), *дюйм* (nid. *duim*), *шлюз* (nid. *sluis*) i in.

Słownictwo informatyczne pełne jest zapożyczeń z języków klasycznych. Leksemy wywodzące się z greki i łaciny, podobnie jak to ma miejsce w przypadku innych rodzajów terminologii, znakomicie sprawdzają się w dziedzinach technicznych. Należy tu jednak ponownie podkreślić, iż w większości są to zapożyczenia, które w obrębie języka ukraińskiego funkcjonują od dawna, a ich znaczenie informatyczne jest jednym z wielu, np. *презентація* (łac. *praesentatio*) — 1. Публічне представлення чогонебудь нового, що недавно з'явилося, було створено. 2. Пред'явлення до відшкодування, виплати грошового документа [Великий 2005, 1105] — ale również nienotowany w tym słowniku 'pokaz slajdów np. w programie MS PowerPoint'.

Każdy leksem zapożyczony z języka łacińskiego czy greckiego (bezpośrednio lub pośrednio) wpisuje się w powyższy schemat opisu słownikowego. Tak więc z łaciny zapożyczono m.in. leksemy: *адміністратор* (łac. *administro*), *градієнт* (łac. *gradient*), *індекс* (łac. *index*), *індикатор* (łac. *indicator*), *клавіша* (łac. *clavis*), *коментар* (łac. *commentarium*), *конфігурація* (łac. *configuratio*), *модуль* (łac. *modulus*), *сектор* (łac. *sector*), *селектор* (łac. *selector*), *стиль* (łac. *stilus* ← gr. *stylos*), *фокус* (łac. *focus*), *функція* (łac. *functio*), a z greki np. *графіка* (gr. *graphikē*), *динамік* (gr. *dynamikos*), *макрос* (gr. *makros*), *параметр* (gr. *parametrōn*), *програма* (gr. *programma*), *система* (gr. *systema*), *схема* (gr. *schēma*), *тезаурус* (gr. *thēsauros*) i in.

Terminy typu *компакт-диск*, *прокси-сервер* czy *юнікод* są pożyczkami z języka angielskiego, jednak ich poszczególne elementy składowe mają inne pochodzenie, można tu więc mówić do pewnego stopnia o pożyczce pośredniej i zakwalifikowaniu poszczególnych wyrazów do szeregu *neogrecyzmów* czy *neolatynizmów*: *компакт-диск* ← ang. *compact disk* (*compact* ← łac. *compactus*, *disk* ← gr. *diskos*), *прокси-сервер* ← ang. *proxy server* (*proxy* ← łac. *proximus*, ang. *server*), *юнікод* ← ang. *unicode* (łac. *unus*, fr. *code* ← łac. *codex*), *Інтернет* ← ang. *Internet* (łac. *inter-*, ang. *net*), *мультимедіа* ← ang. *multimedia* (łac. *multum*, łac. *medius*) i in.

Wiele wymienionych tu zapożyczeń ze względu na swe powszechne występowanie w obrębie terminologii informatycznej różnych języków zalicza się do grona *internacjonalizmów*. Leksemy typu *байт* (ang. *byte*, niem. *Byte*, wł. *byte*, fr. *byte*, ros. *байт*, pol. *bajt*), *класстер* (ang. *cluster*, niem. *Cluster*, hiszp. *clúster*, bułg. *клъстер*, ros. *класстер*, pol. *klaster*¹¹³), *комп'ютер* (ang. *computer*, niem. *Computer*, wł. *computer*, hiszp. *computadora*, ros. *компьютер*, pol. *komputer*), *корпорація* (ang. *corporation*, niem. *Korporation*, hiszp. *corporación*, rum. *corporația*, lit. *korporacija*,

¹¹³ Klaster — jednostka alokacji pliku składająca się z jednego lub kilku sektorów [Майхрич 2010, 59].

ros. *корпорация*, pol. *korporacja*), *интерфейс* (ang. *interface*, głuź. *interfejs*, hiszp. *interfaz*, wł. *interfaccia*, fryz. *ynterfaasje*, ros. *интерфейс*, pol. *interfejs*), *дискета* (cz. *disketa*, niem. *Diskette*, hiszp. *disquete*, est. *diskett*, łot. *diskete*, rum. *discheta*, pol. *dyskietka*), *эмотикон* (ang. *emoticon*, fr. *émoticône*, niem. *Emoticon*, bułg. *емотикона*, hiszp. *emoticono*, węg. *emotikon*, pol. *emotikon*), *нетикет* (fr. *netiquette*, ang. *netiquette*, niem. *Netikette*, węg. *netikett*, rum. *neticheta*, pol. *netykieta*), *пиксель* (ang. *pixel*, tur. *piksel*, fin. *pikseli*, białrus. *пiксэл*, ros. *пиксель*, pol. *piksel*), *мікропроцесор* (ang. *microprocessor*, duń. *mikroprocessor*, niem. *Mikroprozessor*, fr. *microprocesseur*, wł. *microprocessore*, por. *microprocessador*, pol. *mikroprocesor*) i in., pozostają w składzie nie tylko do pewnego stopnia niszowej terminologii informatycznej poszczególnych języków, ale coraz częściej pojawiają się także w obrębie języka ogólnego, w tym chociażby w publikacjach prasowych (niekoniecznie branżowych), literaturze pięknej czy mediach.

Powracając do sygnalizowanej wyżej kwestii zapożyczeń, które funkcjonują w języku ukraińskim od pewnego czasu, leksemów, które niejednokrotnie stały się bazą procesów derywacyjnych, należy zauważyć, iż prezentowane tu pojęcia wpisują się w obszar zapożyczeń wewnętrznych, swego rodzaju neosemantyzacji terminologicznej. Pewne terminy od dawna funkcjonujące w dziedzinach pokrewnych informatyce, np. cybernetyce czy radioelektronice, terminy ogólnotechniczne występujące w wielu systemach terminologicznych, jak również terminy z innych nauk, głównie ścisłych (mechaniki, fizyki, matematyki, ale też lingwistyki), przy zachowaniu swych znaczeń pierwotnych wchodziły w skład słownictwa informatycznego. Ten swoisty proces transterminologizacyjny polegający na migracji terminów pomiędzy naukami, przy pełnym lub częściowym zachowaniu znaczeń poszczególnych pojęć, jest dla informatyki bardzo charakterystyczny, a liczba tych szczególnych homonimów jest dość znaczna, np. druk. *колонититули*, *шрифт*, *абзац*, *список*, mat. *масштаб*, *формула*, *трикутник*, *восьмикутник*, *трапеція*, *ромб*, ling. *правонис*, *мова*, *заголовок*, *тезаурус*, tech. *кабель*, *порт*, *магістраль*, soc. *адреса*, *вой*, *команда* i in.

Równie często jak przytoczone wyżej leksemy, w ramach ukraińskiego słownictwa informatycznego spotykane są konstrukcje złożone, które powstały w wyniku odwzorowania struktury jednostki leksykalnej właściwej innemu językowi. W przypadku omawianego słownictwa dawcą jest tu niemal wyłącznie język angielski. W prezentowanym dalej materiale prócz *kalk*¹¹⁴ obecne są też półkalki, konstrukcje, których forma nie całkiem uległa tłumaczeniu na język ukraiński (np. *аудіокарта* ← ang. *audio card*, *відеокарта* ← ang. *video card* itp.).

Struktury te charakteryzują się większą liczbą poszczególnych komponentów (min. dwóch, ale nierzadko trzech czy czterech), co ma bezpośrednie przełożenie na liczbę ukraińskich wariantów tłumaczeniowych poszczególnych podzespo-

¹¹⁴ Interesujący artykuł poświęcony problematyce kalk językowych w obrębie ukraińskiej terminologii technicznej opublikowała w 2002 r. Walentyna Pleskacz, zob. [Плескач 2002, 510–512].

łów, np. аудіоплата, звукова карта, звукова плата 'karta dźwiękowa' ← ang. *sound card, audio card*; багатофункціональний пристрій 'urządzenie wielofunkcyjne' ← ang. *Multi Function Product (MFP)*; блок безперебійного живлення, пристрій безперебійного живлення, пристрій захисту від аварійних перепадів напруги 'zasilacz UPS' ← ang. *Uninterruptible Power Supply (UPS)*; блок водяного охолодження, водяне охолодження, водяний блок 'blok wodny' ← ang. *water block*; блок живлення 'zasilacz' ← ang. *Power Supply Unit (PSU)*; веб-камера¹¹⁵ 'kamera internetowa' ← ang. *webcam*; вилетити все 'skasuj wszystko' ← ang. *delete all*; відеокарта, графічна карта, графічний адаптер, графічний прискорювач 'karta graficzna' ← ang. *video card, graphics card, video adapter, display adapter, graphics accelerator card*; головна плата, системна плата, материнська плата 'płyta główna' ← ang. *mainboard, motherboard*; джерело запису 'źródło zapisu' ← ang. *record source*; док-станція 'stacja dokująca' ← ang. *docking station*; домашня сторінка 'strona domowa' ← ang. *home page*; твердий диск 'dysk twardy' ← ang. *Hard Disk Drive (HDD)*; завантажувальний диск 'dyskietka bootująca' ← ang. *boot disk*; замок для ноутбука, замок безпеки для ноутбука, трос-замок для ноутбука, тросик до ноутбука 'zamek do laptopa' ← ang. *notebook lock*; зарядний пристрій/адаптер для ноутбука 'ładowarka/adapter do laptopa' ← ang. *laptop adapter charger*; зберегти як 'zapisz jako' ← ang. *save as*; зчитувач карток флеш-пам'яті, зчитувач флеш-карт, зчитувач смарт-карток 'czytnik kart pamięci' ← ang. *memory card reader*; інсталяційний диск 'dysk instalacyjny' ← ang. *installation disk*; інтерактивна дошка, інтерактивна дошка прямої проекції 'tablica interaktywna' ← ang. *interactive whiteboard*; Інтернет карточка, Інтернет-картка, картка поповнення Інтернет, картка доступу до мережі Інтернет 'karta internetowa' ← ang. *internet card*; клавіша доступу 'klawisz dostępu' ← ang. *access key*; колір шрифту 'kolor czcionki' ← ang. *font color*; кнопка мишки 'przycisk myszy' ← ang. *mouse button*; комп'ютерна клавіатура 'klawiatura komputerowa' ← ang. *computer keyboard*; конфігурація системи 'konfiguracja systemu' ← ang. *system configuration*; концентратор USB 'hub USB' ← ang. *USB hub*; мережева карта 'karta sieciowa' ← ang. *network interface card*; мережний диск 'dysk sieciowy' ← ang. *network drive*; надіслати повідомлення 'wyślij wiadomość' ← ang. *send message*; оперативна пам'ять, оперативний запам'ятовуючий пристрій, модуль пам'яті 'pamięć RAM' ← ang. *random-access memory*; панель керування 'panel sterowania' ← ang. *control panel*; привід оптичний, привід оптичних дисків, оптичний привід DVD/CD 'napęd optyczny' ← ang. *Optical Disc Drive (ODD)*; підставка для ноутбука, підставка під ноутбук, підставка-охолоджувач під ноутбук, охолоджуюча підставка для ноутбука 'podstawa chłodząca' ← ang. *cooling pad*; привід магнітних дисків, привід FDD 'napęd FDD' ← ang. *Floppy Disk Drive (FDD)*; прихований текст 'ukryty tekst' ← ang. *hidden text*; розмір вікна 'rozmiar okna' ← ang. *window size*; сертифікат автентичності 'certyfikat au-

¹¹⁵ Także warianty *web-камера, вебкамера*.

tentyczności' ← ang. *Certificate of Authenticity*; *стрілка вниз* 'strzałka w dół' ← ang. *down arrow*; *сумка для ноутбука, рюкзак до ноутбука, кейс для ноутбука* 'torba do notebooka' ← ang. *notebook case*; *ТВ програвач*¹¹⁶ 'tuner TV' ← ang. *TV-Tuner*; *термонаста* 'pasta termoprzewodząca' ← ang. *thermal paste*; *тип об'єкта* 'rodzaj obiektu' ← ang. *object type*; *флеш-пам'ять, пристрій пам'яті USB, USB флеш накопичувач, USB-накопичувач* 'pamięć flash' ← ang. *flash memory, USB flash drive, flash disk*; *центральний процесор* 'główny procesor' ← ang. *Central processor unit (CPU)*¹¹⁷ i in.

Tak olbrzymia liczba poszczególnych ukraińskich wariantów (np. ang. *cooling pad* ma w języku ukraińskim kilka odpowiedników: *підставка для ноутбука, підставка під ноутбук, підставка-охолоджувач під ноутбук, охолоджуюча підставка для ноутбука*) odnoszących się do niektórych struktur w języku angielskim jest dla młodej ukraińskiej terminologii informatycznej bardzo charakterystyczna. Jedną z głównych przyczyn tego zjawiska jest przede wszystkim brak ustalonej, skodyfikowanej, ale i ogólnie zaakceptowanej i przyjętej przez zainteresowane środowiska terminologii. Jak się wydaje, taki stan będzie trwał jeszcze długo; poszczególne warianty będą zanikać, zapewne pojawiać się też będą nowe.

Przy tworzeniu ukraińskich pojęć z dziedziny informatyki wykorzystywana jest również eksplikacja, czyli — jak podaje I. Sokołowa — zabieg polegający na objaśnieniu nowego terminu za pomocą środków istniejących w języku przekładu [Соколова 2006, 47]. Tworzenie nowych terminów z wykorzystaniem leksemów niejednokrotnie odbiegających znaczeniowo od oryginału (np. *портативний комп'ютер* ← ang. *laptop*, dosłownie *lap* 'kolana', *top* 'na wierzchu') jest w języku ukraińskim zabiegiem stosowanym równie często jak wspomniane wcześniej sposoby, np. *надшвидка пам'ять* (ang. *cache*), *графічна галерея* (ang. *clip art*), *таблична форма* (ang. *datasheet*), *місце десяткового розділювача* (ang. *decimal place*), *модемне з'єднання* (ang. *dial-up*), *інформаційний листок* (ang. *flyer*), *позначка-маніпулятор* (ang. *handle*), *відвідування* (ang. *hit*), *обліковий запис інтернету* (ang. *internet account*), *портативний комп'ютер* (ang. *laptop*), *реєстрація в протоколі* (ang. *logging*), *майстер пакування* (ang. *pack and go*), *твірний інтернет-вузол* (ang. *parent web*), *вставні компоненти* (ang. *plug-in*), *чинне налаштування* (ang. *preference*), *дочірній веб-вузол* (ang. *subweb*), *набір застосунків* (ang. *suite*), *розділювач груп розрядів чисел* (ang. *thousand separator*), *скасувати передплату* (ang. *unsubscribe*), *світова мережа* (ang. *World Wide Web*) itd.¹¹⁸

¹¹⁶ Także *тюнер ТВ/ФМ, ТВ/ФМ-тюнер, ТВ-тюнер, ТВ тюнер, TV/FM тюнер*.

¹¹⁷ Przykłady pochodzą między innymi ze stron internetowych: <http://www.chaynikam.info/ukr/wininstal.html>; <http://office.microsoft.com/uk-ua/word-help/HA010368886.aspx>; <http://office.microsoft.com/uk-ua/access-help/HA010096318.aspx>; <http://office.microsoft.com/uk-ua/access-help/HA001232751.aspx>; <http://forum.tntu.edu.ua/index.php?s=8638d1a62130565db73a74c-883b05273&showtopic=3648&st=0&hl=> [dostęp 13.09.2010 r.].

¹¹⁸ Przykłady pochodzą m.in. ze stron internetowych: <http://ukped.com/plan-konspekti/informatika/192.html>; <http://www.searchgrid.org/index.php?lang=uk&cat=501&month=2009-11&id=12874>; <http://teach-info.lviv.name/terms.htm>; <http://office.microsoft.com/uk-ua/publisher->

Znaczny fragment ukraińskiego słownictwa informatycznego stanowią zapożyczenia. Część z nich to zapożyczenia z języka rosyjskiego, które weszły w skład omawianego słownictwa jeszcze w okresie radzieckim bądź też w ostatniej dekadzie XX w. Wyrazy obce, bez których trudno w ogóle wyobrazić sobie ten rodzaj zasobów leksykalnych, wywodzą się jednak głównie z języka angielskiego. Ich obecność usprawiedliwia kilka czynników:

1) w języku angielskim powstaje większość nazw związanych z IT, skąd przenikają one do wielu języków świata, w tym języka ukraińskiego;

2) terminy zapożyczane w swej oryginalnej postaci towarzyszą nowym produktom, technologiom wkraczającym na rynek ukraiński;

3) dostosowywanie zapożyczonych terminów (poza np. ich transliteracją) do realiów ukraińskich niejednokrotnie jest procesem długotrwałym i sztucznym;

4) samo zapożyczanie terminów z języka angielskiego jest zjawiskiem spontanicznym, którego źródła upatrywać należy w mediach, Internecie, publikacjach branżowych itd.;

5) zapożyczenia stały się już koniecznością, natomiast próby ich dostosowywania do rodzimych systemów gramatycznych w wielu przypadkach z góry skazane są na niepowodzenie¹¹⁹.

2.1.3. Ukraińskie słownictwo informatyczne a obce wtrącenia leksykalne

Kwestią pozostającą w ścisłym związku z procesem tworzenia ukraińskiej terminologii informatycznej (uwzględniając przy tym ukuwanie nazw z wykorzystaniem zarówno leksemów rodzimych, jak i zapożyczeń) jest obecność w obrębie omawianych struktur elementów językowo, a ściślej, graficznie obcych¹²⁰.

Zagadnieniem tym zajęli się, wspominani już m.in. w rozdziale 1 naukowcy lwowscy B. Rycar i R. Mysak. Jak zaznaczyłem wcześniej, w artykule poświęconym konstituowaniu się ukraińskiej terminologii informatycznej [Рицар *et al.* 2003, 17–24] dokonali oni analizy języka i terminów występujących w nakładce językowej systemu operacyjnego MS Windows XP oraz pakietu biurowego Office. Wśród 9900 przeanalizowanych przez nich instrukcji, komend, komunikatów znalazło się prawie 2 tys. oryginalnych zapisów w języku angielskim, a także 455, na które składała się mieszanka ukraińsko-angielska, ukraińsko-rosyjska bądź ukraińsko-angiel-

help/HA001233654.aspx; <http://www.microsoft.com/Ukraine/Government/Newsletters/DocFlow/5.msp> [dostęp 13.09.2010 r.].

¹¹⁹ Zob. słowniczek przytoczony przez Pawła Hebde [Hebda 2000]: *interface* — międzymordzie, *Plug&Play* — wsadź i baw się, *joystick* — manipulator drążkowy, *mouse* — manipulator stołokulotowy i in.

¹²⁰ Wyjątek stanowią tu symbole, cyfry, skróty itp., które mogą wskazywać na specyfikację danego sprzętu, jego oznaczenia kodowe, np. *модуль пам'яті DDR3 2048Mb (GVP32GB1600C9SC) 1600MHz, PC3-12800, CL9, (9-9-9-27), 1.6V*.

sko-rosyjska. Wyniki poczynionych obserwacji potwierdzają jedynie istnienie problemu, z którym zmagają się nie tylko język ukraiński.

W wielu językach świata słownictwo informatyczne, czy też szerzej — teksty z dziedziny informatyki, pełne są swego rodzaju współczesnych barbaryzmów. W przypadku języka ukraińskiego kwestia ta jest nieco bardziej złożona, ponieważ, jak to już sygnalizowałem, w obrębie komunikatów w języku ukraińskim pojawiają się konstrukcje przejęte w zupełnie niezmienionej postaci z języka angielskiego oraz rosyjskiego, jak również struktury zaliczane do surżyka, np. *У групі Вихідной формат виберіть варіант TIFF — черно-белый факс, а потім натисніть кнопку ОК*. W tym miejscu należałoby postawić pytanie: co leży u podstaw tego typu zapisów? Zgodnie ze wskazaniami wyłożonymi w zasadach ukraińskiej pisowni [Український 2010, 118–125] wszelkie tego typu konstrukcje należy dostosować do norm pisowni ukraińskiej. Użycie wtrąceń leksykalnych jest, jak zauważa Iryna Skorejko-Swirśka [Скорейко-Свірська 2010], uwarunkowane tematyką, koniecznością opisanego zwyczajów, obrzędów, dnia powszedniego itp. danego narodu albo stopniem zaznajomienia użytkownika z językiem obcym czy jego różnymi właściwościami stylistycznymi lub gatunkowymi. Pośród obcych wtrąceń, kontynuuje badaczka, podstawowe miejsce zajmują wyrazy i wyrażenia mające charakter międzynarodowy, które mogą być użyte w jakimkolwiek języku, np. łac. *ab ovo*, ang. *weekend* itd.

Dlatego zatem przytoczone wyżej zdanie wraz z wieloma konstrukcjami tego typu mimo wszystko znalazło się w jednym z plików pomocy systemu operacyjnego Windows XP, a klarownie wyłożone zasady dotyczące pisowni są w tekstach z dziedziny informatyki nagminnie łamane? Jest kilka przyczyn takiego stanu rzeczy.

Większą część programów użytkowych czy systemów operacyjnych wykorzystywanych przez ukraińskich użytkowników komputerów stanowią produkty rosyjsko- bądź też anglojęzyczne¹²¹. Są one ogólnodostępne nie tylko w wersjach licencjonowanych, lecz także pirackich. Sytuacja ta dotyczy zarówno starszych, jak i nowszych wersji oprogramowania. Jest to o tyle ważne, że po pierwsze, wstrzymuje rozpowszechnianie ukraińskojęzycznych wersji programów, po drugie, pośrednio wpływa negatywnie na rozwój ukraińskiej terminologii informatycznej. Ów mechanizm wyhamowujący jest bardzo prosty: obcojęzyczne oprogramowanie, co zrozumiałe, wspomagają publikacje w językach obcych (głównie rosyjskim), a ich liczba jest tak duża, że wydawnictwa ukraińskojęzyczne giną w ich natłoku.

Jednak nie tylko to niepokoi. Z uwagi na zdecydowane luki w ukraińskojęzycznej bazie oprogramowania, publikacje odnoszące się do konkretnych programów, nawet jeśli pisane są po ukraińsku, dotyczą ich rosyjsko- lub anglojęzycznych wersji, co dla Ukraińców świadomych sytuacji, w jakiej znajduje się język ukraiński, a zwłaszcza jego zasoby terminologiczne, jest sytuacją co najmniej kuriozalną. Podręczników, samouczków do obsługi poszczególnych programów jest w języku

¹²¹ Zob. np. <http://a1market.com.ua/products/0.09.01> [dostęp 16.11.2011 r.] czy <http://terra.rv.ua/portal/?guest> [dostęp 16.11.2011 r.].

ukraińskim niewiele, a i tak gros z nich bazuje na oprogramowaniu w obcej wersji językowej, natomiast ukraiński opis odnosi się do np. rosyjskich komend, komunikatów czy przycisków. Przykładem tego typu książek są publikacje *Интернет. Мережі, HTML і телекомунікації* [Глинський et al. 2007], *Система управління базами даних Microsoft Access для самостійного вивчення* [Баловсяк et al. 2006] czy *Робота з Microsoft PowerPoint* [Цаповська 2009].

W ostatniej z przytoczonych tu pozycji omówiono jeden ze składników pakietu Office, MS PowerPoint, w wersjach 2000, 2003 i 2007. Struktura podręcznika, jak i innych tego typu książek, jest dość podobna — ukraińskiemu opisowi towarzyszą zrzuty ekranowe rosyjskiej wersji programu, a w obrębie ukraińskich struktur zdaniowych pojawiają się komunikaty w języku rosyjskim, np. *Для форматування зразка заголовка потрібно виконати команду Вид → Образець → Образець заголовков* — з'явиться слайд *Образець заголовков*; *Аналогічні дії користувач може виконати, користуючись командою Правка → Очистити → Содержимое*; *З шаблонами змісту ми вже зустрічались, працюючи з Мастером автосодержання*; *У режимах Обычный, Структура і Сортировщик слайдов стандартними доступними масштабами є 25%, 33%, 50%, 66%, 75% і 100%*; *Вікно діалогу Настройка анимации можна відкрити і за допомогою однойменної команди з меню Показ слайдов* i in. Wprawdzie w przytoczonych zdaniach znajdują się ukraińskie terminy informatyczne (*форматування, команда, слайд, користувач, шаблон, режим, масштаб, діалог, меню*), jednak obecność terminów rosyjskich do pewnego stopnia zaburza nie tylko strukturę tych zdań, ale przede wszystkim sam odbiór komunikatu.

Wydawać by się mogło, że analogicznie powinny być odbierane konstrukcje, w których, w tej samej funkcji co terminy rosyjskie, występują terminy angielskie. Przykładem może być książka autorstwa Olhy Kossak i Oresta Kossaka [Коссак et al. 2005] pt. *Чарівний світ Photoshop*. W zdaniach: *Для цього відкрийте новий документ і використайте команду Filter/Render/Clouds*; *На палітрі Layer з'явиться новий шар з назвою Layer1*; *Виберіть інструмент Clone Stamp на панелі інструментів*; *За натиснутої клавіші Alt інструмент Dodge затемнює, а Burn освітлює пікселі*; *За допомогою інструмента Art History Brush досягають ефекту імпресіонізму*; *Клацніть на команді Open у палітрі History* obok terminów ukraińskich (*команда, палітра, шар, інструмент, клавіша, піксель, ефект*) licznie występują leksemy przejęte bez jakichkolwiek zmian z obcego systemu językowego, w tym wypadku — angielskiego. Waga problemu, mimo że w obu przypadkach mamy do czynienia z ingerencją jednakowo obcych jednostek leksykalnych, pozostaje jednak nie do końca tożsama. Obecność leksemów angielskich może być do pewnego stopnia usprawiedliwiona z tego względu, iż jest to podstawowy język większości oryginalnych programów komputerowych, a w sytuacji braku wersji narodowej danego programu anglojęzyczna wersja językowa pozostaje jedyną, na której opierać się mogą opracowania, opisy, ćwiczenia itp. W przeciwieństwie do tego rosyjskojęzyczne wersje oprogramowania używane na Ukrainie są już

produktem „językowo przetworzonym” i pozostają tłumaczeniami wyjściowych wersji anglojęzycznych. *De facto* zajmują więc one miejsce oprogramowania zukrainizowanego, które wobec licznych akcji promocyjnych towarzyszących produktom rosyjskojęzycznym oraz ich ogólnej dostępności z góry skazane jest na rynkowy i terminologiczny niebyt.

Sytuacja w krajach nieborykających się z problemem dwujęzyczności jest zupełnie odmienna. Do momentu pojawienia się narodowych wersji oprogramowania na rynkach wielu krajów funkcjonują przecież produkty anglojęzyczne. Towarzyszą im opracowania książkowe, w których obecne są terminy w języku angielskim z paralelnie wykorzystywanymi nazwami w językach narodowych. We wspomnianej już pozycji *Чарівний світ Photoshop* prócz komunikatów, w których występują nietłumaczone warianty angielskie, napotkać można także konstrukcje z ukraińskimi odpowiednikami terminów anglojęzycznych, np. *Параметри Mode (Режим), Opacity (Непрозорість) i Preserve Transparency (Забезпечення прозорості) виконують такі ж функції, як і у вікні Fill (Заповнення); Щоб позбутися цієї канви, виберіть команду Layer/Matting/Defringe (Шар/Обробка країв/Забрати канву); Інструменти History Brush (Пензлик попередніх станів) i Art History Brush (Художній пензлик попередніх станів), які є на одній кнопці на панелі інструментів, дають змогу повернутися у минуле; Глибину діри регулюють параметрами Shallow (Мілко) i Deep (Глибоко); Після вибору Edit/Transform (Редагування/Перетворення) відкриється підменю команд, які дають змогу масштабувати (Scale), обертати (Rotate), нахилити (Skew), деформувати (Distort), додавати перспективу (Perspective), дзеркально відображати щодо вертикалі та горизонталі (Flip Horizontal, Flip Vertical) окремі елементи.*

Niestety, książek o takiej strukturze komunikatów na ukraińskim rynku księgarskim jest niewiele. W krajach o ustabilizowanych systemach terminologicznych regułą jest, że z chwilą wprowadzenia do sprzedaży narodowych wersji oprogramowania w księgarniach zaczynają pojawiać się publikacje na nich właśnie bazujące. W ten sposób wzbogaceniu ulega nie tylko baza terminologiczna danego języka, ale również słownictwo, którym operują użytkownicy komputerów.

By mieć pełny obraz struktury podręczników wspomagających opanowywanie pewnych programów oraz sposobu prezentowania w nich terminologii informatycznej, należy omówić jeszcze dwa ich typy. W książce pt. *Практикум з інформатики* [Глинський 2003] w tekście dominuje wprawdzie terminologia ukraińska (terminy anglojęzyczne ograniczono do niezbędnego minimum, np. nazw klawiszy; pojawiają się one również obok swych ukraińskich i rosyjskich ekwiwalentów w licznych słowniczkach wpisanych w strukturę tekstu), jednak zrzuty ekranowe, których dotyczą poszczególne komendy pochodzą z rosyjskich wersji programów. Na przykład w rozdziale poświęconym edytorowi tekstów MS Word przedstawiono zrzut ekranowy prezentujący rozwinięte menu przycisku *Файл (Создать, Открыть, Заккрыть, Сохранить, Сохранить как, Печать* itd.), natomiast w tekście omówiono dzia-

łanie komend, których zapis przenosi czytelnika do ukraińskiego systemu terminologicznego, czyli odpowiednio: **Створити, Відкрити, Закрити, Зберегти, Зберегти як, Друкувати** itd.

Z kolei podręcznik w całości poświęcony omówieniu możliwości programu biurowego pt. *Текстовий процесор Word 2000* [Косцак et al. 2001] stanowi swoistą hybrydę, w której już na równi funkcjonują trzy systemy terminologiczne — angielski, rosyjski i ukraiński. Angielskim zrzutom ekranowym towarzyszą dwujęzyczne (angielsko-rosyjskie) nazwy prezentowanych przycisków czy komend, te zaś są opisywane (w wielu miejscach jednak takich opisów nie ma wcale, a czytelnik/użytkownik komputera musi wnioskować z kontekstu, posiłkując się obrazkiem) w języku ukraińskim, np. **Сору/Копировать** — *копіювання виокремленого фрагмента й уставка його у буфер обміну*; **Print/Печать** — *друкування документа*; **Increase Indent/Звеличить отступ** — *збільшення відступу тексту, у багаторівневій нумерації створення підрівнів*; **Align Right/По правому краю** — *вирівнювання рядків абзацу праворуч*; У полі **Page per sheet/Число сторінок на листе** вибирають кількість сторінок, які потрібно розмістити на аркуші певного формату, що заданий у полі **Scale to paper size/По размеру страницы**; У закладках **Row/Сторка** та **Column/Столбец** задають висоту та ширину окремого рядка або стовпця i in.

Książki o tematyce informatycznej, słowniki różnego typu stanowią jedynie fragment „platformy”, na której odbiorca może zapoznać się ze słownictwem z dziedziny informatyki. Kolejnym miejscem, w którym przejawia się bogactwo terminologii, są same programy komputerowe, interfejsy programów, pliki Help itp. Również tutaj napotkać można mnóstwo omawianych w niniejszym podrozdziale wtrąceń, których obecność warunkowana jest źle wykonanymi tłumaczeniami poszczególnych komend czy instrukcji bądź też całkowitym pominięciem niektórych z nich. Sytuacja ta dotyczy zarówno komunikatów w języku angielskim i tłumaczeń z tego języka, jak i języka rosyjskiego, który niejednokrotnie stanowi etap pośredni dla przekładów na linii język angielski–język ukraiński.

Oto jedynie niektóre z przykładów instrukcji odnalezionych w plikach pomocy programu MS Word 2003, dodać należy, programu zukrainizowanego, z ukraińskojęzycznym interfejsem programowym oraz z plikami pomocy w tym języku, np. **ClearType** доступна в **Microsoft Windows XP** із пакетом розширення 1 (SP1) або пізнішої версії; В області завдань **New Publication** (Нова публікація) клацніть посилання **Publications for Print** (Публікації для друку), а потім **Greeting Cards** (Листівки); Деякі макети листівок, такі як **Fading Frame** (Напівтони) та **Tipped Title** (Транспарант) мають лише один варіант розмітки; Основні промислові профілі **ATA** (**Air Transport Association**) та **CALS** (**Continuous Acquisition and Life Cycle Support**) їх повністю підтримує фільтр **Computer Graphics Metafile**; Графічний фільтр **Encapsulated PostScript (Epsimp32.flt)** підтримує формат **Adobe Systems Encapsulated PostScript Specification** версії 3.0 та раніших версій.

W niektórych przytoczonych przykładach w nawiasach podano ukraińskie warianty poszczególnych pojęć. O możliwości tłumaczenia wielu¹²² spośród wyróżnionych elementów (lub choćby dostosowania ich do ukraińskich wymogów zawartych w zasadach pisowni ukraińskiej [Український 2010, 118–125]) niech świadczą zukrainizowane formy wyrazów *MacIntosh*, *iPod* czy *Apple* w następujących zdaniach¹²³: *Копіюючи файли **Макінтош** PICT на комп'ютер, який працює під керуванням Microsoft Windows, надайте їм розширення PCT, щоб Microsoft Office для Windows розпізнавав ці файли як малюнки PICT; „Яблуко” вирішує випускати бюджетні моделі iPod shuffle; iPod папо став найкращим серед айПодів!*

W badanym materiale prócz zdań zawierających leksemy w nietłumaczonej angielskiej wersji językowej, napotkać można także mnóstwo komunikatów, w których obecne są leksemy w języku rosyjskim, pozostałości po rosyjskiej lokalizacji oryginalnego oprogramowania, np. *На вкладці **Общие** клацніть **Оформление**, а потім установіть прапорець **Не учитывать цвета, указанные на веб-страницах**; У списку **Озвучивание событий** виберіть потрібну подію; У меню **Вставка** виберіть команду **Символ**, а потім відкрийте вкладку **Символы**; У полі **Рекомендуемые разделы** виберіть пункт **Список средств устранения неполадок**, а потім виберіть пункт **Печать**; У діалоговому вікні **Свойства панели ссылок**, яке з'явиться, виконайте одну з таких дій; Щоб скористатися чіткішими та, у деяких випадках, анімованими малюнками, установіть прапорець **Использовать активные рисунки**. By napotkać rosyjskie komunikaty w interfejsach zukrainizowanych już programów, wystarczy, że użytkownik otworzy choćby menu główne jednego z elementów pakietu Office, programu do obróbki grafiki — MS Picture Manager oraz kliknie jeden z podstawowych przycisków na pasku formatowania (**Змінити малюнки**). Aktywowany po prawej stronie obszaru roboczego panel jest całkowicie rosyjskojęzyczny, począwszy od panelu głównego, po kolejno przywoływane funkcje, np. *Автоматическая подстройка рисунков; Чтобы автоматически улучшить цвета и яркость выбранных рисунков, нажмите кнопку «Автоподстройка»; Изменить, используя следующие средства; Яркость и контрастность; Цвет; Обрезка; Поворот и отражение; Устранение эффекта красных глаз; Изменение размера рисунка; Изменение размера; Сжатие рисунков; Чтобы автоматически улучшить цветовой баланс на выбранных рисунках, нажмите кнопку «Улучшить цвета»; Чтобы улучшить цвета, щелкните на рисунке область, которая должна быть белой; Параметры оттенка и насыщенности; Интенсивность; Оттенок; Насыщенность* itd.*

O wiele obszerniejszym i na bieżąco aktualizowanym zbiorem ukraińskiego słownictwa informatycznego jest Internet. Strony poświęcone zagadnieniom z dzie-

¹²² Oczywiście pewne elementy, takie jak np. nazwy plików czy ich rozszerzenia, należy pozostawić w brzmieniu oryginalnym.

¹²³ Nie rozstrzygam tu kwestii poprawności czy konieczności tłumaczenia akurat tych elementów.

dziny informatyki, zarówno te dla profesjonalistów, jak i amatorów pełne są terminów, których nie zanotowano dotychczas w żadnym słowniku. Funkcjonują one w sieci, a część z nich należy zaliczyć do jednostek socjolektu informatycznego. Niektóre z nich z czasem przenikną do języka ogólnego. Na tego typu witrynach internetowych częstokroć po raz pierwszy pojawiają się terminy stanowiące później o ukraińskości omawianego słownictwa. Niestety strony te nie są również wolne od zjawisk opisywanych wyżej. Przykładem pewnych uchybień względem ukraińskiej pisowni może być np. ukraińska podstrona korporacji Microsoft oraz strona produktów serii Office¹²⁴.

Ze względu na sam ich charakter, a więc do pewnego stopnia opiniotwórczość w dziedzinie IT, z założenia powinny być one wzorem poprawności terminologicznej. W pewnej mierze tak właśnie jest. Już ukraińska strona główna¹²⁵ Microsoftu może być dla terminologów źródłem pojęć, których jeszcze do niedawna na próżno było szukać w większości słowników, np. *домашня сторінка, антивірусне рішення, фонові рисунки, передавати мультимедіа потоком, відеочат, медіапрогравач, DVD-декодеру* i in. Liczba terminów z dziedziny informatyki wzrasta z każdym kliknięciem na kolejny link przenoszący użytkownika na następną podstronę. Nie brakuje tu jednak elementów, które w jakiś sposób powinny być dostosowane do obowiązujących zasad pisowni ukraińskiej. Chociaż w porównaniu z odsłonami tejsze strony jeszcze sprzed kilkunastu miesięcy należy zanotować znaczny postęp „ukrainizacyjny”, to jednak nie ustrzeżono się również pewnych uchybień. Na ukraińskich stronach Microsoft napotkać można więc konstrukcje, w których występują anglojęzyczne formy leksemów, np. **BitLocker** *потребує наявності модуля Trusted Platform Module (TPM) 1.2.*; *Наприклад, Peek, Shake і показ слайдів на тлі не входять до випусків Windows 7 Home Basic і Windows 7 Starter; На панелі завдань списки Jump List відображаються для закріплених і наразі запущених програм; Під час роботи в Інтернеті фільтр SmartScreen допомагає захистити комп'ютер від фішингових атак, шахрайства, а також фальшивих і зловмисних веб-сайтів; Подання Backstage — це єдине джерело важливих відомостей про поточне завдання, наприклад публікування; Розробники форм можуть динамічно змінювати параметри URL-адреси у формі InfoPath без кодування, використовуючи правила для отримання потрібних даних із веб-служби REST* i in.

Wprawdzie widoczna jest znaczna poprawa w podejściu administratorów strony do języka ukraińskiego, jednakże funkcjonują tu jeszcze podstrony, które nie mają swej wersji ukraińskojęzycznej. Zakładki Windows Phone czy Windows Live przekierowywać więc będą użytkowników z ukraińskimi adresami IP na rosyjską wersję tych stron, a np. linki Windows Defender oraz Спільнота Windows przeniosą użytkownika na strony anglojęzyczne. Pozytywnym zjawiskiem jest dążenie

¹²⁴ <http://windows.microsoft.com/uk-UA/windows/home>; <http://office.microsoft.com/uk-ua/> [dostęp 22.11.2011 r.].

¹²⁵ Dostęp do strony w dniu 22.11.2011 r.

do wyeliminowania z ukraińskich stron Microsoftu języka rosyjskiego. Jeszcze do niedawna bowiem można było się zetknąć z sytuacją, kiedy to niemal każde kliknięcie na kolejnych podstronach wiązało się z automatycznym przekierowaniem na rosyjskojęzyczne strony koncernu.

Na marginesie należy również dodać, że prócz wyraźnego progresu w zakresie terminologii, który przejawia się ciągłym udoskonalaniem bazy terminologicznej, tworzeniem coraz lepszych pod względem językowym lokalizacji produktów Microsoftu, współpracą z ukraińskimi lingwistami i specjalistami w dziedzinie IT, współtworzeniem¹²⁶ wraz z nimi bazy terminologicznej, firma uruchomiła portal językowy¹²⁷, za pomocą którego można zapoznać się z ukraińskim (ale nie tylko, język ukraiński jest tu jedną z wielu dostępnych opcji) brzmieniem terminów informatycznych, a także ich wykorzystaniem w poszczególnych produktach Microsoftu. Tak więc np. dla leksemu *hub* po zadaniu odpowiednich ustawień otrzymujemy m.in. następujące rezultaty:

hub	концентратор
hub PC	ПК-концентратор
active hub	активний концентратор
hub computer	комп'ютер-концентратор
single TT hub	USB-концентратор з одним транслятором транзакцій
multiple TT hub	USB-концентратор з кількома трансляторами транзакцій
Hub Transport server role	серверна роль „транспортний сервер-концентратор”
USB Hub	Концентратор USB
Reset Hub	Перезапустити концентратор
Small hub	Малий концентратор
Hub Transport	Центральний транспорт
Hub information	Відомості про концентратор
Content Type Hub	Концентратор типів вмісту
HI-SPEED USB Hub	Швидкісний концентратор USB

Wydaje się, że jest to pomocne narzędzie nie tylko dla osób chcących dowiedzieć się, jaką postać dane pojęcie przybiera w innym języku. Może to być przede wszystkim nieocenione źródło informacji zwłaszcza dla osób zajmujących się dokonywaniem narodowych lokalizacji produktów IT. W efekcie może to bowiem doprowadzić do unifikacji terminologii, a co za tym idzie — do poszerzania zasięgu jej występowania.

Kwestią, o której w przypadku ukraińskiego słownictwa informatycznego należy koniecznie pamiętać, jest funkcjonowanie pewnych leksemów czy grup wyrazowych

¹²⁶ Zob. [Англійсько-український 2006].

¹²⁷ <http://www.microsoft.com/Language/en-US/Search.aspx> [dostęp 23.08.2011 r.].

transferowanych na grunt ukraińskiego słownictwa informatycznego bez jakiegokolwiek zmiany, bez ingerencji w ich łacińską formę graficzną. W świetle przywoływanych już wcześniej zapisów wszelkie tego typu struktury powinny zostać dostosowane do obowiązującej na Ukrainie postaci cyrylicy. Istnieją jednak uzasadnione przypadki, które należałoby z tego obowiązku wyłączyć, co zresztą częstokroć można właśnie zaobserwować. Stanowi to przejaw zdrowego rozsądku, na który w procesie tłumaczenia również powinno być miejsce, choć poglądy naukowców zajmujących się tym zagadnieniem są oczywiście podzielone¹²⁸.

Wprawdzie przeczy to zapisom w poszczególnych paragrafach rozdziału poświęconego pisowni wyrazów obcych [Український 2010, 118–125], jednak z punktu widzenia zrozumiałości komunikatów, ich percepcji czy pełnionych funkcji czasem wydaje się uzasadnione.

Do wymogów ukraińskiej pisowni w obrębie grafii z reguły nie są dostosowywane nazwy firm informatycznych czy też nazwy produktów rynku informatycznego typu Microsoft, Windows, Messenger, Internet Explorer itd., np. *Якщо в цьому вікні не відображається „x64 Edition”, то на комп’ютері інстальовано 32-розрядну версію Windows XP; Знаходьте нові способи для створення, зв’язку й обміну зі службою Windows Live і операційною системою Windows 7; Чому Adobe Flash не працює в Internet Explorer?; Щоб видалити раніші версії Java, виконайте наведені нижче дії; Гіпер-потоківість є властивістю деяких процесорів Intel Pentium 4, гіпер-потоківість розроблена для покращення швидкодії, в той самий час вона може спричиняти зависання Firefox; Програма Microsoft SharePoint Workspace 2010 (раніше Microsoft Office Groove) розширює межі співпраці, забезпечуючи швидкий і зручний доступ будь-коли та будь-де до сайтів груп Microsoft SharePoint; Третім протестованим БП став Tagan TG700-U25 з лінійки Dual Engine, відмінною рисою якої є наявність двох трансформаторів; Не пройшло і трьох років, як дизайнери Apple Inc. змінили обличчя iPod; Як працює в Gmail функція голосового та відеочату для дзвінків із комп’ютера на комп’ютер і in.*

Bardzo często w oryginalnym brzmieniu angielskim podawane są nazwy komend, przycisków, klawiszy, funkcji i poleceń, które, jak się wydaje, w większości powinny mieć brzmienie ukraińskie¹²⁹, np. *Для швидкого пошуку файлу у всіх каталогах на диску слід натиснути Alt+F7 і набрати ім’я файлу в першому рядку вікна Find file; У результаті у вікні Choose items з’явиться сформований раніше список файлів, доповнити який можна, натиснувши кнопку Add; Безпосередній переклад поточного абзацу здійснюється командою Translation/Translate Current Paragraph або однойменною кнопкою; Для виведення в одній*

¹²⁸ „Безсумнівно, що всі англійські слова, які є загальними назвами, треба перекладати українською мовою. Щодо англійських власних назв, то маємо вибір — перекладати, транслітерувати або транскрибувати” [Рицар et al. 2003, 17–24].

¹²⁹ Uwarunkowane to jest jednak funkcjonowaniem ukraińskojęzycznych wersji oprogramowania.

з панелей дерева каталогів необхідно вибрати в меню **Left** або **Right** пункт **Tree panel**; Якщо ви використовуєте **SwitchProxy Tool**, спробуйте вимкнути його і пересвідчитись, що зависання зникло; Список **Edit** визначає кольори, на які повинна впливати команда **Hue/Saturation**; У списку **Mode** вибирають один з типів гумки, це може бути **Brush**, **Pencil** або **Block** і in.

Na ogół tłumaczeniu nie podlegają nazwy plików funkcjonujących w obrębie pewnych programów czy systemów operacyjnych, np. **Autorun.inf** — файл, що використовується для автоматичного запуску програм на носіях інформації у середовищі операційної системи Microsoft Windows; **user.dat** — користувацька частина системного реєстру Файл пакета Ukrainian Interface Pack називається **LIPSETUP.MSI**; Фізичним втіленням файлу підкачки є файл **win386.swp** в каталозі Windows для Win9x/ME і файл **pagefile.sys** в корені диску, куди встановлена операційна система Windows, для WinNT/2000/XP; Збережіть файл під іменем **Boot.ini** на дискеті; Файл **CONFIG.SYS** призначений для налагодження операційної системи на конкретну конфігурацію апаратури комп'ютера; Пакетний файл **AUTOEXEC.BAT** містить команди, які повинні виконуватися щоразу, коли завантажуються операційна система і in. Nazwy samych plików mogą mieć także formę cyryliczną. Taka postać graficzna dotyczy jednak tylko niektórych rozszerzeń reprezentujących programy użytkowe typu: **.doc**, **.txt**, **.jpg**, **.zip** itd. (документ.doc, текст.txt, малюнок.jpg, архів.rar itp.). Pliki systemowe, np. z rozszerzeniem **.sys**, zawsze mają postać łacińską.

Podobną kwestią jest również uzasadnione podawanie w literaturze przedmiotu nazw rozszerzeń poszczególnych plików w zapisie łacińskim, np. Коли запускаю **.exe** файл на екрані з'являється список програм з запитанням, якою програмою відкрити цей файл; Група перемикачів Archive format дозволяє задати один з форматів для створюваного архіву: **RAR** або **ZIP**; Однією з таких програм є Windows Media Player, що дозволяє переглядати відеозаписи формату **AVI**; Зазначимо, що за замовчуванням задано формат з розширенням **.PSD**, **.PDD**; **.jpeg** — має також розширення **.jiff**, **.jpg**, або **.jpe**, широко застосовується для зберігання цифрових зображень і фотографій високої якості; Для завантаженого файлу буде створено образ **ISO**; Читання тексту з буферу обміну, а також файлів у форматі **DOC**, **RTF**, **PDF**, **ODT**, **FB2** і **HTML** і in. Hipotetyczna próba transliteracji rozszerzeń (np. podczas wyboru programu do obsługi danego pliku czy tłumaczenia publikacji z dziedziny IT) w najlepszym wypadku doprowadzić mogłaby jedynie do niezrozumienia prezentowanych treści, w najgorszym zaś do błędów np. przy uruchamianiu plików.

Transliteracji nie podlegają raczej licznie wykorzystywane w przemyśle informatycznym, Internecie oraz publikacjach akronimy czy skróty, np. Більшість нових жорстких дисків постачаються зі з'єднувальним кабелем **IDE** або **SATA**, залежно від типу дисководу; До того часу класичні однопоточні **CPU** певною мірою вичерпали резерви зростання продуктивності за рахунок

підвищення робочої частоти; У 2003 році Intel анонсував новий стандарт **ВТХ**, направлений на підвищення ефективності охолодження системного блоку, розраховуючи, що він швидко замінить **АТХ**, зважаючи на збільшення розсіювання процесорами теплову енергію; Ресурс містить докладний курс по мові гіпертекстової розмітки — **HTML**, по каскадним таблицям стилів — **CSS**, довідкову інформацію по JavaScript, посібник по **PHP** і багато іншого; Протокол **TCP** визначає, яким чином передавана в мережі інформація розділяється на пакети і поширюється в Інтернеті; У цьому випадку вхід в **BIOS** здійснюється натисканням **Del** і in. Bardzo często, podobnie jak rzeczowniki, wchodzą one w skład zestawień typu Web-каталог, USB-порт, SCSI-адаптер, PNG-файл, IrDa-технологія, FTP-клієнт itp., np. Цей **SMTP-сервер** може бути тим же хостом, де працює **POP3-сервер**, а може розташовуватися зовсім в іншому місці; **NTIS** — це проста утиліта командного рядка, який виконує перевірку по протоколах Internet і NETBIOS, а результат виводить у файл **HTML-формат**; Ви можете копіювати файли з вашого комп'ютера на **FTP-вузол**; Одне зауваження — запускайте **bat-файл** з 64-бітної програми, інакше він успадкує оточення 32-бітного батьківського процесу і не зможе правильно встановити 64-бітний драйвер; Як замінити **DVD-привід** на ноутбучі HP Pavilion; Багато користувачів мережевих систем через Інтернет або **LAN-з'єднання** іншим найбільш важливим доповненням до комп'ютерних ігор, як вони необхідні при грі гоночних ігор та інших стратегіях в реальному часі гри і in.

Podsumowując niniejszy podrozdział, trzeba wyraźnie podkreślić, że genezę ukraińskiego słownictwa informatycznego rozpatrywać należy jako zjawisko dwuetapowe. Pierwsze próby tworzenia opisywanych zasobów terminologicznych to lata sześćdziesiąte i siedemdziesiąte XX stulecia, prace zespołu uczonych pod kierownictwem W. Hłuszkowa, które zaowocowały powstaniem wielu ośrodków naukowych zajmujących się problemami cybernetyki. Wydana w 1973 r. *Енциклопедія кібернетики* to pierwsze w ZSRR kompendium, w którym tak wszechstronnie przedstawiono i omówiono zagadnienia cybernetyki, a także pierwsze tego typu wydawnictwo zawierające pokłady ukraińskiej terminologii z tej dziedziny.

Mimo tak obiecujących początków, rozwój ukraińskiego słownictwa cybernetycznego, a później informatycznego na wiele lat uległ zahamowaniu. Drugi etap rozwoju ukraińskiej terminologii informatycznej rozpoczął się w ostatniej dekadzie XX w. wraz z pojawieniem się w ukraińskim społeczeństwie komputerów osobistych, informatyzacją uczelni wyższych, rozwojem sieci internetowej, oddolnymi procesami polegającymi na tworzeniu ukraińskiego słownictwa informatycznego, ukraińską lokalizacją oprogramowania z dziedziny IT. Procesy te w pierwszym dziesięcioleciu XXI w. wzmogły się, co w konsekwencji prowadzi nie tylko do podniesienia poziomu cywilizacyjnego ukraińskiego społeczeństwa, ale również rozwoju badanego obszaru leksykalnego.

2.2. Stan obecny oraz perspektywy rozwoju leksyki informatycznej

Ukraińskie słownictwo informatyczne od przynajmniej dekady coraz dynamiczniej przenika do języka ogólnego. Zjawisko to bezpośrednio związane jest ze wzrastającą liczbą komputerów w domach prywatnych użytkowników, a także z coraz szerszym dostępem do Internetu¹³⁰. Czynniki te jednak nie tylko wpływają na popularyzację informatyki jako dziedziny nauki, ale również warunkują funkcjonowanie słownictwa informatycznego w wielu obszarach, np. w różnego typu oprogramowaniu, zarówno w interfejsach, jak i plikach pomocy, książkach z dziedziny IT (branżowych, w zwykłych podręcznikach czy samouczkach), Internecie (na stronach WWW, forach, blogach, czatach itd.). Podstawowym źródłem wiedzy o dotychczasowym stanie skodyfikowania terminologii informatycznej są słowniki. Stanowią one mogą materiał porównawczy, na podstawie którego istnieje możliwość prześledzenia¹³¹ rozwoju ukraińskiego słownictwa informatycznego. Z uwagi na przyjęte we wstępie założenia zdecydowałem, że materiał słownikowy w ujęciu diachronicznym nie będzie stanowił podstawy do przeprowadzenia analiz w niniejszej monografii.

Jak wspomniałem, słowniki nie są jedynym źródłem pisanim, dzięki któremu słownictwo informatyczne istnieje poza sferą wirtualną. Do kategorii tej zaliczają się także publikacje branżowe¹³² z dziedziny informatyki, podręczniki, opracowania, arty-

¹³⁰ Zgodnie z danymi udostępnionymi na stronie watcher.com.ua liczba użytkowników powyżej 15. roku życia codziennie korzystających z Internetu sięgnęła w marcu 2012 r. 16,9 mln, co stanowi 42% dorosłych obywateli Ukrainy, zob. <http://watcher.com.ua/2012/03/16/12-mln-ukrayintsiv-korystuyutsya-internetom-schodnya-doslidzhennya-inmind/> [dostęp 30.03.2012 r.].

¹³¹ Ludmyła Tomiłońska dokonała wstępnej analizy pierwszego, wydanego w 2010 r., tomu *Словника української мови у 20 томах* (zob. [Словник 2010]) właśnie pod kątem występowania w nim terminologii informatycznej, a rezultaty badań opublikowała w art. pt. *Термінологічна лексика з інформатики в словнику української мови у 20 томах та її словотвірні особливості* [Томіленко 2010].

¹³² Na ukraińskim rynku księgarskim wyraźnie zarysowała się tendencja do specjalizacji wydawniczej. Wydawnictwo А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА prawie jednoznacznie kojarzone jest z literaturą dziecięcą czy książkami autorstwa Joanne K. Rowling *Harry Potter*, tłumaczonymi na język ukraiński przez Wiktora Morozowa. Na podobnych zasadach na rynku funkcjonują już od pewnego czasu domy wydawnicze specjalizujące się w publikacjach z dziedziny informatyki. Wśród najważniejszych wymienić należy wydawnictwa: Аспект ([Антонова 2009a; 2009b; 2010], [Бобровська *et al.* 2010], [Бондаренко 2007; 2009], [Караванова 2008a; 2008b], [Михальчук *et al.* 2009], [Пахомова 2008; 2010], [Сальнікова 2005], [Шестопалов 2005a; 2005b; 2006; 2007; 2010], [Шестопалов *et al.* 2006; 2008a; 2008b; 2009] i in.); БаК (Венгерський *et al.* 2005], [Горlach *et al.* 2005], [Дубій 2007], [Копистянський *et al.* 2005], [Косак *et al.* 1997; 2001; 2005; 2007], [Левченко 2005] [Черняхівський 2005] i in.); ВHV ([Березовський *et al.* 2011], [Завадський *et al.* 2009; 2010; 2011a; 2011b; 2011c], [Ковалюк 2005], [Левченко *et al.* 2009; 2011], [Морзе 2006], [Новіков *et al.* 2009], [Пасічник *et al.* 2006; 2011], [Руденко *et al.* 2005], [Томашевський 2005], [Шеховцов 2005] i in.); Генеза ([Володін *et al.* 2008], [Караванова 2009; 2010], [Лисенко *et al.* 2010; 2011a; 2011b], [Ривкінд *et al.* 2009] i in.); Основа ([Костриба 2009], [Костриба *et al.* 2010a; 2010b; 2011a; 2011b; 2012], [Лещук 2010], [Саволук 2011], [Свиственнова 2010a; 2010b; 2010c; 2010d; 2010e; 2011a; 2011b; 2011c] i in.); Ранок ([Дорошенко *et al.* 2011], [Доценко *et al.* 2011], [Корнієнко *et al.* 2008a; 2008b; 2009a; 2009b; 2010a; 2010b], [Малярчук 2011] i in.); СПД

kuły w prasie komputerowej, samouczki itd. Dominacja publikacji rosyjskojęzycznych w tej kategorii jest znaczna i wyraźnie zauważalna zwłaszcza na półkach księgarskich, jednak w ofercie wydawnictw, w dużej mierze związanych z uczelniami wyższymi (formalnie bądź z uwagi na autorów poszczególnych pozycji, którzy jednocześnie są pracownikami naukowymi), znaleźć można wiele interesujących i wartościowych pozycji, które z punktu widzenia językoznawcy czy leksykografa stanowić mogą bogate źródło materiału faktograficznego. Jednak, jak już wcześniej podkreślałem, szerszy dostęp do nich jest niejednokrotnie bardzo utrudniony, co ma bezpośrednie przełożenie na problemy ukraińskojęzycznego środowiska informatycznego związane z poszerzaniem wiedzy w tym zakresie¹³³.

Źródła przytoczone w przypisie 132 świadczą o wielotorowości zagadnień opracowywanych przez ukraińskich badaczy w obrębie technologii informacyjnych i informatyki. Istnienie i funkcjonowanie słownictwa informatycznego w ramach zaprezentowanych tytułów wskazuje na potencjał leksykalny języka ukraińskiego w tej dziedzinie, a także na częściowe ukształtowanie się omawianych zasobów.

Глинський ([Глинський *et al.* 2004; 2008a; 2008b; 2009a; 2009b], [Глинський 2009a; 2009b; 2009c; 2010a; 2010b] i in.). W ofercie takich wydawnictw jak Академія ([Рогоза 2006], [Дибкова 2011]); Гімназія ([Володіна *et al.* 2008a; 2008b; 2009a; 2009b; 2010a; 2010b; 2011a; 2011b; 2011c; 2011d], [Колісник *et al.* 2008] i in.); Дакор ([Баловсяк *et al.* 2006]); Економічна думка ([Карачка *et al.* 2010]); Каравела ([Баженов *et al.* 2011a; 2011b], [Ванін *et al.* 2012], [Злобін 2012], [Коваленко *et al.* 2008], [Кравчук *et al.* 2012], [Михайленко *et al.* 2012a; 2012b]); Слово ([Зайченко 2006a; 2006b], [Зайченко *et al.* 2010], [Казимир 2008] i in.); Школяр ([Морзе *et al.* 2009; 2010; 2011] i in.) widnieją również książki z dziedziny IT, jednak stanowią one jedynie niewielki fragment ich zasobów wydawniczych. Propozycje wydawnicze wymienionych tu podmiotów skierowane są głównie do szkół, ale i uczelnie wyższe mają bogatą ofertę programową — są to zarówno podręczniki dla studentów, jak i pozycje na wskroś fachowe, skierowane do wąskiej grupy odbiorców: informatyków, naukowców i hobbystów (np. publikacje pracowników Wydziału Informatyki Akademii Kijowsko-Mohylańskiej, zob. [Вакал *et al.* 2003], [Перевозчикова 2003; 2007], [Перевозчикова *et al.* 2003], [Тригуб *et al.* 2004], [Чичкань 2003]; różnych wydziałów Politechniki Lwowskiej, zob. [Демків *et al.* 2003; 2004a; 2004b; 2010], [Каленюк *et al.* 2004; 2005a; 2005b; 2007], [Петрович *et al.* 2005] czy tak wydawałoby się niezwiązanej bezpośrednio z problematyką IT uczelnią jak Uniwersytet Lotnictwa w Kijowie, zob. np. [Гамаюн 2007], [Жуков *et al.* 2004; 2007], [Кулаков *et al.* 2009], [Лірум *et al.* 2007], [Макаренко 2009], [Масловський *et al.* 2010], [Фабричев *et al.* 2006] i in.). Nie należy zapominać o licznych artykułach naukowych (zob. np. część dorobku naukowego pracowników Wydziału Informatyki Akademii Kijowsko-Mohylańskiej: http://www.ukma.kiev.ua/ua/faculties/fac_inf/informatics/pub/index.php, dostęp 1.02.2012 r.) przedstawicieli środowiska akademickiego, którzy reprezentują katedry, instytuty czy wydziały związane z technologiami informacyjnymi. Niejednokrotnie z podręcznikami akademickimi oraz tekstami artykułów z dziedziny IT zapoznać się można bezpośrednio na stronach jednostek uczelnianych, tak jak to ma miejsce np. na Uniwersytecie im. I. Franki we Lwowie (Zob. <http://blues.lnu.edu.ua/ami/>, <http://visnyk-ami.lnu.edu.ua/client.asp?param=1&key=10&search=21>, dostęp 1.02.2012 r.).

¹³³ „Відсутність підручника українською було однією з причин покинути мої спроби опанувати нову спеціальність”, <http://domivka.net/archive/t-8606.html> [dostęp 12.05.2011 r.]; „Надто мало людей зацікавлених в україномовних ресурсах”, <http://domivka.net/archive/t-7826.html> [dostęp 12.05.2011 r.].

2.2.1. Słownictwo wybranych produktów programowych Microsoft

Największą popularnością na Ukrainie, podobnie jak w innych krajach, cieszą się produkty firmy Microsoft, począwszy od systemów operacyjnych, poprzez pakiety biurowe, po gry czy sprzęt komputerowy, np. myszy, klawiatury, konsole (Xbox360) i in. Z uwagi na tę ogólną dostępność na produktach amerykańskiego koncernu ciąży swoista odpowiedzialność nie tylko za jakość użytkową oferty, ale także za jej warstwę językową. Nie ulega bowiem wątpliwości, że tak popularne produkty stają się nośnikami nie tylko właściwości użytkowych, lecz również wartości intelektualnych. Wraz z produktami innych firm tworzą one wirtualną platformę, dzięki której terminologia informatyczna ewoluuje i krzepnie. Po przedstawionym wcześniej materiale leksykograficznym to drugi obszar, w którym słownictwo informatyczne funkcjonuje, rozwija się i trafia do milionów użytkowników bez względu na to, czy są oni tego świadomi, czy też nie.

W celu dokonania przeglądu i analiz językoznawczych omawianego słownictwa¹³⁴ zdecydowałem się na wybór materiału badawczego, który stanowią tekstowe pliki pomocy ukrainizowanego pakietu MS Office 2003, interfejsy poszczególnych elementów pakietu oraz interfejs systemu operacyjnego Windows XP, w tym również takie jego elementy, jak: notatnik, edytor WordPad, program graficzny Paint czy odtwarzacz multimedialny Windows Media Player.

Rozpartując obecność słownictwa informatycznego w tekstach plików pomocy (popularnych „helpów”) czy interfejsach programowych, należało zwrócić uwagę na dwa aspekty:

a) czy występujące w obrębie badanych komunikatów słownictwo informatyczne jest notowane w pracach leksykograficznych¹³⁵, a więc czy tworząc wspomniane komunikaty, opierano się na istniejących już zasobach leksykalnych;

b) czy występują w nich leksemy bądź związki wyrazowe nienotowane dotychczas w literaturze branżowej zupełnie lub notowane w niej jedynie sporadycznie.

Struktura drzewa plików tekstowych¹³⁶ poszczególnych elementów pakietu Office jest dość podobna. W każdym elemencie pakietu znajduje się np. dział *Заняць і напам'яту* czy *Internet*, różnice zaś odzwierciedlają specyfikę poszczególnych

¹³⁴ Zob. rozdział III.

¹³⁵ By porównanie miało sens, należało zestawiać badane pliki z materiałem leksykograficznym sprzed 2004 r., a więc sprzed okresu, kiedy światło dzienne ujrzała ukraińska lokalizacja popularnego pakietu biurowego.

¹³⁶ Aby uruchomić pliki pomocy poszczególnych elementów pakietu, należy kliknąć przycisk Довідка w pasku Стандартна, a następnie wybrać opcję np. Довідка: Microsoft Office Word lub też uruchomić klawisz funkcyjny F1 z poziomu klawiatury. Po prawej stronie ekranu pojawia się panel, z którego należy wybrać opcję Зміст. Po wybraniu tej opcji program wyświetli listę zagadnień lub, jeśli komputer ma dostęp do Internetu, połączy się ze stroną Microsoft i pobierze listę automatycznie. Ze względu na wciąż aktualizowaną bazę problemów lista pobierana z serwera nieznacznie różni się od zagadnień zawartych w zasobach samego programu. Na potrzeby wykonywanych analiz i aby uniknąć każdorazowego sprawdzania opracowanego już materiału, zdecydowałem się tu na pierwszy wariant korzystania z listy pomocy. Lista zagadnień importowana z serwera obecnie (stan na 2.02.2012 r.)

programów; w MS Outlook obecny jest np. dział *Контакти* czy *Календар*, których na próżno szukać wśród plików Help pozostałych programów. Opinie na temat ukraińskiego tłumaczenia czterech podstawowych komponentów pakietu Office z chwilą jego pojawienia się były mocno spolaryzowane (zob. podrozdział 1.1. i 1.2.): od dość pochlebnych, w których wskazywano na fakt, iż był to pierwszy ukraiński przekład popularnego pakietu, po skrajnie krytyczne, w których wytknięto liczne błędy, obecność ruscyzmów, surżyka, zupełnie nieprzetłumaczonych partii tekstu itp.

Interfejsy elementów pakietu, podobnie jak interfejsy systemu operacyjnego, programu multimedialnego czy programu graficznego, stanowią przykład względnie solidnego podejścia do kwestii tłumaczenia pojęć z zakresu informatyki. Wszystkie te programy mają podobne (z punktu widzenia układu graficznego) interfejsy, dlatego też część komend również uległa zdublowaniu.

Jak zatem prezentuje się słownictwo zawarte we wspomnianych źródłach względem materiału funkcjonującego wówczas w literaturze?

Biorąc pod uwagę poszczególne elementy wyekscerpowane z badanego materiału, po porównaniu ich z odpowiednimi zasobami słownikowymi oraz słownictwem występującym w literaturze branżowej, zdecydowałem się na umieszczenie ich w obrębie dwóch grup, które omówię poniżej.

Pierwszą grupę stanowią elementy obecne w tamtym okresie zarówno w badanym materiale, jak i literaturze, słownikach itd.

Wiele leksemów występujących w badanym materiale to jednostki, które znalazły się wcześniej w słownikach terminologii informatycznej, naukowej, technicznej, słownikach wyrazów obcych, słownikach objaśniających oraz literaturze poświęconej informatyce. Terminy typu *веб-вузол*, *гіперпосилання*, *диск*, *дисплей*, *екран*, *кластер*, *компакт-диск*, *комп'ютер*, *курсор*, *макрос*, *принтер*, *сканер*, *файл*, *форматування* i wiele innych odnaleźć można w niemal każdej publikacji tamtego okresu, która w jakikolwiek sposób dotyczy informatyki.

Równie często jak na pojedyncze leksemy w publikacjach związanych z IT natknąć się można na związki wyrazowe, które znalazły się w warstwie tekstowej interfejsów wspomnianych programów czy też w plikach pomocy pakietu Office. Konstrukcje typu *буфер обміну*, *вимкнути комп'ютер*, *вставити гіперпосилання*, *графічні об'єкти*, *діалогове вікно*, *двосторонній друк*, *електронна пошта*, *жорсткий диск*, *завантажувальний диск*, *імпорт даних*, *копір шрифту*, *командний рядок*, *локальний диск*, *меню пуск*, *мережне оточення*, *очищення диска*, *панель завдань*, *перевірка диска*, *пошук файлів*, *робочий стіл*, *роздільна здатність*, *розмір кластера*, *розмір файлу*, *рядок меню*, *рядок стану*, *системна папка*, *спільна робоча область*, *файлова система*, *формат файлів* i in. niejednokrotnie przywoływane są w opracowaniach dotyczących szczegółowych zagadnień ze sfery technologii informacyjnych, a także

---

różni się od tej przypisanej do programu kolejnością omawianych zagadnień czy też pojawieniem się dodatkowych, np. działu *Тематичні рубрики та демонстрації*.

słownikach, zwłaszcza objaśniających, w których struktura poszczególnych haseł jest bardziej rozbudowana, a przez to uzupełniona choćby o przytoczone przykłady.

Do grupy tej zaliczyć można również leksemy i związki wyrazowe powstałe w wyniku derywacji semantycznej. Nawet użytkownik niebędący językoznawcą jest w stanie bez większych problemów wskazać nazwy, którym w warstwie tekstowej wielu programów za sprawą tłumacza, lingwisty czy informatyka nadano nowe znaczenie. Leksemy *вікно*, *клавіатура*, *клавіша*, *миша*, *панка*, *програма*, *система*, *ярлик* i wiele innych niektórym kojarzą się dziś bardziej z informatyką niż z ich znaczeniami prymarnymi. Mechanizm nadawania nowych znaczeń jest w dziedzinie IT wykorzystywany bardzo często. Niejednokrotnie mamy tu do czynienia również z sytuacją, kiedy dany leksem, np. *друк*, *зберегти*, *знайти*, *вставити*, występuje *de facto* w swym znaczeniu prymarnym, jednak dla użytkownika komputera jednoznacznie będzie się kojarzył z komendami wykorzystywanymi w programach pakietu Office, całymi procesami towarzyszącymi konkretnym poleceniom czy wręcz ze skrótami klawiszowymi (odpowiednio Ctrl+P, Ctrl+S, Ctrl+F, Ctrl+V).

Zjawisko neosemantyzacji dotyczy zarówno języka angielskiego, jak i języków, na które później tłumaczone są dane struktury. Również w języku ukraińskim, w obrębie analizowanego materiału, napotkać można wiele leksemów i związków wyrazowych, które są rezultatem zabiegów neosemantyzacyjnych, np. *адресна книга*, *аркуш*, *блокнот*, *відповісти всім*, *експорт*, *завершення сеансу*, *запис у щоденнику*, *запрошення на збори*, *згорнути*, *ластик*, *лінійка*, *літаючі предмети*, *мої документи*, *нотатка*, *олівець*, *оновлювати зв'язки*, *пензель*, *перемістити об'єкт*, *портфель*, *провідник*, *путівник*, *рамки*, *редактор сценаріїв*, *рецензування*, *розгорнути*, *стиль*, *тезаурус*, *трубопровід*, *установити захист*, *червоний прапорець* i in.

W grupie drugiej znalazły się leksemy, związki wyrazowe występujące w analizowanym materiale, jednakże pojawiające się w literaturze sporadycznie bądź w ogóle.

Twórcy ukraińskich wersji omawianych programów, pracując nad przekładem poszczególnych partii tekstu, opierali się na istniejącym już słownictwie informatycznym. Nie ulega jednak wątpliwości, iż stosowali także terminy, które nie pojawiły się jeszcze w żadnym ukraińskim słowniku. Z podobną sytuacją nieprzerwanie od kilkunastu lat mają do czynienia osoby, które w jakiś sposób są zaangażowane w proces ukrainizacji programów komputerowych.

Zanim leksemy i związki wyrazowe нефункционujące w żadnym ukraińskim słowniku oraz pojęcia pojawiające się w literaturze informatycznej nierzadko w wielu wariantach przybiorą ujednoliconą i przyjętą przez ogół środowiska informatycznego i lingwistycznego formę, częstokroć stanowią elementy składowe warstwy tekstowej wielu programów komputerowych. Nie inaczej rysuje się sytuacja analizowanych tu programów i występującego w nich słownictwa. W połowie pierwszej dekady XXI w. na próżno było szukać w słownikach leksemów i związków wyrazowych, na

które natknąć się można podczas obsługi omawianych programów. Wśród słownictwa w ogóle nienotowanego wówczas w słownikach, a występującego w literaturze informatycznej jedynie sporadycznie, wymienić należy leksemy i związki wyrazowe pojawiające się w plikach pomocy pakietu Office oraz w interfejsach programowych produktów Microsoftu, takie jak np.: *автодобір, автозавантаження, автоперегляд, автофігури, автофільтр, бібліотека мультимедіа, бігунок смуги, веб-обговорення, вікна каскадом, врахувати реєстр, деревоподібна структура, дефрагментація диска, диспетчер завдань, звіт про дефрагментацію, конструктор слайдів, майстер діаграм, миготіння курсору, нефрагментовані файли, область сповіщень, оновити пошук, показати еквалайзер, помічник пошуку, режим перевірки формул, режим сортувальника слайдів, скасувати зв'язування списку, створити веб-запит, створити завантажувальний диск, табличний курсор, якість кольоропередачі* i in.

Reasumując, stan analizowanych komunikatów z punktu widzenia rodzaju zastosowanego słownictwa, zwłaszcza jego aktualności, ocenić należy jako dość dobry. Obserwacje dowiodły, że na analizowane partie tekstu składały się w większości leksemy i związki wyrazowe, które od pewnego czasu funkcjonują już w ukraińskiej przestrzeni językowej. Nie oznacza to jednak, iż nie pojawiły się w nich elementy nowe. Znaczna część komunikatów jest dzisiaj odbierana przez użytkowników pakietu biurowego jako struktury obecne w nim od dawna, a przecież w wielu przypadkach funkcjonują one dopiero od kilku lat. Pierwszy zukrainizowany przez firmę Microsoft produkt z serii Office wraz z późniejszymi uzupełnieniami¹³⁷ stał się swego rodzaju bazą, na której oparto kolejne ukraińskie wersje tego produktu — pakiety Office 2007 i Office 2010. Również ukraińskojęzyczna nakładka na system operacyjny Windows XP stanowiła etap w przygotowywaniu ukraińskich wersji systemów operacyjnych Windows Vista i Windows 7.

W ciągu pierwszej dekady XXI w. wiele produktów informatycznych nieposiadających dotychczas swej ukraińskojęzycznej wersji zostało wyposażonych w możliwość wyboru menu w języku ukraińskim z poziomu opcji programowych bądź też zostało całkowicie zukrainizowanych; wystarczy wspomnieć komunikatory (ICQ, Skype i in.), programy archiwizujące, antywirusowe, odtwarzacze multimedialne i in. Nie należy także zapominać, że wciąż prężnie działają ukraińscy pasjonaci, którzy ukrainizują oprogramowanie niemające dotychczas ukraińskiego menu.

Działania zmierzające do ukraińskiej lokalizacji oprogramowania podejmowane przez poszczególne firmy informatyczne oraz grono pasjonatów przyczyniają się nie tylko do rozwoju ukraińskiego słownictwa informatycznego, ale również do urozmaicania języka literackiego, stając się czynnikiem wpływającym na jego szybszy rozwój. W efekcie słownictwo informatyczne coraz liczniej notowane jest w słownikach terminologii informatycznej, słownikach objaśniających, słownikach

¹³⁷ Część z nich stanowiły propozycje opublikowane w [Англійсько-український 2006].

wyrazów obcych i innych, co świadczy o ugruntowywaniu pozycji wśród zasobów leksykalnych języka ukraińskiego oraz stopniu wtapienia się w język ogólny.

2.2.2. Internet a słownictwo informatyczne

Kolejnym obszarem, na którym ukraińskie słownictwo informatyczne funkcjonuje, rozwija się i przybiera czasem dość nieoczekiwane formy, jest Internet.

W pierwszych latach XXI w. na Ukrainie gwałtownie zaczęła wzrastać liczba przyłączy do „ogólnoświatowej pajęczyny”. W ukraińskich miastach zaczęto otwierać kafejki internetowe, a ukraińskie urzędy, placówki oświatowe i domy prywatne coraz częściej pojawiały się na mapie adresów IP. Przez dostęp do sieci ukraińscy użytkownicy komputerów stali się częścią bytu, bez którego nikt nie wyobraża już sobie współczesnego świata. Internet pomocny jest w niemal każdej dziedzinie życia. Trudno byłoby dziś funkcjonować bez poczty elektronicznej, komunikatorów, serwisów informacyjnych, aukcyjnych, sklepów internetowych, stron branżowych, portali społecznościowych, programów radiowych *via* Internet itd.

Każdy z wymienionych rodzajów sieciowej rzeczywistości nieodmiennie wiąże się z jakimś rodzajem komunikacji. Wprawdzie do głosu *nomen omen* coraz częściej dochodzi tu komunikacja werbalna (telewizja internetowa, komunikatory video, telekonferencje itd.), to jednak wciąż w większości przypadków przekaznikiem informacji pozostaje słowo pisane. Wśród różnorodności szlaków i platform komunikacji, mnogości języków funkcjonujących w przestrzeni wirtualnej swe miejsce od ponad dekady odnajduje język ukraiński. Użycie czasownika „odnajdować się” jest tu jak najbardziej celowe, a wiąże się z ciągle żywą kwestią ukraińskiej dwujęzyczności. Współistnienie, czy też swoiste współzawodnictwo, języka rosyjskiego i ukraińskiego widoczne w życiu społecznym i politycznym Ukrainy naturalną kolejną rzeczy przeniosło się także do Internetu.

Strukturę językową ukraińskiego Internetu, podobnie jak całej niemalże ukraińskiej rzeczywistości IT, cechuje dychotomia i podział na strony rosyjsko- i ukraińskojęzyczne. Margines stanowią witryny internetowe oferujące możliwość wyboru języka. Opcja taka dostępna jest z reguły na nielicznych stronach sklepów, księgarni, portali, stronach firm, uczelni, stacji telewizyjnych itd. Ukraińskiego internauty z reguły nie dziwi sytuacja, gdy klikając na link odsyłający do strony poświęconej np. gotowaniu, opisywanej w wykazie katalogowym w języku ukraińskim, trafi w rezultacie na stronę rosyjskojęzyczną. To właśnie specyfika ukraińskiego Internetu.

Ukraińskojęzyczne strony internetowe stanowią cały wachlarz propozycji dla potencjalnego odbiorcy, a przegląd poszczególnych tematów oferują liczne ukraińskie portale typu Домівка.Net, Brama, Meta, uaportal itp. Niezastąpione w wyszukiwaniu stron z językiem ukraińskim jako bazowym są wyszukiwarki internetowe oferujące coraz bardziej zaawansowane metody filtrowania, co jest o tyle ważne, że bez konkretyzacji zapytań wyniki odsyłają użytkownika do stron rosyjskich, bułgarskich, serbskich, macedońskich — słowem stron wykorzystujących kodowanie cyryliczne.

Jednak nie kondycja ukraińskiego języka literackiego jako takiego i jego miejsce w przestrzeni wirtualnej jest przedmiotem rozważań w niniejszym podrozdziale, lecz stan i funkcjonowanie dwóch zbiorów, które na ów całościowy obraz języka ukraińskiego się składają: słownictwa informatycznego oraz specyficznego rodzaju języka w dużej mierze na nim bazującego — socjolektu informatycznego.

2.2.2.1. Ukraińskojęzyczne witryny internetowe

Terminologia informatyczna, czy też szerzej — słownictwo informatyczne, poza słownikami, publikacjami branżowymi z dziedziny IT, poza programami komputerowymi funkcjonuje także w Internecie.

To elektroniczne medium jest źródłem wiedzy dostępnym dziś niemal wszędzie, wreszcie miejscem, w którym bez przeszkód kształtuje się słownictwo informatyczne, a fora poświęcone zagadnieniom związanym z najnowocześniejszymi technologiami należą do najprężniej rozwijających się.

By w natłoku ukraińskich stron WWW, niekoniecznie przy tym ukraińskojęzycznych, odnaleźć te poświęcone informatyce, trzeba zawęzić pole poszukiwań do kilku rodzajów witryn. Przy założeniu, że chcemy dotrzeć jedynie do materiału leksykalnego, który posłuży do analiz i oceny stanu ukraińskiego słownictwa informatycznego, należy zwrócić się ku stronom prezentującym ofertę sklepów komputerowych, stronom firm oferujących sprzęt komputerowy, oprogramowanie czy też witrynom, najogólniej rzecz ujmując — poświęconym informatyce. Jeśli zaś tematem badań ma stać się kwestia podejścia ukraińskich użytkowników języka do problemów konstytuowania się słownictwa informatycznego, przekładu na język ukraiński terminologii anglojęzycznej bądź też zagadnień związanych z koegzystencją języków rosyjskiego i ukraińskiego w tej właśnie dziedzinie nauki, niewątpliwie najlepszym rozwiązaniem jest analiza wszelkiego typu forów, na których poruszane są sprawy puryzmu¹³⁸ językowego w obszarze IT, omawiane są problemy przekładu interfejsów programowych itd. W niniejszym podrozdziale skupiłem się na pierwszym spośród zaproponowanych obszarów badawczych, drugi z nich częściowo omówiłem w podrozdziale 1.1 oraz podrozdziale 2.2.2.3.

Jak już wspomniałem, źródłem najnowszego, najbardziej aktualnego słownictwa w dziedzinie informatyki pozostają witryny sklepów oferujących produkty komputerowe, jak również strony firm związanych z produkcją informatyczną oraz wszelkiego rodzaju strony związane z informatyką — strony czasopism, uczelni, autorskie witryny informatyków i pasjonatów informatyki, strony poświęcone grom komputerowym itd. Poniżej prezentuję ich opis, a w celu systematyzacji dokonałem podziału zgromadzonego materiału na trzy podgrupy.

¹³⁸ Interesujący artykuł poruszający zagadnienia puryzmu językowego na Ukrainie i w krajach europejskich opublikowano w 2008 r. w pierwszym numerze czasopisma „Мовознавство”, zob. [Целіреї 2008, 49–66].

1) Niektóre światowe koncerny zajmujące się produkcją skierowaną na rynki IT stworzyły ukraińskie warianty swych stron internetowych, co jest spowodowane zwiększającym się znaczeniem ukraińskiego rynku sprzętu i oprogramowania w stosunku do lat ubiegłych. Ukraińskie warianty mają więc strony takich firm, jak: Microsoft, Intel, Lenovo, Sony, D-Link¹³⁹, Eset¹⁴⁰ czy Adobe.

Ze względu na to, że strony domowe poszczególnych firm w ich ukraińskim wariantcie, tworzone przez nie same winny być najpewniejszym źródłem terminów z dziedziny IT, w trakcie poszukiwań materiału badawczego właśnie na nie należy zwrócić uwagę w pierwszej kolejności.

Oto krótka charakterystyka kilku ukraińskojęzycznych stron korporacji działających m.in. na polu IT wraz z przykładami terminów ze sfery informatyki, które na tychże stronach funkcjonują (stan na dzień 15.02.2012 r.).

a) Adobe¹⁴¹ — strona Adobe Systems, spółki znanej z projektowania produktów wykorzystywanych w sferze grafiki komputerowej, jest bardzo dobrze rozwiązana pod względem wizualnym. Równie dobrze prezentuje się także ukraińskojęzyczna warstwa witryny. Czytelne i proste menu przenosi użytkownika na kolejne podstrony w języku ukraińskim oraz angielskim, na których obecne są terminy typu *PDF-портфоліо, PDF-форми, базова навігація, веб-дизайн, випробувальні версії програм, вкласти файл, встановлення програми, головна сторінка підтримки, документ-контейнер, завантажити файл, Інтернет-магазин, інформаційні канали RSS, майстер дій, мережна служба SendNow, міждоменний доступ, мультимедійні файли, онлайн-ресурс, оптимізувати екран, перезавантаження, потокове аудіо та відео, програмне забезпечення, програмування, режим читання, робоче середовище, форуми користувачів, функція автозбереження, хост, цифровий контент* i in.

b) Canon¹⁴² — japońska firma specjalizująca się w produkcji sprzętu fotograficznego oferuje również szeroką gamę urządzeń poligraficznych oraz urządzeń peryferyjnych. Na stronach firmy prócz pojęć z dziedziny optyki dominuje słownictwo związane z budową, funkcjonowaniem i wykorzystaniem drukarek, skanerów, ploterów, urządzeń wielofunkcyjnych, projektorów, np. *IT-адміністратор, USB-кабель, USB-пристрій, автоматичне сканування, беззучний режим, високошвидкісний інтерфейс, високошвидкісний порт, додаткова пам'ять, драйвер принтера, друкувальна голівка, дуплексний друк, енергоспоживання сканера, інтуїтивний інтерфейс, інфрачервоний порт, коефіцієнт контрастності, лазерний принтер, мережева інтеграція, мережевий роз'єм RJ-45, моніторинг проектора, монохромний режим, надкомпактний принтер, онлайн-служба, перенесення даних, планшетний модуль сканування, портативний принтер,*

¹³⁹ <http://www.dlink.ru/ua/> [dostęp 15.02.2012 r.].

¹⁴⁰ <http://eset.ua/> [dostęp 15.02.2012 r.].

¹⁴¹ <http://www.adobe.com/ua/> [dostęp 15.02.2012 r.].

¹⁴² <http://www.canon.ua/> [dostęp 15.02.2012 r.].

роздільна здатність, роз'єм DVI, струменевий принтер, фотопринтер, чорнильниця, швидкість сканування, шифрування PDF i in.

c) Gembird¹⁴³ — na witrynie firm produkujących sprzęt peryferyjny do komputerów, taki jak dżoystiki, słuchawki, kierownice, kamerki internetowe, jak również kable, klawiatury, myszy komputerowe, zasilacze itd. zrzeszonych pod wspólnym logo Gembird natknąć się można na następujące terminy: USB подовжувач, адаптер Bluetooth, веб-камера, бездротова клавіатура, бездротова лазерна мишка, бездротова мережева плата, бездротова оптична мишка, бездротовий ігровий руль, блок живлення, вентилятор для відеокарти, вентилятор для ноутбука, док-станція для ноутбука, ігровий геймпад, ігровий руль, кардрідер зовнішній, карман зовнішній, килимок для мишки, комутатор, мережевий адаптер, мікрофон настільний, навушники з мікрофоном, охолоджуючий вентилятор, перехідник живлення з ATX на BTX, підставка для ноутбука, принт сервер, розгалужувач VGA, українська розкладка клавіатури, хаб внутрішній, цифрова USB клавіатура i in.

d) Genius¹⁴⁴ — myszki, klawiatury, kamerki, tablety oferuje na swej stronie internetowej tajwańska firma Genius. Ukraińskojęzyczna wersja witryny oferuje trzy opcje menu (*Продукти, Обслуговування та підтримка, Центр завантажень*), z których pierwsze dwie mają w pełni zukrainizowane warianty podmenu. Zdecydowanie najwięcej terminów z branży IT występuje w dziale *Продукти*, np. USB цифровий блок, аналоговий джойстик, бездротове перо, бездротовий маніпулятор, гарнітура для ПК, динаміки, зарядний USB пристрій, Інтернет-спілкування, картка пам'яті, колесо прокрутки, комп'ютерний корпус, кулер для ноутбуків, миша для ноутбука, миша перо, міні-миша, міні ресивер, модем, ноутбучний дизайн, передовий сенсор BlueEye, піко-проектор, планшет, презентер, ресивер типу „підключив та забув”, самонастроюваний пристрій, світлодіодне підсвічування, сенсорна панель ноутбука, шутер, файтинг, функція завадостійкості, чіпсет i in.

e) Intel¹⁴⁵ — ukraińska strona największego na świecie producenta układów scalonych oraz mikroprocesorów jest jedynie częściowo zukrainizowana. Większość linków przekierowuje użytkowników na strony rosyjsko- lub anglojęzyczne. Jednak pomimo tych niedogodności na witrynie Intela natknąć się można na następujące terminy informatyczne: віртуалізація, внутрішня пам'ять, жорсткий диск, IT-обладнання, IT-продукти, мобільний ПК, настільний ПК, оновити драйвери, операційна система, процесор другого покоління, прямі посилання, мікросхема, сервер, системна плата, утиліта i in.

f) Lenovo¹⁴⁶ — jest po HP drugim co do wielkości producentem komputerów osobistych na świecie. Strona chińskiej firmy w swej ukraińskiej odsłonie pro-

¹⁴³ <http://www.gembird.ua/default.aspx?op=products> [dostęp 15.02.2012 r.].

¹⁴⁴ <http://www.geniusnet.com/wSite/mp?mp=15> [dostęp 15.02.2012 r.].

¹⁴⁵ http://www.intel.com/index.htm?uk_UA_01 [dostęp 15.02.2012 r.].

¹⁴⁶ <http://www.lenovo.com/ua/ua/index.html> [dostęp 15.02.2012 r.].

понує użytkownikom intuicyjny interfejs oraz dość dobrą ukrainizację tekstów, wśród których występują terminy odnoszące się głównie do laptopów: *Веб камера з сенсором освітлення, акумуляторна батарея, відео карта, водонепроникна клавіатура, дискретна графіка, діагональ дисплея, каркас, лаптоп, мобільний бродбенд, мультисенсорний екран, ноутбук, оперативна пам'ять, операційна система, оптичний привід, полісенсорна панель, порти вводу-виводу, пристрій зчитування карт пам'яті, розподільча здатність, самошифрування, сенсорна панель, слот, суперпортативний ноутбук, частота процесора, широкоекранний дисплей, широкоформатний LED екран з задньою підсвіткою і in.*

g) Logitech¹⁴⁷ — szwajcarska firma zajmująca się, podobnie jak Gembird czy Genius, produkcją urządzeń peryferyjnych znana jest głównie z bardzo zaawansowanych kontrolerów: myszy, trackballi, klawiatur, dżojstików czy padów oraz sprzętu audio. Terminologia obecna na stronach firmy dotyczy głównie tej sfery produktów, np. *автофокусування, безшумна клавіатура, датчик руху, док-станція, зворотний вібровз'язок, ігрова клавіатура, комбо-миша, міні-приймач, надшвидке прокручування, онлайн база даних, пасивний кроссовер, перезаряджання через USB, перезаряджуваний акумулятор, перемикач шолому, периферійні пристрої, підставка для ноутбука, портативна миша, портативні динаміки ноутбука, радіочастотне бездротове з'єднання, рухоме перехрестя, сабвуфер, силовий зворотний зв'язок, симулятор перегонів, симулятор польотів, стереодинаміки, трекбол, цифрове декодування, широкосмугове звучання, шумоприглушуючий мікрофон і in.*

h) Microsoft¹⁴⁸ — strona jednej z największych firm branży IT na świecie zajmującej się głównie produkcją systemów operacyjnych oraz oprogramowania biurowego pod względem językowym prezentuje się dość dobrze. Menu główne prowadzi do poszczególnych produktów (*Знайомство з Windows; Продукти*), sklepu internetowego (*Магазин*), działu pobierania plików (*Завантаження*) oraz działu pomocy (*Довідка та інструкції*). Podobne kategorie, choć ujęte bardziej szczegółowo, znajdują się na dole witryny. Jej centrum zajmują banery przekierowujące użytkownika do poszczególnych produktów. Na stronie głównej oraz podstronach można się natknąć na cały zbiór pojęć z zakresu IT, np.: *32- i 64-розрядні системи, DVD-диск, USB флеш-пам'ять, автентична копія, антивірусна програма, батьківський контроль, безперебійний показ відео, брандмауер, браузер, веб-сайт, всесвітня павутина, домашні мережі, домашня група, домашня сторінка, доступ до файлів, електронна пошта, зловмисна програма, ігрова платформа, IT-фахівець, клацнути вкладку для веб-сайту, майстер підключення до інтернету, медіапрогравач, медіацентр, панель завдань, повнорозмірне вікно, потокове передавання медіаданих, пристосунки, резервне копіювання файлів, сенсорний екран, список безпроводових мереж, сторінка завантажень, сумісний*

¹⁴⁷ <http://www.logitech.com/uk-ua/home> [dostęp 15.02.2012 r.].

¹⁴⁸ <http://windows.microsoft.com/uk-UA/windows/home> [dostęp 15.02.2012 r.].

ТБ-тюнер, технологія мультимедіа, тло робочого стола, фоновий рисунок, центр пакетів оновлень, чат і in.

i) Samsung¹⁴⁹ — ukraińska strona koncernu znanego głównie z produkcji elektroniki i sprzętu AGD graficznie, ale przede wszystkim językowo, stoi na bardzo wysokim poziomie. Niemal wszystkie¹⁵⁰ hiperłącza funkcjonujące na stronie przekierowują internautę także do podstron w języku ukraińskim, co w przypadku ukraińskich wariantów witryn światowych korporacji nie jest praktyką powszechną. Spośród wielu działów produktom z gałęzi IT poświęcono dwa: *Комп'ютерна техніка* i *Акcesуари*. W drugim obecne jest słownictwo dotyczące materiałów eksploatacyjnych do drukarek i urządzeń wielofunkcyjnych, np. *акcesуари, витратні матеріали, ємність картриджа, картридж, лазерний друк, лазерний принтер, роздруківка, стабільний друк* itd. Na dział podzespołów komputerowych i komputerów składa się pięć kategorii — *ноутбуки, монітори, жорсткі диски, оптичні приводи* oraz *принтери*. Najczęściej występującymi terminami są te dotyczące wymienionych elementów, np. *HDMI-порт, багатодисплейна конфігурація, бездротова локальна мережа, веб-серфінг, видима область екрана, глясовий екран, графічна підсистема, двохдисплейне робоче місце, двошаровий DVD-R, дискретний графічний адаптер, діагональ екрану, інтерфейс DVI, клавіатура з підсвічуванням, контент, кут огляду, лоткове завантаження, матовий екран, мережевий інтерфейс, монітор із вбудованою док-станцією, нетбук, операційна система, оперативна пам'ять, перезаряджання акумулятора, проводова мережа, процесор другого покоління, рамка екрана, розмір буфера, середній час доступу, системна пам'ять, сканування, слот для пам'яті SODIMM, стереодинаміки, таймер автовимкнення, тип відеоадаптера, тип процесора, час відгуку екрану, частота розгортання, швидкісний запис, швидкість передачі даних, широкоформатний LED екран* i in.

j) Sony¹⁵¹ — podobnie jak w przypadku witryny korporacji z Korei Południowej, ukraińska strona internetowa japońskiego producenta w dziedzinie elektroniki oferuje dostęp do całej gamy produktów firmy — telewizorów, aparatów fotograficznych, systemów audio, telefonów oraz laptopów i akcesoriów komputerowych. Z wielką dbałością zajęto się warstwą językową¹⁵² projektu. Słownictwo informatyczne funkcjonuje głównie w dwóch działach: *Комп'ютерна техніка* oraz

¹⁴⁹ <http://www.samsung.com/ua/> [dostęp 15.02.2012 r.].

¹⁵⁰ Jedynie link odpowiadający za uruchomienie działu *Жорсткі диски* przekierowuje użytkownika na anglojęzyczną stronę Seagate — Samsung.

¹⁵¹ <http://www.sony.ua/section/golovna-storinka> [dostęp 15.02.2012 r.].

¹⁵² Na stronie japońskiego producenta obecny jest nawet minisłownik objaśniający niektóre skróty i terminy w języku angielskim i ukraińskim, występujące w artykułach, opisach i specyfikacjach poszczególnych produktów: http://www.sony.ua/glossary/ShowGlossary.action?site=odw_uk-UA&sections=Glossary&sectiontype=Search. Przykładowe hasło: VGA (Video Graphics Array, „логічна матриця відеографіки”) — це режим роботи дисплея, представлений у 1987 компанією IBM. Він пропонував вибір між 16-кольоровою палітрою з розподільчою здатністю 640 x 480 пікселів або 256-кольоровою палітрою з розподільчою здатністю 320 x 200 пікселів.

Пам'ять, диски, елементи живлення. W opisach poszczególnych produktów, a więc przede wszystkim notebooków serii VAIO, podzespołów oraz akcesoriów do nich, jak też nośników pamięci napotkać można terminy typu: *15-голковий вихід VGA, FSB-шина процесора, RSS-канал, USB-накопичувач, USB-носії, адаптер змінного струму, вбудований WLAN, вбудовані динаміки, веб-підтримка, висувний з'єднувач, графічний процесор, ефективні пікселі, живлення від шини USB, захисний блок, зчитування, кеш-пам'ять, кодек, крок між клавішами, максимальна швидкість передачі даних в локальній мережі, міні-з'єднувач стерео, місткість жорсткого диску, набір мікросхем, принцип „клацай та вставляй”, розподільча здатність, світлодіодний індикатор, сенсорний вказівний пристрій, сенсорний настільний комп'ютер, система „натискай, під'єднуй та обмінюйся”, спеціальні клавіші, стереоскопічний 3D-дисплей, твердотільний жорсткий диск, утиліти, центральний процесор, швидкодія пам'яті i in.*

Українсьkie podstrony wielu znaczących producentów sprzętu komputerowego, takich jak: Acer¹⁵³, HP¹⁵⁴, A4Tech¹⁵⁵, Gigabyte¹⁵⁶, MSI¹⁵⁷, Benq¹⁵⁸, Dell¹⁵⁹ czy Asus¹⁶⁰ całkowicie lub niemalże w całości są stronami rosyjskojęzycznymi.

Słownictwo informatyczne obecne na stronach internetowych producentów sprzętu i oprogramowania jest niezwykle zróżnicowane. Spowodowane jest to przede wszystkim profilem działalności prowadzonej w ramach przemysłu informatycznego. Inny zakres słownictwa charakteryzować będzie produkty opisywane na stronach producentów laptopów, inaczej również będzie wyglądać charakterystyka produktów przeznaczonych np. do cyfrowej obróbki grafiki. Cechą wspólną wszystkich tego typu przedsięwzięć jest jednak niewątpliwie bogactwo wykorzystywanej terminologii oraz fakt, iż wiele terminów, które funkcjonują później w świecie informatyki, na witrynach tych pojawia się po raz pierwszy. Rekapitułując, wypada podkreślić niezwykle ważną rolę przedstawionych źródeł, nie tylko pojmowanych jako baza terminologiczna, ale także rozpatrywanych w kategorii czynnika mającego bezpośredni wpływ na rozwój badanego słownictwa.

2) Sygnalizowany dualizm językowy dotyczy zarówno stron internetowych światowych firm zajmujących się produkcją sprzętu i oprogramowania, jak i stron ukraińskich sklepów komputerowych, które oprócz wykazów oferowanych produktów zamieszczają także ich opisy i specyfikacje. Jednakże w przypadku sklepów internetowych odsetek stron ukraińskojęzycznych jest zdecydowanie niższy. Ta dysproporcja jest bardzo widoczna. By się o tym przekonać, wystarczy prześledzić

¹⁵³ <http://www.acer.ua/ac/ru/UA/content/home> [dostęp 16.02.2012 r.].

¹⁵⁴ <http://www8.hp.com/ua/ru/home.html> [dostęp 16.02.2012 r.].

¹⁵⁵ <http://www.a4tech.ua/> [dostęp 16.02.2012 r.].

¹⁵⁶ <http://www.gigabyte.ua/?f=g> [dostęp 16.02.2012 r.].

¹⁵⁷ <http://ua.msi.com/> [dostęp 16.02.2012 r.].

¹⁵⁸ <http://benq.com.ua/> [dostęp 16.02.2012 r.].

¹⁵⁹ <http://www1.euro.dell.com/content/default.aspx?c=ua&l=ru&s=gen&~ck=cr> [dostęp 16.02.2012 r.].

¹⁶⁰ <http://www.asus.ua/> [dostęp 16.02.2012 r.].

dowolny wykaz¹⁶¹ linków odsyłający do sklepów komputerowych — większość stanowią strony rosyjskojęzyczne w domenie .ua.

Wśród ukraińskojęzycznych internetowych sklepów komputerowych można wymienić m.in. Крез¹⁶², Комплекс¹⁶³, Німфа¹⁶⁴, Дефіс¹⁶⁵, Клік¹⁶⁶, A1Market¹⁶⁷ i in¹⁶⁸.

Oferta produktów w języku ukraińskim stanowi naturalny element procesu popularyzacji tego słownictwa na gruncie języka ukraińskiego.

Z nazwami towarów oferowanych przez sklepy komputerowe potencjalni klienci zapoznać się mogą na dwa sposoby — poprzez możliwe do ściągnięcia cenniki, najczęściej zapisywane w plikach .xls lub w klasycznie publikowanych wykazach towarów umieszczonych w odpowiednich kategoriach produktów. Ten pierwszy sposób proponowany jest np. w sieciach sklepów Leotech¹⁶⁹, Terra¹⁷⁰ czy Крез, drugi natomiast obowiązuje m.in. na stronach sklepów Квест¹⁷¹, KTC¹⁷² czy Vitryna.net¹⁷³.

W poszczególnych kategoriach produktów umieszczane są nazwy producentów, nazwy modeli, specjalistyczne dane, parametry itp., natomiast w obrębie danego modelu widnieją niejednokrotnie opisy konkretnego podzespołu, jego cechy charakterystyczne, czyli informacje będące cennym materiałem do badań nad ukraińskim słownictwem informatycznym.

Na stronach internetowych sklepów komputerowych zdecydowanie dominują terminy z zakresu budowy i funkcjonowania komputerów stacjonarnych, laptopów oraz podzespołów do tychże. Strona główna jednego ze sklepów¹⁷⁴ zajmujących się sprzedażą wyłącznie produktów IT ma klasyczny wygląd przypisywany tego rodzaju przedsięwzięciom, a najważniejszym elementem jest kolumna z lewej strony ekranu — wykaz grup produktów: *комп'ютери, ноутбуки, комплектуючі, програмне забезпечення, антивірусні програми, мультимедія, монітори, блоки безперебійного живлення, нетбуки, мережеве Wi-Fi, цифрові носії*. W każdej

¹⁶¹ <http://www.uaportal.com/ukr/Tech/Computers/Componentry/> [dostęp 16.02.2012 r.].

¹⁶² <http://www.krez.lviv.ua/komputer.html> [dostęp 16.02.2012 r.].

¹⁶³ <http://www.complex.lviv.ua/> [dostęp 16.02.2012 r.].

¹⁶⁴ <http://www.nimpha.com.ua/> [dostęp 16.02.2012 r.].

¹⁶⁵ <http://defis.lviv.ua/> [dostęp 16.02.2012 r.].

¹⁶⁶ <http://www.klik.ua/> [dostęp 16.02.2012 r.].

¹⁶⁷ <http://a1market.com.ua/> [dostęp 16.02.2012 r.].

¹⁶⁸ <http://www.format.if.ua/shop.html>, <http://bomba.co.ua/>, <http://infomincer.net/>, <http://giga-byte.ucoz.ua/>, <http://laptopreview.org.ua/>, <http://www.poseidon.lviv.ua/>, <http://www.vint.if.ua/>, <http://kv-ua.net/>, <http://www.diawest.com/>, <http://www.notebook.lviv.ua/> i in. [dostęp 16.02.2012 r.].

¹⁶⁹ <http://www.leotech.com.ua/> [dostęp 17.02.2012 r.].

¹⁷⁰ http://www.terra.rv.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=77&Itemid=110 [dostęp 17.02.2012 r.].

¹⁷¹ <http://kvest.ucoz.ua/> [dostęp 17.02.2012 r.].

¹⁷² <http://www.ktc-ua.com/> [dostęp 17.02.2012 r.].

¹⁷³ <http://www.vitryna.net/> [dostęp 17.02.2012 r.].

¹⁷⁴ <http://www.complex.lviv.ua/index.php> [dostęp 21.02.2012 r.].

z wymienionych kategorii obecne są terminy ściśle związane ze światem IT, np. *USB Flash накопичувач, Wi-Fi адаптер, Wi-Fi точка доступу, антивірус, архіватор, багатофункціональний присрій, вентилятор для відеокарти, вентилятор для процесора, відеокарта, вінчестер, геймпад, графічний пакет, двоядерний процесор, картрідер, лазерна друкарка, материнська плата, мережевий комутатор, оптичний дисковід, поштова програма, процесор, системний блок, струменева друкарка* i in.

Nie ulega wątpliwości, że ukraińskojęzyczne witryny tego typu przyczyniają się do popularyzacji analizowanego słownictwa oraz w pewnym stopniu do jego modyfikowania (np. na opisywanej stronie występuje rzadko używany termin *друкарка* zamiast ogólnie przyjętego *принтер*).

3) Trzecim typem stron internetowych, na których częściej niż gdzie indziej gości słownictwo informatyczne, są witryny poświęcone informatyce czy też z informatyką związane.

Przede wszystkim należy wspomnieć o internetowych wersjach czasopism o tematyce komputerowej, które z reguły stanowią awangardę terminologiczną oferty wydawniczej. Niestety, dostępne dziś na Ukrainie czasopisma „papierowe” to wyłącznie wydania rosyjskojęzyczne, podobnie jak ich wersje online. Choć adresy internetowe niektórych z nich funkcjonują w domenie .ua¹⁷⁵, to jednak treści zawarte na tych stronach proponowane są czytelnikowi wyłącznie w języku rosyjskim. Nie można też zapominać o czasopismach *stricte* rosyjskich, które również są ogólnodostępne, podobnie jak ich wydania internetowe¹⁷⁶. Sytuacja taka niewątpliwie nie sprzyja rozwojowi ukraińskiego słownictwa informatycznego. Słownictwo dostępne jedynie w sieci, osiągalne w każdej chwili nabiera swoistej „siły”, gdy pojawi się na papierze. W tym wypadku nie może być o tym mowy.

Nieco lepiej kształtuje się sytuacja pozostałych typów stron internetowych. Wypada tu jednak dobitnie podkreślić, iż ukraińska przestrzeń wirtualna zdominowana jest przez język rosyjski. Na potrzeby niniejszego zestawienia przejrzałem około 4 tysięcy witryn poświęconych informatyce i jedynie na około 200, czyli niespełna 5% z nich, komunikacja z użytkownikami odbywała się w języku ukraińskim.

Wśród witryn, na których zetknąć się można ze słownictwem informatycznym, szczególną uwagę należy zwrócić na strony autorów, producentów i dystrybutorów

¹⁷⁵ Шпиль, <http://shpil.com.ua/>; Домашний ПК, <http://dpk.itc.ua/>; Компьютерное обозрение, <http://ko.com.ua/>; Chip, <http://chip.com.ua/>; Компьютер, <http://comput.com.ua/>; Мой компьютер, <http://www.mycomputer.ua/>; Сети и телекоммуникации, <http://www.seti-ua.com/>. Inne portale poświęcone ogólnej tematyce komputerowej w domenie .ua po rosyjsku: Компьютеры и программы, <http://www.cpp.com.ua/>; Mobile PC, <http://www.mobilepc.com.ua/>; Hi-Tech, <http://ht.ua/>; Цифра, <http://cifra.com.ua/>; ITC online, <http://itc.ua/>; Сети и бизнес, <http://www.sib.com.ua/> [dostęp 22.02.2012 r.].

¹⁷⁶ Хакер, <http://www.xakep.ru/>; Linux format, <http://www.linuxformat.ru/>; Upgrade, <http://www.upweek.ru/>; Железо, <http://www.xard.ru/>; PC Magazine, <http://www.pcmag.ru/>; Компьютер билд, <http://www.computerbild.ru/> [dostęp 23.02.2012 r.].

oprogramowania oraz sprzętu¹⁷⁷, portale z informacjami ze świata IT i Internetu¹⁷⁸, witryny poświęcone grom¹⁷⁹, programom komputerowym, a zwłaszcza kwestii ich ukrainizacji¹⁸⁰, portale dla informatyków¹⁸¹, strony z dokumentacją IT i poradnikami¹⁸², strony firm zajmujących się doradztwem, naprawą i serwisowaniem sprzętu IT¹⁸³. Słownictwo informatyczne obecne jest również na witrynach operatorów sieci

¹⁷⁷ <http://www.winsoft.kiev.ua/>, http://tsysoftware.narod.ru/TsY_Programs.htm, <http://prog-line.com/?lang=ukr&rozd=0>, <http://www.trident.com.ua/uk>, <http://www.visicom.ua/>, <http://soft.km.ua/>, <http://softline.kiev.ua/main/ua/>, http://www.infoplus.kiev.ua/index_ukr.php, <http://www.ventafax.com.ua/>, <http://www.profsystems.narod.ru/>, <http://www.ukrsklad.com/ua/home.html>, <http://www.sfund.kiev.ua/indexukr.htm>, <http://finprog.narod.ru/>, <http://ajour.kharkov.ua/>, <http://www.ukrprog.com.ua/>, <http://www.intelsd.com/>, http://www.fianit.com/index_u.php, <http://gris.com.ua/>, <http://www.docadd.narod.ru/>, <http://st-centr.kiev.ua/>, <http://www.akros.com.ua/>, <http://www.dekra.net.ua/>, <http://www.soft.vn.ua/>, <http://www.isgeo.com.ua/>, <http://zillya.ua/>, <http://www.ansoft.com.ua/>, <http://www.netinfo.in.ua/ukr/index.htm>, <http://www.arphone.com.ua/index-ua.htm>, http://www.csit.narod.ru/Index_ua.htm, <http://soroka-tm.com.ua/>, <http://www.cdimage.com.ua/index.php?lang=uk>, <http://www.mementosoft.com/index.php?lang=ua>, <http://stamina.org.ua/>, <http://www.ecdl.com.ua/index.php?lang=ukr>, <http://people.polynet.lviv.ua/football/>, <http://sss.co.ua/>, <http://www.csd.lviv.ua/>, <http://www.1c.lviv.ua/>, <http://magneticone.com.ua/>, <http://sft.com.ua/index.php>, <http://byte.lutsk.ua/>, http://infpro.ua/start_about.shtml?news2012, <http://www.issystems.com.ua/?menuitem=5.1&lang=ua>, <http://uni-tech.com.ua/>, <http://ukrpay.net/?mode=normal&language=uk&module=about>, <http://www.smart-style.com.ua/ua/index.html>, <http://www.freewebs.com/uprog/main.htm>, <http://www.autozvit.com/> i in. [dostęp 23.02.2012 r.].

¹⁷⁸ <http://it.ridnet.net/>, <http://docs.linux.org.ua/>, <http://www.easycom.com.ua/?lang=ukr>, <http://ukrfaq.narod.ru/>, <http://www.newhardware.com.ua/>, <http://www.pdfinfo.narod.ru/>, <http://informse-rvic.at.ua/>, <http://microchipinf.com.ua/> i in. [dostęp 24.02.2012 r.].

¹⁷⁹ <http://all-gta.org.ua/>, <http://igromania.if.ua/>, <http://www.xn--c1akqdfc6m.net/load/13>, <http://graphua.chat.ru/index.html>, <http://igroport.narod.ru/>, <http://fansitecossacks.narod.ru/>, <http://ukrgames.at.ua/>, <http://evribiont.org/>, <http://www.gamau.net/>, <http://mafclub.at.ua/>, http://gamespro.org.ua/games_for_pc/mmorpg-onlayn-gri/ i in. [dostęp 25.02.2012 r.].

¹⁸⁰ <http://programy.com.ua/ua/>, <http://fonts.org.ua/>, <http://windows-ua.narod.ru/index.html>, <http://bagato.at.ua/>, <http://www.ukrlocal.info/>, <http://biblprog.org.ua/ua/>, <http://www.kde.org.ua/news-0/>, <http://www.prog.com.ua/>, <http://www.storecalc.com/langs/ukr/index.html>, <http://www.ukrainian-megashara.net/>, <http://best-free-soft.at.ua/>, <http://www.lomsoft.com/>, <http://f-rl.com/>, <http://uavova.narod.ru/>, <http://artalbum.org.ua/>, <http://chemax.com.ua/>, <http://www.share.net.ua/>, <http://lvivsoft.narod.ru/> i in. [dostęp 27.02.2012 r.].

¹⁸¹ <http://www.rozrobka.com/>, <http://distributed.org.ua/index.php?newlang=ua>, <http://www.ua-admin.com/>, <http://slezenko.com/>, <http://www.pv-ukraine.narod.ru/>, <http://computer.lviv.ua/> i in. [dostęp 1.03.2012 r.].

¹⁸² <http://blaze.com.ua/?computers=437>, <http://laptopreview.org.ua/>, <http://www.photo-fank.rv.ua/>, http://www.gayev-shubina.narod.ru/main_ukr.htm, <http://commerce.at.ua/>, <http://www.lsoft.ukrbiz.net/>, <http://west-ua.fatal.ru/>, <http://craftimage.com.ua/> i in. [dostęp 1.03.2012 r.].

¹⁸³ <http://centurionservice.inf.ua/www/>, <http://www.horayetsky.lviv.ua/>, <http://sint.if.ua/>, <http://www.dopomoga.net/page-2>, <http://flagman.lviv.ua/>, <http://sct.lviv.ua/>, <http://dopomoga.lviv.ua/>, <http://www.itts.com.ua/ua/main.php>, <http://stpg.in.ua/>, <http://webbutterfly.com.ua/remont.html>, <http://www.onservice.com.ua/>, <http://www.ms-service.rv.ua/>, <http://www.itgbalance.com.ua/about>, <http://www.es-te.com.ua/>, <http://www.feod.lviv.ua/>, <http://barva.ua/ua/>, <http://edt.in.ua/>, <http://aysvel.com.ua/> i in. [dostęp 3.03.2012 r.].

komputerowych i firm hostingowych¹⁸⁴, witrynach firm zajmujących się projektowaniem stron internetowych¹⁸⁵, stronach z grami online¹⁸⁶, jak również na prywatnych witrynach nauczycieli informatyki¹⁸⁷ czy stronach instytutów informatycznych uczelni wyższych¹⁸⁸. Nie można też zapominać o stronach księgarń oferujących literaturę techniczną¹⁸⁹. Bardzo często w opisach poszczególnych publikacji napotkać

¹⁸⁴ <http://maxnet.ua/uk>, <http://www.vinnitsa.com/nukewin>, <http://www.as.com.ua/>, <http://game.kiev.ua/>, <http://www.cenitec.com/>, <http://register.ua/>, <http://www.webkuznia.com/?L=1>, <http://maxnet.ua/uk/articles/2009/01/26/cyrillicdomains> i in. [dostęp 4.03.2012 r.].

¹⁸⁵ <http://www.webostudio.com/>, <http://snooper.in.ua/>, <http://www.brend-a.com/>, <http://www.wst.com.ua/>, <http://uatc.kiev.ua/>, <http://www.is.zp.ua/default/lang/ua-windows-1251/>, <http://e-design.com.ua/>, <http://mavik.com.ua/>, <http://3z.com.ua/>, <http://www.mstarproject.com/ua/>, <http://www.webex.com.ua/>, <http://yarega.com/>, <http://div-art.com/>, <http://www.brutka.com/ua/>, <http://soft-forever.com/default.aspx?L=ua&P=Def&pid=0> i in. [dostęp 5.03.2012 r.].

¹⁸⁶ <http://ozi-physicsgames.com.ua/>, <http://www.play-play.com.ua/ukr/>, <http://game.port4me.net.ua/>, <http://www.yayoye.com.ua/>, <http://games.online.ua/ukr/>, <http://www.playtogame.com.ua/online/>, <http://www.pcdigest.net/metasearch/ua/game.shtml>, <http://freeplayonlinegame.com.ua/arkady.htm>, <http://puppo.com.ua/>, <http://www.playtime.co.ua/ua/>, <http://www.123chase.com/uk/>, <http://contekstic.at.ua/>, <http://openupgames.com.ua/farm/> i in. [dostęp 6.03.2012 r.].

¹⁸⁷ http://informaticon.narod.ru/pages/soft_1.html, <http://sites.google.com/site/saitvchitelainformatikiz/ucitelu-informatiki>, <http://www.leykina.com/>, <http://www.svit-pk.cptol.vn.ua/>, <http://uchitel-kovshun.ucoz.net/>, http://mo-inform-polt.ucoz.ua/news/majster_klas_uchitelja_informatiki/2012-02-12-54, <http://www.pcti-ketrin.blogspot.com/>, <http://infomanija.at.ua/>, <http://oksvag.blox.ua/html> i in. [dostęp 7.03.2012 r.].

¹⁸⁸ Луцький національний технічний університет, <http://fknit.com.ua/>; Києво-Могилянська академія, http://www.ukma.kiev.ua/ua/faculties/fac_inf/informatics/pub/index.php; Національний технічний університет України „Київський політехнічний інститут”, <http://fiot.kpi.ua/>; Національний Авіаційний Університет, <http://www.nau.edu.ua/ua/university-structure/institutes-and-faculties/fakultet-kompyuternikh-nauk.html>; Київський національний університет імені Тараса Шевченка, <http://www.unicyb.kiev.ua/ua/>; Державний Університет Інформаційно-Комунікаційних Технологій, http://www.duikt.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=302&Itemid=302&lang=uk; Донецький національний технічний університет, <http://suiai.edu.ua/>; Донецький державний університет, <http://www.math.donnu.edu.ua/UK/>; Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, <http://www.tntu.edu.ua/?l=uk&p=structure/faculties/fkt>; Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, <http://www.dnu.dp.ua/view/ffeks>; Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, http://www.mif.ru.if.ua/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=6&Itemid=14; Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, <http://ksm.nung.edu.ua/>; Львівський національний університет імені Івана Франка, <http://blues.lnu.edu.ua/ami/> i in. [dostęp 9.03.2012 r.].

¹⁸⁹ <http://vlp.com.ua/periodicals/bulletins>, <http://academia-pc.com.ua/category/85>, <http://aspekt-edu.kiev.ua/>, <http://www.hyade.com.ua/>, <http://www.hlynsky.lviv.ua/index.php?mn=2>, http://www.bak.lviv.ua/index.php?option=com_content&task=category&sectionid=1&id=4&Itemid=8, <http://www.bhv.kiev.ua/books/catalog.php>, <http://book.osnova.com.ua/books/27>, <http://www.ranok.com.ua/search.html?search=&subject=719>, <http://www.geneza.ua/index.php?cat=17>, <http://shkolyar.com.ua/g/1/t/11/>, <http://slovo.kiev.ua/ukr/books/rubr/Informatics/>, http://www.gymnasia.com.ua/index.php?page=shop.browse&category_id=11&option=com_virtuemart&Itemid=1, <http://caravela.kiev.ua/menus/view/159/>, <http://www.bao-book.com/books/list/cat/6>, <http://libra.in.ua/category/2/125/173>, <http://vlp.com.ua/rubrics/it>, http://www.znannia.com.ua/index.php?option=com_virtuemart&page=shop.browse&category_id=25&Itemid=1, <http://publish-ukma.kiev.ua/index>.

można terminologię z dziedziny IT. Szczególnie bogate w terminy informatyczne są zapiski informatyków oraz nauczycieli informatyki¹⁹⁰.

Różnorodność stron internetowych, których warstwa tekstowa wzbogacona jest o elementy słownictwa informatycznego, świadczy o ciągłej, jednak wciąż dość niemrawej ekspansji w obszarze świata wirtualnego. Niepokoi to, że liczba stron ukraińskojęzycznych zawierających ten rodzaj słownictwa w stosunku do analogicznych witryn w języku rosyjskim jest wciąż tak znikoma. Nie jest to jednak kwestia stron li tylko związanych z informatyką, lecz problem o wiele głębszy, problem całych ukraińskich zasobów sieciowych, hostingu, odbiorców itd.

2.2.2.2. Ukraiński socjolekt¹⁹¹ informatyczny

Wielu użytkowników sieci, poszukując np. pomocy w rozwiązaniu problemów ze swoim komputerem, niejednokrotnie odwiedzało fora informatyczne. Służą one nie tylko wymianie poglądów, są to też miejsca, w których najłatwiej zetknąć się można ze specyficznym rodzajem słownictwa informatycznego, a mianowicie socjolektem informatycznym — odmianą języka zawierającą elementy terminologii informatycznej.

Badania nad ukraińskim socjolektem komputerowym, choć prowadzone od kilku już lat, pozostają nadal na wstępnym etapie opracowań.

Prace takich uczonych, jak: A. Nikołajewa [Ніколаєва 2002], I. Szczur [Щур 2001, 10; 2003a, 135–143; 2004a, 209–212; 2004b, 270–273; 2006], Natalia Kupcowa [Купцова 2000, 37–40], M. Fedoriw [Федорів 2003, 32–43], O. Jermakowa [Ермакова 2001], Switłana Pyrkało [Пиркало 1998], W. Gordijenko [Гордиенко 2002, 121–124], J. Mosenkis [Мосенкіс 2004, 40–49], Taras Iłyk [Ілик 2000, 67–73], Tetiana Kondratiuk [Кондратюк 2006] poświęcone były głównie analizie i opisowi sposobów powstawania socjolektu (w tym informatycznego). Autorzy ci badali transfer leksemów w kierunku slangu, wpływ języka angielskiego na ukraiński slang komputerowy, analizowali także szczególnie słownik hakerów i jego cechy charakterystyczne, prowadzili też badania nad dyskursem komputerowym. W większości

http://www.bohdan-books.com/catalog/cat_383_1/, http://prosvita.kiev.ua/w_inform.htm, http://www.book.sumy.ua/?page=book/browse&category=%EB%B3%F2%E5%F0%E0%F2%F3%F0%E0%E4%EB%FF%E2%F3%E7%B3%E2_%B3%ED%F4%EE%F0%EC%E0%F2%E8%EA%E0&, <http://cul.com.ua/catalogue.html?page=3&cat=12&order=name> i in. [dostęp 10.03.2012 r.].

¹⁹⁰ <http://apple.blog.net.ua/>, <http://blog.ost.kiev.ua/>, <http://andruha.ipsys.net/>, http://urok-i.blogspot.com/2011/04/blog-post_04.html, <http://platon.moyblog.net/>, <http://www.ifedu.tk/blogs>, <http://natalya-bataeva.blogspot.com/>, <http://informashka.blox.ua/html>, <http://odarchuk.org/category/informatika>, <http://www.blogger-index.com/1532785->, <http://informatikam.blox.ua/html>, <http://djes.blog.net.ua/zvit-provedennya-vidkrytoho-uroku/>, <http://informatyka179.blox.ua/2009/12/Bazova-konfiguratsiya-personalnogo-kompyutera.html> i in. [dostęp 11.03.2012 r.].

¹⁹¹ Wprawdzie *socjolekt* i *slang* nie są pojęciami tożsamymi, jednak z uwagi na to, że jedną z cech charakterystycznych slangu jest jego ekspresywność, co w przypadku omawianego podsystemu leksykalnego jest bardzo ważnym wyróżnikiem, jak też odrębność środowiskowa, funkcjonowanie raczej wśród młodzieży, pozwoliłem sobie na wymienne stosowanie obu pojęć.

prace te powstały w początkowym okresie ostatniej dekady, tak więc odczuwalny jest brak nowszych publikacji poświęconych temu zjawisku. Jest to o tyle niepokojące, że socjolekt informatyczny, podobnie jak całe słownictwo informatyczne, rozwija się niezmiernie dynamicznie, a zatem powinien być stale monitorowany i opisywany. Abstrahując od tej uwagi, pragnę podkreślić, że wspomniane prace (również z racji ich nowatorstwa) są niezwykle interesujące i ich autorzy, a zwłaszcza A. Nikołajewa oraz I. Szczur, w sposób rzeczowy opisali jednostki slangu komputerowego i zaprezentowali typologię omawianego socjolektu.

Badanie języków nieformalnych ma na Ukrainie długą tradycję. Sięga ona drugiej połowy XIX w., kiedy to zajmowano się językiem lirników¹⁹² i kobziarzy, żebraków, złodziei, wojskowych, młodzieży itd., lecz prace te z reguły miały jedynie charakter informacyjny.

Rzecz o rozwoju badań nad językiem pewnych grup zawodowych, społecznych czy wiekowych przybrał na sile w drugiej połowie XX w. W latach sześćdziesiątych–osiemdziesiątych kwestie te opracowywali Ołeks Horbach [Горбач 1957, 7–44] czy Josyp Dzendzeliwskij [Дзєндзєлєвський 1996a, 311–348; 1996b, 353–359; 1996c, 245–285]. Ogromny wpływ na rozwój tej dziedziny językoznawstwa, jak również rozstrzygnięcia w kwestii rozumienia pojęć *argot*, *żargon*, *slang* mieli Wiktor Bałabin [Балабін 2002], Dmytro Hanycz [Ганич *et al.* 1985], Switłana Jermolenko [Єрмолєнко *et al.* 2001], Jewhen Krotewycz [Кротєвич *et al.* 1957] czy Łesia Stawyccka [Ставицька 2003; 2005a; 2005b].

Argot, żargon¹⁹³ używane są przez ludzi paralelnie z ich językiem narodowym z wykorzystaniem zasad gramatycznych i fonetycznych danego języka. Cechą różniącą jest swoisty zasób słownikowy. Jest to zawsze język dodatkowy, gdyż człowiek

¹⁹² [Боржковський 1889], [Гнатюк 1896], [Николайчик 1890], [Студинський 1894], [Щепотєв 1927, 76], [Широцький 1998, 181–206].

¹⁹³ W wydanej w 2000 r. książce *Українська мова. Енциклопедія* [Українська 2000, 31, 167] terminy *арго* i *жаргон* (autorem hasel jest W.O. Wynnyk) definiowane są w następujący sposób:

„Аргó (франц. argot — жаргон, первісне — жебрацтво) — один з різновидів соціальних діалектів, штучно створювана умовна говірка якої-небудь вузької замкненої соціальної або профес. групи, незрозуміла для сторонніх. Іноді термін «арго» вживається на позначення певного соціального чи профес. відгалуження від загальнонар. мови (напр., А. артистів, музикантів, спортсменів, військовослужбовців та ін.), тобто в тому ж значенні, що й термін *жаргон*. У вужчому розумінні А. — мова «соціального дна», декласованих та антисоціальних елементів (рекетирів, злодіїв, жебраків, бомжів, картярів-шулерів тощо)”.

„Жаргон (франц. jargon — жаргон, первісно — пташина мова, цвірінькання, незрозуміла мова, від галло-роман. *garrir* — базікати) — один з різновидів соціальних діалектів, що відрізняється від загальноновж. мови використанням специфічної експресивно забарвленої лексики, синонімічної до слів заг. вжитку, фразеології іноді й особливостями вимови. [...] На відміну від арго Ж. має відкритий характер і виникає звичайно серед широких, переважно молодіжних груп носіїв мови, об'єднаних спільністю інтересів (насамперед професійних), однаковими захопленнями чи уподобаннями [...], тривалим перебуванням у певному середовищі [...] тощо”.

Як зауваża jedna z badaczek zajmująca się poruszaną problematyką, „Жаргон — абсолютний синонім англомовного терміна сленг. Колишне зневажливе забарвлення слова в сучасній мові не відчувається” [Щур 2006].

przyswaja sobie pewien nowy obraz świata, którego zjawiska otrzymują nowe specyficzne nazwy współlistniejące z obecnymi już w języku ogólnym. Leksyka ta odzwierciedla sposób myślenia, mentalność i kulturę użytkowników języka, a istnienie takich form stanowi świadectwo jego ciągłego rozwoju oraz dążenia do zaspokojenia potrzeb językowych w pewnych sferach życia społecznego.

W stwierdzenie to znakomicie wpisuje się kwestia charakteryzowanego tutaj ukraińskiego socjolektu informatycznego, którego dynamiczny rozwój przybierał na sile wraz ze wzrostem liczby ukraińskich użytkowników komputerów. Początkowo język dość hermetycznej grupy osób zawodowo zajmujących się informatyką (można tu mówić o profesjolekcie), wraz z rozpowszechnieniem Internetu stał się językiem szerszych rzesz społeczeństwa, które posługują się nim, a co najważniejsze — mają ogromny wpływ na jego ciągły rozwój. Względnie młody wiek specjalistów zatrudnionych w dziedzinie IT, a także swobodny dostęp do komputerów młodzieży, a więc grupy najbardziej skłonnej do posługiwania się slangiem, wyznaczają kierunek, w którym on podąża, stając się źródłem uzupełniania zasobów słownictwa informatycznego oraz zasobów słownikowych języka ogólnego.

Ukraiński socjolekt informatyczny nie jest zjawiskiem jednorodnym, obejmuje bowiem swym zasięgiem jednostki leksykalne utworzone na bazie języka ogólnego, które stanowią leksykalną i gramatyczną bazę slangu, a także wyrazy i zwroty slangowe powielające przyjęte już w terminologii IT pojęcia, jak również nazywają to, czemu terminolodzy nie nadali jeszcze oficjalnego określenia. Z uwagi na duży stopień specjalizacji w tej gałęzi nauki i techniki proporcje wspomnianych dwóch elementów nie są jednakowe.

W zależności od cech poszczególnych jednostek leksykalnych elementy socjolektu informatycznego rozpatrywać można z kilku punktów widzenia.

Zajmująca się slangiem komputerowym kijowska lingwistka I. Szczur przeglądał cech strukturalno-semantycznych jednostek slangu rozpoczyna od podziału leksemów na grupy tematyczne obejmujące te strefy, które najczęściej i najaktywniej poddawane są przekształceniom w środowisku tzw. komputerowców. Jej podział [Щур 2006] przewiduje sześć głównych grup:

1) nazwy osób, np. *адмін*¹⁹⁴ — ‘administrator systemu’, *айтішник* — ‘specjalista z dziedziny IT’, *геймер*, *шнілер* — ‘gracz’, *зупу* — ‘doświadczony użytkownik’, *декодер*, *кодер* — ‘programista próbujący zorientować się w obcym programie’, *дельфієць*, *дельфін* — ‘programista wykorzystujący język Delphi’, *Домівчанин* — ‘internauta, użytkownik forum na stronie domivka.net’, *дятел*, *ламер*, *ламо*, *лохоюзер*, *нуб*, *чайник* — ‘niedoświadczony użytkownik, który nie potrafi lub nie chce przyswoić sobie wiedzy z dziedziny IT, gdyż uważa, że i tak już wszystko wie’, *залізничник* — ‘użytkownik dobrze znający się na częściach składowych komputera’, *квакер* — ‘pasjonat gry Quake’, *насильник* — ‘programista używający jedy-

¹⁹⁴ Większość przytoczonych w poszczególnych kategoriach przykładów zebrałem w ramach badań własnych i przyporządkowałem do odpowiednich podgrup proponowanych przez cytowaną autorki — I. Szczur i M. Fedoriw; polskie tłumaczenia pojęć to również zapisy mojego autorstwa.

nie języka C++', *кібер, комп'ютерник, комп'ютери́чик* — 'informatyk, komputerowiec', *Мак-юзвір* — 'użytkownik komputerów klasy Mac', *паскалік, паску́дник* — 'programista używający języka Pascal', *програмер* — 'programista', *PC-юзвір* — 'użytkownik komputerów klasy PC', *серфєр* — 'użytkownik Internetu', *сисадмін* (ang. *sysadmin*) — 'administrator systemowy', *хакєр, хацкєр* — 'programista' lub 'administrator o wysokim poziomie wiedzy' lub wręcz przeciwnie — 'niedoświadczony użytkownik', *чїмєр* — 'nieuczciwy gracz', *юзєр* — 'użytkownik' (ang. *user*), *юніксоїд* — 'użytkownik systemu UNIX', *яблучник* — 'użytkownik komputerów Apple' i in.;

2) czynności, np. *аплоду́ти* (ang. *upload*) — 'ładować pliki', *атачу́ти* (ang. *attach*) — 'załączać', *взяти акорд* — 'zresetować komputer za pomocą kombinacji klawiszy Ctrl+Alt+Delete', *важити* — 'zajmować pewną ilość miejsca na nośniku informacji', *врубати* — 'włączyć', *глючи́ти* — 'niewłaściwie działać', *зрохну́ти* — 'usunąć informację', *гуґли́ти* (*гугли́ти*) (ang. *google*) — 'wyszukiwać informacje za pomocą wyszukiwarki Google', *думати* (dot. komputera) — 'zbyt powoli wykonywać operacje', *забану́ти* — 'wyrzucić z serwera i zabronić wstępu tymczasowo lub permanentnie', *зависа́ти* — 'zawisać — proces polegający na wstrzymaniu wszelkich czynności operacyjnych komputera', *заси́нути* — 'archiwizować pliki przy użyciu programu zip', *залива́ти* — 'zapisywać, kopiować informację', *запаролу́ти* — 'założyć hasło', *знеси́ти* — 'usunąć', *кача́ти, закача́ти, стяга́ти* — 'ściągać informacje, pliki z Internetu', *квака́ти* — 'grać w grę *Quake*', *кікну́ти* (ang. *kick*) — 'wyrzucić z serwera', *кіля́ти* (ang. *kill*) — 'usuwać', *кі́льну́ти* — 'usunąć', *кліка́ти* — 'klikać', *конекти́тися* — 'łączyć się z Internetem', *копіна́стити* — 'kopiować (ang. *copy*, Ctrl+C) i wklejać (ang. *past*, Ctrl+V)', *лайка́ти* — 'klikać przycisk *Like*', *логіну́тися* — 'wchodzić na konto, do skrzynki pocztowej, logować się', *мейлюва́ти, намили́ти* — 'wysyłać wiadomość mejlem', *офто́пну́ти* (ang. *off-topic*) — 'umieszczać na forum komunikaty nie na temat', *патчу́ти* (ang. *patch*) — 'instalować łatkę', *писа́ти на мило* — 'pisać na adres mejlowy', *пога́мну́ти* (ang. *game*) — 'pograć w grę komputerową', *ребутну́ти* (ang. *reboot*) — 'przeładować system', *розга́няти ЦП* — 'podkręcać procesor', *серфю́ти* — 'przeglądać strony internetowe, surfować', *таї́нати* — 'drukować', *тві́ту́ти* — 'korzystać z serwisu *Twitter*', *флуду́ти, спа́ну́ти* (ang. *flood*) — 'wielokrotnie wysyłać tę samą wiadomość', *форварду́ти* (ang. *forward*) — 'przesyłać wiadomości do kolejnych użytkowników', *чаті́тися* — 'czatować', *шпіля́ти* (niem. *spielen*) — 'grać w gry komputerowe', *юза́ти* — (ang. *use*) 'korzystać' i in.;

3) nazwy części komputera, np. *апарат* — 'komputer', *блюре́й* — 'napęd Blu-ray', *болванка* — 'czysta płyta', *вай-фай* — 'wi-fi', *ві́духа, відю́ха* — 'karta graficzna', *ві́нт* — 'twardy dysk', *віртуалка* — 'napęd wirtualny', *врай́тер, барне́р, двд-рі́зак, діві́ді* — 'napęd DVD', *дурє́нь* — 'procesor AMD DURON', *єніке́й* — 'dowolny klawisz', *залізо* — 'hardware', *звуковуха* — 'karta dźwiękowa', *квадри́к, корок* — 'procesor serii Intel Core', *клава* — 'klawiatura', *лазар* — 'drukarka laserowa', *лепто́н, лапа* — (ang. *laptop*) 'przenośny komputer', *материнка, мама,*

матер, матплата — ‘płyta główna’, *мізки, оперативка, опери* — ‘pamięć operacyjna RAM’, *миш, хвостата, щур, муся, пацюк, маузе, маузер, маус* — ‘mysz’, *мишедром, мишкодром* — ‘podkładka pod mysz’, *мудем* — ‘zły działający modem’, *монік, моня, око* — ‘monitor’, *мопед* — ‘modem’, *нетбучатко* — ‘netbook’, *ноут* — ‘notebook, laptop’, *палка* — ‘dżojstik’, *пальник, палилка, вертушка* — ‘napęd optyczny’, *пентюх, камінь, пенъ, пенъок, проц, процик* — ‘procesor (Pentium firmy Intel)’, *позиралка, позирало* — ‘ekran’, *покет* — (ang. *pocket computer*) ‘komputer przenośny’, *свисток, флешка* — ‘pamięć USB’, *сетеvуха* — ‘karta sieciowa’, *системник* — ‘blok systemowy’, *струйник* — ‘drukarka atramentowa’, *унс, унса* — (ang. *UPS — uninterruptible power supply*) ‘urządzenie podtrzymujące napięcie elektryczne’, *флон, флонік* — (ang. *Floppy Disc Drive*) ‘napęd dyskietek’, *целюліт* — ‘procesor Intel Celeron’, *шнурок* — ‘przewód łączący urządzenia peryferyjne z komputerem’, *яцик* — ‘blok systemowy’ lub ‘komputer’ ogólnie i in.;

4) nazwy programów użytkowych, gier, komend, plików itp., np. *автогад* — ‘program AutoCad’, *адоб* — ‘program Adobe Reader’, *альфа* — ‘pierwsza testowa wersja programu’, *антивіруська, антивірусник, антишпиун* — ‘program antywirusowy’, *андейт, абдейт* (ang. *update*) — ‘aktualizacja programu’, *бат* — ‘program pocztowy The Bat!’, *бацила* — ‘wirus komputerowy’, *беемнешка* — ‘plik graficzny .bmp’, *бета* — ‘druga testowa wersja programu’, *бродилка* — ‘gra wymagająca przemieszczania się i wykonywania różnych zadań (przygodówka)’, *вавка* — ‘plik dźwiękowy z rozszerzeniem .wav’, *варез* — (ang. *warez*) ‘oprogramowanie pirackie’, *вікна, Віконс, вінда, віндоза, Віндоуз, Віндоус, кватирки* — ‘system operacyjny Windows’, *вісь, ось* — ‘OS, system operacyjny’, *гама* — ‘gra komputerowa’, *голубий зуб, синій зуб, плінтус* — ‘technologia Bluetooth’, *горицик* — ‘kosz’, *двотиск, подвійний тиць* — ‘dwuklik’, *дельта форс* — ‘gra Delta Force’, *демка* — ‘demo, demonstracyjna wersja programu’, *джаббер, ЖАБа* — ‘program Jabber’, *джвю* — ‘plik .djvu’, *джимейл* — ‘gmail’, *джіпег* — ‘plik formatu JPG, JPEG’, *джіфорс* — ‘seria kart graficznych Ge-Force’, *дрова* — ‘sterowniki’, *екзешник* — ‘plik .exe’, *жумла* — ‘program Joomla!’, *зілля* — ‘program antywirusowy Zillya’, *зип* — ‘program do archiwizacji plików Zip’, *інсталяга, інсталяшка* — ‘instalka’, *ірка* — ‘IRC’, *йоксель-мопсель* — ‘MS Excel’, *кантік* — ‘strona VKontakte’, *квака* — ‘gra Quake’, *кейген, кайгенчик* — (ang. *keygen*) ‘generator kluczy, kodów’, *контра, контруха* — ‘gra Counter Strike’, *коза* — ‘kombinacja klawiszy Ctrl+Alt+Del’, *контроль-брик* — ‘kombinacja klawiszy Ctrl+Break’, *корпоративка* — (ang. *Corporate edition*) ‘wersja systemu operacyjnego’, *ламалка* — ‘program do łamania zabezpieczeń’, *літалка* — ‘symulator lotów’, *ліки, пігулка, таблетка* — ‘crack’, *лінух, пінгвінукс, глинукс* — ‘system operacyjny Linux’, *ліцензійка* — ‘kopia licencyjna’, *льоня* — ‘program Lingvo’, *люстра* — ‘program Adobe Illustrator’, *МакВісь* — ‘system operacyjny Mac’, *масдаі, мастдаі* — (ang. *mustdie!*) ‘bardzo niepochlebna opinia nt. komputera, programu itp.’, *нітфорспід* — ‘gra Need For Speed’, *офіс* — ‘pakiet Microsoft Office’, *наверпоінт* — ‘MS PowerPoint’.

наскуда — ‘program w języku Pascal’, *Піратська бухта* — ‘serwis Pirate Bay’, *прінтскрін*, *скріншот* — ‘zrzut ekranu’, *прога*, *програ́мка*, *програму́лька* — ‘program’, *прогалик* — ‘spacja’, *рапіда*, *рапіди́шара* — ‘serwis Rapidshare’, *сантехні́ка* — ‘oprogramowanie firmy Sun Microsystems’, *сері́йник* — ‘numer seryjny’, *сивуха* — ‘gra Civilization’, *смай́лик* — ‘emotikon’, *смі́тник* — ‘folder kosz’, *соф́тина*, *соф́тинка* — ‘software’, *снаєр* — ‘program szpiegujący’, *стріля́лка*, *шуте́р* — ‘gra typu shooter’, *тві́тер*, *цвірінькало* — ‘serwis Twitter’, *тро́янець*, *тро́ян* — ‘koń trojański’, *Трубо-Паскакаль* — ‘język Turbo Pascal’, *укрвікіне́дія* — ‘ukraińska część Wikipedii’, *утилі́та*, *утилі́тка* — (ang. *utility*) ‘oprogramowanie’, *фа́йло* — ‘plik’, *фа́йлообмі́нник* — ‘program wymiany plików’, *фе́йсбук* — ‘portal Facebook’, *фі́не* — ‘program Fine Reader’, *фото́жоп(а)* (dosadne) — ‘program graficzny Adobe Photoshop’, *халва*, *халя́ва* — ‘gra Half-Life’, *хмаринка* — ‘chmura tagów’, *цяцька* — ‘gra komputerowa’, *шарова́ри* — (ang. *shareware*) ‘darmowa wersja programu, niezawierająca jednak wszystkich funkcji’, *я́ва*, *джа́ва*, *жа́ва* — ‘język programowania Java’ i in.;

5) nazwy producentów sprzętu i oprogramowania, np. *азер*, *асер* — ‘firma Acer’, *апл*, *яблуко* — ‘Apple’, *добрий дядечка*, *дрі́бний м’якуш*, *Дрі́бном’який*, *Дрі́бнософт*, *мс*, *ма́йкрос* — ‘korporacja Microsoft’, *бі́мер* — ‘firma IBM’, *Гнусмас*, *гнус*, *саме́ць* — ‘firma Samsung’, *ЙаКоробко* — ‘producent sprzętu ibox’, *дя́дько Касперський*, *каспер* — ‘firma Kaspersky’, *лижі*, *Ли́Жа* — ‘produkty firmy LG’, *мо́зілко* — ‘Mozilla’, *Не́тска*, *Не́скафе*, *Не́тскапа* — ‘firma Netscape’, *Панасло́нік* — ‘firma Panasonic’, *сі́ська* — ‘firma CISCO’, *то́шиба* — ‘Toshiba’, *х’ю́лет* — ‘firma HP’ i in.;

6) leksemy związane z Internetem, np. *адмі́нка* — ‘służbowa część strony WWW, ułatwiająca wnoszenie do niej zmian’, *айпі́шка*, *айпі́шник* — ‘adres IP’, *акаунт* — (ang. *account*) ‘użytkownik’, *анлі́м*, *анлі́міт* — (ang. *unlimited*) ‘nieograniczony dostęp’, *ата́ч* (ang. *attach*) — ‘załączać plik’, *ба́н* — ‘wyrzucenie z serwera i zakaz wstępu tymczasowo lub permanentnie’, *бане́рорі́залка*, *бане́рожор*, *антирекла́мщик* — ‘program blokujący banery na stronach WWW’, *бидло́сайт* — ‘strona WWW źle wykonana pod względem graficznym’, *бро́дилка*, *шука́лка*, *огляда́ч*, *прого́ртач* — ‘przeglądarka internetowa’, *броузі́нг* — (ang. *browsing*) ‘przeglądanie informacji w Internecie’, *вогне́лис*, *фає́рфокс* — ‘przeglądarka Firefox’, *ву́шко*, *ву́хо*, *равли́к*, *соба́ка*, *завива́нець* — ‘symbol @’, *гі́перланка* — ‘hiperłącze’, *дзерка́ло* — (ang. *mirror*) ‘kopia strony internetowej’, *3І* (od umiejscowienia klawiszy PS na ukraińskiej klawiaturze) ‘post scriptum’, *гу́гел*, *гу́гл* — ‘wyszukiwarka Google’, *ЖЖ* (*Живий Журнал*) — ‘serwis Live Journal’, *жо́пера* (dosadne) — ‘przeglądarka Opera’, *ІМХО*, *ІМГО* — skrót od ang. *in my humble opinion* — ‘według mnie, uważam...’, *і́гнор* — ‘blokada użytkownika’, *і́нет*, *не́т*, *наву́тина* — ‘Internet’, *інфа́* — ‘informacja’, *кі́к* — ‘wyrzucenie z serwera’, *ко́нне́кт* — ‘połączenie z Internetem’, *логі́н* — (ang. *login*) ‘identyfikator wykorzystywany w celu wejścia do skrzynki pocztowej, konta itp.’, *ку́кіси* — (ang. *cookies*) ‘ciasteczka’, *лайкі́зм* — ‘klikanie przycisku Like’, *лока́лка* — ‘sieć lokalna’, *ма́сяга*, *ме́ссага*, *мі́ло* — (ang. *message*) ‘e-mail, list elektroniczny’, *мі́жмере́жжя* — ‘otoczenie sieciowe’, *мо́біІне́т* — ‘Internet mobilny’;

нафізатоп — ‘przeglądarka NetscapeNavigator’, *нік* — (ang. *nickname*) ‘pseudonim np. na czacie’, *ОМГ* (od ang. *Oh My God*) — „O, Boże!”, ‘wyraz dużego zdziwienia’, *пост* — ‘wiadomość na forum lub blogu’, *наза* — ‘strona WWW’, *пруфлінк* — ‘link odsyłający do konkretnej strony WWW potwierdzający daną operację’, *сабж* — (ang. *subject*) ‘temat’, *сервак* — ‘serwer’, *тенета* — ‘zasoby internetowe’, *тролінг* — ‘umieszczanie w Internecie prowokacyjnych informacji’, *фаєрвол*, *брандмауер* — ‘firewall’, *флуд* — ‘wielokrotne powtarzanie jednakowych informacji’, *флейм* — ‘korespondencja na forach internetowych i czatach, wojna niemająca niczego wspólnego z tematem początkowym’, *холівар* — ‘wieczna wojna o to, który system operacyjny, przeglądarka itp. jest lepszy’, *хом’як* (ang. *home page*) — ‘strona startowa’, *ЧаПи* — ‘FAQ’, *ютуб* — ‘serwis YouTube’ i in.

Poszczególne elementy wymienionych grup są współzależne, tworząc paradygmaty i gniazda słowotwórcze¹⁹⁵.

Nieco odmienną klasyfikację proponuje M. Fedoriw [Федорів 2003, 32–43], która zgromadzony materiał najpierw zalicza do grona profesjonalizmów i żargonizmów, a dopiero potem, już w obrębie tych dwóch grup, dokonuje dalszych przyporządkowań.

Profesjonalizmy, a więc — według M. Fedoriw — wyrazy lub związki wyrazowe charakterystyczne dla pewnej grupy zawodowej nie zawsze zrozumiałe dla „świata zewnętrznego”, charakteryzują się wieloma określonymi cechami. Można je podzielić na następujące grupy:

1) nazwy sprzętu komputerowego, jego typy, poszczególne elementy składowe, np. *батон*, *нінка* — (ang. *button*) ‘klawisz, przycisk’, *битий* — ‘dysk z uszkodzonymi sektorami’, *вінт*, *вінчестер*, *хард* — ‘dysk twardy’, *девайс* — (ang. *device*) ‘urządzenie peryferyjne’, *залізо*, *металобрухт*, *металолом* — ‘hardware’, *ірда* — ‘port podczerwieni’, *кулер*, *карлсон* — ‘wentylator’, *комп*, *компютер*, *компухтер*, *компостер* — ‘komputer’, *клава*, *клавір*, *клявішарня*, *кеборда*, *кіборд*, *кейборд*, *кібарда*, *кея* — ‘klawiatura’, *лінтон* — ‘port LPT’ i in.);

2) czynności, np. *вистити* — ‘korzystać z Internetu’, *вбити*, *убити* — ‘usunąć plik’, *грабати*, *грабунти* — ‘konwertować ścieżki audio CD na pliki .wav lub .mp3’, *зайнсталити* — (ang. *install*) ‘zainstalować na komputerze jakiś program’, *квакатися* — ‘grać w grę *Quake*’, *кілланути* (*кіллянути*) — ‘usunąć’, *клікнути*, *клацнути* — ‘naciśnąć przycisk myszy’, *(за)коннектитися* — ‘łączyć się’, *(за)логінитися* — ‘wchodzić do systemu poprzez wpisanie odpowiedniej nazwy użytkownika i hasła’, *фіксамти* — ‘poprawiać’, *чатитися* — ‘porozumiewać się na czatach’;

¹⁹⁵ Podziału słownictwa informatycznego z uwzględnieniem sposobów derywacji dokonała L. Filuk. W obrębie każdej z ośmiu wyróżnionych przez siebie grup tematycznych (1. Nazwy ogólne, 2. Terminy dotyczące programowania, 3. Terminy dotyczące oprogramowania, 4. Terminy dotyczące systemu operacyjnego, 5. Terminy dotyczące przetwarzania informacji, 6. Terminy dotyczące budowy komputera, 7. Terminy dotyczące sieci komputerowych i Internetu, 8. Terminy dotyczące ochrony informacji) badaczka przedstawiła poszczególne rodzaje derywacji, z których najbardziej produktywne okazały się: neosemantyzacja, abrewiacja i sufiksacja (zob. [Філюк 2006b, 266–272]).

3) назwy rodzajów i typów „software’u”, produktów IT, np. *пілюлькін* — ‘moduł programu antywirusowego, który leczy zainfekowane pliki’, *бровзер* — (ang. *browser*) ‘przeglądarka internetowa, np. Internet Explorer, Firefox, Opera, Google Chrome itp.’, *квака* — ‘gra *Quake*’, *вогнелис* — ‘przeglądarka Firefox’, *Юнікс* — ‘system *Unix*’ i in.;

4) specjalistyczne wyrażenia, np. *інсталяція системи* — ‘instalacja systemu’, *дефрагментація диска* — ‘defragmentacja dysku’, *діалогове вікно* — ‘okno dialogowe’, *налаштувати захист* — ‘ustanowić ochronę’, *завантажити програму* — ‘uruchomić program’, *оптимізація зображення* — ‘optymizacja obrazu’, *помічник Office* — ‘pomocnik Office’, *редактор Visual Basic* — ‘edytor Visual Basic’, *автозавантаження файлів* — ‘autouruchomienie plików’, *нейронна мережа* — ‘sieć neuronowa’, *очистити буфер* — ‘opróżnić bufor’, *периферичне обладнання* — ‘sprzęt peryferyjny’ itp.

Badaczka proponuje jeszcze jeden podział profesjonalizmów informatycznych uwzględniający ścieżkę od producenta do odbiorcy i wydziela następujące ich rodzaje:

1) profesjonalizmy naukowo-techniczne, np. *автотекст* — ‘autotekst’, *автофігури* — ‘autofigury’, *ADSL-модем* — ‘modem ADSL’, *асемблер* — ‘assembler’, *веб-портал* — ‘portal sieciowy’, *волоконно-оптичний кабель* — ‘kabel światłowodowy’, *генерувати* — ‘generować’, *дисплей* — ‘ekran’, *драйвер* — ‘sterownik’, *е-лист* — ‘list elektroniczny’, *емулювати* — ‘emulować’, *інсталятор* — ‘instalator programu’, *інтерфейс* — ‘interfejs’, *IP-адреса* — ‘adres IP’, *кеш-пам’ять* — ‘pamięć cache’, *комутатор* — ‘komutator’, *куки-файл* — ‘plik cookie’, *MAC-адреса* — ‘adres MAC’, *магнітна пам’ять* — ‘pamięć magnetyczna’, *макрокоманда* — ‘makrokomenda, makro’, *патч-корд* — ‘kabel krosowy’, *FTP-сервер* — ‘serwer FTP’ i in.

2) profesjonalizmy związane z procesami produkcyjnymi np. *багатопроцесорний* — ‘wieloprosesorowy’, *бек файл* — ‘plik backup’, *блмати* — ‘mru-gać, migać’, *голівка* — ‘głowica’, *домашня сторінка* — ‘strona główna’, *зовнішній пристрій* — ‘urządzenie zewnętrzne’, *кабель живлення* — ‘kabel zasilający’, *коліщатко прокручування* — ‘kółko myszy’, *команда Зберегти як* — ‘komenda Zapisz jako’, *мінімізувати* — ‘przywrócenie w dół’, *оновити* — ‘odświeżyć’, *панель інструментів* — ‘pasek narzędzi’, *передавання даних* — ‘przesył danych’, *перезавантажити* — ‘przeładować’, *програма-оболонка* — ‘nakładka programowa’, *розархівувати* — ‘rozpakować’, *файловий сервер* — ‘serwer plików’ i in.

3) profesjonalizmy potoczne właściwe użytkownikom komputerów, np. *аутглюк* — ‘program pocztowy Outlook Express’, *банерорізалька* — ‘program blokujący banery na stronach *www*’, *болванка* — ‘czysty dysk CD, DVD lub Blu-ray’, *горищик* — ‘kosz’, *гулити* — ‘poszukiwać informacji z wykorzystaniem wyszukiwarki Google’, *дрова* — ‘sterownik’, *Емеля* — ‘adres e-mail’, *інфа* — ‘informacja’, *кавалок* — ‘plik’, *камінь* — ‘procesor’, *король дров* — ‘program graficzny Corel Draw’, *кракозябли, крякозяблики* — ‘niewłaściwie wyświetlone znaki cyryliczne’, *пожмакер* — ‘program Adobe PageMaker’, *поюзаний* — ‘coś, co było wykorzystywane’, *ребутнути, ребут* — ‘przeładować system’, *тачка* — ‘komputer osobisty’, *тулза* — (ang. *tool*) ‘narzędzie’, *фотопон* — ‘program graficzny Adobe Photoshop’, *чатитися* — ‘rozmawiać na czatach’ i in.

Znaczną część profesjonalizmów stanowią nieoficjalne, potoczne zamienniki terminów z dziedziny IT (*баг* — ‘robak, wirus’, *бом* — ‘bohater gry komputerowej, kierowany przez komputer’, *дефолт* — (ang. *default*) ‘domyślne ustawienia funkcji’, *зашинути* — ‘skompresować z użyciem archiwizatora zip’, *кинути, кик* — ‘wyrzucić z serwera’, *логін* — (ang. *login*) ‘identyfikator wykorzystywany w celu wejścia do skrzynki pocztowej, konta itp.’, *нік* — (ang. *nickname*) ‘pseudonim wykorzystywany na czatach, forach, w komunikatorach’, *сідюк, сидюк* — ‘napęd CD, płyta CD’, *шаровари* — (ang. *shareware*) ‘darmowa wersja programu, niezawierająca jednak wszystkich funkcji’, *чимер* — (ang. *cheater*) ‘gracz wykorzystujący zabronione zabiegi (wprowadzanie hasel, kodów umożliwiających lepsze warunki rozgrywki itp.)’. Powstają i funkcjonują one w tych obszarach, w których terminologia jest bardzo złożona bądź też nie całkiem wykrystalizowana.

Profesjonalizmy, jak zauważa badaczka, powstają zarówno w wyniku ucięcia podstaw słowotwórczych (np. *адмін* — ‘administrator’, *гіг* — ‘gigabajt’, *інет* — ‘Internet’, *кібер* — ‘cybernetyk, informatyk’, *кіло* — ‘kilobajt’, *клава* — ‘klawiatura’, *комп* — ‘komputer’, *мег* — ‘megabajt’, *нет* — ‘sieć, Internet’, *ноут* — ‘notebook, laptop’, *пага* — (ang. *page*) ‘strona domowa WWW’, *прога* — ‘program’, *проц* — ‘procesor’, *софт* — ‘software’, *хард* — (ang. *hard disc drive*) ‘dysk twardy’), jak i skracania wyrazów i związków wyrazowych (np. *біоробот* — (ukr. *біологічний робот*) ‘biorobot’, *3I* — (odpowiednik liter PS w ukraińskim rozkładzie klawiatury) ‘post scriptum’, *ЖЖ, Живий Журнал* — ‘serwis *Live Journal*’, *ІМХО, ІМГО* — (ang. *abreviatura in my humble opinion*) — ‘uwagam, według mnie itp.’, *ICQ (I seek you* — ‘szukam cię’) — ‘komunikator’, *лазер* — ‘drukarka laserowa’, *ПЗ* — (ukr. *програмне забезпечення*) ‘software’, *сисадмін* — (ukr. *системний адміністратор*) ‘administrator systemowy’, *ПК* — (ukr. *персональний комп’ютер*) ‘komputer osobisty’).

Zastosowanie profesjonalizmów często ogranicza się tylko do nieoficjalnego funkcjonowania werbalnego głównie z tego względu, że wypełniając rolę nominatywną, nazywając poszczególne typy sprzętu, elementy produktów oraz procesy, przyczyniają się do lepszej komunikacji i zrozumienia pomiędzy użytkownikami.

Tymczasem socjolekt informatyczny to nie tylko profesjonalizmy.

Fakt, iż elementy socjolektu informatycznego należą do grupy wyrazów naznaczonych emocjonalnie, niosących duży ładunek uczuć, uwidocznia się choćby w następujących przykładach, które zostały przeze mnie wynotowane z kilku zaledwie wpisów na internetowych forach poświęconych problemom informatycznym: *ася, аська* — (oficjalnie: *протокол, клієнт ICQ*) ‘komunikator ICQ’, *беемнешка* — (*графічний файл з розширенням .bmp*) ‘plik z rozszerzeniem .bmp’, *бутявка* — (*boot-дискета*) ‘dyskietka lub dysk optyczny służący do uruchomienia komputera’, *відяха* — (*відеокарта*) ‘karta graficzna’, *Ємеля* — (*e-mail адреса*) ‘adres e-mail’, *жопера* (obraźliwie) — (*браузер Опера*) ‘przeglądarka internetowa Opera’, *кільнути* — (*видалити*) ‘wykasować’, *материнка* — (*материнська плата*) ‘płyta główna’, *мессага* — (*повідомлення*) ‘wiadomość’, *монік* — (*монітор*) ‘monitor’, *позиралка, позирало* — (*екран*) ‘ekran’, *програзм* — (połączenie leksemów *програма* i *оргазм*)

‘stan najwyższego zadowolenia programisty’, *флонік* — (*привід для дискеток*) ‘napęd dyskietek’, *фотожоп(a)* — ‘zmodyfikowana nazwa programu graficznego Adobe Photoshop’ i in.

Biorąc pod uwagę pochodzenie leksemów składających się na ukraiński socjolekt informatyczny, stwierdzam, że stosunkowo największą grupę stanowią wyrazy, związki wyrazowe wywodzące się z języka ogólnego, użyte w specyficznym znaczeniu socjolektu informatycznego, np. *батон* — (ang. button) ‘klawisz’, *вага* — ‘rozmiar pliku’, *важити* — ‘zajmować pewną ilość miejsca na nośniku pamięci’, *вікна* — ‘rodzina systemów operacyjnych Windows’, *вікно* — ‘okno służące do zapytania użytkownika o dane potrzebne aktywnemu programowi’, *вуха* — ‘słuchawki’, *гектап* — ‘1 gigabajt’, *горищик* — ‘kosz’, *гребти гвинтом* — ‘o intensywnej, długiej i bezefektywnej pracy dysku’, *дерево* — ‘struktura rozmieszczenia folderów’, *дрова* — ‘sterownik’, *дятел* — ‘lamer’, *жид* — ‘dysk twardy’, *камінь* — ‘procesor’, *кольорові дрова* — ‘program Corel Draw’, *круте залізо* — ‘najnowsze wyposażenie komputera’, *лазер* — ‘drukarka laserowa’, *лонухи* — ‘duże słuchawki’, *мама*, *мамка* — ‘płyta główna’, *мега* — ‘1 megabajt’, *міло* — ‘poczta elektroniczna, e-mail’, *монстр* — ‘informatyk o wysokich kwalifikacjach’, *нафарширований*, *повний фарш* — ‘o komputerze z najnowszym wyposażeniem i oprogramowaniem’, *око* — ‘monitor’, *ось* — ‘system operacyjny’, *навутина* — ‘sieć Internet’, *пень* — ‘procesor Pentium’, *пінгвін* — ‘Linux’, *равлик*, *собака*, *собачка* — ‘symbol @’, *свисток* — ‘pamięć USB’, *мачка* — ‘komputer PC’, *чайник* — ‘niedoświadczony użytkownik’, *фарш* — ‘wyposażenie wewnętrzne komputera’, *черв’як* — ‘robak, wirus komputerowy’, *щур* — ‘myszka’ i in.

Na podobnej pozycji można umieścić zapożyczenia, które funkcjonują w obrębie slangu, np. *акаунт* — (ang. account) ‘konto, użytkownik’, *анлім*, *анліміт* — (ang. unlimited) ‘nieograniczony dostęp’, *андеїт*, *абдеїт* — (ang. update) ‘aktualizacja oprogramowania’, *анзпеїд*, *анзпеїт* — (ang. upgrade) ‘modernizacja wersji programu, sterowników itp.’, *амач* — (ang. attach) ‘załączać do listu’, *баг* — (ang. bug) ‘błąd w kodzie’, *бан* — (ang. ban) ‘wyrzucić z serwera i zabronić dostępu tymczasowo lub permanentnie’, *бед* — (ang. bad) ‘uszkodzony fragment sektora dysku twardego’, *бетапеліз* — (ang. beta release) ‘nie w pełni przetestowana nowa wersja oprogramowania’, *блюрей* — (ang. Blu-ray) ‘format zapisu optycznego’, *варез* — (ang. warez) ‘pirackie oprogramowanie’, *врайтер* — (ang. writer) w zn. ‘nagrywarka’, *гудрам* — (ang. Goodram) ‘marka producenta pamięci RAM’, *гугл* — ‘wyszukiwarka Google’, *девайс* — (ang. device) ‘urządzenie’, *дефолт* — (ang. default) ‘domyślnie’, *ерор* — (ang. error) ‘błąd’, *зін* — ‘program archiwizacyjny Zip’, *ірда* — (ang. IrDA) ‘port podczerwieni’, *кейген* — (ang. keygen) ‘generator kodów’, *коннект* — (ang. connect) ‘połączenie’, *кулер* — (ang. cooler) ‘wentylator’, *онен сорс* — (ang. open source) ‘otwarte oprogramowanie’, *наверпоїнт* — (ang. PowerPoint) ‘składnik pakietu MS Office’, *патч*, *пач* — (ang. patch) ‘dodatek do programu poprawiający jego działanie, łatka’, *пост* — (ang. post) ‘wiadomość na forum, blogu’, *покет* — (ang. pocket computer) ‘komputer przenośny’, *резет* — (ang. reset) ‘ponowne uruchomienie urzą-

dzenia, *рулез* — (ang. *rules*) ‘dosł. „rządzi”, świetny, fantastyczny’, *субж* — (ang. *Subject*) ‘temat’, *сервіснак* — (ang. *Service Pack*) ‘pakiet aktualizacyjny’, *софт* — (ang. *software*) ‘oprogramowanie’, *трабл* — (ang. *trouble*) ‘usterka’, *унс, унсa* — (ang. *UPS*) ‘urządzenie podtrzymujące napięcie elektryczne’, *утиліта* — (ang. *utility*) ‘program pomocniczy’, *юзер, усер* — (ang. *user*) ‘użytkownik’ oraz kalki, np. w obrębie czasowników: *анлоудити* — (ang. *to upload*) ‘ładować pliki’, *забанити* — (ang. *to ban*) ‘wyrzucić z serwera i zabronić wstępu tymczasowo lub permanentnie’, *еразити* — (ang. *to erase*) ‘skasować plik’, *кпуштити* — (ang. *to crash*) ‘wchodzić bez pozwolenia’, *ноофтопити* — (ang. *off-topic*) ‘umieszczać na forum tekst nie na temat’, *флудити* — (ang. *to flood*) ‘wielokrotnie wysyłać tę samą wiadomość’, *форвардити* — (ang. *to forward*) ‘przesyłać wiadomość innym użytkownikom’, *хостити* — (ang. *to host*) ‘udostępniać miejsce na domenie’, *шаровий* (ang. *share*) — ‘darmowy’, *юзати* (ang. *to use*) — ‘wykorzystywać, korzystać’ i in.

Leksemy będące wynikiem pewnych zabiegów derywacyjnych (głównie sufiksacji) w obrębie poszczególnych wyrazów są mniej liczne, np. *айпішукa* — ‘adres IP’, *видима карта, відяха* — ‘karta graficzna’, *вірусняк, вірусяк* — ‘wirus komputerowy’, *демка* — ‘demo gry’, *жопера* (obraźliwie) — ‘przeglądarka Opera’, *каблo* — ‘kabel, przewód’, *кайгенчик* — ‘generator kodów’, *компутер, компухтер* — ‘komputer’, *корок* — ‘procesor core’, *контроль-брік* (ang. *Ctrl-Break*) — ‘tymczasowe zaprzestanie działania programu’, *кукиси* — ‘ciasteczka’, *ламо* — ‘lamer’, *лінух, глінукс* — ‘system operacyjny Linux lub jądro GNU/Linux’, *мaсягa, мессагa* — ‘wiadomość’, *миш* — ‘myszka’, *нетбучатко* — ‘notebook, laptop’, *програзм* — ‘stan najwyższego zadowolenia programisty’, *раніда, ранідшара* — ‘serwis Rapidshare’, *серійник* — ‘numer seryjny’, *софтина, софтинка* — ‘software’, *файло* — ‘plik’ i in.

Cytowana wcześniej M. Fedoriw wyraźnie sygnalizuje, iż bazujący na języku ogólnym slang komputerowy cechuje się dość ekspresywną metaforyzacją pojęć, np. *огризок* — ‘komputer firmy Apple Macintosh’ wyraz pochodzi od logo firmy, którym jest nadgryzione jabłko), *презерватив* — ‘program antywirusowy’, *жорнувати* — ‘intensywnie pracować’ (o pracy dysku twardego), ucięciem podstaw słowotwórczych połączonych z zabiegami słowotwórczymi (*соляра* — ‘system operacyjny Solaris’, *сервaк* — ‘serwer’) oraz charakterystycznym „słowotwórstwem”.

W przeciwieństwie do profesjonalizmów czy leksemów pochodzących ze slangu, odznaczających się swoistą otwartością na innych użytkowników języka, argot przyporządkowywane jest przez M. Fedoriw pewnej specyficznej grupie pośród fascynatów komputerów, a mianowicie hakerom. Niejeden użytkownik komputerów spotkał się w sieci z przedstawicielami tej subkultury mającej swych bohaterów, mity oraz język pomocny im we wzajemnej identyfikacji oraz wymianie informacji. Język ten cechuje ogromna ilość odcieni, w których przejawia się psychika operujących nim ludzi, jak też wszechobecna gra słów, neologizmy niejednokrotnie łączące w sobie mnogość znaczeń i stylów. Te zabiegi mają na celu nie tylko lepszą i bezpieczniejszą komunikację członków społeczności, są również elementem zabawy i powodem do własnej satysfakcji.

Argot hakerów charakteryzuje się istnieniem odpowiedników nawet najczęściej używanych wyrazów języka ogólnego. Wśród nich niewielką grupę stanowią wyrazy utworzone od rdzeni pochodzenia obcego. Pozostała część to wyrazy o nie do końca klarownej formie i specyficznej budowie, nieznane w języku ogólnym, zdeformowane wskutek zamiany dźwięków, dodania, odcięcia lub zamiany sylab, przy zachowaniu wszelkich reguł fleksji, odmiany itp., np. *відладчик*, *дедик*, *демон*, *дорвей*, *експлоїт* i in.

Zachłyśnięcie się językiem angielskim stało się pewną modą idącą wraz z różnego rodzaju postawami, stereotypami, wzorcami. Niekiedy, w obrębie języka, dochodzi do upowszechnienia błędnych form i struktur, a pomyłka wydaje się na tyle atrakcyjna, iż zaczyna żyć własnym życiem, np. *автогад* — (ang. *AutoCad*) 'program AutoCad', *гамовер* — (ang. *game over*) 'komunikat Koniec gry', *дисплюй* — (ang. *display*) 'monitor', *квака* — (ang. *Quake*) 'gra Quake', *лінукс* — (ang. *Linux*) 'system Linux', *месага* — (ang. *message*) 'wiadomość', *паста* — (ang. *paste*) 'przycisk Wklej', *пенлюй* — (ang. *reply*) np. w 'programach pocztowych przycisk Odpowiedz', *тулза* — (ang. *Tool*) 'przycisk Narzędzia', *хацкер* — (ang. *hacker*) 'haker' i in.

W przypadku tego typu wyrazów, jak zauważa M. Fedoriw, mamy do czynienia dość często z wielowariantowością form graficznych zapożyczeń, np. *delete* — *делет*, *delim*, *keyboard* — *кейборд*, *кеборд*, *кіборд* itd.

Asymilacja gramatyczna pewnych zapożyczeń prowadzi także do ich ukrajinizacji pod względem słowotwórczym i tworzenia derywatów: *attach* — *атач*, *атачити*, *бан* — *бан*, *банити*, *забанити*, *banner* — *банер*, *банерорізалка*, *CD-ROM* — *сідіромка*, *chat* — *чат*, *чатитися*, *connect* — *коннект*, *коннектитися*, *fix* — *фікс*, *фіксати*, *game* — *гама*, *гамати*, *google* — *гугл*, *гуглити*, *login* — *логін*, *логінитися*, *motherboard* — *материнська плата*, *материнка*, *мама*, *мамка*, *RAR* — *рар*, *рарити*, *зарарений*, *рарений*, *reboot* — *ребут*, *ребутнути*, *ROM* — *Ромка*, *use* — *юзати*, *заюзений*, *заюзаний*, *поюзаний*, *user* — *юзер*, *юзерський*, *user's manual* — *мануалка*, *ZIP* — *зін*, *зінувати*, *зазінити*, *зазінований*, *зінівський* i in.

Jak widać na podstawie podanych przykładów, terminy, przechodząc z języka angielskiego do ukraińskiego, asymilując się, podlegają normom nie tylko fonetycznym, ale również ortograficznym i gramatycznym (reguła ta dotyczy w takim samym stopniu i innych języków fleksyjnych). Wyrazy te uzyskują odpowiednie afiksy, fleksję, akcentuację. Migracja nie ogranicza się tylko do rzeczowników, dotyczy w równym stopniu czasowników: *to blink* — *блинкувати* 'migać', *to click* — *клікати* 'klikać', *to connect* — *конектитися* 'łączyć się', *to patch* — *патчити* 'instalować łatkę', *to program* — *програмувати* 'programować', *to quote* — *квотити* 'cytować', *to route* — *роутити* 'śledzić' i in.

Wśród derywatów obecne są też kalki językowe. Ukraińska badaczka Luba Strelbićka [Стрельбіцька 2005, 33–38] wyróżnia dwa ich rodzaje. Do pierwszej, niezbyt licznej kategorii, zalicza tłumaczenia dokonane z wykorzystaniem wyrazów neutralnych stylistycznie, które w swym nowym znaczeniu otrzymują cechy

potoczności, jak np. *user's manual* 'podręcznik użytkownika' — *буквар*. Jak zauważa Strelbička, w procesie przekładu uruchomiony zostaje mechanizm asocjacji, który uzależniony jest od różnych czynników, najczęściej jednak od kształtu danego urządzenia lub przedmiotu, np. *disk* 'dysk' — *млинець*, *adapter card* 'karta graficzna, muzyczna' itp. — *плумка*, albo sposobu działania *matrix printer* 'drukarka igłowa' — *вжикалка*, *patch file* 'łatka programowa' — *латка*. Do grona tego należą wyrazy, które wcześniej nie miały odpowiednika slangowego.

W drugiej wyodrębnionej przez L. Strelbičkę kategorii znalazły się pojęcia stanowiące zbiór o wiele liczniejszy. Nabyły one znaczenia slangowego przy wykorzystaniu zasobów leksykalnych innych grup zawodowych. W rezultacie takich zabiegów znaczenie wyrazu ulega zmianie i zyskuje on cechy socjolektu informatycznego. Najczęstszymi dawcami są tu: slang młodzieżowy, np. ang. *streamer* 'napęd taśmowy wykorzystujący w celach archiwizacyjnych taśmy typu DC, DL czy DDS' — *шофер* (w slangu młodzieżowym *шофер* — 'magnetofon'), ang. *to connect two computers* 'połączyć komputery' — *шлангувати* (w slangu młodz. *шлангувати* — 'opuszczać zajęcia, wagarować'); slang kierowców, samochodziarzy, np. ang. *computer* 'komputer' — *мачка* (w slangu kierowców *мачка* — 'taksówka, samochód osobowy'), a także argot więzienne, np. ang. *microassembler programmer* 'programista wykorzystujący język Assembler' — *мокрушник* (krym. *мокрушник* — 'morderca') i in.

Problemem zasługującym na przeprowadzenie odrębnych, choćby wstępnych badań, jest kwestia ukraińskości (czy też rosyjskości?) wielu elementów opisywanego socjolektu informatycznego. Wyrazy typu *геймер*, *квaker*, *мама*, *флешка*, *клава* występują zarówno w wypowiedziach użytkowników forów ukraińskich, jak i rosyjskich, a biorąc pod uwagę ich identyczną niekiedy pisownię, trudno orzec, w którym ze slangów pojawiły się one najpierw i czy są zapożyczeniami w obrębie slangów, czy może powstały niezależnie.

Występowanie anglicyzmów również w granicach slangu komputerowego spowodowane jest przede wszystkim wszechobecną terminologią anglojęzyczną, która ściśle wiąże się z obecnością na rynkach światowych firm amerykańskich produkujących komputery i oprogramowanie, modą na język angielski w środowiskach młodzieżowych oraz względnie wysokim poziomem wykształcenia osób zajmujących się informatyką. Co ciekawe, owa otwartość socjolektu informatycznego na język angielski działa niejako w drugą stronę. Liczne ukraińskie, ale i nie tylko, neologizmy, jeśli są analogią do swych angielskich pierwowzorów, mogą być, a bardzo często są, zupełnie zrozumiałe dla użytkowników języka angielskiego. Zawierają one przecież te same rdzenie, różnią się zaś jedynie wykładnikami gramatycznymi, np. *атачуми* (ang. *attach*), *гуґлуми* (ang. *google*), *зазинуми* (ang. *zip*), *експіюшка* (ang. *XP*), *клікнути* (ang. *click*), *логінутися* (ang. *login*), *юзати* (ang. *use*) itd.

Subjęzyk użytkowników komputerów to swoista gra skupiająca ludzi, którzy nie uznają granic języka literackiego. Jednak pomimo dążeń do tworzenia owej odmienności, w ich języku zwycięża kierunek proukraiński, zwłaszcza w obrębie gramatyki,

a nowo tworzone wyrazy zawierają się w granicach systemu języka ukraińskiego i jego zasad.

Ciekawym aspektem poruszonym przez I. Szczur jest rozpatrywanie slangu komputerowego w ujęciu diachronicznym [IIIyp 2006]. Wydawać by się mogło, że tak młode zjawisko dalekie jest od tego rodzaju spojrzenia. Nic bardziej mylnego. Zmiany zachodzące w obrębie składu leksykalnego tego subjęzyka dokonują się dużo szybciej niż w ramach zasobów leksykalnych języka ukraińskiego, jak też wielu innych typów socjolektów. O ile wyraz może w nich funkcjonować przez wiele dekad, o tyle w slangu komputerowym (podobnie zresztą jak w terminologii oficjalnej) jedynie w ciągu minionego dziesięciolecia pojawiło się i wyszło zupełnie z użycia wiele jednostek leksykalnych. Ta mobilność leksyki uwarunkowana jest głównie czynnikami ekstralingwalnymi, głównie zaś ciągłym unowocześnianiem sprzętu komputerowego.

Wziąwszy pod uwagę te szczególne warunki funkcjonowania, cały skład leksykalny w zasadzie dopiero krzepnącego ukraińskiego slangu komputerowego uczona dzieli na aktywny (z neologizmami semantycznymi typu *алкоголік* — ‘programista wykorzystujący język programowania ALGOL lub program Alcohol 120%’, *хробак*, *глист* — ‘wirus komputerowy’, *рама* — ‘pamięć RAM’, *пацюк* — ‘myszka’) oraz pasywny, w którego obrębie znajdują się archaizmy (*алтин* — ‘napęd dyskietek 3,25’, *чапатап*, *штамник* — ‘drukarka’) i historyzmy (*циган* — ‘typ monitora CGA’, *скло* — ‘panel ochronny monitora’).

Z punktu widzenia semantyki leksyka slangu komputerowego charakteryzuje się dość wysokim stopniem hermetyzacji i niezmienności. Można wszelako mówić o semantycznym rozszerzaniu znaczeń leksemów w procesie ich funkcjonowania. Jednostki socjolektu informatycznego pozostają w różnego rodzaju zależnościach leksykalno-semantycznych.

Na pierwszy plan wysuwają się tu niewątpliwie stosunki synonimiczne, o których w artykule *Синонімія у сфері комп’ютерного сленгу* pisze Tetiana Stasiuk [Стасюк 2007], dzieląc synonimy, podobnie jak to ma miejsce w przypadku języka literackiego, z uwzględnieniem charakteru ich dodatkowych znaczeń na semantyczne, czyli oznaczające te same pojęcia, jednak różniące się dodatkowymi odcieniami znaczeniowymi, np. *делити*, *грохнути*, *анінсталити*, *стерти*, *убити*, *знести*, *кільнути* — ‘usunąć informację, plik lub program’, i konotatywne, określające stosunek mówiącego do danego zjawiska: pozytywny (*миха*, *муся*, *маузе*, *маусе* — ‘mysz komputerowa’, *мать*, *матір*, *мама*, *мамка*, *мамця*, *материнка* — ‘płyta główna’, *проц*, *процик*, *камінь*, *камінчик*, *камінець* — ‘procesor CPU’) bądź negatywny (*вінда*, *віндюк*, *мастдайка*, *мастдай*, *маздай*, *масдай* — ‘system operacyjny Windows’, *глюкнутий*, *глюкавий*, *гнилий*, *гнучкий*, *корявий*, *дірявий*, *мастдайнний* — ‘pracujący z błędami’).

Jak zauważa T. Stasiuk, najliczniejszą grupę synonimów stanowią synonimy absolutne, których pojawianie się warunkowane jest głównie tendencjami do lakoniczności w obrębie języka (*інет*, *нет* — ‘Internet’, *ноут*, *бука* — ‘notebook, laptop’),

zależnościami pomiędzy językiem ukraińskim a językami obcymi (*принтак, дрюкер, друкарка* — ‘drukarka’, *буквар, біблія, коран, кама сутра, мани, мануал* — ‘podręcznik użytkownika’, *браузер, бродилка* — ‘przeglądarka’, *в’язатися, конектитися* — ‘łączyć się poprzez sieć’, *крекнути, хрякнути, зламати, ломанути, грохнути, проломити* — ‘złamać kod programowy, skrakować, ang. *crack*’, *гайматися, гамати, ганятися, погаматися, погамити, гоцати, позратися, шпилити* — ‘grać w gry komputerowe’) oraz skłonnościami użytkowników do gier słownych (*блямба, бобик, вухо, жабка, капуста, ключка, комаха, личак, мавпа, метелик, песик, равлик, собака, собачка* — ‘symbol @’, *комп, компютер, комплюхер, контупер, компухер, машина, тачка, залізьяка, апарат, бандура, кєрогаз, лопата* — ‘komputer’, *нісі, пісюк, писюк, пісюха, персик, персоналка* — ‘komputer osobisty’).

Należy podkreślić, że jednostki slangu wchodzące w skład szeregu synonimicznego różnią się stopniem intensywności zabarwienia stylistycznego (*дрібний м’якуш, дрібном’який, дядькобіллова контора, мілком’який, маленькі м’якенькі* — ‘firma Microsoft’, *мило, електронка, емеля, ємеля* — ‘list elektroniczny, mejl’, *материнка, мать, матір, мама, мамка, борда, мейнборда* — ‘płyta główna’, *експішка, експіха, ікспішка, віндуха, хрюша* — ‘system Windows XP’, *скачати, викачати, вийняти, видрати, витягти, закачати* — ‘kopiować, ściągać dane z Internetu’), natomiast ich obecność w obrębie różnych szeregów nie należy do rzadkości, np. czasownik *грохнути* występujący w dwóch poniższych szeregach w każdym z nich w innym znaczeniu: *вбити, грохнути, делетити, стерти* — ‘usuwać informacje z komputera’ i *грохнути, зламати, крекнути, хакнути* — ‘złamać kod programowy’.

Cechą charakterystyczną tych i tak już dość rozbudowanych szeregów jest to, że mogą się one wciąż rozszerzać, choćby ze względu na pojawianie się nowych wersji programów, np. *вінда, винь, вікна, віконце, віндюк, віндовоз, віндоза, віндус* ‘system Windows’, *вінтукей* (ang. *Win2k*) — ‘system Windows 2000 (2k)’, *лінолеум* — ‘Windows Millennium Edition’, *хрюша, хрєнь* — ‘system Windows XP’, *хайтавісьта* — ‘system Windows Vista’.

Biorąc pod uwagę motywację poszczególnych jednostek leksykalnych, wspomniana T. Stasiuk podkreśla, że synonimy w obrębie leksyki komputerowej należą zarówno do współrzdennych (*інтернетник, інтернетчик* — ‘użytkownik Internetu’), jak i różnordzennych, a elementami szeregów synonimicznych mogą być również peryfrazy, np. (*дядькобіллова контора* — ‘Microsoft, założony przez Billa Gatesa’, *файний вуйко* — ‘Bill Gates’, *охвіс ім. Біллі* — ‘program Microsoft Office’).

Z kolei stosunki antonimiczne, jak zauważa I. Szczur, zachodzą pomiędzy bardzo nieznaczoną liczbą jednostek. Występują wśród nich, podobnie jak w przypadku synonimów, derywaty współrzdenne (*ангпейд* — ‘modernizacja wersji programu, sterowników itp.’, *даунгпейд* — ‘powrót do starszej wersji oprogramowania’), jak też różnordzenne pary antonimiczne (*зайнсталити* — ‘zainstalować oprogramowanie’, *вбити, грохнути* — ‘usunąć oprogramowanie’).

W ramach socjolektu komputerowego wydzielić można nieliczne grupy homonimiczne: wewnątrzsystemowe (w których oba wyrazy stanowią wycinek slangu komputerowego), np. *вусімі* — (dot. programu lub systemu operacyjnego) ‘nie reagować na działania z zewnątrz’, np. *ручы мисzą, клавіше і вусімі* — ‘surfować po Internecie, przebywać na czacie, używać komunikatorów’, i międzysystemowe (homonimii poddają się jednostki różnych systemów slangowych), np. *пентіух* — ‘komputer klasy Pentium’ oraz w slangu młodzieżowym — ‘nastolatek’.

W obrębie stałych związków wyrazowych charakterystyczny jest zróżnicowany stopień wiązania poszczególnych ich elementów oraz różne pochodzenie wyrazów wchodzących w skład takiej struktury. W ukraińskim slangu komputerowym do najczęstszych należą imienne (*гарячі гудзики* — ‘kombinacja klawiszy Ctrl+Alt+Delete’, *синій зуб* — ‘technologia Bluetooth’, *кольорові дрова, король дров* — ‘program graficzny Corel Draw’, *круте залізо* — ‘najnowsze wyposażenie komputera’, *файний вуйко* — ‘Bill Gates’) i czasownikowe (*взяти акорд* — ‘zresetować komputer za pomocą klawiszy Ctrl+Alt+Delete’, *закрити кватирки* — ‘zakończyć pracę z systemem Windows’, *вбити два цяхи* — ‘dwukrotnie kliknąć myszką’, *послати на три літери* — ‘odesłać do adresu WWW’) stałe związki wyrazowe, dla których również właściwe są stosunki synonimiczne i antonimiczne oraz pewna wariantywność. W wielu przypadkach motywacja zrozumiała jest jedynie dla osób wtajemniczonych, np. *комбінація з трьох клавіш чзу взяти акорд* — ‘kombinacja klawiszy Ctrl+Alt+Delete’, *давити, жати, кришити батони* — ‘nadmiernie, głośno stukać w klawisze’ itp.

Należy podkreślić, iż zmiana znaczeń, ich przeniesienie odbywa się niezwykle często. Zabiegiem stosowanym dość często jest metaforyzacja, powszechnie wykorzystywana we wszystkich rodzajach slangu, np. *асіма* — ‘język programowania assembler’, *бомба* — ‘duży pakiet wiadomości e-mail lub jedna duża wiadomość’, *бомбування* — ‘wysyłanie dużej liczby jednakowych mejli na jeden lub kilka adresów’, *вбивати* — ‘usuwać informacje z dysku’, *гальмувати* — ‘bardzo wolno pracować, dot. komputera lub programu’, *глист, хробак* — ‘robak, wirus sieciowy’, *дерево* — ‘struktura rozmieszczenia katalogów, folderów na dysku lub serwerze’, *зависнути* — ‘przestać odpowiadać na zadane komendy’, *карлсон* — ‘wentylator’, *кишеня* — (ang. *cash buffer*) ‘pamięć podręczna’, *мізки* — ‘pamięć operacyjna’, *пацюк* — ‘mysz’, *реаніматор* — ‘informatyk zajmujący się pomocą w „trudnych przypadkach”’, *тачка* — ‘komputer’ i in.

Według mnie największą liczbę wariantów mają dwa pojęcia — symbol @, ang. *at* (*булочка, вухо, капуста, ключка, комашика, короткозябла, кракозябла, мавпа, мавпячий (свинячий) хвіст, масямба, мишеня, плюшка, равлик, собака, собачка, сяючий карбованець, чебурашка, черв'як* i in.), a także sam leksem ‘komputer’ (*апарат, бандура, банка, двійка, комп, машина, тачка, цампутер, четвірка, шухляда* i in.).

Prócz metaforyzacji, wykorzystywany jest również zabieg metonimii, np. *камінь* — ‘procesor’ (zbudowany na bazie krzemu, który występuje w kamieniach, stąd określenie), *огризок* — ‘komputer firmy Apple Macintosh’ (wyraz pochodzi od logo

firmy, którym jest nadgryzione jabłko). Warto zauważyć, że jedną z cech socjolektu informatycznego stanowi zmiana znaczeń wyrazów języka ogólnego i tworzenie na ich bazie jednostek leksykalnych o podwójnym znaczeniu, które odnoszą się do wyrazów dość odległych znaczeniowo, np. *квакати* — ‘grać w grę *Quake*’ (ang. *quake* — ‘trzęsienie’ oraz ukr. *квакати* — ‘kumkać’, to wyrazy o różnym znaczeniu, jednak ich brzmienie jest niemal identyczne, co można kwalifikować jako element homonimii międzyjęzykowej).

Semantyczny sposób tworzenia wyrazów to również substantywizacja (*хвостата* — ‘mysz przewodowa’) oraz mimikra fonetyczna (*батон* — ang. *button* ‘klawisz’, *джерпер* — ang. *jumper* ‘skoczek’, *крякалка* — ang. *crack* ‘program do łamania zabezpieczeń’, *лінух* — ‘Linux’, *професор* — ang. *processor* ‘procesor’, *шаровари* — ang. *shareware* ‘darmowa wersja programu, niezawierająca jednak wszystkich funkcji’ i in.). Zabiegi te w obrębie socjolektu informatycznego wykorzystywane są stosunkowo często.

Wyraz przenikający do slangu zyskuje niejednokrotnie zupełnie nowe znaczenie, które w żaden sposób nie wiąże się pierwowzorem, np. ang. *laser printer* ‘drukarka laserowa’ — ukr. slangowe *лазар* (imię *Лазар* w slangu informatycznym przyjmuje nową treść i znaczenie, podobnie jak w przykładzie *Езор* — ang. *error*, *цезар* — procesor Celeron itp. Mamy tu do czynienia z antonomastycznym wykorzystaniem imion własnych na bazie skojarzeń fonicznych).

W obrębie slangu funkcjonują warianty wyrazów opierające się na pełnym podobieństwie fonetycznym wyrazu oryginalnego i jednostki slangu, jak też warianty, w których owo zbliżenie jest jedynie częściowe, np. *аржований* — ang. *ARJ archived*, *брякпоінт* — ang. *break point*, *віндовоз* — ang. *Windows*, *дос навігатор* — ang. *DOS Navigator* i in.

Kolejnym rodzajem wyrazów powstałych w wyniku upodobnień fonetycznych są leksemy, których jedna część to właśnie taki przykład mimikry, druga zaś jest tłumaczeniem, np. *киш-пам’ять* — ang. *cache memory*. Grupa ta charakteryzuje się szczególnie bogatym „asortymentem” nazw programów użytkowych, które dla wielu ukraińskich użytkowników są po prostu niezrozumiałe, stąd takie ich właśnie dostosowywanie, np. *Альдус Піжамкер* — ang. *Aldus PageMaker* (obecnie *Adobe PageMaker*), *Автозад* — ang. *AutoCAD*, *Король дров* — ang. *CorelDraw*, *паращум* — ang. *PowerChute*.

Zjawisko to uzupełnić należy przykładami, które stanowią swoistą grę dźwięków, a tworzone są w wyniku dodawania, usuwania czy przestawek sylab oryginału, np. *аутглюк* — ang. *Outlook Express*; *багленд*, *багланда* — ang. *Borland International*; *блював* — ang. *bluewave*; *виньворд* — ang. *MS Winword*; *дурень* — ang. *DURON*; *енурез* — ang. *Unerase*; *інтерпренатор* — ang. *interpretator*; *командир вовків* — ang. *Volkov Commander*; *мздос* — ang. *MS-DOS*; *пентюх* — ang. *Pentium*; *хацкер* — ang. *hacker* i in.

Trzeba tu wyraźnie podkreślić, iż to właśnie metaforyzacja oraz gra słów należą do najbardziej produktywnych sposobów tworzenia jednostek leksykalnych slangu komputerowego.

Formując się pod bezpośrednim wpływem języka angielskiego, ukraińskojęzyczny socjolekt komputerowy zaopatruje się w znaczną część terminologii anglojęzycznej w wyniku transkrypcji i transliteracji. Zapożyczenia angielskie czy rosyjskie przechodzą tu pewien etap interferencji. Znane są jedynie pojedyncze przykłady leksemów, które w całości zachowały swą wymowę angielską, np. *фіча* (ang. slangowe *feature*) — ‘funkcja, cecha programu’.

Należy jeszcze wspomnieć o wyrazach utworzonych w wyniku skracania dłuższych nazw profesjonalizmów, a więc o zjawisku uniwerbizacji, np. *мати* — *материнська плата*, *стратегія* — *стратегічна гра*, *рольовик* — *рольова гра*, *струминник* — *струминний принтер*, *демонструшка* — *демонстраційна програма* i in.

Fakt, iż leksemy angielskie nie tylko wchodzą do ukraińskiego slangu komputerowego, ale również otrzymują w nim pewną formę morfologiczną, „dążą” ku ukraińzacji, świadczy o zdolności języka ukraińskiego do pochłaniania i transformowania różnorodnego materiału językowego. Paralelny proces tworzenia nowych wyrazów już na bazie materiału ukraińskiego dowodzi, że obce wtręty to jedynie gra, swoista walka młodych użytkowników slangu na inteligencję, dowcip i ostrość języka. Większość takich nowości nie przetrwa, ustępując miejsca nowym, częściej wykorzystywanym leksemom.

Na poziomie słowotwórczym tworzenie jednostek socjolektu informatycznego odbywa się z wykorzystaniem zasobów słowotwórczych języka ukraińskiego, a w procesie tym biorą udział zarówno afiksy rodzime, jak i obce.

Do najbardziej produktywnych należą sufiksy rzeczownikowe, a wśród nich m.in.: **-ep** (*геймер*¹⁹⁶, *думер*, *квакер*, *погамер*, *програмер*, *хацкер*, *шутер*, *юзер*), **-ik** (*алкоголік*, *монік*, *паскалік*, *тазік*, *флорік*), **-к(а)**, (*адмінка*, *вавка*, *демка*, *інсталяційка*, *клавка*, *локалка*, *мастдайка*, *оперативка*, *флешка*) czy **-ник** (*системник*, *струминник*, *яблучник*), przymiotnikowe: **-н-** (*анлімний*, *бекапний*, *дефолтний*, *коннектний*, *мастдайний*), **-ов-** (*флеймовий*, *бутовий*), **-ськ-** (*зіпівський*, *юзерський*), a także bardzo licznie wykorzystywane sufiksy czasownikowe: **-а-** (*думати*, *квакати*, *кіляти*, *шпіляти*, *юзати*), **-и-** (*атачити*, *банити*, *грабити*, *гуллити*, *єразити*, *квотити*, *кришити*, *логінити*, *рарити*, *роутити*, *серфити*, *фіксити*, *чатити*), **-ну-** (*кікнути*, *кілланути*, *кільнути*, *клікнути*, *крекнути*, *крякнути*, *ребутнути*, *хакнути*), **-ува-** (*зіпувати*, *шлангувати*) i in.

¹⁹⁶ W wielu derywatach doszukać się można angielskich rdzeni, np. *Doom* — *думати*, *думер*, *Quake* — *квакати*, *квакер*, *floppy* — *флорік*, *.wav* — *вавка*, *demo* — *демка*, *install* — *інсталяційка*, *must die* — *мастдайний*, *flash* — *флешка*, *ftp* — *беемпешка*, *RW* — *єрвешка*, *IP* — *айпішка*, *XP* — *експішка*, *AMD* — *аємдешник*, *IT* — *айтішник*, *backup* — *бекапний*, *default* — *дефолтний*, *connect* — *коннектний*, *flame* — *флеймовий*, *boot* — *бутовий*, *user* — *юзерський*, *attach* — *атачити*, *google* — *гуллити*, *erase* — *єразити*, *quote* — *квотити*, *RAR* — *рарити*, *rout* — *роутити*, *fix* — *фіксити*, *kick* — *кікнути*, *kill* — *кільнути*, *crack* — *крекнути*, *reboot* — *ребутнути* itd. czy też, jak np. w przypadku czasownika *крякнути*, odniesienia do etymologii ludowej, w której ukraiński wykrzyknik *кря* oznacza kwakanie kaczki lub dźwięk wydawany podczas rąbania drzewa.

Prefiksacja oraz zabiegi prefiksarno-sufiksalne czy postfiksalne wykorzystywane są rzadko, wyjątek stanowią tu jedynie czasowniki (*відлогінитися*, *забанити*, *закачати*, *залогінитися*, *зарарити*, *погамити*, *приатачити*, *зазипити*, *намилиити*, *квакатися*, *коннектитися*, *логінитися*, *чатитися* i in.).

Dość popularnym sposobem tworzenia derywatów jest ucinanie rdzeni wyrazowych, np. *вінда* (zamiast Windows), *вінт* (*вінчестер*), *гіг* (*гігабайт*), *інфа* (*інформація*), *кіло* (*кілобайт*), *клава* (*клавіатура*), *комп*, *ком* (*комп'ютер*), *ламо* (*ламер*), *лапа* (*лаптон*), *мег* (*мегабайт*), *мід* (*мідбас*), *ноут* (*ноутбук*), *прога* (*програма*), *проц* (*процесор*), *саб* (*сабвуфер*), czy tworzenie złożzeń, np. *вогнелис* (*вогонь*, *лиса* — ang. *Firefox*), *дрібнософт* (*дрібний*, *софт* — ang. *Microsoft*), *металобрухт* (*метал*, *брухт* — ang. *hardware*), *металолом* (*метал*, *лом* — ang. *hardware*), *сисадмін* (*системний*, *адміністратор* — ang. *system administrator*) i in.

Podsumowując, pragnę zauważyć, iż ze względu na to, że ukraiński socjolekt informatyczny jest zjawiskiem stosunkowo młodym i nieokrzesłym, wiele spośród jego elementów posiada po kilka wariantów zarówno pisowni, jak i wymowy, np. *вегеа*, *вегеа*, *вежеа*, *вагон* 'karta graficzna VGA', *глючити*, *глюкати* 'pracować z błędami', *дурдос*, *дирдос* 'system operacyjny DRDOS', *мишедром*, *мишкодром* 'podkładka pod mysz', *миха*, *миша*, *маузе*, *маузе*, *маусе* 'myszka', *компутер*, *комплухер*, *контупер*, *компухер*, *компостер* 'komputer', *мать*, *матір*, *мама*, *мамка*, *мамця*, *материнка* 'płyta główna', *кейборд*, *кеборд*, *кіборд*, *кеборда*, *кея* 'klawiatura' i in. Zwykle pod względem fonetycznym wyrazy te odpowiadają brzmieniu angielskiemu lub ukraińskiej transliteracji. W niektórych wypadkach wymowa stylizowana jest na język ukraiński; wszakże slang informatyczny podlega przecież tym samym prawom i tendencjom, co język ogólny czy inne rodzaje języków nieformalnych.

Socjolekt komputerowy jest zjawiskiem ciekawym i zróżnicowanym. Funkcjonując przede wszystkim w kontaktach bezpośrednich: wiadomościach mejlowych, rozmowach na czatach, forach czy za pośrednictwem komunikatorów, wciąż spon-tanicznie ewoluuje, przez co badania nad nim są zarówno zajmujące, jak i niezmier-nie trudne.

2.2.2.3. Kanały komunikacji — programy pocztowe, komunikatory, czaty, fora, blogi

Zawarte w tytule niniejszego podrozdziału typy kanałów komunikacyjnych to kolejne miejsca występowania zarówno elementów socjolektu komputerowego, jak i oficjalnego słownictwa informatycznego. Wypowiedzi uczestników konwersacji przebiegającej za pośrednictwem poszczególnych platform są uzależnione nie tylko od samych interlokutorów, ale również od specyfiki danej platformy wykorzystywanej w celach komunikacyjnych.

Najważniejszym, choć oczywiście nie jedynym czynnikiem różnicującym komunikowanie się w Internecie z wykorzystaniem komunikatorów, czatów, forów itd. jest czas, a dokładniej szybkość reakcji na zamieszczane komunikaty. Przy okazji rozważań na temat sposobów komunikowania się współczesnej młodzieży, szczególną

uwagę poświęcił im Andrij Izdryk w artykule *Особливості спілкування молоді у віртуалі* [Іздрик 2007].

Do najbardziej dynamicznych kanałów komunikacji należy niewątpliwie porozumiewanie się z wykorzystaniem komunikatorów oraz czatów, a więc typ konwersacyjny [Grzenia 2007, 43] komunikacji internetowej. Na dalszym miejscu należałoby umieścić korespondencję mejlową, wreszcie fora oraz blogi, czyli typ korespondencyjny.

Ostatni z wymienionych elementów komunikacji internetowej jest raczej „publicznym pamiętnikiem”, natomiast poszczególne wpisy nie zawsze mogą być komentowane, przez co zanika tu sama idea wymiany myśli, jednak ze względu na występowanie blogów o tematyce informatycznej poniżej omówiony zostanie także ten rodzaj komunikacji.

1) Prezentację platform, za pomocą których internauci mogą porozumiewać się w sieci rozpocznę od przeglądu interfejsów komunikatorów. W ukraińskiej przestrzeni wirtualnej do celów komunikacji „doraźnej” od wielu już lat wykorzystywane są w zasadzie dwa typy komunikatorów — ICQ oraz Skype. W obu bardzo łatwo można dokonać zmiany języka interfejsu z domyślnego na język ukraiński, co niewątpliwie ułatwia korzystanie z niego tym Ukraińcom, którzy w wykorzystywanym oprogramowaniu preferują swój język ojczysty.

Ukrainizacji programu dokonano w sposób profesjonalny, a jego użytkownicy stykają się ze słownictwem informatycznym już na poziomie komend i przycisków, np. *відеодзвінок, відредагувати, відновити список контактів з резервного файлу, вікно привітання, галерея зображень, домівка Skype, завантажити доповнення Extras, змінити пароль, зробити резервну копію списку контактів, імпорт контактів, компактний режим перегляду, мережевий статус, навігація з розширеною клавіатурою, налаштування сповіщень, налаштувати переадресацію дзвінків, оновлення Facebook, панель профілю, переадресувати, повноекранний режим, позначити як непрочитане, показати контакти з Outlook, публічний профіль, режим читувача екрану, сортувати контакти, створити нову групу* i in.

Nie inaczej wygląda kwestia ukrainizacji popularnej Аськи, komunikatora wykorzystywanego przez ukraińskich internautów od bardzo dawna. Mimo ciągłego zmniejszania się liczby użytkowników komunikatora na rzecz przede wszystkim programu Skype, ICQ pozostaje nadal w czołówce tego typu aplikacji na Ukrainie, a także w wielu krajach byłego ZSRR. Oficjalna ukraińska strona internetowa ICQ, z której pobrać można ukraińskojęzyczny pakiet instalacyjny programu (wersja ICQ 7.7), podobnie jak sama aplikacja, pełna jest jednostek leksykalnych, które zaliczają się do słownictwa informatycznego i mogą stać się przedmiotem analiz językowych, np. *галерея смайликів, завантажити ICQ, ігри онлайн, ігровий центр, канали соціальних мереж, кімнати розмов, мобільний ICQ клієнт, музичні скіни, обкладинки ICQ, пакет смайликів, підтримувати протокол агента, пошуковий додаток ICQ, установка на комп'ютер, центр допомоги* i in.

Ukraiński interfejs komunikatora ICQ w przeciwieństwie do Skype'a w pasku głównym oferuje w zasadzie jeden przycisk — меню. Jest to jednak dość rozbudowana funkcja, po jej rozwinięciu użytkownik ma wpływ na wiele opcji programowych, np. *додати або видалити мережі, імпорт контактів, керування списками видимості, мої облікові записи, переглянути профайл* oraz możliwość zmiany preferencji działania samego programu w opcji *налаштування* i oknach dialogowych wyświetlanych przy poszczególnych kontaktach¹⁹⁷, np. *автоприйняття файлів від усіх зі списку контактів, виберіть пакет звуків, видалити додатки, відкрити під час запуску Windows, голосовий або відеовиклик, груповий чат, користувач доступний, онлайн, передача файлу, повідомлення про статус та аватар, повідомляти про вхідні виклики, показувати всі дані профайлу крім телефону та адреси електронної пошти, показувати іншим мій період неактивності, показувати міні-профайли користувачів із списку контактів, показувати смайли, проксі-сервер, системні повідомлення, чат і in.*

2) Medium w pewnym sensie podobnym w działaniu do komunikatorów jest *czat*. Komunikacja pomiędzy dwoma (czat prywatny) lub większą liczbą osób (czat publiczny) odbywa się za pośrednictwem specjalnych kanałów tematycznych (pokojów). Czat jako sposób komunikowania się sam w sobie dostępny jest na specjalnie do tego celu udostępnianych stronach, należy również do jednej z opcji omówionych wyżej komunikatorów, niejednokrotnie także czat oferowany jest przez np. portale informacyjne¹⁹⁸. Bez względu na sposób czatowania, wszystkich jego uczestników obowiązują pewne ściśle reguły, których naruszenie może skutkować usunięciem czasowym lub permanentnym. Opisy¹⁹⁹ reguł zachowywania się na czacie (*Правила для користувачів*) formułowane są przez ich moderatorów. Te swoiste teksty instruktażowe również zawierają elementy terminologii informatycznej, np. *адміністратор чату, бан, бути „у реалі”, верхній реєстр символів, вивести із чату, „ігнор”, інтернет-ресурс, модератор чату, нік, нікнейм, „общака”, приват, сервіси чату, смайлик, флуд, фотогалерея, чатер* i in.

Rozmowy na czatach, jako swoisty sposób komunikacji opisywane były dość obszernie w literaturze światowej i polskiej²⁰⁰. Choć sama idea czatowania wiąże się z procesem wymiany myśli na różne tematy, to, jak pisze polski badacz J. Grzenia [Grzenia 2007, 96], z uwagi na fakt, że czaty internetowe stanowią głównie domenę ludzi młodych, rozmowy koncentrują się zwykle na seksie, ewentualnie dotyczą kontaktów towarzyskich. Wydaje się, że stwierdzenie to jest uniwersalne, gdyż analogiczna sytuacja rysuje się na czatach ukraińskich. Czatowanie w języku ukraińskim napotyka jednakże dość poważną barierę. Podobnie jak w przypadku stron WWW, które poświęcone były zagadnieniom związanym z IT, czatów ukraińskojęzycznych w stosunku do ogólnej liczby czatów dostępnych na stronach o domenę .ua jest

¹⁹⁷ Kontakt — użytkownik komunikatora.

¹⁹⁸ Zob. np. <http://tereveni.org/shoutbox/> [dostęp 9.03.2012 r.].

¹⁹⁹ Reguły czatu na stronie <http://in-chat.com.ua/help/rules.cp> [dostęp 8.05.2012 r.].

²⁰⁰ Zob. przypis 73.

bardzo niewiele. Zgodnie z ogólnie panującymi tendencjami tylko na nielicznych²⁰¹ z nich rozmowy w języku ukraińskim prowadzone są na tematy towarzyskie, związane z życiem intymnym, bądź dotyczą zagadnień wiążących się z polityką lub danym miastem. Pomimo obecności kanałów tematycznych typu *Комп'ютерний світ*, *Комп'ютеру*, *Інтернет* itp. z reguły nie odbywają się na nich żadne konwersacje. Do kategorii wyjątków zaliczyć należy czaty sporadycznie funkcjonujące na stronach *stricte* informatycznych, np. topko.org.ua²⁰² czy firefox.org.ua/mova²⁰³. Ten sposób wymiany informacji z dziedziny IT pomiędzy poszczególnymi użytkownikami jest mniej popularny z uwagi na sam sposób ich przekazywania (szybki, lakoniczny itd.), podczas gdy zagadnienia te wymagają niejednokrotnie dłuższych objaśnień, zarówno jeśli chodzi o początek wątku, jak i ewentualne odpowiedzi.

3) Z tego też względu platformą o wiele częściej wykorzystywaną do wymiany informacji na tematy związane z IT, na której (w przeciwieństwie do prywatnych i zamkniętych kanałów komunikacyjnych, np. komunikatorów) osoba postronna nie tylko może śledzić stan konwersacji, ale również wziąć w niej aktywny udział, są *fora internetowe*. To w dużej mierze dzięki nim ukraińskie słownictwo informatyczne wciąż rozbudowuje swoje zasoby leksykalne, a podejmowane przez rozmówców tematy odnoszą się do wielu zagadnień związanych z informatyką — od porad dotyczących kupna sprzętu, po dyskusje na temat stanu ukraińskiej lokalizacji poszczególnych programów.

Z technicznego punktu widzenia forum to grupa dyskusyjna wkomponowana w struktury stron WWW. Tematyka poruszana na forach nie musi być w żaden sposób uzależniona od strony macierzystej, do której dane forum jest podpięte; to jednostki zupełnie autonomiczne, o odmiennej konstrukcji, częstokroć zarządzane przez zupełnie inny personel niż reszta strony, o typowej i regularnej strukturze. Fora dyskusyjne prowadzone są przez większość portali, jak również czasopisma, uczelnie, instytucje, firmy, sklepy internetowe czy użytkowników prywatnych. Dyskusje na forach mają przeważnie charakter otwarty²⁰⁴, a częstotliwość poszczególnych wpisów może się znacznie różnić. Zróżnicowana może być też struktura poszczególnych forów, uwzględniająca liczbę „warstw” (forum płaskie, na którym wątki umieszczane są w porządku alfabetycznym lub chronologicznym; forum ustrukturalizowane składające się z wielu poziomów i warstw) oraz poruszanych tematów (fora jednotematyczne, wielotematyczne, zwykle podzielone na wiele wątków oraz

²⁰¹ <http://in-chat.com.ua/>, <http://prostochat.org.ua/>, <http://rozmova.in.ua/>, <http://chat.club.co.ua/>, <http://linux.grusha.org.ua/uk/chat>, <http://volyn-chat.at.ua/>, <http://www.ski.lviv.ua/chat/>, <http://bizarre.te.ua/> [dostęp 9.03.2012 r.].

²⁰² <http://topko.org.ua/> [dostęp 20.03.2012 r.].

²⁰³ <http://firefox.org.ua/mova/> [dostęp 20.03.2012 r.].

²⁰⁴ Ze względu na charakter stopnia anonimowości uczestników forów wyróżnia się fora anonimowe i półanonimowe, w których niewymagane jest podawanie jakichkolwiek danych bądź też jedynie podanie adresu e-mail, jak również fora restrykcyjne (by się zarejestrować, należy kliknąć na link aktywacyjny wysyłany na adres mejlowy przyszłego forumowicza) i prywatne, dostępne dla zamkniętej grupy użytkowników.

fora ogólne, na których omawiane są liczne zagadnienia związane z jakąś ogólną dziedziną).

Fora, na których poruszane są kwestie dotyczące najszerzej rozumianej informatyki, w zależności od rodzaju omawianych problemów zaliczyć można do każdej z wymienionych wyżej grup.

Wśród ukraińskich forów dyskusyjnych, których uczestnicy zajmują się problematyką związaną z technologiami informacyjnymi, wyróżnić należy m.in.: fora na stronach domivka.net²⁰⁵, ukrcenter.com²⁰⁶, linux.org.ua²⁰⁷, informatic.org.ua²⁰⁸, forum.en.net.ua²⁰⁹, uzhforum.com²¹⁰, forum.ua-admin.com²¹¹, cs.franyk.net²¹², forum.volodymyr.com.ua²¹³, bukovel.com²¹⁴, vidido.ua²¹⁵, forum.te.ua²¹⁶, fastiv.com.ua²¹⁷, center.lviv.ua²¹⁸, for.lviv.ua²¹⁹, board.lutsk.ua²²⁰, vox.com.ua²²¹, euniver.org.ua²²², tntu.edu.ua²²³.

Mnogość forów poświęconych komputerom czy informatyce w ogóle oraz liczba zamieszczanych postów świadczą o tym, iż tematyka IT jest wśród internautów bardzo popularna. Nie należy tego wiązać jedynie z faktem, iż niemal każdy użytkownik komputerów zmagał się z jakimiś problemami związanymi ze sprzętem i szukał pomocy w Internecie. Wpisy na wspomnianych forach dotyczą także zagadnień ukrainizacji oprogramowania, tworzenia programów i stron internetowych, literatury informatycznej, gier, historii IT itd. Stanowią one ważne źródło terminów informatycznych, a ich zakres obejmuje całe spectrum problemów z dziedziny IT, od terminologii odnoszącej się do sprzętu, poprzez oprogramowanie, po słownictwo stosowane w konstruowaniu stron internetowych czy procesach ukrainizacyjnych.

²⁰⁵ <http://domivka.net/archive/f-62.html> [dostęp 10.03.2012 r.].

²⁰⁶ <http://www.ukrcenter.com/%D0%A4%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%BC/%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%B4%D1%96%D0%BB/26660/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D1%8E%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%A1%D0%B2%D1%96%D1%82> [dostęp 10.03.2012 r.].

²⁰⁷ <http://linux.org.ua/cgi-bin/yabb/YaBB.pl> [dostęp 10.03.2012 r.].

²⁰⁸ <http://informatic.org.ua/forum/43> [dostęp 10.03.2012 r.].

²⁰⁹ <http://forum.en.net.ua/viewtopic.php?f=66&t=9165> [dostęp 10.03.2012 r.].

²¹⁰ <http://www.uzhforum.com/forumdisplay.php?f=28> [dostęp 10.03.2012 r.].

²¹¹ <http://forum.ua-admin.com/index.php> [dostęp 10.03.2012 r.].

²¹² <http://cs.franyk.net/forum/> [dostęp 10.03.2012 r.].

²¹³ <http://forum.volodymyr.com.ua/index.php?showforum=35> [dostęp 10.03.2012 r.].

²¹⁴ <http://forum.bukovel.com/viewforum.php?id=12> [dostęp 10.03.2012 r.].

²¹⁵ <http://vidido.ua/index.php/forums/viewforum/13/> [dostęp 10.03.2012 r.].

²¹⁶ <http://forum.te.ua/forumdisplay.php?f=151> [dostęp 10.03.2012 r.].

²¹⁷ <http://www.fastiv.com.ua/forum/index.php?showforum=27> [dostęp 10.03.2012 r.].

²¹⁸ <http://center.lviv.ua/f29/> [dostęp 10.03.2012 r.].

²¹⁹ <http://www.for.lviv.ua/forumdisplay.php?f=16> [dostęp 10.03.2012 r.].

²²⁰ <http://board.lutsk.ua/forum/107-tehnchn-forumi/> [dostęp 10.03.2012 r.].

²²¹ <http://www.vox.com.ua/forum/index.php?showforum=311> [dostęp 10.03.2012 r.].

²²² <http://euniver.org.ua/forum/index.php?showtopic=7> [dostęp 10.03.2012 r.].

²²³ <http://forum.tntu.edu.ua/index.php?act=SC&c=1> [dostęp 10.03.2012 r.].

Występujące na forach słownictwo informatyczne zaliczyć należy do dwóch, jakże pojemnych grup: terminów „oficjalnych” oraz terminów slangowych.

W obrębie pierwszej grupy występują pojęcia typu: *MAC-адреса, бокс версія, браузерна гра-стратегія, веб-інтерфейс, відкалібрувати принтер, дисковий простір, е-бібліотека, евристичний, е-пошта, зареєструвати домен, зробити бекап, клавіатурна розкладка, клієнтська програма, ключ реєстру, коренева директорія сайту, лімітний Інтернет, ліцензійний ключ, метатеги, міні-чат, обмін файлами, пошукова стрічка, програмер, системний диск, створити образ диску, файл конфігурації, фреймова структура, хостинг* i in.

Wymienione terminy pochodzą z wypowiedzi użytkowników forów, ale natknąć się na nie można również w publikacjach z dziedziny IT, słownikach różnego typu, prasie itp.

Z kolei pojęcia zaliczane do slangowych (grupa druga) utrwalone w formie graficznej występują niemal wyłącznie na forach. Ich podział omówiono w podrozdziale 2.2.2.2. — poniżej prezentuję jedynie niewielką część jednostek slangowych wyekscerpowanych z wypowiedzi użytkowników zarejestrowanych na forum domivka.net. Dominują wśród nich rzeczowniki, jednak obecne są także przymiotniki, czasowniki oraz związki wyrazowe, np. *аватарка, авка* (ang. *avatar* ← sans. *avatāra*), *авторун* (ang. *autorun*), *айніадреса* (ang. *IP address*), *АМДишний* (ang. *AMD*), *антишпи-гун*, *аплодити* (ang. *to upload*), *банерожор* (ang. *banner*), *банити* (ang. *to ban*), *блюрей* (ang. *Blu-ray*), *блютусний* (ang. *Bluetooth*), *важити 250 метрів*, *валідей-тити* (ang. *to validate*), *Віконс* (ang. *Windows*), *віртуалка* (ang. *virtual drive*), *геймдизайнер* (ang. *game designer*), *глинукс* (ang. *Linux*), *двотиск* (ang. *double-click*), *дельфієць* (ang. *Delphi*), *демка* (ang. *demo*), *джава* (ang. *Java*), *джимейл* (ang. *gmail*), *дівіді* (ang. *DVD*), *екзешиник*, *ехе-шник* (ang. *exe*), *Жумла* (suah. *Joomla*), *запаролити архів*, *зафайрволєність* (ang. *firewall*), *звуковуха* (звукова плата), *ігробудування*, *інсталяга* (ang. *installation*), *йоксель-монсель* (ang. *Excel*), *клаві-шокомбінація*, *копінастити* (ang. *to copy, to past*), *корок* (ang. *core*), *крякнути* (ang. *to crack*), *ЛиЖа* (ang. *LG*), *логжітековський* (ang. *Logitech*), *МакВісь* (ang. *Mac OS*), *масяга* (ang. *message*), *нечитабельний*, *обучалка*, *оператива* (опера-тивна пам'ять), *пропатчити* (ang. *to patch*), *перевстановлення ліну* (ang. *LIP*), *писати на мило*, *Піратська бухта* (ang. *Pirate Bay*), *плаг енд плей* (ang. *plug and play*), *повідом* (повідомлення), *погулити* (ang. *Google*), *поюзати* (ang. *to use*), *програ* (програма), *процик* (процесор), *резет* (ang. *reset*), *PC-юзвір* (ang. *PC user*), *серійник* (серійний номер), *скайп* (ang. *Skype*), *тіффка* (ang. *tiff*), *файлообмінник*, *фейсбук* (ang. *Facebook*), *форвардити* (ang. *to forward*), *хакеруха*, *XP'шний* (ang. *XP*) i in.

Wiele z przytoczonych wyżej pojęć funkcjonuje również w języku hakerów. Jednak z uwagi na znaczną hermetyzację tego środowiska oraz trudności z dotarciem do ich przedstawicieli niemały problem stanowi poznanie tego swoistego podsystemu języka. Prób jego opisania częściowo podjęła się wspomiana wcześniej M. Fedoriw. Część zasobów wykorzystywanych przez tych specyficznych użytkowników kompu-

terów została opisana na stronie hackua.com²²⁴. Na forum, w dziale *Стамми та переклади користувачів* uruchomiono projekt *Словник Хакера*, w ramach którego użytkownicy zostali poproszeni o objaśnianie pojęć z zakresu hackingu, bezpieczeństwa, działania systemów operacyjnych, protokołów przekazu danych itp. Bazę składającą się z ponad 200 pojęć²²⁵ umieszczono na pierwszej stronie projektu, na kolejnych użytkownicy podają definicje poszczególnych haseł.

Poniżej fragment wykazu oraz objaśnienia wybranych pojęć.

Бот — відповів **Voron**

Ботнет — відповів **Voron**

Браузер — відповів **Bosyak**

Брут — відповів **poohitan**

Вардрайвінг — відповів **Voron**

Види Web-клієнтів — відповів **Strilo4ka**

Відладчик (дебагер) — відповів **Voron**

Вірус — відповів **#@!@#**

Дедик — відповів **#@!@#**

Дек — відповів **DAHAKA423**

Демон Daemon — відповів **Bosyak**

Дефейс — відповів **Voron**

Джойнер Joiner — відповів **#@!@#**

Домен — відповів **poohitan**

Дорвей — відповів **Voron**

Драйвер Дрова driver — відповів **Shinobi**

Експлойт exploit — відповів **Voron**

Бот — спеціальна програма, що виконує автоматично, зазвичай за заданим розкладом, будь-які дії через ті самі інтерфейси, що і звичайний користувач. Зазвичай боти використовуються для виконання одноманітних, повторюваних операцій з максимально можливою швидкістю.

Joiner — простими словами „клейщик”, може склеїти картинку з трояном, щоб підсунути його „жертві” і вона нічого не запідозрила, на місці картинки може бути інший файл.

Дорвей (doorway, doorway page) — допоміжна веб-сторінка, спеціально оптимізована під конкретні пошукові запити. Зазвичай такі сторінки не несуть корисної інформації, а призначені тільки для того, щоб залучений обманним шляхом відвідувач перейшов на веб-сторінку, для якої створювався дорвей.

Zarówno ten swoisty przewodnik po języku hakerów, jak i cała witryna mogą być niezwykle przydatne dla badaczy pragnących bliżej poznać środowisko i język ukraińskich entuzjastów IT.

²²⁴ <http://hackua.com/forum/showthread.php?t=2167> [dostęp 20.03.2012 r.].

²²⁵ Stan na 21.03.2012 r.

4) Podobną wartość poznawczą prezentują podstrony FAQ umieszczane na witrynach o tematyce informatycznej. FAQ²²⁶, czyli zbiory najczęściej zadawanych pytań z danej dziedziny oraz odpowiedzi na te pytania na ukraińskich stronach internetowych, z reguły przybierają formę akronimu *ЧаПи (ЧАП) — Часті Питання*.

Pytania i odpowiedzi na nie są uzależnione od profilu danej strony i tego, czy jest ona poświęcona projektowaniu stron WWW, grom, grafice komputerowej, tworzeniu oprogramowania itd. W ЧАП-ach na stronach *domashka.net*²²⁷, *hatanet.com.ua*²²⁸ (sieci komputerowe), *yurko.if.ua*²²⁹ (strona prywatna), *ukrfaq.narod.ru*²³⁰ (strona z FAQ), *agrosoft.com.ua*²³¹, *sites.google.com/site/pkerags*²³² (producenci oprogramowania), *chorna-rada.org.ua*²³³ (forum polityczne), *bete.tv*²³⁴, *torrents.net.ua*²³⁵ (strony poświęcone torrentom²³⁶), *hackua.com*²³⁷ (FAQ dotyczące komunikatora ICQ) natknąć się można na następujące słownictwo reprezentujące różne nuryt technologii informacyjnych: *FTP менеджер, ICQ-клієнт, IP-запит, IP-телефонія, VIP акаунт, адміністратор, айні, архів бази даних, безлімітний Інтернет, бекап з адмінки, білінгова система, властивості браузера, вхідний/вихідний трафік, головне меню, динамічна IP-адреса, домен забанений, е-лист, е-мейл, завантажити оновлення з сайту, закатати файл, запуск процесу встановлення, зареєстрований користувач, згенерований пароль, змішаний трафік, інсталятор, інсталяційна система, інтернет-кафе, Інтернет-провайдер, каптча, кнопки навігації, ліцензійний ключ, лічер, логін, локалізований обліковий запис, локальна комп'ютерна мережа, медіапотік, менеджер контактів QIP, мережева карта, мережева плата, невалідний е-mail, невидимка, несанкціонований вихід, об'єднати списки контактів, очистити кеш браузера, пакетний файл, панель навігації, параметри Тенет, пасскей, перезавантажити комп'ютер, переналаштувати, підтримка RSS-експорту, пір, подвійний клік лівої кнопки миші, подкасти, подкастинг, примари е-mail, профіль учасника, режим перегляду, рейтинг, системні бібліотеки, сідер, smtp-сервер, стандартний набір кнопок, торрент-клієнт, торрент-файл, точка обміну трафіком, трекер, файл українізатора, файрвол, фантомні контакти, флеш-завантажувач, функція переіндексації, швидкість прийому/передачі і in.*

²²⁶ ang. *Frequently Asked Questions*.

²²⁷ <http://domashka.net/ua/abonents/directory/questions/> [dostęp 20.03.2012 r.].

²²⁸ http://hatanet.com.ua/help_faq.html [dostęp 20.03.2012 r.].

²²⁹ <http://yurko.if.ua/chapy-po-wordpress-faq/> [dostęp 20.03.2012 r.].

²³⁰ <http://ukrfaq.narod.ru/> [dostęp 20.03.2012 r.].

²³¹ http://agrosoft.com.ua/faq.php?cat_id=5 [dostęp 20.03.2012 r.].

²³² <http://sites.google.com/site/pkerags/faq> [dostęp 20.03.2012 r.].

²³³ http://chorna-rada.org.ua/faq.php?faq=vb3_board_faq#faq_vb3_board_usage [dostęp 20.03.2012 r.].

²³⁴ <http://bete.tv/faq.php?faq=seeding> [dostęp 20.03.2012 r.].

²³⁵ <http://torrents.net.ua/forum/viewtopic.php?t=107269> [dostęp 20.03.2012 r.].

²³⁶ Torrent — program wymiany plików.

²³⁷ <http://hackua.com/forum/showthread.php?t=1185> [dostęp 20.03.2012 r.].

5) Nieodłącznym elementem wielu witryn, w tym także tych, których tematem przewodnim jest informatyka, technologie informacyjne, komputery itp., są blogi.

Za narodziny ukraińskiej blogosfery uważa się rok 2006 i pierwszy wpis w języku ukraińskim na autonomicznym blogu, którego autorem był obecny pracownik ukraińskiego oddziału Microsoftu Makson Puhowskyj²³⁸. Według corocznych raportów opracowywanych przez pion odpowiedzialny za strefę blogów kompanii Yandex, publikowanych m.in. na stronach watcher.com.ua²³⁹ oraz blogoreader.org.ua²⁴⁰, ukraińska blogosfera w 2011 r. liczyła 1,1 mln blogów, co stanowi ponadpięćdziesięcioprocentowy wzrost w porównaniu z rokiem 2010, kiedy liczbę ukraińskich blogów oceniano na około 700 tys. Przy czym należy zauważyć, że aktywnych blogów jest około 100 tys., czyli niewiele ponad 9% ogółu dzienników, natomiast blogów ukraińskojęzycznych jedynie około 80 tys. (7,2% ogółu blogów, w tym blogi nieaktywne).

Przytoczone dane są odzwierciedleniem wcześniej przywoływanych danych dotyczących struktury ukraińskiego Internetu w ogóle.

Typowy układ bloga opiera się na chronologicznych wpisach jego autora, natomiast tematyka tych zapisków oraz sposób przekazu (blog tekstowy, fotoblog, blog audio itd.) są bardzo zróżnicowane. Pośród ogółu dzienników blogi poświęcone komputerom, informatyce, Internetowi itp. zajmują pozycję niszową.

Ukraińscy blogerzy (także ci piszący o IT — po ukraińsku i po rosyjsku) goszczą na platformach wordpress.co.ua²⁴¹, livejournal.com²⁴², blog.net.ua²⁴³, blogosvit.com²⁴⁴, blogspot.com²⁴⁵, blox.ua²⁴⁶, meta.ua²⁴⁷, vkursi.com²⁴⁸, tworzą własne strony, np. itblog.org.ua²⁴⁹ lub umieszczają swe zapiski na stronach zajmujących się tematyką blogów typu blogoreader.org.ua²⁵⁰ czy watcher.com.ua²⁵¹. Ich wypowiedzi o charakterze „blogowym” znajdują się również na stronach, na których blog stanowi jedynie

²³⁸ <http://maxon.com.ua/> [dostęp 21.03.2012 r.].

²³⁹ <http://watcher.com.ua/2011/11/19/v-ukrayini-1-1-mln-bloheriv-doslidzhennya-yandeksa-msbf/> [dostęp 21.03.2012 r.].

²⁴⁰ <http://blogoreader.org.ua/2011/12/15/ukrainian-blogosphere-2011/> [dostęp 21.03.2012 r.].

²⁴¹ <http://grandse.wordpress.com/about/>, <http://bunyk.wordpress.com/> [dostęp 21.03.2012 r.].

²⁴² <http://www.livejournal.com/interests.bml?int=%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D1%82> [dostęp 21.03.2012 r.].

²⁴³ <http://apple.blog.net.ua/> [dostęp 21.03.2012 r.].

²⁴⁴ <http://www.blogosvit.com/index.php?category=%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%BF%60%D1%8E%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8> [dostęp 21.03.2012 r.].

²⁴⁵ <http://korkholeh.blogspot.com/>, <http://soft-lenny.blogspot.com/> [dostęp 21.03.2012 r.].

²⁴⁶ <http://apple.blox.ua/html> [dostęp 21.03.2012 r.].

²⁴⁷ <http://blog.meta.ua/communities/kompyutery-i-internet/> [dostęp 21.03.2012 r.].

²⁴⁸ <http://xto.vkursi.com/> [dostęp 21.03.2012 r.].

²⁴⁹ <http://itblog.org.ua/> [dostęp 21.03.2012 r.], zob. m.in. wpis w zakładce *Про сайт*: „Метою створення цього сайту було висвітлення та аналіз подій в світі інформаційних технологій, різноманітні поради та рішення проблем українською мовою. Тут автори діляться своїм досвідом щодо організації роботи, розробки програмного забезпечення, автоматизації процесів, а також використання сучасних методологій та інструментів у житті айтишників”.

²⁵⁰ <http://blogoreader.org.ua/category/uanet/> [dostęp 21.03.2012 r.].

²⁵¹ <http://watcher.com.ua/uanet-statistics/> [dostęp 21.03.2012 r.].

jedną z możliwych dostępnych opcji. Do stron takich zaliczyć można m.in.: gameplay.org.ua/blog²⁵² czy informatic.org.ua/blog²⁵³.

W dziennikach poświęconych problematyce IT, podobnie jak na forach czy stronach o tematyce informatycznej, również występuje cała gama ogólnie używanego słownictwa informatycznego lub też takiego, które do tego grona pretenduje, np. *блогхостинг, „битий” сектор, б-осередкова батарея, RPG-елемент, Twitter-користувач, айтішник, вислати інвайт, високошвидкісна шина USB 3.0, відеoadаптер, глюк, глючити, гра-стрілялка, двигунець гри, джумлівський модуль, інді-ігри, IT-бізнес, IT-галузь, IT-сфера, квакати, кібер, кіберпанк шутер, крекнути, лайкізм, лайкнути, мікроблог, мікропроцесорна техніка, мінікомп’ютер, модуль бездротового зв’язку, модуль захисту електронної пошти, мультитаскінг, основний антивірус, перенавантаження системного буфера, платформери, по-джумлівськи, потвітити, портативний антивірус, постінг, програма захисту, процес інформатизації, рейтинг антивірусів, розганняти ЦП, системник, соцмережа, тактова частота, твік, тестування комп’ютерів, файлообмінний сервіс, хакнути, шлеф, шутер, яблучник* i in.

W podsumowaniu informacji dotyczących blogów wypada zwrócić uwagę na jedną z wypowiedzi zamieszczonych pod koniec 2008 r. na witrynie blogosphere.com.ua²⁵⁴. Twórca portalu *Українська блогосфера* jarofed, w związku z pytaniem jednego ze współpracowników o język, w którym najlepiej prowadzić dziennik internetowy („А якою мовою краще створити блог: російською чи українською?”), stwierdza: „Я [...] навіть не припускав, що мова цього блога може бути якоюсь іншою. Бажання розвивати український сегмент було достатньою причиною для того, щоб писати саме українською”.

Mając na uwadze wcześniej przytoczone dane, trzeba podkreślić, iż zdania tego nie podziela blisko milion blogerów, którzy współtworzą ukraińską blogosferę. Jedną z przyczyn takiej sytuacji jest niewątpliwie liczba potencjalnych odbiorców bloga, jednak nie jest to kryterium najważniejsze. Z danych opublikowanych przez *Yandex*²⁵⁵ wynika, że wśród pięciu największych ośrodków „blogotwórczych” (ponad 50 tys. blogów w każdym z nich) obecne są Kijów, Odessa, Charków, Donieck i Dniepropietrowsk. Wśród ośrodków ukraińskojęzycznych również prowadzi Kijów, jednak liczba blogów w języku ukraińskim ogółem ledwo przekracza 16 tys., wobec prawie 300 tys. wszystkich blogów prowadzonych w tym rejonie.

6) *Poczta elektroniczna*, podobnie jak blogi, stanowi usługę proponowaną przez wiele portali internetowych (webmail — poczta dostępna przy wykorzystaniu przeglądarki WWW). Aby skorzystać z takiej usługi, należy zarejestrować się i utworzyć

²⁵² <http://gameplay.org.ua/blog/> [dostęp 21.03.2012 r.].

²⁵³ <http://informatic.org.ua/blog/> [dostęp 21.03.2012 r.].

²⁵⁴ <http://blogosphere.com.ua/2008/11/16/navischo-zavodyty-bloh-ukrajinskoju-movoju/> [dostęp 21.03.2012 r.].

²⁵⁵ <http://watcher.com.ua/2011/11/19/v-ukrayini-1-1-mln-bloheriv-doslidzhennya-yandeksa-msbf/> [dostęp 21.03.2012 r.].

skrzynkę pocztową. Wśród portali ukraińskojęzycznych prym wiodą witryny ukr.net²⁵⁶ oraz i.ua²⁵⁷. Ukraińscy internauci do tego celu wykorzystują jednak częściej serwisy obce, np. anglojęzyczny yahoo!²⁵⁸ czy Google²⁵⁹, jak również rosyjskojęzyczne Яndex²⁶⁰ bądź Mail.ru²⁶¹.

O wiele wygodniejszym sposobem korzystania z zasobów poczty elektronicznej jest posługiwanie się specjalnie do tego celu stworzonymi programami pocztowymi. Ukraińscy użytkownicy najczęściej korzystają z oprogramowania firm Microsoft²⁶², Netscape²⁶³, Opera Software²⁶⁴ oraz RitLabs²⁶⁵.

Programy pocztowe wymienionych firm same w sobie mogą być źródłem wiedzy na temat ukraińskiego słownictwa informatycznego. Z racji posiadania ukraińskiego interfejsu oraz ukraińskojęzycznego sposobu instalacji w znaczący sposób wzbogacają zasoby omawianej niszy terminologicznej.

W procesie zakładania konta oraz podczas użytkowania programów pocztowych Microsoft Office Outlook, Mozilla Thunderbird, Opera i The Bat! internauta napotka m.in. następujące słownictwo: *автоматект, адреса SMTP-сервера, архів листів, безпека з'єднання, виконувати SMTP-автентифікацію, вимкнути прив'язування, від'єднати, відкривати віринаючи вікна у фоновому режимі, відповісти всім, відстрочене надсилання, віджети, вкладка Основне, вкладки і вікна, вкласти елемент, вкласти файл, вхідна поштова адреса, група Відповідь, група Включення, група Позначки, група Створення, дисковий кеш, додати обліковий запис, дозволити віринаючи вікна, дозволити створення дублікатів, електронний підпис, закладки, замінювати дублікати під час імпортування, застосовувати установки отримання пошти, застосувати перевірку POP перед SMTP, застосувати поточне подання до інших папок пошти, затримка на сервері, зафіксувати вкладку, зберегти всі вкладення, зберегти й закрити, зберегти як, зберігати чернетки листів у, згорнуто, ім'я скриньки, імпортувати з файлу, керування правилами й оповіщеннями, керування швидкими діями, клонувати вкладку, кнопка До виконання, кнопка Спробувати, компонування доступності, конфігурація знайдена в базі ISP в Mozilla, локальна тека, метод автентифікації, надати спільний доступ до календаря, надіслати відкладені листи, на-*

²⁵⁶ <http://freemail.ukr.net/> [dostęp 26.03.2012 r.].

²⁵⁷ <http://www.i.ua/> [dostęp 26.03.2012 r.].

²⁵⁸ Ukraińska wersja logowania: https://login.yahoo.com/config/login_verify2?.intl=ua&.src=ym [dostęp 26.03.2012 r.].

²⁵⁹ Ukraińska wersja logowania: <https://accounts.google.com/ServiceLogin?service=mail&passive=true&rm=false&continue=https%3A%2F%2Fmail.google.com%2Fmail%2F%3Ftab%3Dwm&ssc=1&ltmpl=default&ltmplcache=2&hl=uk> [dostęp 26.03.2012 r.].

²⁶⁰ <http://mail.yandex.ru/> [dostęp 26.03.2012 r.].

²⁶¹ <http://www.mail.ru/> [dostęp 26.03.2012 r.].

²⁶² <http://office.microsoft.com/uk-ua/outlook/> [dostęp 26.03.2012 r.].

²⁶³ <https://www.mozilla.org/uk/thunderbird/features/> [dostęp 26.03.2012 r.].

²⁶⁴ <http://help.opera.com/Linux/11.00/uk/mail.html> [dostęp 26.03.2012 r.].

²⁶⁵ <http://help.yandex.ua/mail/?id=1114197> [dostęp 26.03.2012 r.].

стройка поштового облікового запису, настроювання пошти, не переміщати категоризовані повідомлення, не переміщати непрочитані повідомлення,оновити папки, очистити папку й вкладені папки, очищувати Кошик при виході, панель справ, папка даних програми за замовчуванням, параметри облікових записів, переадресація, перевірити наявність оновлень, перевірка повідомлень після надсилання, перевіряти пошту при запуску, переглянути часопис роботи, перезавантажити, підімкнення через локальну мережу або вручну, підтвердження незашифрованого надсилання, подачі, позначити всі листи як прочитані, позначити як видалене, не використовувати кошик, приймати куки, програма зневадження Alt, режим користувача, роз'єднатися з сервером, спам, список завдань на день, список Нагадування, спорожнити кошик при виході, створити групу контактів, створити зустріч, створити повідомлення електронної пошти, створити поштову скриньку, створити теку, створити ярлик на Робочому столі, створити ярлик у Головному меню, стискати теку Вхідні при виході, стос вкладок, увімкнути Куки, швидкі дії i in.

Sama treść listów elektronicznych przesyłanych za pomocą czy to klientów poczty, czy formularzy WWW jest niemal niemożliwa do weryfikacji, tak więc nie sposób traktować ich jako materiału badawczego. Wyjątkiem może tu być jedynie korespondencja publiczna lub też półprywatna. Wśród entuzjastów IT najpopularniejszą platformą komunikacji pozostają wciąż fora internetowe lub — w przypadku pomocy bezpośredniej — listy prywatne lub komunikowanie się za pomocą programów typu ICQ czy Skype. Przykładem wezwania do tego rodzaju korespondencji może być wpis na jednym z forów dotyczący rozwiązania problemu z routerem:

„основний комп” — це 1 з 5 підключених до свіча?

для ОГО роутер необов'язково, вистачить найдешевшої точки доступу - пароль зміни в меню точки доступу можна надавати та припиняти доступ до мережі. я таке робив, можу тобі зробити — пиши приват²⁶⁶.

Ostatni komunikat stanowi propozycję do nadesłania wiadomości na prywatną skrzynkę pocztową.

Należy wspomnieć również o samym sposobie pisania wiadomości. Struktura listów elektronicznych jest ściśle określona: każdy musi zawierać adresata, wskazane jest umieszczenie tematu wiadomości, który na wstępie kieruje uwagę odbiorcy na konkretny problem; z reguły są to komunikaty dość lakoniczne, a możliwość odznaczenia opcji, by otrzymany komunikat znalazł się w obrębie własnej odpowiedzi powoduje, iż korespondencja przybiera formę dialogu. W przypadku korespondencji osób posługujących się alfabetem opartym na cyrylicy dochodzi jeszcze kwestia samego zapisu komunikatu. Dotyczy to wszelkiego typu wypowiedzi przesyłanych za pośrednictwem Internetu — mejli, wypowiedzi na forach, dialogów prowadzonych

²⁶⁶ <http://forum.te.ua/showthread.php?t=78031> [dostęp 30.03.2012 r.].

za pośrednictwem komunikatorów, czatowania itd. Nierzadko spotyka się tu bowiem postać nie tylko cyrylicą, ale i łacińską — z transliteracją zapisu (np. *Pryvit chuvak! Ty choho tata pozorysh??? Anu postav sobi muzon na storinku!!! Vse inshe mozhe buty!!! Ya spravy, hotujysya na druhyj tyzhden' bablo z hutora lopatoyu vyhribaty!!!*²⁶⁷), ale również użyciem skrótów czy skrótowców anglojęzycznych wykorzystywanych w takich komunikatach, jak choćby *HF* (ang. *have fun*) — ‘baw się dobrze’, *JK* (ang. *just kidding*) — ‘żartowałem’, *L8R* (ang. *later*) — ‘później’, *LOL* (ang. *laughing out loud*) — ‘głośny śmiech’, *MOB* (ang. *mobile*) — ‘telefon’, *NC* (ang. *no comment*) — ‘bez komentarza’, *OMG* (ang. *oh my God*) — ‘o mój Boże’, *PLS*, *PLZ* (ang. *please*) — ‘proszę’, *THNX* (ang. *thank you*) — ‘dzięki’, *TOY* (ang. *thinking of you*) — ‘myślę o tobie’, *WB* (ang. *welcome back*) — ‘witaj ponownie’, *WKND* (ang. *weekend*) — ‘weekend’, *XLNT* (ang. *excellent*) — ‘wspaniale’ i wiele innych.

Wydaje się, iż naturalnym środowiskiem funkcjonowania wymienianych wcześniej struktur pozostaje jedynie Internet. Nic bardziej mylnego. Jednostki socjolektu informatycznego, podobnie jak terminologia oficjalna, z racji funkcjonowania w coraz szerszych kręgach, przenikają również do języka mediów czy literatury pięknej.

Te tak charakterystyczne jednostki leksykalne pojawiają się w czasopiśmie (*Працює „аська”, „скайп”, електронна пошта, легко завантажуються сайти*²⁶⁸, *Microsoft дружитиме з „Вогнелисом”*? [Львівська 2006]; *Поки я мучилася над заповненням анкети, надійшло перше повідомлення від користувача з досить оригінальним ніком „Тисни, не бійся”* [Кременчуцька 2008]; *Зусиллями і коштами редакції вдалося зробити такий-сякий ремонт, а Медіа-фонд при Посольстві США в Україні посприяв у придбанні кількох телефонних номерів і виході газети у Всесвітню павутину*²⁶⁹), utworach literackich czy w mediach elektronicznych, np. w reklamie. Przez większość czytelników traktowane są one jak zupełne nowości, głównie z tego względu, że wcześniej znane były jedynie nielicznej grupie użytkowników.

Wykorzystywanie jednostek leksyki informatycznej na łamach prasy czy w publikacjach internetowych jest zabiegiem świadomym, stosowanym w celu przyciągnięcia uwagi czytelnika. Słownictwo tego typu niewątpliwie ożywia teksty publicystyczne, sprawiając, że stają się one bardziej wyraziste. Z kolei użycie omawianych jednostek w utworach literackich przybiera raczej formę cytatów bądź wtrętów z obcego słownika, natomiast ich występowanie w języku bohaterów traktowane jest jako artystyczny środek indywidualizacji postaci.

²⁶⁷ Do rzadkości nie należą komunikaty, w których prócz prezentowanego sposobu zapisu obecne są także wtręty anglojęzyczne, np. *Sup, chuvak? Yak spravy? Scho robysh zaraz? Let me guess... Divchata, football i pyvo, am I right? :).* Oba przykłady pochodzą z tego samego forum <http://www.myspace.com/vasyln/comments> [dostęp 20.10.2010 r.].

²⁶⁸ <http://www.novadoba.info/consumer/449-dostukatysja-do-internetu-mozhlyvo-navit-u-najgluhishomu-seli> [dostęp 6.10.2010 r.].

²⁶⁹ <http://www.radiosvoboda.org/content/article/897146.html> [dostęp 10.09.2010 r.].

Лексыка інформатична (офіцjalна і неформална) występuje zarówno w tekstach publikowanych w formie zapisów na blogach, np.

Всі власники компів поділяються на дві основні категорії: організовані юзери та неорганізовані юзери. Я відношусь до останніх. Організованість та порядок у комп'ютері свідчить про чистолюбного власника. Провівши кілька соціологічних опитувань я визначив, що чистолюбів приблизно 30% від загальної кількості юзерів. Решту можна сміливо назвати замазурами. Я особисто замазура і горджусь цим!²⁷⁰,

w dowcipach i anegdotach, np.

- У кабінеті слідчого.
- Ви сайт Президента пінгували?
  - Чого?
  - Ну ДДоС атакую робили?
  - Не розумію про що Ви.
  - Ось. Тут написано — з Вашого айпі проводилася атака.
  - Що таке айпі?
  - Я не знаю. Написано.
  - І я не знаю.
  - Так Ви сайт пінгували чи ні?
  - Не розумію, що це.
  - Я теж не розумію! Але тут написано!!
  - А в чому справа? Може віруси?
  - Ідіть звідси, і дивіться, будете ще пінгувати, тоді по-іншому поговоримо!
  - А що це „пінгувати“?
  - Чорт його знає!
  - А на сайт Президента можна заходити?
  - Нема чого там робити. Вільний²⁷¹,

aforyzmach, np.

Якщо цього немає в комп'ютері — виходить, цього взагалі не існує; Комп'ютер нагадує старозавітного Бога: безліч правил і ніякого милосердя²⁷²,

jak i w obrębie literatury pięknej, np.

Сашко розповідав про нові онлайн-ігри в інтернеті, про приколи на форумах гравців, а Ван, як його називали друзі в школі, із захопленням слухав ці розповіді й додавав щось зі свого досвіду віртуального життя. [...] Так і сказала — про комп! — „другорядна річ”. На щастя, можна було слухати музику, і хлопець припадав до свого CD-плеєра мугикаючи під носа улюблені мелодії. А потім мати зробила Сашкові королівський подарунок: принесла новенький i-pod на вісімдесят гігабайтів пам'яті з неймовірною кількістю записаної музики і пісень²⁷³.

²⁷⁰ <http://myslinsky.org/Pokazhi-meni-sviy-robochiy-stil-i-ya-skazhu-hto-ti.html> [dostęp 30.03.2012 r.].

²⁷¹ http://domivka.net/content/yak_povodytys_na_dopyti_z_pryvodu_pinhuvannia_poradnyk-1631/ [dostęp 28.06.2012 r.].

²⁷² <http://wolf.if.ua/index.php?id=20> [dostęp 28.06.2012 r.].

²⁷³ Fragmenty książki [Ільченко 2008].

Leksemy z grupy socjolektu informatycznego w zależności od charakteru ich użycia w tekście literackim przybierają dwa rodzaje form graficznych. Ich pisownia w cudzysłowie stosowana jest w celu wydzielenia cytowanego fragmentu z innego systemu językowego, natomiast formy bez cudzysłowu charakteryzują wyrazy, które już dość silnie zakorzeniły się w języku ogólnym. Nie zmienia to jednak faktu, iż wiele jest przypadków ilustrujących niekonsekwencję autorów w stosowaniu tej zasady.

Współczesne języki w dużym stopniu uzupełniają swe zasoby leksykalno-frazeologiczne i słowotwórcze elementami pochodzącymi z różnych obszarów pozaliterackich, w tym informatycznych. W równej mierze jak oficjalne słownictwo informatyczne, również socjolekt informatyczny jest jednym z ważniejszych źródeł wzbogacenia tych zasobów języka, zwłaszcza że w warunkach ukraińskich tworzenie odpowiedników pojęć z dziedziny informatyki oraz ich popularyzacja następują zbyt wolno. Oba te obszary, podobnie jak obecna sytuacja języka ukraińskiego, wymagają wiele uwagi ze strony środowiska lingwistycznego oraz dalszych opracowań.

Jak zatem w obecnych warunkach rysują się perspektywy rozwoju leksyki informatycznej, jej przenikania do języka ogólnego? Wydaje się, że proces ten nie przebiega w takim tempie, jak np. w krajach anglojęzycznych, krajach Europy Zachodniej czy nawet w Polsce, która na drogę powszechnej informatyzacji wkroczyła zaledwie kilka lat wcześniej niż Ukraina. By odpowiedzieć na pytanie: „Jak wyglądać będzie przyszłość ukraińskiego słownictwa informatycznego, jego rozwój i przenikanie w obszary języka ogólnego?”, należy ponownie przyjrzeć się statystykom.

Na początku 2012 r. na Ukrainie zarejestrowano około 5,5 miliona użytkowników szerokopasmowego Internetu, czyli o ponad połowę mniej niż w porównywalnej pod względem liczby mieszkańców Hiszpanii. Znaczna liczba ukraińskich użytkowników Internetu zamieszkuje większe ośrodki miejskie, które, jak podkreśla Serhij Czermerkin [Чемеркін 2009, 11–15], w przeważającej części „rozmawiają” po rosyjsku. Według autora książki *Українська мова в Інтернеті: позамовні та внутрішньоструктурні процеси*, ponad 55% użytkowników sieci przypada na rosyjskojęzyczny Kijów, a ok. 30% skupia się w pozostałych, również rosyjskojęzycznych (poza Lwowem) ośrodkach — Doniecku, Odessie, Zaporozżu, Charkowie i Dniepropietrowsku. W tej sytuacji nie może zatem dziwić fakt, że językiem większości projektów internetowych pozostaje rosyjski. Potwierdzają to spostrzeżenia dotyczące profilu językowego witryn poświęconych informatyce, zarówno projektów komercyjnych (strony firm informatycznych, sklepów komputerowych itd.), jak i stron nieukierunkowanych biznesowo²⁷⁴. Udział ukraińskojęzycznych blogów zaliczanych już dziś do nurtu literackiego jest niemalże odzwierciedleniem ogólnej sytuacji ukraińskiej przestrzeni wirtualnej — jedynie 7% z nich to dzienniki pisane po ukraińsku.

W tak niekorzystnych dla języka ukraińskiego realiach funkcjonuje dziś ukraińskie słownictwo informatyczne. Pomimo ogólnie niesprzyjających po temu

²⁷⁴ Zob. podrozdział 2.2.2.1.

warunków rozwija się w miarę prężnie, uzupełniając swe zasoby nie tylko leksemami obcymi, lecz także rodzimymi. Jego przenikanie do języka ogólnego przebiega wielokanałowo, głównie za pośrednictwem samych użytkowników, a więc języka potocznego, ale również mediów, literatury naukowej czy beletrystyki. Jednakże biorąc pod uwagę ogólne tendencje zauważalne na gruncie społeczeństwa ukraińskiego, polityki oraz samej sytuacji ukraińskiej przestrzeni wirtualnej, można mieć uzasadnione obawy co do dalszego rozwoju omawianych zasobów leksykalnych, podobnie jak i ogólnego stanu języka ukraińskiego²⁷⁵. Tak więc, jeśli sytuacja ta nie zacznie się zmieniać, a język ukraiński w mediach elektronicznych nadal stanowić będzie jedynie swego rodzaju egzotykę, to trudno będzie mówić o istnieniu zwartego i ugruntowanego w swej strukturze podsystemu językowego zwanego ukraińskim słownictwem informatycznym.

²⁷⁵ Według danych z pierwszego kwartału 2012 r. 46% obywateli Ukrainy opowiada się za nadaniem językowi rosyjskiemu statusu drugiego języka państwowego. Największą liczbę zwolenników idea ta ma wśród mieszkańców Zagłębia Donieckiego (84%), wschodu (71%) i południa Ukrainy (65%). Dane za <http://www.ratinggroup.com.ua/products/politic/data/entry/13992/> [dostęp 22.08.2012 r.].

Oficjalne i nieformalne ukraińskie słownictwo informatyczne — wybrane aspekty analizy językoznawczej

Informatykę oraz technologie informacyjne jako jedną z jej dziedzin pod względem odzwierciedlania charakterystycznych dla siebie realiów za pomocą swojego systemu pojęć zalicza się do najbardziej produktywnych. Jej nieustanny rozwój, również w zakresie nazewnictwa, ma istotny wpływ na naszą codzienność, a także język, co przejawia się głównie w nadawaniu nazw nowym urządzeniom, podzespołom, czynnościom, zjawiskom itd.; to wzmożone zapożyczanie wyrazów, przede wszystkim z języka angielskiego, oraz intensywne procesy derywacyjne.

Stanowiąc składową języka ogólnego, słownictwo informatyczne podlega tym samym co i on procesom, tendencjom i zmianom. Stopień jego opracowania jest, jak już sygnalizowałem w rozdziale pierwszym, bardzo zróżnicowany. W przypadku języka ukraińskiego liczba prac z zakresu semantyki, słowotwórstwa czy zagadnień związanych ze składnią jest niewielka, a ich autorzy z reguły skupiali swą uwagę na wybranych problemach, zawężając znacznie obszar badań.

Rozdział niniejszy stanowi próbę sklasyfikowania jednostek leksykalnych współtworzących ukraińskie słownictwo informatyczne pod względem zarówno morfologicznym, znaczeniowym, jak i słowotwórczym.

3.1. Klasyfikacja morfologiczna słownictwa informatycznego

Aby dokonać opisu jednostek słownictwa informatycznego z uwzględnieniem kryterium ich cech formalnogramatycznych, trzeba skupić uwagę na dwóch aspektach — jakościowym i ilościowym. Biorąc pod uwagę fakt, iż omawiane słownictwo w znacznej mierze składa się ze skupień terminologicznych, ciekawą kwestią będzie tu zwłaszcza jego analiza ilościowa, określenie struktury związków wyrazowych z punktu widzenia liczby i rodzaju tworzących je komponentów.

3.1.1. Słownictwo informatyczne w świetle kategorii części mowy

W ramach słownictwa informatycznego dominują trzy rodzaje części mowy — przede wszystkim rzeczowniki, ale również przymiotniki i czasowniki, na peryferiach funkcjonują zaś przysłówki²⁷⁶.

Słownictwo informatyczne, jak każdy rodzaj słownictwa specjalistycznego, w głównej mierze opiera się na różnego rodzaju pojęciach (od nazw programów, urządzeń poczynawszy, po nazwy związane z Internetem, nazwy czynności, nazwy określające osoby związane z problematyką informatyczną itd.), dlatego też najliczniej reprezentowane są tu rzeczowniki zarówno niemotywowane, przede wszystkim zaś zapożyczenia z języka angielskiego, np. *бекслеш, інтерфейс, сканер, принтер, ентер*, jak i derywaty.

Pośród rzeczowników motywowanych przeważają niewątpliwie te o jednej podstawie motywujującej; najliczniejsze są formacje sufiksalne (np. *перезавантаження, розкладка, збій, завантажувач, інстальатор, бігунець, ємкість* i in.) spychające na margines derywaty powstałe w wyniku prefiksacji (np. *підкаталог, співпроцесор*) czy substantywizacji (np. *обране, комплектуючі*). Rzeczowniki złożone, powstałe w wyniku połączenia dwóch bądź więcej podstaw motywujujących, są nieco mniej liczne, jednak ich obecność jest zauważalna. Dominują tu złożenia niewspółrzędne z nadrzędnikiem rzeczownikowym, a wśród nich *composita* powstałe w wyniku częściowej dezintegracji członu określającego (np. *автоархівування, автокопір, спецсимвол*), a także struktury motywowane jednostronnie, np. *відеомонітор, гіперзв'язок, метапрограма, супермагістраль*, złożenia, np. *капіляри-коплі, комп'ютер-маршрутизатор, програма-оболонка* czy formacje, w których skład wchodzi skrótowiec, np. *DVD-привід, exe-файл, HTML-формат, IP-адреса*.

Wśród przymiotników, podobnie jak w przypadku rzeczowników, przeważają derywaty proste, a najczęściej wykorzystywanym zabiegiem derywacyjnym jest sufiksacja, np. *інсталяційний, сенсорний, файловий, досівський*, choć derywaty prefiksalne nie należą do rzadkości, np. *інфрачервоний, неінтерактивний*. Formacje złożone to głównie struktury niewspółrzędne z nadrzędnikiem rzeczowni-

²⁷⁶ Według takiego klucza rozpatrywane będą derywaty stanowiące kolejne punkty podrozdziału 3.3.

kowym typu (Num + S)Adj oraz (Adj₁ + S)Adj₂, np. *одноклавішний, чотири-ядерний, багатокористувацький, повноекранний, рідкокристалічний* i in.

W obrębie derywatów czasownikowych dominują struktury sufiksalne (np. *зумувати, растеризувати*) i prefiksalne (np. *відсканувати, протабулювати*). Cechą charakterystyczną czasowników współtworzących słownictwo informatyczne jest to, iż w znakomitej większości należą one do sfery leksyki ogólnej, a ich nieza-przeczalna „informatyczność” ujawnia się dopiero w skupieniach terminologicznych (np. *заповнювати клітинки, фільтрувати трафік, відкрити вкладку, зберегти документ, перезанустити програму, стерти файл* i in.); zdecydowanie przeważają tu czasowniki zawierające rodzime podstawy słowotwórcze.

Do zjawisk incydentalnych zaliczyć należy obecność przysłówek. Ich występowanie warunkowane jest przede wszystkim charakterem i specyfiką czynności na linii użytkownik–komputer. Z tego też względu wiele z nich to *desubstantiva* i *de-adiectiva* określające kierunek wykonywanych działań, np. *донизу, назад, вправо*, a także przysłówki deadiektywne z sufiksami *-o*, *-e*, wchodzące, podobnie jak czasowniki, w skład słownictwa ogólnego (np. *автоматично, інтуїтивно* i in.).

3.1.2. Podział ilościowy skupień terminologicznych o charakterze informatycznym

Słownictwo informatyczne, jak każdy rodzaj pewnego podsystemu leksykalnego, dysponuje pojęciami jemu tylko właściwymi. Nominacje typu *Интернет, комп'ютер, інтерфейс, ноутбук* są pod względem ich kwalifikacji gatunkowej jednoznaczne i choć mogą stanowić składową innych zasobów leksykalnych (np. *бортовий комп'ютер* — terminologia lotnicza, motoryzacyjna itp.), to jednak nieodmiennie pierwsze skojarzenia odwołują odbiorcę do rzeczywistości technologii informacyjnych. Podobnych nazw jednowyrazowych, w przeważającej części zapożyczeń różnego typu, jest w obrębie ukraińskiego słownictwa informatycznego bardzo wiele. Znaczna ich część wykazuje jednak tendencje do wchodzenia w struktury złożone. Powstałe w wyniku działania takich mechanizmów związki wyrazowe stanowią znaczący i jakże obszerny zbiór elementów o niezmiennie wzrastającej dynamice rozwoju. Należy zauważyć, iż w skład ukraińskiego (ale nie tylko) słownictwa informatycznego, prócz grup wyrazowych, w których jeden z elementów jest terminem *stricte* informatycznym (np. *інтуїтивний інтерфейс, настільний комп'ютер, швидкий Інтернет* i in.), wchodzi cała gama leksemów stanowiących fragment leksyki ogólnej lub też należących do innych, węższych semantycznie zasobów leksykalnych (np. *поштовий, програма* → *поштова програма; оптичний, миша* → *оптична миша; панель, задача* → *панель задач* i in.). Leksemy te dopiero w połączeniu z innymi stają się składową zbioru pod nazwą *słownictwo informatyczne*.

Przyczyną pojawiania się struktur dwu- i wielowyrazowych w obrębie systemów terminologicznych jest to, że dzięki swojej złożoności precyzyjnie wskazują na miejsce danego terminu w odniesieniu do ogółu zasobów terminologicznych. Zdaniem

Stanisława Gajdy [1990, 96] skupienia terminologiczne stanowić mogą nawet do 90% terminów wielu systemów terminologicznych, co związane jest również z ograniczeniami derywacyjnymi, a charakteryzować się one muszą m.in. całościowością semantyczną, wyrażaniem specjalistycznego pojęcia czy zajmowaniem w zdaniu jednej pozycji składniowej. Tendencję do dominacji struktur złożonych potwierdzają badacze ukraińscy, m.in. Daria Szapran [Шапран 2005], Walentyna Bałoh [Балог 2001, 301–304], Zinajda Sikorśka [Сікорська 2001, 267–271], Nina Kłymentko [Клименко 1984] oraz Ołena Kołhan [Колган 2007, 384–389], która podkreśla, że „наявність таких термінів [...] пояснюється прагненням точніше, детальніше описати поняття, висвітлити нові аспекти вже відомого поняття, зробити його номінацію прозорою”. Za główną przyczynę obecności skupień terminologicznych w obrębie różnych systemów terminologicznych Jewhenija Jemeljanowa [Ємельянова 2011, 37–41] uważa szybki rozwój współczesnej nauki oraz złożoność pojęć naukowych i technologicznych. Przychyła się ona jednocześnie do tezy Siergieja Griniowa-Griniewicza [Гринев-Гриневич 2011, 19–27], który stwierdził, iż liczba dyscyplin naukowych we współczesnym świecie w ciągu ostatnich 25 lat podwoiła się.

Skupienia²⁷⁷ terminologiczne charakteryzują się swoistą binarnością, której podstawową strukturę stanowią konstrukcje składające się z dwóch elementów, na drugim biegunie zaś pozostają terminy wieloelementowe²⁷⁸.

1) Wśród omawianych grup składniowych wyróżniają się połączenia dwuczłonowe koncentrujące się w obrębie dwóch typów, w których członami konstytutywnymi pozostają rzeczowniki (skupienia imienne) oraz czasowniki (skupienia werbalne).

Proste skupienia imienne z uwagi na rodzaj członu akcesorycznego mającego w założeniach za zadanie doprecyzowanie znaczenia danego związku wyrazowego (co, jak zaznaczyłem wyżej w przypadku słownictwa informatycznego nie do końca jest regułą, gdyż niejednokrotnie to dopiero cała grupa składniowa, składająca się np. z elementów wchodzących w skład języka ogólnego, staje się terminem informatycznym²⁷⁹) zawierają się w obrębie kilku rodzajów konstrukcji.

Do najczęstszych skupień występujących w tekstach informatycznych, opartych na hipotaksie, zaliczyć należy konstrukcje atrybutywne (Adj+S), np. *абзацний відступ, антивірусна допомога, безвинтова фіксація, графічна підкладка, графіч-*

²⁷⁷ Do polskiej terminologii pojęcie to wprowadził Zenon Klemensiewicz. W terminologii ukraińskiej funkcjonują pojęcia *термін-словосполучення, терміносполука, термінологічне словосполучення, терміносполучення*.

²⁷⁸ Podział ten opierający się na kryterium ilościowym jest przez różnych badaczy nieco korygowany, a prócz skupień prostych wyróżniają tu oni skupienia złożone [Gajda 1990, 97], terminy trójelementowe i wieloelementowe [Żydek-Bednarczuk 1987], a także dodatkowo skupienia czterowyrazowe i składające się z większej liczby członów [Hałas 1995, 82].

²⁷⁹ Bywa, że są to struktury bardzo rozbudowane; dopiero „całościowo” naprowadzają odbiorcę na konkretne znaczenie, natomiast jego poszczególne elementy już takiej funkcji nie pełnią, np. *робочий стіл* ← *робочий, стіл, материнська плата* ← *материнський, плата, текстовий редактор* ← *текстовий, редактор* itd.

ний прискорювач, дисковий нагромаджувач, захисна засувка, інформаційна супермагістраль, інфрачервоний локатор, клавіатурний тренажер, комп'ютерне літочислення, крапковий пунктир, локальний диск, мережева загроза, мережеве обладнання, мультимедійний супровід, оптичний диск, оперативна пам'ять, операційна система, побайтовий зсув, поточний документ, програмне забезпечення, рельєфне текстурування, сенсорний ввід, системний адміністратор, тактова частота, тривимірний перегляд і in.

Równie reprezentatywnym typem skupień prostych są związki wyrazowe, w których skład wchodzi два rzeczowniki, a członek określający występuje w dopełniaczu (S_1+S_2), np. автокопія файлу, архівування папки, верифікатор коду, взаєморозміщення об'єктів, вирівнювання тексту, відправник пошти, вказівник миші, вставка зображення, групування файлів, деталізація текстур, добір шрифту, закривання програми, закриття вікон, заливка фігури, засмічення реєстру, кешування пам'яті, комбінація клавіш, компактність клавіатури, орієнтація дисплея, поворот екрана, прогортач стільниць, растеризація символів, розкладка клавіатури, рушій диска, стійкість системи і in., bądź też (o wiele rzadziej) w narzędniku, np. адміністрування комп'ютерами, заливання кольором, зараження вірусом, клацання мишкою, обмін файлами, обтікання текстом itp.

Częste są także konstrukcje analityczne, w których poszczególne elementy skupienia spaja при́ймек ($S_1+praep.+S_2$), np. автопрокручування при відтворенні, вентилятор для процесорів, гіперпосилання на сайт, доступ до Інтернету, коментар на форумі, надбудова над DOS, нововведення в IBM-360 і in.

Bardzo ciekawymi konstrukcjami o charakterze informatycznym są juxtapozycje. Obecność tych tak charakterystycznych pod względem budowy związków wyrazowych, różnie określanych w literaturze przedmiotu²⁸⁰, wydaje się wzrastać wraz z pojawianiem się nowszych typów urządzeń, programów, narzędzi, funkcji programowych itd., które w ukraińskiej rzeczywistości IT już występują, jednak ich nowe właściwości skutkują dodaniem do obowiązującej nazwy dodatkowego członu; mogą to być również zupełnie nowe nominacje nazywające nowe wycinki rzeczywistości, mające jednak w swej strukturze element kierujący odbiorcę do znanego mu programu, urządzenia itp., np. блок-схема, док-станція, значок-анімація, капіляри-соплі, кеш-пам'ять, комп'ютер-маршрутизатор, копія-дублікат, модуль-дублер, програма-архіватор, програма-детектор, програма-імітатор, програма-інтерпретатор, програма-оболонка, програма-надбудова, програма-сервер, програміст-професіонал, перо-дигитайзер, принтер-копір, пристрій-маніпулятор, процедура-підпрограма, слово-фільтр, файл-архів, флеш-анімація, флеш-носії, чат-кімната, чат-клієнт, штрих-код і in.

²⁸⁰ W ukraińskiej tradycji językoznawczej to *прикладка* [Українська 2000, 487] — w polskiej np. związki wyrazowe [Gajda 1990, 97], zestawienia równorzędne [Nagórko 2000, 198] czy zestawienia *apozycyjne* [Damborský 1967, 333].

Proste skupienia werbalne należą do tego rodzaju związków wyrazowych, które w ukraińskim słownictwie informatycznym mają swoje stałe miejsce. Ich obecność jest bardzo ważnym elementem na linii komunikacji komputer–użytkownik, natomiast precyzja poszczególnych komunikatów warunkuje bezproblemową pracę i wykorzystanie możliwości poszczególnych aplikacji. Wśród skupień werbalnych (V+S) dominują konstrukcje z czasownikami przechodnimi, np. *вивантажити драйвер, видаляти таблиці, виділяти текст, відкрити вкладку, відсканувати слайд, включити UPS, втрачати дані, додати принтер, закоментувати рядок, заповнювати поля, запрограмувати клавіатуру, запускати макроси, знімати прапорець, зрушити курсор, зумувати об'єкти, індексувати файли, конкретизувати пошук, максимізувати вікно, набрати пробіл, оновлювати зміст, отримувати доступ, повторювати форматування, перевірити ввід, переустановити тезаурус, прикріпити радіатор, програмувати комп'ютер, протабулювати функцію, растеризувати зображення, ретранслювати сигнал, розірвати з'єднання, скопіювати аплет, стерти пам'ять, утворити папку, формулювати команду і in.*, choć formacje, w których członem głównym jest czasownik nieprzechodni (z lub bez przyimka) nie należą do rzadkości, np. *експериментувати з програмою, захиститися від вірусів, ознайомитися з FAQ, перейти на сайт, переключитися між режимами, під'єднатися вай-фаєм, скористатися Інтернетом і in.*

2) W tekstach o charakterze informatycznym przeważają skupienia proste. Nie można jednak pominąć faktu, iż skupienia o bardziej skomplikowanej strukturze, składające się z minimum trzech członów, są w nich również obecne i niejednokrotnie stanowią o ich charakterze. Skupienia złożone stanowiące swoiste transformacje skupień prostych realizują się tu w postaci sześciu²⁸¹ najczęściej występujących modeli, z których najbardziej produktywny jest **S₁+Adj+S₂**, np. *ємкість дискового простору, застосування програмного забезпечення, зараження комп'ютерним вірусом, завантажувач операційної системи, загальнодоступність інформаційних ресурсів, клонування жорстких дисків, контролер віддаленого доступу, організатор робочого столу, повідомлення електронної пошти, переустановлення операційної системи, переформатування твердого диска, перестановка операційної системи, проектувальник операційної системи, розкриття особистих даних, радник комп'ютерних систем, самовчитель персонального комп'ютера, сервер доменних імен, тестопридатність цифрових мікросхем, тестувальник програмних продуктів, установлення програмного забезпечення, частота кадрової розгортки, частота системної шини, швидкодія оперативної пам'яті і in.*

Kolejne modele występują już rzadziej, jednak nie oznacza to ich peryferyjności:

S₁+S₂+S₃, np. *автоархівування бази даних, багатоваріантність конфігурації комп'ютера, бігунець лінійки прокрутки, бігунок смуги пошуку, вимірювач*

²⁸¹ Podobnego zestawienia, aczkolwiek w oparciu o ogólną bazę terminologiczną, dokonała J. Jemeljanowa, zob. [Ємельянова 2011, 37–41].

швидкості Інтернету, гнучкість архітектури системи, емулятор контролера домену, збій ініціалізації програми, з'єднувач блока живлення, надсилання запиту сервера, напруга живлення процесора, перемикач блоку живлення, перемикач чуттєвості руля, підкаталог каталогу Windows, підтримування розширень файлів, повернення працездатності комп'ютера, постачальник послуг Internet, пристрій генерації адрес, режим автозбереження документа, розрядність шини адреси, сканер відпечатки пальців, співвідношення сторін екрану, частота оновлення зображення, швидкість передавання даних і in.

Adj+S₁+S₂, пр. базова конфігурація комп'ютера, вірусна база даних, внутрішня пам'ять процесора, динамічне управління швидкістю, доменна система адресації, допоміжні пристрої комп'ютера, інтуїтивний інтерфейс програми, інфрачервоний порт комп'ютера, крапковий крок монітора, максимальна швидкість з'єднання, монохромний дисплейний екран, оверклокерський режим роботи, початкова відомість Windows, права кнопка миші, пропусчна спроможність шини, резидентний захист системи, робочий діапазон температур, синє виділення кольором і in.

S₁+praep.+Adj+S₂, пр. дисковод для гнучких дисків, зв'язок з периферійним пристроєм, кабель з позолоченим штекером, кабель з феритовими кільцями, камера на лицьовій панелі, комп'ютер з периферичним обладнанням, коробка для лазерного картриджа, пошук на локальних дисках, робота з растровою графікою, термотрансфер для лазерного друку і in.

Adj₁+Adj₂+S, пр. апаратний піксельний шейдер, Дисківа Операційна Система, ієрархічна файлова система, інфрачервона екранна миша, кольоровий лазерний принтер, компактний настільний комп'ютер, ліцензійне програмне забезпечення, несумісне програмне забезпечення, онлайніві антивірусні програми, цифрове комутаційне устаткування, чотириядерний центральний процесор і in.;

Adj+S₁+praep.+S₂, пр. безпроводний доступ в Інтернет, консольні гри на комп'ютер, контекстний пошук за критеріями, силіконова подушка для вентиляторів і in.

Przytoczone przykłady skupień złożonych charakteryzuje nie tylko stosunek nadrzędno-podrzędny poszczególnych ich członów oraz relacje między nimi oparte na związku zgody (np. *ієрархічна файлова система*) czy rzędu (np. *бігунець лінійки прокрутки*), podobnie jak to ma miejsce w przypadku prostych związków wyrazowych, lecz także fakt, że w ich skład wchodzi konstrukcje sfrageologizowane, używane zarówno w środowisku informatycznym, jak i takie, które weszły w skład leksyki ogólnej (np. *програмне забезпечення, операційна система, твердий диск, база даних, розширення файлів, персональний комп'ютер* itp.).

Prócz przedstawionych modeli, które należy określić jako najczęściej występujące w tekstach informatycznych, obecne są również struktury składające się z czterech i więcej członów, jednak stanowią one raczej margines wśród modeli strukturalnych, por.:

- $S_1 + Adj + S_2 + S_3$, *пр. підтримка автоматичного оновлення MAC-адрес, система безперервної подачі чорнила, радіатор повітряного охолодження процесора;*
- $S_1 + Adj + S_2 + praep. + S_3$, *пр. блок водяного охолодження для відеокарті;*
- $S_1 + S_2 + S_3 + S_4$, *пр. перепрограматор обнулювання чіпів картриджив, радіатор системи охолодження процесора;*
- $S_1 + praep. + S_2 + S_3 + S_4$, *пр. гарнітура з регулятором рівня гучності;*
- $S_1 + praep. + S_2 + Adj + S_3$, *пр. роз'єми для підключення центрального процесора;*
- $Adj + S_1 + Part + S_2$, *пр. світлова індикація обраної швидкості;*
- $Adj_1 + Adj_2 + S_1 + S_2$, *пр. нікельоване дзеркальне покриття корпусу;*
- $S_1 + Adj + S_2 + praep. + S_3 + praep. + S_4$, *пр. комплект перезавантажуваних картриджив для Epson з чорнилами;*
- $S_1 + Adj_1 + S_2 + Adj_2 + S_3$, *пр. блок водяного охолодження північного моста, розрядність внутрішніх регістрів 64-бітових процесорів;*
- $S_1 + S_2 + praep. + Adj + S_3 + S_4$, *пр. пристрій захисту від аварійних перепадів напруги;*
- $Adj_1 + S_1 + S_2 + Adj_2 + S_3$, *пр. універсальний перепрограматор чіпів лазерних картриджив;*
- $Adj_1 + S_1 + praep. + Adj_2 + S_2 + S_3$, *пр. прогресивний стабілізатор зі стрілочним дисплеєм напруги;*
- $Adj_1 + S_1 + praep. + Part + Adj_2 + S_2$, *пр. легкі стереонавушки з регульованою головною дужкою;*
- $S_1 + praep. + S_2 + S_3 + praep. + S_4 + Adj + S_5$, *пр. конвертер для підключення IDE-пристроїв в SATA-роз'єм материнської плати;*
- $S_1 + praep. + S_2 + praep. + S_3 + Adj_1 + Adj_2 + S_4$, *пр. панель з рознімами для підключення додаткових зовнішніх пристроїв;*
- $Adj + Part_1 + S_1 + praep. + Part_2 + praep. + S_2 + S_3$, *пр. високоякісні щільноприлягаючі навушки з інтегрованим в кабель мікрофоном і in.*

3.2. Klasyfikacja znaczeniowa ukraińskiego słownictwa informatycznego²⁸²

Elementy składające się na słownictwo informatyczne (podobnie jak każdy inny rodzaj słownictwa specjalistycznego) zarówno to oficjalne, obecne w publikacjach z dziedziny IT (podręcznikach, opracowaniach, poradnikach, „samouczkach” itp.),

²⁸² W niniejszym podrozdziale podałem oryginalną pisownię przykładów wyekscerpowanych z cenników i wykazów produktów informatycznych. Wariantowość poszczególnych leksemów (np. *картридж* — *картридж*, *чин* — *чин* i in.) świadczy nie tylko o stopniu opanowania języka ukraińskiego przez autorów poszczególnych zestawień czy wpływach rosyjskich, może być również wskaźnikiem nieustalonej pisowni oraz swoistego „rozchwiania” w obrębie ukraińskiej terminologii informatycznej.

słownikach objaśniających języka ukraińskiego, słownikach specjalistycznych różnego typu, zawierających pewną liczbę pojęć informatycznych, słownictwo występujące na ukraińskojęzycznych stronach internetowych koncernów informatycznych (np. Microsoft, Lenovo itp.), w plikach pomocy programów i systemów operacyjnych, jak i to nieformalne (fora internetowe poświęcone informatyce, czaty, strony WWW itp.) są, albo też powinny być, pod względem semantycznym strukturami charakteryzującymi się konkretnością, wyrazistością i jednoznacznością. Każdy rodzaj terminologii opisujący i wspomagający pewien zakres działalności człowieka poddaje się określonym korektom, jednak zasada ścisłości i jednoznaczności nie ulega tu żadnym wahaniom.

W obrębie słownictwa informatycznego dominują terminy składające się z jednego (np. *браундауер, браузер, дискета, Інтернет, комп'ютер, лентон, логін, ноутбук, плоттер, принтер, сервер, файл, чат*) lub też dwóch (trzech) leksemów. Te ostatnie (nazw jednowyrazowych jest tu mniej) charakteryzują się monosemantycznością przede wszystkim z uwagi na konkretyzację znaczenia i zakresu semantycznego, np. *графічний прискорювач, дефрагментація диска, калібрування принтера, кешування пам'яті, комп'ютерний вірус, материнська плата, оглядач Internet Explorer 7, оперативна пам'ять, перезавантаження комп'ютера, портативний комп'ютер, програмне забезпечення, розкладка клавіатури, рушій диска, твердий диск* i in.

Liczne terminy używane w informatyce przejmowane są ze słownictwa ogólnego lub też specjalistycznego na podstawie asocjacyjnej [Encyklopedia 1995, 555–556]. Do tego typu pojęć, których znaczenie informatyczne jest w sensie „słownikowym” zaledwie sekundarne²⁸³, należą m.in. następujące leksemy:

Адміністратор — 1. Керівник установи, організації, підприємства і т. ін. 2. У програмуванні — програмний засіб, який виконує управлінські функції. *Адміністратор бази даних* — спеціальна посадова особа (група осіб), яка має повне уявлення про базу даних і відповідає за її ведення [Великий 2005, 12].

Архівування — Процес впорядкованого накопичення документів для тривалого зберігання, звичайно зі стискуванням інформації. ** Архівування даних — створення копії інформації, що зберігається в пам'яті комп'ютера, для розміщення її в архіві [Великий 2005, 41].

Буфер — 1. Пристій у вагона, паровоза, автомобіля та ін. для послаблення сили удару, поштовку. 2. *спец.* Поле пам'яті або пристрій, що його використовують для узгодження відмінностей між швидкостями обміну, розмірами блоків даних і моментами виникнення подій під час обміну даними [Великий 2005, 104].

²⁸³ Wydaje się, że we współczesnych realiach w wielu przypadkach ich sekundarność zaczyna nabierać cech prymarnych ze względu na o wiele częstsze użycie danego terminu właśnie w znaczeniu informatycznym.

Вінчестер — 1. Вид мисливської рушниці. 2. *спец.* Постійний запам'ятовуючий пристрій комп'ютера у вигляді жорсткого магнітного диска [Великий 2005, 188].

Графіка — 1. Вид образотворчого мистецтва, основним зображальним засобом якого є малюнок, виконаний на папері, тканині і т. ін. олівцем, пером, пензлем, вуглиною або відтиснутий на папері зі спеціально підготовленої форми; твори цього мистецтва. 2. // Розділ вчення про різні системи письмових або друкованих знаків, літер. Комп'ютерна, векторна, растрова [Великий 2005, 259].

Завантажувач — 1. Робітник, який завантажує домну, піч і т. ін. 2. *спец.* Програма завантаження даних [Великий 2005, 378].

Закладка — 1. Смузка паперу, тасьма і т. ін., що закладається у книгу, зошит і т. ін. для позначення потрібного тексту. 2. *комп.* Посилання на який-небудь ресурс, збережене в браузері для швидкого доступу. // Улюблене інтернет-посилання в браузері або вибране місце (позиція) в тексті [Великий 2005, 395].

Інтерпретатор — 1. Той, хто інтерпретує, пояснює що-небудь; тлумач. 2. *спец.* Транслятор, який аналізує вихідний текст програми та виконує її пооператорно без попереднього перетворення програми в завантажний модуль [Великий 2005, 506].

Клієнт — 3. Постійний відвідувач, замовник, покупець і т. ін. 4. Комп'ютер, що користується послугами іншого комп'ютера, який в цьому випадку називається сервером [Великий 2005, 546].

Контролер — 1. Пристрій для регулювання роботи електродвигунів трамваїв, електровозів і т. ін. 2. *спец.* Комп'ютерна підсистема, що керує роботою підімкнутих до неї периферійних пристроїв та каналів зв'язку [Великий 2005, 569].

Меню — 1. Набір страв для сніданку, обіду, вечері. 2. Листок із переліком страв і напоїв (у закладах громадського харчування). 3. В обчислювальній техніці: а) спосіб організації інтерфейсів, який ґрунтується на використанні переліку альтернатив; б) зображений на екрані дисплея список функцій, варіантів відповіді для вибору користувачем одного з них [Великий 2005, 659].

Оператор — 1. Фахівець, що керує роботою складного механізму або відповідає за виконання певного виробничого процесу. [...] 5. В обчислювальній техніці — вказівка, призначена для задання деякої завершеної дії в процесі переробки інформації на ЕОМ [Великий 2005, 845].

Пам'ять — 1. Здатність запам'ятовувати, зберігати і відтворювати в свідомості минулі враження. // Здатність особливо добре запам'ятовувати що-небудь або користуватися якимось органом чуттів. [...] 5. Здатність електронно-обчислювальної машини зберігати і відтворювати записану інформацію; запас інформації, що вводиться і зберігається в ЕОМ. 6. Сукупність технічних пристроїв і процесів, що забезпечують запис, зберігання і відтворення інфор-

мації в електронно-обчислювальній машині; запам'ятовуючий пристрій [Великий 2005, 880].

Порт² — 2. Пристрій для підключення зовнішнього обладнання. 3. Інтерфейс, через який периферійний пристрій приєднується до адаптера, який розміщений на системній платі [Великий 2005, 1072].

Редактор — 1. *спец.* Програма, що забезпечує редагування. Графічний редактор, редактор бази даних. 2. Керівник якого-небудь видання [Великий 2005, 1207].

Система — 1. Порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням і взаємним зв'язком частин чого-небудь. [...] 3. Форма організації, будова чого-небудь (державних, політичних, господарських одиниць, установ і т. ін.). // [...] Операційна система, *спец.* — організована певним чином сукупність керівних та оброблювальних програм, що забезпечують найекономішій розподіл ресурсів системи та виконання програм [Великий 2005, 1320].

Terminów tych jest znacznie więcej, a owa polisemantyczność stanowi stały element tekstów informatycznych, stąd konieczność konkretyzacji nazw, zwłaszcza takich, które w języku występują od dawna, a są używane do opisywania zjawisk, rzeczy, sytuacji nowych, związanych z coraz dalej postępującą informatyzacją społeczeństw.

Z homonimią i polisemią łączy się nieodmiennie kwestia neosemantyзації. Efektem derywacji semantycznej niektórych leksemów jest nawet stopniowy proces zacierania się znaczenia prymarnego wyrazu oraz zastępowania go znaczeniem sekundarnym (np. w przypadku rzeczownika *диск*). Kto wie, czy wraz z rozwojem tej dziedziny nauki i coraz szerszej informatyzacji społeczeństw owo przesuwanie centrum znaczeniowego leksemów nie będzie dotyczyć poniższych rzeczowników:

Зависання — 1. Дія за знач. зависати. 2. В обчислювальній техніці — стан обчислювальної системи, в якому вона перестає видавати результати та реагувати на зовнішні запити [Великий 2005, 379].

Ідентифікатор — 1. Ознака, яка служить для ідентифікації предмета, що розпізнається. // Захисна ознака для встановлення справжності банкноти чи цінного папера. [...] 3. *спец.* Літерний ланцюжок, що його використовують для іменування об'єктів у програмуванні; у традиційних мовах програмування зазвичай вимагається, щоб першим символом ідентифікатора була літера [Великий 2005, 488].

Інсталятор — 1. Людина, яка здійснює інсталяцію (див. інсталяція 1). 2. *комп.* Програма, яка здійснює інсталяцію (див. інсталяція 2) [Великий 2005, 499].

Каталог — 1. Список, перелік книжок, рукописів, картин і т. ін., складений у певному порядку, щоб полегшити їх розшук; реєстр. 2. У системах обробки даних — перелік файлів, наборів даних та бібліотек програм [Великий 2005, 528].

Кліп — 1. Те саме, що *відеокліп*. 2. У комп'ютерній практиці — фрагмент секвенції (див. *секвенсер*) або треку, що розглядається як єдине ціле; такі фрагменти легко копіюються, переставляються, з'єднуються в нові послідовності [Великий 2005, 546].

Майстер — 1. Фахівець з якого-небудь ремесла. [...] 5. *спец.* Інтегрована система обробки текстової інформації, признач. для автоматизації управлінської діяльності [Великий 2005, 637].

Маршрутизатор — 1. Той, хто здійснює маршрутизацію. 2. *комп.* Пристрій для маршрутизації даних; роутер [Великий 2005, 648].

Мережа — 1. Риболовна сіть із великими вічками. [...] 5. Сукупність пристроїв, розташованих на якій-небудь території та пов'язаних однією системою. *Інформаційна мережа* — сукупність джерела та користувача інформації, поєднаних в єдину мережу за допомогою засобів передачі даних. *Кільцева локальна комп'ютерна мережа* — локальна комп'ютерна мережа, в якій до кожного вузла мережі підключені тільки дві гілки. *Комп'ютерна мережа* — мережа передачі даних, в одному або декількох вузлах якої розташовані комп'ютери. *Локальна мережа* — мережа, обмежена невеликими віддальми і максимальною кількістю вузлів (кломп'ютерів) в мережі [Великий 2005, 659].

Носій — 1. Те саме, що носильник. // Той, хто взагалі несе що-небудь. 2. *перен.* Той, хто наділений, володіє чим-небудь (талантом, ідеями і т. ін.). 5. *спец.* Матеріал або пристрій, на якому можуть бути занесені дані [Великий 2005, 792].

Оператор — 1. Фахівець, що керує роботою складного механізму або відповідає за виконання певного виробничого процесу. // Людина, яка працює на технічному пристрої, комп'ютері і виконує регламентований інструкціями набір дій, операцій. [...] 5. В обчислювальній техніці — вказівка, призначена для задання деякої завершеної дії в процесі переробки інформації на ЕОМ [Великий 2005, 845].

Перетворювач — 1. Той, хто перетворює, змінює що-небудь. [...] 3. Технічний засіб, що змінює форму подання фізичних величин, сигналів, даних. Перетворювач даних — програма або пристрій, що виконує перетворення даних з однієї форми подання до іншої [Великий 2005, 930] і ін.

Do grupy homonimów należy zaliczyć terminy, których znaczenia informatycznego nie uwzględniono jeszcze w większości zasobów słownikowych języka ukraińskiego, np.

Бігунок — *тех.* 1. Рухома деталь механізму, в якому розподіляється струм високої напруги. 2. Рухомий контакт у трамблері, розподілювачі двигуна внутрішнього згоряння [Великий 2005, 79] — ale także: „маркер горизонтальної та вертикальної лінійок, вказує на положення відображуваного в цей момент на екрані всього документа, напр. у програмі MS Word”.

Вкладка — 1. Вкладений у книжку, журнал чи газету додатковий аркуш. *Кольорова вкладка*. 2. Детальна інструкція та вказівки про застережні заходи

для складної чи небезпечної продукції, що зберігається в упаковці. 3. *тех.* Вкладна деталь у машині [Великий 2005, 192] — ale także: „частина діалогового вікна”.

Збій — Утоптана земля [Великий 2005, 441] — ale także: „програмна помилка, що зумовлює припинення роботи комп’ютера”.

Навігатор — Фахівець із навігації [Великий 2005, 704] — ale także: „веб-переглядач, завдяки якому можна переглядати веб-сторінки”.

Оглядач — 1. Автор газетного, журнального і т. ін. огляду, а також особа, яка робить огляди по радіо й телебаченню. 2. *спец.* Працівник, який провадить огляд чого-небудь з метою перевірки, контролю і т. ін. // Залізничник, що перевіряє технічний стан вагонів та колій [Великий 2005, 826] — ale także: „те саме, що веб-браузер”.

Організатор — Той, хто організовує, засновує, налагоджує або впорядковує що-небудь. // Той, хто має здібності до організаційної роботи [Великий 2005, 853] — ale także: „частина програми MS Outlook”.

Повзунок — 1. *розм.* Той, хто ще не вміє ходити, пересувається поповзом (про дітей). 2. *тільки мн.* Одяг для немовлят (у вигляді штанців із шлейками й панчішками) [Великий 2005, 994] — ale także: „елемент смуги повзунка, що вказує положення інформації стосовно всього обсягу інформації”.

Помічник — Той, хто допомагає кому-небудь у чомусь. // Той, хто виконує підсобну роботу; підручний. // Той, хто разом із ким-небудь бере участь у якійсь важливій і складній справі; сподвижник. // *перен.* Те, що сприяє здійсненню якоїсь справи. 2. Службова особа, яка безпосередньо підпорядкована основному керівникові та є його заступником у виконанні певних обов’язків [Великий 2005, 1042] — ale także: „помічник програми MS Office”.

Провідник — 1. Той, хто вказує дорогу в незнайомій місцевості. // Той, хто супроводить туристів, екскурсантів, знайомлячи їх із визначними пам’ятками місцевості, мистецтва і т. ін.; гід. 2. Працівник залізничного транспорту, який супроводить пасажирський вагон, стежить за безпекою його руху, порядком у ньому та обслуговує пасажирів. 3. *перен.* Той, хто пропагує які-небудь ідеї, погляди і т. ін. // Той, хто реалізує ці ідеї, погляди і т. ін., втілює їх у життя. 4. Організатор, керівник чого-небудь. // Той, кому належить провідна, основна роль у чому-небудь. // Те саме, що *верховод* // Ватажок (у 3 знач.). 5. *спец.* Тіло, речовина, які проводять тепло, звук, електрику і т. ін. 6. *спец.* Частина стовбура дерева, від якої відходять основні бічні гілки [Великий 2005, 1145] — ale także: „програма Провідник Windows”.

Стільниця — 1. Верхня дошка, кришка стола. // Верхня дошка високої селянської скрині. 2. Дошка, на якій місять тісто, січуть м’ясо і т. ін.; кухонна дошка [Великий 2005, 1394] — ale także: „робоча ділянка, що заповнює екран у Windows”.

Сторінка — 1. Один бік аркуша паперу в зошиті, книжці і т. ін. // Аркуш у зошиті, книжці і т. ін. // *перев. мн.* Частина якого-небудь тексту. // *перев.*

мн. Чиї-небудь твори. *Титульна сторінка*. 2. *перен*. Про період, етап в історії, розвитку чого-небудь. ◇ *Відкривати нову сторінку в чому* — починати новий період, етап у чому-небудь. 3. *рідко*. Те саме, що *сторонка* [Великий 2005, 1397] — ale także: „сайт, вузол у мережі *www*”.

Харчування — 1. Дія за знач. *харчувати* і *харчуватися*. ◇ *Парентеральне харчування* — штучне харчування, при якому різні поживні речовини вводять хворому в кровоносне русло або підшкірно, інколи — внутрішньокістково або внутрішньом'язово. 2. Те, чим харчують (у 1 знач.), харчуються; продукти, харчі. *Продукти харчування* [Великий 2005, 1557] — ale także: „електроживлення персональних комп'ютерів” і in.

Pomiędzy pojęciami z dziedziny informatyki zachodzą również inne relacje znaczeniowe — synonimiczne i antonimiczne.

W grupie synonimów przeważają pary wyrazów powstałe w oparciu o jeden rdzeń. Stosunkowo najliczniejsze są rzeczowniki, a wśród nich derywaty kategorii *nomina actionis*, np. *автоархівация* — *автоархівування*, *автовставлення* — *автовставка*, *автопрокручування* — *автопрокрутка*, *автоформат* — *автоформатування*, *архівування* — *архівация*, *ввід* — *введення*, *виправлення* — *виправка*, *відправлення* — *відправка*, *вставка* — *вставлення*, *діагностування* — *діагностика*, *експлуатація* — *експлуатування*, *експорт* — *експортування*, *заливка* — *заливання*, *заміна* — *замінювання*, *зміна* — *змінювання*, *імпортування* — *імпорт*, *індексація* — *індексування*, *калібрування* — *калібрація*, *каталогізація* — *каталогізування*, *конфігурування* — *конфігурація*, *маніпуляція* — *маніпулювання*, *настроєння* — *настройка*, *обрізання* — *обріз*, *переустановлювання* — *переустановка*, *перебудовування* — *перебудова*, *перевірка* — *перевірення*, *перегляд* — *переглядання*, *перегрів* — *перегрівання*, *перезапис* — *перезаписання*, *перерозподіл* — *перерозподілення*, *прокручування* — *прокрутка*, *розділ* — *розділення*, *розсилка* — *розсилання*, *скидання* — *скид*, *установлення* — *установка*, *форматування* — *формат* і in. Należy pamiętać, że elementy podanych par różnią się niejednokrotnie pod względem temporalnym, podczas gdy jedne wskazują na trwanie czynności, inne określają jej rezultat.

Współrządzenie synonimy z kategorii *nomina instrumentalis*, choć obecne, np. *бізунець* — *бізунок*, *повзун* — *повзунок*, *перегортач* — *прогортач*, to ustępują jednak miejsca konstrukcjom o różnych rdzeniach. Występują wśród nich zarówno synonimy jedno-, jak i dwuwyrazowe, np. *DVD-дисковід* — *DVD-привід* — *DVD-пристрій* — *DVD-рушій*; *блю-туз* — *bluetooth* — *блютуз* — *синій зуб* — *блакитний зуб*; *брандмауер* — *фаєрвол* (*файрвол*) — *мережевий екран* — *захист*; *броузер* (*браузер*) — *оглядач* — *веб-перегортач*; *веб-вузол* — *інтернет-вузол* — *веб-сайт* — *веб-сторінка*; *вінчестер* — *дисковід* — *дисковод* — *твердий диск* — *жорсткий диск*; *гіперлінк* — *гіперзв'язок* — *гіперперехід* — *гіперпосилання*; *динамік* — *гучномовець*; *дисплей* — *екран* — *монітор*; *емотікон* — *фейсик* — *смайлик*; *Інтернет* — *нет* — *мережа* — *тенета*; *кліп* — *картинка*; *леп-*

топ — ноутбук; макінтош — мак; міні-комп'ютер — мікрокомп'ютер; папка — тека; підкаталог — підпапка; прискорювач — акселератор; програма-оболонка — програма-надбудова; роз'єм-заглушка — джемпер; флеш-пам'ять — флешка — USB пам'ять — Pen Drive пам'ять — Flash-пам'ять — флеш-драйв; хаб — концентратор і in.

Pozostałe kategorie leksykalne w obrębie rzeczowników reprezentowane są raczej incydentalnie, np. *nomina essendi*: ємкість — ємність, *nomina agentis*: тестувальник — тестер і in.

Wśród synonimów o wspólnym rdzeniu obecne są także przymiotniki, np. антивірусний — противірусний (а. програма), одноколірний — однокольоровий (о. растр), мережний — мережевий (м. диск), міжрядковий — черезрядковий (м. інтервал), czasowniki, np. відсканувати — зісканувати (в. зображення), дозаповнити — заповнити (д. чарунки), надрукувати — роздрукувати (н. текст), оновити — відновити (о. файл), розсортувати — відсортувати (р. дані), сформувати — відформувати (с. флешку) і in., oraz przysłówki (zwykle wskazujące kierunek działania w obrębie jakiegoś programu), np. вгору — догори, вліво — наліво, вниз — донизу, вправо — направо, заново — наново itp.

Synonimy różnordzenne występują wśród przymiotników, np. деревopodobний — ієрархічний (д. вигляд), дефектний — несправний (д. кластер), інсталяційний — завантажувальний (і. файл), інтуїтивний — простий (і. інтерфейс), неактивний — пасивний (н. режим), персональний — особистий (п. комп'ютер), рідинно-кристалічний — рідкокристалічний (р. дисплей) і in., oraz czasowników, np. архівувати — зберігати (а. дані), вивантажити — розпакувати (в. архів), видаляти — очищати — касувати (в. клітинки), виключити — вимкнути (в. комп'ютер), завантажити — запустити — включити (з. програму), зберігати — записувати (з. аудіо-файли), зумувати — приблизувати (з. знімок), максимізувати — розгорнути (м. вікно), мінімізувати — згорнути (м. вікно), перетягувати — переносити (п. зміст), під'єднати — підключити (п. модем), приєднати — залучити (п. файл), розірвати — скасувати (р. гіперзв'язок) і in.

Nazwy informatyczne wchodzą również w relacje antonimiczne. Ze względu na ich charakter jedynie część par antonimicznych należy uznać za nazwy przeciwstawne uporządkowane [Markowski 1986, 19], wiele z nich to konwersje.

Przeciwstawność wektorową wyznaczającą kierunek danej czynności dobrze obrazują dewerbatywy współrdzenne, np. архівування — розархівування, введення — виведення, вмикання — вимикання, групування — розгрупування, закривання — відкривання, розгортання — згортання, роз'єднання — з'єднання, розкриття — закриття, розмагнічування — намагнічування, а także różnordzenne, np. завершення — починання, зчитування — записування, імпортування — експортування, надсилання — одержування, розділення — з'єднання, стирання — записування, стискування — вивантаження і in.

Jako konwersje potraktować można pary rzeczowników (głównie różnordzennych) typu *твердий диск — дискета*, *динаміки — навушники*, *доступ — заборона [доступу]*, *Інтернет — інтранет (ethernet)*, *Макінтош — ПК*, *модератор — учасник*, *постачальник (провайдер) — користувач* i in.

Charakterystyczne dla słownictwa informatycznego jest to, iż zdecydowanie najwięcej par antonimicznych wyróżnić można wśród czasowników i przymiotników. Ich liczba wiąże się przede wszystkim z samą specyfiką zależności zachodzących pomiędzy użytkownikiem a komputerem. Owa dynamika relacji widoczna jest głównie w wypadku par czasownikowych — współrzędnych, np. *ввести — вивести* (в. символ), *від'єднати — під'єднати* (в. живлення), *включити — виключити* (в. комп'ютер), *заблокувати — розблокувати* (з. комп'ютер), *закрити — відкрити* (з. папку), oraz różnordzennych, np. *видалити — записати* (в. файл), *відпустити — притримати* (в. клавішу), *відремонтувати — поламати* (в. принтер), *вставити — видалити* (в. гіперпосилання), *втратити — повернути* (в. дані), *додати — вилучити* (д. програму), *заборонити — дозволити* (з. завантаження), *запустити — виключити* (з. антивірус), *зберігати — втрачати* (з. лінки), *зумувати — панорамувати* (з. зображення), *надсилати — одержувати* (н. повідомлення), *полегшити — ускладнити* (п. ігровий процес), *придбати — продати* (п. домен), a relacje pomiędzy nimi dotyczą najczęściej kierunku zachodzącej czynności.

Przeciwstawność znaczeniowa bardzo wyraźnie rysuje się w wypadku przymiotników. Stopniem natężenia tego samego stanu czy cechy bądź jej kierunku charakteryzują się choćby następujące pary: *багатопроцесорний — однопроцесорний* (б. материнська плата), *вірусний — антивірусний* (в. захист), *малоконтрастний — дуже контрастний* (м. екран), *м'який — твердий* (м. режим збудження), *новий — старий* (н. пристрій), *одноколірний — багатоколірний* (о. відеомонітор), *однорівневий — багаторівневий* (о. драйвер), *покроковий — швидкий* (п. інструкція з конфігурування мережі), *початковий — кінцевий* (п. кут), *прогресивний — регресивний* (п. модель сканування), *пустий — повний* (п. кошик) i in.

Wśród wymienionych przymiotnikowych par antonimicznych przeważają leksemy o różnych rdzeniach. Tendencja ta zauważalna jest również w obrębie nazw sprzecznych czy nieuporządkowanych, np. *активний — неактивний* (а. вікно), *горизонтальний — вертикальний* (г. корпус), *доступний — недоступний* (д. сервер), *інтерактивний — неінтерактивний* (і. гіпертекстові сторінки), *комп'ютерний — консольний* (к. ігри), *комп'ютерний — некомп'ютерний* (к. звук), *ліцензійний — пірацький* (л. програма), *монохромний — поліхромний* (м. растр), *онлайновий — оффлайновий* (о. зв'язок), *правильний — неправильний* (п. ключ ліцензії), *ручний — автоматичний* (р. запуск), *стандартний — нестандартний* (с. USB-конектор), *сумісний — несумісний* (с. з IBM PC), *цифровий — аналоговий* (ц. вихід) i inne.

Przedstawione przykłady są dowodem na to, że liczba poszczególnych elementów słownictwa informatycznego postrzeganych pod kątem relacji znaczeniowych zachodzących pomiędzy nimi jest wyraźnie zauważalna.

Słownictwo informatyczne, zarówno oficjalne, notowane w słownikach, monografiach z dziedziny IT, wszelkiego rodzaju poradnikach mających za zadanie ułatwić użytkownikowi pracę z komputerem i jego obsługę, jak i to mniej formalne, spotykane na stronach internetowych, czatach, w okienkach komunikatorów, obecne w wypowiedziach węższego grona entuzjastów informatyki (socjolekt, zob. podrozdział 2.2.2.2.) ulega stałemu i niczym niepohamowanemu rozwojowi. Z roku na rok tempo pojawiania się nowych technologii w dziedzinie informatyki oraz ich różnorodność wyraźnie wzrasta. Ma to swoje naturalne odbicie w zasobach leksykalnych wielu języków, w tym języka ukraińskiego. By się o tym przekonać, wystarczy odwiedzić strony internetowe sklepów²⁸⁴ oferujących sprzęt komputerowy, oprogramowanie czy wszelkiego rodzaju akcesoria ułatwiające i uatrakcyjniające pracę z komputerem. Asortyment proponowanych produktów zwykle jest bardzo zróżnicowany, a o postępie technologicznym w dziedzinie informatyki przekonać się można, studiując aktualne cenniki sklepowe oraz ich wersje archiwalne. Wraz z pojawianiem się nowocześniejszych technologii propozycje sklepów stają się coraz bogatsze, a listy oferowanych produktów wydłużają się. To niewątpliwie udogodnienie dla klientów, ale również źródło wielu ważnych informacji dla językoznawcy zajmującego się badaniem słownictwa informatycznego. Jednakże nie tylko ten rodzaj słownictwa, a więc głównie nazwy części komputerów (tzw. hardware), współtworzy opisywane zasoby. Składają się na nie również nazwy wykorzystywane w interfejsach programów użytkowych, nazwy związane z Internetem i technologiami sieciowymi, nazwy czynności itd. Leksyka informatyczna stanowi podsystem języka ogólnego, a w jej skład wchodzi nazwy opisujące działalność człowieka w obrębie technologii, gospodarki i nauki.

W dalszej części tego podrozdziału prezentuję klasyfikację znaczeniową ukraińskich nazw informatycznych. Poszczególne przykłady umieściłem w dwunastu grupach tematycznych uwzględniających sferę użycia omawianego słownictwa, czyli nazwy:

1. typów komputerów,
2. podzespołów bazowych²⁸⁵ komputera,
3. peryferyjnych podzespołów komputerowych,
4. akcesoriów komputerowych,
5. programów komputerowych,
6. funkcji i składników interfejsów programów,
7. elementów wpływających na funkcjonowanie komputera, oprogramowania,
8. związane z funkcjonowaniem użytkownika w Internecie i funkcjonowaniem Internetu,
9. określające czynności związane z obsługą programów, przeglądarek, witryn internetowych, programów klienckich,

²⁸⁴ Zob. podrozdział 2.2.2.1.

²⁸⁵ W tym podpunkcie ująłem nominacje odnoszące się do trzech kategorii: jednostki systemowej, peryferiów wewnętrznych, niezbędnych peryferiów zewnętrznych.

10. osób związanych z obsługą programów komputerowych i komputerów, z funkcjonowaniem w Internecie,

11. związane z komunikacją internetową,

12. odnoszące się do stron WWW, ich elementów, przeglądarek internetowych.

Nazwy prezentowane w niniejszym podrozdziale noszą wyraźne cechy terminologiczne. Większość z nich stanowią nominacje *stricte* informatyczne, jednakże obecne są także takie, które odnieść można do innych dziedzin nauki, techniki czy życia codziennego.

Cechą charakterystyczną omawianych nazw jest to, iż częstokroć są to skupienia terminologiczne niejednokrotnie o dość złożonej strukturze, jak również to, że w ich skład wchodzi symbol, oznaczenia oraz leksemy w języku angielskim.

Na słownictwo informatyczne w znacznej mierze składają się pojedyncze leksemy oraz związki wyrazowe nazywające podzespoły i części komputerów oraz urządzeń peryferyjnych — fizycznych produktów przemysłu informatycznego (przedstawiłem je w pierwszych czterech punktach tego zestawienia). Ich liczba i różnorodność jest efektem postępu technologicznego, który zwłaszcza w pierwszej dekadzie XXI w. zdecydowanie przyspieszył, co pozwala przypuszczać, iż w nadchodzącym czasie zbiór pojęć określanych wspólnym mianem „hardware” ulegnie znacznemu powiększeniu.

1. Nazwy typów komputerów.

- Komputer stacjonarny — *настільний комп'ютер, стаціонарний комп'ютер, персональний комп'ютер, ПК* ‘mikrokomputer klasy PC (desktop) przeznaczony do użytku osobistego w warunkach domowych i biurze’.

- Laptop, notebook — *ноутбук, лептоп, портативний персональний комп'ютер* ‘przenośny komputer osobisty’. W zależności od ich rozmiarów (od 7" do 17" i więcej) w ukraińskiej terminologii spotkać można kilka nazw stosowanych w odniesieniu do tego rodzaju sprzętu: *нетбук* ‘najmniejsze z nich (7"–12,1")’, pozostałe to urządzenia typu *ноутбук*. Jednak i w obrębie laptopów ukraińska terminologia informatyczna dokonuje swego rodzaju różnicowań, wykorzystując określenia: *субноутбук* (rozmiar 11"–13,3"), *ноутбук* (rozmiar 14"–16", tzw. *масові ноутбуки, середнячки*), *заміна настільного ПК* (powyżej 17", ang. *Desktop Replacement*).

Drugi, mający swe odzwierciedlenie w nazewnictwie rodzaj klasyfikacji notebooków to ich rozróżnianie ze względu na rodzaj użytkownika i przeznaczenie danego modelu. W ukraińskim nazewnictwie informatycznym (ale i w świadomości społecznej) spotkać można następujące określenia notebooków: *бізнес-ноутбуки* ‘sprzęt średniej klasy, wyposażony w biznesowe wersje systemów operacyjnych, wykonany z odpornych materiałów’; *бюджетні ноутбуки* ‘stosunkowo tanie, o słabych parametrach, z reguły bez preinstalowanego fabrycznie systemu operacyjnego’; *захищені ноутбуки* ‘urządzenia o podwyższonej odporności na wstrząsy i warunki atmosferyczne, wykorzystywane przez wojsko i inne służby’; *ігрові ноутбуки* ‘notebooki przeznaczone do gier, z potężnym procesorem i wydajną kartą graficzną’;

іміджеві ноутбуки ‘charakteryzują się dość oryginalnym wyglądem, z reguły wykonane ze stali, aluminium, karbonu, inkrustowane kamieniami szlachetnymi’; *мобільні робочі станції* ‘wyposażone w wydajne procesory, ekrany o dużej rozdzielczości oraz mobilne wersje profesjonalnych kart graficznych, przeznaczone m.in. do modelowania trójwymiarowego’; *мультимедійні ноутбуки* ‘sprzęt o przekątnej ekranu 15"–17", z tunerem TV, m.in. z możliwością odtwarzania plików multimedialnych bez ładowania systemu operacyjnego’; *ноутбуки середнього класу* ‘laptopy o średnich parametrach, najczęściej spotykane w sprzedaży’. W ukraińskim nazewnictwie funkcjonują również terminy *мультимедійні ноутбуки економ-класу* czy *ігрові ноутбуки економ-класу*.

Symbolika opisu poszczególnych modeli jest dość złożona, np. *Ноутбук HP Pavilion dv6-3174er (XD551EA) AMD Turion II P540 (2.4GHz), 3072MB DDRIII, 500Gb SATA (7200rpm), DVD-SuperMulti, 15.6»HD (1366x768), ATI HD5650 1024Mb, LAN 10/100/1000, Wi-Fi b/g/n, Bluetooth, 4xUSB, ExpressCard, CR5in1, WEB-Cam 2 MP, Win 7 Home Premium, Li-Ion 6 cell, 2.5kg*, a w cennikach sklepów oferujących ten rodzaj sprzętu z reguły nie pojawia się bardziej szczegółowe omówienie tych parametrów. Nie są one jednak nazbyt trudne do odszyfrowania, odpowiednio: *виробник* ‘producent’, *тип ноутбука* ‘typ laptopa’, *процесор (тактова частота)* ‘procesor (taktowanie)’, *оперативна пам’ять* ‘pamięć RAM’, *жорсткий диск (частота обертання шпинделя)* ‘dysk twardy (obroty dysku)’, *оптичний привід* ‘napęd optyczny’, *дисплей (роздільна здатність)* ‘ekran (rozdzielczość)’, *графічний адаптер* ‘karta graficzna’, *мережевий адаптер* ‘karta sieciowa’, *роз’єми і порти вводу/виводу* ‘gniazda, porty wejścia/wyjścia’, *слот розширення* ‘slot rozszerzenia’, *кард-рідер 5-в-1* ‘czytnik kart’, *веб-камера* ‘kamerka internetowa’, *операційна система* ‘system operacyjny’, *живлення* ‘zasilanie’, *вага* ‘waga’. Każdy z tych parametrów może być ponadto przedstawiony i opisany za pomocą kolejnych związków wyrazowych i pojedynczych leksemów²⁸⁶.

- Tablet — *планшет* ‘komputer przenośny, z klawiaturą ekranową posiadający duży ekran z zastosowaną technologią *Multi-Touch*’. Leksem *планшет* występuje w wielu strukturach odnoszących się do różnego typu sprzętu komputerowego, co świadczyć może o niestabilizowanym nazewnictwie tego stosunkowo nowego produktu z gałęzi IT, np. *веб-планшет*, *інтернет-планшет*, *iPad-планшет*, *комп’ютер-планшет*, *Linux-планшет*, *нетбук-планшет*, *планшет від Apple*, *планшет для дітей*, *планшетний комп’ютер*, *цифровий планшет*.

2. Nazwy podzespołów bazowych komputera.

- Dysk twardy — *жорсткий диск* ‘rodzaj pamięci masowej, w której do przechowywania danych wykorzystywany jest nośnik magnetyczny’. Urządzenie to określone jest również za pomocą nazw: *вінчестер*, *жорсткий диск*, *твердий диск*, *накопичувач HDD*, *твердотілий жорсткий диск SSD*, w literaturze technicznej zaś funkcjonuje nazwa: *постійний запам’ятовувальний пристрій*.

²⁸⁶ Pełniejszy opis w art. [Jóźwikiewicz 2012].

- Karta graficzna — *відеокарта, графічна карта, графічний адаптер, графічний прискорювач* ‘karta rozszerzeń komputera, której zadaniem jest renderowanie grafiki i przetwarzanie jej na sygnał zrozumiały dla ekranu’. To podzespół, którego parametry z reguły podawane są w formie ciągu symboli, praktycznie bez udziału charakterystyki słownej, np. *GeForce GT220 1024Mb ASUS (ENGT220/G/DI/1GD2(LP)) DDR II, 625MHz/800MHz, 128 Bit, PCI-Ex 16 v2.0, активне, Dual-link DVI,D-sub, HDMI, BOX/RETAIL* itp. Poszczególne elementy tego zapisu z uwzględnieniem całej różnorodności modeli zamknąć jednak można w kilku kategoriach: *фірма виробник, тип, модель, підтримувана роздільна здатність, частота регенерації, глибина кольору, обсяг відеопам’яті, тип шини, тип охолодження, додаткові можливості*.

- Karta muzyczna — *аудіоплата, звукова карта, звукова плата* ‘karta rozszerzeń komputera odpowiedzialna za przetwarzanie i odtwarzanie dźwięku’. W zależności od umiejscowienia względem płyty głównej komputera może być określana za pomocą jednej z trzech struktur wyrazowych — *зовнішня звукова плата, інтегрована звукова карта, плата розширення у роз’єм шини PCI*.

- Klawiatura — *комп’ютерна клавіатура* ‘zestaw klawiszy, który umożliwia ręczne sterowanie urządzeniem lub ręczne wprowadzanie danych’. W zależności od przeznaczenia, typu połączenia z jednostką główną, cech budowy itp. leksem *клавіатура* wchodzi w skład wielu struktur, np. *клавіатура PS/2, клавіатура USB, бездротова клавіатура (безпроводна клавіатура, оптична клавіатура, WiFi-клавіатура, Bluetooth-клавіатура), дротова клавіатура; водонепроникна клавіатура; резинова гнучка клавіатура, еластична клавіатура; ігрова клавіатура (клавіатура д/геймерів), коротка клавіатура, мультимедійна клавіатура, стандартна клавіатура; портативна зовнішня клавіатура, ультра-тонка клавіатура, числова клавіатура*.

- Monitor — *монітор*, rzadziej *дисплей* ‘urządzenie, którego zadaniem jest natychmiastowa wizualizacja efektów pracy komputera’. Podobnie jak w przypadku kart graficznych, tak i tu opisy monitorów to przede wszystkim struktury składające się prawie wyłącznie z ciągu angielskich skrótów, cyfr i symboli, np. *Dell UltraSharp 2007FP LCD/S-IPS, 16ms, 1600x1200, 300 cd/m2, 800:1, 4x USB 2.0/D-sub/DVI-D/S-Video* itp. W języku ukraińskim funkcjonują ponadto dodatkowe określenia dotyczące rodzaju monitora, np. *електронно-променевий монітор, рідкокристалічний монітор, плазмовий монітор, проєкційний монітор, OLED-монітор*.

- Mysz komputerowa — *комп’ютерна миша, мишка* ‘urządzenie wskazujące wykorzystywane w trakcie pracy z interfejsem graficznym jednostki PC’. Urządzenia tego typu w ukraińskiej nomenklaturze informatycznej określane są niekiedy wspólnym terminem *маніпулятори*. Podstawowymi określeniami występującymi obok nominacji *мишка* są leksemy wskazujące na jej typ, a więc: *бездротова (безпроводна), дротова, інфрачервона, лазерна, механічна, надшвидкісна, оптична, радіо-оптична (радіомиша), стандарт, USB-миша*.

- Napęd optyczny / stacja dyskietek — *оптичний привід* ‘urządzenie wykorzystywane do zapisu i odczytu danych na nośnikach optycznych, płytach CD, DVD itp’ / — *дискковод гнучких дисків, флопі-дискковод, накопичувач на гнучких магнітних дисках, привід магнітних дисків, привід FDD* ‘urządzenie służące do zapisu i odczytu informacji na dyskietkach’. Napędy wykorzystujące nośniki danych (*дискковод; накопичувач Blu-Ray/HD-DVD, оптичний привід DVD/CD, привід оптичний, привід оптичних дисків, привід CD/DVD, DVD+/-RW для нетбу-ків*), podobnie jak w przypadku twardych dysków, również charakteryzowane są specyficznymi określeniami, które ponadto tworzą pary antonimiczne, np. *Blu-Ray/HD-DVD записуючий — Blu-Ray/HD-DVD читаючий; FDD (DVD-RW+RW) вну-трішній — FDD (DVD-RW+RW) зовнішній*.

- Obudowa / zasilacz — *корпус, системний блок / блок живлення*. Obudowy komputerowe (*корпуси, системні блоки*) są elementami sprzedawanymi z zasilaczami lub bez nich. Brak tego podzespołu odnotowywany jest w opisach sprzętu (*без Б/Ж*). Struktura dwuwyrazowa *блок живлення* częstokroć poszerzana jest o przymiotniki i imiesłowy typu: *автомобільний, безвентиляторний, маленький, модульний, потужний, простий, стабілізуючий, тонкий, універсальний*.

- Pamięć RAM — *модуль пам’яті, оперативна пам’ять, ОЗП — оперативний запам’ятовуючий пристрій* ‘rodzaj pamięci cyfrowej o bezpośrednim dostępie, umożliwiający wielokrotny zapis danych’. To typ podzespołów komputerowych, które charakteryzowane są ciągami symboli i cyfr, oddającymi parametry danego produktu, np. *DDR SDRAM 512Mb Team PC3200, 400MHz, CL3*. Informacje dotyczące tego produktu w języku ukraińskim pojawiają się dość rzadko i ograniczane są do opisu budowy i sposobu działania „kości” poszczególnych producentów; podobnie jak w przypadku innych podzespołów najczęściej są to struktury o dość wysokim stopniu złożoności, np. *SDRAM — синхронна динамічна пам’ять з довільним доступом, DDR2 — подвоєна швидкість передачі даних синхронної пам’яті з довільним доступом*.

- Płyta główna — *головна плата, системна плата, материнська плата* ‘obwód drukowany, który umożliwia komunikację wszystkich komponentów i modułów komputera’. Jest to podstawowy podzespół komputera, od którego rozpoczyna się jego konfigurowanie. Poszczególne elementy widniejące w opisach płyt oferowanych przez sklepy komputerowe nie tylko odnoszą się do jej parametrów, ale też stanowią informację, jakie podzespoły można do niej podłączyć.

W kategorii tej zawierają się również nazwy elementów, które z pojęciem ‘płyta główna’ są bezpośrednio związane, np. *гніздо процесора* ‘gniazdo procesora’; *кількість роз’ємів SIMM/DIMM* ‘ilość gniazd SIMM/DIMM’; *максимальний обсяг оперативної пам’яті* ‘maksymalna wartość pamięci operacyjnej’; *порт* ‘port’; *частота шини* ‘częstotliwość taktowania magistrali’; *чипсет* ‘chipset’; *системна шина* ‘magistrala systemowa’; *інтерфейси (IDE, Serial ATA)* ‘interfejsy’; *кількість переривань (IRQ)* ‘ilość przerwania IRQ’; *панель з рознімами для підключення додаткових зовнішніх пристроїв (монітора, клавіатури, миші, мережних-, аудіо-*

i USB-пристроїв ‘panel z gniazdami połączeń urządzeń zewnętrznych (monitora, klawiatury, myszy, urządzeń sieciowych, audio i USB)’; *північний міст* ‘mostek północny’; *південний міст* ‘mostek południowy’; *порти вводу/виводу* ‘porty wejścia/wyjścia’; *слоти розширення PCI Express, PCI, USB, SATA, IDE/ATA* ‘slot kart rozszerzeń dla poszczególnych typów kart’; *прискорений графічний порт (AGP)* ‘magistrala obsługi kart graficznych’; *програма базової системи вводу-виводу (BIOS)* ‘zestaw podstawowych procedur pośredniczących pomiędzy systemem operacyjnym a sprzętem’; *роз’єми для підключення модулів оперативної пам’яті* ‘gniazdo połączeń modułów pamięci RAM’; *роз’єми для підключення центрального процесора, графічної плати, звукової плати, жорстких дисків, оперативної пам’яті* ‘gniazda połączeń procesora, karty graficznej, karty dźwiękowej, dysków twardych, pamięci RAM’; *рознім для floppy-дисководу* ‘gniazdo napędu dyskietek’; *розніми для підключення вентиляторів* ‘gniazdo połączeń wentylatorów’; *розніми для підключення живлення* ‘gniazdo zasilania’ i in.

- *Процесор* — *процесор, мікропроцесор, центральний процесор, CPU* ‘urządzenie, którego zadaniem jest pobieranie danych z pamięci, ich interpretacja i wykonanie odpowiedniego rozkazu’. Leksem ten najczęściej występuje w skupieniach dwu- oraz wieloelementowych, w których jest członem zarówno nadrzędnym, np. *32-бітовий процесор* ‘procesor 32-bitowy’, *багатоядерний процесор* ‘procesor wielordzeniowy’, *двоядерний процесор* ‘procesor dwurdzeniowy’, *процесор з архітектурою IA32* ‘procesor o architekturze IA32’, *процесор n’ятого покоління* ‘procesor piątej generacji’, *процесор сімейства Intel Core* ‘procesor rodziny Intel Core’, jak i podrzędnym, np. *архітектура процесора* ‘architektura procesora’, *внутрішня пам’ять процесора* ‘pamięć wewnętrzna procesora’, *лінійка процесорів Intel Core другого покоління* ‘linia procesorów Intel Core drugiej generacji’, *напруга процесора* ‘napięcie procesora’, *тактова частота процесора* ‘taktowanie procesora’, *швидкість процесора* ‘szybkość procesora’ i in.

- *Радіатор* — *радіатор* ‘element odpowiedzialny za odprowadzanie ciepła z procesora, karty graficznej czy płyty głównej’. Skupienia terminologiczne zawierające w swej strukturze leksem *радіатор* są nazwami odnoszącymi się głównie do takich podzespołów komputerowych, jak procesory i kości pamięci, np. *зовнішній радіатор процесора* ‘radiator zewnętrzny procesora’, *радіатор для відеопам’яті* ‘radiator karty graficznej’, *радіатор для модулів пам’яті* ‘radiator pamięci RAM’, *радіатор з вентилятором* ‘radiator z wentylatorem’ itd. W konstrukcjach tych występują również określenia wskazujące na rodzaj materiału, z którego wykonano radiator, np. *алюмінієвий (з алюмінію)* czy *мідний (з міді)*.

- *Вентилятор* — *вентилятор, охолоджувач, кулер*. Prócz ogólnie obowiązującej nazwy tych urządzeń (*вентилятор*), w powszechnym użyciu funkcjonuje także druga, będąca zapożyczeniem z języka angielskiego — *кулер* (ang. *cooler*).

W zależności od przeznaczenia wyróżniamy różne typy wentylatorów, a na opisujące je określenia składa się zmienna liczba elementów: *кулер для процесорів універсальний (до CPU, процесорний)* ‘wentylator procesora’, *кулер для жор-*

стких дисків (для HDD) ‘wentylator twardego dysku’, кулер для відеокарт (для відео) ‘wentylator karty graficznej’, кулер для материнських плат ‘wentylator płyty głównej’, кулер для корпусів (корпусні, до корпусу) ‘wentylator obudowy’, кулер для чіпсетів (для чіпсета материнських плат) ‘wentylator chipsetu’, кулер до північного моста материнської плати ‘wentylator mostka północnego’ oraz вентилятору USB ‘wentylatory USB’.

3. Nazwy peryferyjnych podzespołów komputerowych.

- Друкarki — принтери, плотери, багатофункціональні пристрої ‘urządzenia, których zadaniem jest przeniesienie tekstu, obrazu na różnego rodzaju nośniki druku’. Należą do najpopularniejszych i bodaj najczęściej wykorzystywanych urządzeń peryferyjnych. Choć specyfika handlu sprzętem komputerowym, w tym urządzeniami peryferyjnymi, wymusza wycofywanie modeli starego typu, to jednak w wielu domach czy urzędach spotkać można w zasadzie każdy rodzaj urządzeń drukujących, od drukarek igłowych po najnowsze urządzenia wielofunkcyjne. Українська термінологія інформатyczna оперує назвами uwzględniającymi zarówno technologię wydruku, np. принтери лазерні, матричні, струменеві ‘drukarki laserowe, igłowe, atramentowe’, jak i kolor tuszu/tonera, np. кольорові, монохромні/чорно-білі ‘kolorowe, monochromatyczne/czarno-białe’. Odrębną grupę stanowią urządzenia wielofunkcyjne (багатофункціональні пристрої — БФП, мультифункціональні пристрої) łączące w sobie funkcje drukarki, skanera, kopiarki, czasem również faksu (принтер, сканер, ксерокс/копіювальний апарат/копір, факс), które z uwagi na technologię wydruku spotykane są w dwóch rodzajach (лазерні багатофункціональні пристрої, струменеві багатофункціональні пристрої), a także plotery (плотери, графопобудівники) służące do pracy z dużymi płaskimi powierzchniami — do drukowania arkuszy od A0 do A4, schematów, plakatów reklamowych itp.

- Dżойстики, pady, trackballe, kierownice — джойстики, геймпади, трекболи, рулі ‘kontrolery służące do sterowania poszczególnymi obiektami na ekranie komputera’. Leksemy bezpośrednio związane z wymienionymi nazwami to np.: ігровий контролер ‘kontroler do gier’, перемикач оглядів ‘przełącznik widoków’, аналоговий мініджойстик ‘minidżojстик analogowy’, безпроводне з’єднання ‘połączenie bezprzewodowe’, присоски для кріплення на столі ‘przyssawki’, спусковий гачок ‘spust’, діапазон обертання руля ‘zakres obrotu kierownicy’ itd.

Трекбол (ang. trackball), czyli „odwrócona mysz”, służy tym samym, co mysz, celom. Urządzenia te mają podobne charakterystyki dotyczące zarówno funkcjonowania, np. безпроводний, оптичний itp. ‘bezprzewodowy, optyczny’, jak i cech indywidualnych poszczególnych modeli. Elementem niewystępującym w popularnych myszkach jest poruszana palcami kulka (слідкуюча кулька).

- Głośniki, słuchawki, mikrofony — колонки/динаміки, навушники, мікрофони. W podgrupie tej znalazły się nazwy urządzeń akustycznych (акустика, комп’ютерна акустика, акустика для ноутбуків, акустика портативна, акустичні системи) przeznaczonych do działania z komputerem klasy PC bądź laptopem.

Leksemy *гучномовець, динамік, колонка, сабвуфер* ‘głośnik, kolumna, subwoofer’ występują w sąsiedztwie skupień typu: *максимальна потужність (максимальна вхідна потужність)* ‘moc maksymalna’, *номінальна потужність (номінальна вхідна потужність)* ‘moc nominalna’, *бездротовий пульт ДК* ‘pilot’, *дисплей* ‘wyświetlacz’, *вбудований 5-канальний підсилювач* ‘wbudowany wzmacniacz 5-kanałowy’, *зовнішній підсилювач* ‘wzmacniacz zewnętrzny’, *живлення USB* ‘zasilanie USB’ i in.

Odbiór dźwięków, komunikacja werbalna z wykorzystaniem komputera możliwa jest dzięki użyciu klasycznych słuchawek (*навушники*) i mikrofonu (*мікрофон*), a także zestawów słuchawkowych z mikrofonem (*навушники із мікрофоном, гарнітура*). Nominacje *навушники* (*навушники-вкладиші, навушники-кліпси, накладні навушники, навушники затилочні*) oraz *гарнітура* (*навушники із мікрофоном*) ulegają daleko idącym modyfikacjom, np. *навушники із функцією „вібробас” для ігromанів* ‘słuchawki z systemem „vibrobase” dla graczy’, *стандартні стереонавушники із регульованим мікрофоном* ‘standardowe słuchawki z regulowanym mikrofonem’, *гарнітура з регулятором рівня гучності* ‘słuchawki z mikrofonem i regulatorem głośności’, *професійна USB гарнітура для VoIP* ‘profesjonalny zestaw VOIP’ i in.

- Kable, kable zasilające, kable przedłużające, akcesoria — *кабелі, шнури, подовжувачі, аксесуари*. Poszczególne typy kabli używane bezpośrednio w komputerach lub przeznaczone do przyłączenia urządzeń peryferyjnych charakteryzowane są przede wszystkim za pomocą angielskich skrótów, np. *кабель DVI-DVI, кабель FireWire, кабель FTP, кабель HDMI, кабель HDMI-DVI, кабель HDMI-HDMI, кабель SATA-Data, кабель USB 2.0, кабель UTP, шнур CC-DVI, шнур mini USB2.0, шнур VGA* itd. Nie są to jedyne określenia, albowiem w skupieniach terminologicznych z udziałem leksemów *кабель, шнур* obecne są przymiotniki, imiesłowy przymiotnikowe, wyrażenia przyimkowe, rzeczowniki w dopełniaczu, np. *4-х жильний кабель* ‘kabel czterożyłowy’, *екранований кабель* ‘kabel ekranowany’, *кабель для підключення USB пристроїв* ‘kabel do połączeń urządzeń USB’, *кабель живлення* ‘kabel zasilający’, *кабель з позолоченим штекером* ‘kabel z pozłoczanymi wtykami’, *кабель сигнальний* ‘kabel sygnałowy’, *шнур до принтера* ‘kabel do drukarki’, *шнур до цифрових камер* ‘kabel do kamer cyfrowych’ i in.

Kable przedłużające (*подовжувач кабеля для монітора, подовжувач клавіатури/миші PS/2, подовжувач монітора, продовжувач USB*) bardzo często pełnią także funkcję konwerterów, co w strukturach wyrazowych przejawia się występowaniem specjalnych znaków graficznych, najczęściej strzałek, np. *перехідник SATA → IDE, перехідник Slim SATA → SATA, перехідник USB → 2x PS/2, перехідник USB → COM, перехідник USB → Ethernet, перехідник живлення SATA/4pin* itp.

- Kamera internetowa — *web-камера, вебкамера, камера, мережева камера* ‘kamera cyfrowa podłączana bezpośrednio do komputera za pomocą portu USB’. Większość określeń pojawiających się w opisach kamer internetowych stanowi charakterystykę parametrów i możliwości tych urządzeń. To także dane dotyczące

budowy i wyposażenia urządzeń, z reguły są to dość rozbudowane pod względem liczby elementów struktury typu: *автофокус з 10х оптичним зумом* ‘autofocus z 10-krotnym zoomem optycznym’, *функція цифрового зуму* ‘funkcja zoomu cyfrowego’, *функція відслідковування обличчя (слідкування за обличчям)* ‘funkcja śledzenia twarzy’, *LED підсвітка*, *LED підсвітлювання*, *світлодіодна підсвітка* ‘podświetlenie diodowe’ i in.

- Karta telewizyjna — *тюнер* ‘urządzenie umożliwiające rejestrację, przetwarzanie i odtwarzanie obrazu telewizyjnego’. Tunery służące do odbioru sygnału telewizyjnego (zarówno analogowego, jak i cyfrowego czy satelitarnego) oraz radiowego, prócz swych podstawowych zadań oferują także wiele innych funkcji, jak choćby nagrywanie zaprogramowanych wcześniej audycji czy przeglądanie telegazety. Parametry te z reguły podawane są w krótkim opisie danego produktu. Samo określenie ‘karta telewizyjna’ ma w języku ukraińskim kilka wariantów: *тюнер ТВ/ФМ*, *ТВ/ФМ-тюнер*, *ТВ-тюнер*, *ТВ тюнер*, *ТВ програвач*, *TV/FM Тюнер*, w tym formy angielskie *TV/FM Tuner*, *TV-Tuner*. Prócz nazw producentów, nazw poszczególnych modeli oraz parametrów technicznych w opisach podawane są przede wszystkim informacje o rodzaju samego tunera czy odbiorze sygnału np. *аналоговий* ‘analogowy’, *цифровий* ‘cyfrowy’, *супутниковий* ‘satelitarny’, *з можливістю запису на HDD* ‘z możliwością zapisu na twardym dysku’ itd. Pozostałe dane dotyczą możliwości użycia pilota (з д/к, без пульта ДК), możliwości audio (*стерео*) czy przeznaczenia dla komputerów stacjonarnych/notebooków (*компактний ТВ/ФМ-тюнер для ноутбуків оснащених роз'ємом ExpressCard, для настільних PC та Notebook*).

- Projektor, rzutnik projekcyjny — *проектор* ‘urządzenie optyczne służące do wyświetlania obrazu z komputera’. Sam leksem *проектор* w zależności od cech danego modelu występuje w sąsiedztwie określeń typu z *роз'ємом DVI-I* ‘z gniazdem DVI-I’, *мультимедійний* ‘multimedialny’, *портативний* ‘przenośny’, *цифровий* ‘cyfrowy’. Prócz tego urządzenia te charakteryzowane są za pomocą następujących leksemów i skupień wyrazowych, np. *діагональ зображення* ‘przekątna obrazu’, *кількість кольорів* ‘liczba kolorów’, *пульт ДУ* ‘pilot’, *роздільна здатність* ‘rozdzielczość obrazu’, *роз'єм D-sub* ‘gniazdo D-sub’, *ручне фокусування* ‘ręczny focus’, *ручний зум* ‘ręczny zoom’, *USB порт* ‘port USB’, *WiFi модуль* ‘moduł Wi-Fi’ i in.

- Serwery wydruku — *принт-сервери*, *принтсервери*, *прінтсервери*, *сервери друку* to urządzenia służące m.in. do zarządzania kolejką zadań wydruku w przypadku drukarki udostępnianej więcej niż jednemu komputerowi. Zadania związane z taką funkcją odzwierciedlane są w opisach tych urządzeń, a poszczególne konstrukcje tworzą niekiedy dość rozległe struktury, np. *вбудована пам'ять ПЗП* ‘wbudowana pamięć wewnętrzna’, *доступ до декількох пристроїв в мережі* ‘dostęp do kilku urządzeń w sieci’, *друк, сканування, ксерокопіювання і відсилання факсів через MFP* ‘drukowanie, skanowanie, kopiowanie i wysyłanie faksów przez MFP’, *індикатори статусу* ‘wskaźniki statusu’, *мережеві протоколи TCP/IP, DHCP/BOOTP, ICMP* ‘protokoły sieciowe’, *підтримка безлічі операційних систем* ‘obsługa wielu systemów operacyjnych’, *одночасна робота*

підключених принтерів ‘równoczesna obsługa wielu drukarek’; *підтримка протоколів NetWare, AppleTalk* ‘obsługa protokołów’; *підтримка протоколу Samba* — *загальний доступ до принтера для мереж Microsoft Windows* ‘obsługa protokołu Samba’ — ogólny dostęp do drukarki dla sieci Microsoft Windows’; *самодіагностика POST* ‘samodiagnostyka urządzenia POST’; *сумісний з принтерами USB1.1/1.0*. ‘obsługa drukarek’ i in.

- Skaner — *сканер* ‘urządzenie wykorzystywane do przebiegowego odczytania obrazu’. Typy skanerów (podział uzależniony jest od rodzaju mechanizmu skanującego, przeznaczenia, mobilności itd.) w języku ukraińskim przedstawiane są najczęściej za pomocą skupień prostych, np. *барабанний сканер* ‘skaner bębnowy’, *мобільний сканер* ‘skaner przenośny’, *планиетний сканер* ‘skaner płaski’, *ручний сканер* ‘skaner ręczny’ itd.

Najpopularniejsze skanery płaskie (*планиетний сканер*) z uwagi na łatwość obsługi i prostą budowę w ostatnim czasie weszły w skład urządzeń wielofunkcyjnych (*багатофункціональні пристрої*). W opisach tych urządzeń, a także klasycznych skanerów, nierzadko występują specyficzne struktury wskazujące na elementy ich budowy, np. *CCD-матриця* ‘matryca CCD’, *електричне живлення від системного блока комп'ютера* ‘zasilanie z jednostki komputera’, *інтегрована сканувальна головка* ‘zintegrowana głowica skanująca’, *інтерфейс USB* ‘interfejs USB’, *кроковий електродвигун* ‘elektryczny silniczek krokowy’, *ксенонова лампа* ‘lampka ksenonowa’, *світлочуттєві діоди* ‘diody światłoczułe’ i in.

- UPS, stabilizatory napięcia — *блоки безперебійного живлення, стабілізатори напруги* ‘urządzenia przeznaczone do nieprzerwanego zasilania odbiorników elektrycznych, gł. komputerów, chroniące przed spadkiem lub brakiem napięcia’. Urządzenia typu UPS (*блок безперебійного живлення, пристрій безперебійного живлення, пристрій захисту від аварійних перепадів напруги*) najczęściej charakteryzowane są przymiotnikami *резервний, класичний*. Pozostałe informacje w formie skupień prostych i złożonych, a także pojedynczych leksemów odnoszą się do możliwości poszczególnych modeli, np. *вхідна напруга 165–270 V* ‘napięcie wejściowe’, *захист від стрибків напруги (підвищення і пониження напруги)* ‘ochrona przed skokami napięcia’, *мікропроцесорне керування* ‘sterowanie mikroprocesorowe’, *порт USB* ‘port USB’, *функція „холодний старт”* ‘funkcja „zimny start”’, *LCD дисплей* ‘wyświetlacz LCD’ i in.

Stabilizatory napięcia (*стабілізатор напруги, регулятор напруги*) zawierają w opisach zarówno dane dotyczące obudowy wyrażane za pomocą skupień *металевий корпус* ‘metalowy корпус’, *передня панель пластика* ‘plastikowy przedni panel’, *багатофункційний цифровий LED дисплей напруги* ‘wielofunkcyjny ledowy wyświetlacz napięcia’, jak i parametry *stricte techniczne*, np. *вихідна напруга 220 V ± 3%* ‘napięcie wyjściowe’, *похибка вихідної напруги ± 3%* ‘utrata napięcia wyjściowego’, *стрілочний вольтметр* ‘woltometr strzałkowy’, *захист від підвищеної/пониженої напруги* ‘ochrona przed spadkiem/wzrostem napięcia’, *акtywne охолодження* ‘chłodzenie aktywne’ i in.

- Wyposażenie sieciowe: routery, modemy, karty sieciowe, przełączniki — *мережеве та серверне обладнання: маршрутизатори, модеми xDSL, мережеві адаптери, Wi-Fi безпроводне обладнання, концентратори, мережеві карти* ‘urządzenia sieciowe służące do łączenia różnych sieci komputerowych, umożliwiające przyłączenie komputera do Internetu’.

Leksem *маршрутизатор (роутер, інтернет-шлюз)* charakteryzowany jest przez następujące leksemy i skupienia terminologiczne: *брандмауер, міжмережевий екран* ‘firewall’, *демілітаризована зона (DMZ)* ‘strefa zdemilitaryzowana — obszar sieci komputerowej nienależący ani do sieci wewnętrznej, ani do sieci zewnętrznej’, *кількість антен/тип антени (внутрішня, зовнішня)* ‘ilość anten — wewnętrzna, zewnętrzna’, *кількість базових портів* ‘liczba portów bazowych’, *максимальна швидкість з’єднання* ‘maksymalna szybkość połączenia’, *підтримка VPN (віртуальних мереж)* ‘obsługa sieci wirtualnych’, *режим мосту* ‘tryb mostka’ i in.

Kolejnym rodzajem urządzeń sieciowych są modemy xDSL (*модем xDSL, модем-маршрутизатор*). Z uwagi na podobne funkcje przez nie wykonywane, związki wyrazowe charakteryzujące ten typ sprzętu zawierają się w kategoriach już prezentowanych wyżej. Określenia tego samego rodzaju lub podobne dotyczą również modemów kablowych (*кабельний модем*) przesyłających sygnał internetowy z wykorzystaniem sieci telewizji kablowej.

Związek wyrazowy *Wi-Fi безпроводне обладнання* to nazwa skupiająca dwa typy urządzeń: punkty dostępu (*точка доступу*) oraz adaptory sieciowe (*мережева карта, Wi-Fi адаптер*), a więc urządzenia umożliwiające bezprzewodowy dostęp do sieci internetowej. Ich sposób działania jest analogiczny do opisanych wyżej routerów i modemów xDSL, charakteryzują je również te same kategorie i parametry z wyjątkiem danych dotyczących działania i zasięgu anten Wi-Fi, budowy poszczególnych modeli, np. *4-х портовий комутатор* ‘komutator 4-portowy’, *радіус дії в приміщенні (поза приміщенням)* ‘zasięg działania w pomieszczeniu, poza nim’, *сумісний з 802.11n/b/g* ‘zgodny ze standardem 802.11n/b/g’, *підтримка WEP, WPA, WPA2, 802.1* ‘obsługa WEP, WPA, WPA2, 802.1’ i in.

Leksem *концентратор (мережевий комутатор, світч)* ‘urządzenie łączące elementy sieci komputerowej’ określany jest następująco: *підтримка автоматичного оновлення MAC адрес* ‘obsługa automatycznego odzyskiwania adresów MAC’, *модульний* ‘modułowy’, *управління потоками для повної дуплексної роботи* ‘zarządzanie potokami w trybie duplex’ i in.

Do prezentowanej podgrupy urządzeń sieciowych należą karty sieciowe (*мережеві карти*) charakteryzowane m.in. przez określenia *роз’єм RJ-45* ‘gniazdo RJ-45’, *інтерфейс PCI* ‘interfejs PCI’, *підтримувани стандарти 10Base-T (10 Мбіт/с), 100Base-TX (100 Мбіт/с), 1000Base-T (1 Гбіт/с)* ‘obsługa standardów 10Base-T itd.’ i in.

4. Nazwy akcesoriów komputerowych.

Akcesoria, materiały eksploatacyjne — *аксесуари, периферійні пристрої, витратні матеріали, затратні матеріали* ‘urządzenia opcyjne wykorzystywane

do poprawienia jakości pracy sprzętu komputerowego oraz materiały wykorzystywane przy ich obsłudze’.

Podgrupa ta charakteryzuje się wielością nominacji (głównie skupień terminologicznych) i ze względu na różnorodność samych produktów jest najliczniejsza spośród wszystkich podgrup tematycznych.

- Adapter/kontroler — *адаптер, контролер, конвертер, перехідник*. Nazwy te opisują urządzenia, których zadaniem jest połączyć z sobą dwa podzespoły (bądź więcej), które nie posiadają odpowiednich gniazd, by skomunikować je bezpośrednio, np. dysk twardy typu IDE z płytą główną poprzez gniazdo SATA itp. Właśnie takie informacje są głównym elementem opisów tych urządzeń, np. *адаптер USB/Bluetooth, конвертер IDE на SATA, конвертер SATA на IDE, конвертер USB2.0 → IDE/SATA, контролер PCI → SATA, контролер PCI на 4 порти VIA, перехідник DIN → PS2, перехідник USB/PS2, перехідник з IDE 3,5" на 2,5", перехідник з USB на IDE та SATA 3.5", 2.5"* itd.

- Akcesoria do drukarek — *аксесуари для принтерів*. W podgrupie tej znalazły się przede wszystkim nazwy elementów zamiennych do drukarek różnego typu, jak również urządzeń wielofunkcyjnych, w tym i tych wyposażonych w system ciągłego zasilania atramentem (ang. CISS) — *система безперервної подачі чорнила (СБПЧ)*. Należą tu m.in.: *вал гумовий* ‘wałek gumowy’, *вал магнітний* ‘wałek magnetyczny’, *вал первинної зарядки* ‘wałek ładujący’, *повітряний фільтр для СБПЧ* ‘filtr powietrza do CISS’, *фотобарабан* ‘bęben światłoczuły’, *фарбуюча стрічка* ‘taśma barwiąca’ i in.

- Akcesoria do wentylatorów — *аксесуари для вентиляторів, аксесуари охолоджуючих вентиляторів*. Należą tu głównie skupienia dwuczłonowe, np. *вібропоглинач для 80x80 мм вентиляторів* ‘pochłaniacz drgań do wentylatorów 80x80mm’, *захисна решітка* ‘kratka ochronna’, *регулятор оборотів* ‘regulator obrotów’, *силиконова подушка для вентиляторів* ‘podkładka silikonowa do wentylatora’ i in.

- Atramenty, tonery, kartridże — *тонери, девелопери, картриджі, чорнила, аплікатори*. Na elementy tej podgrupy składają się leksemy i związki wyrazowe określające materiały eksploatacyjne wykorzystywane w urządzeniach poligraficznych, np. *картриджі для струменевих принтерів оригінальні та сумісні* ‘kartridże do drukarek atramentowych oryginalne i zamienniki’, *картриджі лазерні* ‘kartridże laserowe’, *комплект перезавантажуваних картриджів для Epson* ‘komplet kartridżów samoresetujących Epson’, *набір картриджів + фотопанір* ‘zestaw kartridżów + papier fotograficzny’ i in.

- Blok wodny — *блок водяного охолодження, водяне охолодження, водяний блок, водоблок* ‘zestaw służący do chłodzenia podzespołów komputera z wykorzystaniem cieczy’. Należą tu skupienia typu: *блок водяного охолодження для відеокарти* ‘blok wodny do karty graficznej’, *блок водяного охолодження для чипів відеокарти* ‘blok wodny na procesor karty graficznej’, *блок водяного охолодження північного моста* ‘blok wodny na mostek północny’, *блок водяного охо-*

подження для процесора, процесорний водоблок ‘blok wodny procesora’, водяний блок для пам’яті ‘blok wodny na pamięć RAM’ i in.

- Czytnik kart pamięci — *кард-рідер, картрідер, карт-рідер, зчитувач флеш-карт, зчитувач карток флеш-пам’яті, зчитувач смарт-карток* ‘urządzenie umożliwiające odczyt i zapis kart pamięci flash’. Tak duża liczba ukraińskich odpowiedników nazwy tego urządzenia (ang. *card reader*) ma niewielkie przełożenie na dodatkowe dane dotyczące czytnika; z reguły w specyfikacjach pojawiają się symbole obsługiwanych rodzajów kart (np. *SD/MiniSD/Extreme* itp.), ewentualnie inne informacje, np. *внутрішній, зовнішній* ‘wewnętrzny, zewnętrzny’, *гаряча заміна* ‘obsługa wymiany kart „na gorąco”’, *підтримка всіх видів карт пам’яті* ‘obsługa wszystkich typów kart pamięci’, *мультиформатний* ‘wielofunkcyjny’ i in.

- Ramka cyfrowa — *фоторамка* ‘urządzenie umożliwiające przeglądanie zdjęć cyfrowych z karty pamięci’.

- Gadżety USB — *USB-гаджети, гаджети USB*. W podgrupie tej występują nazwy urządzeń podłączanych do jednostki głównej za pomocą portu USB (abreviatura jest elementem obligatoryjnym każdego związku wyrazowego). Należą tu skupienia typu *акваріум USB* ‘akwarium USB’, *попільничка USB* ‘popielniczka USB’, *пристрій для підігріву чашки USB* ‘podgrzewacz USB’, *ракетниця USB* ‘pancerzownica rakietowa USB’, *USB зволожувач повітря* ‘nawilżacz powietrza USB’, *USB освіжувач* ‘odświeżacz powietrza USB’, *точилка USB* ‘temperówka USB’ i in.

- Karta internetowa — *Інтернет карточка, Інтернет-картка, картка поповнення Інтернет, картка доступу до мережі Інтернет* ‘karta umożliwiająca korzystanie z usług internetowych’. Skupienia te zawierają dane wskazujące na cenę usługi (*картка поповнення Інтернет 120 грн, Інтернет карточка номіналом 10, 25, 50 та 90 грн*), czas połączeń z Internetem (*Інтернет карточка 60 год., Інтернет-картка 10 год., Інтернет карточка Unlimited-вечірній, Інтернет карточка Unlimited-нічний, Інтернет-картка „уикенд”*) oraz nazwę abonenta (*Інтернет карточка для абонентів Домашніх Комп’ютерних Мереж*).

- Kieszon HDD — *кишеня для HDD, кишеня для вінчестера, карман ‘обудова диску твердого używana w celu łatwiejszej jego wymiany, dodatkowego chłodzenia napędów’*. Prócz głównego parametru podziału uwzględniającego usytuowanie urządzenia (*внутрішня, зовнішня кишеня, карман внутрішній, зовнішній*), pozostałe wskazują na m.in. materiał (*алюмінієвий, пластиковий корпус*) czy dodatkowe funkcje, np. *гаряча заміна* ‘podłączanie/odłączanie „na gorąco”’, *дисплей з показником обертів і швидкості обертання вентилятора* ‘wyświetlacz ze wskaźnikiem obrotów i prędkości wentylatora’, *кишеня з USB-хабом* ‘kieszon z koncentratorem USB’, *кишеня із замком та вентилятором* ‘kieszon z zamkiem i wentylatorem’.

- Koncentrator, przełącznik USB — *концентратор USB, хаб USB, USB розгалужувач* ‘urządzenie umożliwiające podłączenie do jednego portu USB wielu urządzeń’. Zamieszczone w opisach tych urządzeń informacje dotyczą głównie

liczby portów, np. *х-портовий концентратор USB* ‘koncentrator X-portowy’, rzadziej innych dodatkowych funkcji, np. *концентратор USB з автономним живленням* ‘hub USB z autonomicznym zasilaniem’, *бездротовий концентратор USB* ‘bezprzewodowy hub USB’, *портативний концентратор USB* ‘przenośny hub USB’ itp.

- Lampka USB — *USB лампа* ‘lampa diodowa zasilana z gniazda USB’. Na związku wyrazowe zawierające ten termin składają się określenia dotyczące źródła światła, np. *лампа USB на діодах* ‘diodowa lampka USB’, *ультрафіолетова лампа USB* ‘ultrafioletowa lampka USB’, *флуоресцентна лампа USB* ‘fluorescencyjna lampka USB’, a także określenia wskazujące na przeznaczenie produktu czy jego charakterystykę np. *лампа USB для ноутбука* ‘lampa USB do laptopa’, *лампа USB для підсвітки клавіатури* ‘lampa USB do podświetlenia klawiatury’ i in.

- Zasilacz/adapter do laptopa — *зарядний пристрій/адаптер для ноутбука* ‘urządzenie zasilające komputer przenośny’. Dodatkowe elementy dla tej grupy nominacji to określenia typu *автомобільний зарядний пристрій для ноутбука* ‘samochodowy zasilacz do laptopa’, *компактний зарядний пристрій для ноутбука* ‘kompaktowy zasilacz do laptopa’, *портативний адаптер для ноутбука* ‘przenośny zasilacz do laptopa’, *універсальний адаптер для ноутбука* ‘uniwersalny zasilacz do laptopa’ i in.

- Naklejki na klawiaturę/laptop — *наклейки на клавіатуру/ноутбук, деколь, фотонаклейки на ноутбук* ‘naklejki na klawiaturę komputerową z literami ukraińskiego alfabetu, naklejki na pokrywę laptopa’. Ze względu na odmienny alfabet i częste pomijanie przez światowych producentów konsumentów ukraińskich, w wyposażeniu sklepów ze sprzętem komputerowym dostępne są naklejki na klawiatury. Prócz naklejek na klawiaturę z ukraińskimi literami i ukraińskim rozkładem symboli klawiaturowych (*наклейки на клавіатуру з українськими символами* ‘naklejki na klawiaturę z ukraińskimi symbolami’) dostępne są też naklejki na pokrywę laptopów, np. *наклейка на ноутбук/на кришку ноутбука* ‘naklejka na laptop/pokrywę laptopa’. Skupienia te poszerzane są o informacje typu *вінілова, декоративна, захисна* ‘winiłowa, dekoracyjna, ochronna’ i in.

- Pamięć USB — *флеш-пам'ять, пристрій пам'яті USB, USB флеш накопичувач, USB-накопичувач* ‘urządzenie przenośne z pamięcią typu flash, współpracujące z komputerem poprzez port USB’. Pamięci USB należą do grupy urządzeń, które — podobnie jak np. myszki komputerowe — nie tylko spełniają podstawowe funkcje użytkowe, ale są również elementem swego rodzaju mody czy wykładnikiem oryginalności jej posiadacza. Z tego też względu prócz parametrów, takich jak *ємність* ‘pojemność’, *швидкість передавання даних* ‘prędkość przesyłania danych’, *читання — запис* ‘odczyt — zapis’, w charakterystykach poszczególnych modeli pojawiają się następujące leksemy oraz bardziej rozbudowane struktury, np. *висувний роз'єм* ‘wysuwane złącze’, *захистний ковпачок на роз'єм* ‘ochronna osłona na złącze’, *водо/нілонепроникна, ударостійка* ‘wodoodporna, odporna na kurz, uderzenia’ i in.

- Pasta termoprzewodząca — *термопаста* ‘masa plastyczna stosowana w miejscu styku elementów silnie się nagrzewających, np. procesorów, z elementami odprowadzającymi ciepło, np. radiatorem’.

- Podkładka pod mysz — *килимок під мишуку*. Najczęściej podawanym parametrem w poszczególnych nominacjach jest materiał, z którego podkładka została wykonana, jego cechy, np. przymiotniki *гелевий килимок під мишуку*, *корковий килимок під мишуку*, *еластичний килимок під мишуку* itp., a także dodatkowe elementy podkładki, np. *гелева подушка* ‘podkładka żelowa’, *килимок з калькулятором* ‘podkładka z kalkulatorem’, *килимок з картридером* ‘podkładka z czytnikiem kart’, *килимок з термометром* ‘podkładka z termometrem’, *килимок з підсвіткою та хабом USB1.1* ‘podkładka z podświetleniem i hubem USB1.1’ i in.

- Reseter (programator) do chipów drukarek — *перепрограматор, програма-тор* ‘urządzenia do kasowania pamięci chipów w kartridżach’. Należą tu następujące konstrukcje: *перепрограматор для картриджів* ‘programator do kartridżów’, *перепрограматор обнулювання чіпів картриджів* ‘programator kasowania pamięci chipów w kartridżach’, *програма-тор чіпів* ‘programator chipów’, *універсальний перепрограматор чіпів лазерних картриджів* ‘uniwersalny programator chipów kartridżów laserowych’ i in.

- Serwer plików, dysk sieciowy — *дисковий масив, система зберігання даних* ‘serwer udostępniający w sieci komputerowej zasoby komputera’.

- Splitter, rozdzielacz, rozgałęźnik — *розгалужувач, сплітер* ‘filtr elektroniczny służący do rozdzielania sygnałów’. Leksemy te najczęściej tworzą wspólne struktury z abrewiaturami, np. *ADSL розгалужувач* ‘splitter ADSL’, *розгалужувач SFT* ‘rozgałęźnik SFT’, *розгалужувач USB (USB-розгалужувач)* ‘rozgałęźnik USB’, *сплітер VGA (відеорозгалужувач VGA)* ‘splitter video VGA’, *4-портовий розгалужувач* ‘rozdzielacz 4-portowy’, *8-канальний розгалужувач* ‘rozgałęźnik 8-kanałowy’, *мережевий розгалужувач* ‘rozgałęźnik sieciowy’, *розгалужувач живлення IDE* ‘rozdzielacz zasilania IDE’, *розгалужувач паралельного порта* ‘rozdzielacz portu równoległego’, *сплітер на 4 монітори* ‘splitter na 4 monitory’ i in.

- Stacja dokująca (replikator portów) — *док-станція, підставка для ноутбука, підставка під ноутбук, підставка-охолоджувач під ноутбук, охолоджуюча підставка для ноутбука* ‘urządzenie poszerzające funkcjonalność laptopa, który zyskuje cechy komputera stacjonarnego’.

Dodatkowymi elementami występującymi wraz z wymienionymi nazwami są określenia na ich wyposażenie, możliwości, cechy indywidualne, np. *підставка з чотирьохпортовим USB 2.0 хабом* ‘stacja dokująca z 4-portowym hubem USB’, *док-станція для всіх типів ноутбуків* ‘stacja dokująca do wszystkich typów laptopów’ i in.

- Środki czyszczące — *засоби чищення, засіб для чищення*. W podgrupie tej znalazły się nazwy różnych środków służących do pielęgnacji poszczególnych podzespołów komputerowych, klawiatur, monitorów, dysków itd., np. *стиснуте повітря для видування пилю і очищення від забруднень в важкодоступних місцях* ‘sprę-

zone powietrze do wydmuchiwania kurzu i usuwania zabrudzeń z trudno dostępnych miejsc, *вологі салфетки для екранів* ‘wilgotne serwetki do czyszczenia ekranów’, *сухі серветки для очищення (ПК, периферії)* ‘suche serwetki do czyszczenia (PC, peryferia)’ i in.

- Torba na laptopa — *сумка для ноутбука, рюкзак до ноутбука, кейс для ноутбука*.

- Tablica interaktywna — *інтерактивна дошка, інтерактивна дошка прямої проєкції* ‘urządzenie współpracujące z komputerem oraz projektorem multimedialnym, działające jak duży ekran dotykowy’.

- Taśma — *шлейф* ‘element, którego zadaniem jest łączenie podzespołów komputera z płytą główną’. Do podgrupy tej należą głównie konstrukcje, których członem obligatoryjnym jest skrótowa określenie typu urządzenia, do którego taśma jest podpinana, np. *шлейф FDD (FDD-шлейф)* ‘taśma stacji dyskiety’, *шлейф для HDD* ‘taśma dysku twardego’, *шлейф SATA (CATA шлейф, SATA-шлейф)* ‘taśma SATA’, *шлейф для ШІПЧ* ‘taśma CISS’. Należą tu również skupienia typu *39-пиновий шлейф* ‘taśma 39-pinowa’, *80-жильний плоский шлейф* ‘płaska taśma 80-żyłowa’, *шлейф 4-канальний* ‘taśma 4-kanalowa’, *шлейф передачі даних* ‘taśma przesyłu danych’ i in.

- Zamek zabezpieczający/przeciwkradzieżowa linka do laptopa — *замок для ноутбука, замок безпеки для ноутбука, трос-замок для ноутбука, тросик до ноутбука* ‘element chroniący komputer przenośny przed niepożądanym dostępem’.

Inne elementy pojawiające się w związkach wyrazowych tej podgrupy to głównie opis dodatkowych funkcji urządzenia, m.in.: *замок для ноутбука з 3-х значним кодом* ‘szyfrowy zamek do laptopa’, *замок для ноутбука з індивідуальним ключем* ‘zamek do laptopa z indywidualnym kluczem’ itp.

5. Nazwy i określenia programów oraz ich elementów składowych.

W podgrupie tej zebrano formalne i nieformalne nazwy programów komputerowych, a także nazwy elementów składowych oprogramowania. Występują tu zarówno nazwy jedno-, jak i dwuwyrazowe, np. *автоукраїнізатор* ‘autoukrainizator’, *антивірусна програма* ‘program antywirusowy’, *антишпиун* ‘program typu antyspyware’, *брандмауер* ‘firewall’, *гра-стрілялка* ‘strzelanka’, *клієнтська програма* ‘program kliencki’, *мініпрограма* ‘miniprogram’, *провідник, проводир Windows* ‘Explorator Windows’, *програма-зламувач* ‘łamacz kodów’, *програма-латалка* ‘program patchujący’, *програма-оболонка* ‘nakładka programowa’, *програма-архіватор* ‘program archiwizujący’, *програмне забезпечення* ‘oprogramowanie’, *редактор Visual Basic* ‘edytor Visual Basic’, *резидентна програма* ‘program rezydentny’, *резидентний архіватор* ‘rezydentny program archiwizujący’, *симулятор перегонів* ‘symulator wyścigów samochodowych’, *симулятор польотів* ‘symulator samolotowy’, *текстовий редактор* ‘edytor tekstowy’, *троянець, троян* ‘koń trojański’, *українізатор* ‘ukrainizator’, *українізована версія, українська локаль* ‘wersja ukrainizowana programu’ i in.

Прócz назв офіційних, конкретні програми (np. *Mozilla Firefox*, *MS Outlook*) czy typu програмів (np. *браузер*, *поштова програма*) wykorzystywane w sieci mają w ukraińskiej nomenklaturze informatycznej własne nieoficjalne, socjolektyczne czy transliterowane postaci, np. *ICQ-клієнт* 'klient ICQ', *Web-браузер*, *веб-перегортач*, *нет-оглядач* 'przeglądarka internetowa', *антирекламищик* 'program blokujący reklamy', *банерожор*, *банерорізка* 'program blokujący bannery', *вонеліс (фаєрфокс)* 'Mozilla Firefox', *джабер* 'Jabber', *джимейл* 'gmail', *домівка Skype* 'strona Skype', *е-пошта* 'poczta elektroniczna', *ігри онлайн* 'gry online', *мікроблог* 'mikroblog', *міні-чат* 'miniczat', *сервіспак* 'Service Pack', *таскменеджер* 'Task Manager', *твітер* 'Twitter', *торрент-клієнт* 'klient programu typu Torrent', *укрвікпедія* 'ukraiński profil Wikipedii', *фейсбук* 'Facebook', *фотошоп* 'Adobe Photoshop', *чат* 'czat', *ютуб* 'YouTube' i in.

6. Nazwy funkcji i składników interfejsów programów.

Z opisem programów nieodmiennie wiąże się prezentacja ich graficznej strony — interfejsów programowych (przycisków, rozwijanych menu, okien dialogowych, zakładki itd.), których poszczególne elementy określone są za pomocą pojedynczych leksemów oraz struktur złożonych, np. *бігунець*, *бігунок* 'belka przewijania strony', *вертикальне меню* 'menu pionowe', *верхній регістр* 'górny rejestr', *виринаючі підказки* 'wyskakujące podpowiedzi', *віджет* 'widget', *вказівник миші* 'kursor myszy', *вкладки і вікна* 'zakładki i okna', *галерея зображень* 'galeria clipartów', *екранна клавіатура* 'klawiatura ekranowa', *індикатор зайнятості* 'wskaźnik obecności', *індикатор стану* 'wskaźnik stanu', *кнопка Готово*, *кнопка ОК* 'przycisk OK', *кнопка Скасувати* 'przycisk Cofnij', *кнопка Створити* 'przycisk Nowy', *команда Меню* 'komenda Menu', *команда Зберегти все* 'komenda Zapisz wszystko', *команда Зберегти як* 'komenda Zapisz jako', *командний рядок* 'wiersz poleceń', *користувачья панель* 'panel użytkownika', *маркірований список* 'lista punktowana', *навігаційна панель* 'pasek nawigacji', *навігаційне вікно* 'okno nawigacji', *напівжирний шрифт* 'pogrubiona czcionka', *область завдань* 'pasek zadań', *панель інструментів* 'pasek narzędzi', *панель керування* 'panel sterowania', *поле Шукати* 'Wyszukaj', *помічник Office* 'pomocnik Office', *режим читання* 'tryb czytania', *рядок стану* 'pasek stanu', *рядок статусу* 'pasek statusu', *стілниця* 'pulpit', *текстове поле* 'pole tekstowe', *хмаринка тегів* 'chmura tagów', *функція „Потягни-та-кинь”* 'funkcja Przeciągnij i upuść' i in.

7. Nazwy elementów wpływających na funkcjonowanie komputera, oprogramowania.

Funkcjonowanie programów komputerowych niejednokrotnie warunkowane jest czynnikami od nich samych niezależnymi. Ustawienia parametrów komputera, jego podzespołów, aplikacji czy innych programów wywierają wpływ na działanie wykorzystywanego przez użytkownika programu. Poniższe nazwy są określeniami elementów oprogramowania, mających wpływ na uruchomienie danego pliku, obsługę programu, jego charakterystykę, możliwości itd., np. *авторун* 'autorun', *апплет* 'applet', *апликація* 'aplikacja', *архів бази даних* 'archiwum bazy danych', *банер* 'ban-

ner', батьківський контроль 'kontrola rodzicielska', беззучний режим 'tryb cichy', відеодрайвер 'sterownik video', гаряча клавіша 'hotkey', генератор ключів 'generator kodów', джумлівський модуль 'moduł Joomla', директорія 'folder', додатки Java 'dodatki Java', драйвпак 'pakiet sterowników', драйвер принтера 'sterownik drukarki', емулятор мікропроцесора 'emulator procesora', ім'я файлу 'nazwa pliku', інстальатор 'program instalujący, instalator', кеш-пам'ять 'pamięć cache', ліцензійний ключ 'klucz licencyjny', макровірус 'makrowirus', медіапрогравач 'odtwarzacz multimedialny', мова програмування 'język programowania', оберігач екрану 'wygaszacz ekranu', параметри сторінки 'ustawienia strony', підтримка VBA 'obsługa VBA', піксель 'piksel', прикріплений файл 'załącznik', растрове зображення 'obraz rastrowy', резервна копія 'kopia zapasowa', робоче середовище 'środowisko robocze', роздільна здатність екрана 'rozdzielczość ekranu', саморозпаковуваний файл 'plik samorozpakowujący', синій екран смерті 'niebieski ekran śmierci', скриншот 'zrzut ekranu', утиліта 'oprogramowanie narzędziowe', фоновий режим 'tryb pracy w tle', функційна клавіша 'klawisz funkcyjny' i in.

8. Назвы зв'язані з функціонуванням користувача в Інтернеті і функціонуванням Інтернету.

W tej podgrupie tematycznej występują zarówno nazwy jedno-, jak i wieloelementowe, np. VIP акаунт 'konto VIP', айпіадреса 'adres IP', бан 'ban', бітрейт 'bitrate, przepływność', блогхостинг 'blog hosting', динамічна IP-адреса 'dynamiczny adres IP', електронний підпис 'podpis elektroniczny', згенерований пароль 'wygenerowane hasło', Інет-з'єднання 'połączenie internetowe', Інет-радіостанція 'radiostacja internetowa', Інтернет-аукціони 'aukcje internetowe', Інтернет-магазин 'sklep internetowy', Інтернет-протокол 'protokół internetowy', Інтернет-ресурс 'zasoby Internetu', інтрамережа 'intranet', каптча 'captcha', лайкізм 'klikanie przycisku Like', лімітний інтернет 'ograniczony Internet', лістинг 'listing', мережевий статус 'status w sieci', нетикет 'netykieta', онлайндова база даних 'baza danych online', онлайн-ресурс 'zasoby online', опен сорс 'kod otwarty', пасскей 'klucz', переадресація спамів 'przekierowanie spamu', подкасти 'podcasty', потокове радіо 'radio internetowe', публічний профіль 'profil publiczny', режим реального часу 'tryb realnego czasu', сайти-боти 'strony boty', соцмережа 'sieć społecznościowa', твік 'tweak', торрент-файл 'plik torrent', трекер 'tracker', файлообмінний сервіс 'serwis wymiany plików', флуд 'flood', хост 'host', час доступу 'czas dostępu' i in.

9. Назвы окресляючі діяльність зв'язані з обслугою програмів, переглядачів, вітрин інтернетових, програмів клієнтських.

Większość nazw określających czynności wykonywane podczas obsługi oprogramowania to rzeczowniki odczasownikowe z sufiksem **-ни(я)** i **-ти(я)** występujące pojedynczo lub wchodzące w skład skupień dwu-, rzadziej kilkuelementowych. Prócz tych struktur obecne są również rzeczowniki z sufiksami **-аці(я)**, **-к(а)** czy sufiksem zerowym, np. автоархівация 'autoarchiwizacja', автодобір ширини стовпців 'automatyczny dobór szerokości kolumn', автозапуск 'autostart', автопрокручування

'autoprzewijanie', *автоформатування* 'autoformatowanie', *архівування даних* 'archiwizowanie danych', *введення-виведення* 'wejście/wyjście', *видалення папки* 'usunięcie folderu', *виділення рядка* 'zaznaczenie wiersu', *вирівнювання клітинок* 'wyrównywanie komórek', *вирівнювання позиції табуляції* 'wyrównywanie pozycji tabulacji', *відкалібрування принтера* 'skalibrowanie drukarki', *відкриття вкладки* 'otwarcie zakładki', *відсканування документа* 'zeskanowanie dokumentu', *відформатування дискети* 'sformatowanie dyskietki', *відцентрування тексту* 'wycentrowanie tekstu', *вставка вмісту буфера обміну* 'wstawienie zawartości bufora', *генерування серійного номера* 'generowanie numeru seryjnego', *деінсталювання програми* 'odinstalowanie programu', *емулювання програми* 'emulowanie programu', *зависання комп'ютера* 'zawieszanie komputera', *запрограмування комп'ютера* 'zaprogramowanie komputera', *запуснення файлу* 'uruchomienie pliku', *zareєстрування домену* 'zarejestrowanie domeny', *зískанування фотографії* 'zeskanowanie zdjęcia', *імпортування даних* 'importowanie danych', *інсталювання клієнта пошти* 'instalowanie klienta poczty', *кцання по кнопки* 'klikanie przycisku', *кодування знаків* 'kodowanie znaków', *конфігурація сканування* 'konfiguracja skanowania', *мінімізування* 'przywrócenie w dół', *надання дозволу* 'udzielenie dostępu', *обтікання текстом* 'otaczanie tekstem', *оновлення драйверів* 'aktualizacja sterowników', *перевірка автентичності* 'sprawdzenie autentyczności', *перезавантаження* 'zresetowanie', *перемикання між вікнами* 'przechodzenie między oknami', *перформатовування* 'sformatowanie', *пошук за ключовим словом* 'szukanie według słowa kluczowego', *програмування* 'programowanie', *розархівування* 'wypakowanie archiwum', *сканування* 'skanowanie', *створення ярлика на робочому столі* 'utworzenie skrótu na pulpicie', *стискування* 'archiwizowanie' i in.

Dewerbatywy z sufiksami **-ни(я)** i **-ти(я)**, rzadziej sufiksem **-к(а)** czy sufiksem zerowym wykorzystywane są w terminach nazywających czynności i procesy zachodzące w trakcie korzystania z zasobów sieciowych, obsługi przeglądarek czy programów klienckich, np. *автозавантаження* 'autouruchomienie', *виконання SMTP-автентифікації* 'dokonanie autentyfikacji SMTP', *відновлення списку контактів з резервного файлу* 'odnowienie spisu kontaktów z pliku rezerwowego', *вкладення файлу* 'załączenie pliku', *завантаження ICQ* 'uruchomienie ICQ', *завантаження оновлення з сайту* 'uruchomienie aktualizacji strony', *запуск браузера* 'uruchomienie przeglądarki', *зміна пароля* 'zmiana hasła', *„ігнор”* 'zbanoowanie', *імпорт контактів* 'import kontaktów', *надання доступу* 'udzielenie dostępu', *настроювання пошти* 'konfigurowanie poczty', *обмін файлами* 'wymiana plików', *оновлення Facebook* 'aktualizacja Facebook', *переадресація* 'przekierunkowanie', *перевірення пошти при запуску* 'sprawdzenie poczty przy uruchamianiu', *підключення до Інтернету* 'podłączenie do Internetu', *підключення до мережі* 'podłączenie do sieci', *повідомлення про статус та аватар* 'powiadomienie o statusie i awatarze', *роз'єднання з сервером* 'rozłączenie z serwerem', *сортування контактів* 'sortowanie kontaktów', *створення поштової скриньки* 'utworzenie skrzynki pocztowej', *увімкнення куки* 'włączenie cookies'i in.

10. Nazwy osób związanych z obsługą programów komputerowych i komputerów.

Ostatnią grupę nazw odnoszących się do oprogramowania komputerowego stanowią leksemy określające użytkowników, osoby zajmujące się komputerami, tworzeniem oprogramowania itp. Należą tu nazwy typu: *айтішник* 'specjalista od IT', *геймдизайнер* 'projektant gier', *дельфієць* 'użytkownik programujący w Delphi', *кібер* 'komputerowiec, haker', *комп'ютерищик* 'komputerowiec', *майкрософтівець* 'użytkownik programów Microsoft', *Мак-юзвір* 'użytkownik komputerów klasy Mac', *фріланс-дизайнер* 'grafik tzw. wolny strzelec', *хакер*, *хакеруха* 'haker', *яблучник* 'użytkownik komputerów Apple' i in.

Równie nieliczną grupę stanowią nazwy użytkowników, osób, które korzystają z Internetu, np. *Twitter-користувач* 'użytkownik serwisu Twitter', *Веб-дизайнер* 'grafik stron WWW', *адміністратор чату* 'administrator czatu', *адміністратор мережі*, *веб-адміністратор* 'administrator sieci', *відправник пошти* 'nadawca poczty', *Домівчанин* 'użytkownik forum domivka.net', *зареєстрований користувач* 'zarejestrowany użytkownik', *Інтернет-провайдер* 'dostawca Internetu', *ліччер* 'leecher', *модератор чату* 'moderator czatu', *форумчанин* 'użytkownik forum', *чате́р* 'użytkownik czatu' i in.

11. Nazwy związane z komunikacją internetową.

Komunikowanie się z wykorzystaniem Internetu charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem, dlatego też w podgrupie tej znalazły się nazwy odnoszące się zarówno do programów pocztowych, jak i blogów, forów czy komunikatorów, np. *аватарка*, *авка* 'awatar', *автовідповідач* 'autoresponder', *автоматичний захист від спаму* 'automatyczna ochrona przed spamem', *адреса SMTP-сервера* 'adres serwera SMTP', *адреса електронної пошти* 'adres poczty elektronicznej', *адресна книга* 'książka adresowa', *відеодзвінок* 'połączenie wideo', *галерея смайликів* 'galeria emotikonów', *груповий чат* 'czat grupowy', *дискусійні групи* 'grupy dyskusyjne', *електронна пошта* 'poczta elektroniczna', *е-лист*, *е-мейл* 'mejl', *ет* 'symbol @', *ім'я скриньки* 'nazwa skrzynki', *інвайт* 'zaproszenie', *Інтернет спілкування* 'rozmowa internetowa', *кімнати розмов* 'pokoje rozmów', *команда Відповісти всім* 'komenda Odpowiedz wszystkim', *команда Зберегти всі вкладення* 'komenda Zapisz wszystkie załączniki', *команда Імпортувати* 'komenda Import', *команда Створити повідомлення електронної пошти* 'komenda Nowa wiadomość', *кнопки Кому*, *Копія та ПК* 'przyciski Do, DW, Ukryta kopia', *логін* 'login', *нік*, *нікнейм* 'nick', *онлайн* 'online', *прапорець* 'flaga', *примари е-mail* 'podstawowy, domyślny adres poczty', *проксі-сервер* 'serwer proxy', *профіль учасника* 'profil uczestnika czatu', *резервна копія списку контактів* 'kopia rezerwowa listy kontaktów', *сервіси чату* 'serwisy czatu', *сmtп-сервер* 'serwer SMTP', *спілкування в реальному часі* 'rozmowę w realnym czasie', *статус Зайнятий* 'status Zajęty', *установки отримання пошти* 'ustawienia poczty przychodzącej', *форум користувачів* 'forum użytkowników', *чат-кімната* 'pokój na czacie', *чат-клієнт* 'klient czatu', *чат-сервер* 'serwer czatu' i in.

12. Nazwy odnoszące się do stron WWW, ich elementów, przeglądarek internetowych.

Słownictwo dotyczące wyglądu, funkcjonowania, struktury stron WWW i przeglądarek internetowych jest równie bogate, jak to zaprezentowane we wcześniejszych podgrupach tematycznych. Należą tu następujące terminy: *RSS-канал* 'kanał RSS', *RSS-каталог* 'katalog RSS', *Web-дизайн* 'grafika stron WWW', *Web-каталог* 'katalog WWW', *Web-сервер* 'serwer', *Web-сторінка* 'strona internetowa', *Web-технологія* 'technologia sieciowa', *www-простір* 'przestrzeń WWW, Internet', *автоматична система пошуку* 'automatyczny system wyszukiwania', *адреса FTP* 'adres FTP', *веб-документ* 'dokument sieciowy', *веб-портал* 'portal internetowy', *властивості браузера* 'właściwości przeglądarki', *гіперзв'язок*, *гіперперехід*, *гіперпосилання*, *гіперсполучник* 'hiperłącze', *домашня сторінка* 'strona główna', *кукіси*, *кукі-файл* 'pliki cookies', *мапа сайту* 'mapa strony', *мертве посилання*, *мертві зсилки* 'wygasłe linki', *панель навігації* 'pasek nawigacji', *панель профілю* 'panel profilu użytkownika', *пароль адмінівський* 'hasło administratora', *піддомен* 'poddomena', *підвузол* 'podstrona', *режим користувача* 'tryb użytkownika', *флешова хмаринка tagів* 'chmura tagów', *шлях доступу* 'ścieżka dostępu' i in.

Słownictwo informatyczne, zarówno oficjalne, jak i to określane mianem nieformalnego, odzwierciedla realia związane z komunikacją na linii maszyna–człowiek lub komunikacją międzyludzką z wykorzystaniem komputera jako narzędzia komunikacji. Przedstawiona w niniejszym podrozdziale klasyfikacja znaczeniowa w głównej mierze opierała się na opozycji „hardware”–„software”, a opisano w nim m.in. podzespoły, części składowe i urządzenia peryferyjne komputera, słownictwo występujące w obrębie programów komputerowych, witryn internetowych itd.

3.3. Charakterystyka słowotwórcza ukraińskiego słownictwa informatycznego

Ukraińskie słownictwo informatyczne, stanowiąc nieodłączny fragment zasobów leksykalnych języka ukraińskiego, podlega zachodzącym w nim procesom, oddziaływaniom i tendencjom. Dziesięciolecia wpływów języka rosyjskiego w obrębie ogólnie pojmowanej terminologii (wojskowej, medycznej, prawnej *etc.*) wyznaczyły tu w większym bądź mniejszym stopniu pewien nurt, któremu jednak nie do końca poddaje się omawiany wycinek ukraińskiej leksyki.

Terminologia informatyczna wywodzi się przede wszystkim z języków germańskich (głównie angielskiego, w mniejszym stopniu niemieckiego czy holenderskiego) i romańskich (francuski, włoski, łacina) oraz greki, i to stamtąd (również za pośrednictwem języków słowiańskich, zwłaszcza języka rosyjskiego) przenika na grunt ukraiński. Tendencja ta jest aż nadto zauważalna, a liczba leksemów pochodzących z tych języków (z widoczną przewagą wpływów angielskich), które w minionych dwóch dekadach przeniknęły do języka ukraińskiego, znacznie przewyższyła liczbę

zapożyczeń z języka rosyjskiego w tej właśnie dziedzinie nauki. Zasadnicza różnica polega jednak na tym, że w przypadku obecnej ekspansji terminologicznej mamy do czynienia z pełną spontanicznością oraz ogólnościowym przyspieszeniem technologicznym, a procesy polegające na zapożyczaniu określonych leksemów traktować należy jako swego rodzaju „inicjatywę oddolną”, w przeciwieństwie do lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX w., gdy terminy informatyczne zaszczerpiano na gruncie ukraińskim w laboratoriach badawczych i zakładach przemysłowych.

Na obecnym etapie rozwoju ukraińskie słownictwo informatyczne ulega gwałtownym zmianom zarówno w kwestii poszerzenia inwentarza terminologicznego, jak i jego modyfikacji jakościowej.

Złożone procesy terminotwórcze przebiegające na gruncie ukraińskiej terminologii informatycznej od ponad trzydziestu lat, a zintensyfikowane zwłaszcza pod koniec minionego stulecia, opierają się w pewnym stopniu na derywacji morfologicznej, natomiast powstałe w rezultacie tych zabiegów terminy stanowią część aktywnej bazy terminologicznej omawianego słownictwa.

Problemy słowotwórstwa rozpatrywane całościowo pozostają w kręgu zainteresowań ukraińskich językoznawców od wielu już lat. Tacy uczeni, jak H. Hnatiuk [Гнатюк *et al.* 1979], Kateryna Horodeńska [Горденська 1981; 1987; 1994, 22–28; 2000, 130–136; 2002, 46–54; 2005, 135–140], [Горденська *et al.* 1981], Wołodumyr Horpynycz [Горпинич 1977; 1983; 1995; 1998; 1999], Wasyl Greszczuk [Грещук 1985a, 21–27; 1995; 2002, 66–78; 2007, 245–254; 2009, 19–28], Jewhenija Karpiłowska [Карпіловська 1990; 1999], N. Kłyumenko [Клименко 1973; 1984], [Клименко *et al.* 1998], Iwan Kowałyk [Ковалик 1958; 1961; 1970, 22–30; 1981, 86–87; 1983; 2007], Switłana Sokołowa [Соколова 2000, 33–41; 2002a, 42–51; 2002b, 125–131; 2003] czy Ołena Szewczuk [Шевчук 1990] położyli podstawy, na których swe badania opierać będą ukraińscy i nie tylko ukraińscy lingwiści przez kolejne lata. Do ich grona zaliczyć należy językoznawców, którzy obiektem swych dociekań uczynili ukraińskie słownictwo informatyczne. Na szczególną uwagę zasługują tu prace A. Nikołajewej [Ніколаєва 2001b, 166–170; 2002], [Ніколаєва *et al.* 2010, 38–41] i L. Filuk [Філюк 2004, 73–80; 2006b, 266–272; 2007]; autorzy ci swe zainteresowania naukowe po części lokują także na gruncie słowotwórczym. Cenna z punktu widzenia przeprowadzonych analiz słowotwórczych jest zwłaszcza ostatnia z wymienionych prac. To składające się z pięciu rozdziałów studium stanowi udaną próbę klasyfikacji 337 derywatów pozyskanych z blisko 60 źródeł „papierowych” (słowniki objaśniające i dwujęzyczne, monografie naukowe oraz podręczniki do informatyki).

Ze względu na wciąż zwiększającą się bazę terminologiczną oraz poszerzające się spektrum źródeł mogących służyć ekscerpacji materiału badawczego (interfejsy programów, pliki pomocy, fora internetowe, witryny firm informatycznych itd.), wskazana jest kontynuacja analiz słowotwórczych.

W niniejszym podrozdziale dokonałem przeglądu zasobów leksykalnych oraz analizy słowotwórczej jednostek leksykalnych wyekscerpowanych z najnowszych,

зарówno класичних (словники термінологічні, публікації галузеві, підручники, часописи), як і віртуальних джерел фактографічних (інтерфейси програмів, файли допомоги вибраних програмів, форуми інформатyczne, FAQ, записи чатів, сторінки магазинів комп'ютерних, виробників програмованого і обладнання комп'ютерного ітд.).

Всеред аналізованих під кутом словотворчим лексемів з'явилися і рівні і те виводяться з соціолекту інформатycznego, наприклад. *айтішник, дельфієць, кайгенчик, блютусний, віндовсівський, дрібно'який, копіювати, лайкнути, NAT'ити* і ін.

В ефекті триваючої експансії термінологічної в мові українській з'явилися і численні лексеми, які від запозиченої латинської форми відрізняються тільки фонетичним „цирилическим” написанням. З точки зору вивчення деривації морфологічної те одиниці лексикальні зарахувати до виразів немотивованих²⁸⁷.

Лексемів, яких в жодному випадку не можна зарахувати до групи мотивованих, є в об'єкті аналізованого словництва дуже багато, а згадані нижче становлять тільки їх невелику частину, наприклад. *анлокер* (англ. *unlocker*), *апгрейд* (англ. *upgrade*), *аплет* (англ. *applet*), *асемблер* (англ. *assembler*), *байт* (англ. *byte*), *банер* (англ. *banner*), *бейсик* (англ. *basic*), *бекслеш* (англ. *backslash*), *біт* (англ. *bit* ← *binary, digit*), *бланк* (англ. *blank*), *блюрей* (англ. *Blu-Ray*), *брандмауер* (нім. *Brandmauer*), *браузер*, *броузер* (англ. *browser*), *бридж* (англ. *bridge*), *веб* (англ. *web*), *вінчестер* (англ. *winchester*), *гіперлінк* (англ. *hyperlink*), *градієнт* (лат. *gradiens*), *гудрам* (англ. *Goodram*), *девайс* (англ. *device*), *дескриптор* (англ. *descriptor*), *джаббер* (англ. *Jabber*), *джава* (англ. *Java*), *джернер* (англ. *juniper*), *джимейл* (англ. *gmail*), *джіфорс* (англ. *GeForce*), *дигітайзер* (англ. *digitiser*), *дискета* (англ. *diskette*), *дисплей* (англ. *display*), *драйвер* (англ. *driver*), *емодікон* (англ. *emoticon*), *Інтернет* (англ. *Internet* ← лат. *inter* і англ. *net*), *інтерфейс* (англ. *interface*), *картридж* (англ. *cartridge*), *кернінг* (англ. *kerling*), *кеш* (англ. *cache*), *класстер* (англ. *cluster*), *кліп* (англ. *clip*), *композер* (англ. *composer*), *комп'ютер* (англ. *computer*), *конфіг* (англ. *config*), *конвертер* (англ. *converter*), *ленгтон* (англ. *laptop*), *лінукс* (англ. *Linux* ← *Linus* і *Unix*), *лістинг* (англ. *listing*), *логін* (англ. *login*), *макінтош* (англ. *Macintosh*), *макрос* (гр. *makros*), *мейнфрейм* (англ. *mainframe*), *модем* (англ. *modem* ← *modulator-demodulator*), *монітор* (лат. *monitor*), *нетикет* (фр. *netiquette*), *нік* (англ. *nick*), *ноутбук* (англ. *notebook*), *пальмтрон* (англ. *palmtop*), *піксель* (англ. *pixel*),

²⁸⁷ Частина лексемів, наприклад. *маркер, каскад, порт, фільтр, форум* і ін., об'єднаних в засобах лексикальних мови української разом з з'явленням словництва інформатycznego отримали нові значення, стаючи їх невіддільною частиною (див. підрозділ 3.3.5), наприклад. *адреса сайту* (фр. *adresse*), *шрифт антиква* (лат. *antiquus*), *архів програми* (лат. *archivum* ← гр. *archeion*), *комп'ютерний вірус* (лат. *virus*), *жорсткий диск* (гр. *diskos*), *екран комп'ютера* (фр. *ecran*), *команда процесора* (фр. *commande* ← лат. *commando*), *Веб-камера* (лат. *camera* ← гр. *katara*), *вікна каскадом* (фр. *cascade* ← вл. *cascare*), *CD-маркер* (фр. *marqueur*), *модель принтера* (фр. *modèle* ← вл. *modello*, ← лат. *modulus*), *пароль користувача* (фр. *parole*), *клавіша Пауза* (лат. *pausa* ← гр. *pausis*), *інфрачервоний порт* (англ. *port*), *пункт пошуку* (лат. *punctum*), *стиль 14 pt* (лат. *stilus* ← гр. *stylos*), *схема комп'ютера* (гр. *schēma*), *мережевий фільтр* (фр. *filtre* ← лат. *filtrum*), *форум порталу* (лат. *forum*) і ін.

плоттер (ang. *plotter*), постінг (ang. *posting*), принтер (ang. *printer*), принт-скрі (ang. *PrintScreen*), провайдер (ang. *provider*), пенімер (ang. *repeater*), сабвуфер (ang. *subwoofer*), сайт (ang. *site*), сервер (ang. *server*), серфінг (ang. *surfing*), сканер (ang. *scanner*), слеш (ang. *slash*), слот (ang. *slot*), спемінг (ang. *spamming*), спліттер (ang. *splitter*), стрімер (ang. *streamer*), майер (ang. *tower*), тачскрін (ang. *touchscreen*), твік (ang. *tweak*), твімер (ang. *Twitter*), тег (ang. *tag*), транзистор (ang. *transistor*), трекбол (ang. *trackball*), тригер (ang. *trigger*), трансивер (ang. *transceiver*), утиліта (ang. *utility*), файл (ang. *file*), фейсбук (ang. *Facebook*), флеш (ang. *flash*), флуд (ang. *flood*), фрейм (ang. *frame*), футер (ang. *footer*), хаб (ang. *hub*), хост (ang. *host*), хостинг (ang. *hosting*), чат (ang. *chat*), чип (ang. *chip*), чипсет (ang. *chipset*), юнікод (ang. *unicode* z łac. *unus*, fr. *code* ← łac. *codex*), ютуб (ang. *YouTube*) i wiele innych.

Liczną grupę wyrazów kwalifikowanych do ukraińskiego słownictwa informatycznego stanowią wyrazy motywowane. Ich liczba, jak też wachlarz środków wykorzystanych w procesie ich powstawania, uzależniona jest od konkretnej grupy derywatów.

Opisując stan ukraińskiego słownictwa informatycznego z punktu widzenia słowotwórstwa, trzeba pamiętać, że liczba terminów powstałych wskutek derywacji morfologicznej w porównaniu z terminami informatycznymi składającymi się nierzadko z kilku elementów należących już do innych zasobów leksykalnych języka ukraińskiego jest stosunkowo niewielka. Zjawisko transterminologizacji, o którym pisze m.in. Iwona Drabik [2008, 31–39], jest w przypadku omawianego słownictwa zauważalne, a jego źródło stanowią: matematyka, fizyka, mechanika, elektrotechnika itd. Wspomniana wyżej L. Filuk, opierając się na materiale zawartym w słownikach, literaturze branżowej oraz podręcznikach do informatyki, zdołała wyekscerpować jedynie nieco ponad 300 jednostek leksykalnych [Філюк 2007], które jednoznacznie przypisać można do zasobów ukraińskiego słownictwa informatycznego. Wiele terminów niebędących zapożyczeniami, a odnoszących się do rzeczywistości IT, to pojęcia funkcjonujące już w obrębie innych systemów terminologicznych lub też struktury wieloelementowe składające się zarówno z leksemów występujących w obszarze informatyki, innych dziedzin nauki, jak i słownictwa ogólnego.

Wśród prezentowanych w kolejnych podrozdziałach derywatów znajdują się leksemy jednowyrazowe (np. *блогування, гігабайт, відсканований, по-джумлівськи*), a także struktury złożone składające się z derywatów, które przejawiają znaczenie informatyczne dopiero w momencie, gdy stają się jednym z elementów skupienia terminologicznego (np. *харчування USB, модератор форуму, обмін файлами, комбінація клавіш, зберігач екрану, вказівник миші*).

W zebranym materiale najliczniej reprezentowane są derywaty rzeczownikowe i to one zostaną omówione w pierwszej kolejności. Liczba wyekscerpowanych derywatów przmiotnikowych i czasownikowych jest porównywalna, derywaty przyśłówkowe stanowią margines tego zestawienia.

3.3.1. Derywaty rzeczownikowe

Z uwagi na niezwykle silne „urzecznikowanie” terminologii jako takiej, w tym także słownictwa informatycznego, które jak żadna inna dziedzina nauki w tak dużym stopniu nie jest uzależnione od jednego konkretnego przedmiotu — komputera, nie może zaskakiwać, iż znaczną część analizowanych zasobów leksykalnych stanowią rzeczowniki. Analiza zebranego materiału pozwoliła na wyodrębnienie i sklasyfikowanie go w oparciu o kryterium liczby podstaw słowotwórczych. Derywaty prezentowane są w zestawieniu z wyrazem motywującym, przy uwzględnieniu kierunku motywacji, oraz wyróżnieniem formantów słowotwórczych.

3.3.1.1. Derywaty rzeczownikowe o jednej podstawie motywującej

Rzeczowniki proste, a wśród nich przede wszystkim sufiksalne formacje rzeczownikowe, stanowią jedną z najważniejszych grup derywatów w obrębie ukraińskiego słownictwa informatycznego.

3.3.1.1.1. Rzeczowniki sufiksalne

Na pierwszy plan wśród rzeczowników o jednej podstawie motywującej wysuwają się formacje sufiksalne, dla których podstawami słowotwórczymi są głównie czasowniki oraz przymiotniki, w mniejszym zakresie również rzeczowniki.

Rzeczowniki dewerbalne

Większość dewerbatywów umiejscowić należy w obrębie kategorii *nomina actionis*, zdecydowanie mniej jest rzeczowników zaliczanych do kategorii nazw rezultatywnych²⁸⁸ (*nomina* z sufiksem zerowym) czy *nomina obiecti*. Przyczyn takiego zaszeregowania upatrywać zapewne trzeba w rodzaju samych relacji użytkownik–komputer, które to zależności opierają się głównie na działaniu, wykonywaniu określonych operacji i czynności. Nazwy te tworzone są od czasowników, przy udziale czterech sufiksów: **-nn(я)** (warianty: **-(a)nn(я)**, **-(я)nn(я)**, **-(e)nn(я)**, **-(є)nn(я)**), **-mm(я)**, **-ii(я)** (warianty: **-(a)ii(я)**, **-(я)ii(я)**), **-k(a)**, jak również formantu paradigmatycznego.

Ukraińskie słownictwo informatyczne jest przykładem obszaru leksykalnego, w którym następuje coraz bardziej widoczna dominacja rzeczowników odczasownikowych na **-nn(я)**, **-mm(я)** kosztem innych struktur, do niedawna jeszcze występujących tu dość licznie.

Problematyką tą zajęli się m.in. Jewhen Kozyr i Wytal Morhuniuk [Козир *et al.* 2000, 50–54], którzy podobnie jak Łarysa Masenko [Масенко 2004], zwrócili uwagę, że w klasycznej literaturze ukraińskiej rzadko wykorzystywano rzeczowniki na **-nn(я)** oznaczające proces. Przyczyn takiego zjawiska uczeni upatrywali w wie-

²⁸⁸ O problemach związanych z zakwalifikowaniem rzeczowników odczasownikowych na **-nn(я)**, **-k(a)** do odpowiednich kategorii, zob. m.in. [Козир *et al.* 2000, 50–54].

loletnich wpływach języka rosyjskiego na ukraińskie zasoby leksykalne. Nie inaczej wyglądała jeszcze do niedawna sytuacja w obrębie innych rodzajów terminologii.

Poczynając od lat dwudziestych, do nazywania procesów i tworzenia rzeczowników odczasownikowych coraz częściej zaczęto wykorzystywać sufiks **-к(а)**, kalkując przy tym niejednokrotnie leksemy wywodzące się z języka rosyjskiego. Ostatnie dwa dziesięciolecia to próby zastępowania (również formalne [Термінологія 2000]) dotychczasowych form na **-к(а)** sufiksami **-нн(я)**, które, jak pisze Ludmyła Symonenko [Симоненко 2003, 259–261], mają za zadanie odnowić *stricte* ukraińskie typy słowotwórcze²⁸⁹. Nie ulega jednakże wątpliwości, iż obecnie w obszarze ukraińskiego słownictwa informatycznego typ ten należy do najbardziej produktywnych. Łarysa Kolibaba wspomina wręcz o swego rodzaju „przymusie” stosowania sufiksu **-нн(я)** w procesie tworzenia rzeczowników odczasownikowych kosztem np. formantów o obcym pochodzeniu typu **-ацій-, -і(у)зацій-** [Колібаба 2005, 36]. Badaczka we wprawce zatytułowanej *Браковка чи бракування*, przedstawiając pokrótce zarys problemu²⁹⁰, konkluduje, iż dewerbatywy powstałe od czasowników niedokonanych należy tworzyć przy użyciu sufiksu **-нн(я)**, natomiast formacje motywowane czasownikami dokonanymi powinny powstawać przy użyciu sufiksu zerowego. W podobnym tonie swe poglądy formułuje również Stepan Jarema [Ярема 2002a, 7–9, 39–41], który powołując się m.in. na prace Światosława Smereczynskiego, Wasyla Simowycza i Mykoły Hładkiego, jednocześnie zauważa, iż ten typ derywacji nie jest do końca właściwy językowi ukraińskiemu, a obecność dewerbatywów na **-нн(я)** w obrębie języka ukraińskiego spowodowana jest wpływami języka polskiego, rosyjskiego i niemieckiego²⁹¹.

— sufiksy **-нн(я)**, **-тт(я)**

Pośród dewerbatywów najliczniej reprezentowane są rzeczowniki powstałe przy udziale sufiksu **-(а)нн(я)**. W większości są to formacje zbudowane na bazie czasow-

²⁸⁹ Do przeciwników takiego punktu widzenia należą, prócz wspomnianego Stepana Jaremy, m.in. Wołodymyr Pileckij i Marija Leonowa, którzy są zdania, iż tworzenie rzeczowników odczasownikowych na **-нн(я)** stoi w wyraźnej opozycji do ukraińskiej zasady „милословності” (eufonii), i że to właśnie typ na **-к(а)** staje się coraz bardziej produktywny (zob. [Пілецький 2006, 47–56], [Леонова 1998, 84–88]).

²⁹⁰ W artykule tym Ł. Kolibaba w zwięzły sposób rysuje kwestie związane ze stosowaniem sufiksów **-нн(я)**, **-к(а)** oraz **-о** w oparciu o różnego typu słowniki terminologiczne wydawane w drugiej połowie XX w. Rozpatrując problem wpływu języka rosyjskiego na mechanizmy tworzenia ukraińskich rzeczowników odczasownikowych oraz prezentując różnice w poglądach współczesnych badaczy, autorka opowiada się za rozwiązaniem, by zwracać szczególną uwagę na aspekt czasownika motywowującego, gdyż dewerbatywy przejmują semantykę czasownika, częściowo jego cechy aspektowe, a wybór odpowiedniego sufiksu regulowany jest przez kilka czynników, wśród których podstawową rolę odgrywa właśnie kwestia semantyki (zob. [Колібаба 2003a, 81–86; 2003b, 112–118]).

²⁹¹ S. Jarema przytacza ciekawe statystyki, z których wynika m.in., że na przełomie XIX i XX w. w pracach B. Hrinchenki, I. Rudczenki czy P. Kulisza rzeczowniki odczasownikowe na **-нн(я)** występowały nad wyraz rzadko, odpowiednio w słowniku B. Hrinchenki stanowiły tylko 26% ogółu rzeczowników, w bajkach ludowych zebranych przez I. Rudczenkę na 209 stronach występują one jedynie 5 razy, natomiast w dziele P. Kulisza *Записки о Южной Руси* na 322 stronach tekstu jest ich zaledwie 7 (zob. też [Józwikiewicz 2009, 83–91]).

ników niedokonanych (podstawę słowotwórczą stanowią z reguły czasowniki z suf. *-ува/-юва-*). Problem procesualności w obrębie języka ukraińskiego rozpatrywany był w ostatnim dziesięcioleciu przez wielu lingwistów, m.in.: Mychajłę Hinzburha [Гінзбург *et al.* 2002, 183–189], [Гінзбург 2010, 8–14], Mychajłę Koczerhana [Кочерган 2006, 162], Sofiję Lewinę [Левіна 2006, 14–18] i in., np. *адміністрування*²⁹² (а. віддаленими комп'ютерами) ← *адмініструвати*, *архівування* (а. папки) ← *архівувати*, *блогування* (корпоративне б.) ← *блогувати*, *діагностування* (д. вінчестера) ← *діагностувати*, *зависання* (з. броузера Firefox) ← *зависати*, *зчитування* (пристрій з.) ← *зчитувати*, *імпортування* (і. повідомлень електронної пошти) ← *імпортувати*, *калібрування* (к. принтера) ← *калібрувати*, *кешування* (к. пам'яті) ← *кешувати*, *клацання* (к. мишкою) ← *клацати*, *кодування* (к. UTF-8) ← *кодувати*, *комп'ютеризування* (к. бібліотек) ← *комп'ютеризувати*, *конфігурування* (к. інтерфейсів) ← *конфігурувати*, *копілювання* (к. ядра) ← *копілювати*, *мультиплексування* (м. сигналів) ← *мультиплексувати*, *перезавантажування* (п. комп'ютера) ← *перезавантажувати*, *перезаписування* (п. даних) ← *перезаписувати*, *переустановлювання* (п. операційної системи) ← *переустановлювати*, *позиціонування* (п. головки) ← *позиціонувати*, *програмування* (мова п.) ← *програмувати*, *сканування* (режим с.) ← *сканувати*, *скачування* (с. файлів) ← *скачувати*, *спамування* (с. пошти) ← *спамувати*, *флешивання* (пряме ф.) ← *флешувати*, *форматування* (ф. флешки) ← *форматувати*, *хешування* (каскадно-комбінаційне х.) ← *хешувати* i in.

Pozostałe struktury, których elementy składowe stanowią gerundia utworzone z wykorzystaniem sufiksu *-(а)ння*(я), są potwierdzeniem podkreślanej wcześniej tezy o budowie terminów informatycznych; derywat reprezentujący leksem wywodzący się z języka ogólnego lub odrębnej niszy terminologicznej dopiero w połączeniu z innymi leksemami tworzy termin informatyczny, np. *блокування* (б. доступу) ← *блокувати*, *вертання* (в. DNS-відповіді) ← *вертати*, *вирівнювання* (в. тексту) ← *вирівнювати*, *вмикання* (в. ноутбука) ← *вмикати*, *групування* (г. файлів) ← *групувати*, *додавання* (д. устаткування) ← *додавати*, *друкування* (д. зображення) ← *друкувати*, *закривання* (з. програми) ← *закривати*, *заливання* (з. клітинки кольором) ← *заливати*, *кадрування* (к. пакетів) ← *кадрувати*, *клонування* (к. жорстких дисків) ← *клонувати*, *копіювання* (к. файлів) ← *копіювати*, *надсилання* (н. запиту серверу DNS) ← *надсилати*, *настроювання* (н. мережі Wi-Fi) ← *настроювати*, *обтікання* (о. текстом) ← *обтікати*, *перебудовування* (п. мережі) ← *перебудовувати*, *перемикання* (п. виходу DVI) ← *перемикати*, *пересилання* (п. даних) ← *пересилати*, *підкреслювання* (п. тексту) ← *підкреслювати*, *підсвічування* (п. екрана) ← *підсвічувати*, *підтримування* (п. розширень файлів) ← *підтримувати*, по-

²⁹² Wśród rzeczowników odczasownikowych utworzonych za pomocą sufiksu *-ння*(я) i jego wariantów wyraźnie zauważalna jest obecność hybryd, np. *блогування*, *кешування*, *сканування*, *флешивання* i in.

зиціонування (п. веб-сайтів) ← *позиціонувати*, прокручування (смуга п.) ← *прокручувати*, розгрупування (р. об'єктів) ← *розгрупувати*, розмагнічування (р. носіїв) ← *розмагнічувати*, тестування (т. програмного забезпечення) ← *тестувати*, центрування (ц. колонтитулу) ← *центрувати*, шифрування (ш. архівів) ← *шифрувати* i in.

Stosunkowo nielicznie występują derywaty powstałe na bazie czasowników dokonanych, w większości prefiksalnych. Prawidłowość ta dotyczy leksemów o semantyce informatycznej, np. *перекодування* (п. аудіофайлів) ← *перекодувати*, *перепрограмування* (п. ресиверів) ← *перепрограмувати*, *переформатування* (п. твердого диска) ← *переформатувати*, *пропатчування* (п. системи) ← *пропатчувати*, *протабулювання* (п. функції) ← *протабулювати* oraz derywatów, które współtworzą termin informatyczny wraz z innymi elementami, np. *вирізання* (в. маршрутизатора) ← *вирізати*, *з'єднання* (з. в мережу TCP/IP) ← *з'єднати*, *застосування* (з. програмного забезпечення) ← *застосувати*, *обладнання* (мережеве о.) ← *обладнати*, *перейменування* (п. файлу) ← *перейменувати*, *розблокування* (р. комп'ютера) ← *розблокувати*, *розфокусування* (р. зображення) ← *розфокусувати*.

Sporadycznie notowane są też warianty miękkie sufiksu *-(a)nn(я)* — w badanym materiale wystąpiły tylko dwa przypadki dewerbatywów z sufiksem *-(я)nn(я)*: *виділяння* (в. області зображення) ← *виділяти*, *виправляння* (в. помилок файлової системи) ← *виправляти*.

Równie często jak formacje z sufiksem *-(a)nn(я)* reprezentowane są derywaty w sufiksальnym wariacie *-(e)nn(я)*, por. derywaty *stricte* informatyczne: *завантаження* (з. ОС) ← *завантажити*, *патчення* (п. драйверів) ← *патчити*, *перевстановлення* (п. операційної системи) ← *перевстановити*, *перезавантаження* (п. комп'ютера) ← *перезавантажити*, *перенаправлення* (п. портів) ← *перенаправити*, *стиснення* (с. даних) ← *стиснути* oraz pozostałe terminy: *видалення* (в. вірусів) ← *видалити*, *виділення* (в. об'єктів) ← *виділити*, *відправлення* (в. електронної пошти) ← *відправити*, *забезпечення* (програмне з.) ← *забезпечити*, *засмічення* (з. реєстру) ← *засмітити*, *зациклення* (з. сканування) ← *зациклити*, *збереження* (з. веб-сторінки) ← *зберегти*, *оновлення* (о. версії BIOS) ← *оновити*, *переключення* (п. реєстрів клавіатури) ← *переключити*, *перенаправлення* (п. викликів) ← *перенаправити*, *перетягнення* (п. віджета) ← *перетягнути*, *повернення* (п. працездатності комп'ютера) ← *повернути*, *установлення* (у. програмного забезпечення) ← *установити* i in.

Większość derywatów z tym formantem utworzona została od czasowników dokonanych (obecność dewerbatywów z sufiksem *-(e)nn(я)* utworzonych od czasowników niedokonanych, np. *живлення* (блок ж.) ← *живити*, *креслення* (рельєфне к.) ← *креслити*, należy uznać za marginalną).

Podobnie jak w przypadku miękkiego wariantu sufiksu *-(a)nn(я)* tu również występowanie wariantu sufiksального *-(e)nn(я)* należy zakwalifikować do sporadycznych (jeden przykład): *настроєння* (н. ресурсів PC) ← *настроїти*.

— sufiks *-mm(я)*

Nieliczne w obrębie tekstów informatycznych są też formacje z sufiksem *-mm(я)*, tworzące terminy informatyczne dopiero w momencie współtworzenia związku wyrazowego, np. *закриття* (з. вікон) ← *закрити*, *злиття* (з. файлів) ← *злити*, *покриття* (п. екрану) ← *покрити*, *розбиття* (р. жорсткого диску) ← *розбити*, *розкриття* (р. особистих даних) ← *розкрити*.

— sufiks *-к(а)*

W przeciwieństwie do derywatów z sufiksami *-nn(я)*, na których temat w artykule poświęconym zasadom ich użycia w standardzie *ДСТУ 3966-2000* krytycznie wypowiedział się S. Jarema²⁹³, rzeczowniki odczasownikowe z sufiksem *-к(а)* nie są w tekstach informatycznych aż tak liczne, co spowodowane jest najprawdopodobniej tym, iż określają one rezultat czynności, nie nazywając jej przebiegu, a to przecież głównie na samym działaniu (procesie) oparte są relacje komputer–użytkownik. Współczesne tendencje słowotwórcze, zalecenia wyznaczone w odpowiednich dokumentach²⁹⁴, jak również tezy wspomnianych wyżej badaczy opierają się na założeniu, by raczej unikać używania formacji z sufiksem *-к(а)*. Ich użycie jest w zasadzie usprawiedliwione i zgodne z normami słowotwórczymi języka ukraińskiego jedynie w wypadku określania przez nie rezultatu czynności, produktu, przedmiotu, za pomocą którego czynność jest realizowana, czasem — miejsca wykonywania czynności.

W analizowanym przeze mnie materiale dewerbatywów z sufiksem *-к(а)* ewentualnie *-лк(а)* było niemal pięciokrotnie mniej niż formacji powstałych przy użyciu sufiksu *-nn(я)*. Terminów o ścisłym znaczeniu informatycznym jest niewiele, np. *вкладка* (в. Сервіс) ← *вкладати*, *зачка* (з. торент-файлів) ← *зачкати*, *ламалка* (л. паролів) ← *ламати*, *латалка* (л. файлів) ← *латати*, *літалка* (класична л.) ← *літати*, *перезагрузка* (п. комп'ютера) ← *перезагрузити*, *прокрутка* (прискорена п.) ← *прокрутити*, *розкладка* (р. клавіатури) ← *розкладати*, *розсилка* (спам-р.) ← *розсилати*, *стрілялка* (с. від першої особи) ← *стріляти*, w przeciwieństwie do formacji dwu-, trójczłonowych dopiero składających się na termin z dziedziny IT, np. *вставка* (в. зображення) ← *вставити*, *заливка* (з. фігури) ← *заливати*, *записка* (пояснювальна з.) ← *записати*, *засувка* (захисна з.) ← *засувати*, *затримка* (з. прогресу) ← *затримати*, *навичка* (н. роботи з ПК) ← *навикати*, *навчалка* (н. по *Minecraft*) ← *навчати*, *настройка* (н. дисплея) ← *настроїти*, *перевірка* (п. *Office*) ← *перевірити*, *пересилка* (п. даних) ← *пересилати*, *перестановка* (п. операційної системи) ← *перестановити*, *підказка* (екранна п.) ← *підказати*, *підкладка* (графічна п.) ← *підкладати*, *підписка* (п. на коментарі

²⁹³ Badacz, przedstawiając brzmienie dwóch podpunktów dokumentu (Г 4.1, Г 9.11) dotyczących zasad użycia sufiksu *-nn(я)* oraz dostosowywania wyrazów pochodzenia obcego do systemu gramatycznego języka ukraińskiego, w sposób rzeczowy wskazuje pewną niekonsekwencję w zapisach obu fragmentów tekstu, w kwestiach m.in. nazewnictwa rezultatów czynności, samej czynności, jej obiektu itp. (zob. [Ярема 2002b, 228–231]).

²⁹⁴ Zob. [Термінологія 2000].

RSS) ← *підписати, підтримка* (п. сайту) ← *підтримати, поділка* (п. екрану) ← *поділити, помилка* (п. переповнення буфера) ← *помилитися, похибка* (п. вихідної напруги) ← *похибити, розбивка* (р. пам'яті) ← *розбивати, розмітка* (р. форматів) ← *розмітити, розробка* (р. інтернет-сайтів) ← *розробити, установка* (у. комплектуючих) ← *установити* i in.

— **sufiks -o**

Porównywalne pod względem liczby wyekscerpowanych formacji do rzeczowników odczasownikowych z sufiksem **-к(a)** są dewerbatywy powstałe przy udziale odmiennego sposobu derywacji — formantu paradygmatycznego. Frekwencję oraz powszechność zastosowania tego typu formacji, np. w obrębie interfejsów programowych, tłumaczyć należy nie tylko sposobem, w jaki one powstają, ale zapewne samą ich postacią graficzną — wyrazy o niewielkiej liczbie znaków są bardziej czytelne, a treści, których są nośnikami — łatwiejsze w percepcji. W analizowanym materiale niemal nie zanotowałem leksemów jednoznacznie wskazujących na związek z terminologią informatyczną. Nieliczne przykłady, m.in. *ігнорo* (i.-лист) ← *ігнорувати, перезаписo* (п. оптичних дисків) ← *перезаписати, перезапускo* (п. комп'ютера) ← *перезапускати, роздрукo* (лазерний р.) ← *роздрукувати*, zdominowane są przez konstrukcje, w których leksem utworzony sposobem bezafiksальnym stanowi jedynie część terminu z dziedziny IT, np. *атакo-a* (а. хакера) ← *атакувати, ввідo* (сенсорний в.) ← *вводитьи, вибірo* (в. монітора TFT) ← *вibrати, відмовo-a* (в. жорсткого диска) ← *відмовити, добірo* (д. шрифту) ← *добирати, допомогo-a* (антивірусна д.) ← *допомагати, експортo* (е. до файлу) ← *експортувати, заборонo-a* (з. доступу) ← *заборонити, замінo-a* (з. комплектуючих) ← *замінити, запитo* (з. до програми-сервера) ← *запитати, запускo* (з. утиліти) ← *запустити, захистo* (з. від перехоплення контролю) ← *захистити, збійo* (з. ініціалізації програми) ← *збити, змінo-a* (з. BIOS) ← *змінити, імпортo* (і. з Excel) ← *імпортувати, набірo* (н. мікросхем) ← *набирати, назвo-a* (н. сайту) ← *назвати, напругo-a* (н. живлення процесора) ← *напружити, нахилo* (н. дисплея) ← *нахилити, обмінo* (о. файлами) ← *обміняти, обрисo* (о. логотипу) ← *обрисувати, переглядo* (тривимірний п.) ← *переглядати, перегрівo* (п. процесора) ← *перегрівати, перерозподілo* (п. оперативної пам'яті) ← *перерозподілити, перехідo* (п. на системи Linux) ← *переходити, підбірo* (п. конфігурації) ← *підбирати, поворотo* (п. екрана на 90°) ← *повертати, послугo-a* (п. сервісного центру) ← *послужити, пошукo* (п. на локальних дисках) ← *пошукати, пропускo* (клавіша П.) ← *пропустити, простірo* (дисківий п.) ← *простертися, розривo* (р. клавіатури) ← *розривати, скидo* (с. комп'ютера) ← *скидати, супровідo* (мультимедійний с.) ← *супроводити* i in.

— **sufiks -иї(я) i jego warianty**

Do najmniej licznych formacji odczasownikowych zaliczyć należy derywaty z sufiksem **-иї(я)** oraz jego wariantami. Choć, jak zauważyła S. Lewina, w przeanalizowanych przez nią tekstach dokumentacji technicznej, aktach normatywnych, artykułach naukowych itp. rzeczowniki z sufiksem **-иї(я)** używane są dość powszechnie

nie, wskazując na konkretne czynności, zjawiska czy procesy produkcyjne [Левіна 2006, 14], to jednak w obrębie tekstów informatycznych dewerbatywy te występują rzadziej²⁹⁵. Stwierdzenie to odnieść należy zarówno do leksemów o wyraźnej proveniencji informatycznej, np. *адресація* (IP-a.) ← *адресувати*, *архівація* (а. елементів) ← *архівувати*, *емуляція* (е. дисків) ← *емулювати*, *маршрутизація* (м. протоколу IPX) ← *маршрутизувати*, *переадресація* (п. користувачів) ← *переадресувати*, *переінсталяція* (п. програм) ← *переінстальовувати*, *перекомпіляція* (п. ядра) ← *перекомпілювати*, *растеризація* (р. символів) ← *растеризувати*, *табуляція* (т. рядків) ← *табулювати*, jak i związków wyrazowych typu: *декларація* (д. про конфіденційність) ← *декларувати*, *експлуатація* (е. програми) ← *експлуатувати*, *комбінація* (к. клавіш) ← *комбінувати*, *маніпуляція* (м. мишею) ← *маніпулювати*, *орієнтація* (о. дисплея) ← *орієнтувати*, *українізація* (у. програм) ← *українізувати*.

Inne wykładniki derywacyjne biorące udział w tworzeniu dewerbatywów *nomina actionis* traktować należy w kategoriach incydentalnych, np. *-б-*: *служба* (с. ICQ) ← *служити*, *-ок*: *зв'язок* (з. з периферійним пристроєм) ← *зв'язати*, *-ч-*: *задача* (панель з.) ← *задати*, *передача* (п. даних) ← *передати*, *подача* (п. чорнила) ← *подати*.

— *суфікс -ач*

Dość rozbudowaną pod względem liczby wariantów sufiksalnych grupę dewerbatywów „komputerowych” stanowią ukraińskie formacje *nomina instrumenti*. Nazwy narzędzi, urządzeń, ich podzespołów, funkcji programowych itd. ze względu na charakter samej bazy pojęciowej występują w obrębie tekstów informatycznych bardzo licznie. Najczęściej wykorzystywanym tu wariantem sufiksальnym jest formant *-ач*. Bierze on udział w tworzeniu terminów informatycznych, np. *будувач* (б. адмін. меню) ← *будувати*, *встановлювач* (в. для Windows) ← *встановлювати*, *завантажувач* (з. операційної системи) ← *завантажувати*, *записувач* (з. DVD-дисків) ← *записувати*, *зберігач* (з. екрану) ← *зберігати*, *з'єднувач* (з. USB-порту) ← *з'єднувати*, *зламувач* (з. вогневої блокади) ← *зламувати*, *накопичувач* (флеш-н.) ← *накопичувати*, *налагоджувач* (системний н.) ← *налагоджувати*, *переглядач* (п. Foxit Reader) ← *переглядати*, *перегортач* (п. слайдів) ← *перегортати*, *програвач* (HD-DVD-п.), *повторювач* (багатопортовий п.) ← *повторювати*, *розгалужувач* (р. на 4 порти) ← *розгалужувати*, jak również członów

²⁹⁵ Należy tu pamiętać o rzeczownikach będących adaptacją terminów łacińskich i innych, internacjonalizmów typu *анімація* (флеш-а.) ← łac. *animatio*, *аплікація* (а. JAVA) ← łac. *applicatio*, *апроксимація* (а. даних) ← łac. *approximatio*, *імітація* (і. збоїв ОС) ← łac. *imitatio*, *інсталяція* (повторна і.) ← łac. *instillatio*, *інтеграція* (системна і.) ← łac. *integratio*, *інтерполяція* (і. пікселів) ← łac. *interpolatio*, *інтерпретація* (і. даних) ← łac. *interpretatio*, *консолідація* (к. серверів) ← łac. *consolidatio*, *конфігурація* (к. локальної мережі) ← łac. *configuratio*, *колекція* (к. скрінсейверів) ← łac. *collectio*, *корекція* (к. лазера) ← łac. *correctio*, *модифікація* (м. нетбука) ← łac. *modificatio*, *модуляція* (м. сигналу) ← łac. *modulatio*, *навігація* (н. файловою структурою) ← łac. *navigatio*, *нумерація* (н. сторінок) ← łac. *numeratio*, *фільтрація* (ф. на льоту) ← fr. *filtration*, których pochodzenie jest odmienne, a obecność w obrębie tekstów informatycznych — zauważalna.

skupień terminologicznych, np. *вимірювач* (в. швидкості інтернету) ← *вимірювати*, *віддавач* (вікно В.) ← *віддавати*, *дописувач* (д. форуму) ← *дописувати*, *заповнювач* (з. веб-форм) ← *заповнювати*, *нагромаджувач* (дисковий н.) ← *нагромаджувати*, *оберігач* (о. екрану) ← *оберігати*, *обмежувач* (о. швидкості) ← *обмежувати*, *оглядач* (о. Internet Explorer 7) ← *оглядати*, *перемикач* (п. блоку живлення) ← *перемикати*, *перетворювач* (цифро-аналоговий п.) ← *перетворювати*, *повторювач* (п. сигналу) ← *повторювати*, *подавач* (п. DVD-дисків) ← *подавати*, *приймач* (USB-п.) ← *приймати*, *прискорювач* (графічний п.) ← *прискорювати*, *прогортач* (п. стільниць) ← *прогортати*, *розділювач* (р. частот) ← *розділювати*, *розпилювач* (кнопка Р.) ← *розпилювати*, *розповсюджувач* (р. файлів .torrent) ← *розповсюджувати*, *утворювач* (у. потоку) ← *утворювати* i in.

— sufiks -атор i jego warianty

Za pomocą sufiksu **-атор** (**-ятор**, a także **-ор**) powstało niewiele mniej formacji rzeczownikowych reprezentujących kategorię nazw narzędzi i środków czynności. Są wśród nich pojęcia jednoznacznie odpowiadające wymogom terminologii informatycznej, np. *аналізатор* (а. лог-файл) ← *аналізувати*, *архіватор* (програма-а.) ← *архівувати*, *блокатор* (б. скриптів) ← *блокувати*, *емулятор* (е. контролера домену) ← *емулювати*, *інстальатор* (і. Windows) ← *інстальувати*, *компілятор* (к. мови Фортран) ← *компілювати*, *конвертор* (к. USB2.0 to IDE) ← *конвертувати*, *концентратор* (к. Ethernet) ← *концентрувати*, *локатор* (інфрачервоний л.) ← *локувати*, *маршрутизатор* (adsl-wifi-м.) ← *маршрутизувати*, *оптимізатор* (о. пам'яті) ← *оптимізувати*, *перепрограмактор* (п. катриджів) ← *перепрограмувати*, *транслятор* (онлайн-т.) ← *транслявати*, *українізатор* (у. Windows XP) ← *українізувати*, *шифратор* (двійковий ш.) ← *шифрувати* oraz leksemy, które muszą stanowić element związku wyrazowego, by takiego znaczenia nabrać, np. *вентилятор* (в. для процесорів) ← *вентилювати*, *верифікатор* (в. коду) ← *верифікувати*, *генератор* (г. тактової частоти) ← *генерувати*, *ідентифікатор* (і. мережі) ← *ідентифікувати*, *індексатор* (і. пошуку) ← *індексувати*, *інтегратор* (системний і.) ← *інтегрувати*, *інтерпретатор* (і. мови Basic) ← *інтерпретувати*, *навігатор* (Інтернет-н.) ← *навігувати*, *організатор* (о. робочого столу) ← *організувати*, *регулятор* (кулер р.) ← *регулювати*, *русифікатор* (програмний р.) ← *русифікувати*.

— sufiks -ник

Zdecydowanie mniej liczne są rzeczowniki odczasownikowe utworzone za pomocą wykładnika **-ник**, np. *вказівник* (в. миші) ← *вказувати*, *запобіжник* (мережевий з.) ← *запобігати*, *лічильник* (л. на інтернет-сайтах) ← *лічити*, *перехідник* (п. живлення) ← *переходити*, *показник* (п. post-тестера) ← *показати*, *провідник* (програма „П.”) ← *проводити*, *роздільник* (р. рядків) ← *розділяти*.

Wśród ukraińskich terminów informatycznych zaliczanych do kategorii *nomina instrumenti* występują również dewerbatywy z sufiksem **-альник**, np. *компонувальник* (к. пакету TASM) ← *компонувати*, **-ер**, np. *контролер* (к. віддаленого доступу) ← *контролювати*, *позиціонер* (п. головки) ← *позиціонувати*, **-ій**, np. *носій* (флеш-н.)

← *носити, рушій* (р. диска) ← *рушити, -к-*, пр. *скріпка* (кнопка С.) ← *скріпити* czy też *-чик*, пр. *показчик* (п. миші) ← *показати, -ажер*, пр. *тренажер* (клавіатурний т.) ← *тренувати*.

Ostatnią grupę derywatów odczasownikowych obecnych w tekstach informatycznych stanowią nazwy męskich wykonawców czynności. Sam charakter informatyki, jako dość skomplikowanej i trudnej dziedziny nauki traktowanej jak zawód czy też hobby, preferuje raczej mężczyzn i to właśnie męskie nazwy agentywne zdominowały leksykę informatyczną. Pojęcia zaliczane do grupy *nomina agentis*, by można było je zakwalifikować jako element słownictwa informatycznego, muszą współtworzyć odpowiednie związki wyrazowe, a powstają one najczęściej przy pomocy sufiksów *-альник*, пр. *постачальник* (п. послуг Internet) ← *постачати, проектувальник* (п. операційної системи) ← *проектувати, тестувальник* (т. програмних продуктів) ← *тестувати, -ант*, пр. *консультант* (комп'ютерний к.) ← *консультувати, -ач*, пр. *користувач* (к. web-сайту) ← *користуватися, одержувач* (о. кодованого повідомлення) ← *одержувати, розроблювач* (р. систем клієнт-сервер) ← *розроблювати, -ець*, пр. *видавець* (ігровий в.) ← *видавати, продавець* (п.-консультант комп'ютерів) ← *продавати, -ник*, пр. *виробник* (в. комп'ютерів) ← *виробити, відправник* (в. пошти) ← *відправити, дослідник* (д. з Google) ← *досліджувати, передплатник* (п. Windows OneCare) ← *передплатити, представник* (п. компанії Intel) ← *представити, розробник* (веб-р.) ← *розробити, -атор*, пр. *адміністратор* (системний а.) ← *адмініструвати, модератор* (м. форуму) ← *модерувати, оператор* (о. комп'ютерного набору) ← *оперувати* i in.

W obrębie ukraińskich rzeczowników sufiksalnych rzeczowniki odczasownikowe tworzą zwartą i dość jednorodną grupę derywatów. Stanowiąc pośród nich zdecydowaną większość, pośrednio wpływają na charakter i odbiór słownictwa informatycznego. Język ukraiński, będący, jak słusznie zauważa Jarosława Szekera [Шекера 2008, 182–192], systemem, którego rdzeń stanowi czasownik, nie może (również w przypadku tworzenia terminologii) funkcjonować w oderwaniu od tego centrum. W tej sytuacji logicznym następstwem wydaje się taka właśnie struktura oraz liczba dewerbatywów w porównaniu ze wszystkimi derywatami sufiksальnymi. Na szczególną uwagę zasługują rzeczowniki odczasownikowe na *-ни(я)*, które dominują w całym układzie derywatów. Kwestia ich pochodzenia, użycia i funkcjonowania, wpływu na poprawność stylistyczną tekstu naukowego, jak również znaczenia (procesu, obiektu, rezultatu czynności itd.) jest tematem wciąż żywym w świecie językoznawczym, wymagającym dalszych analiz i dogłębnych studiów²⁹⁶. Podkreślić należy również stałą i częstą obecność w obrębie tekstów informatycznych formacji utworzonych za pomocą formantu paradygmatycznego (*небезаниск, пошук, розрив* itp.), a także zauważalne grupy dewerbatywów *nomina instrumenti* oraz *nomina agentis*, które ze względu na charakter relacji komputer–użytkownik, wydają się nieodzowne.

²⁹⁶ Zob. m.in. [Józwikiewicz 2008a, 141–149; Józwikiewicz 2008b, 80–84].

Desubstantiva

Marginalną, w odniesieniu do rzeczowników odczasownikowych, grupę derywatów stanowią *desubstantiva*. Zaliczyć je można do dwóch kategorii słowotwórczych: nazw wykonawców czynności oraz nazw urządzeń, funkcji programowych, instrumentów.

Desubstantiva nomina agentis powstały za pomocą sufiksów: **-анин**, **-чанин**, np. *Домівчанин* ← *Домівка*, *форумчанин* ← *форум*, **-ець** (**-івець**), np. *дельфієць* ← *Delphi*, *майкрософтівець* ← *Майкрософт*, **-ер**, np. *блогер* ← *блог*, *платформер* ← *платформа*, *програмер* ← *програма*, *хостер* ← *хост*, *чатер* ← *чат*, **-іст**, np. *програміст* ← *програма*, **-ник**, np. *комп'ютерник* ← *комп'ютер*, *яблучник* ← *яблуко* (od ang. *Apple*), **-шник**, np. *айтішник* ← *IT* (айті), **-щик**, np. *комп'ютерищик* ← *комп'ютер*.

Drugą grupę derywatów odrzeczownikowych stanowią *nomina instrumenti* tworzone przy użyciu sufiksów: **-ир**, np. *пунктир* (крапковий п.) ← *пункт*, **-ник**, np. *антивірусник* (безкоштовний а.) ← *антивірус*, *помічник* (п. по пошуку) ← *поміч*, *системник* (брендовий с.) ← *система*.

Rzeczowniki odprzymiotnikowe

— sufiks **-ість**

Zdecydowanie częściej od rzeczowników desubstantywnych w tekstach z zakresu informatyki występują derywaty odprzymiotnikowe należące do kategorii *nomina essendi*. Rzeczowniki określające nazwy cech abstrakcyjnych powstały za pomocą sufiksu **-ість** [Грещук 1985b, 30–33] i jest to w zasadzie jedyny formant²⁹⁷ odpowiedzialny za tworzenie deadiektywów występujących w obrębie analizowanego materiału. Podstawami słowotwórczymi były głównie przymiotniki (rzadziej imiesłowy przymiotnikowe), np. *автентичніість* (а. ліцензійного ключа) ← *автентичний*, *адресованіість* (а. поля) ← *адресований*, *відоміість* (Початкова в. Windows) ← *відомий*, *відповідніість* (в. між IP-адресами) ← *відповідний*, *гнучкіість* (г. архітектури системи) ← *гнучкий*, *гучніість* (г. динаміків) ← *гучний*, *ємкіість* (є. дискового простору) ← *ємкий*, *ємніість* (є. відеопам'яті) ← *ємний*, *зайнятіість* (з. сервера) ← *зайнятий*, *контрастніість* (динамічна к.) ← *контрастний*, *магістральніість* (м. архітектури ПК) ← *магістральний*, *кратніість* (к. збільшення зображень) ← *кратний*, *компактніість* (к. клавіатури) ← *компактний*, *конфіденційніість* (к. користувача) ← *конфіденційний*, *легкіість* (л. програмування) ← *легкий*, *можливіість* (м. використання USB-host) ← *можливий*, *наявніість* (н. „шпигунських” програм) ← *наявний*, *неперервніість* (н. доступу) ← *неперервний*, *несправ-*

²⁹⁷ Należy zauważyć, iż sufiks **-ість** przyczynia się do powstawania derywatów *nomina essendi*, w których wyrazami motywującymi są też imiesłowy przymiotnikowe, np. *освітленіість* (сенсор о.) ← *освітлений*, *узгодженіість* (у. між комп'ютерами) ← *узгоджений* czy *структурованіість* (с. сайту) ← *структурований* i in. Zanotowano także obecność sufiksów **-ніість** w wyrazie *готовніість* (г. до виконання команд) ← *готовий* oraz **-от(а)** w derywacie *частота* (тактова ч.) ← *частий*.

ність (н. материнської плати) ← *несправний*, *послідовність* (п. завантаження) ← *послідовний*, *розрядність* (р. шини адреси) ← *розрядний*, *результативність* (р. пошуку) ← *результативний*, *рельєфність* (р. зображення) ← *рельєфний*, *стійкість* (с. системи) ← *стійкий*, *сумісність* (с. з Windows XP) ← *сумісний*, *чіткість* (ч. 1024x768) ← *чіткий*, *яскравість* (я. РК-екрану) ← *яскравий* і in.

Deadiectiva tworzone za pomocą sufiksu *-ість* jako podstawę słowotwórczą mają również przymiotniki złożone, np. *багатопроцесорність* (д. вінчестера) ← *багатопроцесорний*, *дієздатність* (д. вінчестера) ← *дієздатний*, *багатоваріантність* (б. конфігурації комп'ютера) ← *багатоваріантний*, *взаємопов'язаність* (в. Інтернету) ← *взаємопов'язаний*, *загальнодоступність* (з. інформаційних ресурсів) ← *загальнодоступний*, *перешкодостійкість* (д. вінчестера) ← *перешкодостійкий*, *ремонтпридатність* (р. блоку) ← *ремонтпридатний*, *тестопридатність* (т. цифрових мікросхем) ← *тестопридатний*.

Kończąc prezentację derywatów transpozycyjnych i mutacyjnych stanowiących ważny element słownictwa informatycznego, należy wspomnieć o jeszcze jednej grupie leksemów — deminutywach. Z racji swego nacechowania emocjonalnego te derywaty modyfikacyjne raczej nie wchodzą w skład systemów terminologicznych. Analogicznie rysuje się sytuacja słownictwa informatycznego. Na próżno w słownikach terminologii informatycznej szukać leksemów zdrobniałych czy też jednostek o charakterze augmentatywnym. Jednakże trzeba wziąć pod uwagę, że słownictwo informatyczne poszerza swoje zasoby niejako „oddolnie”, częstokroć z pominięciem oficjalnej, naukowej ścieżki. Taki stan sprzyja zjawisku potoczycacji języka, również naukowego. Użytkownicy języka informatycznego czy naukowcy związani z informatyką posługują się nie tylko pojęciami słownikowymi, ale do pewnego stopnia również socjolektem informatycznym. Świadczyć o tym mogą niektóre pojęcia zaprezentowane wcześniej (np. *дельфієць*, *ігнор*, *яблучник*), a także nagminne wykorzystywanie deminutywów. Dominują wśród nich *desubstantiva* i *deadiectiva* powstałe przy użyciu sufiksu *-к(а)*, np. *аватарка* ← *аватар*, *голівка* ← *голова*, *демка* ← *демо*, *іконка* ← *ікона*, *Мандрівка* ← *Мандріва* (ang. *Mandriva*), *мишка* ← *миша*, *пдфка* ← *пдф* (ang. *pdf*), *програмка* ← *програма*, *розпаковувачка* ← *розпаковувач*, *системка* ← *система*, *собачка* ← *собака*, *тіффка* ← *тіфф* (ang. *tiff*), *утилітка* ← *утиліта*, *віртуалка* ← *віртуальний*, *неліцензійка* ← *неліцензійний*, *персоналка* ← *персональний* і in. Wykorzystywane są też formanty *-инк(а)*, *-ик*, *-ок*, *-ульк(а)*, *-шк(а)* і in., np. *софтинка* ← *софт*, *хмаринка* ← *хмара*, *вірусик* ← *вірус*, *сайтик* ← *сайт*, *файлик* ← *файл*, *програмулька* ← *програма*, *інсталяшка* ← *інсталяція*, *килимок* ← *килим*, *повзунок* ← *повзун*, *хакерок* ← *хакер* і in.

Niektóre z nich, np. *вушко* (символ @), *голівка* (сканувальна г.), *килимок* (к. під мишку), *мишка*, *повзунок*, *собачка* (символ @), *хмаринка* (х. тегів), za Michałem Sarnowskim [Sarnowski 1991, 46–60], zaliczyć należy do kategorii *quasi-deminutywów* występujących w obrębie konkretnej dziedziny nauki, w tym przypadku — informatyki.

Podsumowując analizę wyrazów pochodnych, powstałych w wyniku sufiksacji, należy stwierdzić, iż w procesach derywacyjnych poszczególnych rzeczowników prostych najczęściej wykorzystywanymi wykładnikami były:

- w zakresie nazw czynności, procesów i stanów, obiektów, rezultatów czynności — formanty: **-ни(я)**, **-к(а)**, **о** oraz **-ці(я)**²⁹⁸,
- w zakresie kategorii *nomina instrumenti* — formanty: **-ач**, **-ник**, **-атор**,
- w zakresie nazw męskich wykonawców czynności — głównie formanty: **-аль-ник**, **-ач**, **-ець**, **-ник**, **-атор**,
- w zakresie nazw cech abstrakcyjnych — formant **-ість**.

Na peryferiach użycia pozostają sufiksy: **-ант**, **-ар**, **-ер**, **-ир**, **-ій**, **-к-**, **-ок**, **-чик** i in.

3.3.1.1.2. Rzeczowniki prefiksalne

Analizowany materiał charakteryzuje się marginalnym występowaniem rzeczowników utworzonych w wyniku prefiksacji. Nieliczne przykłady wyekscerpowane z tekstów o charakterze informatycznym powstały przy użyciu jedynie kilku prefiksów — rodzimego **під-** oraz obcych **зінер-**, **інтер-**, **інтра-**, **мета-**, **суб-** oraz **супер-**.

Za pomocą ukraińskiego prefiksu **під-** utworzono pojęcia **підвузол** (сайт п.) ← **вузол**, **піддиректорія** (п. .ua) ← **директорія**, **піддомен** (комерційний п.) ← **домен**, **підкаталог** (п. каталогу Windows) ← **каталог**, **підкоманда** (п. drbdsetup) ← **команда**, **підменю** (п. Документи) ← **меню**, **підпапка** (п. Programs) ← **папка**, **підпрограма** (п. BIOS) ← **програма**, **підсайт** (п. Домівки) ← **сайт**.

Wśród rzeczowników prefiksalnych przeważają mimo wszystko derywaty utworzone z wykorzystaniem prefiksów greckich i łacińskich, np.

зінер- зінер зв'язок (г. в поточному документі) ← **зв'язок**, **зінерперехід** (г. на вказаний документ) ← **перехід**, **зінерпосилання** (г. на сайт) ← **посилання**;

інтер- інтер ліньяж (і. 1.5) ← **ліньяж**;

інтра- інтра мережа (локальна і.) ← **мережа**;

мета- мета дані (м. зображення) ← **дані**, **метамова** (м. пошукових запитів) ← **мова**, **метапрограма** (авторська м.) ← **програма**, **метафайл** (м. Windows) ← **файл**;

суб- субноутбук (с. Lenovo Ideapad U350) ← **ноутбук**;

супер- супер комп'ютер (новий с.) ← **комп'ютер**, **супермагістраль** (інформаційна с.) ← **магістраль**, **суперпроцесор** (80-ядерний с.) ← **процесор** i in.

Problemem, który pojawia się w przypadku formacji powstałych przy wykorzystaniu prefiksu **під-**, jest kwestia, w jakim stopniu są to ukraińskie derywaty prefiksalne, a w jakim kalki z języka angielskiego (por. *subsite* — **підвузол**, *subdirectory* — **піддиректорія**, *subdomain* — **піддомен**, *субдомен*; *subprogram* — **підпрограма** itp.).

²⁹⁸ Ich rolę w tworzeniu derywatów odczasownikowych we współczesnym języku ukraińskim podkreśla m.in. Inna Demesko w artykule pt. *До проблеми морфологічного моделювання віддієслівних дериватів у сучасній українській мові*, zob. [Демешко 2009, 221–226].

3.3.1.1.3. Substantywizacja

Podobnie jak rzeczowniki prefiksalne, również derywaty powstałe wskutek substantywizacji stanowią peryferia pośród formacji o jednej bazie słowotwórczej. Ich powstawanie jest wynikiem przejścia imiesłowu przymiotnikowego bądź przymiotnika w rzeczownik. Wyekscerpowane derywaty powstały wskutek pominięcia członu określonego frazy nominalnej, np. *комплектуючі* ← *комп'ютерні комплектуючі*, *обране* ← *категорія Обране*, *оновлюване* ← *оновлюване (файл, зміст)*, *стандартна* ← *панель Стандартна*. Ten sposób derywacji dotyczy też nazw agensa, np. *під'єднаний* ← *під'єднаний користувач*, *недоступний* ← *недоступний користувач*, *відсутній* ← *відсутній користувач*, *невидимий* ← *невидимий користувач*.

3.3.1.2. Derywaty rzeczownikowe o dwóch i więcej podstawach motywujących

Teksty informatyczne przesycane są w takim samym stopniu derywatami prostymi, jak też jednostkami leksykalnymi opartymi na co najmniej dwóch tematach słowotwórczych. *Composita*, których górna granica teoretycznie²⁹⁹ może być wciąż przesuwana, w obrębie analizowanego materiału reprezentowane są dość licznie. Zawierają się one w czterech grupach derywatów — złożeniach właściwych (podrozdział 3.3.1.2.1.), złożeniach jednostronnie motywowanych (podrozdział 3.3.1.2.2.), zestawieniach (podrozdział 3.3.1.2.3.) oraz abrewiaturach (podrozdział 3.3.1.2.4.).

3.3.1.2.1. Złożenia właściwe

Złożenia właściwe, stanowiące zdaniem wielu językoznawców najważniejszą grupę kompozycji, w przypadku derywatów występujących w badanych tekstach informatycznych realizują się poprzez struktury niewspółrzędne — z nadrzędnikiem czasownikowym oraz nadrzędnikiem rzeczownikowym. Zgodnie z ogólnie przyjętą definicją złożenia są strukturami, w których połączeniu ulegają co najmniej dwie podstawy słowotwórcze, a spajającymi je elementami są afiksy *-o-*, *-e-* bądź ich brak [Бакарюк *et al.* 2004, 156].

3.3.1.2.1.1. Złożenia właściwe niewspółrzędne z nadrzędnikiem czasownikowym

W przypadku analizowanego słownictwa najczęściej wykorzystywanym wykładnikiem jest interfiks *-o-*. Większość przykładów zgodnie z klasyfikacją zawartą w artykule Waleriji Nahel [Нагель 2008, 224–228] umiejscowić należy w obrębie konstrukcji, w których czasownik w czasie teraźniejszym wchodzi w relację z podrzędnym rzeczownikiem.

Wyekscerpowane struktury niewspółrzędne z nadrzędnikiem czasownikowym są kompozycjami, które z punktu widzenia kombinatoryki klas części mowy, a także

²⁹⁹ Stwierdzenie to dotyczy przede wszystkim zestawień przymiotnikowych typu *українсько-польсько-російсько-німецько-англійський*, które w badanych zasobach nie występują.

stosunku składniowego ich poszczególnych członów zaliczyć można do następujących modeli:

a) ($S_1 + V$) S_2 — *банерорізка* (вбудована б.), *видозміна* (в. шрифту), *графобудівник*, *графопобудовник*, *графопобудувач* (плоттер-г.), *дисковід* (д. для гнучких дисків), *ігробудування* (сучасне і.), *звукозапис* (програма з.), *кольороподіл* (закладка к.), *кольоропередача* (к.: 16.7 млн. кольорів), *кольороділення* (електронне к.), *літочислення* (комп'ютерне л.), *місцезаповнювач* (м. слайда), *місцерозташування* (м. курсора), *номеронабирач* (модемний н.), *файлообмін* (вільний ф.);

б) ($Adv + V$) S — *швидкодія* (ш. оперативної пам'яті), *гучномовець* (внутрішній г.);

с) ($Adj + V$) S — *нововведення* (н. в IBM-360), *взаєморозміщення* (в. об'єктів), *взаємодія* (в. між вузлами);

д) ($Pron + V$) S — *самовчитель* (с. ПК), *самозавантаження* (протокол стартового с.), *самозапуск* (автоматичний с.), *самотестування* (с. системи).

Z uwagi na reprezentowaną kategorię słowotwórczą wymienione wyżej złożenia niewspółrzędne nazywają wykonywane czynności lub ich rezultaty (*звукозапис*, *кольороподіл*, *видозміна*, *швидкодія*, *взаємодія*, *кольоропередача*, *місцерозташування*, *кольороділення*, *літочислення*, *нововведення*, *взаєморозміщення*), jak również narzędzia, urządzenia, funkcje programowe (*дисковід*, *місцезаповнювач*, *графопобудувач*, *самовчитель*, *гучномовець*). W prezentowanych formacjach użyto sufiksów: *-ач*, *-ець*, *-ни(я)*, *-тель*, *-ч* oraz interfiksów *-о-*, *-е-*.

3.3.1.2.1.2. Złożenia właściwe niewspółrzędne z nadrzędnikiem rzeczownikowym

Złożenia niewspółrzędne z nadrzędnikiem rzeczownikowym występują w badanych tekstach informatycznych znacznie częściej, jednak są to głównie struktury o podstawach zdeintegrowanych (model ($Adj + S_1$) S_2). Do bardzo nielicznych złożań o zachowanych podstawach słowotwórczych należą rzeczowniki *блогосфера* (українська б.), *системотехнік* (інженер-с.) modelu ($S_1 + S_2$) S_3 .

Composita powstałe wskutek ucięcia wyrazu określającego utworzone zostały za pomocą interfksu zerowego oraz interfksu *-о-*, natomiast elementem ulegającym częściowej dezintegracji [Ochmann 2004, 249] podstawy jest przymiotnik.

Ze względu na specyfikę pracy z komputerem, a raczej na możliwość automatyzacji pewnych procesów, komend, zdarzeń zaistniałych w ramach tejże, przymiotnikiem stanowiącym najczęstszy składnik złożań niewspółrzędnych ze zdeintegrowanym członem określającym jest leksem *автоматичний*, którego podstawa skrócona została do postaci *авто*³⁰⁰. Złożenia te nazywają czynności i działania wykonywane przez poszczególne programy bądź rezultaty tych czynności, np. *автоархівація* (кнопка а.), *автоархівування* (а. бази даних), *автовоп'ядкування* (а. елементів), *автозв'язування* (фільтр а.), *автокоригування* (функція а.),

³⁰⁰ L. Filuk po części słusznie zalicza te konstrukcje do skrótowców, zob. [Філюк 2005, 116].

автопідсумовування (а. комірок), *автопрокручування* (а. при відтворенні), *автореферування* (а. тексту), *автофільтрування* (кнопка А.), *автоформатування* (а. таблиць), *автоформування* (а. документа), *автовідновлення* (а. після збою), *автовставлення* (а. пароля), *автозавантаження* (а. програми), *автозавершення* (а. браузера), *автозаповнення* (а. в Excel), *автозбереження* (а. кожні 10 хвилин), *автообчислення* (функція а.), *автооновлення* (а. баз даних), *автосполучення* (а. шарів), *автодобір* (а. ширини тексту), *автозапуск* (файл А.), *автозаміна* (вікно А.), *автоназва* (а. програм), *автопідпис* (а. повідомлення е-пошти), *автопідстановка* (а. слів), *автопозначка* (кнопка А.), *авторозбивка* (а. на сторінки), jak również narzędzia samoczynnie wykonujące (podpowiadające) pewne działania, np. *автовідповідач* (e-mail а.), *авторучка* (інструмент а.), *автокопір* (функція а.), *автоконтраст* (функція а.), *автокопія* (а. файлу), *автомакет* (функція а.), *автомасштаб* (а. за розміром аркуша), *автосума* (кнопка А.), *автотекст* (вкладка А.), *автоукраїнізатор* (а. програм), *автофігури* (кнопка А.), *автофільтр* (команда А.), *автоформат* (команда А.) i in.

W ten sam sposób, a więc za pomocą interfejsu zerowego i częściowej dezintegracji przymiotnika (*материнський, соціальний, спеціальний, український*), powstały złożenia typu *матплата* (м. Gigabyte), *соцмережа* (с. VKontakte.ru), *спецефект* (комп'ютерний с.), *спецсимвол* (вставка с.), *укрширифт* (переключити на у.).

Uścięciu ulegają również przymiotniki i imiesłowu przymiotnikowe wchodzące w skład złożzeń przy udziale interfejsu -о-, np. *оптоволокно* (багатомодове о.) ← *оптичний, волокно*; *перфокарта* (зчитувач п.) ← *перфорований, карта*; *перфострічка* (паперова п.) ← *перфорований, стрічка*; *термонаста* (т. для кулерів) ← *термічний, паста*.

Do tej grupy zaliczyć można też formacje z segmentami *е-* (*електронний*), *і-* (*Інтернет*), np. *е-банкінг*³⁰¹, *е-бібліотека*, *е-бізнес*, *е-взаємозв'язок*, *е-гроші*, *е-комерція*, *е-лист*, *е-листування*, *е-маркетинг*, *е-менеджмент*, *е-непотріб*, *е-пошта*, *е-торгівля*, *е-трейдинг*, *е-урядування*³⁰², *і-комерція* i in. Struktury te, tak częste w świecie IT, weszły także na stałe do zasobów leksykalnych literackiego języka ukraińskiego, stając się modelami nieodmiennie kojarzonymi z Internetem i informatyką.

3.3.1.2.2. Złożenia motywowane jednostronnie

Drugim, oprócz złożzeń właściwych, typem złożzeń obecnych w tekstach z dziedziny IT są złożenia jednostronnie motywowane. Ten rodzaj struktur, w których jeden z jego członów (pierwszy lub drugi) nie ma statusu wyrazu samodzielniego, jest w przypadku leksyki informatycznej niezwykle częsty. Związany człon takiej struk-

³⁰¹ Formacje te w większości mogą być rozpatrywane jako kalki z języka angielskiego, np. *e-mail*, *e-money*, *e-business* itp.

³⁰² Zob. [Філонік 2009a, 436–445], [Zabawa 2004, 55–60].

tury powtarza się w wielu innych wyrazach, dzięki czemu powstają całe niejednokrotnie nieskończone długie serie wyrazów [Gramatyka 1999, 464–465].

Złożenia jednostronnie motywowane są strukturami, których w ostatnim czasie w języku ukraińskim pojawia się coraz więcej. Niewątpliwym wpływem na taką sytuację ma fakt, iż prefiksoidy, zwłaszcza pochodzenia greckiego i łacińskiego, stanowiące pierwszy człon opisywanych struktur, są pod względem łączliwości na tyle uniwersalne, że, jak zaznacza Hanna Winiar [Виняр 2004, 210–214], stanowią one aż 9% ogólnej liczby neologizmów powstałych na przełomie XX i XXI w. Proces przenikania prefiksoidów pochodzenia obcego do języka ukraińskiego w latach 1906–2000 prześledziła I. Koczan [Кочан 2006, 18–22], która podkreśla, że zajmują one ważne miejsce w wielu systemach terminologicznych, niezależnie od momentu, w którym się wykształcały.

Wśród najbardziej produktywnych należy wymienić prefiksoidy: *агро-*, *аеро-*, *аудіо-*, *біо-*, *відео-*, *еко-*, *електро-*, *етно-*, *кіно-*, *мікро-*, *міні-*, *психо-*, *соціо-*, *теле-*, *фіто-* oraz *фото-*. Wiele z nich wykazuje się produktywnością w obrębie ukraińskiego słownictwa informatycznego.

W analizowanym materiale dominują złożenia jednostronnie motywowane z niesamodzielnym pierwszym członem, np.:

— *аудіо- аудіодиск* (формат CD-DA-a.), *аудіоінформація* (а. у форматі MP3), *аудіокліп* (а. у форматі WAV), *аудіопристрій* (USB-a.), *аудіопроцесор* (а. AMD Imageon M210);

— *відео- відеоадаптер* (в. Intel GMA 950), *відеоблог* (український в.), *відеодиск* (в. DVD), *відеодрайвер* (набір в.), *відеозапис* (формат в.), *відеоінтерфейс* (цифровий в.), *відеоінформація* (обробка в.), *відеокабель* (в. комп'ютера), *відеокарта* (ігрова в.), *відеокліп* (в. *.avi), *відеомонітор* (в. SVGA 17"), *відеопам'ять* (в. обсягом 64 Мбайт), *відеоплата* (в. NVidia GeForce 6200), *відеоролик* (демонстраційний в.), *відеосигнал* (в. для монітора), *відеочіпсет* (в. Tnt2), *відеофайл* (в. формату AVI);

— *макро- макровірус* (м. для StarOffice), *макрокоманда* (стовпець М.), *макромова* (м. додатків Microsoft Office);

— *мікро- мікрокод* (вертикальний м.), *мікрокоманда* (м. ОП), *мікрокомп'ютер* (однокристальний м.), *мікроконтролер* (м. системи управління), *мікропрограма* (системна м.), *мікропроцесор* (центральный м.), *мікросхема* (м. CMOS-пам'яті), *мікроядро* (м. GNU Mach);

— *міні- мініджойстик* (хрестоподібний м.), *мінікомп'ютер* (компактний м.), *мініноутбук* (м. RazorBook 400), *мініпрограма* (прикладна м.), *мінітермінал* (оптичний м.);

— *мульти- мультимедіа* (технології м.), *мультиакаунт* (створити м.), *мультидиск* (м. Windows XP Professional), *мультидисплей* (функція М.), *мультитидотик* (технологія м.), *мультизавантаження* (м. зображень), *мультиатачпад* (м. Apple), *мультитрекер* (інформації з м.);

— *фото- фотоблог* (особистий ф.).

W analizowanych zasobach nazewniczych zanotowałem jeden przykład z ukraińskim prefiksoidem **cniv-** (*desubstantivum* **cniv**процесор (математичний с.) ← процесор).

3.3.1.2.3. Zestawienia

W publikacji *Словотвір сучасної української літературної мови* podano, że juxtapozycje są trzecim pod względem liczby derywatów, po złożeniach i abrewiatu-
rach, rodzajem zabiegów słowotwórczych wśród ukraińskich wyrazów złożonych. Przy czym, jak uważają autorzy, jest ich około 2,5 razy mniej niż abrewiatur [Гнатюк *et al.* 1979, 366]. Sama klasyfikacja tego sposobu derywacji wywołuje dość skrajne oceny³⁰³.

W przypadku badanego materiału charakter zestawień odpowiada ich specy-
fice, opisywanej m.in. przez N. Kłymenko [Клименко 1984, 123], przeważają tu
bowiem struktury, wśród których przynajmniej jeden element jest pochodzenia ob-
cego. W analizowanych tekstach obecne były jedynie zestawienia rzeczownikowe,
struktury o luźniejszym związku poszczególnych elementów pisane z dywizem.

3.3.1.2.3.1. Zestawienia równorzędne

Juxtapozycje równorzędne nie są w obrębie omawianego słownictwa strukturami
licznymi. Należy również podkreślić, że pod względem pochodzenia poszczególnych
członów wyekscerpowane przykłady składają się w dużej mierze z elementów *stricte*
ukraińskich, np. *бенчмарк-задача, блок-схема, буфер-тест, введення-виведення,*
записування-зчитування, згортка-розгортка, приймач-передавач, читання-
запис, шифрування-дешифрування i in.

3.3.1.2.3.2. Zestawienia o charakterze hipotaktycznym

Wśród zestawień nierównorzędnych przeważają struktury składające się z ele-
mentów, z których przynajmniej jeden jest pochodzenia obcego³⁰⁴, np. *веб-*
адміністратор, веб-вузол, веб-дизайн, веб-дизайнер, веб-інструмент,
веб-камера, веб-компонент, веб-обговорення, веб-панель, веб-папка, веб-
перегортач, веб-портал, веб-простір, веб-сайт, веб-сервер, веб-стаття,
веб-сторінка, веб-сценарій, веб-частина, гама-корекція, док-станція, ін-
тернет-аукціон, інтернет-виклик, інтернет-вузол, інтернет-гаманець,
інтернет-нейджер, інтернет-простір, інтернет-протокол, інтернет-ре-
клама, інтернет-трафік, інтернет-трейдинг, кеш-пам'ять, компакт-диск,

³⁰³ Prezentuje je w swym artykule poświęconym juxtapozycjom Kateryna Britikowa (zob. [Бритікова 2006, 197–200]). Autorka przytacza w nim m.in. przeciwstawne opinie autorstwa I. Kowałyka oraz N.F. Kłymenko na temat powstawania juxtapozycji i wyodrębnienia ich jako rezultatu odrębnych zabiegów słowotwórczych.

³⁰⁴ W proponowanej grupie przykładów nie brałem pod uwagę stopnia adaptacji elementów ob-
cych i ich występowania w obrębie języka ukraińskiego.

копія-дублікат, куки-файл, міні-застосунки, міні-комп'ютер, модуль-дублер, мультимедіа-комп'ютер, мультимедіа-об'єкт, мультимедіа-продукти, мультимедіа-проектор, перо-дигитайзер, прайс-аркуш, принтер-порт, пристрій-маніпулятор, програма-іграшка, програма-імітатор, програма-інтерпретатор, програма-майстер, програма-оболонка, програма-ревізор, програма-архіватор, програма-детектор, програма-надбудова, програма-охоронець, програма-утиліта, програміст-професіонал, програма-джерело, проксі-сервер, процедури-підпрограми, процедури-функції, слово-фільтр, смарт-документ, смарт-тег, стелс-віруси, стоп-кадр, тег-контейнер, файл-архів, факс-апарат, флеш-анімація, флеш-пам'ять, флопі-диск, хост-вузол, чат-кімната, чат-клієнт, чат-конференція, чат-сервер, штрих-код і in. Juxtapozycje składają się z *dominanty* oraz *identyfikatora*, który uszczegółowia znaczenie członu nadrzędnego. Typowa dla języka ukraińskiego prawostronna pozycja nadrzędnika dominuje również w przytoczonych kompozycjach, choć obecne są także *nominacje*, w których reguła ta jest zaburzona (np. *програма-оболонка*, *програма-архіватор*).

Zebrane przykłady pod względem semantycznym reprezentują kilka obszarów; są wśród nich nazwy określające osoby, typy oprogramowania i sprzętu komputerowego, nazwy związane z Internetem itd.

Cechą charakterystyczną analizowanych struktur jest to, iż jeden z elementów zestawienia może nie zmieniać swej postaci graficznej i zapisywany jest alfabetem łacińskim. Z reguły grafie łacińską ma pierwszy element juxtapozycji, np. *news-сервер*, *Pentium-комп'ютер*, *web-браузер*, *web-дизайн*, *web-дизайнер*, *web-запит*, *web-каталог*, *web-палітра*, *web-простір*, *web-сервер*, *web-сторінка*, *web-технологія*, *Windows-додаток*. Binomina, w których drugi element miałby zapis łaciński, prawie nie występują, por. *флеш-bios*.

Bardzo liczne są również zestawienia, w których jeden z elementów jest skrótcem w swej oryginalnej angielskiej formie, drugi zaś rzeczownikiem ukraińskim. Z reguły skrótowiec stanowi pierwszy członek tego rodzaju juxtapozycji, np. *ADSL-зв'язок*, *ADSL-модем*, *ATA-диск*, *ATA-контроллер*, *bat-файл*, *CD-рушій*, *COM-порт*, *DNS-сервер*, *DVD-ROM-пристрій*, *DVD-дисковід*, *DVD-привід*, *exe-файл*, *FM-хвиля*, *FTP-архів*, *FTP-вузол*, *FTP-з'єднання*, *FTP-клієнт*, *FTP-команда*, *FTP-обмін*, *FTP-сервер*, *gif-файл*, *HTML-документ*, *HTML-елемент*, *HTML-код*, *HTML-кодування*, *HTML-редактор*, *HTML-тег*, *HTML-текст*, *HTML-формат*, *IP-адреса*, *IP-телефонія*, *IrDa-технологія*, *IT-спеціаліст*, *Java-додаток*, *Jazz-диск*, *LAN-з'єднання*, *MAC-адреса*, *NVRAM-пам'ять*, *OLE-об'єкт*, *OLE-сервер*, *SATA-шлейф*, *PIN-код*, *PNG-файл*, *RAID-система*, *SATA-кабель*, *SCSI-адаптер*, *SMTP-сервер*, *SMART-модуль*, *SQL-твердження*, *URL-адреса*, *USB-з'єднання*, *USB-контролер*, *USB-концентратор*, *USB-порти*, *USB-приладдя*, *USB-хост*, *War-служба*, *WLAN-з'єднання*, *WMU-транзакція*, *WM-ідентифікатор*, *www-консорціум*, *www-простір*, *XML-документ*, *XML-тег*, *XML-файл*, *Zip-диск*, *zip-файл* і in.

3.3.1.2.4. Abrewiatury

Cechą charakterystyczną języka, którym posługują się profesjonalni informatycy, jak również pasjonaci tej dziedziny nauki, jest zaskakująca liczba skrótowców. Funkcjonują one nie tylko w obrębie języka angielskiego, w którym w znakomitej większości powstały, ale stanowią już swego rodzaju internacjonalizmy. Skrótowce typu CD, gif, HTML, IP, LAN, USB i inne istnieją w obrębie języka ogólnego i nawet osoby niezbyt obeznane z komputerem z reguły nie mają problemu z odniesieniem ich znaczenia do jakiegoś wycinka rzeczywistości IT. Problem funkcjonowania w ramach języka ukraińskiego abrewiatur angielskich w ich oryginalnym zapisie porusza R. Mykulczyk [Микульчик 2005, 12–15], który przytaczając przykłady skrótowców z dziedziny informatyki (Microsoft Windows XP → *Майкрософт Віндовз XP*, Unicode → *Юнікод*, *Унікод*), zwraca uwagę, że wciąż otwarta pozostaje kwestia form, jakie zapożyczenia te przybierać mają w języku ukraińskim.

Jednak abrewiatury występujące w omawianych zasobach terminologicznych to nie tylko formacje o zapisie łacińskim. Język ukraiński charakteryzuje się tu wysoką produktywnością, co bez wątpienia jest skutkiem wieloletnich wpływów rosyjskich. W artykule poświęconym abrewiacji w obrębie ukraińskiej terminologii informatycznej L. Filuk [Філюк 2005, 112–119] zwraca uwagę, iż znaczna część skrótowców o charakterze informatycznym powstała jeszcze w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych w wyniku kalkowania ich rosyjskich odpowiedników, np. АЛП — *арифметичний логічний пристрій* (ros. *арифметико-логическое устройство*), ГМД — *гнучкий магнітний диск* (ros. *гибкий магнитный диск*), ЕОМ — *електронна обчислювальна машина* (ros. *электронная вычислительная машина*), a niektóre z nich mają swe odpowiedniki wśród leksemów wywodzących się z języka angielskiego, np. ГМД — *дискета* (ang. *diskette*), ЕОМ — *комп'ютер* (ang. *computer*), ОЗП — *оперативна пам'ять* (ang. *Random Access Memory*), bądź też są to kalki z języka angielskiego, np. БД — *база даних* (ang. *DB, database*), ЦП — *центральний процесор* (ang. *CPU, central processing unit*).

Potwierdzając rezultaty badań L. Filuk, stwierdziłem, iż w analizowanym materiale abrewiacji podlegają przede wszystkim formacje dwu-, trzy- i czterowyrazowe, a także nominacje, w których skład wchodzi przedrostki jednostek miar układu SI.

Najczęstszym modelem są struktury złożone z przymiotników i rzeczowników lub samych rzeczowników (ewentualnie przyimków), np. АІПС (*автоматизована інформаційно-пошукова система*), АЦП (*аналогово-цифровий перетворювач*), ББЖ (*блок безперебійного живлення*), ГіБ (*гібібайт*), ГБ (*гігабайт*), ГМД (*гнучкий магнітний диск*), ДБЖ (*джерело безперебійного живлення*), ЕБ (*ексабайт*), ЕіБ (*ексбібайт*), ЕОМ (*електронна обчислювальна машина*), ЕПТ (*електронно-променеві трубки*), ЗіБ (*зебібайт*), ЇБ (*йотабайт*), КіБ (*кібібайт*), КБ (*кілобайт*), К-МОН (*комплементарний метал-оксидний-напівпровідник*), КД (*компакт-диск*), ЛКМ (*локальна комп'ютерна мережа*), МО (*магнітооптичні носії*), МЦ (*машинний цикл*), МіБ (*мебібайт*), МБ (*мегабайт*), НГМД (*накопичувач на гнучких магнітних дисках*), ОЗП

(оперативний запам'ятовувальний пристрій), ПіБ (небібайт), ПБ (нетабайт), ПЕОМ (персональна електронна обчислювальна машина), ПЛІС (програмовані логічні інтегральні схеми), ПЗ (програме забезпечення), ПЗП (постійні запам'ятовуючі пристрої), ПП (програмний продукт), СКБД (система керування базами даних), ТиБ (тебібайт), ТБ (терабайт), ЦАП (цифрово-аналоговий перетворювач) i in.

Zdecydowaną większość skrótowców w dziedzinie informatyki stanowią formacje literowe i głoskowe.

Представлене dotychczas derywaty rzeczownikowe należą do najliczniejszych w obrębie całego spektrum terminów zaliczanych do terminologii informatycznej. Ich różnorodność świadczy o nadzwyczaj szerokim i wszechstronnym wykorzystaniu wspomnianych formacji, a określone prawidłowości zarówno w zakresie reprezentowania przez nie konkretnych kategorii słowotwórczych, jak i rodzaju wykorzystywanych środków słowotwórczych wskazują na pewnego rodzaju systemowość i ukierunkowanie semantyczne.

Nie ulega wątpliwości, iż pośród formacji o jednej podstawie motywującej zdecydowanie przeważają rzeczowniki sufiksalne. Rzeczowniki odczasownikowe, których ze względu na specyfikę opisywanej przez nie dziedziny nauki jest najwięcej, a także *deadictiva* oraz najmniej liczne *desubstantiva* skupiają się głównie wokół trzech kategorii słowotwórczych:

- 1) nazw czynności, procesów, stanów, rezultatów czynności, np. *кляцання, програмування, форматування, запуск, захист, збій, перевірка, правка, вставка*,
- 2) nazw narzędzi, instrumentów, funkcji programowych itp., np. *з'єднувач, перегортач, емулятор, перехідник, рушій*,
- 3) nazw męskich wykonawców czynności, np. *постачальник, програмувач, адміністратор*.

Wśród rzeczowników sufiksalnych występuje niewiele *desubstantywów*, więcej jest formacji *deadiektynnych* zaliczanych do kategorii *nomina essendi*, np. *зайнятість, магістральність, розрядність*.

W zakresie tworzenia rzeczowników prostych wykorzystywany jest dość bogaty inwentarz wykładników sufiksalnych, różniących się jednakże w dość znacznym stopniu produktywnością poszczególnych sufiksów. Do najczęściej spotykanych zaliczyć należy: w obszarze *nomina actionis*, *nomina obiecti*, *nomina resultati* — sufiksy *-нн(я)*, *-к(а)*, *-о*, *nomina instrumenti* — sufiksy *-ач*, *-ор*, *-ник*, *nomina agentis* — sufiksy *-ач*, *-ник*, *-атор*. Na uwagę zasługuje produktywność sufiksu *-ість* w formacjach odprzymiotnikowych.

Rzeczowniki prefiksalne, podobnie jak rzeczowniki substantywizowane, są w tekstach informatycznych spotykane dość rzadko, natomiast zbiór wykładników derywacji prefiksальной zawęzić można do kilku elementów: prefiksu *нід-* oraz prefiksów obcych *зінер-*, *інтер-*, *інтра-*, *мета-*, *суб-* oraz *супер-*.

W obrębie rzeczowników o dwóch bazach słowotwórczych pod względem liczby derywatów wyróżniają się przede wszystkim struktury niewspółrzędne z nad-

rzędnikiem czasownikowym (*графобудівник, дисковід, файлообмін*) i zdeintegrowanym przymiotnikowym członem podrzędnym **авто-** (*автозавантаження, автозапуск, автотекст*) oraz juxtapozycje nierównorzędne (*інтернет-протокол, програма-іграшка, прайс-аркуш, хост-вузол*). Uwagę zwracają również zestawienia, w których jeden z elementów ma zapis łaciński (*web-запит, Windows-додаток, флеш-bios*), złożenia jednostronnie motywowane z prefiksoidami **аудіо-**, **відео-**, **мікро-**, **міні-**, **фото-** oraz skrótowce, np. *МО* (*магнітооптичні носії*), *ОЗП* (*оперативний запам'ятовувальний пристрій*), *ПЗ* (*програмне забезпечення*).

3.3.2. Derywaty przymiotnikowe

Przymiotniki, podobnie jak rzeczowniki, należą do tych części mowy, które dość dynamicznie i intensywnie poszerzają swe zasoby, charakteryzując się przy tym rozbudowanym systemem środków słowotwórczych wykorzystywanych w procesie tworzenia derywatów. Stwierdzenie to odnoszące się do ogółu przymiotników w szczególny sposób dotyczy słownictwa informatycznego, którego rozwój nieodmiennie i nierozzerwalnie uzależniony jest również od pojawiania się w nim leksemów typu *комп'ютерний, консольний, коаксіальний, евристичний, растровий, файловий, мережевий, струменевий, унарний, неінтерактивний, мультиоптоволоконний* i wielu innych. Już na podstawie przytoczonych tu przykładów można stwierdzić, iż większość derywatów przymiotnikowych powstała w oparciu o obcojęzyczne podstawy słowotwórcze, natomiast najliczniejszą grupę spośród formacji przymiotnikowych stanowią *desubstantiva* (sporadycznie wyekscerpowane przymiotniki motywowane są innymi częściami mowy).

Teksty z dziedziny informatyki ze względu na swój charakter odznaczają się dość wysokim stopniem konkretyzacji i z reguły nie ma w nich miejsca dla większej liczby określeń. Mimo to *adiectiva* stanowią tu dość liczną grupę wyrazową i podlegają takim samym procesom derywacyjnym, jak przymiotniki wchodzące w skład słownictwa ogólnego.

Przegląd przymiotników obecnych w różnego rodzaju tekstach z dziedziny IT należałoby rozpocząć od przytoczenia nielicznych przykładów przymiotników pierwotnych, które ze względu na swój uniwersalizm pojawiają się również tutaj. Współtworząc z rzeczownikami skupienia terminologiczne o semantyce informatycznej, przyczyniają się do powstawania pojęć, którymi operują użytkownicy komputerów, np. *м'який* (*м'який перезавантаження* — tzw. 'miękki restart komputera'), *новий* (*нова партія* — 'nowa partycja dysku'), *прямий* (*прямий доступ* — 'bezpośredni dostęp, połączenie'), *лівий, правий* (*ліва, права кнопка миші* — 'lewy, prawy przycisk myszy'), *жовтий, синій* (*жовте, синє виділення кольором* — 'żółte, niebieskie wyróżnienie tekstu') i in.

Jednakże większość przymiotników obecnych w tekstach informatycznych to rezultat zabiegów derywacyjnych, zachodzących w dużej mierze w oparciu o bazy słowotwórcze pochodzenia obcego, choć, jak to ma miejsce w przypadku ukraiń-

skich przymiotników pierwotnych, obecność ukraińskich tematów słowotwórczych jest zauważalna.

3.3.2.1. Przymiotniki o jednej podstawie motywującej

Znaczną część derywatów przymiotnikowych wyekscerpowanych z różnego rodzaju jednostek tekstowych stanowią przymiotniki proste, a zakres środków wykorzystywanych w procesie ich tworzenia odpowiada ogólnym tendencjom słowotwórczym języka ukraińskiego.

3.3.2.1.1. Przymiotniki sufiksalne

— sufiks -н-

Zdecydowanie najczęściej wykorzystywanym sposobem tworzenia przymiotników o charakterze informatycznym oraz przymiotników stanowiących integralną część terminów informatycznych jest sufiksacja, natomiast najliczniejszą grupę derywatów stanowią przymiotniki odrzeczownikowe utworzone przy wykorzystaniu sufiksu *-н*.³⁰⁵ Wśród tych pierwszych znajdują się derywaty, takie jak np. *асемблерний* (а. код) ← *асемблер*, *браузерний* (б. плагін) ← *браузер*, *буферний* (б. обмін) ← *буфер*, *desktopний* (д. комп'ютер) ← *desktop*, *доменний* (д. ідентифікатор) ← *домен*, *інсталяційний* (і. диск) ← *інсталяція*, *інтерфейсний* (і. режим) ← *інтерфейс*, *клавiатурний* (к. тренажер) ← *клавiатура*, *комп'ютерний* (к. вірус) ← *комп'ютер*, *комутаційний* (к. кабель) ← *комутація*, *лазерний* (л. принтер) ← *лазер*, *мікропроцесорний* (м. контролер) ← *мікропроцесор*, *ноутбучний* (н. вінчестер) ← *ноутбук*, *пiксельний* (п. шейдер) ← *пiксель*, *програмний* (п. шлюз) ← *програма*, *процесорний* (п. охолоджувач) ← *процесор*, *сенсорний* (с. монітор) ← *сенсор*, *серверний* (с. застосунок) ← *сервер*, *системний* (с. блок) ← *система*, *софтверний* (с. продукт) ← *софтвер* i in.

Przymiotniki charakterystyczne dla innych zasobów terminologicznych lub języka ogólnego wchodzą również w skład struktur o semantyce informatycznej (wykładnikiem derywacyjnym jest tu także sufiks *-н-*), np. *адресний* (а. рядок) ← *адреса*, *альбомний* (а. позиція) ← *альбом*, *барабанний* (б. сканер) ← *барабан*, *векторний* (в. графіка) ← *вектор*, *вірусний* (в. база даних) ← *вірус*, *гібридний* (г. захист) ← *гібрид*, *градієнтний* (г. фон) ← *градієнт*, *дефектний* (д. сектор) ← *дефект*, *допоміжний* (д. екран) ← *допомога*, *еквівалентний* (е. процесор) ← *еквівалент*, *екранний* (е. редактор) ← *екран*, *електронний* (е. підручник) ← *електрон*, *заголовний* (з. сайт) ← *заголовок*, *каскадний* (к. проксі сервер) ← *каскад*, *клавiшний* (к. комбінація) ← *клавiша* (*клавiш*), *командний* (к. рядок) ← *команда*, *компактний* (к. ноутбук) ← *компакт*, *композитний* (к. відеороз'єм) ← *композит*,

³⁰⁵ Według Alicji Nagórko wyrazy tego typu, a więc utworzone w oparciu o obcą bazę słowotwórczą, należy zaklasyfikować jako twory hybrydalne, w których elementy obce łączą się z rodzimymi, a sam proces jest raczej adaptacją morfologiczną danego zapożyczenia aniżeli klasyczną derywacją [Nagórko 2000, 190].

контекстний (к. меню) ← контекст, курсивний (к. шрифт) ← курсив, лімітний (л. інтернет) ← ліміт, ліцензійний (л. ключ) ← ліцензія, нейронний (н. мережа) ← нейрон, операційний (о. система) ← операція, паралельний (п. порт) ← паралель, парний (п. процесор) ← пара, проєкційний (п. екран) ← проєкція, резидентний (р. захист) ← резидент, реплікаційний (р. файл) ← реплікація, ручний (р. сканер) ← рука, стандартний (панель С.) ← стандарт, термінальний (т. сервер) ← терміналь, функційний (ф. клавіша) ← функція i in.

— sufiksy **-альн-**, **-ичн-**

Kolejną grupę stanowią sufiksy złożone **-альн-** oraz **-ичн-** (**-ичн-**), które w charakterze allomorfów rozpatrują Marija Fedurko [Федурко 1993, 43–49] czy M. Krawczenko [Кравченко 1990]. Jak twierdzi J. Karpiłowska [Карпіловська 1999, 60–61], z uwagi m.in. na niekonieczną zmianę sufiksu, którą wykazuje otoczenie wewnątrzwyrazowe, oraz obecność licznych dubletów wyrazowych z sufiksami prostymi i złożonymi (typu *транспортний* — *транспортабельний*, *елементний* — *елементарний*, *дефектний* — *дефективний* i in.) mamy tu do czynienia ze zjawiskiem innym niż to, które tradycyjnie przyjęto uważać za allomorfy. Przymiotniki ze wspomnianymi sufiksami w tekstach informatycznych występują głównie w skupieniach terminologicznych, indywidualnie takiej semantyki nie przejawiając, i są reprezentowane przez następujące derywaty: *горизонтальний* (г. меню) ← *горизонт*, *інструментальний* (і. системи) ← *інструмент*, *персональний* (п. комп'ютер) ← *персона*, *пірамідальний* (п. дешифратор) ← *піраміда*, *центральний* (ц. процесор) ← *центр*, *автоматичний* (а. оновлення) ← *автомат*, *ієрархічний* (і. файлова система) ← *ієрархія*, *ромбічний* (р. клавіатура) ← *ромб*, *хаотичний* (х. система) ← *хаос*, *циклічний* (ц. алгоритм) ← *цикл* i in.

— sufiksy **-арн-**, **-ативн-**, **-ивн-** i in.

Dalsze formacje, w których przymiotniki indywidualnie nieposiadające znaczenia informatycznego wraz z rzeczownikami tworzą terminy z dziedziny IT, powstały w wyniku zastosowania formantów **-арн-**, **-ативн-**, **-ивн-**: *одинарний* (о. міжрядковий інтервал) ← *один*, *ефективний* (е. антивірус) ← *ефект*, *інтуїтивний* (і. інтерфейс програми) ← *інтуїція*, *оперативний* (о. пам'ять) ← *операція*, *портативний* (п. комп'ютер) ← *порт*, *прогресивний* (п. сканування) ← *прогрес* itd. Zaliczane [Карпіловська 1999, 242–247] są one (podobnie jak w przypadku sufiksów prezentowanych wcześniej, np. **-альн-**) do grona struktur złożonych, zawierających w swym składzie intermorfy [Kowalik 1977, 78] (**-абельн-**, **-альн-**, **-арн-** itd.), które do tak powstałego derywatu nie wnoszą żadnych dodatkowych informacji semantycznych³⁰⁶. Stwierdzenie to dotyczy zwłaszcza przymiotników z sufiksem **-абельн-** zapożyczonych za pośrednictwem

³⁰⁶ Według Krystyny Kowalik, wśród intermorfów, wzięwszy pod uwagę ich udział w budowie struktury semantycznej wyrazu pochodnego, wyróżnić można struktury posiadające własne znaczenie, które łącząc się z sufiksami prostymi, tworzą formanty złożone, odmienne pod względem funkcjonalnym od sufiksów prostych, jak też takie, które spełniają funkcję li tylko strukturalną i funkcjonalnie równoważne są sufiksom prostym, będąc jedynie ich wariantami pozycyjnymi, zob. [Kowalik 1977, 99].

rosyjskim z języka angielskiego (ang. *able* ‘zdolny’³⁰⁷), np. w wyrazie *транспорт-абель-н(ий)* (ang. *transportable*) (т. комп’ютер)³⁰⁸. O ich zanikaniu w obrębie języka ukraińskiego piszą O. Koczerha i W. Piłeckyj w artykule *Процесові прикметники в науковій мові* [Кочерга et al. 2010, 23–26].

— sufiksy **-ов-** (**-ев-**)

W analizowanych tekstach obecne są również derywaty „informatyczne” powstałe za pomocą sufiksów **-ов-** (**-ев-**), np. *бітовий* (б. образ) ← *біт*, *блоговий* (б. платформа) ← *блог*, *гіпертекстовий* (г. посилання) ← *гіпертекст*, *двійковий* (д. файл) ← *двійка*, *дисковий* (Д. Операційна Система) ← *диск*, *мережевий* (м. шлюз) ← *мережа*, *метафайловий* (м. формат) ← *метафайл*, *онлайновий* (о. ідентифікатор) ← *онлайн*, *пошуковий* (п. система) ← *пошук*, *растровий* (р. редактор) ← *растр*, *слотовий* (с. вентилятор) ← *слот*, *струменевий* (с. принтер) ← *струміль*, *трафіковий* (т. потік) ← *трафік*, *файловий* (ф. система) ← *файл*, *флешовий* (ф. завантажувач) ← *флеш*, *фреймовий* (ф. модель) ← *фрейм*, *хостовий* (х. операційна система) ← *хост*, *шістнадцятковий* (ш. код) ← *шістнадцятка*, *шлейфовий* (затискач ш.) ← *шлейф*, oraz przymiotniki pozbawione semantyki „komputerowej”, wchodzące w skład terminów informatycznych, np. *базовий* (б. система введення-виведення) ← *база*, *голосовий* (г. управління комп’ютером) ← *голос*, *діалоговий* (д. вікно) ← *діалог*, *довідковий* (д. портал) ← *довідка*, *додатковий* (д. монітор) ← *додаток*, *звуковий* (з. плата) ← *звук*, *кінцевий* (к. сервер) ← *кінець*, *кореневий* (к. каталог) ← *корінь*, *крапковий* (к. крок монітора) ← *крапка*, *круговий* (к. сектор) ← *круг*, *обліковий* (о. запис користувача) ← *облік*, *пелюстковий* (п. діаграма) ← *пелюстка*, *потоківий* (п. передавання медіаданих) ← *потік*, *початковий* (п. завантаження) ← *початок*, *стартовий* (с. сторінка) ← *старт*, *сторінковий* (с. розподіл пам’яті) ← *сторінка*, *тактовий* (т. частота) ← *такт*, *текстовий* (т. процесор) ← *текст*, *трафіковий* (т. потік) ← *трафік*, *флешовий* (ф. завантажувач) ← *флеш*, *фоновий* (ф. оптимізатор) ← *фон*, *цифровий* (ц. технології) ← *цифра*, *чернетковий* (ч. режим) ← *чернетка*, *шрифтовий* (ш. файл) ← *шрифт* i in. Sufiksy te wykorzystywane są dość często, natomiast derywaty utworzone przy ich udziale motywowane są przez podstawy słowotwórcze pochodzenia zarówno obcego, jak i rodzimego.

— sufiksy **-ськ-** (**-цьк-**)

Podobną sytuację da się zaobserwować w przypadku sufiksów **-ськ-** (**-цьк-**), które jednak w przeciwieństwie do sufiksów wymienionych dotychczas, nie są tak

³⁰⁷ Zob. [Słownik 2002, 2].

³⁰⁸ W analizowanym materiale zupełnie niszową pozycję zajmowały przymiotniki odczasownikowe, głównie potencjalne. Jedynymi zanotowanymi były właśnie derywaty o semantyce ‘zdolny do, dający się’ tworzone za pomocą sufiksów **-абель-**, np. *клікабельний* (к. малюнок) ← *клікати*, *читабельний* (ч. вигляд) ← *читати* oraz **-льн-**, np. *записувальний* (з. пристрій) ← *записувати*, *завантажувальний* (з. диск) ← *завантажувати*, *перезаписувальний* (п. диск) ← *перезаписувати*, *сканувальний* (с. Растр) ← *сканувати*. Ciekawe zestawienie angielskich przymiotników z sufiksem **-able** i warianty ich tłumaczenia na język ukraiński przedstawiła Nadia Miszczenko (zob. [Мищенко 2010, 19–25]).

częstym³⁰⁹ środkiem słowotwórczym wykorzystywanym przy tworzeniu przymiotników obecnych w tekstach informatycznych, a ich występowaniu często towarzyszą intermorfy, z którymi tworzą one złożone warianty sufiksalne, por.: *адмінський* (а. права) ← *адмін*, *вістовський* (в. українізатор) ← *Віста*, *вордівський* (в. документ) ← *Ворд*, *геймерський* (г. ноутбук) ← *геймер*, *досівський* (д. командний рядок) ← *ДОС*, *інтернетівський* (і. блог) ← *Інтернет*, *користувацький* (к. графічний інтерфейс) ← *користувач*, *клієнтський* (к. застосунок) ← *клієнт*, *ламерський* (л. сайт) ← *ламер*, *материнський* (м. плата) ← *мати*, *оверклокерський* (о. турнір) ← *оверклокер*, *спамерський* (с. лист) ← *спамер*, *флешівський* (ф. інтерфейс) ← *флеш*, *хакерський* (х. атака) ← *хакер*.

Sufiks *-ський* wykorzystywany jest w procesie tworzenia przymiotników motywowanych nazwami firm z branży IT³¹⁰. Podstawa słowotwórcza niejednokrotnie zachowywana jest w postaci oryginalnej, co niewątpliwie klóci się z zasadami ukraińskiej pisowni, podobnie jak niepoprawne z punktu widzenia ortografii formy niektórych derywatów, np. *Borland'івський* (*B. Delphi*) ← *Borland*, *віндовсівський* (в. переглядач) ← *Віндовс* (ang. *Windows*), *віндовський* (в. інтерфейс) ← *Віндовс*, *віндосовський* (в. завантажувач) ← *віндос*, *гуглівський* (г. браузер) ← *Гугл* (ang. *Google*), *джумлівський* (дж. редактор) ← *Джумла* (suah. *Joomla*), *екселевський* (е. файл) ← *Ексел* (ang. *Excel*), *інтеловський* (і. процесор) ← *Інтел* (ang. *Intel*), *логітеківський* (л. комплект) ← *Логітек* (ang. *Logitech*), *майкрософтівський* (м. пошуковик) ← *Майкрософт* (ang. *Microsoft*), *майкрософтський* (м. сервер) ← *Майкрософт*, *Microsoft'івський* (М. драйвер) ← *Microsoft*, *мітсумівський* (м. ftp-шник) ← *Мітсумі* (jap. *Mitsumi*) i in.

Obecność przymiotników utworzonych za pomocą innych sufiksów trzeba rozpatrywać w kategoriach incydentalnych, np. *-ян-* *водяний* (в. блок) ← *вода*, *-овн-* *змістовний* (з. модуль) ← *зміст*, *-ист-* *особистий* (о. комп'ютер) ← *особа*.

3.3.2.1.2. Przymiotniki prefiksalne

W przeciwieństwie do przymiotników utworzonych przy udziale sufiksów, derywaty powstałe w wyniku prefiksacji nie są tak liczne w tekstach informatycznych. Cechą charakterystyczną tworzonych struktur deadiektywnych jest zauważalna obecność prefiksów i prefiksoidów pochodzenia obcego (greckich i łacińskich).

Są one reprezentowane zarówno przez przymiotniki o semantyce informatycznej, jak i derywaty przymiotnikowe, które zyskują to znaczenie, dopiero stając się składową frazy nominalnej, np.

- *а-* *асинхронний* (а. порт) ← *синхронний*;
- *анти-* *антивірусний* (а. програма) ← *вірусний*;
- *інтер-* *інтерактивний* (і. дошка) ← *активний*;

³⁰⁹ Zakres ich wykorzystania zaprezentowała m.in. Hałyna Ziużkina, zob. [Зюзькіна 2009, 262–267].

³¹⁰ W tego rodzaju „słowotwórstwie” wykorzystywane są również inne sufiksy, np. *АМДшній*, *Блютусний*, *Віндовий*, *ЛиЖовий*, *САТАшний*, *ЮСБішний* i in.

- *інфра-інфрачервоний* (i. порт) ← *червоний*;
- *мульти-мультиоптоволоконний* (м. кабель) ← *оптоволоконний*, *мультимовний* (м. інтерфейс) ← *мовний*, *мультиплатформний* (м. технологія) ← *платформний*, *мультипошуковий* (м. система) ← *пошуковий*, *мультипротокольний* (м. клієнт) ← *протокольний*, *мультисенсорний* (м. нетбук) ← *сенсорний*, *мультифункціональний* (м. дисплей) ← *функціональний*;
- *супер-супергібридний* (с. двигун) ← *гібридний*, *супермасштабний* ← *масштабний*, *супертонкий* (с. монітор) ← *тонкий*, *суперлегкий* (с. ноутбук) ← *легкий*, *суперпортативний* (с. ПК) ← *портативний*, *суперсучасний* (с. програма) ← *сучасний*, *суперскалярний* (с. мікропроцесор) ← *скалярний*, *супертихий* (с. вентилятор) ← *тихий*, *суперфункціональний* (с. комп'ютер) ← *функціональний*, *супершвидкий* (с. процесор) ← *швидкий*, *суперяскравий* (с. дисплей) ← *яскравий*;
- *ультра-ультрапортативний* (у. ноутбук) ← *портативний*, *ультрафункціональний* (у. ПК) ← *функціональний* i in.

Porównywalną liczbę notowanych przykładów stanowią derywaty przymiotnikowe powstałe wskutek przyłączenia do podstawy słotwórczej prefiksów pochodzenia słowiańskiego. Najczęściej wykorzystywanym zabiegiem jest zaprzeczenie cechy desygnowanej przez przymiotnik motywujący lub całkowity brak cechy³¹¹. Wśród wyekscerpowanych przymiotników przeważają takie, które przejawiają znaczenie informatyczne dopiero w obrębie związków wyrazowych: *не-неабетковий* (н. сим-воли) ← *абетковий*, *неактивний* (н. стан) ← *активний*, *неанонімний* (н. трекер) ← *анонімний*, *невалідний* (н. код) ← *валідний*, *недоступний* (статус: н.) ← *доступний*, *неінтерактивний* (н. режим) ← *інтерактивний*, *нелицензійний* (н. копія) ← *лицензійний*, *непарний* (н. байт пам'яті) ← *парний*, *неправильний* (н. запит) ← *правильний*, *неприпустимий* (н. ключ продукту) ← *припустимий*, *нерозбірливий* (н. режим) ← *розбірливий*, *несуміжний* (н. діапазон) ← *суміжний*, *несумісний* (н. програмне забезпечення) ← *сумісний*, *неунікальний* (н. код устаткування) ← *унікальний*, *нечіткий* (н. друк) ← *чіткий*.

W analizowanych tekstach zanotowano również grupę derywatów przymiotnikowych, które powstały w wyniku dodania do podstawy słotwórczej wyrazu motywującego formantu *напів-*, prefiksoidu wprowadzającego znaczenie niepełności, osłabienia³¹² cechy przymiotnika, np. *напівдуплексний* (н. режим роботи) ← *дуплексний*, *напівжирний* (н. шрифт) ← *жирний*, *напівпрозорий* (н. фон) ← *прозорий*, *напівтоновий* (н. графічний сканер) ← *тоновий*.

3.3.2.1.3. Przymiotniki prefiksarno-sufiksalne

W analizowanych tekstach informatycznych nielicznie występowały też formacje motywowane przede wszystkim przez konstrukcje, w których skład wchodzi przy-

³¹¹ Więcej np. w art. [Czetyrba-Piszczako et al. 2009, 367–373].

³¹² Zob. [Іщук et al. 2004, 98–101; Митяй 1997, 7–11; Митяй 2000, 53–57].

imki lokatywne (*між-, через-*), a także przyimki wyrażające deficyt jakiejś cechy (*без-*) czy powtarzalność, przebieg w czasie lub przestrzeni (*по-*). Oto przykłady przymiotników utworzonych w wyniku zabiegów prefiksально-sufiksalnych: *бездротовий* (б. інтерфейс USB) ← *дрот*, *безкноповий* (б. тачпад) ← *кнопка*, *безпроводниковий* (б. Інтернет) ← *проводник*, *безтрекерний* (б. метод) ← *трекер*, *безформатний* (б. введення та виведення інформації) ← *формат*, *міжабзацний* (м. інтервал) ← *абзац*, *міждоменний* (м. протокол) ← *домен*, *міжзадачний* (м. обмін даними) ← *задача*, *міжзнаковий* (м. пробіл) ← *знак*, *міжкомутаторний* (м. з'єднання) ← *комутатор*, *міжлітерний* (м. інтервал) ← *літера*, *міжмашинний* (м. обмін файлами) ← *машина*, *міжмережевий* (м. екран) ← *мережа*, *міжмодульний* (м. зв'язок) ← *модуль*, *міжплатний* (м. з'єднувач) ← *плата*, *міжпрограми* (м. інтерфейс) ← *програма*, *міжпроцесний* (м. виклик) ← *процес*, *міжрядковий* (м. інтервал) ← *рядок*, *міжсегментний* (м. трафік) ← *сегмент*, *міжсимвольний* (м. інтервал) ← *символ*, *побайтовий* (п. запис) ← *байт*, *побітовий* (п. зсув) ← *біт*, *покомандний* (п. режим роботи) ← *команда*, *покомпонентний* (п. HDTV-Out) ← *компонент*, *покроковий* (п. майстер створення та відновлення резервних копій) ← *крок*, *помегабайтний* (п. тариф) ← *мегабайт*, *посторінковий* (п. перегляд) ← *сторінка*, *пофрагментний* (п. діагностування) ← *фрагмент*, *черезрядковий* (ч. режим) ← *рядок* і ін.

3.3.2.2. Przymiotniki złożone

Przytoczone wyżej derywaty oparte były na jednym temacie słowotwórczym. Od-rębną i dość liczną grupę derywatów występujących w tekstach informatycznych stanowią przymiotniki złożone, *composita*, przede wszystkim złożenia oraz zesta-wienia³¹³. Wyekscerpowane konstrukcje przymiotnikowe, z uwagi na wzajemny stosunek składniowy poszczególnych elementów, jak również ich charakterystykę gramatyczną podzielić można na:

- 1) struktury współrzędne,
- 2) struktury niewspółrzędne z nadrzędnikiem przymiotnikowym,
- 3) struktury niewspółrzędne z nadrzędnikiem rzeczownikowym,
- 4) struktury niewspółrzędne z nadrzędnikiem czasownikowym.

Do *grupy pierwszej*, reprezentowanej w badanym materiale dosyć rzadko, zali-czyć należy zestawienia przymiotnikowe *алфавітно-цифровий* (а.-ц. блок) ← *алфавітний*, *цифровий*; *аналогово-цифровий* (а.-ц. перетворювач) ← *аналоговий*, *цифровий*; *буквено-цифровий* (б.-ц. вираз) ← *буквений*, *цифровий*; *волоконно-оптичний* (в.-о. мережа) ← *волоконний*, *оптичний*; *електронно-оптичний* (е.-о. сканер) ← *електронний*, *оптичний*; *електронно-променевий* (е.-п. мо-нітор) ← *електронний*, *променевий*; *лінійно-інтерактивний* (л.-і. джерело безперебійного живлення) ← *лінійний*, *інтерактивний*; *програмно-апарат-*

³¹³ Jak zauważa A. Nagórko, ze względu na brak interfiksu nie są to złożenia w ścisłym rozumieniu, zob. [Nagórko 2000, 197–198].

ний (п.-а. комплекс Антивірус Dr.Web) ← програмний, апаратний; рідинно-кристалічний (р.-к. екран) ← рідинний, кристалічний; цифро-аналоговий (ц.-а. перетворювач) ← цифровий, аналоговий odpowiadające modelowi (Adj₁ + Adj₂) Adj₃. Juxtapozycje przymiotnikowe tego rodzaju składać się mogą z kilku członów, a obowiązkowym elementem jest tu dywiz.

Druga grupa, również nieliczna, to struktury niewspółrzedne z nadrzędnikiem przymiotnikowym reprezentowane w analizowanych tekstach informatycznych przez dwa typy. Do złożzeń przymiotnikowych powstałych w oparciu o nadrzędnik przymiotnikowy z interfiksem -o-, -e-, należą: model (S + Adj₁) Adj₂ — деревоподібний (д. вигляд) ← дерево, подібний; наскалеподібний (п. процедурна мова) ← наскаль, подібний; хвилеподібний (х. розташування клавіш) ← хвиля, подібний; хрестоподібний (х. курсор) ← хрест, подібний i in. oraz model (V + Adj₁) Adj₂ — працездатний (п. системний блок) ← працювати, здатний.

Najczęściej spotykane są formacje z drugim członem rzeczownikowym (grupa trzecia) powstałe przy udziale interfiksów -o-, -o-, -u-, -ox- oraz sufiksów -н-, -ичн-, -ов-/ев-, -цьк-, a wśród nich najbardziej produktywny wydaje się model (Num + S) Adj. W analizowanym materiale występują leksemy o wyraźnej proveniencji informatycznej, np. багатокористувацький (б. шутер) ← багато, користувач; багатодисплейний (б. режим) ← багато, дисплей; багатоплатформовий (б. клієнт) ← багато, платформа; багатопортовий (б. повторювач) ← багато, порт; багатопроцесорний (б. комп'ютер) ← багато, процесор; двохдисплейний (д. ноутбук) ← два, дисплей; однокористувацький (о. режим гри) ← один, користувач; чотирьядерний (ч. центральний процесор) ← чотири, ядро, a także przymiotniki reprezentujące inne zasoby leksykalne, np. багатоконтактний (б. з'єднувач) ← багато, контакт; багатомісний (б. Blu-ray диск) ← багато, місце; багатомовний (б. інтерфейс) ← багато, мова; багаторівневий (б. захист комп'ютера) ← багато, рівень; двовимірний (д. масив) ← два, вимір; двожильний (д. кабель) ← два, жила; двошаровий (д. диск) ← два, шар; одноколірний (о. лазерний принтер) ← один, колір; однокольоровий (о. режим) ← один, колір³¹⁴; однокристальний (о. мікрокомп'ютер) ← один, кристал; однорівневий (о. маркірований список) ← один, рівень; однотонний (о. робочий стіл) ← один, тон; однофакторний (о. дисперсійний аналіз) ← один, фактор; тривимірний (т. принтер) ← три, вимір; н'ятидюймовий (п. екран) ← н'ять, дюйм i in.

Do grupy tej należałoby zaliczyć również przymiotniki złożone, w których człon liczebnikowy wyrażony jest zapisem matematycznym, np. 8-бітовий (8-б. код) ← 8, біт, 24-контактний (24-к. роз'єм живлення) ← 24, контакт; 32-розрядний (32-р. мікроконтролер) ← 32; розряд, 40-жильний (40-ж. кабель IDE) ← 40, жила i in.

³¹⁴ Derywaty одноколірний i однокольоровий (również однобарвний, однотонний, монохроматичний, zob. [Словник 2000, 50]) są przykładem synonimii słowotwórczej, o której pisali m.in. K. Horodeńska [Городенська 1995, 11–12], I. Kowaluk [Ковалик 1962, 5–26], Iryna Kuźma [Кузьма 2006, 188], Ludmyła Lidkiwska [Лідківська et al. 1982], Zoriana Maciuk [Мацюк 2010, 193–201], Hanna Jadacka [1986, 404–413], Jerzy Kaliszan [2000] czy Agnieszka Szczau [2007, 189–196].

Równie licznie pojawiają się formacje typu (**Adj₁ + S**)**Adj₂**, np. *високошвидкісний* (в. інтернет) ← *високий*, *швидкість*; *високоякісний* (в. комп'ютерний монітор) ← *високий*, *якість*; *загальнодоступний* (з. профіль Google) ← *загальний*, *доступ*; *малоконтрастний* (м. монітор) ← *малий*, *контраст*; *малошумний* (м. вентилятор) ← *малий*, *шум*; *низькорівневий* (н. доступ) ← *низький*, *рівень*; *низькошвидкісний* (н. вид з'єднання) ← *низький*, *швидкість*; *повноекранний* (п. режим) ← *повний*, *екран*; *повнокольоровий* (п. плотер) ← *повний*, *колір*; *прямолінійний* (п. контур) ← *прямий*, *лінія*; *рідкокристалічний* (р. екран TFT) ← *рідкий*, *кристал*; *цілочисловий* (ц. операнд) ← *цілий*, *число* i in.

Do nielicznych przedstawicieli struktur z nadrzędnikiem czasownikowym (*grupa czwarta*) zaliczyć należy model (**S + V**)**Adj** — *рукописний* (р. шрифт) ← *рука*, *писати*.

Zaprezentowany materiał wyekscerpowalem zarówno z plików pomocy programu Office, plików systemowych, interfejsów i okien dialogowych innych programów użytkowych, jak i książek im poświęconych. Najczęściej wykorzystywanym sposobem tworzenia przymiotników wpisującym się w ogólny nurt derywacyjny, jest sufiksacja, natomiast pośród stosowanego inwentarza wykładników dominują sufiksy *-н-*, *-ов-/ев-*, co również wykazuje analogię do sposobów tworzenia derywatów we współczesnej ukraińszczyźnie. Pozostałe przedstawione tu formacje oraz sposoby derywacji, choć charakteryzujące się w wielu przypadkach dość dużą produktywnością (prefiksacja z wykorzystaniem prefiksu *не-*, złożenia przymiotnikowe (**Num + S**)**Adj**), nie są na tyle liczne, by można było mówić o ich równorzędnej pozycji w porównaniu z derywatami sufiksальnymi.

3.3.3. Derywaty czasownikowe

Czasowniki są, jak słusznie zauważają autorzy pracy *Теоретична морфологія української мови* [Вихованець *et al.* 2004, 218],

[...] центральним класом ознакових слів, що позначають дії, процеси та стани, виступають організаційним ядром елементарного простого речення, мають активну й широку валентність, найбільший набір морфологічних категорій і виконують в реченні формально-синтаксичні функції — присудка та головного члена односкладного речення.

Ich pozycja w obrębie tekstów o charakterze informatycznym jest również niezachwiana. Niejednokrotnie wchodzi one w skład terminów informatycznych, pełniąc w nich kluczowe funkcje.

Z uwagi na specyfikę języka informatyki, jego hermetyzację oraz znaczne uzależnienie od obcej bazy pojęciowej (przede wszystkim angielskiej, ale również greckiej i łacińskiej), asymilacja terminologii, jej zaszczerpienie na gruncie ukraińskim następuje w dużym stopniu w obrębie imiennych części mowy. Kolejnym etapem owego przystosowania jest stopniowe przechodzenie nowych pojęć na inne płaszczyzny słowotwórcze, na których mogą stać się platformą tworzenia innych części

mowy, w tym czasowników. Proces ten w obrębie ukraińskiego języka informatyki przebiega jednakże bardzo powoli.

Upowszechnienie komputerów na Ukrainie, które w przybliżeniu datować można na przełom XX i XXI w., jest nierozdzielnie związane z przenikaniem do świadomości społecznej pojęć związanych z informatyką. Wydaje się, że niespełna dwa dziesięciolecia to okres zbyt krótki, by w kwestii tworzenia czasowników o znaczeniu informatycznym język ukraiński mógł równać się z językami krajów o ustabilizowanej sytuacji językowej oraz daleko posuniętym zaawansowaniu technologicznym. Ukraińskie czasowniki wywodzące się wprost od pojęć ściśle związanych z informatyką, typu *сканувати*, *протабулювати*, *форматувати*, wciąż należą jeszcze do rzadkości.

Kolejnym powodem, dla którego w języku ukraińskim w zasadzie brakuje czasowników o semantyce *stricte* informatycznej, jest fakt, iż funkcje te pełnią czasowniki wywodzące się z obszaru leksyki ogólnej, które współtworząc frazy werbalne z odpowiednimi terminami informatycznymi, z powodzeniem oddają znaczenie czynności z zakresu obsługi komputera oraz programów użytkowych. Obecność czasowników w obrębie informatycznej bazy pojęciowej można zatem rozpatrywać raczej z punktu widzenia neosemantyzacji aniżeli klasycznych zabiegów derywacyjnych.

W celu zachowania jedności dotychczas prowadzonego wywodu czasowniki wchodzące w skład terminów informatycznych umieściłem w obrębie czterech grup — derywatów sufiksalnych i prefiksalnych oraz pozostających na peryferiach owej struktury binarnej formacji prefiksально-sufiksalnych i postfiksalnych.

3.3.3.1. Czasowniki sufiksalne

Zasób środków derywacyjnych wykorzystywanych w czasownikach sufiksalnych wchodzących w skład werbalnych skupień terminologicznych, które zaliczyć można do leksyki informatycznej, ogranicza się w zasadzie do dwóch sufiksów: *-a/-я-* oraz *-ува/-юва-* (i jego wariantów złożonych typu *-изува-*, *-ізува-*). Dość rzadko natomiast wykorzystywane są inne środki derywacyjne, jak choćby sufiksy *-овува*³¹⁵ i *-и*³¹⁶.

³¹⁵ Dewerbatywy powstałe za pomocą sufiksu *-овува* nie są w tekstach informatycznych formacjami licznymi (jeśli za punkt odniesienia przyjąć czasowniki z sufiksami *-ува/-юва-*), jednak ich obecność wpisuje się w proces imperfektywizacji, który zaobserwować można w przypadku większości par czasowników przytoczonych w tekście głównym, np. *локалізувати* (л. ігри) ← *локалізувати*, *налаштувати* (н. параметри) ← *налаштувати*, *доопрацювати* (д. програми) ← *доопрацювати*, *перегрупувати* (п. меню) ← *перегрупувати*, *перейменувати* (п. файл) ← *перейменувати*, *переформатувати* (п. документ) ← *переформатувати*, *реорганізувати* (р. базу даних) ← *реорганізувати* i in.

³¹⁶ Np. czasownik deadiektywny *кріпнути* (к. вентилятор) ← *кріпкий*, ale również czasowniki tworzone od obcych podstaw słowotwórczych, jak choćby slangowe *банити* (б. за тролінг) ← *бан*, *патчити* (п. вручну) ← *патч*, *флудити* (ф. форум) ← *флуд*, *форвардити* (ф. порти) ← *форвард* czy nawet *NAT'ити* (N. порт) ← *NAT* lub *конінастити* (к. текст) ← *ang. copy, past*. Z socjolektu informa-

— sufiksy -a/-я-

Utworzone w ten sposób czasowniki są elementem wyraźnie zachodzącej korelacji aspektowej: *видаляти* (в. XML-теги) ← *видалити, виділяти* (в. текст) ← *виділити, виключати* (в. одержувача) ← *виключити, відображати* (в. відомості) ← *відобразити, вміщати* (в. файли) ← *вмістити, вставляти* (в. примітки) ← *вставити, втрачати* (в. дані) ← *втратити, довіряти* (д. надбудовам) ← *довірити, забороняти* (з. використання сертифікатів) ← *заборонити, запускати* (з. макроси) ← *запустити, зберігати* (з. дані) ← *зберегти, знімати* (з. прапорця) ← *зняти, надсилати* (н. відгуки) ← *надіслати, очищати* (о. всі елементи) ← *очистити, передбачати* (п. можливість перевірки) ← *передбачити, припиняти* (п. ввід) ← *припинити*³¹⁷.

— sufiksy -ува-/юва-

Sufiksy *-ува-/юва-* zajmują w ukraińskim systemie sufiksальnym miejsce szczególne. Mimo że, podobnie jak w przypadku opisanym wyżej, są one nieodzownym elementem opozycji aspektowej czasownik dokonany–czasownik niedokonany, np. *виконувати* (в. макроси) ← *виконати, вказувати* (в. інструкції пошуку) ← *вказати, доповнювати* (д. проекти макросів) ← *доповнити, заповнювати* (з. клітинки) ← *заповнити, оновлювати* (о. показчик) ← *оновити, отримувати* (о. доступ до файлів) ← *отримати, підкреслювати* (п. хвилястою лінією) ← *підкреслити, підтримувати* (п. формат файлу) ← *підтримати, повторювати* (п. форматування) ← *повторити, показувати* (п. теги) ← *показати*, to przede wszystkim stanowią podstawowy wykładnik, dzięki któremu obce podstawy słowotwórcze adaptują się na gruncie ukraińskim [Рожанківський 2007, 22–25].

Stwierdzenie to dotyczy głównie czasowników powstałych w oparciu o rzeczownikowe podstawy słowotwórcze, np. *адресувати* (а. оперативну пам'ять) ← *адреса, архівувати* (а. дані) ← *архів, експериментувати* (е. з програмою) ← *експеримент, зумувати* (з. об'єкти) ← *зум, індексувати* (і. текстові файли) ← *індекс, кешувати* (к. файли) ← *кеш, маркірувати* (м. абзаци) ← *маркер, панорамувати* (п. зображення) ← *панорама, програмувати* (п. комп'ютер) ← *програма, ретеризувати* (р. зображення) ← *растр, тестувати* (т. устаткування) ← *тест, фільтрувати* (ф. трафік) ← *фільтр, формулювати* (команду, запитання) ← *формула, шифрувати* (ш. завантажувальні сектори) ← *шифр*.

W tekstach informatycznych występują również czasowniki desubstantywnie utworzone za pomocą złożonego wariantu omawianego sufiksu, a mianowicie for-

tycznego wywodzą się również czasowniki powstałe z wykorzystaniem formantu *-а-*, np. *рамблерати* ← *рамблер, юзати* (ang. use) czy *-ну-* np. *крекнути* (ang. crack), *лайкнути* (ang. like), *хакнути* (ang. hack).

³¹⁷ Przytoczone przykłady par aspektowych zilustrować można w następujący sposób: *виключати*_{ndk} ← *виключити*_{dk}; przeciwny kierunek motywacji czasowników dewerbalnych w obrębie analizowanego materiału spotykany jest raczej sporadycznie, a wyznacza go w zasadzie tylko kryterium semantyczne ze względu na to, iż poszczególne człony par, np. *зникати* (значок 3.) → *зникнути* czy *клацати* (к. по лінку, об'єкт) → *клацнути*, reprezentują odmienne paradygmaty koniugacyjne (zob. [Nagórko 2000, 183]).

mantu **-изува-**, **-ізува-**, np. *автоматизувати* (а. процес установки) ← *автомат*, *деталізувати* (д. список імен) ← *деталь*, *каталогізувати* (к. вміст DVD) ← *каталог*, *максимізувати* (м. вікно) ← *максимум*, *мінімізувати* (м. вікно) ← *мінімум*, *стандартизувати* (с. *Ethernet*) ← *стандарт* i in.

Zarówno czasowniki dewerbalne, jak i czasowniki odrzeczownikowe w znakomitej większości przykładów utworzone zostały za pomocą tego samego wykładnika (pomijając dewerbatywy z sufiksami **-а/-я-**), który nadaje im znaczenia powtarzalności.

3.3.3.2. Czasowniki prefiksalne

Czasowniki prefiksalne występujące w badanych tekstach z zakresu informatyki to w większości leksemy współtworzące terminy informatyczne. Zakres prefiksów wykorzystywanych w procesach derywacyjnych jest dość szeroki³¹⁸, a gros z nich to przedrostki rodzime.

W skład terminów informatycznych wchodzi czasowniki dokonane z prefiksami:

- **в-** *ввести* (в. знак табуляції) ← *вести*;
- **ви-** *вибрати* (в. принтер) ← *брати*, *вивести* (в. вікно) ← *вести*;
- **від-** *відкоригувати* (в. координати позиціонування) ← *коригувати*, *відпустити* (в. клавішу миші) ← *пустити*, *відрегулювати* (в. зсув в клітинці) ← *регулювати*, *відредагувати* (в. блок адреси) ← *редагувати*, *відремонтувати* (в. вінчестер) ← *ремонтувати*, *відсканувати* (в. слайд) ← *сканувати*, *відсортувати* (в. список закладок) ← *сортувати*, *відформатувати* (в. графіку) ← *форматувати*, *відцентрувати* (в. зображення) ← *центрувати*;
- **де-** *деактивувати* (д. кешування) ← *активувати*, *деформувати* (д. 3D-об'єкти) ← *формувати*;
- **до-** *додати* (д. принтер) ← *дати*, *дозаповнити* (д. профайл) ← *заповнити*, *допустити* (д. проникнення вірусів) ← *пустити*;
- **з-** *зберегти* (з. пароль) ← *берегти*, *згрупувати* (з. по атрибутах) ← *групувати*, *зекономити* (з. простір на диску) ← *економити*, *змонтувати* (з. образ в Daemon Tools) ← *монтувати*, *зробити* (з. образ диска) ← *робити*, *зрушити* (з. курсор) ← *рушити*, *зчитати* (з. файл) ← *читати*, *зісканувати* (з. зображення) ← *сканувати*;
- **за-** *заблокувати* (з. структуру документа) ← *блокувати*, *задати* (з. параметри) ← *дати*, *закоментувати* (з. рядок) ← *коментувати*, *закрити* (з. панель мови) ← *крити*, *занести* (з. адресу поштового сервера) ← *нести*, *занотувати* (з. специфікацію) ← *нотувати*, *заощадити* (з. місце на диску) ← *ощадити*, *запровадити* (з. параметри) ← *провадити*, *запрограмувати* (з. мікрокомп'ютер) ← *програмувати*, *запустити* (з. виконання дій) ← *пустити*, *зафарбувати*

³¹⁸ Язык українськи оперує понад stu prefiksami, z których około dwudziestu to przedrostki pochodzenia obcego obecne głównie w rzeczownikach lub przymiotnikach, choć za pomocą niektórych z nich (np. **де-** czy **ре-**) tworzone są derywaty czasownikowe [Українська 2000, 483].

(з. області зображення) ← *фарбувати, зашифрувати* (з. пароль адміністратора) ← *шифрувати*;

— **на-** *набрати* (н. пробіл) ← *брати, навести* (н. вказівник миші) ← *вести, надрукувати* (поле Н.) ← *друкувати, намалювати* (н. таблицю) ← *малювати, натиснути* (н. клавішу Enter) ← *тиснути*;

— **о-** *обрати* (о. операційну систему) ← *брати, оволодіти* (о. комп'ютерним програмуванням) ← *володіти*;

— **об-** *обговорити* (кнопка О.) ← *говорити*;

— **пере-**³¹⁹ *переадресувати* (п. гравця) ← *адресувати, перезавантажити* (п. комп'ютер) ← *завантажити, перезаписати* (п. файл) ← *записати, перезапустити* (п. програму) ← *запустити, перейменувати* (кнопка П.) ← *іменувати, перекомпілювати* (п. програму) ← *компілювати, перенаправити* (п. порти) ← *направити, перенумерувати* (п. пристрої Plug and Play) ← *нумерувати, переустановити* (п. операційну систему) ← *установити, перейти* (п. в режим сну) ← *йти, переходити* (п. на ліцензоване програмне забезпечення) ← *ходити*;

— **по-**³²⁰ *позначити* (п. прочитаним) ← *значити, покластифікувати* (п. за змістом) ← *класифікувати*;

— **при-** *приглушити* (п. звук системи) ← *глушити, приєднати* (п. комп'ютер до домену) ← *єднати, прикріпити* (п. файл) ← *кріпити*;

— **про-** *продемонструвати* (п. таблицю Excel) ← *демонструвати, проігнорувати* (п. повідомлення комп'ютера) ← *ігнорувати, проілюструвати* (п. роботу з об'єктами) ← *ілюструвати, проконтролювати* (п. вихідні потоки даних) ← *контролювати, прокрутити* (п. колесо) ← *крутити, пронумерувати* (п. слайди) ← *нумерувати, пропатчити* (п. файл) ← *патчити, пропустити* (п. вкладку DNS) ← *пустити, протабулювати* (п. функцію) ← *табулювати, протестувати* (п. програмне забезпечення) ← *тестувати, протягнути* (п. покажчик) ← *тягнути*;

— **ре-** *ретранслювати* (р. електронну пошту) ← *транслювати*;

— **роз-** *розархівувати* (р. „на льоті”) ← *архівувати, розбити* (р. на сектори) ← *бити, розігнати* (р. ядро) ← *знати, розгрупувати* (р. векторні зображення) ← *групувати, роздрукувати* (р. документ) ← *друкувати, розірвати* (р. підключення по локальній мережі) ← *рвати, розмістити* (р. на Web-сервері) ← *містити, розмонтувати* (р. диск) ← *монтувати, розсортувати* (р. веб-сайти) ← *сортувати*;

— **с-** *скасувати* (кнопка С.) ← *касувати, скомпілювати* (с. аплет) ← *компілювати, сконфігурувати* (с. дискову систему) ← *конфігурувати, скопіювати*

³¹⁹ Viele uwagi prefiksom **ви-** i **пере-** poświęciła w cyklu artykułów Łesia Kindej, zob. [Кіндей 1999, 239–247; 2001a, 96–100; 2001b, 156–164; 2001c, 57–63].

³²⁰ Prefiks **по-** należy do częściej wykorzystywanych w procesach słowotwórczych przebiegających na poziomie socjolektu, np. *погулити* (*погулити*) ← *гулити, полайкати* ← *лайкати, потвітити* ← *твітити, поофтопити* ← *офтопити, поюзати* ← *юзати* i in.

(с. PST-файл) ← *копіювати*; *скоригувати* (с. настройки програми) ← *коригувати*, *створити* (с. акаунт) ← *творити*, *стерти* (с. файл) ← *терти*, *сформувати* (с. zip-диск) ← *форматувати*;

— *у- утворити* (у. робочу групу) ← *творити* i in.

Przytoczone przykłady są ilustracją blisko dwudziestu prefiksów, spośród których do najbardziej produktywnych zaliczyć należy *від-*, *з-*, *за-*, *пере-*, *про-*, *роз-* oraz *с-*. Wiele dewerbatywów z tymi właśnie prefiksami wchodzi w skład dość rozbudowanych gniazd słowotwórczych³²¹ (np. *друкувати*, *задрукувати*, *надрукувати*, *роздрукувати*; *сканувати*, *відсканувати*, *зісканувати* i in.). Interesującego zestawienia elementów gniazd słowotwórczych dokonał S. Czemerkin [Чемеркін 2009, 149–219], opisując grupy derywatów dla czterech leksemów reprezentujących słownictwo informatyczne: *вантажити*, *ламати*, *висіти*, *качати*.

3.3.3.3. Czasowniki prefiksarno-sufiksalne

W przeciwieństwie do licznych derywatów czasownikowych wykształconych w rezultacie sufiksacji i prefiksacji, czasowniki prefiksarno-sufiksalne występują w tekstach informatycznych dość sporadycznie. Podobnie jak w przypadku struktur omówionych wcześniej, czasowniki powstałe w wyniku użycia afiksów nieciągłych zaliczyć należy do leksyki ogólnej. Semantyki informatycznej nabierają one wówczas, gdy stają się elementami odpowiednich związków wyrazowych. Są wśród nich przede wszystkim formacje deadiektywne wykorzystujące różne kombinacje cyrkumfiksów, np. *відновити* (в. видалений файл) ← *новий*, *здійснити* (з. холодне перезавантаження) ← *дійсний*, *зменшити* (з. перегрів) ← *менший*, *переповнити* (п. буфер) ← *повний*, *підвищити* (п. швидкодію комп'ютера) ← *вищий*, *полегшити* (п. завантаження файлів) ← *легший*, *поновити* (п. поточну сторінку) ← *новий*, *привласнити* (п. IP-адресу) ← *власний*, *скоротити* (с. час доступу) ← *коротий*.

Czasowniki odrzeczownikowe i odzaimkowe są nieliczne, np. *включити* (в. UPS) ← *ключ*, *запаролити* (з. комп'ютер) ← *пароль*, *обмежити* (о. доступ) ← *межа*, *присвоїти* (п. форматування символів) ← *свій*.

Formanty złożone, w tym konkretnym przypadku prefiksarno-sufiksalne, choć nie tak produktywne, niewątpliwie przyczyniają się do wzbogacenia zasobów słowotwórczych języka ukraińskiego.

3.3.3.4. Czasowniki postfiksalne

Równie nieliczne jak derywaty czasownikowe powstałe w wyniku operacji zastosowania dwusegmentowych afiksów nieciągłych są czasowniki postfiksalne. Analizowane jednostki tekstowe zawierają ich niewiele, np. *адресуватися* (а. до файлу) ← *адресувати*, *архівуватися* (а. автоматично) ← *архівувати*, *дублюватися*

³²¹ Zgodnie z danymi zamieszczonymi w [Українська 2000, 573] w języku ukraińskim istnieje blisko 17 tys. gniazd słowotwórczych, z czego około 12 tys. to gniazda wieloelementowe.

(д. в рамках кластера) ← *дублювати, завантажуватися* (з. автоматично) ← *завантажувати, захиститися* (з. від програм-шпигунів) ← *захистити, сортуватися* (с. по підпапках) ← *сортувати*.

Podsumowując, należy podkreślić, iż derywaty czasownikowe reprezentowane są w analizowanym materiale w obrębie czterech grup, z których najliczniejsze są formacje sufiksalne oraz prefiksalne. W przypadku czasowników sufiksalnych najczęściej wykorzystywano wykładniki *-a/-я-, -ува/-юва-*, w zakresie formacji prefiksalnych zaś przedrostki *від-, з-, за-, пере-, про-, роз-, с-*. Mimo że przedstawione derywaty w większości należą do sfery leksyki ogólnej, to jednak osobom ściślej związanym ze sferą informatyczną czasowniki *видалити, зберегти, перейменувати* czy *скопіювати* przede wszystkim kojarzyć się będą właśnie z usuwaniem (przycisk *Видалити*), zapisywaniem (przycisk *Зберегти*), kopiowaniem plików (przycisk *Скопіювати*), zmienianiem ich nazw (przycisk *Перейменувати*) itp.

3.3.4. Derywaty przysłówkowe

Teksty informatyczne, podobnie jak inne rodzaje tekstów charakteryzujące się wysokim stopniem terminologizacji, odzwierciedlają aktualne tendencje gramatyczne, leksykalne itd. Nie są i nie mogą być oderwane od ogółu zasad, procesów i trendów zachodzących w obrębie danego języka. Obecność przysłówków w tekstach informatycznych jest wypadkową wszelkich zjawisk zachodzących we współczesnym języku ukraińskim. Ze względu na wyraźną specyfikę, która przejawia się w preferowaniu terminów (głównie rzeczowników i skupień terminologicznych), obecność przysłówków należy traktować w kategoriach incydentalnych. Większość z nich stanowią przysłówki zupełnie oderwane od realiów IT, leksemy nieprzejawiające jakichkolwiek związków z informatyką, komputerami. W celu komunikacji na linii komputer–użytkownik wykorzystywane są zatem przysłówki wchodzące w skład ukraińskich zasobów leksykalnych, a więc wyrazy nieposiadające swego specyficznego znaczenia leksykalnego, bazujące niejako na znaczeniu leksykalnym przymiotników, czasowników czy rzeczowników, co stawia je na peryferiach klas wyrazowych w proponowanym przez Iwana Wychowańca [Вихованець 1988, 17, 153–156, 185] czteroelementowym zbiorze odmiennych części mowy.

Wśród przysłówków wykorzystywanych zarówno w tekstach informatycznych, jak i interfejsach różnego rodzaju programów komputerowych dominują te powstałe w wyniku adverbializacji odprzymiotnikowej. Odpowiada to wnioskowi dotyczącemu derywacji przysłówkowej przytaczanemu przez ogół lingwistów³²² zajmujących się tą problematyką. Obcuując z komputerem i poszczególnymi programami komputerowymi, użytkownik napotka przysłówki odprzymiotnikowe powstałe w wyniku neutralizacji końcówek przymiotnika i zastąpienia ich sufiksem słowotwórczym *-о*: *автоматично* (а. завантажити) ← *автоматичний, безпосередньо* (б. підклю-

³²² Zob. m.in. [Вихованець *et al.* 2004, 317], [Безпояско *et al.* 1993, 268].

чити) ← *безпосередній, вертикально* (в. орієнтувати) ← *вертикальний, горизонтально* (г. орієнтувати) ← *горизонтальний, інтерактивно* (і. взаємодіяти) ← *інтерактивний, інтуїтивно* (і. зрозумілий інтерфейс) ← *інтуїтивний, об'єктно* (о. орієнтоване програмування) ← *об'єктний, поетапно* (п. установлювати програму) ← *поетапний, регулярно* (р. користуватися інтернетом) ← *регулярний* i in. Obecność przysłówków z sufiksem *-e* w analizowanych tekstach z dziedziny IT jest w zasadzie niezauważalna.

Odrębną grupę przysłówków deadiektynnych stanowią derywaty utworzone wskutek połączenia podstaw słotwórczych przymiotników oraz przyimków, które towarzysząc im, z czasem uległy asymilacji i połączeniu z członem dominującym takiej konstrukcji — przymiotnikiem. Badacze³²³ zgodnie wyróżniają co najmniej trzy grupy przysłówków, za punkt podziału przyjmując typ form przypadkowych przymiotników stanowiących bazę do powstania derywatu. Pośród przysłówków wyekscerpowanych z badanego materiału znajdują się derywaty tożsame z substantywizowanymi przymiotnikami rodzaju męskiego i nijakiego w formie dopełniacza z przyimkami *з, до*: *знову* (з. перезавантажити комп'ютер) ← *новий, зліва* (Alt з. + PrintScreen) ← *лівий, донізна* (д. сидіти на чатах) ← *нізний*, oraz substantywizowanymi przymiotnikami rodzaju nijakiego w formie biernika z przyimkami *в, за, на*: *вліво* (зсув даних в.) ← *лівий, вправо* (стрілка в.) ← *правий, вручну* (відкрити порти в.) ← *ручний, заново* (запустити програму з.) ← *новий, направо* (команда Н.) ← *правий*.

W badanych tekstach niemal nie występowały przysłówki zaliczane do jeszcze jednej grupy — derywatów prefiksarno-sufiksalnych z prefiksem *по-* i sufiksem *-и*. Jedynym zanotowanym przykładem był przysówek *по-джумлівськи* ← *джумлівський* ← *suah. Joomla*, wykorzystywany raczej nieformalnie.

Przegląd materiału pod kątem występowania w nim derywatów przysłówkowych zamyka nieliczna grupa przysłówków powstałych w wyniku adverbializacji rzeczownikowej. Reprezentują one przysłówki powstałe na bazie rzeczowników w dopełniaczu i przyimków, np. *зверху* (з. вікна), *донизу* (перетягнути курсор д.), *знизу* (з. повзунка) i przysłówki powstałe w oparciu o rzeczowniki w bierniku i przyimki, np. *назад* (кнопка Н.), *вперед* (кнопка В.).

Pozostałe rodzaje przysłówków w analizowanych tekstach informatycznych w zasadzie nie występują.

Z semantyczno-syntaktycznego punktu widzenia zebrane przysłówki należą do dwóch grup. W skład pierwszej wchodzi najbardziej produktywne jakościowe przysłówki deadiektynne z sufiksem *-о*, (*автоматично, інтуїтивно, поетапно* itd.). Z kolei przysłówki okolicznikowe reprezentowane są, poza nielicznymi wyjątkami, głównie przez przysłówki o znaczeniu lokatywnym. Charakteryzują się one swoistą niejednorodnością, co związane jest z ich uwarunkowaniami semantycznymi [Вихованець *et al.* 2004, 305–306]. Wyrazistą pozycję wśród zebranego

³²³ Zob. [Вихованець *et al.* 2004, 318; Безпояско *et al.* 1993, 272; Сучасна 2000, 192] i in.

materiału zajmują przysłówki określające kierunek, wektor wykonywanej czynności. Przede wszystkim są to *desubstantiva* oraz *deadiectiva* typu *назад*, *вперед*, *вліво*, *вправо* i in.

Występowanie w tekstach informatycznych derywatów odprzymiotnikowych z sufiksem *-o*, jak również przysłówek syntetycznych określających ukierunkowanie danej czynności, ściśle związane jest z charakterem wspomnianych tekstów i ich funkcją poznawczo-dydaktyczną, albowiem pierwsze wskazują na sposób wykonania pewnych działań na linii użytkownik–komputer, drugie zaś określają kierunek, w jakim mają one przebiegać.

3.3.5. Derywacja semantyczna

Kończąc rozważania na temat słowotwórstwa w obrębie ukraińskiego słownictwa informatycznego, należy wspomnieć również o kwestii derywacji semantycznej. Sygnalizowane wcześniej zjawisko transterminologizacji w pewnym sensie związane jest z neosemantyzacją, którą oprócz derywacji afiksальной zaliczyć należy do bardziej produktywnych zabiegów derywacyjnych. I. Sokołowa [Соколова 2006, 44–47] zauważa nawet, iż w przypadku angielskiej leksyki informatycznej derywacja semantyczna jest najczęściej wykorzystywanym zabiegiem słowotwórczym.

Wieloznaczność leksykalna [Apresjan 2000, 179] pojęć stanowiących niejednokrotnie bazę dla ukraińskiego słownictwa informatycznego jest tu zjawiskiem dość powszechnym. Proces neosemantyzacji polegający na przekształceniu struktury semantycznej leksemu bazowego, w wyniku czego otrzymuje się znaczenie pochodne tej samej jednostki, gdzie oba znaczenia posiadają co najmniej jeden wspólny element znaczeniowy [Tokarski 1981, 91–105], w przypadku słownictwa informatycznego dotyczy przede wszystkim rzeczowników, w mniejszym zaś stopniu pozostałych części mowy, np. *адреса* (поштова а., ale → електронна а.), *башта* (вартова б., ale → комп'ютерна б.), *блокнот* (паперовий б., ale → редактор Б.), *вікно* (мансардне в., ale → діалогове в.), *гніздо* (ластівчине г., ale → г. PCI), *дзеркало* (венеціанське д., ale → д. оновлень), *диск* (спортивний д., ale → твердий д.), *залізо* (з. балкове, ale → комп'ютерне з.), *каталог* (бібліотечний к., ale → деревоподібний к.), *ключ* (к. від дверей, ale → ліцензійний к.), *латка* (шкіряна л., ale → л. безпеки), *меню* (м. ресторана, ale → м. Пуск), *миша* (м. звичайна, ale → комп'ютерна м.), *оглядач* (журнальний о., ale → о. Internet Explorer), *папка* (п. на гумках, ale → п. Мій комп'ютер), *пошта* (українська п., ale → електронна п.), *провідник* (п. залізничного вагона, ale → п. Windows), *русифікація* (р. України, ale → р. операційної системи), *собачка* (гарний с., ale → символ С.), *тека* (т. із зав'язками, ale → т. комп'ютера), *черв'як* (дощовий ч., ale → комп'ютерний ч.), *архівувати* (а. документи, ale → а. файли), *завантажити* (з. вагон, ale → з. Windows), *локалізувати* (л. пожежу, ale → л. Windows 7), *розганяти* (р. демонстрантів, ale → р. процесор), *розпаковувати* (р. валізи, ale → р. файл), *клієнтський* (к. центр, ale → к. комп'ютер), *піратський* (п. корабель, ale → п. файл) i in.

A. Nikołajewa [Ніколаєва 2002] leksemy o takim właśnie znaczeniu przenośnym klasyfikuje w obrębie 10 grup tematycznych (nazwy przedmiotów, osób, części budowli itp.).

Przytoczone przykłady powstały w wyniku przeobrażeń o charakterze metaforycznym i metonimicznym.

Wiele pojęć używanych w środowisku informatyków, ale również tych, które weszły do języka ogólnego, powstałych w wyniku derywacji semantycznej wywodzi się z socjolektu informatycznego (*залізо, латка, таблетка* itp.).

Podsumowując rozważania słowotwórcze w sferze ukraińskiego słownictwa informatycznego, należy podkreślić, że leksemy utworzone w wyniku derywacji morfologicznej, a wchodzące w skład omawianego słownictwa, stanowią dość liczną i wciąż rozrastającą się (oprócz zapożyczeń oraz leksemów powstałych w wyniku neologizacji) grupę pojęć, których funkcjonowanie w obrębie nie tylko terminologii naukowej, ale również języka ogólnego jest coraz bardziej zauważalne.

Badania na poziomie słowotwórczym przeprowadzone na potrzeby niniejszego studium wykazały, iż pośród derywatów o semantyce informatycznej dominują rzeczowniki, przede wszystkim rzeczowniki sufiksalne (*deverbativa* z sufiksami *-нн(я)*, *-к(а)*, *-о*, *-ці(я)*, *-ач*, *-атор* oraz *deadiectiva* z sufiksem *-іств*), złożenia (niezwykle liczna jest grupa złożzeń niewspółrzędnych ze zdeintegrowanym do postaci *авто-* przymiotnikiem *автоматичний*), skrótowce oraz zestawienia o charakterze hipotaktycznym. Na dalszym planie pozostają derywaty przymiotnikowe (najliczniej reprezentowane są przymiotniki z sufiksami *-н-*, *-ов-*), a także derywaty czasownikowe.

Analiza zgromadzonego materiału, jego charakterystyka morfologiczna, semantyczna oraz słowotwórcza wskazują, iż słownictwo informatyczne stanowi obszar badawczy, który wciąż wymaga szczegółowych opracowań. Spowodowane jest to przede wszystkim tym, iż po pierwsze — stan dotychczasowych badań w tej dziedzinie jest niewystarczający, po drugie — wobec bardzo dynamicznych czynników natury ekstralingwalnej oddziałujących na tę niszę terminologiczną należy znacznie zwiększyć zakres i stopień takich analiz, gdyż tylko wówczas dadzą one w miarę pełną odpowiedź na pytanie, w jaki sposób ukraińskie słownictwo informatyczne ewoluje oraz w którym kierunku zdąży.

Podsumowanie rezultatów badań

Rozwój społeczeństwa ukraińskiego, wzrost jego zamożności, siły nabywczej, dążenie ku lepszemu wykształceniu, otwarcie na świat są czynnikami, które po części spowodowały, że pod koniec XX w. w ukraińskich domach coraz liczniej zaczęły pojawiać się komputery. Wraz z nimi w obszarze języka ukraińskiego coraz wyraźniej funkcjonować zaczęło słownictwo informatyczne, które do tego czasu było niemal wyłącznie elementem języka nauki i techniki (związanych głównie, co trzeba podkreślić, z radzieckimi programami wojskowymi). Obecność w obrębie języka ukraińskiego słownictwa informatycznego znalazła odzwierciedlenie w wielu słownikach oraz publikacjach branżowych z dziedziny IT. Z początkiem XXI stulecia wzrosło zainteresowanie nie tylko samą informatyką i technologiami informacyjnymi, ale również opisującym je słownictwem. Jednakże liczba prac poświęconych różnym aspektom funkcjonowania leksyki informatycznej pozostaje wciąż niewystarczająca.

Zadaniem niniejszego studium było uzupełnienie tej luki, natomiast jego celem nadrzędnym — prezentacja możliwie najpełniejszego obrazu współczesnego ukraińskiego słownictwa informatycznego. Mimo to wiele poruszanych w niniejszej monografii kwestii wymaga dalszych badań, głównie z tego względu, iż słownictwo informatyczne, na równi z IT, wciąż w sposób dynamiczny ewoluuje, przez co przeprowadzane analizy w jakimś stopniu zawsze będą niekompletne.

Przedmiot badań prezentowanej rozprawy stanowiło ukraińskie słownictwo informatyczne zarówno oficjalne, notowane w słownikach, publikacjach z dziedziny IT, stanowiące warstwę słowną programów komputerowych, jak i to jeszcze nieskodyfikowane, funkcjonujące głównie w środowisku tzw. komputerowców, hakerów, spotykane przede wszystkim w Internecie. Analizie poddałem materiał językowy wyekscerpowany z wielu źródeł: 1. plików pomocy i interfejsów programów komputerowych, 2. publikacji zawierających badane słownictwo (zarówno literatury branżowej, jak i słowników terminologicznych), 3. stron internetowych poświęconych różnym zagadnieniom informatycznym.

Aby możliwie najszerzej podejść do omawianej problematyki, co wiąże się z przedstawieniem słownictwa informatycznego w wielu wymiarach i na różnych płaszczyznach, w pracy poruszyłem wiele istotnych dla tego zagadnienia kwestii.

Za niezwykle ważne dla omawianych problemów uznałem przedstawienie czynników ekstralingwalnych, które miały decydujący wpływ na konstytuowanie się i późniejsze funkcjonowanie ukraińskiego słownictwa informatycznego (rozdział 1). Światowe tendencje w tej dziedzinie, fundamentalna rola języka angielskiego w tworzeniu terminologii IT, pojawianie się kolejnych systemów operacyjnych i coraz doskonalszego oprogramowania, jak również warunki na samej Ukrainie odcisnęły swe piętno na procesach terminotwórczych, także w obrębie języka ukraińskiego. Nieocenione były tu działania nielicznych ukraińskich uczonych, którzy zauważając ogromną wagę problemu, włączyli się w tok prac nie tylko nad ustanawianiem nowych terminów, ale również nad ich systematyzacją, czego wynikiem są m.in. słowniki terminologiczne czy artykuły naukowe.

Istotne było też zwrócenie uwagi na kwestie prawne (normalizacji języka), problemy związane z globalizacją (światowy rozwój technologii informacyjnych, relacji międzykulturowych, wpływy języka angielskiego) oraz fenomen mody językowej, która w obrębie słownictwa informatycznego ma odzwierciedlenie zarówno na poziomie terminologii, jak i np. jednostek socjolektu informatycznego.

Badania nad pochodzeniem ukraińskiego słownictwa informatycznego (rozdział 2, podrozdział 2.1.) wykazały, iż jego źródeł poszukiwać należy w obrębie trzech języków: angielskiego i rosyjskiego, jako głównych elementów obcych, oraz ukraińskiego pełniącego nie tylko rolę czynnika scalającego, ale również stanowiącego źródło wielu pojęć. Choć rodzime tradycje neologiczne miały niezaprzeczalny wpływ na powstawanie wielu spośród wymienionych w pracy terminów (np. *завантажувач, застосунки, зчитувач, обтікання, підвузол, повзунок*), to trzon stanowią jednak zapożyczenia z języków obcych, przede wszystkim angielskiego (również za pośrednictwem języka rosyjskiego, np. *байт, браузер, диспетчер, модем, сайт, тачскрін, файл*), ale też rosyjskiego (np. *видаляти, вкладка, друкуючий, заливка, рознім*), niemieckiego (np. *брандмауер, кегль, курсив, панель*) czy, poprzez kontakt złożony, języków klasycznych (np. *адміністратор, графіка, клавіша, конфігурація, макрос, програма*). Pokażna grupa leksemów o znaczeniu informatycznym zaliczona jest do internacjonalizmów, co jest wynikiem międzynarodowego charakteru omawianego słownictwa. Na szczególną uwagę zasługuje obecność niezwykle licznych skupień terminologicznych oraz obcych wtrąceń leksykalnych.

Ważnym elementem rozdziału 2 (podrozdział 2.2.) było wyznaczenie obszarów, w ramach których funkcjonuje ukraińskie słownictwo informatyczne. Badania dowiodły, że, choć zasoby leksykalne obecne w słownikach terminologicznych czy publikacjach oficyn specjalizujących się w wydawaniu książek z dziedziny informatyki stanowią zrąb badanego słownictwa, to jednak pojęcia nowe, tak istotne dla tego podsystemu języka, znacznie częściej notowane są w warstwie językowej programów komputerowych (omówiłem wybrane elementy warstwy słownej niektórych produktów programowych Microsoftu) oraz w Internecie. W procesie powstawania i dalszego funkcjonowania omawianego słownictwa zajmuje on pozycję bardzo ważną. Dzięki sieci WWW poszczególne jednostki leksykalne niezwykle

szybko upowszechniają się, stając się niejednokrotnie bazą do powstawania nowych terminów. Z najnowszym ukraińskim słownictwem informatycznym zetknąć się można na ukraińskich stronach światowych koncernów informatycznych, na stronach sklepów oferujących sprzęt komputerowy, witrynach autorów, producentów i dystrybutorów oprogramowania, portalach informatycznych, stronach firm zajmujących się doradztwem, naprawą i serwisowaniem sprzętu IT, projektowaniem witryn internetowych, wreszcie na stronach z grami online czy stronach instytutów informatycznych uczelni wyższych.

Szczególne miejsce wśród analizowanego słownictwa zajmuje socjolekt informatyczny. Ta specyficzna odmiana języka odznacza się niezwykłą produktywnością, a jej struktura jest na tyle interesująca, iż poświęciłem temu zagadnieniu odrębny podrozdział. Nominacje typu np. *вушко, вухо, павлук, собака, забиванець* są dziś nie tylko elementami socjolektu, weszły bowiem na stałe do języka ogólnego.

Za kluczowy z punktu widzenia prowadzonych badań uznaję jednak rozdział 3 monografii.

Analiza morfologiczna wykazała, iż wśród ukraińskiego słownictwa informatycznego ważne miejsce zajmują skupienia terminologiczne, głównie dwu- i trójczłonowe skupienia atrybutywne. Obecność jednowyrazowych nazw informatycznych jest standardem, jednak są to przede wszystkim leksemy zapożyczone z języka angielskiego. Jak należało się spodziewać, z punktu widzenia kategorii części mowy najliczniejsze okazały się rzeczowniki, choć frekwencja przymiotników, zwłaszcza przymiotników prostych, znacząco od nich nie odbiega.

Słownictwo informatyczne nie jest jednorodne pod względem znaczeniowym. Za słuszne uznałem zatem przedstawienie klasyfikacji omawianych zasobów leksykalnych z uwzględnieniem ich cech semantycznych (podrozdział 3.2). Z uwagi na przynależność badanych leksemów i związków wyrazowych do różnych sfer związanych z szeroko pojmowaną rzeczywistością IT, zdecydowałem, iż należy umieścić je w dwunastu grupach tematycznych: 1. nazwy typów komputerów; 2. nazwy podzespołów bazowych komputera; 3. nazwy peryferyjnych podzespołów komputerowych; 4. nazwy akcesoriów komputerowych; 5. nazwy programów komputerowych; 6. nazwy funkcji i składników interfejsów programów; 7. nazwy elementów wpływających na funkcjonowanie komputera, oprogramowania; 8. nazwy związane z funkcjonowaniem użytkownika w Internecie i funkcjonowaniem Internetu; 9. nazwy określające czynności związane z obsługą programów, przeglądarek, witryn internetowych, programów klienckich; 10. nazwy osób związanych z obsługą programów komputerowych i komputerów, z funkcjonowaniem w Internecie; 11. nazwy związane z komunikacją internetową; 12. nazwy odnoszące się do stron WWW, ich elementów, przeglądarek internetowych.

Zebrany materiał pozwala na wyciągnięcie następujących wniosków:

— opisane jednostki reprezentują trzy sfery, do których odnosi się słownictwo informatyczne: sprzęt, oprogramowanie, Internet;

— najbardziej rozległy pod względem liczby nominacji wydaje się zbiór słownictwa zawierający się w pierwszych czterech grupach tematycznych odnoszących się do nazw sprzętu komputerowego;

— opis formalnoznaczeniowy wykazał, że monosemantycznością odznaczają się głównie leksemy zapożyczone, np. *банер, браузер, дисплей, драйвер, картридж*, jak również skupienia terminologiczne, np. *оперативна пам'ять, системний блок, привід оптичних дисків, материнська плата*, natomiast cechą wielu rodzimych leksemów ukraińskich jest ich wieloznaczność, np. *бігунок, миша, мережа, провідник*;

— z punktu widzenia relacji znaczeniowych zachodzących pomiędzy poszczególnymi nominacjami na podkreślenie zasługuje obecność homonimów, np. *сторінка, стільниця, оглядач*, mniej liczne, aczkolwiek w przekroju badanego materiału zauważalne, były elementy szeregów synonimicznych, np. *перегортач — прогортач, брандмауер — мережевий екран, вінчестер — дисковод — жорсткий диск*, oraz par antonimicznych, np. *стискування — вивантаження, Інтернет — інтранет, модератор — учасник, вірусний — антивірусний*;

— ze względu na międzynarodalny charakter omawianych zasobów leksykalnych, ukraińskie słownictwo informatyczne jest zbliżone nie tylko do form wyjściowych (głównie angielskich, a także łacińskich, greckich czy niemieckich), ale również polskich, czego dowodzą przytaczane tłumaczenia terminów ukraińskich na język polski;

— wiele nominacji współtworzy skupienia werbalne, które wśród słownictwa informatycznego są bardzo liczne, np. *заблокувати комп'ютер, видалити файл, відкрити папку, запускати макроси*;

— analizowane słownictwo wykazuje się pewnym dualizmem — z jednej strony charakteryzuje się wysokim stopniem „sprofesjonalizowania”, czego dowodem jest ogromna liczba jednoznacznych nazw jedno- i wielowyrazowych, z drugiej zaś strony w jego granicach funkcjonują nominacje polisemantyczne, naznaczone emocjonalnie, reprezentujące słownictwo ogólne.

Nader ważny dla niniejszej monografii jest podrozdział, w którym dokonałem analizy słowotwórczej badanego słownictwa. Mimo ogromnej liczby nazw niemotywowanych występujących w obrębie słownictwa z dziedziny IT (przede wszystkim zapożyczeń z języka angielskiego), derywaty stanowią znaczną jego część. Uwagę zwracają przede wszystkim derywaty rzeczownikowe oraz przymiotnikowe, mniej liczne są czasowniki pochodne.

Wśród derywatów rzeczownikowych wyróżniają się rzeczowniki proste utworzone w wyniku sufiksacji oraz rzeczowniki złożone, głównie zaś złożenia niewspółrzędne ze zdeintegrowanym członem określającym, złożenia jednostronnie motywowane oraz juxtapozycje i abrewiatury.

Derywaty przymiotnikowe powstawały zazwyczaj w wyniku zabiegów sufiksalnych, natomiast pośród derywatów czasownikowych najczęstszymi wykładnikami derywacji okazywały się prefiksy.

Analizy dowiodły, iż najbardziej produktywnym zabiegiem spośród wszystkich wykazanych w pracy jest sufiksacja, natomiast do najczęściej wykorzystywanych formantów należą sufiksy: *-нн(я)*, *-к(а)*, *-о*, *-ци(я)*, *-ач*, *-амор*, *-іств*, *-н-*, *-ов-*. Pamiętając o derywacji morfologicznej, nie można pominąć jednakże derywacji semantycznej, która w przypadku badanego słownictwa jest zabiegiem stosowanym dość powszechnie.

Podsumowując rezultaty analiz poszczególnych rozdziałów, a także mając na uwadze hipotezę postawioną we wstępie monografii, należy zadać następujące pytanie: **jakie** zatem, kilkanaście lat po wkroczeniu Ukrainy na drogę ku formowaniu społeczeństwa informatycznego, **jest ukraińskie słownictwo informatyczne?**

Przeprowadzone na tak wielu poziomach badania pozwalają stwierdzić, że:

— początków ukraińskiej terminologii informatycznej należy doszukiwać się w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych minionego stulecia, jednak zauważalny rozwój tych zasobów leksykalnych przypada na ostatnią dekadę XX w. i pierwsze lata XXI w.;

— rozwój *stricte* ukraińskiego słownictwa informatycznego mógłby przebiegać nieco innym torem, gdyby nie duże oddziaływanie w tym obszarze radzieckiej, a później rosyjskiej polityki, interesów, a przede wszystkim języka rosyjskiego;

— pozostaje ono w strefie wpływów języka rosyjskiego i angielskiego, co w przypadku tego drugiego ma również związek ze zjawiskiem mody językowej;

— funkcjonuje ono (w różnym stopniu) na poziomie słowników terminologicznych, słowników wyrazów obcych, słowników objaśniających;

— obecność analizowanego słownictwa w ramach ukraińskojęzycznych publikacji branżowych z dziedziny informatyki jest niewystarczająca, co spowodowane jest ich niedoborem oraz dominującą pozycją wydawnictw rosyjskojęzycznych;

— oprogramowanie komputerowe (mam tu na myśli „software” światowych koncernów wykorzystywany w większości komputerów na świecie) w ukraińskiej wersji językowej nadal należy do rzadkości, czy to ze względu na jego faktyczny brak, czy trudności w nabyciu wariantu ukraińskojęzycznego. Taki stan rzeczy nie wpływa pozytywnie na konstituowanie się najnowszego ukraińskiego słownictwa informatycznego;

— omawiane zasoby leksykalne funkcjonują w ukraińskojęzycznym Internecie i są wykorzystywane na wielu płaszczyznach — poczynając od specjalistycznych stron poświęconych informatyce, na różnych typach korespondencji kończąc;

— ukraińskie słownictwo informatyczne pozostaje pod dużym wpływem zapożyczeń z języka angielskiego. Wcześniej analogiczna sytuacja odnosiła się do języka rosyjskiego, który pełnił i po części pełni nadal funkcję ogniwa pośredniego w procesie zapożyczania poszczególnych leksemów;

— w ramach ukraińskiego słownictwa informatycznego funkcjonuje ogromna liczba internacjonalizmów, co związane jest z faktem, iż sfera IT stanowi dziś niejako „dobro ogólnoswiatowe”;

— ukraińskie teksty o tematyce informatycznej charakteryzują się nadmiernym użyciem form o obcym brzmieniu i obcej grafii (głównie angielskiej i rosyjskiej), co jest niezgodne z zasadami ukraińskiej pisowni;

— wykazuje ono wysoki stopień terminologizacji, o czym świadczy ogromna liczba nazw jednowyrazowych (głównie zapożyczeń) oraz skupień terminologicznych (dwu- i trójwyrazowych), które pozostają w gronie profesjonalizmów;

— w ramach słownictwa informatycznego funkcjonują liczne wyrazy, które nie zostały dotychczas skodyfikowane, jak również jednostki socjolektu, z których wiele nigdy nie znajdzie się w słownikach terminologicznych;

— z punktu widzenia semantyki słownictwo to odnieść można do kilkunastu grup znaczeniowych, jednak wywodzi się ono w zasadzie z trzech źródeł: 1. zasobów odnoszących się do sprzętu komputerowego, tzw. „hardware’u”, 2. oprogramowania (tzw. „software’u”), 3. Internetu;

— jednostki leksyki informatycznej, terminy informatyczne mimo obligatoryjnej jednoznaczności, tworzą niekiedy dość złożone ciągi synonimiczne, co można odnieść również do zjawiska antonimii i homonimii;

— pod względem słowotwórczym analizowane słownictwo charakteryzuje się coraz większą wariantywnością, co świadczy o jego adaptowaniu się oraz swoistej „walce” języka ukraińskiego z obcymi wpływami językowymi.

Reasumując, trzeba podkreślić, że ukraińskie słownictwo informatyczne nie jest zjawiskiem jednorodnym, a liczba zagadnień, które z tym podsystemem języka się wiążą, wskazuje na aktualność problemu, jego *novum* oraz uzasadnia wybór tego słownictwa jako obiektu badań.

Bogactwo i różnorodność prezentowanego słownictwa, jak również jego dynamiczny rozwój powodują, że temat ten pozostaje, a przy obecnym nikłym zainteresowaniu ze strony językoznawców nadal pozostawać będzie, w obszarze niewiedzy. Wypada zatem mieć nadzieję, że niniejsza monografia nie tylko przyczyni się do zapełnienia owej luki, ale stanie się jednocześnie impulsem i punktem wyjścia do kolejnych, pogłębionych i wieloaspektowych analiz w tej sferze badań.

Próbka ukraińsko-polskiego i polsko-ukraińskiego słownika informatycznego

Zgromadzony materiał pozwala na tworzenie haseł o najprostszej mikrostrukturze (przykł. 1, 4) lub bardziej rozbudowanych jednostek słownikowych (przykł. 2, 3), np.

1) **нуб**, -a *m* nub, nowicjusz, niedoświadczony użytkownik

2) **радіатор**, -a *m* radiator

- ~ для відеокárти radiator karty graficznej
- ~ для мóдулів пám'яті radiator modułów pamięci RAM
- ~ для операти вної пám'яті radiator pamięci RAM
- ~ для північного мостá матерінської плáти radiator mostka północnego płyty głównej
- ~ для процесора radiator procesora
- ~ з вентилятором radiator z wentylatorem
- ~ повітряного охолодження процесора radiator powietrznego układu chłodzenia procesora
- ~ систéми охолодження процесора radiator układu chłodzenia procesora

алюмінієвий ~ radiator aluminiowy

зóвнішній ~ radiator zewnętrzny

мідний ~ radiator miedziany

від'єднáти ~ zdjąć radiator

встановіти ~ założyć radiator

замініти ~ zamienić radiator

3) **blog**, -u *m* блог, блог

- ~er *m* блогер
- ~erka *f* блогёрка
- ~osfera *f* блогосфэра
- ~ować blogувáти
- ~owanie *n* блогува́ння
- ~owy блóговий
- ~ autorski áвторський блог
- ~ firmowy корпоратівний блог
- ~ informacyjny інформаційний блог

~ **kolektywny** колективний, соціальний блог

~ **kulinarny** кулінарний блог

~ **literacki** літературний блог

~ **osobisty** особистий блог

~ **polityczny** політичний блог

~ **tekstowy** текстовий блог

audio~ *m* музичний блог

foto~ *m* фотоблог

mikro~ *m* мікроблог

mo~ *m* моблог

serwis ~**owy** блогівий сервіс, блогіва служба

video~ *m* відеоблог

czytać ~ читати блог

komentować ~ коментувати блог

pisać ~ писати блог

usunąć ~ видалити блог

założyć ~ створити блог

4) **zapisz jako k.** зберегти як

Lingua Ucraina ad res informaticas pertinens.

The analysis of Ukrainian IT vocabulary

Summary

The dissertation touches upon the issues of Ukrainian IT vocabulary, both official, recorded in dictionaries, found in IT publications and constituting the verbal layer of computer software as well as the uncodified one, functioning mainly in the so-called circle of computer specialists, hackers, encountered mostly on the Internet. I have analysed the linguistic material excerpted from numerous sources: 1) computer software help files and interfaces, 2) the publications containing the vocabulary in question, such as specialised literature and terminological dictionaries, 3) websites devoted to various computer issues.

In order to most broadly approach the topic — to present IT vocabulary in many dimensions and from many perspectives, I have discussed a number of issues relevant to IT lexis.

What was of particular importance for the discussed issues was the presentation of extralinguistic factors which were decisive in the formation and further functioning of Ukrainian IT vocabulary (Chapter 1). The tendencies observed in the world, the fundamental role of the English language in IT terminology creation, the development of new operational systems and more and more excellent software as well as the conditions of the Ukrainian life themselves have left their marks on the terminology-forming processes of the Ukrainian language. In this respect inestimable were the activities of numerous Ukrainian scholars who — seeing a great importance of the problem — joined the work on the establishment of new terms as well as on their systematisation, the results of which are, among others, terminological dictionaries or scholarly papers.

What was also essential was drawing attention to the legal issues (of language normalisation), to globalisation-related problems (the world development of information technologies, intercultural relations, the influences of the English languages) as well as to the phenomenon of language fashion which — in the area of IT vocabulary — functions both at the level of terminology as well as at the level of IT sociolectal units.

The studies into the origin of Ukrainian IT vocabulary (Chapter 2, Subchapter 2.1) have shown that its sources should be traced back to three languages: English and Russian as the major foreign elements and Ukrainian functioning not only as a unifying factor but also as a source of many concepts. Although the native neologism traditions did have an unquestionable influence on the creation of many terms presented in the work (e.g. *завантажувач, застосунки, зчитувач, обтікання, підвузол, повзунок*), the core is composed of the borrowings from foreign languages, mostly from English (and through the Russian language, e.g. *байт, браузер, диспетчер, модем, сайт, тачскрін, файл*), from

Russian (e.g. *видаляти, вкладка, друкуючий, заливка, рознім*), from German (e.g. *брандмауер, кегль, курсив, панель*) or through the complex contact with classical languages (e.g. *адміністратор, графіка, клавіша, конфігурація, макрос, програма*). A significant number of IT-meaning lexemes have become internationalisms, which results from the international character of the vocabulary under analysis. Particular attention should be paid to the existence of extraordinarily numerous terminological concentrations and foreign lexical interjections.

An important element of Chapter 2 (Subchapter 2.2) was to determine the areas in which Ukrainian IT vocabulary functions. The studies have proved that although the lexical resources present in terminological dictionaries or the publications of the publishing houses specialising in informatics books constitute the essentials of the studied vocabulary, new concepts, so important for this language subsystem, are substantially more frequently recorded in the language layer of computer software (I have discussed selected elements of the verbal layers of some Microsoft products) as well as on the Internet. It plays an extremely important role in the process of the creation and further functioning of the discussed vocabulary. Thanks to the World Wide Web network, particular lexical items become common very fast, many times becoming the basis for the formation of new terms. The newest Ukrainian IT vocabulary can be encountered on the Ukrainian websites of world IT concerns, on the websites of computer hardware shops, on the Internet websites of software authors, producers and distributors, on IT portals, on the websites of the companies providing consultancy services, IT hardware overhaul and maintenance services and finally — on the websites with online games or the home pages of informatics institutes of higher education institutions.

A particularly important position among the analysed lexical items is occupied by the IT sociolect. This specific variety of language is characterised by unusual productivity and its structure is so interesting that I devoted a separate subchapter to this use. Such denominations as *вушко, вухо, равлик, собака, завиванець* not only are today the elements of this sociolect but they have also entered the lexicon of general Ukrainian.

However, from the perspective of the studies I conduct, I regard Chapter 3 of the monograph as the key one.

The morphological description has demonstrated that among Ukrainian IT vocabulary, an important place is occupied by terminological concentrations, in particular two- and three-segment attributive concentrations. The presence of a one-segment IT names is a standard; however, these are mostly the lexemes borrowed from the English language. As could be expected, from the point of view of the speech part categories, nouns are most numerous, although the frequency of adjectives, especially simple adjectives, does not differ much from them.

IT vocabulary is not uniform in terms of meaning. Therefore, I deemed necessary to analyse the studied lexical items in terms of their semantic features (Subchapter 3.2). Because of the fact that the studied lexemes and idioms belong to different spheres of broadly understood IT reality, I have decided to place them in twelve thematic groups: 1. The names of computer types, 2. The names of computer basis components, 3. The names of peripheral computer components, 4. The names of computer accessories, 5. The names of computer programs, 6. The names of functions and program interface components, 7. The names of the elements influencing computer functioning, software, 8. The names connected with the user's functioning on the Internet and Internet functioning, 9. The names describing the activities connected with program use, browsers, Internet websites, customer programs, 10. The names of the people connected with computer software and hardware use, 11. The names connected with Internet communication, 12. The names referring to websites, their elements and Internet browsers.

One of the most significant subchapters of this monograph is the one presenting the word-formation analysis of the studied vocabulary. Despite a great number of unmotivated names which exist within IT lexis (the majority of them being the borrowings from the English language), derivatives are its significant part. Especially nominal and adjectival derivatives are numerous; verbal derivatives are less numerous.

Among the nominal derivatives, visible are simple nouns derived through suffixation and complex nouns and, most of all, non-coordinate compounds with the disintegrated defining segment, unilateral motivated compounds and juxtapositions and abbreviations.

The adjectival derivatives were formed mostly as a result of suffixation, whereas among the verbal derivatives, the most common derivation exponents turned out to be prefixes.

The analyses have proved that the most productive process of all presented in the study is suffixation and the most frequently used affixes are the following suffixes: *-нн(я)*, *-к(а)*, *-о*, *-ці(я)*, *-ач*, *-атор*, *-іств*, *-н*, *-ов*. Considering morphological derivation, we should not omit semantic derivation which — as regards the studied vocabulary — is used quite intensively.

Summing up the results of the analyses presented in particular chapters as well as referring to the hypothesis put forward in the introductory part of this monograph, we should pose the following question: what is Ukrainian IT vocabulary like, a dozen or so years after Ukraine started to take the route towards the creation of IT society?

The studies carried out on so many levels of analysis allow to state that:

- the beginning of Ukrainian IT terminology should be found in the 60s and 70s of the previous century; however, a noticeable development of these lexical resources occurred in the last decade of the 20th century and the first years of the 21st century;

- the development of strictly Ukrainian IT vocabulary could have taken different routes, had it not been for a great influence of Soviet, and then Russian politics, interests and — most of all — the Russian language in this regard;

- it remains in the zone of the influence of the Russian and English languages, which — in the case of the latter — can be connected with the phenomenon of language fashion;

- it functions (to a varying extent) on the level of terminological dictionaries, the dictionaries of foreign words, glosses;

- the presence of the analysed vocabulary in the Ukrainian-language specialised publications related to informatics is not sufficient and this results from the lack of such publications and from the dominant position of the Russian-language publications;

- computer software (that is, the software of the world concerns used on the majority of computers in the world) in the Ukrainian language version is still a rarity either because of the real lack of such software or because of the difficulties to purchase the Ukrainian language version. Such state of affairs does not positively influence the constitution of the newest Ukrainian IT vocabulary;

- the lexical resources presented in the study function on the Ukrainian-language Internet and are used in many fields — ranging from the specialised websites on informatics and computers to various types of correspondence;

- this vocabulary is under a great influence of the borrowings from the English language. The earlier analogous situation referred to the Russian language which played and — partially still plays — the function of an indirect link in the process of borrowing particular lexemes;

- within this vocabulary, there are very many internationalisms, which is related to the fact that the IT area is, so to speak, a “worldwide value”;

- Ukrainian texts on informatics are characterised by the overuse of the lexemes of foreign sound and form (mostly English and Russian), which is at variance with the rules of Ukrainian spelling;

- this vocabulary shows a high level of terminologisation, which manifests itself in a large number of one-word names (mostly borrowings) and the terminological (two- and three-word) concentrations which remain in the group of professionalisms.

- within IT vocabulary, there are a number of words which have not been classified so far as well as the units of the sociolect, many of which will never be included in terminological dictionaries;

- from the perspective of semantics, this vocabulary can be classified into many semantic groups; however, it is derived mostly from three sources: 1. hardware-related resources, 2. software-related resources, 3. the Internet;

- the units of IT lexis, computer terms, despite obligatory unambiguity, sometimes form quite complex synonymous sequences, as do antonymy and homonymy;

- in terms of word-formation, the analysed vocabulary is characterised by greater and greater variability, which shows its adapting and the peculiar “fight” of the Ukrainian language with the foreign language influences.

To recapitulate, what needs to be emphasised is that Ukrainian IT vocabulary is not a homogenous phenomenon and the number of issues which are related to this language subsystem shows that the problem is quite topical, it is quite novel and justifies its selection as the research object.

The richness and diversity of the presented vocabulary as well as its dynamic development influence the fact that this topic is still not well researched, especially owing to linguists' reluctance to become interested in this issue and analyse it.

It is therefore hoped that the present monograph will not only contribute to filling in this gap but it will also become an impulse and starting point for further more profound and multifaceted analyses in this field of research.

Lingua Ucraina ad res informaticas pertinens.

Аналіз української комп'ютерної лексики

Анотація

Пропонована монографія присвячується українській комп'ютерній лексиці — як офіційній, що фіксується у словниках, монографіях і посібниках з ІТ-технологій, у програмному забезпеченні, так і ще не кодифікованій, котра функціонує передусім у середовищі т.зв. комп'ютерників, хакерів, зустрічається в Інтернеті тощо. У роботі проаналізовано мовний матеріал, що походить із трьох основних джерел: 1) файлів допомоги та інтерфейсів комп'ютерних програм; 2) наукових робіт, у яких зустрічається досліджувана лексика, — при цьому і з фахової літератури, і з термінологічних словників; 3) веб-сторінок, присвячених різним комп'ютерним проблемам.

Для якнайширшого висвітлення запропонованої теми доцільно було провести всебічний аналіз досліджуваної лексики, отже, її простежено на багатьох рівнях.

Суттєвим для наших досліджень ми вважаємо представлення екстралінгвальних чинників, які відіграють вирішальну роль у процесі творення та пізнішого функціонування української комп'ютерної лексики (розділ 1). Світові тенденції у галузі ІТ-технологій, фундаментальна роль англійської мови, поява чергових операційних систем та все більш досконалого програмного забезпечення, ситуація в самій Україні — усе це відбилося на термінотворчих процесах, що відбуваються в українській мовній системі. Велике значення мали тут дослідження невеликої кількості українських учених, які, помітивши вагу проблеми, активно включилися як у формування нових термінів, так і у їх систематизацію, внаслідок чого з'явилися, наприклад, термінологічні словники та наукові статті.

Також ми звернули увагу на питання, пов'язані з нормуванням мови, глобалізацією (світовий розвиток інформаційних технологій, міжкультурних зв'язків та впливи англійської мови) та феноменом мовної моди, яка в межах комп'ютерної лексики функціонує не тільки на рівні одиниць комп'ютерного сленгу, але також на рівні офіційної термінології.

Наші дослідження, що стосувалися проблеми походження української комп'ютерної лексики (розділ 2, підрозділ 2.1), вказують на те, що витoki цієї лексики слід шукати у трьох мовах: англійській та російській — як базі переважної більшості запозичень, а також українській — джерела багатьох понять, завданням якої є об'єднати все це в одне ціле. Хоча українська неологічна традиція мала незаперечний вплив на виникнення багатьох наведених у роботі термінів (напр.: *завантажувач, застосунки, зчитувач, обтікання, підвузол, повзунок*), усе ж таки, саме запозичення з інших мов, передусім англійської (також за посередництвом російської мови, напр.: *байт, браузер, диспетчер, модем, сайт, тачскрін, файл*), а також російської (напр.: *видаляти, вкладка, друкуючий, заливка, рознім*), німецької (напр.: *брандмауер, кегль, курсив, панель*) чи, опосередковано, з класичних мов (напр.: *адміністратор, графіка, кла-*

віша, конфігурація, макрос, програма) стали головним словотворчим чинником. Велика група «комп'ютерних» лексем стала інтернаціоналізмами, що є наслідком міжнародного характеру досліджуваної лексики. На особливу увагу заслуговують численні терміносполуки та лексичні варваризми.

Важливим елементом розділу 2 (підрозділ 2.2) було визначення простору, в межах якого українська комп'ютерна лексика функціонує. Так, доведено, що, незважаючи на фіксацію лексичних ресурсів у термінологічних словниках, публікаціях видавництва, котрі спеціалізуються на інформатиці, ядро аналізованої підсистеми становлять, однак, найновіші поняття, суттєві для цієї лексики, які значно частіше зустрічаються у мові комп'ютерних програм (ми простежили вибрані елементи деяких продуктів корпорації *Microsoft*) та в Інтернеті. У процесі виникнення та подальшого функціонування аналізованої лексики «мережа» посідає надзвичайно важливе місце. Завдяки *www*, окремі лексичні одиниці розповсюджуються з неймовірною швидкістю, утворюючи мовну базу для нових термінів. Із найновішою українською комп'ютерною лексикою можна зіткнутися на українських сайтах світових комп'ютерних корпорацій, на сторінках комп'ютерних магазинів, веб-сторінках авторів, виробників та дистриб'юторів програмного забезпечення, на комп'ютерних порталах, сайтах фірм, що займаються ремонтом ІТ-обладнання, проектуванням Інтернет-сторінок, нарешті, на сайтах з іграми он-лайн чи сторінках інститутів інформатики вищих навчальних закладів тощо.

Особливе місце серед аналізованої лексики має комп'ютерний сленг. Цей специфічний різновид мови відзначається неймовірною продуктивністю, а його структура є настільки цікавою, що ми присвятили цій проблемі окремий підрозділ. Лексеми типу *вушко*, *вухо*, *равлик*, *собака*, *завиванець* (назви символу @) — це сьогодні не тільки елементи сленгу, а й назви, що увійшли до загальноживаної мови.

Однак головним з точки зору виконаних досліджень є, на нашу думку, третій розділ монографії.

Морфологічна характеристика вказує на те, що в українській комп'ютерній лексиці важливе місце посідають терміносполуки — здебільшого атрибутивні дво- і трикомпонентні. Однокомпонентні комп'ютерні назви також дуже поширені, однак це передусім запозичення з англійської мови. Як ми й передбачали, найчисельнішими (за частиномовною характеристикою) виявилися іменники, хоча кількість прикметників, зокрема простих, є також суттєвою.

Комп'ютерна лексика з погляду семантики не є однорідною. Важливим був аналіз цих лексичних ресурсів з урахуванням їх семантичних ознак (підрозділ 3.2). Відносно приналежності досліджуваних лексем та словосполучень до різних сфер, пов'язаних з ІТ, ми вирішили розподілити їх на дванадцять тематичних груп: 1) назви видів комп'ютерів; 2) назви головних елементів комп'ютера; 3) назви периферійних пристроїв; 4) назви комп'ютерних аксесуарів; 5) назви програмного забезпечення; 6) назви функцій та елементів програмних інтерфейсів; 7) назви елементів, що мають вплив на функціонування комп'ютера, програмного забезпечення; 8) назви, пов'язані з функціонуванням користувача в Інтернеті, а також функціонуванням Інтернету; 9) назви дій, пов'язаних з обслуговуванням програм, браузерів, веб-сторінок, клієнтів; 10) назви осіб, пов'язаних з обслуговуванням програм та комп'ютерів, з функціонуванням в Інтернеті; 11) назви, пов'язані з Інтернет-комунікацією; 12) назви, що стосуються веб-сторінок, їх компонентів, браузерів.

Дуже важливим ми вважаємо підрозділ, у якому було зроблено словотвірний аналіз досліджуваної лексики. Незважаючи на велику кількість непохідних слів (передусім запозичень з англійської мови), деривати — це значна частина комп'ютерної лексики. Увагу привертають головним чином іменникові та прикметникові деривати, похідних дієслів набагато менше.

З-поміж похідних іменників простежується багато простих іменників, утворених шляхом суфіксації (менше складних іменників — композитів, юкстапозитів, аббревіатур).

Прикметникові деривати утворювалися у більшості випадків шляхом суфіксації, натомість серед дієслів найчастішими формантами були префікси.

Виконаний аналіз засвідчив, що найбільш продуктивним дериваційним способом творення досліджуваної лексики є суфіксація, а найчастіше використовуваними при цьому формантами: **-ни(я)**, **-к(а)**, **-о**, **-ці(я)**, **-ач**, **-атор**, **-ість**, **-н-**, **-ов-**. Пам'ятаючи про морфологічні способи деривації, не можна забути про лексико-семантичний словотвір, що у випадку комп'ютерної лексики використовується доволі інтенсивно.

Підсумовуючи висвітлення окремих розділів монографії, варто поставити запитання: якою є українська комп'ютерна лексика кільканадцять років по тому, як Україна вступила на шлях формування інформаційного суспільства?

Проведені на багатьох рівнях дослідження показують, що:

- витоків української комп'ютерної термінології слід шукати в 60-х–70-х рр. минулого століття, однак суттєвий розвиток цих лексичних ресурсів припадає на останнє десятиріччя ХХ ст. і перші роки ХХІ ст.;

- розвиток власне української комп'ютерної лексики міг би відбуватися зовсім по-іншому, якби не великий вплив у цій сфері радянської, а згодом російської політики, бізнесу, а передусім — мови;

- українська комп'ютерна лексика лишається у російськомовній та англomовній зонах впливу, що у випадку другої мови має також тісний зв'язок з явищем мовної моди;

- вона функціонує (на різних рівнях) у термінологічних, тлумачних, двомовних словниках, у словниках іншомовних слів тощо;

- наявність аналізованої лексики в україномовній фаховій літературі є недостатня, що пояснюється провідною позицією російськомовних видань;

- україномовне комп'ютерне програмне забезпечення (маємо тут на увазі «софт» міжнародних корпорацій, що використовується у більшості комп'ютерів на світі) — це рідкість: чи то з огляду на його фактичну відсутність, чи через труднощі у придбанні такої версії. Це, ясна річ, не має позитивного впливу на становлення найновішої української комп'ютерної лексики.

- аналізовані лексичні ресурси функціонують в Уанеті (україномовному Інтернеті) і використовуються на багатьох рівнях: починаючи від професійних сайтів, присвячених інформації, завершуючи різними видами Інтернет-кореспонденції;

- українська комп'ютерна лексика залишається під великим впливом запозичень з англійської мови. Раніше цю ситуацію можна було віднести до російської мови, яка була і частково є посередником у процесі запозичення окремих лексем.

- у межах української комп'ютерної лексики функціонує велика кількість інтернаціоналізмів — це пов'язано з фактом, що сфера ІТ є майже «загальносвітовим досягненням»;

- українські комп'ютерні тексти характеризуються зловживанням чужих за звучанням і написанням форм (здебільшого англійських і російських), що суперечить правилам українського правопису;

- досліджувана лексика має доволі високий рівень термінологізації, про що свідчить велика кількість однокомпонентних слів (передусім запозичень) і терміносполук (дво- і трикомпонентних), які є професіоналізмами;

- у межах комп'ютерної лексики функціонують слова, досі не зафіксовані у словниках, а також одиниці сленгу, більшість з яких у термінологічних словниках не потрапить;

- з точки зору семантики аналізовану лексику можна зарахувати до кільканадцяти тематичних груп, однак її джерела — це переважно: 1) ресурси, що відносяться до комп'ютерного обладнання, т.зв. «хардвер»; 2) програмне забезпечення (т.зв. «софтвер»); 3. Інтернет;

- одиниці комп'ютерної лексики, комп'ютерні терміни утворюють деколи досить складні синонімічні ряди — аналогічна тенденція простежується також на рівні омонімії й антонімії;

- з точки зору дериватології, досліджувана лексика характеризується все більшою варіативністю, що свідчить про її адаптацію та своєрідну «боротьбу» української мови проти впливу чужих мовних систем.

Підсумовуючи, слід підкреслити, що українська комп'ютерна лексика — це явище неоднорідне, а кількість питань, пов'язаних з цією підсистемою мови, вказує на актуальність проблеми, її новизну і обґрунтовує її вибір як об'єкта досліджень.

Багатство та різноманітність аналізованої лексики, а також її динамічний розвиток впливають на той факт, що ця тема лишається і — попри незначну зацікавленість з боку мовознавців — далі лишатиметься у сфері невідомого.

Таким чином, ми сподіваємося, що пропонована праця сприятиме не лише заповненню певної ніші, а й стане стимулом та початком для наступних досліджень у цій сфері.

Wykaz wybranych skrótów

ang.	— angielski
blrus.	— białoruski
bułg.	— bułgarski
cz.	— czeski
duń.	— duński
est.	— estoński
fin.	— fiński
fr.	— francuski
fryz.	— fryzyjski
głuż.	— górnołużycki
gr.	— greka
hiszp.	— hiszpański
lit.	— litewski
łac.	— łacina
łot.	— łotewski
nid.	— niderlandzki
niem.	— niemiecki
pol.	— polski
por.	— portugalski
ros.	— rosyjski
rum.	— rumuński
suah.	— suahili
tur.	— turecki
ukr.	— ukraiński
węg.	— węgierski
wł.	— włoski

astr.	— astronomia
biol.	— biologia
druk.	— drukarstwo
ling.	— lingwistyka
mat.	— matematyka
meteo.	— meteorologia
soc.	— socjologia
tech.	— technika
woj.	— wojskowość

Adj	— przymiotnik
Adv	— przysłówek
Num	— liczebnik
Part	— imiesłów
Praep.	— przyimek
Pron	— zaimek
S	— rzeczownik
V	— czasownik
ATX	— ang. Advanced Technology Extended
CPU	— ang. Central Processing Unit
DOS	— ang. Disk Operating System
DPI	— ang. dots per inch
DVD	— ang. Digital Video Disc lub Digital Versatile Disc
DVI	— ang. Digital Visual Interface
HDD	— ang. hard disk drive
HDMI	— ang. High Definition Multimedia Interface
HTML	— ang. HyperText Markup Language
IDE	— ang. Integrated Drive Electronics
IrDa	— ang. Infrared Data Association
IT	— ang. Information Technology
JPG	— ang. Joint Photographic Experts Group
LAN	— ang. Local Area Network
LCD	— ang. Liquid Crystal Display
MS	— ang. Microsoft
NAT	— ang. Network Address Translation
ODT	— ang. OpenDocument
PC	— ang. personal computer
PCI	— ang. Peripheral Component Interconnect
PDF	— ang. Portable Document Format
RAM	— ang. Random Access Memory
RTF	— ang. Rich Text Format
SATA	— ang. Serial Advanced Technology Attachment
SCSI	— ang. Small Computer Systems Interface
SMTP	— ang. Simple Mail Transfer Protocol
SQL	— ang. Structured Query Language
SSD	— ang. Solid State Drive
TCP	— ang. Transmission Control Protocol
USB	— ang. Universal Serial Bus
VoIP	— ang. Voice over Internet Protocol
WD	— ang. Western Digital
Wi-Fi	— ang. Wireless Fidelity
WLAN	— ang. Wireless Local Area Network
БФП	— багатофункціональний пристрій
ДК	— дистанційне керування
ЗАП	— запис
ІКТ	— інформаційно-комунікаційні технології
ОС	— операційна система

ПЗП	— постійні запам'ятовуючі пристрої
ПК	— персональний комп'ютер
РК	— рідкокристалічний
СБПЧ	— система безперервної подачі чорнила
ШІ	— штучна інтелегенція

Bibliografia

Wykaz wykorzystanej literatury i materiałów źródłowych

- Антонова 2009a — Антонова О.П., *Інформатика. Початковий курс. 2 клас*, Шепетівка.
- Антонова 2009b — Антонова О.П., *Інформатика. Початковий курс. 4 клас*, Шепетівка.
- Антонова 2010 — Антонова О.П., *Інформатика. Початковий курс. 3 клас*, Шепетівка.
- Атанова *et al.* 2009 — Атанова Г.Ю., Намакштанська І.Є., *Функціонування запозиченої лексики в українській мові*, „Вісник Донбаської національної академії будівництва і архітектури” 5 (79), Макіївка.
- Баженов *et al.* 2011a — Баженов В.А., Крикунов Е.З., Перельмутер А.В., Шишов О.В., *Інформатика. Інформаційні технології в будівництві. Системи автоматизованого проектування*, Київ.
- Баженов *et al.* 2011b — Баженов В.А., Лізунов Л.Л., Резников А.С., *Інформатика. Комп'ютерна техніка. Комп'ютерні технології*, Київ.
- Байбакова *et al.* 2000 — Байбакова І.М., Байбаков К.В., *Англiцизми в українських комп'ютерних програмах та мові професіоналів*, [w:] *Проблеми лінгвістики науково-технічного і художнього тексту та питання лінгвометодики*, Львів.
- Балабін 2002 — Балабін В.В., *Сучасний американський військовий сленг як проблема перекладу*, Київ.
- Баловсяк *et al.* 2006 — Баловсяк Н.В., Григоришин І.А., Кулібаба Л.В., *Система управління базами даних Microsoft Access для самостійного вивчення*, Київ.
- Балог 2001 — Балог В., *Функціонально-стилістична характеристика термінологічних словосполучень (на матеріалі „Словника української мови в 11-ти томах”)*, „Українська термінологія і сучасність” 4, Київ.
- Банзай 2003 — Банзай Ю., *Windows для України. Чому Microsoft настільки зневажливо ставиться до наших...*, „Поступ” 13 (1068).
- Баранівська 2005 — Баранівська О., *Прізвищеві гібриди з формантами -ко, -енко*, [w:] *Актуальні питання антропоніміки: Збірник матеріалів наукових читань пам'яті Ю. К. Редька*, Київ.
- Баранівська 2006 — Баранівська О., *Антропонімічні гібриди з формантами -ак (-як) / -ак ('-ak), -чак / -czak*, „Логос ономастики” 1.
- Безпояско *et al.* 1993 — Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський В.М., *Грамматика української мови. Морфологія*, Київ.
- Белей 2007 — Белей О., *Трансформація українського онамастикону посттоталітарного періоду на загальнослов'янському тлі*, Wrocław.
- Березовський *et al.* 2011 — Березовський В.С., Потієнко В.О., Завадський І.О., *Основи комп'ютерної графіки*, Київ.
- Білоус *et al.* 1999 — Білоус В.Й., Білоус А.В., Місяць Н.К., *Проблеми упорядкування української офтальмологічної термінології*, „Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка” 3, Житомир.

- Бобровська *et al.* 2010 — Бобровська Н.В., Євтушенко Н.І., *Інформатика. 7 клас. Базовий курс. Робочий зошит*, Шепетівка.
- Бондаренко 2007 — Бондаренко О.О., *Інформатика. Turbo Pascal. Спецкурс*, Шепетівка.
- Бондаренко 2009 — Бондаренко О.О., *Інформатика. Visual Basic. 9 клас*, Шепетівка.
- Боржковський 1889 — Боржковський В., *Лирники*, „Киевская Старина” 9, Київ.
- Борисюк 2000 — Борисюк І., *Словотвірні негаразди новітнього термінотворення*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології” 402, Львів.
- Брітікова 2006 — Брітікова К., *Роль юкстапозиції у творенні експресивно-оцінних номінацій особи*, „Лінгвістичні студії” 14, Донецьк.
- Булаховський 2011 — Булаховський К., *Русизми в україномовних інтерфейсах програм*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології” 709, Львів.
- Буров 1999 — Буров Е., *Комп’ютерні мережі*, Львів.
- Вакал *et al.* 2003 — Вакал Є.С., Тригуб О.С., Ляшко В.І., *Робота в середовищі операційної системи Windows 9x: Курс лекцій для студентів вищих навчальних закладів: Курс лекцій*, Київ.
- Вакарюк *et al.* 2004 — Вакарюк Л., Панцьо С., *Українська мова. Морфеміка і словотвір*, Тернопіль.
- Ванін *et al.* 2012 — Ванін В.В., Перевертун В.В., Надкернична Т.М., *Комп’ютерна інженерна графіка в середовищі AutoCAD*, Київ.
- Веклинець 1997 — Веклинець Л.М., *Структура і походження сучасної української психологічної термінології*, Autoreferat rozprawy doktorskiej, Київ.
- Велихов 1983 — Велихов Е.П., *Об организации в Академии наук СССР работ по информатике, вычислительной технике и автоматизации*, „Вестник АН СССР” 6, Москва.
- Венгерський *et al.* 2005 — Венгерський П., Коссак О., *Coral Draw 8 — віртуальний кольоровий світ*, Львів.
- Виноградов 1938 — Виноградов В.В., *Очерки по истории русского литературного языка XVII–XIX вв.*, Москва.
- Вихованець 1988 — Вихованець І., *Частини мови в семантико-граматичному аспекті*, Київ.
- Вихованець *et al.* 2004 — Вихованець І., Городенська К., *Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови*, red. І. Вихованець, Київ.
- Віняр 2004 — Віняр Г.М., *Розвиток системи дериваційних засобів на базі кореневих морфем*, „Вісник Житомирського державного університету Івана Франка” 14, Житомир.
- Вісник 1928 — „Вісник Інституту української наукової мови” 1, Київ.
- Вісник 1930 — „Вісник Інституту української наукової мови” 2, Київ.
- Возняк 2000 — Возняк Т., *Глобалізація як виклик людству*, „І” 19.
- Володін *et al.* 2008 — Володін В.В., Володіна І.Л., Столяров Ю.О., *Основи інформатики 8 кл.*, Київ.
- Володіна *et al.* 2008a — Володіна І.Л. *et al.*, *Основи інформатики. 7 клас*, Харків.
- Володіна *et al.* 2008b — Володіна І.Л., Володін В.В., *Основи інформатики. 8 клас*, Харків.
- Володіна *et al.* 2009a — Володіна І.Л., Володін В.В., *Основи інформатики. 9 клас. Навчальний посібник у 2 ч.*, Харків.
- Володіна *et al.* 2009b — Володіна І.Л., Володін В.В., *Інформатика: Підручник для 9 кл. загальноосвітніх навчальних закладів*, Харків.
- Володіна *et al.* 2010a — Володіна І.Л., Володін В.В., *Інформатика. 10 клас. Підручник. Академічний рівень у 2 ч.*, Харків.
- Володіна *et al.* 2010b — Володіна І.Л., Володін В.В., *Інформатика. 10 клас. Підручник. Рівень стандарту у 2 ч.*, Харків.
- Володіна *et al.* 2011a — Володіна І.Л., Володін В.В., *Інформатика. 10 клас. Універсальний комп’ютерний практикум*, Харків.
- Володіна *et al.* 2011b — Володіна І.Л., Володін В.В., *Інформатика. 11 клас. Підручник. Академічний рівень у 2 ч.*, Харків.

- Володіна *et al.* 2011c — Володіна І.Л., Володін В.В., *Інформатика. 11 клас. Підручник. Рівень стандарту*, Харків.
- Володіна *et al.* 2011d — Володіна І.Л., Володін В.В., *Інформатика. 11 клас. Універсальний комп'ютерний практикум. Академічний рівень*, Харків.
- Вояк 1990 — Вояк А., *Нове видання з української термінології*, „Свобода” 166, Jersey City.
- Галіцин *et al.* 1998 — Галіцин В.К., Левченко Ф.А., *Багатокористувацькі обчислювальні системи та мережі*, Київ.
- Гамаюн 2007 — Гамаюн В. П., *Моделювання багаторозрядних комп'ютерних систем*, Київ.
- Гінзбург 2010 — Гінзбург М., *Щодо засадничих понять, пов'язаних із поданням процесів*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології” 676, Львів.
- Гінзбург *et al.* 2002 — Гінзбург М., Левіна С., Требульова І., *Досвід та впровадження ДСТУ 3966-2000 в термінологічну діяльність*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології” 453, Львів.
- Глинський 2003 — Глинський Я.М., *Практикум з інформатики*, Львів 2003.
- Глинський 2009a — Глинський Я.М., *Інформатика. 10–11 кл. ч.1. Алгоритмізація і програмування*, Львів.
- Глинський 2009b — Глинський Я.М., *Інформатика. 10–11 кл. ч. 2. Інформаційні технології*, Львів.
- Глинський 2009c — Глинський Я.М., *Інформатика. 9 клас*, Львів.
- Глинський 2010a — Глинський Я.М., *Практикум з інформатики*, Львів.
- Глинський 2010b — Глинський Я.М., *Інформатика. 10 клас*, Львів.
- Глинський *et al.* 2004 — Глинський Я.М., Рязьська В.А., *Ліпих-практикум з інформатики*, Львів.
- Глинський *et al.* 2007 — Глинський Я.М., Рязьська В.А., *Інтернет. Мережі, HTML і телекомунікації*, Львів.
- Глинський *et al.* 2008a — Глинський Я.М., Анохін В.Є., Рязьська В.А., *Бейсик*, Львів.
- Глинський *et al.* 2008b — Глинський Я.М., Анохін В.Є., Рязьська В.А., *C++*, Львів.
- Глинський *et al.* 2009a — Глинський Я.М., Анохін В.Є., Рязьська В.А., *Паскаль. Turbo Pascal і Delphi*, Львів.
- Глинський *et al.* 2009b — Глинський Я.М., Рязьська В.А., *Інтернет. Комп'ютерні мережі, HTML і телекомунікації*, Львів.
- Глушков 1962a — Глушков В. М., *Синтез цифровых автоматов*, Москва.
- Глушков 1962b — Глушков В. М., *Введение в теорию самосовершенствующихся систем*, Киев.
- Глушков 1964 — Глушков В. М., *Введение в кибернетику*, Киев.
- Глушков 1987 — Глушков В.М., *Основы безбумажной информатики*, Москва.
- Гнатюк 1896 — Гнатюк В., *Лірники. Лірницькі пісні, молитви, слова, звістки і т. и. про лірників повіту Бучацького*, „Етнографічний збірник” 2, Львів.
- Гнатюк 1957 — Гнатюк Г.М., *Російсько-українські літературно-мовні зв'язки в другій пол. XVIII–першій чв. XIX ст.*, Київ.
- Гнатюк *et al.* 1979 — Гнатюк Г.М., Городенська К.Г., Грищенко А.П., Клименко Н.Ф., Ковалик І.І., Роднина Л.О., Русанівський В.М., Юрчик Л.А., *Словотвір сучасної української літературної мови*, Київ.
- Горбач 1957 — Горбач О., *Арго українських лірників*, „Наукові записки Українського вільного університету” 1, Мюнхен.
- Гордиенко 2002 — Гордиенко В.А., *О некоторых особенностях компьютерного жаргона (на материале просторечия города Киева)*, [w:] Владимир Иванович Даль и современные филологические исследования: Сборник научных работ, red. Л.А. Кудрявцева, Киев.
- Горлач *et al.* 1999a — Горлач В.М., Макар В.М., *Побудова та адміністрування INTRANET-мереж ч.1. Основи мережних технологій. Тексти лекцій*, Львів.
- Горлач *et al.* 1999b — Горлач В.М., Макар В.М., *Побудова та адміністрування INTRANET-мереж ч. 2. Адміністрування мереж Windows NT. Тексти лекцій*, Львів.

- Горлач *et al.* 2005 — Горлач В., Левченко О., *Табличний процесор Microsoft Excel: основи роботи*, Львів.
- Городенська 1981 — Городенська К.Г., *Словотвірна структура слова*, Київ.
- Городенська 1987 — Городенська К.Г., *Морфеміка української мови*, Київ.
- Городенська 1994 — Городенська К.Г., *Проблема виділення словотвірних категорій (на матеріалі іменника)*, „Мовознавство” 6, Київ.
- Городенська 1995 — Городенська К.Г., *Словотвірна синонімія*, [w:] *Актуальні проблеми українського словотвору. Матеріали III-їх читань, присвячених пам'яті проф. Івана Ковалика*, Івано-Франківськ.
- Городенська 2000 — Городенська К.Г., *Синтаксичні засади категорійного словотвору*, „Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія: Філологія” 2, Вінниця.
- Городенська 2002 — Городенська К.Г., *Синтаксичні засади словотвірних категорій граматичної ад'єктивації*, [w:] *Актуальні проблеми українського словотвору*, red. В.В. Грещук, Івано-Франківськ.
- Городенська 2005 — Городенська К.Г., *Системна словотвірна співвіднесеність і реальне утворення дієслів та іменників*, „Лінгвістика” 1, Херсон.
- Городенська *et al.* 1981 — Городенська К.Г., Кравченко М.В., *Словотвірна структура слова (відіменні деривати)*, Київ.
- Горпинич 1977 — Горпинич В.О., *Будова слова і словотвір*, Київ.
- Горпинич 1983 — Горпинич В.О., *Семантичний взаємозв'язок мотивованого і мотивуючого в процесі словотворення*, [w:] *Словотвірна семантика східнослов'янських мов*, Київ.
- Горпинич 1995 — Горпинич В.О., *Словотворення і словотвір української мови*, Київ.
- Горпинич 1998 — Горпинич В.О., *Українська словотвірна дериватологія*, Дніпропетровськ.
- Горпинич 1999 — Горпинич В.О., *Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфологія: Навчальний посібник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти*, Київ.
- Григорович 2007a — Григорович І.І., *Порівняльний аналіз термінології програмних продуктів фірми Майкрософт в англійській та українській мовах*, „Науковий вісник Волинського державного університету ім. Л. Українки” 4, Луцьк.
- Григорович 2007b — Григорович І.І., *Особливості творення комп'ютерної термінології операційних систем та програмного забезпечення в англійській та українській мовах*, „Сучасні проблеми лінгвістичних досліджень і методика викладання іноземних мов професійного спілкування у вищій школі” 1, Львів.
- Гринев-Гриневич 2011 — Гринев-Гриневич С.В., *О терминологических аспектах языковой политики*, „Термінологічний вісник” 1, red. В. Л. Іващенко, Київ.
- Губенко 2001 — Губенко Д., *Яка ваша стартова мова?*, <http://www.kolega.kiev.ua/gazeta.asp?id=117> [dostęp 12.03.2007 r.].
- Грещук 1985a — Грещук В., *Поняття словотвірної парадигми в сучасній дериватології*, „Мовознавство” 1, Київ.
- Грещук 1985b — Грещук В.В., *Семантико-словотвірна структура українських спільнокореневих деад'єктивів на -инь, -ість, -ота, -ина, -изна, -Ø*, [w:] *Дослідження з словотвору та лексикології*, red. В.О. Горпинич, І.І. Ковалик, І.С. Олійник, Київ.
- Грещук 1995 — Грещук В., *Український відприкметниковий словотвір*, Івано-Франківськ.
- Грещук 2002 — Грещук В., *Основоцентрична дериватологія: історія, стан, перспективи*, [w:] *Актуальні проблеми українського словотвору*, red. В.В. Грещук, Івано-Франківськ.
- Грещук 2007 — Грещук В., *Словотвір і полісемія*, „Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Мовознавство” 1, Тернопіль.
- Грещук 2009 — Грещук В., *Словотвір у сучасній науковій парадигмі*, [w:] *Студії з українського мовознавства: Вибрані праці*, оргас. Р. Бачкур, Івано-Франківськ.

- Девтеров 2010 — Девтеров І.В., *Комунікативний процес і мовна ситуація в Інтернеті*, „Філософські проблеми гуманітарних наук. Альманах” 17, Київ.
- Демешко 2009 — Демешко І., *До проблеми морфологічного моделювання віддієслівних дериватів у сучасній українській мові*, „Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)” 81 (1), Кіровоград.
- Демків *et al.* 2003 — Демків І.І., Кравець І.Т., Каленюк П.І., Клюйник І.І., Петрович Р.Й., *Основи програмування в середовищі турбо-паскаль. Лекції та завдання до лабораторних робіт. Навчальний посібник*, Львів.
- Демків *et al.* 2004a — Демків І.І., Кравець І.Т., Каленюк П.І., Клюйник І.І., Клюйник І.Ф., Петрович Р.Й., *Основи роботи в середовищах Microsoft Excel 2000 та Microsoft Access 2000 та застосування SQL та VBA. Лекції та завдання до лабораторних робіт. Навчальний посібник*, Львів.
- Демків *et al.* 2004b — Демків І.І., Кравець І.Т., Каленюк П.І., Клюйник І.І., Петрович Р.Й., *Робота з ПК. Архітектура ПК. Операційні системи WINDOWS і MS DOS. Текстовий редактор WORD 2000. Вступ в INTERNET. Лекції та завдання до лабораторних робіт. Навчальний посібник*, Львів.
- Демків *et al.* 2010 — Демків І.І., Кравець І.Т., Каленюк П.І., Клюйник І.І., Петрович Р.Й., *Основи програмування у середовищах Турбо-Паскаль та Delphi. Лекції та завдання до лабораторних робіт. Навчальний посібник*, Львів.
- Дзендзелівський 1996a — Дзендзелівський Й., *Арго волинських лірників*, [w:] *Українське і слов'янське мовознавство*, red. О. Купчинський, Ужгород.
- Дзендзелівський 1996b — Дзендзелівський Й., *Український бурсацько-семінарський жаргон середини XIX ст. на матеріалах повісті „Люборацькі” А. Свидницького*, [w:] *Українське і слов'янське мовознавство*, red. О. Купчинський, Ужгород.
- Дзендзелівський 1996c — Дзендзелівський Й., *Арго нововижівських кожухарів на Волині*, [w:] *Українське і слов'янське мовознавство*, red. О. Купчинський, Ужгород.
- Дибкова 2011 — Дибкова Л.М., *Інформатика і комп'ютерна техніка*, Київ.
- Дончик 2001 — Дончик В., *Мова не винна: Про суржик, двомовність і грамотність на українському ТБ*, „Слово і час” 2, Київ.
- Дорошенко *et al.* 2011 — Дорошенко Ю.О., Тихонова Т.В., Луньова Г.С., *Технологічне навчання інформатики: Навчально-методичний посібник*, Харків.
- Доценко *et al.* 2011 — Доценко С.О., Чистякова Н.Б., *Інформатика. 10 клас. Рівень стандарту: Розробки уроків*, Харків.
- Дмитрик 2001 — Дмитрик В.М., *Формування української ветеринарної лексики*, Autoreferat rozprawy doktorskiej, Запоріжжя.
- Друзюк *et al.* 2008 — Друзюк В., Сімчук Г., *Реєстрування технічних умов і термінологія: сучасний стан і проблеми*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології” 620, Львів.
- Дубій 2007 — Дубій О., *12 уроків з 1С: Бухгалтерія*, Львів.
- Дуцяк 2000 — Дуцяк І., *Специфічні ознаки терміна і нормативні вимоги до нього*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології” 402, Львів.
- Дядюра 2001 — Дядюра Г., *Образні засоби новітніх наук: Комп'ютерна термінологія*, „Дивослово” 12, Київ.
- Д'яков *et al.* 2000 — Д'яков А.С., Кияк Т.Р., Куделько З.Б., *Основи термінотворення*, Київ.
- Ермакова 2001 — Ермакова О.И., *Особенности компьютерного жаргона как специфической подсистемы русского языка*, <http://www.dialog-21.ru/digest/archive/2001/?year=2001&vol=22724&id=6683> [dostęp 12.10.2010 г.].
- Євсєєва *et al.* 2009 — Євсєєва Г., Мишуренко П., *Мова сучасної преси та інішомовні запозичення*, „Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)” 81 (1), Кіровоград.

- Євтушенко *et al.* 2010 — Євтушенко Н.Г., Діброва О.В., *Соціоцентрична парадигматика англomовної комп'ютерної термінології*, „Нові технології” 3 (29), Київ.
- Ємельянова 2011 — Ємельянова Є.С., *Взаємодія питомих та чужомовних лексичних одиниць у складі терміносполук*, „Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия: Филология. Социальные коммуникации” 24 (63), cz. 2, Симферополь.
- Єнікєєва 2001 — Єнікєєва Є.М., *Особливості перекладу комп'ютерних термінів на українську мову*, „Вісник СумДУ” 5 (26), Суми.
- Жуков *et al.* 2004 — Жуков І.А., Гуменюк В.О., Альтман І.Є., *Комп'ютерні мережі та технології*, Київ.
- Жуков *et al.* 2007 — Жуков І.А., Дрововозов В.І., Масловський Б.Г., *Експлуатація комп'ютерних систем та мереж*, Київ.
- Жулінська 2009 — Жулінська М., *Фреймова семантика англійських комп'ютерних неологізмів*, „Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)” 81 (1), Кіровоград.
- Завадський *et al.* 2009 — Завадський І.О., Стеценко І.В., Левченко О.М., *Інформатика. 9 клас*, Київ.
- Завадський *et al.* 2010 — Завадський І.О., Стеценко І.В., Левченко О.М., *Інформатика. 10 клас. Рівень стандарту*, Київ.
- Завадський *et al.* 2011a — Завадський І.О., Стеценко І.В., *Інформатика. 11 клас. Рівень стандарту*, Київ.
- Завадський *et al.* 2011b — Завадський І.О., Забарна А.П., *Microsoft Excel у профільному навчанні*, Київ.
- Завадський *et al.* 2011c — І. О. Завадський, Заболотний Р.І., *Основи візуального програмування*, Київ.
- Зайченко 2006a — Зайченко Ю.П., *Основи проектування інтелектуальних систем*, Київ.
- Зайченко 2006b — Зайченко Ю.П., *Дослідження операцій*, Київ.
- Зайченко *et al.* 2010 — Зайченко О.Ю., Зайченко Ю.П., *Комп'ютерні мережі*, Київ.
- Закон 1989 — Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки. *Про мови в Українській РСР*, <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/8312-11> [dostęp 12.05.2012 r.].
- Закон 1998 — Закон України. *Про національну програму інформатизації*, <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show?nreg=74%2F98-%E2%F0&find=1&text=%EC%EE%E2%EE%FE&x=5&y=9> [dostęp 12.05.2012 r.].
- Закон 2012 — Закон України. *Про засади державної мовної політики*, <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5029-17> [dostęp 10.09.2012 r.].
- Зарецький 2006 — Зарецький О.В., *Російські лексичні запозичення: сучасна українська публіцистика*, „Культура народів Причорномор'я” 82, t. 1, Симферополь.
- Захарчин 1995 — Захарчин В.В., *Українська мовознавча термінологія кінця XIX–початку XX століття*, Autoreferat rozprawy doktorskiej, Київ.
- Зимовець 2009 — Зимовець Г., *Структурно-прагматичні характеристики жанру інтернет-сайту*, „Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи” 3, Київ.
- Злобін 2012 — Злобін Г.Г., *Основи інформатики, комп'ютерної техніки і комп'ютерних технологій (для студентів економічних спеціальностей)*, Київ.
- Зуброва 2009 — Зуброва О., *Способи утворення нових одиниць сучасної англійської комп'ютерної лексики*, „Південний архів. Філологічні науки” 45, Херсон.
- Зюзькіна 2009 — Зюзькіна Г., *Морфологічні особливості від субстантивних прикметників іноземного походження із суфіксом -ськ- в сучасній українській мові*, „Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)” 81 (1), Кіровоград.
- Іваненко 2011 — Іваненко Л., *Первісток обчислювальної техніки. До 60-річчя створення МЕСМ*, „Вісник НАН України” 12, Київ.
- Іванова 2003 — Іванова Н., *Мовна ситуація в українському віртуальному просторі*, <http://novamova.org/blog/2009/01/ukr-lang-virt-space/> [dostęp 20.04.2011 r.].

- Іздрик 2007 — Іздрик А., *Особливості спілкування молоді у віртуалі*, „І” 46.
- Іленков 2009 — Іленков А., *Термінологія та її роль у представленні знань*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології” 648, Львів.
- Ілик 2000 — Ілик Т., *Соціальні варіанти мови та їх термінологічне окреслення*, [w:] *Мовознавчі дослідження. Збірник наукових праць*, red. А. Загнидко, Донецьк.
- Ільницька 2004 — Ільницька Л., *Інтернаціональна лексика в комп’ютерній термінології та її опрацювання на практичному занятті з англійської мови в технічному ВНЗ*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології” 503, Львів.
- Ільченко 2008 — Ільченко О., *Команда-14. Пастка для геймера*, Київ.
- Іщук *et al.* 2004 — Іщук М.В., Ачилова В.П., *Словотвірна активність формантів мало-, напів-, пів- в українській мові*, „Культура народів Причорномор’я” 53, Симферополь.
- Їжакевич 1969 — Їжакевич Г.П., *Українсько-російські мовні зв’язки радянського часу*, Київ.
- Казимир 2008 — Казимир В.В., *Об’єктно-орієнтоване програмування*, Київ.
- Каленюк *et al.* 2004 — Каленюк П., Ключник І., Гнатів Л., Демкин Л., Подун І., Обшта А.Ф., *Основи програмування у середовищі С. Лекції та завдання до лабораторних робіт*, Львів.
- Каленюк *et al.* 2005a — Каленюк П.І., Обшта А.Ф., Гоблик Н.М., Клочко Н.Ф., Ментинський С.М., *Практикум з програмування (Turbo PASCAL, Object PASCAL-Delphi). Навчальний посібник*, Львів.
- Каленюк *et al.* 2005b — Каленюк П.І., Обшта А.Ф., Гоблик Н.М., Клочко Н.Ф., Ментинський С.М., *Практикум з програмування на VBA. Навчальний посібник*, Львів.
- Каленюк *et al.* 2007 — Каленюк П., Ключник І., Кравець І., Гнатів Л., Демкин Л., Подун І., *Основи програмування в середовищі С (лекції та завдання до лабораторних робіт)*, Львів.
- Караванова 2008a — Караванова Т.П., *Основи алгоритмізації та програмування. 10 клас*, Шепетівка.
- Караванова 2008b — Караванова Т.П., *Збірник вправ та задач з алгоритм та програм. 10–11 кл.*, Шепетівка.
- Караванова 2009 — Караванова Т.П., *Інформатика. Основи алгоритмізації та програмування. 777 задач*, Київ.
- Караванова 2010 — Караванова Т.П., *Інформатика. Методи побудови алгоритмів та їх аналіз. Необчислювальні алгоритми*, Київ.
- Карачка *et al.* 2010 — Карачка А.Ф., Дудко О.І., *Архітектура комп’ютерів*, red. А.О. Саченко, Тернопіль.
- Карачун 2003 — Карачун В., *Українська науково-технічна термінологія: здобутки, втрати, надії*, „Вища освіта України” 4, Київ.
- Карпіловська 1990 — Карпіловська Є.А., *Конструювання складних словотвірних одиниць*, Київ.
- Карпіловська 1999 — Карпіловська Є.А., *Суфіксальна підсистема сучасної української літературної мови: будова та реалізація*, Київ.
- Кищик 2010 — Кищик А.С., *Безеквівалентна комп’ютерна лексика та способи її перекладу*, [w:] *Соціально-гуманітарні проблеми сучасної молоді в Україні: матеріали молодіжної конференції*, Суми.
- Кияк 1994 — Кияк Т.Р., *До питання про „своє” та „чуже” в українській термінології*, „Мовознавство” 1, Київ.
- Кияк 2000 — Кияк Т.Р., *Українська термінологія як фактор державності української мови*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології. Матеріяли 6-ї Міжнародної наукової конференції *СловоСвіт 2000*” 402, Львів.
- Кіндей 1999 — Кіндей Л., *Семантико-синтаксичні особливості омонімії дієслів із префіксом ви-*, „Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)” 20, Кіровоград.

- Кіндей 2001a — Кіндей Л., *Словотвірна і лексична омонімія дієслівних похідних із префіксами ви-, пере-, „Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)”* 31, Кіровоград.
- Кіндей 2001b — Кіндей Л., *Специфіка локативної семантики префікса ви- у дієслівних похідних, „Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)”* 35, Кіровоград.
- Кіндей 2001c — Кіндей Л., *Специфіка квантитативної семантики префікса пере- у похідних дієсловах, „Південний архів. Філологічні науки”* 9, Херсон.
- Клименко 1973 — Клименко Н.Ф., *Система афіксального словотворення сучасної української мови*, Київ.
- Клименко 1984 — Клименко Н.Ф., *Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові*, Київ.
- Клименко *et al.* 1998 — Клименко Н.Ф., Карпіловська Є.А., *Словотвірна морфеміка сучасної української літературної мови*, Київ.
- Кобилянський *et al.* 2005 — Кобилянський Є., Кобилянський А., *Українська латиниця для інтернету*, <http://www.lvivs.com/search/cache.php?cache=http%3A%2F%2Fwww.vgolos.lviv.ua%2Farticles%2F1918.html&q=%E6%E8%E8%E8%E5> [dostęp 12.07.2012 r.].
- Коваленко 1999 — Коваленко М. М., *Комп'ютерні віруси і захист інформації*, Київ.
- Коваленко *et al.* 2008 — Коваленко Б.Д., Ткачук Р.А., Серпученко В.Г., *Інженерна та комп'ютерна графіка*, Київ.
- Ковалик 1958 — Ковалик І.І., *Питання слов'янського іменникового словотвору в східнослов'янських мовах у порівнянні з іншими слов'янськими мовами*, Львів.
- Ковалик 1961 — Ковалик І.І., *Вчення про словотвір*, Львів.
- Ковалик 1962 — Ковалик І.І., *Проблеми суфіксальної омонімії та синонімії слов'янських мов, [w:] Питання слов'янознавства: Матеріали I Славістичної конференції*, Львів.
- Ковалик 1970 — Ковалик І.І., *Основні проблеми вчення про словотвір, „Українська мова і література в школі”* 11, Київ.
- Ковалик 1981 — Ковалик І.І., *„Словотворчий” чи „словотвірний”, „Культура слова”* 20, Київ.
- Ковалик 1983 — Ковалик І.І., *Семантична функція кореня в словотвірному гнізді, [w:] Словотвірна семантика східнослов'янських мов*, Київ.
- Ковалик 2007 — Ковалик І.І., *Вчення про словотвір. Вибрані праці*, оргас. В. Грещук, Івано-Франківськ-Львів.
- Коваль 2000 — Коваль М., *Основні аспекти української науково-технічної термінології з інформатики, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології. Матеріали 6-ї Міжнародної наукової конференції СловоСвіт 2000”* 402, Львів.
- Ковальчук 2004 — Ковальчук Т., *Якою буде мова в комп'ютері, такою і розмовлятиме наша молодь, „Аудиторія”* 10 (2450).
- Ковалюк 2005 — Ковалюк Т.В., *Основи програмування*, Київ.
- Козак 2002 — Козак Л.В., *Українська електротехнічна термінологія (словотвірний аспект)*, Автореферат розprawy doktorskiej, Київ.
- Козак 2012 — Козак Л.В., *Тематична структура української технічної термінології, „Дослідження з лексикології і граматики української мови”* 10, red. А.М. Поповський, Дніпропетровськ.
- Козир 2008 — Козир Є., *Суржик у законодавчих і нормативних документах, „Стандартизація. Сертифікація. Якість”* 2, Харків.
- Козир *et al.* 2000 — Козир Є., Моргунюк В., *Проблеми назовництва щодо процесу та наслідку процесу, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології. Матеріали 6-ї Міжнародної наукової конференції СловоСвіт 2000”* 402, Львів.

- Колган 2007 — Колган О., *Структурні особливості термінів-словосполучень української гірничої термінології*, „Лінгвістичні студії” 15, Донецьк.
- Колібаба 2003a — Колібаба Л., *Браковка чи бракування?*, „Культура слова” 62, Київ.
- Колібаба 2003b — Колібаба Л., *Особливості варіювання суфіксів -(а)нн-, -енн-, -інн- у віддієслівних іменниках*, „Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Григорія Сковороди: Науково-теоретичний збірник. Філологія”, wyd. spec., Переяслав-Хмельницький.
- Колібаба 2005 — Колібаба Л., *Семантико-функціональна характеристика суфіксів іменників дії в аспекті дивергенції*, „Українська мова” 3, Київ.
- Колісник *et al.* 2008 — Колісник С.Л., Колісник С.Г., *Основи Web-дизайну*, Харків.
- Коломоец 1997 — Коломоец В.М., *Семантическая и словообразовательная структура украинской сельскохозяйственной лексики*, Autoreferat rozprawy doktorskiej, Днепропетровск.
- Комова 2008 — Комова М., *Класифікація термінологічних словників*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології” 620, Львів.
- Комова 2003 — Комова М.В., *Українська термінографія (1948–2002): Бібліографічний покажчик*, Львів.
- Конституція 1997 — *Конституція України*, Київ.
- Копистянський *et al.* 2005 — Копистянський А., Максимюк О., Павликевич А., *Знайомство з Internet*, Львів.
- Корнієнко *et al.* 2008a — Корнієнко М.М., Іванова І.Д., *Інформатика. Електронні таблиці Excel: теоретичні основи, приклади та завдання, практичні роботи*, Харків.
- Корнієнко *et al.* 2008b — Корнієнко М.М., Іванова І.Д., *Інформатика: Довідник учня та абітурієнта*, Харків.
- Корнієнко *et al.* 2009a — Корнієнко М.М., Іванова І.Д., *Інформатика. Бази даних. Системи управління базами даних. Microsoft Access: Теоретичні основи, приклади та завдання, практичні роботи*, Харків.
- Корнієнко *et al.* 2009b — Корнієнко М.М., Іванова І.Д., *Інформатика. Основи алгоритмізації і програмування: Теоретичні основи, приклади та завдання, практичні роботи*, Харків.
- Корнієнко *et al.* 2010a — Корнієнко М.М., Іванова І.Д., *Інформатика. 9 клас: Короткий довідник*, Харків.
- Корнієнко *et al.* 2010b — Корнієнко М.М., Іванова І.Д., *Інформатика. Текстовий редактор Microsoft Word: Теоретичні основи, приклади та завдання, практичні роботи*, Харків.
- Коссака *et al.* 1997 — Коссака О., Юрчак І., *Сім кроків до MS Word*, Львів.
- Коссака *et al.* 2001 — Коссака О., Юрчак І., *Текстовий процесор Word 2000*, Львів.
- Коссака *et al.* 2005 — Коссака О., Коссака О., *Чарівний світ Photoshop*, Львів.
- Коссака *et al.* 2007 — Коссака О., Юрчак І., *Текстовий процесор Word*, Львів.
- Костенко *et al.* 2001 — Костенко А., Костенко В., Кульчицький І., Плеша М., *Проблеми функціонування української мови в комп’ютерних технологіях*, „Українська термінологія і сучасність” 4, Київ.
- Костриба 2009 — Костриба О.В., *Усі уроки інформатики. 9 клас*, Харків.
- Костриба *et al.* 2010a — Костриба О.В., Лещук Р.І., *Усі уроки інформатики. 10 клас. Рівень стандарту*, Харків.
- Костриба *et al.* 2010b — Костриба О.В., Лещук Р.І., *Усі уроки інформатики. 10 клас. Академічний рівень*, Харків.
- Костриба *et al.* 2011a — Костриба О.В., Лещук Р.І., *Усі уроки інформатики. 11 клас. Рівень стандарту*, Харків.
- Костриба *et al.* 2011b — Костриба О.В., Лещук Р.І., *Усі уроки інформатики. 11 клас. Академічний рівень. Частина 1.*, Харків.
- Костриба *et al.* 2012 — Костриба О.В., Лещук Р.І., *Усі уроки інформатики. 11 клас. Академічний рівень. Частина 2.*, Харків.

- Костюк 1987 — Костюк А.В., *Терминологическая и профессиональная лексика театрального искусства в современном украинском литературном языке*, Autoreferat rozprawy doktorskiej, Киев.
- Кочан 1991 — Кочан І.М., *Теоретичні засади вироблення термінологічних стандартів в українській мові*, [w:] *Мова і культура нації*, red. Т.І. Пацько, Львів.
- Кочан 2006 — Кочан І., *Динаміка термінів з міжнародними кореневими компонентами*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології” 559, Львів.
- Кочан 2009 — Кочан І., *Термінологія: національна чи міжнародна?*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології” 648, Львів.
- Кочерга 1994 — Кочерга О.Д., *Деякі міркування про шляхи і манівці розвитку української наукової термінології*, „Сучасність” 7–8, Київ.
- Кочерга et al. 2010 — Кочерга О., Пілецький В., *Процесові прикметники в науковій мові*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології” 676, Львів.
- Кочерган 2006 — Кочерган М.П., *Основи зіставного мовознавства*, Київ.
- Кравченко 1990 — Кравченко М.В., *Словообразовательная морфонология современного украинского языка*, Autoreferat rozprawy doktorskiej, Киев.
- Кравчук et al. 2012 — Кравчук С.О., Шонін В.О., *Основи комп’ютерної техніки: Компоненти, системи, мережі*, Київ.
- Кратко et al. 2000 — Кратко М., Кікець Н., *Проблеми транскрипції в укладанні англійсько-українських словників з математики, програмування та обчислювальної техніки*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології. Матеріали 6-ї Міжнародної наукової конференції *СловоСвіт 2000*” 402, Львів.
- Кратко 2002 — Кратко М., *Проблеми української наукової мови*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології” 453, Львів.
- Кременчуцька 2008 — „Кременчуцька панорама” 4 (167).
- Кремень 2001 — Кремень В., *Освіта в Україні. Доповідь Міністра освіти і науки України на II Всеукраїнському з’їзді працівників освіти*, http://education.gov.ua/edu/docs/common/rep_min_ukr.html [dostęp 21.03.2008 r.].
- Кубайчук et al. 2003 — Кубайчук В.П., Мейнарович Є.В., *До пакету Windows Ukrainian Interface Pack*, http://tc.terminology.lp.edu.ua/TK_sem_WinUA.htm [dostęp 2.02.2012 r.].
- Кузьма 2006 — Кузьма І., *Словотвірна синонімія і словотвірна варіантність прикметників в українській мові*, Львів.
- Кулаков et al. 2009 — Кулаков Ю.О., Жуков І.А., *Комп’ютерні мережі*, Київ.
- Кульчицький et al. 2005 — Кульчицький І., Плеша М., *Технологічні аспекти вживання української мови в середовищі ОС Windows*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології” 538, Львів.
- Кульчицький et al. 2008 — Кульчицький І., Плеша М., *Технологічні аспекти вживання української мови в середовищі ОС Windows II*, [w:] *Збірник наукових праць учасників 10-ї Міжнародної наукової конференції „Проблеми української термінології СловоСвіт 2008”*, Львів.
- Кульчицький et al. 2009 — Кульчицький І., Філь Б., *Default: „по замовчуванню” чи „за налаштуванням”?*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології” 648, Львів.
- Купцова 2000 — Купцова Н.С., *Особенности языка хакеров*, [w:] *Язык как структура и социальная практика*, Хабаровск.
- Кучман 2005 — Кучман І.М., *Переклад англійських термінів у галузі комп’ютерних технологій*, „Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка” 23, Житомир.
- Лазебна 2010 — Лазебна Н., *Проблема визначення припустимої межі образності в семантиці комп’ютерної термінології*, „Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)” 89, Кіровоград.

- Лебедева *et al.* 2009 — Лебедева Н., Дьяченко С., *Англійські запозичення як специфічний феномен у сучасному молодіжному дискурсі в Україні та Німеччині*, „Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)” 81 (1), Кіровоград.
- Левіна 2006 — Левіна С., *Моделювання дієслів і віддієслівних іменників від абстрактних іменників іншомовного походження на -ці(я)*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології” 559, Львів.
- Левченко 1861 — Левченко М., *Заметки о русинской терминологии*, „Основа” 7, Київ.
- Левченко 2005 — Левченко О., *MS Word for Windows: від текстового процесора до видавничої системи*, Львів.
- Левченко *et al.* 2009 — Левченко О.М., Завадський І.О., Прокопенко Н.С., *Основи Інтернету*, Київ.
- Левченко *et al.* 2011 — Левченко О., Коваль І.В., Завадський І.О., *Основи створення комп’ютерних презентацій*, Київ.
- Леонova 1998 — Леонova М., *Словотвірна синонімія утворень із суфіксами -нн(я) та -к(а), [w:] Семантика і прагматика граматичних структур*, Донецьк.
- Лещук 2010 — Лещук І.М., *Кабінет інформатики*, Харків.
- Лисак *et al.* 2012 — Лисак Л.К., Болкова О.В., *Соціальний діалект студентства технічного вишу: концептосфери, соціально-психологічні функції та джерела поповнення*, „Лінгвістичні студії” 25, Донецьк.
- Лисенко *et al.* 2010 — Лисенко Т.І., Рівкінд Й.Я., Чернікова Л.А., Шакотько В.В., *Інформатика 10 кл. Академічний рівень, профільний рівень*, Київ.
- Лисенко *et al.* 2011a — Лисенко Т.І., Рівкінд Й.Я., Чернікова Л.А., Шакотько В.В., *Інформатика 10 кл. Рівень стандарту*, Київ.
- Лисенко *et al.* 2011b — Лисенко Т.І., Рівкінд Й.Я., *Інформатика 11 кл. Академічний рівень, профільний рівень*, Київ.
- Лігум *et al.* 2007 — Лігум Ю.С., Іванченко Г.Ф., *Інформатика*, Київ.
- Дідківська *et al.* 1982 — Дідківська Л.П., Родніна Л.О., *Словотвір, синонімія, стилістика*, Київ.
- Ліпінська 2003 — Ліпінська А., *Проблеми комп’ютерної термінології української мови*, „Газета «Університет України»” 4–5.
- Львівська 2006 — „Львівська газета” 154 (172).
- Мазурик 2004 — Мазурик Д.В., *Українська неологічна традиція*, „Вісник Львівського університету. Серія філологічна” 34, cz. 1, Львів.
- Мазурик 2005 — Мазурик Д.В., *Словотвірна адаптація новітніх запозичень у сучасній українській літературній мові*, http://www.uta.org.ua/uta/pages/main/ukr/main10_d5.htm [доступ 12.09.2011 р.].
- Майструк 2009 — Майструк Т., *Номінативна функція англзмів різних семантичних груп у текстах інформаційного стилю*, „Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)” 81 (1), Кіровоград.
- Майхрич 2010 — Майхрич Я.І., *Друга книга користувача ПК*, Львів.
- Макаренко 2009 — Макаренко М.Г., *AutoCAD і Word в інженерній графіці*, Київ.
- Малиновський 2011 — Малиновський Б., *Документальная трилогия*, Киев.
- Малиновський 2001 — Малиновський Б., *Відоме і невідоме в історії інформаційних технологій*, „Вісник НАН України” 1.
- Малиновський 2004 — Малиновський Б., *Відоме і невідоме в історії інформаційних технологій в Україні*, Київ.
- Малиновський 2007 — Малиновський Б., *Зберігати довечно*, Київ.
- Малярчук 2011 — Малярчук С.М., *Інформатика в означеннях, таблицях і схемах*, Харків.
- Масенко 2004 — Масенко Л., *Мова і суспільство: Постколоніальний вимір*, Київ.
- Масенко 2011 — Масенко Л., *Суржик: між мовою і „язиком”*, Київ.
- Масловський *et al.* 2010 — Масловський Б.Г., Дровозов В.І., Михальчук І.І., *Комп’ютерні побутові мультимедійні системи*, Київ.

- Мацюк 2006 — Мацюк Г., *Термін у соціолінгвістичних традиціях*, „Ucrainica II. Současna ukrajiniстика. Problemy jazyka, literatury a kultury” 2, Olomouc.
- Мацюк 2010 — Мацюк З., *Словотвірні синоніми української мови як об’єкт вивчення в чужомовній аудиторії*, „Teka Komisji Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych PAN Oddział Lublin” 5, Lublin.
- Медведів 2010 — Медведів А., *Що ж таке термін?*, [w:] *Збірник наукових праць учасників 11-ї Міжнародної наукової конференції „Проблеми української термінології СловоСвіт 2010”*, red. Л. Полюга, Львів.
- Медвідь 2005 — Медвідь О.М., *Комп’ютерний сленг*, „Вісник СумДУ” 6 (78), Суми.
- Ментинська 2011 — Ментинська І., *Мовностилістичні проблеми української комп’ютерної термінології*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології” 709, Львів.
- Микульчик 2005 — Микульчик Р., *Сучасні українські аббревіатури: перспективи і стан дослідження*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології” 538, Львів.
- Мисак 2008 — Мисак Р., *Комп’ютерні словники: класифікація та укладання*, [w:] *Збірник наукових праць учасників 10-ї Міжнародної наукової конференції „Проблеми української термінології СловоСвіт 2008”*, red. Л. Полюга, Львів.
- Митяй 1997 — Митяй З.О., *Словотворчі засоби вираження неповноти вияву ознаки прикметників*, „Мова та історія” 22, Київ.
- Митяй 2000 — Митяй З.О., *Прикметникова реалізація неповного ступеня вияву ознаки*, „Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського, Серія: філологія” 2, Вінниця.
- Михайленко et al. 2012a — Михайленко В.Є., Ванін В.В., Ковальов С.М., *Інженерна графіка*, Київ.
- Михайленко et al. 2012b — Михайленко В.Є., Ванін В.В., Ковальов С.М., *Інженерна та комп’ютерна графіка*, Київ.
- Михайленко 1996 — Михайленко Т., *Інтра- та екстралінгвістичні аспекти формування і функціонування військової терміносистеми в національних мовах (на матеріалі російської, німецької та української мов)*, Autoreferat rozprawy doktorskiej, Київ.
- Михайлов et al. 1968 — Михайлов А.И., Черный А.И., Гиляревский Р.С., *Основы информатики*, Москва.
- Михальчук et al. 2009 — Михальчук І.І., Пилипчук О.П., *Інформатика. 9 клас. Перший рік. Робочий зошит*, Шепетівка.
- Міщенко 2010 — Міщенко Н., *Формування віддієслівних термінів на прикладі програмної інженерії*, [w:] *Збірник наукових праць учасників 11-ї Міжнародної наукової конференції „Проблеми української термінології СловоСвіт 2010”*, red. Л. Полюга, Львів.
- Мойсеєнко 2011 — Мойсеєнко С., *Врахування прагматичної варіативності лексичних одиниць комп’ютерного дискурсу у процесі формування соціолінгвістичної компетенції у студентів комп’ютерних спеціальностей* [w:] *Матеріали I Міжнародної наукової конференції „Формування іншомовної соціокультурної компетенції у студентів ВНЗ”*, Київ.
- Моргунюк 2002 — Моргунюк В., *Про деякі вимоги до термінів, встановлені ДСТУ 3966-2000*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології” 453, Львів.
- Морзе 2006 — Морзе Н.В., *Основы інформаційно-комунікаційних технологій*, Київ.
- Морзе et al. 2009 — Морзе Н.В., Вембер В.П., Кузьмінська О.Г., *Інформатика: підручник для 9 кл.*, Київ.
- Морзе et al. 2010 — Морзе Н.В., Вембер В.П., Кузьмінська О.Г., *Інформатика: підручник для 10 кл.*, Київ.
- Морзе et al. 2011 — Морзе Н.В., Вембер В.П., Кузьмінська О.Г., Барна О.В., *Інформатика: підручник для 11 кл.*, Київ.

- Мосенкіс 2004 — Мосенкіс Ю.Л., *Вплив англійської мови на український комп'ютерний сленг (попереднє повідомлення)*, „Мова та історія” 70, Київ.
- Нагель 2008 — Нагель В.В., *Композиція та юстапозиція як засіб формування оцінного потенціалу слова*, „Лінгвістичні студії” 16, Донецьк.
- Назаров 2002 — Назаров Ю., *Мета робить крок на шляху до україномовного Укрнету*, <http://linklist.uazone.net/ar/1/meta.htm> [dostęp 22.06.2006].
- Наконечна 1994 — Наконечна Г.В., *Формування і розвиток української хімічної термінології*, Autoreferat rozprawy doktorskiej, Київ.
- Наконечна 1999 — Наконечна Г.В., *Українська науково-технічна термінологія. Історія і сьогодення*, Львів.
- Недюха 2007 — Недюха М., *Інтернет як засіб формування інформаційної культури*, <http://www.ualogos.kiev.ua/text.html?id=916&number=63&category=38> [dostęp 9.05.2011 r.].
- Непийвода 1997 — Непийвода Н.Ф., *Мова української науково-технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект)*, Київ.
- Николайчик 1890 — Николайчик Ф., *Отголосок лирничкого языка. К статье Валериана Боржковского „Лирники”*, „Киевская Старина” 4, Киев.
- Ніколаєва 1999 — Ніколаєва А., *Про освоєння українською мовою англійських термінів програмування*, „Вісник Харківського університету. Серія: Філологія” 426, Харків.
- Ніколаєва 2000 — Ніколаєва А., *Лексико-семантичні особливості термінів програмування, баз даних, мереж та обробки інформації*, „Вісник Харківського університету. Серія: Філологія” 473, Харків.
- Ніколаєва 2001a — Ніколаєва А., *Екстралінгвістична зумовленість термінології програмування, баз даних та обробки інформації*, „Вісник Харківського університету. Серія: Філологія” 491, Харків.
- Ніколаєва 2001b — Ніколаєва А., *Специфіка функціонування загальноживаної лексики терміносистеми програмування, баз даних та інформаційних технологій*, „Вісник Харківського університету. Серія: Філологія” 520, Харків.
- Ніколаєва 2002 — Ніколаєва А.О., *Структурно-семантична характеристика термінології програмування, комп'ютерних мереж та захисту інформації*, Autoreferat rozprawy doktorskiej, Харків.
- Ніколаєва et al. 2010 — Ніколаєва А., Фоміна Л., *Специфіка творення термінів-комполітів та юстаполітів у терміносистемі програмування, комп'ютерних мереж і захисту інформації*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології” 675, Львів.
- Новіков et al. 2009 — Новіков О.М., Грайворонський М.В., *Безпека інформаційно-комунікаційних систем*, Київ.
- Овчаренко 1996 — Овчаренко Н.І., *Способи номінації і словотворення у сучасній українській мінералогічній термінології*, Autoreferat rozprawy doktorskiej, Дніпропетровськ.
- Огар 1996 — Огар Е.І., *Українська друкарська термінологія: формування та функціонування*, Autoreferat rozprawy doktorskiej, Київ.
- Онищенко 2008 — Онищенко Ю.К., *Порівняльний термінологічний аналіз перекладів українізованих програм компанії „Майкрософт”*, „Гуманітарний вісник. Серія: Іноземна філологія. Проблеми сучасної світової літератури. Проблеми сучасного перекладознавства” cz. 12 (1), Черкаси.
- Онуфрієнко 2003a — Онуфрієнко Г.С., *Гібриди у складі неологічної лексики кінця ХХ століття*, „Вісник Дніпропетровського університету. Мовознавство” 9, Дніпропетровськ.
- Онуфрієнко 2003b — Онуфрієнко Г.С., *Гібридизація термінознака як чинник інноваційних процесів у мові науково-технічної комунікації*, [w:] *Лексико-граматичні інновації в сучасних слов'янських мовах: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції*, red. Т.С. Пристайко, Дніпропетровськ.

- Остапенко 2000 — Остапенко О., *Роль грецьких та латинських префіксів у творенні комп'ютерних термінів*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології. Матеріали 6-ї Міжнародної наукової конференції *СловоСвіт 2000*” 402, Львів.
- Остапенко *et al.* 2011 — Остапенко А., Пилипенко О.П., *Термінополе „комп'ютер”: лексико-семантичний і словотвірний аспекти: на матеріалі німецької і англійської мов*, [w:] *Studia Lingua: актуальні проблеми лінгвістики і методики викладання іноземних мов*, Київ.
- Панченко 2000 — Панченко С., *Термінологія в її історичному розвитку*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології. Матеріали 6-ї Міжнародної наукової конференції *СловоСвіт 2000*” 402, Львів.
- Панько *et al.* 1994 — Панько Т., Кочан І., Мацюк Г., *Українське термінознавство*, Львів.
- Пасічник *et al.* 2006 — Пасічник В.В., Резніченко В.А., *Організація баз даних та знань*, Київ.
- Пасічник *et al.* 2011 — Пасічник О.Г., Пасічник О.В., Стеценко І.В., *Основи веб-дизайну*, Київ.
- Пахомова 2008 — Пахомова Г.В., *Інформатика. Вступ в програмування мовою ЛОГО. 5 клас*, Шепетівка.
- Пахомова 2010 — Пахомова Г.В., *Інформатика. Програмування мовою ЛОГО. 6 клас*, Шепетівка.
- Перевозчикова 2003 — Перевозчикова О.Л., *Основи системного аналізу об'єктів і процесів комп'ютеризації*, Київ.
- Перевозчикова 2007 — Перевозчикова О.Л., *Інформаційні системи і структури даних*, Київ.
- Перевозчикова *et al.* 2003 — Перевозчикова О.Л., Демська-Кульчицька О.М., Гречко А.В., *ДСТУ 4249:03 Інформаційні технології. Настанова щодо POSIX-сумісних середовищ відкритих систем (POSIX-OSE)*, Київ.
- Петрова 1994 — Петрова О.Б., *Структурно-семантична характеристика медичної термінології та народних найменувань шкірних хвороб в українській мові*, Autoreferat rozprawy doktorskiej, Харків.
- Петрович *et al.* 2005 — Петрович Р.Й., Тумашова О.В., *Основи програмування мовою Сі*, Львів.
- Пиркало 1998 — Пиркало С., *Перший словник українського молодіжного сленгу*, red. Ю. Мосенкіс, Київ.
- Пілецький 2006 — Пілецький В., *Український термін як національно-культурне явище*, „Вісник Львівського університету. Серія філологічна” 38, cz. 1, Львів.
- Плескач 2002 — Плескач В., *Кальки в українській технічній термінології*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології” 453, Львів.
- Погрібний 2006 — Погрібний А., *Випробування суржиком*, „Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах” 4/5.
- Пожуєв 2008 — Пожуєв В.І., *Проблеми інформатизації суспільства в трансформаційних умовах*, „Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії” 34, red. В.Г. Воронкова, Запоріжжя.
- Полюга 2002 — Полюга Л.М., *Здобутки і втрати української термінології та термінографії за десять років Незалежності*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології” 453, Львів.
- Полюга 2007 — Полюга Л., *Проблематика процесів творення термінологічних словників*, „Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету: Мовознавство” 1 (16), Тернопіль.
- Пономарів 2002 — Пономарів О., *Повернення до національних засад в українській термінології*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології” 453, Львів.
- Процик 2004 — Процик І., *Українська фізична термінологія на зламі XIX–XX століть*, Львів.
- Пшенична *et al.* 2010 — Пшенична Л., Шевченко В., Шишкіна Н., *Англійсько-український глосарій: українські мовні засоби на позначення утязків сфери інформаційних технологій*, „Ві-

- сник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології” 676, Львів.
- Ривкінд *et al.* 2009 — Ривкінд Й.Я. *et al.*, *Інформатика* 9 кл., Київ.
- Рижченко 2009 — Рижченко О., *Шляхи і способи утворення комп’ютерного сленгу*, „Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)” 81 (1), Кіровоград.
- Рикалюк *et al.* 1996 — Рикалюк Р.Є., Стягар О.М., Данчак П.В., *Вступ до комп’ютерних мереж. Текст лекцій*, Львів.
- Рицар *et al.* 2003 — Рицар Б., Мисак Р., *Мова та термінологія зукраїнізованих програмних продуктів фірми Майкрософт*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології” 490, Львів.
- Рицар *et al.* 2006 — Рицар Б., Мисак Р., Микульчик Р., *Про англійсько-український глосарій виробів Microsoft*, [w:] *Збірник наукових праць учасників 9-ї Міжнародної наукової конференції „Проблеми української термінології СловоСвіт 2006”*, red. Л. Полюга, Львів.
- Рицар *et al.* 2007 — Рицар Б., Микульчик Р., *Типові помилки у проектах термінологічних стандартів*, „Стандартизація. Сертифікація. Якість” 4, Львів.
- Рішення 1999 — *Рішення Конституційного Суду України*, <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-99/ed20120412/paran54#n54> [dostęp 12.05.2012 r.].
- Рогоза 2006 — Рогоза М.Є., *Інформатика і комп’ютерна техніка: Навчальний посібник*, Київ.
- Рожанківський 2003 — Рожанківський Р., *Українська термінологія як наслідок „зближення мов”*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології” 490, Львів.
- Рожанківський 2004 — Рожанківський Р., *Інформаційна мова та інформаційні терміни програмного продукту Ворд компанії Майкрософт*, [w:] *Збірник наукових праць учасників 8-ї Міжнародної наукової конференції „Проблеми української термінології СловоСвіт 2004”*, Львів.
- Рожанківський 2007 — Рожанківський Р., *Видові перфективи двовидових безпрефіксних дієслів чужомовного походження на -ува(ти)*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології” 593, Львів.
- Руденко *et al.* 2005 — Руденко В.Д., Марчук О.М., Патланжоглу М.О., *Базовий курс інформатики*, red. В.Ю. Биков, т. 1. *Основи інформатики*, т. 2. *Інформаційні технології*, Київ.
- Рудик 2006 — Рудик М., *Українське слово в Інтернеті*, http://www.franko.lviv.ua/faculty/jur/publications/zbirnyk07/Zbirnyk07_Rudyk.htm [dostęp 8.05.2012 r.].
- Рудніченко 2003 — Рудніченко Н., *Вплив електронних ЗМІ на функціонування мови в інформаційному суспільстві*, „Соціум” 3.
- Саволук 2011 — Саволук А.П., *Основи алгоритмізації та програмування: збірник завдань*, Харків.
- Сальнікова 2005 — Сальнікова І.І., *Power Point для початківця*, Шепетівка.
- Свердан 2006 — Свердан Т., *„Суржикізація” сучасних видань для дітей*, „Дивослово” 2, Київ.
- Свищунова 2010a — Свищунова Т.М., *Інформатика. 6 клас*, Харків.
- Свищунова 2010b — Свищунова Т.М., *Інформатика. 7 клас*, Харків.
- Свищунова 2010c — Свищунова Т.М., *Інформатика. 8 клас*, Харків.
- Свищунова 2010d — Свищунова Т.М., *Інформатика. 9 клас*, Харків.
- Свищунова 2010e — Свищунова Т.М., *Інформатика. 10 клас. Академічний рівень*, Харків.
- Свищунова 2011a — Свищунова Т.М., *Інформатика. 10 клас. Рівень стандарту*, Харків.
- Свищунова 2011b — Свищунова Т.М., *Інформатика. 11 клас. Рівень стандарту*, Харків.
- Свищунова 2011c — Свищунова Т.М., *Інформатика. 11 клас. Академічний рівень*, Харків.
- Секунда 1930 — Секунда Т., *Принципи складання української технічної термінології*, „Вісник ІУНМ” 2, Київ.
- Селігей 2007a — Селігей П., *Питоме і чуже в термінології: гармонія чи конфлікт?*, „Вісник НАН України” 9, Київ.

- Селігей 2007b — Селігей П., *Що нам робити із запозиченнями?*, „Українська мова” 3, 4, Київ.
- Селігей 2007c — Селігей П., *Сучасне термінотворення: симптоми та синдроми*, „Мовознавство” 3, Київ.
- Селігей 2008 — Селігей П., *Пуризм у термінології: український досвід на європейському тлі*, „Мовознавство” 1, Київ.
- Семотюк *et al.* 2004 — Семотюк О., Антонюк Г., *Термінологія та багатомовне інформаційне суспільство*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології” 503, Львів.
- Сербенська 1992 — Сербенська О.А., *Формування і розвиток української наукової термінології*, [w:] *Наукове товариство імені Тараса Шевченка і українське національне відродження. Збірник наукових праць і матеріалів першої наукової сесії НТШ*, Львів.
- Сербенська 2001a — Сербенська О., *Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей*, Київ.
- Сербенська 2001b — Сербенська О., *Деяко про культуру мови і культуру слова*, „Дзвін” 9, Львів.
- Сербенська 2001c — Сербенська О., *Засоби масової інформації і проблеми екології української мови*, „EX PROFESSO: Збірник наукових праць” 3, Дніпропетровськ.
- Сербенська 2002a — Сербенська О., *Сучасна українська термінографія і проблеми екології мови*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології” 453, Львів.
- Сербенська 2002b — Сербенська О., *Ефірне мовлення у взаєминах з усною мовою*, „Телевізійна й радіожурналістика” 4, Львів.
- Сергієнко 1998 — Сергієнко І., *Становлення і розвиток досліджень з інформатики*, Київ.
- Сергієнко 1999 — Сергієнко І., *Інформатика в Україні: становлення, розвиток, проблеми*, Київ.
- Симоненко 2001 — Симоненко Л., *Українська наукова термінологія: стан та перспективи розвитку*, „Українська термінологія і сучасність” 4, Київ.
- Симоненко 2003 — Симоненко Л., *Проблема мовної норми в кримінальному кодексі України*, „Наукові записки. Національний університет «Києво-Могилянська академія». Гуманітарні науки” 22 (2), Київ.
- Симоненко 2005 — Симоненко Л., *Нові підходи до розбудови української наукової термінології*, „Українська термінологія і сучасність” 6, Київ.
- Симоненко О. 2003 — Симоненко О., *З історії становлення та розвитку терміносистеми інформаційних систем і технологій*, „Українська термінологія і сучасність” 5, Київ.
- Синявський 1941 — Синявський О., *Норми української літературної мови*, Київ.
- Сікорська 2001 — Сікорська З., *Структурно-граматична характеристика української словотвірної термінології*, „Українська термінологія і сучасність” 4, Київ.
- Скорейко-Свірська 2009 — Скорейко-Свірська І., *Грамаітичне освоєння науково-технічних термінів-іменників англійомовного походження в українській мові*, „Лінгвістичні студії” 19, Донецьк.
- Скорейко-Свірська 2010 — Скорейко-Свірська І., *До питання про класифікацію запозичень*, <http://www.pdaa.edu.ua/nr/pdf2/22.pdf> [dostęp 9.08.2012 r.].
- Скороходько 2002 — Скороходько Е.Ф., *Термін як репрезентант комунікативної стратегії побудови наукового тексту*, „Мовні і концептуальні картини світу” 6 (2), Київ.
- Скороходько 2006 — Скороходько Е.Ф., *Термін у науковому тексті*, Київ.
- Сметона *et al.* 2004 — Сметона А., Кулинич В., *Литовська термінологія у злокалізованих комп'ютерних програмах*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології” 503, Львів.
- Сокол 1992 — Сокол І.О., *История формирования украинской орнитологической номенклатуры*, Autoreferat rozprawy doktorskiej, Киев.
- Соколова 2000 — Соколова С.О., *Семантичний аспект словотвірної мотивації (на матеріалі префіксального словотвору дієслова)*, „Мовознавство” 2–3, Київ.

- Соколова 2002a — Соколова С.О., *Аспектуальні роди дії та їхнє місце в системі префіксального словотвору дієслова*, „Українська мова” 1, Київ.
- Соколова 2002b — Соколова С.О., *Дивергенція та конвергенція у сфері префіксального словотвору дієслова*, [w:] *Актуальні проблеми українського словотвору*, red. В. Грещук, Івано-Франківськ.
- Соколова 2003 — Соколова С.О., *Префіксальний словотвір дієслів у сучасній українській мові*, Київ.
- Соколова 2006 — Соколова І.В., *Моделі утворення комп’ютерних термінів англійської мови та їх переклад українською*, [w:] *Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції „Дні науки — 2006”, 17–28 квітня 2006*, Дніпропетровськ.
- Ставицька 2001 — Ставицька Л., *Українсько-російська двомовність: Соціопсихологічні та лексикографічні аспекти*, „Дивослово” 11, Київ.
- Ставицька 2002 — Ставицька Л., *Блудний суржик: міф, мова, стиль*, „Мандрівець” 1, Тернопіль.
- Ставицька 2005a — Ставицька Л.О., *Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови*, Київ.
- Стасюк 2007 — Стасюк Т.В., *Синонімія у сфері комп’ютерного сленгу*, http://www.rusnauka.com/18_NiIN_2007/Philologia/22862.doc.htm [dostęp: 21.09.2010 r.].
- Шашко 1999 — Шашко М.В., *Формування та розвиток української бібліотечно-бібліографічної термінології*, Autoreferat rozprawy doktorskiej, Київ.
- Шешко 2000 — Шешко Г., *Наукові засади термінознавства*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології. Матеріали 6-ї Міжнародної наукової конференції *СловоСвіт 2000*” 402, Львів.
- Штишов 1999 — Штишов О., *Особливості розвитку лексичного складу української мови кінця XX ст.*, „Мовознавство” 1, Київ.
- Стрельбицька 2005 — Стрельбицька Л., *Інтернет як полігон розвитку природної мови*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології” 538, Львів.
- Студинський 1894 — Студинський К., *Лірники*, „Зоря” 11, Львів.
- Сучасна 2000 — *Сучасна українська літературна мова*, red. М.Я. Плющ, Київ.
- Тараненко 2000 — Тараненко О.О., *Українська мова в сучасній Україні*, „Культура слова” 53–54, Київ.
- Тараненко 2008 — Тараненко О.О., *Українсько-російський суржик : статус, тенденції, оцінки, прогнози*, „Мовознавство” 1, Київ.
- Тараненко 2009a — Тараненко О.О., *Український і російський мовно-культурні вектори в сучасній Україні: реальність, політизація, міфи*, „Мовознавство” 2, Київ.
- Тараненко 2009b — Тараненко О.О., *Український і російський мовно-культурні вектори в сучасній Україні: реальність, політизація, міфи*, „Мовознавство” 3–4, Київ.
- Тараненко 2010a — Тараненко О.О., *Українсько-російські мовні контакти на сучасному етапі: притягування і відштовхування. I. Впливи, інтерференція, запозичення*, „Мовознавство” 2–3, Київ.
- Тараненко 2010b — Тараненко О.О., *Українсько-російські мовні контакти на сучасному етапі: притягування і відштовхування. II. Текстуальні вкраплення, прецедентні тексти мовою оригіналу*, „Мовознавство” 4–5, Київ.
- Термінологія 2000 — *Термінологія. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять: ДСТУ 3966-2000*, Київ.
- Томашевський 2005 — Томашевський В. М., *Моделювання систем*, Київ.
- Томіленко 2010 — Томіленко Л., *Термінологічна лексика з інформатики в словнику української мови у 20 томах та її словотвірні особливості*, <http://megaling.ulif.org.ua/attachments/article/45/Tomilenko.pdf> [dostęp 10.05.2012 r.].
- Трач 2003 — Трач Н. С., *Термінологія сучасного законодавства України: лексичний аспект*, „Наукові записки. Національний університет «Києво-Могилянська академія». Гуманітарні науки” 22 (1), Київ.

- Тригуб *et al.* 2004 — Тригуб О.С., Карпенко С.Г., Вакал Е.С., *Практикум з операційних систем Windows: Методичні вказівки для студентів вищих навчальних закладів*, Київ.
- Труб 2000 — Труб В.М., *Явище „суржику” як форма просторіччя в ситуації двомовності*, „Мовознавство” 1, Київ.
- Туровська 2007a — Туровська Л.В., *Дещо про генезис сучасної української військової термінології*, „Наукові праці: Науково-методичний журнал” 54, Миколаїв.
- Туровська 2007b — Туровська Л.В., *Деякі аспекти розвитку термінологічної лексики сучасної української мови*, „Українська термінологія і сучасність” 7, Київ.
- Український 2010 — *Український правопис*, Київ.
- Фабричев *et al.* 2006 — Фабричев В.А., Труш О.І., Чижевський Й.Ф., *Основи інформатики*, Київ.
- Федорів 2003 — Федорів М.Л., *Про особливості комп’ютерного дискурсу*, „Наукові записки. Національний університет «Києво-Могилянська академія». Гуманітарні науки” 22 (1), Київ.
- Федорович 2010 — Федорів М.Л., *Особливості комп’ютерного сленгу в Національному університеті „Острозка Академія”*, http://eprints.ua.edu.ua/1364/1/Fedorovych_220512.pdf [dostęp 12.09.2012 r.].
- Федурко 1993 — Федурко М.Ю., *Морфонологічні моделі відсубстантивних прикметників із суфіксом -н-*, „Мовознавство” 5, Київ.
- Філонік 2009a — Філонік С., *Семантичний аналіз англомовних неологізмів зі словотворчим компонентом e- (electronic)*, „Сучасні дослідження з іноземної філології” 7, Ужгород.
- Філонік 2009b — Філонік С., *Словотворчі моделі англомовної комп’ютерної лексики на позначення понять категорій business computing та electronic commerce (на матеріалі комп’ютерного online-словника webopedia)*, <http://naub.org.ua/?p=278> [dostęp 10.04.2012 r.].
- Філюк 2004 — Філюк Л.М., *Морфологічні способи словотворення термінів інформатики в українській мові*, „Записки з українського мовознавства” 14, Одеса.
- Філюк 2005 — Філюк Л.М., *Абревіація як спосіб творення українських термінів інформатики*, „Записки з українського мовознавства” 15, Одеса.
- Філюк 2006a — Філюк Л.М., *Активність словотвірних способів у творенні українських термінів інформатики*, „Записки з українського мовознавства” 16, Одеса.
- Філюк 2006b — Філюк Л.М., *Основні етапи формування української терміносистеми інформатики*, „Культура народів Причорномор’я” 82 (2), Симферополь.
- Філюк 2007 — Філюк Л.М., *Динамічні процеси у формуванні української терміносистеми інформатики (словотвірний аспект)*, Autoreferat rozprawy doktorskiej, Одеса.
- Філюк 2009 — Філюк Л.М., *Шляхи подолання варіантності в українській терміносистемі інформатики*, „Записки з українського мовознавства” 18, Одеса.
- Франко 1980 — Франко І., *Говоримо на вовка — скажімо і за вовка*, [w:] І. Франко, *Зібрання творів у 50-ти томах*, t. 28, Київ.
- Фудерер 2008 — Фудерер Т., *Термінологічно-поняттєва сутність суржику*, „Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах” 6.
- Хоменко 1998 — Хоменко Л.Г., *История отечественной кибернетики и информатики*, Киев.
- Хоменко 2000 — Хоменко Л.Г., *Історія вітчизняної кібернетики та інформатики*, Autoreferat rozprawy habilitacyjnej, Київ.
- Цаповська 2009 — Цаповська Ж.Я., *Робота з Microsoft PowerPoint*, Львів.
- Чемеркін 2009 — Чемеркін С., *Українська мова в Інтернеті: позамовні та внутрішньоструктурні процеси*, Київ.
- Черняхівський 2005 — Черняхівський В., *Delphi 4 — сучасна технологія візуального програмування*, Львів.
- Чичкань 2003 — Чичкань С.М., *Комп’ютерна вірусологія: Навчальний посібник*, Київ.
- Шаповалова 2003 — Шаповалова Г., *Джерела сучасної неологічної лексики інішомовного походження та доцільність її використання*, „Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика” 23, Львів.

- Шапран 2005 — Шапран Д.П., *Сучасна українська термінологія маркетингу: семантика та прагматика*, Autoreferat rozprawy doktorskiej, Дніпропетровськ.
- Шауерман 2009 — Шауерман О., *Комп'ютерний сленг: лінгвокреативний аспект*, „Мова і культура” 11, cz. 5 (117), Київ.
- Шауерман 2010 — Шауерман О., *Комп'ютерний сленг: питання узуальності емотиконів*, „Актуальні проблеми іноземної філології: Лінгвістика та літературознавство” 5, Бердянськ.
- Шевчук 1990 — Шевчук О.С., *Способи словотвору в сучасній українській літературній мові*, Донецьк.
- Шекера 2008 — Шекера Я., *До проблеми перекладу китайської поезії доби Сун (X-XIII ст.) у жанрі ци українською мовою*, „Сходознавство” 41-42, Київ.
- Шерех 1947 — Шерех Ю., *Принципи і етапи большевицької політики щодо словянських мов в СССР*, „Свобода” 270–278, Jersey City.
- Шерех 1998 — Шерех Ю., *Пороги і запоріжжя*, т. 3, Харків.
- Шестопалов 2001 — Шестопалов Є.А., *Інформатика*, Шепетівка.
- Шестопалов 2005a — Шестопалов Є.А., *Internet для початківця*, Шепетівка.
- Шестопалов 2005b — Шестопалов Є.А., *Word'97&2000 для початківця*, Шепетівка.
- Шестопалов 2006 — Шестопалов Є.А., *Основи комп'ютерної грамотності (Windows'XP, Word'XP, Paint), Internet*, Шепетівка.
- Шестопалов 2007 — Шестопалов Є.А., *Excel'2000&XP для початківця*, Шепетівка.
- Шестопалов 2010 — Шестопалов Є.А., *Інформатика. Базовий курс. 7 клас*, Шепетівка.
- Шестопалов et al. 2006 — Шестопалов Є.А., Моїсєєва О.В., *Windows'XP для початківця*, Шепетівка.
- Шестопалов et al. 2008a — Шестопалов Є.А., Сальнікова І.І., *Інформатика. Базовий курс. 8 клас*, Шепетівка.
- Шестопалов et al. 2008b — Шестопалов Є.А., Пилипчук О.П., *Інформатика. Базовий курс. 9 клас*, Шепетівка.
- Шестопалов et al. 2009 — Шестопалов Є.А., Пилипчук О.П., Табарчук І.В., *Інформатика. 9 кл. Перший рік*, Шепетівка.
- Шеховцов 2005 — Шеховцов В.А., *Операційні системи*, Київ.
- Широцький 1998 — Широцький К., *Словарець бурсацького говору*, „Збірник Харківського історико-філологічного товариства. Нова серія” 6, Харків.
- Шовкун 2003 — Шовкун Л., *Побити б такі вікна. Чим обернулася „українізація” найпоширенішої у світі комп'ютерної програми*, „Україна молода” 1, Київ.
- Шумилов 2000 — Шумилов О., *Мова, суржик, „язык”: єдність та боротьба протилежностей на межі тисячоліть*, „Сучасність” 10, Київ.
- Щепотьєв 1927 — Щепотьєв В., *Мова наших школярів*, „Етнографічний вісник” 3, Київ.
- Щерба 2004 — Щерба Д.В., *Засоби запозичення та асиміляція англомовних комп'ютерних термінів*, „Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка” 17, Житомир.
- Щерба 2005 — Щерба Д.В., *Особливості формування корпусу комп'ютерної лексики*, „Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка” 23, Житомир.
- Щур 2001 — Щур І.І., *Особливості українського комп'ютерного жаргону*, „Рідна школа” 3, Київ.
- Щур 2003a — Щур І.І., *Внутрішня форма одиниць комп'ютерного сленгу*, „Актуальні проблеми української лінгвістики: Теорія і практика” 7, Київ.
- Щур 2003b — Щур І.І., *Підмова спілкування комп'ютерників: комунікативно-прагматичний аспект*, „Мовні і концептуальні картини світу” 9, Київ.
- Щур 2003c — Щур І.І., *Шляхи поповнення комп'ютерної сленгової лексики*, „Вісник. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика” 14, Київ.
- Щур 2004a — Щур І.І., *Запозичення з англійської мови як складова лексики комп'ютерного сленгу*, „Мовні і концептуальні картини світу” 12 (2), Київ.
- Щур 2004b — Щур І.І., *Комп'ютерний сленг (на матеріалі найменувань складових комп'ютера)*, „Мовні і концептуальні картини світу” 11 (2), Київ.

- Щур 2004с — Щур І.І., *Комп'ютерний сленг у функціональному аспекті*, „Мовні і концептуальні картини світу” 14 (2), Київ.
- Щур 2006 — Щур І.І., *Українськомовний комп'ютерний сленг: формування і функціонування*, Autoreferat rozprawy doktorskiej, Київ.
- Юзьків 2008 — Юзьків Я., *Національна система стандартизації на сучасному етапі*, [w:] *Збірник наукових праць учасників 10-ї Міжнародної наукової конференції „Проблеми української термінології СловоСвіт 2008”*, red. Л. Полюга, Львів.
- Янків 2000 — Янків І.Т., *Українська спортивна термінологія (історико-методологічний аналіз)*, Autoreferat rozprawy doktorskiej, Луцьк.
- Ярема 2002а — Ярема С., *На теми української наукової мови*, Львів.
- Ярема 2002b — Ярема С., *Про вжиток іменників на -ння у зв'язку з ДСТУ 3966-2000*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології” 453, Львів.
- Ясінська 2009 — Ясінська О.В., *Комп'ютерний сленг в аспекті лінгвістичних досліджень*, „Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство” 5, Луцьк.
- Adamski 2002 — Adamski M., *Informatyka — nauka, sztuka czy rzemiosło?*, <http://www.uz.zgora.pl/wydawnictwo/miesiecznik11-2002/17.pdf> [dostęp 23.05.2012 r.].
- Apresjan 2000 — Apresjan J.D., *Semantyka leksykalna. Synonimiczne środki języka*, Wrocław-Warszawa-Kraków.
- Barnes 2002 — Barnes S.B., *Computer-Mediated Communication: Human-to-Human Communication Across the Internet*, Needham Heights.
- Baron 2000 — Baron N.S., *Alphabet to Email: How Written English Evolved and Where It's Heading*, London-New York.
- Baym 2010 — Baym N., *Personal Connections in the Digital Age*, Malden.
- Becela *et al.* 2003 — Becela J., Gruszczyński W., *Polszczyzna na czatach*, „Studia Medioznawcze” 3, Warszawa.
- Beisswenger 2001 — Beisswenger M., *Chat-Kommunikation. Sprache, Interaktion, Sozialität & Identität in synchroner computervermittelter Kommunikation. Perspektiven auf ein interdisziplinäres Forschungsfeld*, Stuttgart.
- Burszta 2001 — Burszta W.J., *Język hiperrzeczywistości — hiperrzeczywistość języka*, [w:] *Przyszłość języka*, red. S. Krzemiń-Ojak, B. Nowowiejski, Białystok.
- Castells 2003 — Castells M., *Galaktyka Internetu. Refleksje nad Internetem, biznesem i społeczeństwem*, Poznań.
- Chmura 2001 — Chmura R., *Internetowe akronimy i emotikony*, [w:] *Internet. Fenomen społeczeństwa informacyjnego*, red. T. Zasępa, Częstochowa.
- Crystal 2001 — Crystal D., *Language and the Internet*, Cambridge.
- Czetyrba-Piszczako *et al.* 2009 — Czetyrba-Piszczako M., Czetyrba M., *Sufiksalne derywaty przymiotnikowe z prefiksem ne- we współczesnym języku ukraińskim*, „Acta Polono-Ruthenica” 14, Olsztyn.
- Damborský 1967 — Damborský J., *Composita w języku polskim. Studium porównawcze*, „Poradnik Językowy” 7, Warszawa.
- Dąbrowska 2000 — Dąbrowska M., *Język e-maila jako hybryda mowy i pisma*, [w:] *Język trzeciego tysiąclecia*, red. G. Szpila, Kraków.
- Derks *et al.* 2007 — Derks D., Bos A.E.R., von Grumbkow J., *Emoticons and social interactions on the internet: The importance of social context*, „Computers in Human Behavior” 23.
- Derks *et al.* 2008 — Derks D., Fischer A.H., Bos A.E.R., *The role of emotion in computer-mediated communication: A review*, „Computers in Human Behavior” 24.
- Drabik 2008 — Drabik I., *Kulturologiczny aspekt pajęczej sieci terminologicznej*, [w:] *Debiuty naukowe II. Terminologia — Translatoryka — Terminografia*, red. M. Łukasik, Warszawa.

- Dworniczak 2005 — Dworniczak M., *Czy czuje Pani czata, czy czata Pani zna?*, „Internet” 3.
- Fisiak 1962 — Fisiak J., *Złożony kontakt językowy w procesie zapożyczania z języka angielskiego do polskiego*, „Język Polski” 4, Kraków.
- Gajda 1990 — Gajda S., *Wprowadzenie do teorii terminu*, Opole.
- Gammack *et al.* 2006 — Gammack J., Hobbs V., Pigott D., *The Book of Informatics*, Nelson.
- Gawryś 1998 — Gawryś M., *Ludzie listy piszą... elektroniczne*, „Sycyna” 2.
- Goban-Klas 1996 — Goban-Klas T., *Społeczeństwo informacyjne: szanse, zagrożenia, wyzwania*, Warszawa.
- Godzic 1996 — Godzic W., *Internet nie jest śmietnikiem ani Disneylandem*, „Znak” 497, Kraków.
- Godzic 2000 — Godzic W., *Język w Internecie: Czy piszemy to, co myślimy?*, [w:] *Język w mediach masowych*, red. J. Bralczyk, K. Mosiołek-Kłosińska, Warszawa.
- Gramatyka 1999 — *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, t. 1–2, red. R. Grzegorkowa, R. Laskowski, H. Wróbel, wyd. 3 popr., Warszawa.
- Gruszczyński 2001a — Gruszczyński W., *Czaty w sieci, czyli o (polskich) zwyczajach językowych w Internecie*, „Dialog” 2, Warszawa.
- Gruszczyński 2001b — Gruszczyński W., *Czy normy językowe obowiązują w Internecie?*, [w:] *Zmiany w publicznych zwyczajach językowych*, red. J. Bralczyk, K. Mosiołek-Kłosińska, Warszawa.
- Grzenia 2007 — Grzenia J., *Komunikacja językowa w Internecie*, Warszawa.
- Gut 1999 — Gut D., *Piszę więc jestem. O języku Internetu*, „Konteksty” 1–2, Warszawa.
- Hałas 1995 — Hałas B., *Terminologia języka prawnego*, Zielona Góra.
- Hebda 2000 — Hebda P., *Cyberjęzyk*, „Internet” 2.
- Hutchby 2001 — Hutchby I., *Conversation and Technology: From the Telephone to the Internet*, Cambridge.
- Jadacka 1986 — Jadacka H., *Synonimia słowotwórcza — perspektywy badawcze*, „Poradnik Językowy” 6, Kraków.
- Jagodzińska 2000 — Jagodzińska J., *Uśmiech i śmiech w dyskusjach internetowych — o sposobach zapisu uczuć towarzyszących wypowiedzi*, „Poradnik Językowy” 3, Kraków.
- Jagodzińska 2002 — Jagodzińska J., *Dyskurs internetowy*, [w:] *Studia pragmatyngwistyczne 3. Czynności tworzenia i rozumienia wypowiedzi*, red. J. Porayski-Pomsta, Warszawa.
- Jasińska 2001 — Jasińska M., *Językowy savoir-vivre w Internecie*, „Język w Komunikacji” 3, red. G. Habrajska, Łódź.
- Joinson 2003 — Joinson A.N., *Understanding the Psychology of Internet Behaviour: Virtual Worlds, Real Lives*, Palgrave Macmillan.
- Józwikiewicz 2007 — Józwikiewicz P., *Ukraińskie formy bezosobowe na -но/-то a język plików pomocy pakietu MS Office 2003*, „Świat Słowian w Języku i Kulturze. Językoznawstwo” 8, Szczecin.
- Józwikiewicz 2008a — Józwikiewicz P., *Ukraińskie rzeczowniki odczasownikowe na -нн(я), -тт(я) — historia, funkcjonowanie, kontrowersje*, „Roczniki Humanistyczne” 56, z. 7, Lublin.
- Józwikiewicz 2008b — Józwikiewicz P., *Ukraińskie rzeczowniki odczasownikowe na -нн(я), -тт(я) a pliki pomocy programu MS Office 2003*, „Świat Słowian w Języku i Kulturze. Językoznawstwo” 9, red. E. Komorowska i D. Dziadosz, Szczecin.
- Józwikiewicz 2009 — Józwikiewicz P., *Ukraińskie rzeczowniki odczasownikowe na -нн(я), -тт(я) — ich występowanie i funkcje syntaktyczne w tekście plików pomocy programu MS Office 2003*, „Slavica Wratislaviensia” 140, Wrocław.
- Józwikiewicz 2011 — Józwikiewicz P., *Ukraińska terminologia informatyczna: stan, problemy, zapożyczenia*, „Slavica Wratislaviensia” 144, Wrocław.
- Józwikiewicz 2012 — Józwikiewicz P., *Ukraińskie nazwy głównych podzespołów komputerowych: ich typy i struktura*, „Slavica Wratislaviensia” 156, red. K. Kusał, Wrocław.
- Józwikiewicz 2013 — Józwikiewicz P., *Uanet, ukraińskie słownictwo informatyczne — fakt czy melodia przyszłości? Rozważania językoznawcy*, „Teka Komisji Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych PAN Oddział Lublin”, Lublin, w druku.
- Jurek 2002 — Jurek W., *Jaki jest język polski w Internecie*, „Polonistyka” 9.

- Kaliszan 2000 — Kaliszan J., *Synonimia słowotwórcza rzeczowników w języku polskim i rosyjskim (na materiale nazw osób, czynności i cech abstrakcyjnych)*, Poznań.
- Karzarłowicz 2011 — Karzarłowicz J., *Neologizmy przymiotnikowe w polskich czasopismach komputerowych dla początkujących i średnio zaawansowanych*, [w:] *Wokół słów i znaczeń. IV. Słowotwórstwo a media. Materiały czwartej konferencji językoznawczej poświęconej pamięci profesora Bogusława Krei*, red. E. Badyda, J. Maćkiewicz, E. Cybulska-Rogowska, Gdańsk.
- Kortas 2003 — Kortas J., *Hybrydy leksykalne we współczesnej polszczyźnie: próba kategoryzacji*, „Prace Językoznawcze” 5, Olsztyn.
- Kowalik 1977 — Kowalik K., *Budowa morfologiczna przymiotników polskich*, Wrocław.
- Lignoniere 1992 — Lignoniere R., *Prehistoria i historia komputerów*, tłum. R. Dulinicz, Wrocław.
- Lo 2008 — Lo S.K., *The nonverbal communication functions of emoticons in computer-mediated communication*, „CyberPsychology & Behavior” 11.
- Logan 2000 — Logan R.K., *Sixth Language: Learning a Living in the Internet Age*, Toronto.
- Maciołek 2008 — Maciołek M., *Elementy obcojęzyczne w polskiej leksyce komputerowej*, [w:] *Wśród słów i znaczeń. Z zagadnień współczesnego języka polskiego*, red. E. Biłas-Pleszak, Katowice.
- Maciołek 2010 — Maciołek M., *Angielskie zapożyczenia komputerowe i stopnie ich asymilacji w języku polskim*, [w:] *Young Linguists in Dialogue*, red. E. Mokrosz, E. Pająk, E. Zdziebko, Lublin.
- Maliszewska 2002 — Maliszewska A., *Wirtualna buźka. Modyfikująca rola znaków graficznych w komunikacji internetowej*, [w:] *Tekst w mediach*, red. K. Michalewski, Łódź.
- Mały 2011 — *Mały rocznik statystyczny Polski 2011*, Warszawa.
- Markowski 1986 — Markowski A., *Antonimy przymiotnikowe we współczesnej polszczyźnie na tle innych typów przeciwstawień leksykalnych*, Wrocław.
- McKenna et al. 2005 — McKenna K.Y.A., Seidman G., *You, me and we: Interpersonal processes in electronic groups*, [w:] *The Social Net: Understanding Human Behavior in Cyberspace*, Oxford-New York.
- Mieciak 2005 — Mieciak I.T., *Polska rozmowa internetowa*, „Polityka” 11.
- Nagórko 2000 — Nagórko A., *Zarys gramatyki polskiej*, Warszawa.
- Ochmann 2004 — Ochmann D., *Nowe wyrazy złożone o podstawie zdeintegrowanej w języku polskim*, Kraków.
- Olcoń 2003 — Olcoń M., *Blog jako dokument osobisty: Specyfika dziennika prowadzonego w Internecie*, „Kultura i Społeczeństwo” 2 (47), Warszawa.
- Parzuchowski 2002 — Parzuchowski M., *Cierpienia młodego bloggera. Funkcje publikacji treści prywatnych w Internecie*, <http://psychologia.univ.gda.pl/blog/blogi.htm> [dostęp 17.06.2005 r.].
- Rezabek et al. 1993 — Rezabek L.L., Cochenour J.J., *Visual cues in computer-mediated communication: Supplementing text with emoticons*, „Journal of Visual Literacy” 18.
- Riva 2002 — Riva G., *The sociocognitive psychology of computer-mediated communication: The present and future of technology-based interaction*, „CyberPsychology & Behavior” 5.
- Rivera et al. 1996 — Rivera K., Cooke N.J., Bauhs J.A., *The Effects of Emotional Icons on Remote Communication*. In *Proc. of computer human interaction*, New York.
- Rooksby 2002 — Rooksby E., *E-mail and Ethics: Style and Ethical Relations in Computer-Mediated Communications*, London-New York.
- Sarnowski 1991 — Sarnowski M., *Quasi-deminutiwa w języku rosyjskim i polskim*, Wrocław.
- Siemieniecka-Gogolin 2002 — Siemieniecka-Gogolin D., *Język Internetu*, „Rocznik Pedagogiczny” 25, Poznań.
- Sieńko 2002 — Siieńko M., *Człowiek w pajęczynie — Internet jako zjawisko kulturowe*, Warszawa.
- Steinbuch 1957 — Steinbuch K., *Informatik: Automatische Informationsverarbeitung*, „SEG-Nachrichten” 4.
- Suska 2004 — Suska D., *O współczesnej grzeczności komputerowej*, „Prace naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, Seria: Filologia Polska, Językoznawstwo” 4, Częstochowa.
- Suska 2011 — Suska D., *Słowotwórstwo w dyskursie internetowym (próba funkcjonalnego opisu derywatów w wybranych gatunkach)*, [w:] *Wokół słów i znaczeń IV. Słowotwórstwo a media. Materiały*

- czwartej konferencji językoznawczej poświęconej pamięci profesora Bogusława Krei, red. E. Badyda, J. Maćkiewicz, E. Cybulska-Rogowska, Gdańsk.
- Szczaus 2007 — Szczaus A., *Rzeczownikowa synonimia słowotwórcza w ujęciu diachronicznym — ograniczenia badawcze*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” 63, Kraków.
- Thurlow et al. 2005 — Thurlow C., Lengel L., Tomic A., *Computer Mediated Communication: Social Interaction and the Internet*, London.
- Tokarski 1981 — Tokarski R., *Derywacja semantyczna jako jedno ze źródeł polisemii wyrazowej*, [w:] *Pojęcie derywacji w lingwistyce*, red. J. Bartmiński, Lublin.
- Walther et al. 2001 — Walther J.B., D’Addario K.P., *The impacts of emoticons on message interpretation in computer-mediated communication*, „Social Science Computer Review” 19.
- Warchoń 1986 — Warchoń S., *O derywacji hybrydalnej*, [w:] *Formacje hybrydalne w językach słowiańskich*, Lublin.
- Wardzała 2005 — Wardzała K., *Problemy opisu mody językowej młodzieży na podstawie wpływów angielszczyzny*, <http://www.sknj.ifp.uni.wroc.pl/publikacje/b19.pdf> [dostęp 2.08.2012 r.].
- Weber 2005 — Weber M., *Analiza przyczyn ekstralingwalnych wpływu języka angielskiego na polskie słownictwo informatyczne*, [w:] *IV Konferencja naukowo-praktyczna: Energia w nauce i technice*, Suwałki.
- Weber 2008 — Weber M., *Anglicyzmy w polskim socjolekcie informatycznym*, Białystok.
- Wolf 2000 — Wolf A., *Emotional expression online: Gender differences in emoticon use*, „CyberPsychology & Behavior” 3.
- Worsowicz 2004 — Worsowicz M., *Struktura dialogów intymnych na czacie*, „Studia Medioznawcze” 1 (15), Warszawa.
- Zabawa 2004 — Zabawa M., *Formy z częstką e- we współczesnym języku polskim*, „Poradnik Językowy” 5, Kraków.
- Żydek-Bednarczuk 1987 — Żydek-Bednarczuk U., *Słownictwo z zakresu motoryzacji we współczesnym języku polskim*, Katowice.

Słowniki i encyklopedie

- Англійсько-український 2006 — *Англійсько-український глосарій виробів Microsoft®: громадська редакція*, red. Б. Рицар, Львів.
- Англо-український 1999 — *Англо-український тлумачний словник з бібліотечної справи та інформатики*, red. Г. Воскресенська, О. Заваліна, Н. Стрішенець, Київ.
- Бабак et al. 2006 — Бабак В.П., Байдуз О.Г., Приставка О.П., Разумова Г.Л., Філоненко С.Ф., *Російсько-українсько-англійський словник термінів з інформаційних технологій*, Київ.
- Бардачов et al. 2006 — Бардачов Ю.М., Костін В.О., Ходаков В.Є., *Тлумачний російсько-українсько-англійський словник. Комп’ютерні науки. Навчальний посібник*, Херсон.
- Бартків et al. 1995 — Бартків А.Б., Гринчишин О.Я., Гринчишин Я.Т., *Англо-українсько-російський словник з інформатики, програмування, обчислювальної техніки*, Київ.
- Биби́к et al. 2006 — Биби́к С.П., Сюта Г.М., *Словник інішомовних слів*, Харків.
- Булда 1930 — Булда С., *Словник будівельної термінології*, Харків.
- Великий 2005 — *Великий тлумачний словник сучасної української мови*, red. В.Т. Бусел, Київ.
- Ганич et al. 1985 — Ганич Д., Олійник І., *Словник лінгвістичних термінів*, Київ.
- Гінзбург et al. 2002 — Гінзбург М.Д., Білоусова Л.І., Корніловська І.М., *Новий російсько-українсько-англійський тлумачний словник з інформатики*, red. М.Д. Гінзбург, Харків.
- Гондю́л et al. 2000 — Гондю́л В.П., Дерев’я́нко А.Г., Матве́єв В.В., Проху́р Ю.З., *Інформатика та обчислювальна техніка: Короткий тлумачний словник*, red. В.П. Гондю́л, Київ.
- Енциклопедія 1973 — *Енциклопедія кібернетики*, red. В.М. Глушков, Київ.
- Єрмоленко et al. 2001 — Єрмоленко С., Биби́к С., Тодор О., *Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів*, red. С. Єрмоленко, Київ.

- Зимарев *et al.* 1987 — Зимарев А.Н., Степанов А.М., *Англо-русский словарь по вычислительной технике: около 37 000 терминов*, Москва.
- Іваницький *et al.* 1995 — Іваницький Р.В., Кияк Т.Р., *П'ятимовний тлумачний словник з інформатики*, Київ.
- Калинович 1926 — Калинович Ф., *Словник математичної термінології*, Київ.
- Карачун 2000 — Карачун В.Я., *Англо-український словник-довідник скорочень у галузі комп'ютерної техніки*, Київ.
- Карачун *et al.* 1994 — Карачун В.Я., Гульчук Г.Г., Карачин О.А., Прохур Ю.З., *Російсько-український словник з інформатики та обчислювальної техніки*, Київ.
- Кондратюк 2006 — Кондратюк Т.М., *Словник сучасного українського сленгу*, Харків.
- Кочерга *et al.* 2010 — Кочерга О., Мейнарович Є., *Англійсько-українсько-англійський словник наукової мови (фізика та споріднені науки)*, Вінниця.
- Комп'ютерний 1997 — *Комп'ютерний словник* (przekł. *Computer Dictionary*, Microsoft Press, 1991), tłum. В.О.Соловйов, Київ.
- Коссак 1995 — Коссак О.М., *Англо-український словник з інформатики та обчислювальної техніки*, Львів.
- Коссак *et al.* 1991 — Коссак О.М., Маньковський С.Л., *Англо-українсько-російський словник з інформатики та обчислювальної техніки*, Львів.
- Кравченко 1930 — Кравченко Г., *Словник економічної термінології*, Київ.
- Кратко *et al.* 1998 — Кратко М., Кікець М., Мейнарович Є., Павленко В., Чернено І., Шерік Д., *Англійсько-український словник з програмування і математики*, Луцьк.
- Кротеви́ч *et al.* 1957 — Кротеви́ч Є.В., Родзеви́ч Н.С., *Словник лінгвістичних термінів*, Київ.
- Курило 1928 — Курило О., *Словник хемічної термінології*, Київ.
- Мейнарович *et al.* 2004 — Мейнарович Є., Кратко М., Черненко І., *Англійсько-український словник з інформатики і математики*, Львів.
- Мейнарович *et al.* 2010 — Мейнарович Є., Кратко М., *Англійсько-український словник з математики та кібернетики: біля 50 000*, Київ.
- Мицкан 2006 — Мицкан А.Р., *Англо-український комп'ютерний словник*, Івано-Франківськ.
- Морозов *et al.* 2000 — Морозов С.М., Шкарапута Л.М., *Словник інішомовних слів*, Київ.
- Паленичка 1998 — Паленичка Р.М., *Англо-російсько-український тлумачний словник з комп'ютерної графіки та аналізу зображень*, red. П. Цінтергоф, Львів.
- Перехрест 2008 — Перехрест В.І., *Російсько-український словник з математики, фізики та інформатики*, Київ.
- Перхач *et al.* 1997 — Перхач В., Кінаш Б., *Російсько-український науково-технічний словник*, Львів.
- Полонський 1928 — Полонський Х., *Словник природничої термінології*, Київ.
- Пройдаков *et al.* 2005 — Пройдаков Е.М., Теплицький Л.А., *Англо-український тлумачний словник з обчислювальної техніки, Інтернету і програмування*, Київ.
- Прокопенко *et al.* 1997 — Прокопенко А.І., Гінзбург М.Д., Вайнер В.Г., *Комп'ютерознавство: українсько-російсько-англійський навчальний тлумачний словник*, red. В.Г. Вайнер, М.Д. Гінзбург, Харків.
- Сабалдир 1931 — Сабалдир П., *Словник сільськогосподарської термінології*, Харків.
- Сіренко *et al.* 2005 — Сіренко Р.Р., Сапаров М.О., Пугач Ю.М., Левків Л.В., *Короткий англо-український тлумачний словник з комп'ютерної техніки*, Львів.
- Словник 2000 — *Словник синонімів української мови*, т. 2, Київ.
- Словник 2010 — *Словник української мови. У 20-ти т., т. 1. А–Б*, Київ.
- Ставицька 2003 — Ставицька Л., *Короткий словник жаргонної лексики*, Київ.
- Ставицька 2005b — Ставицька Л.О., *Український жаргон. Словник*, Київ.
- Тутковський 1923 — Тутковський П., *Словник геологічної термінології*, Київ.
- Українська 2000 — *Українська мова. Енциклопедія*, Київ.

- Українсько-російський 2004 — *Українсько-російський словник наукової термінології*, red. Л.О. Симоненко, Київ.
- Українсько-російський 2006 — *Українсько-російський поняттєвий словник термінів та аббревіатур у сфері інформатизації*, red. Л.С. Вінарік, Я.Г. Берсуцький, Донецьк.
- Фединський *et al.* 1990 — Фединський П., Городиська Т., Кікена Т., Робін Р., *Українсько-англійський словник комп'ютерних термінів і англо-українські аудіо-візуальні терміни*, Едмонтон.
- Ходаков *et al.* 2002 — Ходаков В.Є., Костін В.О., *Навчальний термінологічний російсько-українсько-англійський словник: Комп'ютерні науки*, Херсон.
- Шевченко 2006 — Шевченко В.Е., *Англо-український тлумачний словник редакційно-видавничої комп'ютерної термінології*, Київ.
- Шелудько *et al.* 1928 — Шелудько І., Садовський Т., *Словник технічної термінології*, Київ.
- Adamczewski 2005 — Adamczewski P., *Słownik informatyczny*, Gliwice.
- Angielsko-polski 2009 — *Angielsko-polski słownik informatyczny*, Redakcja Encyklopedii, Słowników i Leksykonów WNT, Warszawa.
- Bąk *et al.* 2006 — Bąk P., Jaśkiewicz G., Król L., Majkowski D., *Słownik popularny angielsko-niemiecko-polski terminów komputerowych i informatycznych*, Warszawa.
- Collin *et al.* 1999 — Collin S.M.H., Głowiński C., *Słownik komputerów i Internetu*, Warszawa.
- Encyklopedia 1995 — *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, red. K. Polański, Wrocław-Warszawa-Kraków.
- Faudrowicz *et al.* 2010 — Faudrowicz A., Przybyłowska M., *Słownik informatyczny niemiecko-polski, polsko-niemiecki*, Kraków.
- Heyduk 1991 — Heyduk A., *Leksykon angielskiej terminologii komputerowej*, Wrocław.
- Illg *et al.* 2003 — Illg J., Illg T., *Słownik informatyczny angielsko-polski, polsko-angielski*, Katowice.
- Kienzler 2003 — Kienzler I., *Słownik terminologii komputerowej angielsko-polski i polsko-angielski*, Warszawa.
- Korchut *et al.* 2001 — Korchut A., Żaboklicki S., *Słownik informatyczny dla każdego*, Szczecin.
- Latham 1997 — Latham R., *Leksykon grafiki komputerowej i rzeczywistości wirtualnej*, przeł. J. Zabrodzki, Warszawa.
- Lekanger 1998 — Lekanger K., *Słownik terminów komputerowych*, przeł. P. Doleżych, Warszawa.
- Marciniak *et al.* 1991 — Marciniak A., Jankowski M., *Słownik informatyczny angielsko-polski*, Warszawa-Poznań.
- Markowski *et al.* 1993 — Markowski A., Rydzewski A., *Technika mikrokomputerowa. Słownik pięcioletni*, Warszawa.
- Miłkowski 2008 — Miłkowski M., *Dictionary of Telecommunications and Computers*, Warszawa.
- Pfaffenberger 1999 — Pfaffenberger B., *Słownik terminów komputerowych*, Warszawa.
- Płoski 2001 — Płoski Z., *Informatyka. Słownik encyklopedyczny*, Wrocław.
- Polsko-angielski 2009 — *Polsko-angielski słownik informatyczny*, Redakcja Encyklopedii, Słowników i Leksykonów WNT, Warszawa.
- Rosenbaum 1999 — Rosenbaum O., *Praktyczny słownik komputerowy, angielsko-polski, polsko-angielski*, oprac. D. Majkowski, Warszawa.
- Rydzewski 1995 — Rydzewski A., *Ilustrowany słownik techniki komputerowej*, Warszawa.
- Sławik *et al.* 2008 — Sławik M., Syjud J., *Słownik informatyczny*, Chorzów.
- Słownik 2002 — *Słownik angielsko-polski*, red. J. Fisiak, Warszawa.
- Słownik 2004 — *Słownik pojęć komputerowych*, V. Illingworth, J. Daintith, przeł. R. Drachal, Warszawa.
- Sosnowski *et al.* 2007 — Sosnowski R., Rotocka J., Klimkiewicz A., *Słownik informatyczny włosko-polski, polsko-włoski*, Kraków.
- Szaniawski 1998 — Szaniawski J., *Duży słownik informatyczny angielsko-polski*, Warszawa.
- Trojański 2007 — Trojański M., *Dictionary of Applied Informatics. Słownik informatyki stosowanej, angielsko-polski, polsko-angielski*, Warszawa.
- Walat *et al.* 2004 — Walat W., Lib W., Furmanek W., *Ilustrowany słownik informatyczny*, Wrocław.

Indeks wybranych pojęć

- autotekst 17, 114
- bit 17, 74, 179
- bomba Turinga 15
- computer science 13, 14
- computing science 13, 14
- cybernetics 13
- cybernetyka 13
- IBM 14, 23, 101, 112
- informatics 14
- informatyka 7, 8, 13, 16, 45, 63, 94, 97, 104, 107, 109, 119, 128, 133, 191, 195, 210, 215
- Internet 8, 9, 18, 19, 32, 33, 35, 39, 40, 46, 51, 54, 58, 59, 67, 75, 84, 90, 92, 96, 105, 109, 110, 112, 113, 115, 116, 120, 121, 133, 136, 137, 139, 142, 157, 167, 169, 174–177, 179, 189, 195, 198, 221, 224
- Kolos 15
- komputer 7, 8, 14–18, 21, 24, 25, 29, 31–33, 36, 43, 51, 54, 60, 71, 72, 75, 80, 89, 90, 92, 96, 99, 103, 107, 109–111, 113–117, 119, 121, 122, 125, 129, 133, 143, 146, 156–161, 163–168, 170–173, 175–177, 181, 185, 189, 194, 199, 201, 210, 215, 217, 219, 221, 223
- komunikator 9, 32, 95, 96, 115, 122, 125–128, 132, 137, 157, 176
- MS Community Glossary. Ukrainian Glossary 23, 25
- MS Office 8, 19, 20, 30, 37, 92, 116, 153
- piksel 17, 76, 174
- socjolekt informatyczny 37, 108, 109, 115, 116, 125, 139, 221
- ukrainizacja 22–25, 30, 31, 37, 94, 100, 105, 118, 124, 126, 129
- Windows Ukrainian Interface Pack 19
- 6-осередкова батарея 134
- 8-канальний розгалужувач 171
- ADSL-зв'язок 198
- ADSL-модем 114, 198
- Apple 7, 18, 23, 74, 84, 110, 112, 117, 122, 176, 190
- ATA-диск 198
- Bluetooth-клавіатура 160
- DNS-сервер 198
- флорру-дисковод 162
- FSB-шина процесора 102
- FTP-клієнт 89, 198
- FTP-сервер 114, 198
- HDMI-порт 101
- HTML-елемент 198
- HTML-редактор 198
- ICQ-клієнт 132, 173
- iPad-планшет 159
- IP-адреса 190
- IP-запит 132
- IT-адміністратор 98
- Java-додаток 198
- Linux-планшет 159
- MAC-адреса 130
- PDF-форми 98
- PNG-файл 198
- RSS-канал 102, 177
- RSS-каталог 177
- SCSI-адаптер 198
- SMTP-сервер 89, 198
- Twitter-користувач 134, 176
- URL-адреса 198
- USB-накопичувач 78, 102, 170
- USB-носії 102
- USB-порт 89, 198
- USB-пристрій 98, 162
- USB розгалужувач 171

- web-дизайнер 176, 198
web-камера 77, 164, 179
web-каталог 89, 177, 198
Wi-Fi безпроводне обладнання 167
Wi-Fi точка доступу 104
WLAN-з'єднання 198
www-простір 177, 198
XML-файл 198
Zip-диск 198
- аватарка 176, 191
авка 130, 176
автоархівация 154, 174
автоархівування 142, 146, 154, 194
автовідповідач 176, 195
автовставка 154
автогад 111, 118, 123
автодетект 135
автододібр 95, 195
автозавантаження файлів 114
автозаміна 195
автозапуск 66, 174, 195, 201
автокопія файлу 145, 195
автоматичне сканування 98
автопрокрутка 154
автопрокручування 145, 154, 174, 195
авторун 130, 173
автотекст 17, 114, 195, 201
автоукраїнізатор 172, 195
автофігури 95, 114
автофільтр 95, 195
автоформатування 175, 195
адмін 109, 115
адміністратор мережі 176
адміністратор чату 176
адмінка 112, 124
адреса FTP 177
адреса SMTP-сервера 135, 176
адресна книга 94, 176
аємдешник 124
азер 112
айпішка 112, 117, 124
айтішник 109, 124, 133, 134, 176, 179, 190
акустика для ноутбуків 163
алкоголік 120, 124
алфавітно-цифровий друкувальний пристрій 58
Альдус Піжамкер 123
АМДшній 130, 205
аналоговий джойстик 99
аналогово-цифровий 199, 207
- анінсталити 120
анлім 112, 116
антивіруска 111
антивірусна програма 100, 172
антирекламщик 112, 173
апаратний піксельний шейдер 147
аплет 74, 173, 179
аплікація 173, 187
аплодити 110, 117, 130
аржований 123
архів бази даних 132, 173
архіватор 104, 172, 188
архівувати 65, 155, 183, 187, 188, 211, 213, 214, 217
архітектура процесора 162
асемблер 74, 114, 179, 202
аська 10, 115, 137
ася 115
атачити 110, 118, 124
аудіоплата 76, 77, 160
аудіопроцесор 196
аутглюк 114, 123
- баг 115, 116
багатодисплейна конфігурація 101
багатокористувацький 64, 143, 208
багатопроекторний 156
багатопроекторність 191
багатофункціональний пристрій 77, 104
багатоядерний процесор 162
база даних 61, 147, 199, 202
базова конфігурація комп'ютера 147
базова навігація 98
байт 41, 74, 75, 179, 207, 220
бан 54, 112, 116, 118, 127, 174
бандура 121, 122
банер 74, 118, 173, 179, 222
банерожор 10, 112, 130, 173
банерорізалка 112, 114, 118
батьківський контроль 100, 174
беемпешка 111, 115, 124
безвентиляторний 161
бездротова клавіатура 99, 160
бездротова локальна мережа 101
бездротова оптична мишка 99
безпроводна клавіатура 160
безтрекерний 207
бекапний 124
бекслеш 74, 142, 179
бетареліз 116
„битий” сектор 134

- бігунець лінійки прокрутки 146, 147
 бігунк пошуку 10, 146
 бізнес-ноутбук 158
 біт 17, 44, 74, 179, 204, 207, 208
 бітовий образ 204
 бликувати 118
 блогхостинг 174, 134
 блок безперебійного живлення 77, 166, 199
 блок водяного охолодження північного моста 148, 168
 блок живлення 77, 99, 161
 блокнот 94, 217
 блюрей 110, 116, 130, 179
 блютутсний 130, 179, 205
 бокс 74
 бот 115, 131
 броузер 183
 брандмауер 74, 100, 113, 149, 154, 167, 172, 179, 220, 222
 браузер 72, 74, 100, 115, 121, 131, 149, 150, 154, 173, 179, 202, 205, 220, 222
 браузерна гра-стратегія 130
 бродилка 111, 112, 121
 броузінг 112
 бука 120
 булочка 122
 бути „у реалі” 127
 бутявка 115
 буфер обміну 83, 93
- вавка 111, 124
 вай-фай 110
 валідити 130
 варез 111, 116
 веб 74, 179
 веб-адміністратор 176, 197
 веб-вузол 78, 93
 веб-інтерфейс 130
 веб-камера 77, 99, 159
 веб-обговорення 95, 197
 веб-перегортач 154, 173, 197
 веб-планшет 159
 веб-портал 114, 177, 197
 веб-сайт 85, 100, 154, 197
 веб-серфінг 101
 веб-сторінка 131, 154, 197
 вега 125
 вентилятор для відеокарти 99, 104
 вентилятор для процесора 104, 145
 верифікатор коду 145
 взаєморозміщення об'єктів 145, 194
- взяти акорд 110, 122
 вивантажити драйвер 146
 вивести із чату 127
 видалити додатки 127
 викачати 121
 виконувати SMTP-автентифікацію 135
 вимкнути комп'ютер 93
 виньворд 123
 висіти 113, 122, 214
 високошвидкісна шина USB 3.0 134
 високошвидкісний інтерфейс 98
 високоякісні щільноприлягаючі навушники з інтегрованим в кабель мікрофоном 148
 відеоблог 196
 відеодзвінок 126, 176
 відеодрайвер 174, 196
 відеоінтерфейс 196
 відеокарта 104, 115
 відеопам'ять 66, 196
 відеопорт 48
 відеорозгалужувач VGA 171
 відеоціпсет 196
 віджет 135, 173
 відкалібрування принтера 175
 відкалібрувати принтер 130
 відкрити вкладку 143, 146
 відповісти всім 94, 135, 176
 відсканувати 65, 143, 155, 212, 214
 відстрочене надсилання 135
 відуха 110
 відформатувати 65, 155, 212
 вікна каскадом 95, 179
 вікно 94, 116, 155, 188, 195, 212, 217
 вікно привітання 126
 віконний режим 64
 Віконс 111, 130
 віندовоз 121, 123
 віндоза 111, 121
 вінтукей 121
 вінчестер 45, 54, 74, 104, 113, 125, 150, 154, 159, 179, 212, 222
 віртуалка 110, 130, 191
 вірусна база даних 147
 вірусняк 117
 вказівник миші 173, 180, 188, 213
 вкладка 22, 71, 152, 185, 195, 220
 вкласти файл 98, 135
 властивості браузера 177
 внутрішня пам'ять процесора 162
 вогнелис 112, 114, 125, 137, 173
 водонепроникна клавіатура 100, 160

- водяний блок 77
всесвітня павутина 100
вставити гіперпосилання 93
вставка 22, 84, 154, 185, 195, 200
вушко 112, 191, 221
вхідна поштова адреса 135
вхідний/вихідний трафік 132
- гайматися 121
галерея зображень 126, 173
галерея смайликів 126, 176
гама 111, 118
гамати 118, 121
гамовер 118
гарнітура 164
гарнітура для ПК 99
гаряча заміна 169
гаряча клавіша 174
геймдизайнер 130, 176
геймер 109, 119, 124, 205
гектар 116
генератор ключів 174
гіг 115, 125
гіперланка 112
гіперперехід 154, 177, 192
гіперпосилання 52, 66, 93, 154, 156, 177, 192
гіперсполучник 66, 177
глист 120, 122
глючити 110, 125, 134
Гнусмас 112
головна плата 77, 161
головна сторінка підтримки 98
градієнтний 65, 202
гра-стрілялка 134, 172
графічна карта 77, 160
графічна підсистема 101
графічний адаптер 77, 159, 160
графічний прискорювач 54, 77, 149
графічний процесор 102
графічні об'єкти 93
графопобудовник 58, 194
груповий чат 176
групування файлів 145
гудрам 116, 179
гучномовець 154, 164, 194
гугл 112, 116, 118
гуглити 114, 118, 119, 124, 213
- двд-різак 110
двигунець гри 134
двотиск 111, 130
- двошаровий DVD-R 101
двоядерний процесор 104, 162
девайс 113, 116, 179
делетити 120, 121
дельфієць 109, 130, 176, 179, 190, 191
демонструшка 124
деревоподібний 64, 217
десктопний комп'ютер 202
деталізація текстур 145
дефолт 115, 116
дефолтний 124
дефрагментація диска 95, 114, 149
джава 112, 130, 179
джвю 111
джимейл 111, 130, 173, 179
джіпег 111
джіфорс 111, 179
джумлівський модуль 134, 174
джумлівський редактор 205
динамік 75, 99, 154, 156, 163, 164
динамічна IP-адреса 132, 174
динамічне управління швидкістю 147
дирдос 125
директорія 130, 174, 192
дискета 45, 76, 149, 156, 179, 199
Дискова Операційна Система 147
дисковий кеш 135
дисковий масив 171
дисковий простір 130
дисковід 66, 154, 161, 194, 201, 222
дисковід для гнучких дисків 147
диспетчер завдань 95
дисплей 44, 93, 114, 154, 159, 160, 164, 206, 208, 222
діалогове вікно 93, 114
довідка 22, 63, 72, 92, 204
додати обліковий запис 135
додати принтер 146
додаток Java 174
дозволити виринаючі вікна 135
док-станція 77, 100, 145, 171, 197
документ-контейнер 98
домашня група 100
домашня сторінка 77, 85, 114, 177
домен 45, 74, 131, 156, 188, 202, 207
доменна система адресації 147
дос нафігатор 123
досівський 65, 142, 205
доступ 63, 98, 100, 135, 136, 145–147, 150, 156, 161, 165, 175, 177, 183, 186, 190, 201, 209, 211, 214

- доступ до Інтернету 145
драйвер 44, 74, 89, 98, 99, 114, 131, 146, 156, 174, 179, 205, 222
драйвпак 174
дрібний м'якуш 112, 121
дрібном'який 112, 121, 179
Дрібнософт 112, 125
дрова 111, 114, 116, 131
друкарка 104, 121
дрюкер 121
думер 124
дурдос 125
дурень 110, 123
дядько Касперський 112
дядькобіллова контора 121
дятел 109, 116
- е-бібліотека 130, 195
евристичний 65, 130, 201
екзешник 111, 130
екранна клавіатура 173
екранований кабель 164
експіха 121
експішка 119, 121, 124
електронка 121
електронна пошта 42, 50, 100, 137, 176
електронно-обчислювальна машина 58, 151
е-лист 114, 132, 176, 195
е-мейл 132, 176
емотікон 74, 76, 154, 179
емулювання програми 175
емулювати 65, 114, 187, 188
емулятор контролера домену 147, 188
емулятор мікропроцесора 174
е-непотріб 195
енікей 110
еразити 117, 124
ерор 116
ет 176
е-торгівля 195
- Ємеля 114, 115, 121
ємкість дискового простору 146, 190
- ЖАБа 111
жопера 112, 115, 117
жорсткий диск 52, 93, 99, 102, 154, 159, 179, 222
жумла 111, 130
- забанити 110, 117, 118, 125
завантаження 63, 100, 150, 156, 175, 190, 204
завантажити файл 26, 98
завантажувальний диск 77, 93, 204
завантажувач 63, 142, 150, 204, 205
завантажувач операційної системи 146, 187
завиванець 112
зависання комп'ютера 175
зазіпити 110, 115, 118, 119, 125
закладки 135
закрити квартирки 122
заливання 63, 145, 154, 183
заливка 22, 71, 145, 154, 185, 220
залізо 110, 113, 116, 122, 217, 218
залучити 155
замок безпеки для ноутбука 77, 172
замок для ноутбука 77, 172
запаролити 110, 130, 214
записування-зчитування 197
запрограмувати клавіатуру 146
запускати макроси 146, 222
зарарений 118
зареєструвати домен 130
зарядний пристрій/адаптер для ноутбука 77, 170
застосувати перевірку POP 135
застосунок 202, 205
затримка на сервері 135
зафайрволеність 130
захисна засувка 145
заюзаний 118
зберегти всі вкладення 135, 176
зберегти як 77, 83, 114, 135, 173
збій 63, 142, 147, 153, 186, 200
звукова плата 77, 130, 160
звуковуха 110, 130
згорнути 64, 94, 155
з'єднувач 63, 102, 147, 187, 200, 207, 208
зіп 111, 116, 118
зіпівський 118, 124
зіпувати 118, 124
змішаний трафік 132
зовнішній радіатор процесора 162
зовнішня звукова плата 160
зробити бекап 130
зробити резервну копію списку контактів 126
зсув 63, 207, 212, 216
зумувати об'єкти 146
зчитувач карток флеш-пам'яті 77, 169
зчитувач флеш-карт 54, 77, 169
- ігнор 112, 127, 175, 186, 199
ігровий геймпад 99

- ігровий контролер 163
ігровий ноутбук 158
ігровий порт 48
ігровий центр 126
ієрархічна файлова система 147
ікспішка 37, 121
іміджевий ноутбук 159
імпорт даних 93
імпортування даних 175
імпортувати з файлу 135
ім'я скриньки 135, 176
індексування 154
індексувати файли 146
індикатор зайнятості 173
індикатор стану 173
інет 25, 112, 115, 120
інсталятор 114, 132, 142, 151, 174, 188
інсталяційний диск 77, 202
інтегрована звукова карта 160
інтерактивна дошка прямої проекції 77
інтерактивний 156, 205–207, 216
Інтернет спілкування 99, 176
Інтернет-аукціон 174
Інтернет-вузол 78, 154, 197
Інтернет-картка 77, 169
Інтернет-магазин 26, 98, 174
Інтернет-планшет 159
Інтернет-провайдер 132, 176
Інтернет-простір 197
Інтернет-протокол 174, 197
Інтернет-ресурс 127, 174
Інтернет-трафік 197
Інтернет-шлюз 167
Інтертрепатор 123
інтерфейс DVI 101
інтерфейс USB 166, 207
інтерфейсний 65
інтрамережа 174, 192
інтуїтивний інтерфейс 98, 143, 147
інфа 112, 114, 125
інформатика 13, 14, 50
інформаційні канали RSS 98
інфрачервоний локатор 145
інфрачервоний порт 98, 147, 179, 206

ЙаКоробко 112
йоксель-мопсель 111, 130

кабель DVI-DVI 164
кабель FireWire 164
кабель FTP 164
кабель SATA-Data 164
кабель USB 2.0 164
кабло 117
калібрація 154
калібрування принтера 149, 175, 183
камінь 111, 114, 116, 120, 122
канали соціальних мереж 126
каптча 132, 174
кардрідер зовнішній 99
карлсон 113, 122
карман зовнішній 99, 169
картка доступу до мережі Інтернет 77, 169
картка пам'яті 99
карт-рідер 54, 169
качати 72, 110, 214
квадрик 110
квака 54, 111, 114, 118
квакати 110, 123, 124, 194
квакер 109, 119, 124
квотити 118, 124
кеборда 113, 125
кейген 111, 116
кейс для ноутбука 78, 172
кєрогаз 121
керування правилами й оповіщеннями 135
кеш-пам'ять 102, 114, 145, 174, 197
кешування пам'яті 145, 149
кея 113, 125
кишеня для HDD 169
кишеня для вінчестера 169
кібер 110, 115, 134, 176
кібернетика 14, 61, 89
кік 112, 115
кікнути 110, 115, 124
кіло 115, 125
кільнути 110, 115, 120, 124
кімнати розмов 126, 176
клава 110, 113, 115, 119, 125
клавіатура д/геймерів 160
клавіатурний тренажер 145, 189, 202
клавіша доступу 77
клавішокомбінація 130
кластер 74, 75, 93, 155, 179
кляцання 63, 145, 175, 183, 200
кляцнути 113, 211
клієнт ICQ 115, 126, 132, 173
клієнтська програма 130, 172
клікабельний 204
клікати 110, 118, 204
клонування жорстких дисків 146, 183
клонувати вкладку 135

- ключ реєстру 130
- клявішарня 113
- кнопка навігації 132
- коаксіальний 65, 201
- кодек 102
- кодування знаків 175
- колесо прокрутки 99
- коліщатко прокручування 66, 114
- кольорові дрова 116, 122
- командир вовків 123
- командний рядок 93, 173, 202, 205
- комашка 122
- комбінація з трьох клавіш 122
- комбінація клавіш 145, 180
- комбо-миша 100
- комп 113, 115, 121, 122, 125, 136, 138
- комп'ютер 11, 17, 51, 58, 74, 75, 84, 85, 87–89, 93, 102, 103, 115, 125, 126, 132, 134, 138, 143, 145–147, 149, 152–156, 158, 166, 175, 179, 183–186, 189–192, 196, 198, 199, 202–206, 208, 211, 213, 214, 216, 217, 222
- комп'ютер-концентратор 86
- комп'ютер-маршрутизатор 142, 145
- комп'ютер-планшет 159
- комп'ютерна акустика 163
- комп'ютерна клавіатура 77, 160
- комп'ютерна миша 160
- комп'ютерний корпус 99
- комп'ютерник 110, 190
- комп'ютерщик 110, 176, 190
- компактний режим перегляду 126
- комплектуючі 103, 142, 186, 193
- компостер 113, 125
- компухтер 113, 117
- комутатор 99, 104, 114, 167, 207
- комутаційний кабель 202
- конвертер SATA на IDE 168
- конвертер для підключення IDE-пристроїв в SATA-роз'єм материнської плати 148
- конектитися 110, 118, 121
- конектор 156
- консольний 156, 201
- конструктор слайдів 95
- контрол-брик 111, 117
- контролер PCI → SATA 168
- контролер віддаленого доступу 146
- конфігурація системи 77
- конфігурувати 65, 183, 213
- концентратор USB 77, 86, 169, 170, 198
- копіювати 110, 130, 179, 210
- коренева директорія сайту 130
- користувачка панель 173
- користувач 19, 20, 26, 41, 51, 64, 72, 81, 89, 98, 127, 131, 132, 136, 137, 150, 152, 156, 176, 177, 179, 187, 189, 190, 193, 204, 205, 208
- король дров 114, 122, 123
- кракозябла 114, 122
- крапковий пунктир 145
- крекнути 121, 124, 134, 211
- кришити батони 122
- кря 124
- крякалка 123
- ксерокопіювання 165
- кукіси 112, 117, 177
- кукі-файл 114, 177, 198
- кулер 99, 113, 116, 162, 163, 188
- курсор 45, 93, 95, 146, 194, 208, 212, 216
- лазерний принтер 98, 101, 147, 208
- лайкати 110, 213
- лайкізм 112, 134, 174
- ламалка 111, 185
- ламер 109, 125, 205
- ламерський сайт 205
- ЛиЖа 112, 130
- лімітний Інтернет 130, 174
- лінолеум 121
- ліптон 113
- літалка 111, 185
- ліцензійка 111
- ліцензійне програмне забезпечення 10, 147
- ліцензійний ключ 130, 132
- лічер 132, 176
- логін 74, 112, 115, 118, 132, 149, 176, 179
- логінітися 110, 113, 118, 119, 125
- лоджітековський 130
- локалізувати 210
- локалка 112, 124
- локальна комп'ютерна мережа 132, 152, 199
- локальна тека 135
- локальний диск 93, 145
- мавпа 121, 122
- мавпячий 122
- Майкрософт 19, 190, 199, 205
- майстер діаграм 95
- майстер дій 98
- майстер пакування 78
- Макінтош 74, 84, 155, 156, 179
- макровірус 174, 196
- макрокоманда 52, 61, 114, 196
- макрос 75, 93, 179, 220, 228, 232

- максимізувати вікно 146, 155, 212
маленькі м'якенькі 121
Мандрівка 191
мани 121
маніпулятор 160
мануал 121
мануалка 118
мапа сайту 177
мастдай 111, 120
мастдайка 120, 124
мастдайний 120, 124
масыа 112, 117, 130
материнка 110, 115, 118, 120, 121, 125
материнська плата 45, 104, 115, 118, 124, 144, 149
матплата 111, 195
маузе 111, 120, 125
мег 115, 125
медіапотік 132
мейнборда 121
меню пуск 93
мережа 41, 64, 152, 154, 192, 204, 207, 222
мережева камера 164
мережева карта 77, 132, 167
мережевий 64, 201, 204
мережевий адаптер 99, 159
мережевий екран 154, 222
мережевий комутатор 104, 167
мережевий розгалужувач 171
мережевий статус 126, 174
мережне оточення 93
мережний диск 155
мертве посилання 177
металобрухт 113, 125
металолом 113, 125
метапрограма 142, 192
метафайл 192, 204
метафайловий формат 204
метод автентифікації 135
механічна миша 160
мздос 128
мило 110, 112, 116, 121
миша 10, 45, 64, 94, 99, 100, 125, 143, 147, 160, 191, 217, 222
мишедром 111, 125
мишкодром 111, 125
міждоменний доступ 98
міжмережевий екран 167, 207
міжмережжя 112
міжплатний 207
мікроблог 134, 173
мікроконтролер 196, 208
мікропрограма 196
мікропроцесорний контролер 202
мікросхема пам'яті 196
мікроядро 196
мілком'який 121
мініджойстик 163, 196
міні-застосунок 198
мінікомп'ютер 155, 198
мініноутбук 196
мініпрограма 172, 196
міні-чат 130, 173
місткість жорсткого диску 102
мобільний ПК 99
мобільний сканер 166
мова програмування 174
модем 44, 74, 99, 155, 167, 179, 220
модератор чату 127, 176
модуль бездротового зв'язку 134
модуль пам'яті 77, 79, 161
модульний 167
Мозілко 112
мої документи 94
монік 111, 115, 124
монохромний режим 98
мультиакаунт 196
мультидиск 196
мультимедійна клавіатура 160
мультиоптоволоконний 65, 206
мультиплатформний 206
мультипошуковий 206
мультисенсорний екран 100
мультитаскінг 134
мультитачпад 196
мультитрекер 196
муся 111, 120

набір застосунків 78
навігаційна панель 173
навігаційне вікно 173
надкомпактний принтер 98
надшвидка пам'ять 78
наклейки на клавіатуру 170
накопичувач Blu-Ray/HD-DVD 161
накопичувач HDD 159
налаштування сповіщень 126
настільний ПК 99
настройка 22, 71, 73, 154, 185
настроювання пошти 136, 175
нафігатор 113
невидимка 132

- нейронна мережа 114
- неліцензійка 191
- несумісне програмне забезпечення 147
- нет 112, 115, 120, 154
- нетбук 101, 103, 158, 206
- нетикет 74, 76, 174, 179
- нефрагментовані файли 95
- нік 113, 115, 127, 137, 176, 179
- нікнейм 127, 176
- нітфорспід 111
- ноут 111, 115, 120, 125
- ноутбук 26, 28, 74, 77, 78, 99–101, 103, 125, 143, 149, 155, 158, 159, 163, 170–172, 179, 183, 192, 196, 202, 205, 206, 208
- нуб 109, 225
- оберігач екрану 174, 188
- область завдань 173
- область сповіщень 95
- обмін файлами 130, 145, 175, 180, 207
- Обране 142, 193
- обтікання текстом 145, 175
- обучалка 130
- обчислювальна техніка 14
- оверклокерський режим роботи 147
- оглядач Internet Explorer 7 149, 188
- огризок 117, 122
- онлайн 72, 126, 127, 176, 204
- онлайн-ресурс 98
- онлайн-служба 98
- оновлення 64, 126, 132, 147, 175, 184, 203
- опен сорс 116, 174
- оператива 130
- оперативка 26, 111, 124
- оперативна пам'ять 100, 101, 145, 149, 159, 199
- оперативний запам'ятовуючий пристрій 77, 161, 201
- операційна система 42, 61, 88, 99–101, 145, 147, 151, 236
- оптимізувати екран 98
- оптична клавіатура 160
- оптична миша 143
- оптомеханічна миша 47
- організатор робочого столу 146, 188
- орієнтація дисплея 145, 187
- ось 111, 116
- отримувати доступ 146
- офіс 20, 111
- офтопити 110, 213
- охвіс ім. Біллі 121
- охолоджувач 202
- охолоджуюча підставка для ноутбука 77, 78
- паверпоінт 111, 116
- павутина 100, 112, 116
- пага 113, 115
- пакет смайликів 126
- пакетний файл 88, 132
- палилка 111
- пальник 111
- Панаслонік 112
- панель завдань 93, 100
- панель інструментів 28, 73, 114
- панель керування 77, 173
- панель навігації 132, 177
- панель профілю 126, 177
- папка 73, 93, 94, 136, 155, 192, 217
- параметр 21, 75, 82, 85, 92, 132, 136, 174, 210, 212
- парашут 123
- паскалеподібний 208
- паскалік 110, 124
- пасскей 54, 132, 174
- патчити 110, 118, 184, 210, 213
- патч-корд 114
- пацюк 111, 120, 122
- пдфка 191
- пентюх 111, 122, 123
- пеньок 111
- переадресація спамерів 174
- перевірка диска 93
- перевстановлення ліпу 130
- переглядач 28, 72, 187, 205
- перегортач слайдів 187
- перегрів 64, 154, 186
- передача файлу 127
- перезавантаження 64, 175, 214
- перезавантажити 64, 114, 132, 184, 213, 216
- перезагрузка 185
- перезапис 64, 154, 186
- перезаписуваний 64
- перезапуск комп'ютера 149, 186
- перезапустити 64, 143
- перейти на сайт 146
- переключитися між режимами 146
- перемикач блоку живлення 147
- перенавантаження системного буфера 134
- перепрограматор обнулювання чіпів катрі-джів 148
- перепрограмування 184

- перестановка операційної системи 185
переформатування твердого диска 146, 184
переформатувати 184, 210
перехідник USB → COM 164
перехідник живлення SATA/4pin 164
перехідник з IDE 3,5" на 2,5" 168
периферичне обладнання 114
периферійний пристрій 151
персоналка 121, 191
писати на мило 110, 130
південний міст 162
північний міст 162
пігулка 111
підвузол 64, 177, 192, 220, 227, 231
піддиректорія 66, 192
піддомен 66, 177, 192
підкаталог 66, 142, 147, 155, 192
підменю 66, 82, 192
підпапка 155, 192, 215
підпрограма 192
підставка-охолоджувач під ноутбук 77, 78, 171
підтримка протоколу Samba 166
піксель 17, 44, 74, 76, 81, 174, 179, 202
піксельний шейдер 147, 202
пінгвін 116
пінгвінуks 111
пір 132
Піратська бухта 112, 130
„плаг енд плей” 130
планшет 74, 99, 159
планшетний комп’ютер 159
планшетний сканер 45, 166
плата пам’яті 45
плоттер 58, 74, 149, 179
побайтовий зсув 145
повернення працездатності комп’ютера 147
повзунок 28, 64, 153, 154, 191, 220, 227, 231
повідом 130
повідомлення електронної пошти 136, 146
повний фарш 116
повноекранний режим 126, 209
погаматися 121
погамер 124
погуглити 130, 213
по-джумлівськи 134, 180, 216
подкаст 132, 174
пожмакер 114
позначити як непрочитане 126
полайкати-потвітити 213
полісенсорна панель 100
помегабайтний 207
помічник Office 114, 173
помічник пошуку 95
поофтопити 117, 213
порт вводу-виводу 100, 159, 162
порт зв’язку 48
порт мишки 48
портал 75, 179, 204, 232
портативний комп’ютер 78
портативний принтер 98
постачальник послуг Internet 147
постійний запам’ятовувальний пристрій 150, 159
потокowe аудіо 98
потокowe передавання медіаданих 100
потокowe радіо 174
початкова відомість Windows 147
поштова програма 104, 173
пошук файлів 93
пошукова стрічка 130
поюзаний 114, 118
права кнопка миші 10, 147, 201
правка 22, 71, 73, 200
презентер 99
приатачити 125
приват 127, 136
привід магнітних дисків 77, 161
привід оптичних дисків 77, 161, 222
приймати куки 136
приймач-передавач 197
прикладна інформатика 14
прикріпити радіатор 146
примари e-mail 132, 176
принтак 121
принтер 44, 58, 74, 93, 98, 99, 101, 104, 124, 130, 142, 146, 147, 149, 156, 163, 164, 166, 168, 174, 175, 179, 180, 183, 198, 202, 204, 208, 212
принтер-копір 145
принт-сервер 165
принцип „клацай та вставляй” 102
прискорений графічний порт 162
пристрій генерації адрес 147
пристрій для підігріву чашки USB 169
пристрій захисту від аварійних перепадів напруги 77, 148, 166
пристрій зчитування карт пам’яті 100
пристрій пам’яті USB 78, 170
пристрій-маніпулятор 145, 198
провайдер 45, 74, 156, 180
провідник 64, 94, 153, 172, 188, 207, 217, 222

- проводир 64, 172
прога 112, 115
прогортач стільниць 145, 188
програвач 64, 187
програзм 115, 117
програма 11, 28, 61, 75, 87, 94, 100, 104, 115, 124, 130, 131, 136, 143, 150–153, 155, 156, 172, 173, 188, 190, 192, 194, 202, 205, 207, 211, 220, 228, 232
програма захисту 134
програма-майстер 198
програма-надбудова 145, 155, 198
програма-оболонка 114, 142, 145, 155, 172, 198
програма-охоронець 198
програма-сервер 145
програмер 110, 124, 130, 190
програми 118
програміст 45, 59, 190, 198
програмне забезпечення 98, 115, 147, 149, 172, 200, 201, 213, 233
програмно-апаратний 209
програмування 43, 61, 98, 151, 175, 190, 216
програмувати комп'ютер 146
проектор 47, 99, 165, 198
проксі-сервер 75, 127, 176, 198
пропатчування 184
протабулювати 143, 146, 184, 210, 213
протокол SSL 21
проц 111, 115, 120, 125
процесор другого покоління 99, 101
процесор з архітектурою IA32 162
процесор п'ятого покоління 162
процесор сімейства Intel Core 162
процесорний водоблок 169
процик 111, 120, 130
пруфлінк 113
публічний профіль 126, 174

равлик 112, 116, 121, 122, 221, 228, 232
радіатор для відео пам'яті 162
радіатор з вентилятором 162
радіатор повітряного охолодження процесора 148
радіатор системи охолодження процесора 148
радіочастотне бездротове з'єднання 100
рапідшара 112, 117
рарити 118, 124
растеризація символів 187
растровий 65, 201, 204

реаніматор 122
ребутнути 110, 114, 118, 124
регулятор оборотів 168
редактор сценаріїв 94
режим автозбереження документа 147
режим зчитувача екрану 126
режим користувача 136, 177
режим мосту 167
режим перевірки формул 95
режим перегляду 126, 132
режим реального часу 174
режим сортувальника слайдів 95
резервна копія 174
резет 116, 130
резидентний захист системи 147
рельєфне текстурування 145
рідинно-кристалічний 155, 208
рідкокристалічний 143, 155, 209, 237
робоче середовище 98, 174
робочий стіл 25, 144, 208
розархівування 155, 175
розгалужувач 54, 65, 171, 187
розгалужувач паралельного порта 171
розганяти ЦП 110
розгорнути 64, 94, 155
розгрупування 155
роздільна здатність екрана 174
роз'єм-заглушка 155
розкладка клавіатури 27, 99, 145, 149
роутити 118, 124
рушій диска 145, 149
рядок меню 93
рядок стану 93, 173
рядок статусу 173

сабж 113, 117
сайт 74, 87, 130, 132, 133, 137, 138, 145, 146, 154, 175, 177, 180, 186, 191, 192, 202, 205, 220, 227, 231–233
самовчитель персонального комп'ютера 146
самодіагностика POST 166
саморозпаковуваний 64, 174
світч 167
сенсорна панель ноутбука 99
сенсорний ввід 145
сенсорний екран 100
сервак 113, 117
сервер доменних імен 146
сервер друку 165
сервіспак 173
середній час доступу 101

- серійник 112, 130
серфити 54, 110, 124
сивуха 112
сидюк 115
силиконова подушка для вентиляторів 147, 168
симулятор перегонів 100, 172
симулятор польотів 100, 172
синій зуб 111, 122, 154
синхронна динамічна пам'ять 161
система безперервної подачі чорнила 168, 237
система зберігання даних 171
система „натискай, під'єднуй та обмінюйся” 102
системна пам'ять 101
системна папка 93
системна плата 99
системний диск 130
системник 111, 124, 134, 190
системні повідомлення 127
сідер 132
сідіромка 118
сідюк 115
скайп 130, 137
сканер 10, 74, 93, 142, 163, 166, 188
сканувальна голівка 191
сканування 101, 165, 175, 183, 184
сканувати 65, 183, 210, 212, 214
скачати 121
скін 27, 126
скомпіювати аплет 146, 213
скріншот 112
слеш 47, 74, 180
СловоСвіт 24
слот 74, 100, 180, 204
смайлик 112, 126, 127, 154
смарт-тег 198
смітник 64, 112
собачка 64, 116, 121, 122, 191, 217
соляра 117
софтина 112, 117, 191
соцмережа 134, 174, 195
спам 136
спамерський лист 205
спамування 183
спамувати 183
спемінг 74, 180
співпроцесор 66, 142, 197
спільна робоча область 93
сплітер VGA 54, 171
спорожнити кошик при виході 136
стабілізатор напруги 166
створити групу контактів 136
створити завантажувальний диск 95
стійкість системи 145, 191
стільніця 25, 153, 173, 222
сторінка завантажень 100
стрілялка 112, 185
струменевий принтер 99, 204
струминник 124
субноутбук 158, 192
сумісний 156, 191, 206
суперпортативний ноутбук 100, 206
сяючий карбованець 122
таблетка 111
табулювати 187, 213
тактова частота 134, 145, 159, 162
тауер 74, 180
тачпад 207
тачскрін 74, 180, 220, 227, 231
твердий диск 54, 77, 147, 149, 154, 156, 159
твік 134, 174, 180
твітити 110, 213
ТВ програвач 78, 165
ТВ-тюнер 78, 165
тег 47, 74, 180
текстове поле 173
тенета 113, 154
термопаста 78, 171, 195
термотрансфер для лазерного друку 147
тестувальник програмних продуктів 146
тіффка 130, 191
торрент-клієнт 132, 173
торрент-файл 132, 174
точка обміну трафіком 132
трафік 73, 143, 204, 207, 211
трекбол 74, 100, 163, 180
трекер 132, 174, 206, 207
тролінг 113, 210
троянець 112, 172
тулза 114, 118
українізатор Windows XP 188
ультрапортативний 206
універсальний перепрограматор чіпів лазерних картриджів 148, 171
упса 111, 117
усер 117
установити прапорець 66, 84
утворити робочу групу 214
утиліта 74, 89, 99, 112, 117, 174, 180, 191

- файл конфігурації 130
- файл-архів 145, 198
- файлова система 93, 147
- файловий сервер 114
- файлообмінний сервіс 134, 174
- файлообмінник 112, 130
- файний вуйко 121, 122
- файтинг 99
- Фейсбук 112, 130, 173, 180
- фейсик 154
- флеш-анімація 145, 187, 198
- флеш-завантажувач 132
- флешка 111, 119, 124, 155
- флеш-пам'ять 77, 78, 100, 155, 169, 170, 198
- флопі-диск 198
- флорік 111, 116, 124
- флуд 113, 127, 174, 180, 210
- флудити 110, 117, 210
- фоновий режим 174
- форвардити 110, 117, 130, 210
- формат файлів 93, 211
- форматування 22, 81, 93, 146, 154, 183, 200, 210, 211, 214
- форматувати 65, 183, 212, 214
- форумчанин 176, 190
- фотоблог 10, 196, 226
- фотонаклейка на ноутбук 170
- функційна клавіша 174
- функція відслідковування обличчя 165
- функція „потягни-та-кинь” 173

- хаб 74, 155, 169, 180
- хайта-вісьта 121
- хакер 44, 72, 104, 110, 131, 176, 186, 191, 205
- хакнути 121, 124, 134, 211
- хард 113, 115
- хардвер 47, 233
- хацкер 110, 118, 123, 124
- хвостата 111, 123
- хешувати 183
- хмара 191
- хмаринка тегів 173, 177, 191
- холівар 113
- холодний старт 166
- хост 47, 74, 98, 174, 180, 190, 204
- хостити 117
- хрестоподібний 64, 196, 208
- хробак 120, 122
- хрюша 121

- цампутер 122
- Цвірінькало 112
- центр допомоги 126
- центр завантажень 99
- центральний процесор 78, 102, 147, 162, 208

- чайник 109, 116
- чапатар 120
- ЧаПи 113, 132
- час відгуку екрану 101
- час доступу 174, 214
- частота оновлення зображення 147
- частота процесора 100, 162
- частота системної шини 146
- чат 74, 101, 118, 127, 149, 173, 180, 190
- чатер 127, 176, 190
- чатитися 110, 113, 114, 118, 125
- чат-кімната 145, 176, 198
- чат-клієнт 145, 176, 198
- черв'як 116, 122, 217
- чип 41, 52, 74, 148, 180
- чипсет 74, 161, 180
- числова клавіатура 160
- читання-запис 197
- чітер 110, 115
- чотириядерний центральний процесор 147, 208

- шаровари 54, 112, 115, 123
- швидкість передачі даних 101, 102, 147, 161, 170
- швидкодія оперативної пам'яті 10, 146, 194
- швидкодія процесора 162
- шлейф FDD 172
- шлейф SATA 172
- шлейф для HDD 172
- шлях доступу 177
- шнур VGA 164
- штампик 120
- шукалка 112
- шутер 99, 112, 124, 134, 208

- юзати 110, 117–119, 124, 211, 213
- юзер 110, 117, 118, 124, 138
- юзерський 118, 124
- юнікод 75, 180, 199
- ютуб 74, 113, 173, 180

- яблучник 110, 124, 134, 176, 190, 191

Sprzedaż publikacji
Wydawnictwa Uniwersytetu Wrocławskiego
prowadzi
Dział Sprzedaży
Wydawnictwa Uniwersytetu Wrocławskiego Sp. z o.o.
50-137 Wrocław, pl. Uniwersytecki 15
tel. 71 3752885, fax 71 3752507
e-mail: marketing@wuwr.com.pl
www.wuwr.com.pl

Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego
zaprasza do swoich księgarni:
• Księgarnia internetowa: www.wuwr.com.pl
• Księgarnia Uniwersytecka
50-137 Wrocław, pl. Uniwersytecki 15
tel. 71 3752923